Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

Belg. 267 =

Van der Meulen

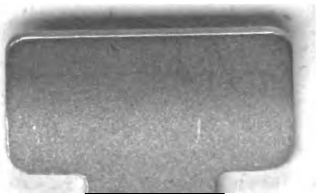

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

WILLEM

INGEDRONGEN

KONING DER NEDERLANDEN.

Digitized by Google

Voldaen hebbende aen de wet over de drukpers, heb -ik den eygendom van dit werk aen my gehouden.

J. B. Van der Meulen.

Digitized by Google

WILLEM

INGEDRONGEN

KONING DER NEDERLANDEN,

AENLEYDING GEVENDE TOT DEN

OPSTAND DER BELGEN IN 1830;

MET EEN OMSTANDIG

VERHAEL VAN DE VIER ROEMWEÊRDIGE DAGEN,

GROOTE VOÓRVALLEN EN GEVOLGEN.

DOÓR

J. B. VAN DER MEULEN.

... Forsan et hæc olim meminisse juvabit.
VIRG. I. Æneid., v. 207.

TWEEDE DEEL.

BRUSSEL.
UYT DE DRUKKERY VAN P. VLEMINCKX,
TE BEKOMEN BY DE VOÓRNAEMSTE BOEKVERKOOPERS.

1839.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Digitized by Google

VOORREDE.

Eenige lezers zouden gewilt hebben in dit werk minder uyttreksels te vinden zoo uyt de troon-reden en besluyten van Willem als uyt de redevoeringen van de gedeputeérden, die de zaek van het volk verdedigd hebben : maer is het in die troon-reden en besluyten niet, dat men van den eenen kant ontdekt het systema van arglist en geveynsdheyd, het welk ons geduerende 15 jaeren verdrukt heéft? en van den anderen kant, is het in de redevoeringen van die gedeputeérden niet, dat de verongelykingen, daer de Belgen met goed regt over klaegden, onwederspreékelyk bewezen zyn? indien ik het Hollandsch gouvernement beschuldigd had zonder die redevoeringen aen-te-haelen, men zou gezegd hebben, dat ik de zaeken vergroot heb. Dit verwyt kan men niet doen aen de gedeputeérden, vermits zy noyt doór het ministerie zyn wederlegd geweést, wanneer zy aen den dag bragten de middelen, welke het gouvernement gebruykte om den despotismus, zoo in godsdienstige als in staetkundige zaeken, in-te-voeren en vast-te-stellen.

Anderen hebben geoórdeeld, dat ik my te veél bezig gehouden heb met de zaeken van de religie en van de klergie : maer indien ik gemeynd had over die zaeken niet omstandiglyk te mogen spreken, dat zou ik niet geschreven hebben. Myn inzigt, is geweést de Belgen indagtig te maeken al wat den Hollander gedaen heéft om de katholyke religie in Belgien uyt-te-roeyen ; ik heb hun willen doen gevoelen, wat zy te vreezen hebben indien, by gevolg van eenen generaelen oórlog, die zekerlyk niet onmogelyk is, 'er nog oyt kwestie was van hun aen Holland te onderwerpen.

Eyndelyk eenigen hebben gezegd, dat ik met al te groote hevigheyd geschreven heb : maer indien zy, gelyk ik, de brandstigting te Brussel gezien hadden ; indien zy, gelyk ik, in het bloed der Belgen geloopen hadden ; indien zy aenmerkten, hoe verre Willem zich zelve onteerd heéft met eerlooze schryvers overvlocdig te betaelen om de Belgen uyt-te-schelden, zy zouden mogelyk wel eenige reden van verschooning gevonden hebben (a).

Ik laet daer te spreken van een groot getal van schriften, die te *Londen*, te *Parys*, te *Leipzig*, en in den *Haag* uyt-gegeven zyn, en die Willem betaeld heéft : maer ik kan niet nalaeten het volgende uyttreksel te geven van een der menigvuldige *brochuren* van Libry-Bagnano, het welk waerschynelyk is geschreven, geweést in den oogenblik, wanneer den prins van Oranje, in 1831, eenen verraederlyken inval in Belgien ging doen.

« Dat koning Willem doe gelyk het hem zal believen met een volk, het welk niet weérdig is te leven onder zyne wetten. *Dat*

(a) De logica in de oude Universiteyt van Loven leerde. *rerum gestarum indignitas styli acerbitatem excusat : de grouwzaemheyd der daeden verschoont de heviyheyd van den stiel.*

Digitized by Google

ky van Belgien eene munt van uytwisseling maeke, om zyn ryk op een nieuw op-te-regten uyt stoffen van de zelve natuer. Dit spreékt van zelfs.

« Maer de eer van de kroon en de eer van den Hollandschen naem vereysschen voóral, dat de Belgen, doór de magt der wapenen, ten onder-gebragt worden; dat zy zich ten vollen, geheelyk en volkomenlyk onderwerpen zonder eenige voórwaerden, en daer-en-boven zonder eenige hoegenaemde beloften die hun, voór eenen toekomenden tyd, eenige vergunningen (*concessions*) zouden kunnen doen te gemoed zien.

« Volle en geheele vergiffenis voór het volk, dat maer een lydende werktuyg is, menschelyker wys onschuldig van de schelmstukken, tot welken het aengedreven word doór de genen, die de materieéle daed van zyne magt betaelen.

« Maer gy, die moet volbrengen de groote zending van het order en het gezag der wetten te herstellen; indien de eerlooze journalisten met eenen kraeg of met eenen keél, die den opstand bereyd hebben, in uwe handen vallen; in den naem der menschlievendheyd en der regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien die genen, die de plundering en brand-stigting geboden hebben of die de zelven bestierd hebben, in uwe handen vallen; in den naem der menschlievendheyd en der regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien die genen, die in de dagen van september den wederstand aen de koninklyke wapenen ingerigt, bestierd en gekommandeérd hebben, in uwe handen vallen; in den naem der menschenlievendheyd en der regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien de leden van de gewaende kommissie van veyligheyd en van het provisoor gouvernement in uwe handen vallen; in den naem der menschlievendheyd en der regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien die genen, die de benden van Luyk en Bergen gestierd hebben eerst naer Brussel, en vandaer vervolgens naer Loven, Namen, Gent, Henegouwen, Brugge, Ostende, Antwerpen, alwaer zy het gezag der wetten hebben gaen omverrewerpen en den brand ontsteken, in uwe handen vallen; in den naem der menschlievendheyd en der regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien de eerloozen, die de uytsluyting van de Nassauwen voórgesteld en de genen die 'er Voór gestemd hebben, in uwe handen vallen; in den naem van de publieke zedeleer en van de regtveêrdigheyd, *doet-ze ophangen;*

« Indien den verdoemelyken schelm, die na stoutelyk het vernielende vuer en zweérd tegen Holland opgehitst te hebben, een saemen-weefsel van de grouwelykste lasteringen heéft durven uytspreken in zyne onbeschaemde en belachelyke na-aeping van de koninklyke toeëygeningen, wanneer hy het gewaend nationael kongres opende, in uwe handen valt; in den naem der

Digitized by Google

menschlievendheyd en voór het belang van het menschdom, *doet hem ophangen;*

« Indien uwe handen valt die bende van kwak-zalvers en verraeders die den geëerden naem en het ampt van diplomaeten onteerende, in verscheyde hoofd-steden van Europa zyn gaen bedingen de verdeeling van het koninkryk en de slaeverny van het Vaderland; voór het belang van het menschelyk geslagt, *doet-ze ophangen;*

« Wat aengaet de lafhertigen, onweêrdig den degen te draegen, die liever als op hunnen post te sterven, met de wederspannigen van overgaef gehandeld hebben, hunnen eed gebroken hebben, de plaetsen hun toebetrouwd overgegeven hebben, en die, om zoo veél schande tot den hoogsten top te brengen, de weêrdigheyd van borger en van soldaet zoo laeg en zoo veragt gemaekt hebben, dat zy de zaek van *een gouvernement van brigands* gediend en des zelfs eerlooze promotien gebedeld hebben; voór het belang van het menschelyk geslagt, *doet-ze ophangen, ophangen tot den laetsten toe;*

« Gy, teergevoelige vrouwkens, onderworpen aen beswymingen en stuypen; gy nog meer, mannekens met uwe overtollige woórden van eene slegt geplaetste menschlievendheyd; gy die, in deze optelling van vervloekingen, vreede en bloedgierige gevoelens zoud willen vinden, rekent eer dat gy u verklaert, al moest gy niet rekenen als op uwe vingers; gy zult zien, dat dit alles beloopt vier honderd schelmen, die men zou moeten ophangen op eene populatie van vier millioenen inwoonders, het welk ten hoogsten eenen op tien duyzend is; ...

« Indien de stad, die de walgende verzameling van zoo vele eerloosheden, van verblindheyd en van misdaeden aen de eerlyke en deugdzaeme zielen van geheel Europa aengeboden heeft, *op een nieuw kon wederstaen aen de opeysschingen van dien prins* die, geduerende 15 jaeren, den weldoender en den Vader van haere inwoonders is geweest, *omringt terstond de hardnekkige stad;* verbrant haer tot in het diepste van haere fondamenten, en dat 'er op de plaets zelve van het paleys der Staeten-generael, eene piramide van eeuwig metael, vol van doods-beenderen en assche, opgeregt worde, om aen de toekomende geslagten de plaets aen-te-wyzen, *waer Brussel heeft gestaen* (a). »

Dat den lezer nu oórdeele of eenen vorst, die zulke en vele andere schriften van den zelven aerd betaelde, verdient met agting behandeld te worden!

(a) Libry-Bagnano : *La ville rebelle, ou les Belges au tribunal de l'Europe*. Page 403—406. La Haye 1831. De l'imprimerie de H. P. de Swart.

Digitized by Google

Den lezer zal wel willen verschoonen en verbeteren de druk-feylen van kleyn belang in de volgende woórden, daer *e* cursyf te veél is : ongereymdheyd, onvermeydelyk, vermiets, schrieften, eydele, aenkwaem, verbreyzelen, vleyt, alleenelyk, waeter, mis-preyzen.

Men zal ontmoeten : vermeedering, everedigheyd, oprekenning, dispotismes, heuveldaeden, lokhaes, gelyden, taffereel, Calvenisten, vervooderen, byde, aenstande ; leés : vermeerdering, evenredig-heyd, oprekening, despotismus, euvel-daeden, lok-aes, geleyden, tafereel, Calvinisten, vervoorderen, beyde, aenstaende.

Blad-zyde 198, in de nota, 3^den^ regel, leés : 2,700,000
Blad-zyde 391, regel 29, leés : Rotterdam

Digitized by Google

WILLEM

INGEDRONGEN

KONING DER NEDERLANDEN,

AENLEYDING GEVENDE TOT DEN

OPSTAND DER BELGEN IN 1830;

MET EEN ONSTANDIG

VERHAEL VAN DE VIER ROEMWEERDIGE DAGEN,

GROOTE VOORVALLEN EN GEVOLGEN.

.. *Forsan et hæc olim meminisse juvabit.*
Het zal misschien hiernaemaels lusten deze dingen te gedenken.
VIRG. I. Æneid., v. 207.

Willem staet aen eenige Advokaeten toe van in het fransch te pleyten. Kneveiaeryen van zyn Syndikaet. Hy maekt zich meester van het laeg onderwys. Opregting van de maetschappy van Kommercie.

Men heeft in het eerste deel (blad 349 en 449) de besluyten gezien, waerby Willem geboód dat, te beginnen van 1 januarius 1823, in verscheyde provincien van het ryk, de hollansche tael alleen wettig zal erkend worden voór de publieke zaeken. Hier uyt ging den ondergang volgen van vele Advokaeten die, de hollandsche tael niet bezittende, hunne pleyt-zaeken hadden moeten verlaeten. Eenige van hun hadden dan, in 1823, verzoekschriften aen Z. M. ingediend, om voór hun en voór andere, die in het zelve geval waeren, te vraegen van te mogen pleyten in de fransche tael. Willem doór besluyt van 5 januarius 1824, stond die vraeg genaedig-

Digitized by Google

lyk toe « aen de genen der Advokaeten van Brussel, *die de tael van het land niet kennende, zich sedert het begin van* 1823 *hebben moeten onthouden en zich waerlyk onthouden hebben van de uytoeffening hunner bedieningen.* » Nogtans deze vergunning wierd niet gegeven dan om te pleyten voór het opper gerechts hof en tribunael van eersten aenleg te Brussel, en zy mogt maer dueren tot het eynde van 1825. Maer waerom toch was Willem hier wat toegevende? de reden is, dat hy den goeden dienst van eenige Advokaeten ging noodig hebben om de Belgen te plaegen.

En waerlyk hy, die zich had weten meester maeken van alle de goederen van den staet, had de zelve als ook de inkomsten van de groote wegen van het ryk (1ste deel bladz. 462) overgegeven aen het Syndikaet, het welk welhaest eenen hoop bespieders uytzond om eenige geestelyke goederen, die tot hier toe verborgen gebleven waeren te ondekken en om de tytels van de goederen, die verkogt waeren, te onderzoeken. De ontfangers der registrering en der domynen doórsnuffelden alle de publieke akten met eenen weêrgaloozen iver. Dan wierden er Advokaeten aengesteld, die met het geld van het volk overvloediglyk betaeld wierden om het, doór onregtveêrdige processen, te ruineren; deze namen op zich van in den naem van den Koning te pleyten tegen weduwen en weezen, die zy met eer voór het gerecht hadden kunnen verdedigen : maer sommige grondeygenaers bevreesd zynde, om dat men hunne tytels bekubbelde en nog meer om dat de rechters afzettelyk waeren, maekten liever een slegt accoórd, dan zich aen een ongelukkig proces blood te stellen : andere hadden den moed van tot in Cassatie toe te pleyten; daer gekomen zynde, wierd hun somtyds gezegd, dat zy gelyk hadden : maer zy waeren alreeds geruineérd! Ik ken treffelyke borgers die, in 1794, landen van eene Abdye gekogt hadden, welke den prelaet zelf publiekelyk en notariaelyk had doen verkoopen, om de contributien aen de fransche republikaenen te kunnen

Digitized by Google

betaelen, en deze grondeygenaers wierden, weynige dagen voór de *prescriptie*, voór het gerecht gedaegd, om dat de Syndikaele inquisitie eenig gebrek in hunne tytels meynde te ontdekken.

Nogtans het Syndikaet pleégde nog andere onregtveêrdigheden en knevelaeryen : want indien eenen grondeygenaer eenig gebouwd, een huys of maer een arm boerenhut wilde opregten ontrent de groote wegen, hy moest daer toe gemagtigd worden doór de administratie, aen de welke het Syndikaet het opzigt over de groote wegen toebetrouwd had; en om deze magtiging te bekomen, moest men het plan van het gebouwd of hut, dat men wilde maeken, eerst zenden naer Amsterdam, daer die administratie opgeregt was. Het was dan naer Amsterdam dat men zich van de uytterste paelen van Belgien moest begeven om van eene geheele Hollandsche administratie de toestemming te bekomen van op zynen eygen grond te mogen bouwen! deze toestemming liet zich somtyds vele maenden en zelfs een geheel jaer afwagten, en zy wierd dikwils geweygerd. Dat meer is, als eenige gemeynten of maetschappy, tot hun gemak en op hunnen kost, eenige nieuwe baen wilde maeken, daer het publiek altyd groot voórdeel uyt trekt, dan stelde het Syndikaet zich daer tegen op voórwendsel, dat nieuwe wegen den ontfang van de oude, waer van het in bezit was, zou verminderen. Het is alzoo dat men verstond de *Industrie* der Belgen aen te moedigen! Bovendien andere administratien vreesden niet van vele grondeygenaers, in den naem van zyne Hollansche Majesteyt, opentlyk te beschaedigen in hunnen eygendom; en deze konden voór de tribunaelen geen recht vraegen, om dat Willem vastgesteld had (1ste deel bladz. 467), dat *de gerechtelyke magt geen gezag heeft om over administrative akten te oórdeelen, of zich daer mede te bemoeyen* (a).

(a) Ik zou hier verscheyde voorbeélden van knevelaeryen kunnen bybrengen : doch ik denk dat de volgende genoeg zyn. Den directeur en opzigters der polders van Heen hadden een groot

Digitized by Google

Alhoewel zoo eene despotieke regering de belangen der Belgen grootelyks benadeelde; nogtans Willem kwam hun ter zelver tyd plaegen op eene wyze, die hun nog veél gevoeliger was. Hy had alreeds doór een besluyt van 25 julius 1822 vastgesteld, dat niemand in Belgien of in het groot hertogdom van Luxembourg *het lezen, het schryven, het rekenen, het fransch, het hollansch of andere taelen mogt leeren*, indien hy niet voórzien was 1° van een brevet van bekwaemheyd, gegeven doór den jury of doór de kommissie van onderwys; 2° van eenen akt van wettige benoeming voór de schoól of gemeynte in de welke hy onderwyst, de Collegien en Athenemes alleen uytgenomen; hy had ook met zwaere boeten doen straffen alle de gene, die in hun huys of in het huys van een ander, aen kinderen van meer dan eene familie, het zy gelykelyk het zy de eene na de anderen, een van de voórgenoemde vakken zou leeren. Maer dit was niet genoeg om zynen despotismus te voldoen: want hy gaf den 1 februarius 1824 een besluyt, waer in hy zegde: « Gezien het rapport van den directeur-generael van den « Catholyken Godsdienst..... wy hebben besloten en « wy besluyten... Het besluyt van 25 julius 1822 is toe- « passelyk aen alle wereldlyke en geestelyke vergade- « ringen, die zich ten deele of geheelyk overgeven aen « het onderwys.» Voorders geboód hy dat niemand als

deel boomen, toebehoorende aen de weduwe Van Nieuwenhuyzen, landbouwster aldaer, doen afkappen en publiekelyk verkoopen, op voorwendsel van de baen breeder te maeken: die weduwe daegde den directeur en opzigters voor het gerecht: maer Z. M. kwam er tusschen en verklaerde, dat het feyt van den directeur der dyken moet aenzien worden als den akt van eene publieke autoriteyt, gedaen in de uytoeffening van haere administrative bedieningen, en dat het aen het gerechtelyk gezag niet toekomt daer over te oórdeelen. Van gelyken de administratie der polders, hebbende den dyk in de gemeynte van Weêrt doen herstellen, had groote schaede toegebragt aen de goederen van Mr Geerst te Haesdonck: dezen riep de administratie voor den tribunael van eersten aenleg te Mechelen, om schaedeloos gesteld te worden: maer Z. M. geboód aen den tribunael dat proces te staeken.

Digitized by Google

lidmaet van zulke vergadering zal mogen aengenomen worden of aenveêrd om beloften te doen, ten zy hy voórzien was van het boven gemeld certifikaet, waer van er doór den oversten der vergadering een afschrift moest gezonden worden aen den opziender van het distrikt of aen den jury van het onderwys Hier op volgde het besluyt van 17 april, waer doór Willem het publiek onderwys in de provincie van Zuyd-Braband inrigte; hy stelde eene kommissie aen, waer van hy den Gouverneur president maekte, en hy benoemde alle de opzienders der schoólen, onder de welke vier of vyf geestelyken om aen zyne tyrannige maetregels eenig krediet te geven : maer de katholyken lieten zich doór dit calvenistisch bedrog niet misleyden. By dat besluyt was eene onderrigting gevoegd, in de welke den minister van het publiek onderwys eenen regel voórschreéf voór het onderzoek of exaem der schoólmeesters : deze moesten ondervraegd worden niet alleenelyk over de zaeken, die zy moesten leeren, maer ook over hunne denkwys en grondregels van zedeleer en van religie; zy moesten ook onderzogt worden of zy de middelen kenden, die de bekwaemste waeren, om aen de kinderen de *grondregels van religie* in te boezemen, het welk dien ketterschen minister zekerlyk niet voórschreéf ten voórdeele van de catholyke religie. Dit alles was maer eene voórbereyding om te komen tot de uytvoering van het groot Systema van Belgien protestant te maeken. Niettemin hy poogde nog ter zelver tyd zyne booze inzigten te verbergen voór de oogen van het eenvoudig volk, en veynzende van met den Paus een konkordaet te willen maeken, benoemde hy den protestant Nagels om, te saemen met Goubau en Reinhold als volmagtigen met den Nuntius van Roomen, Mgr Nasalli, te handelen.

Ondertusschen had Willem zyne eygen belangen niet vergeten : want willende met de groote kapitaelen, overgeleverd aen zyn Syndikaet, profyt doen, maekte hy den 29 Meért een besluyt, in wiens voórrede men ziet, dat

Digitized by Google

den staet van den koophandel, van de manufactueren en fabrieken zoo bloeyende niet was, gelyk hy het meermals in zyne publieke redevoeringen had willen wysmaeken. « Overwegende, zegde hy, dat alle de takken van den koophandel, sedert dat wy op den troon gekomen zyn, de vermeedering niet bekomen hebben, welke de herstelling van den algemeynen vrede en onze vriendschap met alle de volkeren ons beloófden; dat by noodzaekelyk gevolg van dien stand van zaeken, de optimmering en wapening der schepen, als ook de manufactueren en fabrieken den graed van voórspoed, daer zy toe bekwaem waeren, niet bereykt hebben; — dat men als eene der byzonderste oorzaeken van die omstandigheden moet aenzien der slegten uytval, welken de zeevaert en kommercie met onze overzeesche bezittingen en boven al in Oost-Indiën gehad hebben; — dat in der daed die kommercie en zeevaert onder alle opzigten niet beantwoórd hebben aen de verwagting der kooplieden; dat indien die takken der volksvleyt zich tot hier toe zich staende gehouden hebben, dit is byzonderlyk met den onderstand van het gouvernement en by middel van de overvoeringen en laedingen, die het bezorgd heéft; — dat daer uyt volgt dat het moeder-land alle de voórdeelen niet bekomen heéft, welke de zeevaert en kommercie konnen bezorgen; — dat 'er by gevolg aengelegen is eenen hulp-middel te zoeken om den landbouw en de verscheyde takken van de volksvleyt aen te moedigen, en om alzoo, met de hulp van God, aen de Natie de voórdeelen te verzekeren, welke haeren rang onder de volkeren, den stand van haer grondgebied en de aengelentheyd van haere kolonien haer recht geven van te vraegen...»

Willem besloót dan, dat er voór den tyd 25 agter een volgende jaeren eene maetschappy van kommercie zal opgeregt worden, waer van den eersten *fonds* bepaeld is op 12 millioenen, die nogtans tot 24 millioenen zal mogen verhoogd worden. Dit kapitael moest gevonden

Digitized by Google

worden by middel van eene inschryving, voór de welke de maetschappy actien van 1000 guldens zou geven, Willem verzekerde aen de inschryvers 4 1/2 ter honderd, en hy voegde er by : « willende boven dien het voórbeéld geven om eene opregting, die het welvaert van het volk tot oogwit heéft, werkstellig te maeken, wy verklaeren ons te stellen aen het hoofd der inschryvers voór eene somme *van vier millioenen en indien op den laetsten van junius 1824, het beloop der inschryvingen niet kwam tot de somme van 12 millioenen, wy nemen, van nu voór dan, het overige der inschryving voór onze byzondere rekening tot de geheele boven gemelde somme.* Is dit niet een klaer bewys dat Willem al vele millioenen moest in zynen spaerpot hebben, alhoewel hy de schulden, die hy geduerende zyn ballingschap in Engeland had gemaekt, reeds betaeld had? Maer hy deéd nog meerder; hy gaf den 19 april een besluyt, waer by hy den *fonds* der nieuwe maetschappy vaststelde op 37 millioenen, waer van hy verre het grootste deel der actien voór zyn rekening nam. Het is alzoo dat hy zyne inkomsten wist te vermeerderen by middel van een kapitael, daer hy zoo gemakkelyk aen gekomen was, gelyk men in het vervolg zal zien.

Droeven staet van den landbouw. Voórstel van Mr Barthelemy. Voórstel van Mr Hogendorp. Willem word gemagtigd om het geld en goed van den staet te gebruyken volgens zyn beliefte. Ligting van 100 millioenen. Sluyting der staeten.

Terwyl Willem zich dagelyks ryker maekte, wierden zyne onderdaenen tot armoede gebragt. En waerlyk de landbouwers van Condroz in de provincie van Luyk, hadden in het zweet van hun aenschyn den steenagtigen grond van hunne landstreék vrugtbaer gemaekt; zy hadden hunnen arbeyd verdobbeld op eenen tyd, dat den prys der graenen verhoogd was, en zy hadden zoo wel gelukt, dat hunne landen dobbele inkomst gekregen hadden : maer die schoone onderneming wierd haest in

Digitized by Google

den grond geholpen : immers het zoo genaemd kadaster nam de geleende weêrde, alleenelyk bekomen doór eenen geduerigen en sterken arbeyd, tot grondslag der onmaetige grondlasten ; het is te zeggen ; dat die arme boeren moesten lasten betaelen, niet zoo zeer voór de waere weêrde van hunne landen, dan wel voór hunnen slaevelyken en verdobbelden arbeyd. Vele boeren waeren dan gepraemd van geld te ligten en van aen woekenaers eenen hoogen intrest te geven, om hunne zwaere belastingen te konnen betaelen. In andere landstreken van het ryk hadden de landbouwers den middel niet meer om vee te koopen, om dat hunne landen, aengezien den laegen prys der graenen, niet meer genoeg opbragten om hun verschot en onkosten te winnen : hier uyt is gevolgd, dat vele pagters uytgespannen wierden, dat andere hunne pachthoeven verlieten, en sommige grond eygenaers niet alleenelyk hunne jaerlyksche inkomsten verloren, maer ook gedwongen wierden van hunne schoone landen voór eenen geringen prys te verkoopen. Het is dit, het geén men ziet uyt een verzoekschrift het welk, onderteekend van meer dan 19 honderd der voórnaemste landbouwers van Groeningen, aen Willem aengeboden wierd, om hem te bidden van voór eenigen tyd het invoeren van vremde graenen te verbieden, indien hy hunnen geheelen ondergang wilde voórkomen ; zy vertoonden hem dat 'er, sedert 1815 tot in december 1823, ontrent honderd uytwinningen (*expropriations forceés*) plaets gehad hadden in de provincie, die zy bewoonen, dat een groot getal van hunne pagthoeven, eertyds zoo bloeyende, en meer als duyzend bunderen van het beste land, voór eenen geringen prys verkogt zyn geweést ; en dat de omtrekken van Winschoten en Appingedam alleen, in het voórleden jaer, acht groote hofsteden met meer dan 350 bunderen land, by uytwinning, hebben zien verkoopen. »

De oorzaek van dien droeven staet der landbouwers was de onbepaelde vryheyd van den koophandel der

Digitized by Google

graenen: immers in de maend van januarius en februarius wierden 'er, langs het komptoor van Henri-Chappelle alleen, twintig duyzend veertelen terwe ingevoerd; zy kwaemen tot op de merkt van Luyk, daer zy verkogt wierden tot nadeel van onze inlandsche graenen. Dat meer is, men ziet uyt een taffereel, het welk den minister van Willem, in mey van het loopende jaer, aen de staeten mededeelde, dat in 1823 de volgende graenen in Belgien ingevoerd zyn, te weten 4,115 lasten haver, 12,480 lasten geérst, 26,192 lasten koóren, en 23,849 lasten terwe. Hier in zyn niet begrepen de menigvuldige invoeringen, gedaen langs de haven van Antwerpen, waer van den minister, zoo hy zegde, *het taffereel niet ontfangen had.* Het is wel waer, dat'er in het zelve jaer ook graen uytgevoerd wierd, te weten: 1,890 lasten haver, 2,133 L. geérst, 938 L. koórn, en 1,728 lasten terwe: maer wat kon dit doen op de groote menigte, die van den Noorden ingebragt wierd? « Belgien, « zeyde Mr. Lastours op 20 julius 1824 in de kamer « der gedeputeêrden van Frankryk, Belgien boet strengelyk de toegevendheyd van zyn gouvernement voór « de kooplieden van Amsterdam die daer, gelyk op een « ander, zich niet bezighouden dan met hunne eygen « belangen: de graenen van Poólen, opgehoopt in hunne « magazynen, hebben die van Belgien doen vallen (*verre « onder de weérde*). Het is hierom dat dit schoon land, « onlangs zoo ryk en bloeyende, heden kweélt in de « groótste benouwdheyd». Jae! ons land kweélde, onder de hollanders, om dat onze graenen geensints in mededinging konden komen met de ingevoerde graenen van den Noórden: want deze laetste worden doórgaens meerder gezogt dan de onze, om dat zy eene betere hoedaenigheyd hebben, die hier in bestaet, dat zy tot eenen hoogeren graed uytgedroogd zynde, onder de zelve grootte veél meerder meél inhouden; zy verslinden ook veél meer water en by gevolg zy geven voór een gelyk gewigt meél meerder brood dan de onze. Bovendien zy

Digitized by Google

kunnen, niet tegenstaende den vragtloon, voór eenen minderen prys, en nogtans met groote winst, verkogt worden (a); de reden is dat zy gewonnen worden op landen die, alhoewel overvloediglyk vrugtbaer, nogtans zoo duer niet kosten gelyk onze landen, en voór de welke de Noórdsche landbouwers zoo zwaere lasten, gelyk de Belgen, niet te betaelen hebben. Het was dan niet te verwonderen, dat onze landbouwers hunne graenen niet konden verkoopen dan voór eenen geringen prys, die geensints in everedigheyd was met de onvermeydelyke onkosten van den landbouw : hier uyt moest noodzaekelyk den ondergang volgen zoo van de pagters en grondeygenaers, als van de werklieden en ambagtsmannen, terwyl eenige groote kapitalisten van Holland hunne millioenen vermeerderden.

In dezen dringenden nood, stelde Mr. Barthelemy, 10 mey, aen de staeten voór van aen den Koning een *adres* aen te bieden, om hem te bidden van den ongelukkigen staet van den landbouw in aendagt te nemen. Verscheyde hollanders, gelyk men wel denkt, bevogten dit voórstel, Mr De Stassart viel met hevigheyd

(a) Mr. Carrelet de Loisy deéd, den 21 April 1821, aen de kamer der gedeputeérden in Frankryk een rapport, waer in hy zegde : « het schoonste graen dat de locht streéken, die door de natuer het meeste bevoordeeligd zyn, voortsbrengen, was deze laetste jaeren te Odessa, te Caffa en te Taganrok zoo goeden koop, dat eenen hectoliter aldaer maer 4 francs weérd was. Eenen hectoliter kost aen de kommercie in onze havens, het vragtgeld 'er in begrepen, maer 8 francs gelyk deze laetste jaeren, en ten hoogsten 12 francs, als men de hoogste pryzen met de laegste wilt by een voegen Wanneer men dan, volgens de wet van den 16 julius, 1819, de invoering opent aen 20 francs, de kommercie van vremde graenen zou van 8 tot 12 francs op eenen hectoliter winnen. Men kan nu oórdeelen, voegde hy 'er by, van de schaede die uyt dien staet van zaeken volgt voór den landbouw van Frankryk. » Dit kan toegepast worden aen ons Land, en doet zien dat den vryen koophandel der graenen aen de groote kapitalisten van Holland vele millioenen moest opbrengen : dus geen wonder dat deze geldzugtige mannen den zelven wilden behouden, al had geheel onzen landbouw moeten ten onderen gaen.

Digitized by Google

uyt tegen eenen hollander, die de onbeschoftheyd gehad had van te durven spotten met den ondergang van onze landbouwery, zeggende, dat de *grondeygenaers hunne landen, die niet genoeg opbragten, konden verkoopen, en dat de pagters, die geen geld hadden, hunne grondlasten in natuer konden betaelen met aen het gouvernement den vyfden schoof te geven.* Mr. Van Hogendorp wilde wel toestaen dat men Z. M. bidde van den landbouw te hulp te komen, *als het maer niet geschied*, zegde hy, *doór maetregels, die aen de vryheyd der kommercie nadeelig zoude wezen.* Nogtans Mr. De Secus en andere verdedigden zoo wel de voórstelling van Mr. Bartelemy, dat zy doór 72 stemmen tegen 22 goedgekeurd wierd.

Ondertusschen Willem nog indagtig zynde dat Mr. Van Hogendorp tegen de leening van 80 millioenen heviglyk had durven spreken (1ste deel bladz. 486) wilde zulks voór het toekomende beletten. Hy stelde den zelven dag, 10 mey, aen de staeten een ontwerp van wet voór, waer doór hy het Syndikaet van aflossing tot het jaer 1829 inclues, ontsloeg van verscheyde verbintenissen, die het moest volbrengen, en voór de welke de artikels 7 en 37 van de wet van 22 december 1822 het zelve gemagtigd hadden, om een deel der domynen te verkoopen en om voór 116 millioenen los-rente brieven uyt te geven (1ste deel bladz. 462 en 463): den laetsten artikel van dit ontwerp luydde, dat *het Syndikaet, volgens zyne beliefte, voór het belang van den staet de middelen zal mogen gebruyken, die aen het zelve doór de genoemde artikels toegestaen zyn.*

Men gevoelt, dat Willem zich geheelyk wilde onttrekken aen den art. 121 van de grondwet, die vastgesteld had dat de uytgaef van het ryk doór de staeten-generael moet toegestaen worden. Maer dit ontwerp eens aengenomen zynde, kon Willem, zonder de toestemming der staeten, tot het jaer 1829, de millioenen van den staet vryelyk gebruyken en uytgeven, gelyk het hem

Digitized by Google

zou believen. Hy moest waerlyk een onbepaeld betrouwen hebben op de slaefsche meerderheyd van zyne hoogmogenden om zoo een ontwerp te durven voórstellen: nogtans eer dat den tyd gekomen was om daer over te beraeden, deéd Mr Van Hogendorp aen de staeten eene voórstelling, die Z. M. in de uytterste verslagentheyd wierp.

In der daed Mr Van Hogendorp stelde, den 15 mey, aen de staeten uytdrukkelyk voór van een onderzoek te doen, 1° over de wettigheyd van de leening van de 80 millioenen, gedaen doór het Syndikaet van aflossing in 1822, en over de bezwaerende voórwaerden, op de welke zy is gedaen geweést met een verlies van 10 ten honderd, verlies het geen eyndelyk moest vallen tot last van de schatkist en gevolgentlyk van de Natie; 2° over het gebruyk van *ontrent* 36 *millioenen*, die in de koffers van het Syndikaet, na de aflossing van de oude obligatien van het Nederlandsch Syndikaet, gebleven zyn (a); 3° over de oorzaeken die het oogwit van de wet van 27 december 1822 hebben doen mislukken; als ook over het beloop van de uytgestelde schuld en kansbiljetten, die niet zullen kunnen uytgewisseld worden, om dat, gelyk Z. M. den 5 meêrt verklaerd heéft, *de* 116 *millioenen in losrente-brieven*, welke het Syndikaet gemagtigd was voór die uytwisseling uyt te geven, *daer voór niet genoegzaem waeren.* »

Deze voórstelling was zekerlyk bekwaem om Willem en zynen Van Maanen als ook Appelius, die nu minister van financie geworden was, grootelyks verlegen te maeken : men gebruykte dan *geheyme middelen* om het gevolg van die voórstelling te beletten : nogtans de sektien wierden belast van de zelve te onderzoeken.

(a) Ik heb in het eerste deel (bladz. 484) gezegd, dat Willem 80 millioenen te veél gevraegd had : Mr. Van Hogendorp spreékt hier van ontrent 36 millioenen, maer hy heéft hier onder begrepen 1° de pryzen van de onwettige lotery, beloopende 4 millioenen 620 duyzend guldens ; 2°. de onkosten der maekelaers, die de obligatien der 80 millioenen hadden mocten negociéren. *ziet het 1st. deel bladz.* 475.

Digitized by Google

Wanneer den President de opmerkingen der sektien over de boven aengehaelde voórstelling ontfangen had, zond hy die aen Mr Van Hogendorp, hem verzoekende van daer seffens op te antwoórden : dezen gaf het volgende antwoórd, het welk den President, op 2 junius aen de staeten mededeelde : « my dunkt, zegde hy, dat de meerderheyd van de leden oórdeelt, dat myne voórstelling ontydig is ; gevolgentlyk ik ben 'er niet tegen dat zy uytgesteld word tot eenen bekwaemeren tyd. » Dezen *bekwaemeren tyd* is noyt gekomen ! Het is alzoo dat die belangryke voórstelling, die de ontdekking van de heymelyke werkingen van het roofzugtig Syndikaet voór oogwit had, verdwenen is! Dit was voór Z. M. eene schoone overwinning, die des anderen dags van eene andere gevolgd gwierd : immers het ontwerp van wet, dat hy den 10 Mey voórgesteld had, wierd den 3 junius in de staeten onderzogt ; en alhoewel het doór verscheyde leden met kragt tegen gesproken wierd, niettemin het wierd in de zelve zitting doór 47 stemmen tegen 42 aengenomen. De eerste kamer keurde het den 4 junius goed. Het Syndikaet mogt dan een groot deel der domynen verkoopen of er geld op ligten en het mogt 116 millioenen van den staet gebruyken volgens zyn beliefte !

Willem wagtte niet lang om gebruyk te maeken van de buytensporige magt, die de hollandsche meerderheyd der staeten hem toegestaen had : want hy maekte den zelven dag 4 junius een besluyt, waer doór hy zyn Syndikaet gemagtigde om 100 millioenen guldens te ligten, stellende voór *eerste hypotheék* de domynen, die aen het zelve doór de wet van 27 december 1822 afgestaen waeren, naementlyk het deel van die goederen het welk, uyt kragt van den 7sten artikel van die wet, kon verkogt worden, en waer van de verkooping in 1825 en volgende jaeren moest plaets hebben. Maer dat deel der domynen was alreeds zoo veél belast als het weêrd was (1ste *deel bladz.* 461 *en* 462), Bovendien het is nog aenmerkens weêrdig, dat die goederen, waer van 'er niet meer dan

Digitized by Google

tot het beloop van eene zuyvere inkomste van 1,750,000 guldens mogten verkogt worden, in de beraedingen over de wet van 27 december 1822 geschat waeren geweést op 3 ten honderd: by gevolg indien den minister van finantie de staeten alsdan niet bedrogen heéft, zoo konden die goederen niet meerder weêrd zyn dan 58,333,333 guldens en 33 centen, van welke somme men nog moet aftrekken de grondlasten, die men daer voór, als zy verkogt zyn, zal moeten betaelen. En men dierf zulke goederen, die niet meer weêrd waeren en nog zoo zwaer belast, voór *eerste hypotheék* aenbieden, om eene leening van 100 millioenen te doen! Maer indien dezen handel tegenstrydig was aen de zedeleer en aen alles wat de wetten nopens de hypotheken voórgeschreven hebben; den middel, welken men gebruykte om die 100 millioenen te krygen, was niet min berispelyk: immers men hechtte aen die leening het lok-aes van eene lotery, die uyt twee klassen bestond: den leegsten prys van de eerste klas was van 20 guldens, en den hoogsten van 100 duyzend guld.; den minsten prys van de tweede klas was van 40 guldens, en den grootsten van 300 duyzend guldens: alle die pryzen te saemen beliepen 8 millioenen. Ideren deelhebber of aktionaris moest inschryven voór 1000 guldens, waer voór men hem een certifikaet gaf van gelyke somme met een lot van de 1ste klas en een ander van de 2de klas: daer moesten in 't geheel 100 duyzend aktien zyn en daer waeren 200 duyzend loten; dus ieder aktie moest zekerlyk twee pryzen hebben: maer hoe aenlokkende dit ook was, geheel de leening heéft boven de 20 millioenen niet opgebragt: doch het geén 'er te kort bleéf, heéft men gemakkelyk gevonden met eens te graeven in de goude myn van het Syndikaet: want volgens de publieke meyning, gegrond op werkingen, die in dien tyd op de beurs van Amsterdam aen den dag kwaemen, heéft men nieuwe los-rente-brieven aen 4/2 ten honderd uytgegeven (a), die nogtans volgens de wet van

(a) Exposé historique des finances des Pays-Bas pag. 57.

Digitized by Google

27 december 1822, niet mogten uytgegeven worden als voór de uytwisseling van de uytgestelde schuld etc. (*ziet* 1ste *deel bladz.* 463).

Willem zond den volgenden dag 5 junius zynen minister van het inwendig naer de staeten omhun te zeggen: «

De zitting, die ik in den naem des konings koóm sluyten, heéft, gelyk de voór-gaende, getuygenis gegeven van de nauwkeurigheyd, waermede gy uwe bediening volbrengt. U hoogmogende hebben den koning verzogt van in aendagt te nemen den geringen prys der graenen en zynen invloed op den landbouwd. Z. M. zal dat gewigtig voórwerp onderzoeken met alle de zorg, die het verdient en met haere gewoonelyke zorgvuldigheyd, die gelyk is voór alle de takken van het algemeyn welvaeren, gelyk zy het is voór alle de deelen van ons gelukkig vaderland. Gelukkig in der daed, dank zy aen de bescherming van de goddelyke voórzienigheyd, dank zy aen de wysheyd van den koning en aen zyne wetenschap, dank zy aen de verligte medewerking van U hoogmogenden, de Belgische natie mag met dankbaerheyd en hoogmoed rond-om zien; zy mag aen haer zelven zeggen, *dat de belangen van het volk nergens beter bezorgd zyn, dat de vryheyd nergens meerder verzekerd is, dat de hoogagting voór den troon nergens grooter is,* om dat zy nergens betere beweegredens heéft. Ik verklaer in den naem des konings de zitting gesloten en geeyndigd. »

Men mengelt zand met het meél. Nieuwe woekeraers. Men perst van de arme menschen het maelrecht af. Poets van eenen boer.

Als men de voórgaende redevoering van den minister leést, zou men niet zeggen, dat ons land het gelukkigste was van de geheele wereld? en nogtans de inwoonders van dit koninkryk, en byzonderlyk de Belgen, zugtten onder een jok, dat hunne voórvaders noyt gekend hebben; zy wierden verpletterd onder het gewigt van allen slach van belastingen, waerop den geheelen ondergang van alle de klassen der maetschappy eens moest volgen. Niettemin het waeren de gemeyne borgers, de werklieden en arme menschen, die van nu af schroomelyk te lyden hadden: want de booze ministers hielden zich niet te vreden met de roofgierigste wetten strengelyk te doen uytvoeren; maer zy bezwaerden de zelve nog doór hunne *geheyme bevelen en onderrigtingen,* waer by zy de tyrannigste maetregels voórschreven. En waerlyk al had

Digitized by Google

den minister van financie in de beraeding over de wet van het maerlecht gezegd, dat *men niet geboden heeft van het meél, geschrikt voór het voedsel van het vee, met zand te mengelen, om dat dit schaedelyk is aen de gezondheyd der beesten* (1ste deel bladz. 445); dit niet tegenstaende, wanneer de wet over het maelrecht uytgevoerd wierd, deéd men geheel anders : « *Ik heb*, zegde Mr Dotrenge in de zitting van 13 december 1824, *Ik heb eene onderrigting gezien*, in de welke geboden wierd van zand te mengelen met het graen, dat gemaelen word voór het voedsel der beesten, ongetwyffeld om dat het zand, het welk maer eene koey kan ziek maeken, den maelrecht-schuldigen zou vergeven. » Daer was dan aen de gemeyne lieden niet over als het brood te derven of het maelrecht te betaelen, waer voór zy, uytgeput doór vele andere lasten, geenen cent te geven hadden. Hier uyt is er eene nieuwe soórt van woekeraers ontstaen, die men te voren noyt gezien had : zy gingen by de arme boeren en zegden : *gy hebt geen geld om het maelrecht te betaelen*; *wel nu, geéf my een deel van uw graen, ik zal voór u voldoen.* Deze ongelukkigen waeren dan gedwongen een deel van het graen, dat zy in betaeling voór hunnen kleynen dagloon gekregen hadden, af te geven : maer hoe meer kinderen zy hadden, hoe meer meél zy moesten verbezigen; hier uyt volgde dat hoe meer moeyte eenen gemeynen werkman had om aen zyne kinderen een stuk brood te bezorgen, hoe grooter deel hy moest missen van het graen, dat hem zoo noodzaekelyk was om te leven.

Maer indien de woekeraers op zoo eene wyze het maelrecht, misschien dobbeld of dry dobbeld, wisten af te perssen van eenen armen vader des huysgezin die, in het zweet van zyn aenschyn, een stuk brood kon winnen voór zyne kinderen ; den directeur-generael der belastingen vond ook wel den middel om de armen, die noch geld noch graen hadden en die niets konden winnen, dat vervloekelyk recht te doen betaelen : im-

Digitized by Google

mers dien onmenschelyken hollander, eyschte van de bestieringen van weldaedigheyd af van het maelrecht te betaelen voór de armen, het is te zeggen voór de arme weduwen en weezen, voór de zieken, de gebrekkelyken, de ouderlingen, in een woórd voór alle de genen, daer hy niets kon van krygen, om dat zy niets konden winnen. Hy wilde dan, dien weêrdigen dienaer van Oranje, hy wilde dat de ongelukkigen dagelyks zoo veêl beéten brood minder zouden céten als dat het maelrecht bedroeg! Eenige bestieringen hadden de laſhertigheyd van aen dat afgryslyk bevel te voldoen. Het is alzoo dat de inkomsten, doór de Christelyke weldaedigheyd van onze voórvaders agtergelaeten om de armen, de ongelukkigen en den behoeftigen ouderdom te hulp te komen, afgetrokken wierden van het oogwit, daer zy voór geschikt waeren om de zelve, tegen den wil der instellers, aen de geldzugt van den hollander ten prooy te geven. Mr Dotrange heéft deze grouwelyke *afperssing* (in de genoemde zitting) opentlyk verweten aen Appelius zeggende dat hy *de rondgaende brieven, gezonden aen de gemeynten, om het maelrecht der armen doór de stigtingen van weldaedigheyd te doen betaelen, gezien had.* Mr De Secus voegde 'er by: « ik kan op de taeffel van Mr den president leggen de gedrukte brieven, gezonden aen de bestieringen van weldaedigheyd van Henegouwen, in de welke men leést: «*sommen, die het komptoor van weldaedigheyd redelyk zal oórdeelen te betaelen tot voldoening van het maelrecht, het welk de armen schuldig zyn.*» Appelius dit niet konnende loochenen, had de onbeschaemdheyd van te zeggen: « De administratie, met de uytdeelingen van brood, gedaen doór de stigtingen van weldaedigheyd, aen het maelrecht te onderwerpen, gebied niets dat onregtveêrdig is, niets dat ongenaedig is.» zoo dierf dien minister spreken! maer men had in de tweede kamer *doór Ceyffers* bewezen dat het maelrecht, het welk men den ambagtsman afperste, ten hoogsten onregtveêrdig

Digitized by Google

was (1ste *deel bladz.* 412); hoe zou het dan kunnen regtveêrdig zyn ten opzigte van de armen en gebrekkelyken? was het ook geene waere vreedheyd de stigtingen van weldaedigheyd te praemen van het brood, dat zy aen de behoeftigen gewoon waeren uyt te deelen, te verminderen in evenredigheyd van het gene men hun, voór het maelrecht, aen eenen vremdeling deéd betaelen?

Nogtans in de gemeynten, daer de inwoonders accoórd gemaekt hadden van jaerlyks en par hoofd 1 gulden 40 centen aen den hollander voór het maelrecht te geven, en daer de stigtingen van weldaedigheyd die somme voór de armen niet wilden betaelen; in deze gemeynten, zeg ik, wierden 'er ongenaedige mannen gezonden, die overvloediglyk betaeld wierden om de droefheyd en wanhoóp te werpen in de arme familien; zy gingen tot in de geringste huyskens van de arme werklieden, in de vervalle hutten van noodlydende menschen alles doórsnuffelen; zy schreven daer den armen huysraed op; oude gelapte kleederen, eenige busselen strooy, geschikt om op te slaepen, een weynig graen, geöogst op ledige velden, wat pataeten, gewonnen in hun hofken, eenige stukken hout vergaderd voór den winter, welke de liefdaedigheyd hun gegeven had, in een woórd niets ontsnapte aen de oogen van die uytzendelingen, waer van eenen dagloon alleen meerder kostte, dan alle de voddery en, die zy geduerende eene geheele weék opgeschreven hadden, weêrd waeren. Wanneer zy hunne verfoeyelyke zending volbragt hadden, gingen zy wech, laetende de inwoonders van die arme hutten in den doodelyken angst van alle oogenblikken hunne slegte vodden, huysraed en kleyne provisien te zien weg haelen om verkogt te worden, gelyk het daer na gebeurde; alles wierd verkogt, en men liet hun ten hoogsten, als men het wetboek eerbiedigde, genoeg om een maend van te leven. En wat voór een schelmstuk had dien armen vader des huysgezin, dien ouden of gebrekkelyken man, die ongelukkige

Digitized by Google

weduwe bedreven, om op zoo vreede wyze behandeld te worden? ah! zy en hunne verhongerde kinderen hadden gemeynd een stuk zwart brood te eéten, waer van zy het maelrecht aen den hollander niet konden betaelen!!

Den deérnis-wêerdigen toestand van duyzende ongelukkigen wierd nog bezwaerd doór eenige excellencien; immers den gouverneur van Henegouwen schreéf, op de nadering van den aenstaenden winter, aen alle de ontfangers der belastingen eenen brief, waer in hy zyne verwondering uytdrukte over de buytengewoone veragteringen in de inkomsten van de twaelfsten, die vervallen waeren, *byzonderlyk in het geén het maelrecht betreft.* « Dit is, zegde dien excellenten man, zoo veél te meer te beklaegen, om dat het onvermeydelyk en dringend word van met strengheyd alle de noodzaekelyke vervolgen (*poursuites*) te beginnen voór de betaeling der sommen, die men schuldig is. Daer is aengelegen zich wel te overtuygen, dat de toegevendheyd en gebrek van kragt verlies veroorzaeken aen den staet en nieuwe belastingen aen die betaeld hebben » Z. E. eyndigde met aen de ontfangers te bevelen van aenstonds met de borgemeesters over een te komen voór den keus van eene plaets, *geschikt om de meubelen te ontfangen, die volgens de wet zouden kunnen in beslag genomen worden, en waer van de publieke verkooping zou moeten plaets hebben.* »

Als men denkt op alle de geweldige middelen, welke den hollander en zyne wel betaelde dienaers gebruykt hebben, om het zweet en bloed van den gemeynen man af te perssen, moet men dan verwonderd staen, dat het precies de werklieden en arme menchen zyn, die de eerste de wapens opgenomen hebben om Willem en zynen Barbaro-Batavo-Oranje-sleép uyt ons verdrukt Vaderland te jaegen: maer laet ons van dien gelukkigen voórval voór den tyd niet spreken.

Indien men zoo ongenaedig was in het maelrecht af te perssen, men was niet minder streng in het slagtrecht

Digitized by Google

te doen betaelen. Eene zwerm van kommiesen zweéfden dag en nagt in alle de dorpen om te bespieden of 'er geene beesten geslagt wierden voór al eer het accys betaeld was: hunne agenten verbergden zich agter hoeken en kanten, in afwagting dat het geschreeuw van een verken den boer, die het zou keélen, zal verraeden. Dit heéft hun dikwils gelukt en de zwaere boeten, die zy den armen boer deden betaelen, hebben groote sommen gelds opgebragt. (1ste deel bladz. 443.) Nogtans het is somtyds wel gebeurd, dat de heeren kommiesen met gereed geld betaeld wierden, en weg gingen gelaeden met versch geslagen speciën, die uyt de munt van Brussel niet gekomen waeren.

Maer indien de Oranje-dienaers, doór hunne onbeschoftheyd en geweldige afperssingen, zich aen een igelyk haetelyk maekten; niettemin het volgende geval doet zien, dat 'er onder hun nog wel eenen gevonden wierd die *beleéfd* en *gedienstig* was. Immers twee kommiesen der accysen, doór hunne bespieders, verstaen hebbende dat eenen geringen boer, ontrent Luyck, een jong kalf geslagt had zonder het recht te betaelen, gingen met Mr den borgemeester der gemeynte naer de wooning van den beschuldigden, om het misdaed doór eene overtuygend bewys vast te stellen. Het arm boerken was bezig met zyn kind te wiegen als die braeve heeren binnen kwamen: zy legden hem het misdaed op, het welk hy loochende. De kommiesen zegden hem dan, dat hy hun moest vergezelschappen in de huyszoeking, die zy gingen doen: maer den goeden bloed veronschuldigde zich, zeggende, dat hy zynen kleynen jongen, die in slaep viel, niet kon verlaeten en dat hy moest wiegen, terwyl zyne vrouw uytwas. Eenen der kommiesen had de beleéfdheyd van zich aen te bieden om, in de plaets van papa, het kind te wiegen. Ons boerken gaf hem dan zyne plaets by de wieg over, en vergezelschapte de andere heeren, die geheel het huys doórzogten, maer niets vonden. Het eenvoudig boerken weer binnen komende, vraegde aen

Digitized by Google

den *beleéfden kommies*, of het kleyntjen wys gewéest had dezen dit uytdrukkelyk verzekerende, heeft papa hem: vriendelyk bedankt, en stelde zich dan wederom aen het wiegen.

Den gedienstigen kommies geloofde in de beste trouw dat hy een kind gewiegd had... het was niet anders als een kalfs-kwaertier, bewys van het misdaed, daer hy zoo veél zorg voór gehad had. Den slimmen boer, gewaerschouwd zynde van het bezoek, dat die heeren hem gingen doen, had het kwaertier, dat hem nog over bleéf, in de wieg gelegd, en zyne vrouw met zyn kind van huys weg gezonden.

Opening der Staeten; jaerlykschen budjet. Kerkdieften en heyligschenderyen. Mgr. Nasalli komt van den Haag te Brussel. Eysschen der volmagtigden van Willem. Den Nuncius vertrekt naer Roomen. Afperssingen aen den dag gebragt.

Ondertusschen den tyd gekomen zynde, dat de staeten-generael te Brussel moesten vergaderen, opende Willem, den 18 october, hunne zitting met eene redevoering, waer in hy zegde:

« Het welvaeren van het land is aengegroeyd; de instellingen en schikkingen om het te vermeerderen zyn vaster en sterker gemaekt... »

« *Het hoog onderwys en de primaire onderrigting verspreyden over al hunne heylzaeme uytwerksels.* De schoone konsten bloeyen... »

« Ik gevoel de grootste voldoening in u te kunnen aenkondigen, dat den budjet der onkosten, voór het toekomende jaer, *eene vermindering van opcenten zal toelaeten*, die ten opzigte der grondlasten zal kunnen aenmerkelyk zyn.... De eerste rekening van het Syndikaet zal my den middel geven *om 2 millioenen te gebruyken tot aflossing van de schuld*.... God gaeve dat elk jaer der hersteltenis van onze onafhangkelykheyd nieuwe *weldaeden* aen het vaderland mogt toebrengen! ik zal met den bystand van de goddelyke voózienigheyd, doór eenen standvastigen iver, daer aen medewerken...

Dry dagen daer na kwam Appelius het ontwerp van den budjet der buytengewoone onkosten voór 1825 aen de staeten voóstellen: dezen beliep 23 millioenen 633 duyzend, 797 guldens, het welk waerlyk 2 millioenen,

Digitized by Google

840 duyzend 989 minder was dan de genen van het loopende jaer (a): maer hy vraegde nog 1 millioen, voór onverwagte onkosten, het welk hy in zynen budjet niet ingelast had. Hy deéd zeer hoog klinken het bedriegelyk woórd van *gespaerzaemheyd:* maer deze bestond hier in, dat hy eenige artikelen van den jaerlykschen budjet, en onder andere eene somme van 783 duyzend guldens overgedraegen had op den tienjaerigen. Appelius met verscheyde artikels van den jaerlykschen naer den tienjaerigen budjet over te voeren, had alzoo plaets gemaekt om in den eersten in te voegen een sommeken van 2 millionen 500 duyzend guldens, om ten deele te betaelen den *deficit* van 1822! (*Maer het Syndikaet was belast geweést om dien deficit te vullen, en ten dien eynde gemagtigd om goederen van den staet te verkoopen;* (1ste *deel bladz.* 461) *waerom dan komt men hier nog eens voór den dag met dien zelven deficit?*) Eyndelyk den minister sprak met genoegen van de vermindering van 10 1/2 opcenten op de grondlasten en van 2 1/2 idem op het personneél en andere. Men zal in de beraeding over dit ontwerp zien dat de lasten, die men van den eenen kant scheén verminderd te hebben, van den anderen kant zeer veél vermeerderd wierden.

Maer terwyl men het volk doór geweldige afperssingen arm maekte, wierden onze kerken uytgeplunderd doór eene bende van dieven, die dagelyks scheén aentegroeyen: immers de kerkdieften, die sedert eenige jaeren zeer gemeyn geworden waeren, wierden dit jaer zoo vermenigvuldigd, dat men byna dagelyks in den eenen of den anderen journael eene nieuwe heyligschending ontmoette; en deze schelmstukken wierden dikwils nog bedreven met omstandigheden, die doen sidderen van afschrik: wat al heylige vaten gestolen! wat al H.H. geconsacreerde hostien onteerd en onder de voe-

(a) Den budjet der buytengewoone onkosten van het loopende jaer, beliep 26,474,786 guldens.

Digitized by Google

ten getrapt! in een woórd men zag sedert eenige jaeren, en boven al in 1824, onder Willem eersten koning der Nederlanden, ten deele vernieuwen de grouwelyke heyligschenderyen, eertyds bedreven onder Willem *den Zwyger*, eersten Stadhouder van Holland. Het was in de dorpen alleen niet dat die heuveldaeden geduerig voórvielen, maer ook in vele steden en zelfs in de hoofdstad van Belgien: immers in den nagt tusschen den 13 en 14 novemher is de kerk van het Beggynhof te Brussel bestolen geweést: de heyligschenders hebben het H. tabernakel opengebroken, de Ciborie geroofd, en de HH. Hostien in de koor verstrooyd! Om deze oneyndige versmaedheyd, gedaen aen het alderheyligste sacrament, eenigsints te boeten, heéft men, op den 23 November, in de zelve kerk eenen plegtigen dienst gedaen, daer geheel de Klergie van de stad tegenwoórdig was. Mgr. Nasalli, nuncius van den Paus, kwam in deze hertroerende plegtigheyd zyne gebeden en traenen mengelen met de gene der geloovigen, waer van den toeloop boven maeten groot was.

Mgr. Nasalli was sedert den 1 october uyt den Haag te Brussel weérgekeerd, zonder dat 'er nog iets beslist was; men was zelfs over de eerste gronden, daer men het konkordaet zou kunnen op vestigen, nog niet over een gekomen. Ik weét zeer wel dat den nuncius het H. Concilie van Trenten voór grondslag wilde nemen, dat men dit verwierp, en dat men op het *jus ecclesiasticum* van den jansenist Van Espen wilde bouwen; dat men de bisschoppen, voór hun tydelyk, geheelyk wilde doen afhangen van het gouvernement, en dat men wilde dat den Paus aen Z. M. het regt zou toestaen van de bisschoppen van het ryk te benoemen (*hemel! wat voór bisschoppen zouden wy dan gehad hebben!*) De dry volmagtigden van Willem gebruykten alle soórten van dwaelredens om, den Nuncius te bedriegen. Het *jus ecclesiasticum* van Van Espen was de groote battery, agter de welke zy zich verschanst hielden. Indien den

Digitized by Google

geleerden prelaet van daeg hunne dolingen wederlegde, zy kwamen den volgenden dag met wat anders te voórschyn, en het schéen dat zy met hem maer in onderhandeling getreden waeren om ongerymdheden voór te stellen. Alhoewel Mgr Nasalli eenen man was van de grootste zoetaerdigheyd, het welk zullen bekennen alle de gene die, gelyk ik, de eer gehad hebben van hem te spreken, hy wierd den handel van het drymanschap moede; en teenemael overtuygd zynde, dat men niet van zin was een konkordaet te maeken, maer hem met ydele opwerpingen bezig te houden, liet hy aen den Paus geheel den stand der zaeken weten, op dat Z. H. 'er zelf zou van oórdeelen. Leo den XII ziende de listige middelen, welke de volmagtigden van Willem gebruykten en de onaennemelyke eysschen, daer zy niet wilden van afzien, zond bevel aen den Nuncius van aenstonds zyne paspoórt te vraegen en naer Roomen weder te keeren. Ik weét met zekerheyd dat *Willem, wanneer Mgr Nasalli hem de bevelen van den Paus bekend maekte, in de grootste verslagendheyd was, en dat hy liet hooren dat hy wel zou gewilt hebben den Nuncius nog by hem te houden.* Mgr antwoórde hem : *de bevelen van Z. H. zyn uytdrukkelyk en ik moet zonder uytstel vertrekken.* En waerlyk niet tegenstaende het slegt saisoen en zynen onderdom van 74 jaeren; hy verliet Brussel den 1 december, en ondernam de reys naer Roomen (a).

Den Nuncius vertrokken zynde, kon Goubau zyne studie op Van Espen in het dak stéken, en hy ging bywoonen de beraedingen over den budjet, die in de zitting van 13 december doór de staeten onderzogt wierd. De redevoeringen van verscheyde leden waeren zeer hevig en bragten wetens-weêrdige zaeken aen den dag. Mr De Stassart antwoórdende op de gespaerzaemheyd, welke

(a) Mgr Nasalli was den 7 october 1750 te Parma geboren; hy wierd den 25 junius 1827 tot de hooge weêrdigheyd van kardinael verheven, en hy is te Roomen den 2 december 1831 gestorven.

Digitized by Google

den minister van financie zoo hoog had doen klinken zegde:

« Onkosten, die tot hier toe doór de schatkist zyn betaeld geweést, op last leggen van het Syndikaet, is eene werking daer geene waeragtige gespaerzaemheyd uyt volgt; zoo is het ook met de artikels, uytgeschrabt op den jaerlykschen budjet en gesteld op den tienjaerigen... De geduerige vermindering van den prys der eétwaeren, heéft in evenredigheyd de som verminderd, die noodzaekelyk was om het leger te spyzen: maer zou het niet belachelyk zyn daer uyt voórdeel te trekken al of het de vrugt was van de *gespaerzaemheyd* der administratie?...

Hy maekte een droevig afbeéldsel van den ongelukkigen staet der landbouwers, en eyndigde met te zeggen « den oorsprong van het kwaed is in het wellekeurig van de onderrigtingen der ministers, in de invoering der vremde graenen, en byzonderlyk in het *maelrecht*... eylaes! wat al droeve voórzeggingen zyn 'er niet volbragt geweést, sedert dat dit woórd van rampzalig voórteeken vóor den eersten keer, in deze vergadering weérgegalmd heéft!

« *M^r De Secus:* als men in de laetste zitting aen de kamer voórstelde het ontwerp der wet, waer doór de laetste middelen van den staet op de genaede van het Syndikaet overgegeven wierden, beloófde men eenen afslag op de grondlasten. Men stelde dit voór als eenen eersten onderstand, die men gaf aen den landbouw. Alles deéd dan hoópen dat dit voórdeel, hoe kleyn het ook was, geheel zou vallen op de onbebouwde eygendommen, en deze hoóp gaf eenige stemmen aen het ontwerp; maer deze hoóp is wederom bedrogen geweést. De vermindering (van 10 1/2 opcenten) is gebragt op geheel de grond-contributie; dus de kommercie, die niet kent als de bebouwde eygendommen, zyne wooning, zyne magazynen, de gene zelve, die de oorzaeken bevatten waerom onze graenen geen debiet vinden, hebben 'er deel in, gelyk de landbouwers. »

M^r. Dotrenge maekte eene nieuwe afpersing bekend. » Het gouvernement, zegde hy, praemt de provincien van in byzondere bekostigingen toe te stemmen, met zyne goedkeuring te wevgeren aen noodzaekelyke onkosten... De brug van Laeken moest herbouwd worden, en de onkosten der herbouwing moesten zonder twyffel tot last zyn van den eygenaer (*van het Syndikaet, aen het welk alle de inkomsten der groote wegen afgestaen waeren*): maer om de onkosten te leggen op den last van de stad van Brussel, heéft men bygebragt, dat de vaert den eygendom was van de stad; dat

Digitized by Google

de brug op de vaert was, en dat de stad dé zelve moest betaelen, even eens al of de brug deel maekte van de vaert; even eens al of die brug geen noodzaekelyk deel was van de groote baen... »

» Wanneer men het Syndikaet van *aflossing* belast met eenige onkosten, men ziet dit aen, als eene *gespaerzaemheyd*: maer valt dan het Syndikaet tot last niet van de *Contribuabelen*? is het niet met het géén zy betaelen en met de domynen van den staet, dat het zyne koffers vult?...

» Ik zien met schrik naderen den tyd, wanneer men eenen nieuwen tienjaerigen budjet zal voóstellen: het is daer dat men alle de natuerlyke lasten zal vinden, vele lasten meerder, en schoone domynen minder die, dank zy aen het Syndikaet van inslikking (*d'engloutissement*), zullen verdwenen zyn. Men gaet naer den ondergang; men moet de ministers praemen van eenen anderen weg in te gaen. Het is klaerlyk bewezen dat ons staetkundig werktuyg moet eyndigen met te bezwyken onder het gewigt der lasten.»

Mr Vilain XIV klaegde dat de experten, volgens de wet doór den raed der gemeynten voórgesteld om het personneél te schatten, verworpen wierden doór de Controleurs, die 'er andere in hunne plaets stelden, en hy voegde 'er by:

« Ik moet het zeggen met spyt: maer, weynige uytgenomen, alle de experten, benoemd op de voóstelling van de Controleurs, zyn menschen die van noode hebben van geld te winnen; zy hebben voór het meestendeel eenen kwaeden naem, en zy beschouwen in hunne bedieningen niet dan de som, die zy daer uyt zullen kunnen trekken. Ook zyn hunne winsten zoo groot dat 'er, by voórbeéld te Brussel, experten zyn die van 18 honderd tot 2 duyzend guldens gehad hebben, en die op de dorpen, voór twee of dry dagen te werken, van 150 tot 200 guldens getrokken hebben.

« De schattingen voór 1824 zyn zoo vergroot geweést, dat het niet begrypelyk is; meer dan de helligt meerder op de waere weérde der huyzen, der pagthoeven, daer in begrepen den boomgaerd en alle de gebouwen, dienende voór de landbouwery, die doór de wet daer van vry zyn (a).

« Van den anderen kant, de experten hebben niet willen voldoen aen de vraegen van den huysraed te schatten, wetende dat de meubelen van den ongelykkigen landbouwer noyt vyfmael de weérde

(a) Mr d'Auvin zond dit jaer eene petitie aen de staeten van Namen, waer in hy klaegde dat de huerweérde van zynen eygendom te hoog geschat was, het welk hy toeschreéf aen de willekeur der experten: « op minder dan dry minueten, zegde hy, hebben zy myn huys geschat op 400 guldens, het welk voórleden jaer maer 50 guldens was geschat geweést. »

Digitized by Google

van zyn huyshuer weêrd zyn, en dat zy voór een groot deel niet bestaen dan uyt werktuygen, dienende tot den landbouw of in beesten, welke de experten dreygden te begrypen in het schatten der meubelen : weynige of geene huyzen zyn geschat geweést onder de 20 guldens, uyt reden dat de schatters niets trekken voór artikels, die niet belast zyn. Het is eene waeragtige ellende te zien, hoe de verdeeling van deze belasting gedaen word. En ongelukkiglyk, de wet geéft geen verhael op het werk der experten ; zy worden geloofd, niet eene reclamatie word aengenomen, al was het ook voór misslag van Cyffers. Ik weét dat experten te Gend tien vensters in den voórgevel van een huys te veél gerekend hebben, den Contribuabelen heéft 'er tegen gereclameérd ; den Kontroleur en den directeur zelf hebben het feyt betoond ; de zaek is naer den Haag gezonden geweést, en te rug gezonden doór M^r den directeur generael, die geantwoórd heéft, *dat de wet geenen misslag erkent, en dat het werk der experten de zaek uytwyst.* Ik vraeg het u, hoogmogende staeten, wanneer experten, die met zulke uytgestrekte magt bekleed zyn, onder den fiskaelen invloed gekozen worden, hoe hoog moet dan de schatting niet klimmen? »

Appelius voerde eyndelyk het woórd en zegde: « Ik heb al verscheyde keeren bemerkt, dat men de gelegentheyd van den budjet waerneémt om te spreken van zaeken, die in den budjet zelf niet zyn... Ik geloof geen antwoórd te moeten geven op zaeken, daer ik my niet aen verwagtte. » Dan praette hy nog eene halve uer, en eyndigde met aen de hoogmogende wat syroóp te geven, zeggende : *de bemerkingen, die gemaekt zyn geweést, zullen niet verloren zyn.* En den jaerlykschen budjet der buytengewoone onkosten wierd doór 77 stemmen tegen 23 aengenomen!

Deze zaek afgedaen zynde, hebben de staeten zich den 21 december bezig gehouden met een ontwerp van wet over de *uytgestelde schuld,* het welk Willem hun den 25 november voórgesteld had : doch ik moet voór eenige van myne lezers, die den oorsprong van die *uytgestelde schuld* niet kennen, eerst zeggen van waer zy voortgekomen is en waer in zy bestaet.

Holland had eertyds groote kapitaelen geligt om de verscheyde oórlogen, daer de stadhouders zig ingewikkeld hadden, te bekostigen : deze schulden wierden nog veél grooter doór den inval der franschen (in 1795), aen de welke de hollanders aenstonds eene kontributie van 100

Digitized by Google

millioenen moesten betaelen: bovendien zy moesten het fransch leger spyzen en kleeden. De inkomsten van het land niet genoegzaem zynde om aen die buytengewoone onkosten te voldoen, was den staet gepraemd nog verscheyde hoofdsommen te ligten, waer doór de oude schuld altyd grooter wierd, terwyl de inkomsten van den staet zeer verminderd wierden, om dat den koophandel gestremd was. Dusdaenig was den staet van zaeken, wanneer Napoleon geheel Holland met Frankryk vereenigde, en de nationaele schuld op een derde bragt. Dezen slag was zeker zeer ongelukkig voór de familien, die hunne kapitaelen aen den staet toebetouwd hadden, en byzonderlyk voór de weezen, welkers fortuen, uyt kragt van de wet, niet had kunnen geplaetst worden dan in de publie fondsen, en die in eenen keer twee derden van hun kapitael en intresten verloren.

De intresten van die oude renten, waeren zeer verschillig, en men vond die op den ouden boek ingeschreven als volgt:

83,500— 0- 0,	gevende jaerlyks.	1/4 %
21,757—10- 0	. . . . .	1 1/2
28,380,420—16-13	. . . . .	2
629,979,976— 7-10	. . . . .	2 1/2
6,473,263—11-12	. . . . .	2 3/4
276,705,524—10- 8	. . . . .	3
80,012,965—15- 0	. . . . .	3 1/2
52,757,240—13- 0	. . . . .	4
34,286— 9- 0	. . . . .	4 1/2
37,249,889—15- 0	. . . . .	5
2,850,650— 0- 0	. . . . .	5 1/2
54,191,000— 0- 0	. . . . .	6
13,168,646—11- 0	. . . . .	7
18,891,385— 0- 0,	in renten van 20 jaeren,	5 %
18,013,138—18- 0	in renten van 30 jaeren,	5
1,243,075— 0- 0	in renten van 25 jaeren,	6
1,598,459— 4- 0	genoemd *integrales*.	5
1,221,655,190— 1-11	(a).	

(a) *Exposé historique des finances des Pays-Bas*. Amsterdam 1830.

Digitized by Google

Alle die schulden wierden, uytgenomen den laetsten artikel *integrales*, op een derde gebragt. De andere twee derden wierden afgeschaft en *doode schuld* genoemd: maer Willem heeft deze schuld wederom erkend *voór het geluk van zyne onderdaenen*. En waerlyke het eerste jaer dat hy zich souvereynen prins van Holland verklaerd had, wierd den budjet der onkosten van den staet voór 1815 gerekend op 63,500,000 guld: maer de inkomsten konden niet geschat worden dan op 38,480,000 guld: dus bleéf 'er eenen deficit van 25,020,000 guld. (*exposé historique* etc. *pag.* 4). Nogtans Willem durfde geene gedwonge leening doen, en eene vrywillige was onmogelyk (1ste *deel bladz.* 80). Hy dan, die alreeds kon weten dat Belgien met Holland ging vereenigd worden, en dat de Belgen de schulden der Hollanders zullen moeten betaelen, had de beste gelegendheyd om zich ryk te maeken: men heeft gezegd dat hy die *doode schuld* deéd op koopen, die men dan gemakkelyk voór 3 of 4% kon bekomen. Wanneer hy en eenige gunstelingen hunne portefolien wel voórzien hadden, dan maekte den goeden prins, 14 mey 1814, eene wet, waer by hy de *doode schuld* deéd herleven, en dit op voórwaerden, waer van men geen voórbeéld zou kunnen vinden. Het grootste deel der *doode schuld*, gelyk men boven kan zien, bestond uyt rente aen 2 1/2%. Den rentenier moest een nominael kapitael van 5200 guld. van die fondsen verschaffen en'er 100 guld. gereed geld byvoegen, en dan wierd hy voór 6000 guld. aen 2 1/2 % ingeschreven op den grooten boek. Hy wilde ook dat alle de intresten der oude schulden zouden gelyk zyn en gebragt worden op 2 1/2 %. Hierom deéd hy alle de kapitaelen welkers intrest min of meer dan 2 1/2 % bedongen was, verminderen of vermeederen in evenredigheyd van den intrest, waer voór zy op den ouden boek ingeschreven waeren, by voórbeéld: indien den intrest van een kapitael van 1000 guldens bedongen was geweést aen 5 %, dan wierd dit kapitael ingeschreven voór 2000 guld. aen 2 1/2 %: in tegendeel

Digitized by Google

indien den intrest van een kapitael van 1000 guldens bedongen was geweést aen 2 %, dan wierp het kapitael ingeschreven voór 800 guld. aen 2 1/2 %, en zoo voorts. Het beloop der jaerlyksche intresten wierd, doór deze verandering wel niet grooter, maer het kapitael der nationaele schuld wierd schrikkelyk bezwaerd. Het is wel waer dat de kapitaelen der renten, waer van den intrest aen minder dan 2 1/2 % bedongen was, verminderd wierden: maer het bovenstaende tafereel doet zien, dat de oude renten, voór min dan 2 1/2 % ingeschreven, zeer weynig waeren in vergelyking van de gene die voór eenen hoogeren intrest waeren ingeschreven geweést.

Nogtans Willem gaf aen de renteniers den keus van te verschaffen, of een zeker kapitael in inschryvingen, hebbende volgens den prys, doór hem gesteld, eene weêrde van 676 guld., of eene inschryving van 45 guld. effective rent om by, middel van de byvoeging der 100 guld. gereed geld, te bekomen eene inschryving op den grooten boek van 2000 guld. werkelyke schuld, intrest baerende aen 2 1/2 %, en van 4000 guld. uytgestelde schuld, die geenen intrest geéft, dan na dat zy in werkelyke schuld zou veranderd zyn. Ten dien eynde beloófde hy dat de schatkist van den staet jaerlyks 4 millioenen der werkelyke schuld zal koopen en afleggen, en dat 'er by middel van eene loting, waer voór den rentenier kansbilletten ontfing, alle jaeren 4 millioenen der uytgestelde schuld in hunne plaets zouden gesteld worden.

Doór dit lokhaes heéft Willem 27,000,000 guldens in de schatkist van den staet doen komen: maer hy heéft ook het kapitael der geheele oude schuld met 455,410,028 guld. vermeerderd: want doór deze nieuwe financiele werking, waer by de oude kapitaelen veranderd wierden, is het kapitael der Hollandsche schuld geklommen tot de verschrikkende som van 1,719,460,591 guld. voór wiens derde, te weten voór 573,153,530 guld. *werkelyke schuld*, 2 1/2 % jaerlyks moest betaeld worden;

Digitized by Google

de andere twee derden, te weten 1,146,307,061 wierden als *uytgestelde schuld* in den grooten boek ingeschreven.

Maer al zou Willem de oude afgeschafte schuld alleenelyk erkend hebben zonder de kapitaelen te veranderen, wie toch moest uyt die erkentenis voórdeel trekken? het waeren zekerlyk de ongelukkige renteniers niet, die hunne *doode creancien* voór een stuk brood weg gegeven hadden aen speculateurs, die wisten, dat die doode schuld ging erkend worden. Men kan niet weten hoe vele millioenen den prins en Van Maanen met eenige andere vertrouwelingen in die verfoeyelyke speculatie gewonnen hebben, maer men moet voór zeker houden, dat 'er niet eene van die *doode renten* zich bevond in de handen van Belgen, die by gevolg uyt de erkentenis der zelve geen het minste voórdeel getrokken hebben; en nogtans de Belgen zyn doór *de acht artikelen van Londen* veroórdeeld geweést, om die schulden te betaelen!!

Maer alhoewel de *effecten* van die renten, erkend voór uytgestelde schuld, klommen tot eenen hoogen prys; nogtans Willem deéd laeter al wat mogelyk was om de zelve nog meer te doen klimmen. Hy geboód doór besluyt van 12 januarius 1816 van jaerlyks, in plaets van 4 millioenen, *vyf millioenen van de werkelyke schuld* af te leggen en van *vyf millioenen van de uytgestelde schuld* in hunne plaets te stellen, altyd by middel van loting. Bovendien vermits hy alle jaeren wysmaekte dat 'er *deficit* was in de schatkist van den staet, zoo deéd hy ook nieuwe geldligtingen, in de welke hy de effecten der *uytgestelde schuld* aennam voór eenen prys die hy zelve vaststelde: dit had nogtans altyd den uytval niet die hy beöogde, om dat de groote *speculateurs* nog beter verwagtten. En waerlyk de zelve *effecten*, die men, voór de wet van 14 mey 1814, kon koopen voór 3 of 4 %, klommen tot 62 %: maer dezen hoogen prys belemmerde de werkingen van het Syndikaet, het welk de jaerlyksche verandering van vyf millioenen uytgestelde schuld in *werkelyke* niet meer kon doen, dan

Digitized by Google

op zeer bezwaerende voórwaerden. Willem dan om den prys van die *effecten* te doen vallen, na dat hy zekerlyk wel het verstand had gehad van de zyne te negocieren, stelde nu in 1824, het volgende ontwerp van wet voór aen de staeten :

« *Art.* 1 De jaerlyksche loting voór eene som van 5 millioenen van de *uytgestelde schuld* en hunne overvoering tot de werkelyke schuld, zal in de maenden van april, mey en junius 1825 plaets hebben voór 25 jaeren, te beginnen van 1825 en te eyndigen met het jaer 1849; zoodaenig dat het lot, op die dry maenden, de 5000 kansbilletten zal aenwyzen die, geduerende ider der 25 jaeren, zullen overgaen tot de werkelyke schuld.

« *Art.* 2 De draegers der uygestelde schuld en kansbilletten, die in de loting geen deel willen nemen, mogen die *effecten* nog uytwisselen tegen werkelyke schuld, behoudens zy dit doen voór 1 februarius 1825.

« *Art.* 3 De uytwisseling zal geschieden op den gezetten prys van 60 % (a)... »

Wat aengaet de renten die Oostenryk te voren aen Belgen moest betaelen, en die Z. M. op den last van het koninkryk genomen had, de draegers van deze renten waeren in deze loting niet begrepen : want men zegde in den 10den artikel » dat 'er eene byzondere loting zal plaets hebben ten voórdeele der Belgen die ook regt hebben tot kansbilletten, maer welkers creancien niet rasch genoeg zouden kunnen effen gemaekt worden, om hun de kansbilletten, die voór hun geschikt zyn, te kunnen leveren voór den laetsten Meêrt 1825. »

Dit ontwerp wierd den 21 december in de staeten onderzögt, en doór verscheyde redenaers zoo van Holland als van Belgien met kragt bevogten. Mr Dotrenge zegde :

« De regtveêrdigheyd zou vereyscht hebben dat de Belgen, creanciers van Oostenryk, met de zelve gunst zouden behandeld worden gelyk de Hollanders, creanciers van Rusland (1ste *deel bladz.* 189). Men had hun ten minsten sedert langen tyd moeten

(a) Den cours van die effecten was alsdan 62 % op de beurs van Amsterdam.

Digitized by Google

in staet stellen om deel te nemen in de 25 lotingen, die men van zin was te doen ten voórdeele van de Hollanders... Sedert 1816 is geheel den intrest van de schuld, die men *Austro-Belgische* noemt, duydelyk onder dien naem in den Budjet gesteld geweest, en de sommen, noodzaekelyk voór die uytgaef, zyn door de staeten toegestaen geweést. Die zelve schuld is sedert gebragt geweést op de budjetten van 1817, 1818 en 1819, en zy is in 1820 als ingelyfd in de werkelyke schuld en gesteld geweést in den tienjaerigen budjet: dus zy is doór u, sedert ontrent 10 jaeren, verzekerd geweést, en zy is het nog voór 5 jaeren doór den tienjaerigen budjet. Hoe komt het dan, dat men ons nu laet weten, dat de rekening nog niet geeffend is van eene schuld, voór wiens betaeling de noodige sommen, sedert tien jaeren, doór de kontribuabelen, opgebragt zyn en ontfangen doór de publieke schatkist ? »

Niet tegenstaende alle de poogingen van de oppositie, het ontwerp van wet wierd doór de slaefsche meerderheyd aengenomen. Maer wat mag 'er toch gekomen zyn van de 7,500,000 hollandsche guldens, welke de Natie den tyd van 10 jaeren voór de Austro-Belgische schuld opgebragt heéft (a)?

Overstrooming der waters in Holland. Ligting van 13 millioenen. Sluyting der staeten. Verbod aen de missionarissen van te prediken. Afschaffing van de kleyne seminarien en latynsche scholen. Opregting van het colegium philosophicum. Verbod van buyten het land te studeren. Aenslaeging der beursen in de seminarien.

Verscheyde provincien van Holland wierden, in het begin van februarius, met zoo afgrysselyke rampen geslagen, dat de ongelukkige inwoonders 'er noyt het geheugen zullen van verliezen (b). De zee opgezwollen doór schrikkelyke tempeesten, brak vele dyken doór en wierp haere woedende baeren in eene menigte van steden en dorpen, die zy scheén in te slikken. Men zou over die

(a) Ik heb deze oprekenning gemaekt volgens den last, welken de konferentie zelve ons voór die schuld heéft opgelegd.

(b) God straft somtyds de zonden der koningen in hunne onderdaenen; en idereen weét dat dat 'er eertyds 70 duyzend menschen met de pest zyn geslaegen geweést om David te straffen, 2 *Reg. C.* 24. Dat de Hollanders oprekenen, indien zy kunnen, alle de rampen de zy geleden hebben, sedert dat zy zich de medepligtigen hebben gemaekt van den wederspannigen Willem, eersten stadhouder van Holland. *Eerste deel* 10 en 11.

Digitized by Google

rampen een geheel boekdeel kunnen schryven; ik wil 'er maer een kleyn denkbeéld van geven.

De kust van Scheveningen ontrent den Haag wierd van den 3 tot den 5 februarius geslagen met eenen yssselyken storm, vergezeld van blixem, donder, hagel en sneeuw. Alle de dorpen in den omvang van Hattem waeren 4 februarius onder waeter; de landslieden moesten alles verlaeten, en zy hadden maer den tyd om, doór eene spoedige vlugt, hun leven te bewaeren. Den dyk van Durgerdam, 6 februarius, doorgebroken zynde, wierden 'er verscheyde dorpen zoo schielyk overstroomd, dat het de inwoonders onmogelyk was van iets te redden, en dat vele menschen het leven verloren. Eenen brief van Amsterdam van 7 februarius, meldde « Onze stad is in het grootste gevaer geweést. Alle onze kelders zyn vol water; vele magazynen van graen (van vremde graenen, die den landbouw der Belgen ten onderen bragten) zyn geheelyk verwoest; 10 duyzend bunderen land van het distrikt van Braak en Waterland zyn 4 februarius onder water gezet. Sedert is den dyk van Oosterend doórgebroken, en alle de omliggende plaetsen van Zaan, Zaandyk, Crommeni zyn overstroomd geweést. De schaede, veroorzaekt doór de vernieling van honderd fabrieken en meulens, kan niet opgerekend worden. Den dyk van Purmer is doórgebroken. De ellende is op het hoogste. Wy zien alle oogenblikken aen komen mans, vrouwen en kinderen, nauwelyks gekleed, die de jammerlykste vertooning aenbieden; de publieke weldaedigheyd en het medelyden ontfangen hun met goedheyd. Alle de logementen, kasernen, weezenhuyzen etc. zyn vol van de ongelukkigen, die uyt hunen huyzen, over daken en zoo zy konden, gevlugt zyn. Vriesland is grouwelyk verwoest, Schokland in de zuyder zee is geheelyk vernield, en men beéft voór het lot van zyne inwoonders. Texel bied eene hertverscheurende vertooning aen. Men verneémt van alle kanten niet dan tydingen van verwoesting; het taffereel der ellenden is af-

Digitized by Google

grysselyk; de traenen loopen uyt alle oogen in deze ongelukkige landstreken. »

Volgens de getuygenis van de autoriteyt van Overyssel, daer zyn in deze provincie alleen 250 menschen dood gebleven; 15 honderd huyzen zyn 'er omverre geworpen, en eene menigte van andere beschaedigd; 14 duyzend beesten, onder de welke men de schaepen en verkens niet gerekend heéft, zyn vergaen; 90 duyzend bunderen land zyn overstroomd; de waters hebben eenen onmetelyken huysraed medegevoerd, waervan men maer een kleyn deel zal kunnen redden; 5 duyzend menschen zyn in de noodzaekelykheyd van te moeten geholpen worden. Ik laet daer te spreken van de schroomelyke rampen in verscheyde andere provincien.

In deze droeve omstandigheden gaf Willem den 9 februarius een besluyt, waer doór hy geboód van, in geheel het ryk en ten huyze der inwoonders, eene *Cellecte* van aelmoessen te doen om, zegde hy, *de slagtoffers van die schroomelyke rampen in hunnen dringenden nood te hulp te komen.* Alle de steden van Holland en Belgien namen deel in deze *Collecte* die eene groote som moet opgebragt hebben: want Amsterdam gaf 208 duyzend guldens, den Haag 90 duyzend, Rottérdam 80 duyzend; Brussel 42 duyzend, Antwerpen 30 duyzend etc. Maer dit niet tegenstaende, daer was nog meer geld noodig om de dyken te hermaeken. Willem zond dan, den 15 februarius, eene boodschap aen de staeten, waer in hy zegde.

« De tempeesten die, in de eerste dagen van deze maend, merkweérdig geweést zyn en de hooge vloeden, die daer op zyn gevolgd, hebben hunne verwoestingen uytgebreyd in het meestendeel der provincien van het ryk; nieuwe berigten getuygen elken dag, dat de schaede en verlies, veroorzaekt doór het inbreken der dyken, overgroot zyn. In deze beweenelyke omstandigheden is het onze pligt, ons onderwerpende aen de besluyten van de voórzienigheyd, van alle mogelyke maetregels te nemen om zoo vele rampen te verzagten en het ongeluk op het spoedigste te herstellen. De middelen, waer van men tót hier toe heéft kunnen gebruyk maeken, zyn onmiddelyk in het werk gesteld geweést; maer daer zyn groote

Digitized by Google

sacrificien noodig om te herstellen de werken, geschikt om de waters van de zee tegen te houden. — Wy zullen zekerlyk de milddaedigheyd der Belgen niet te vergeéfsch aenroepen hebben om te helpen voórzien in de noodwendigheden van hunne gebreklydende mede-vaderlanders; den edele aert van de Natie geéft 'er ons de verzekering van; maer de onafmetelykheyd van het verlies zal van gelyken de hulp van het gouvernement vereysschen; het bygevoegd ontwerp van wet strekt om die verscheyde oogmerken te bekomen.

« Om de publieke werken te herstellen... Om onderstand te geven aen de directie der dyken en polders... Om het lot der slagtoffers van die ongelukkige voórvallen te verligten, en *om het verlies te dekken, het geén de inkomsten van het ryk zullen beproeven* by gevolg van die ongelukkige onstandigheden, daer is tot onze dispositie gesteld eene somme van *ten hoogsten* 8 *millioenen*.

« Om aen de schikkingen van den voórgaenden artikel te voldoen, is 'er aen den koning een crediet in werkelyke schuld geopend tot het beloop van 13 millioenen guldens.

Brussel 14 februarius 1825. WILLEM.

De staeten hebben dit ontwerp met alle stemmen aengenomen. Het Syndikaet leende dan 8 millioenen : maer tot vergelding van deze somme, deéd het eene ligting van 13 millioenen aen 2 1/2 ten honderd. Om deze intresten te betaelen en het kapitael af te leggen, moest den staet jaerlyks 3 ten honderd aen het Syndikaet betaelen, en deze nieuwe schuld wierd gesteld in den jaerlykschen budjet der buytengewoone onkosten. Bovendien hy maekte den 17 februarius een besluyt, waer van den 5den art. luydde. « Den grondslag, volgens den welken het deel van elkeen in de algemeene *collecte* zal geregeld worden, zal doór ons vastgesteld worden op het rapport van eene kommissie, die wy in den Haag zullen aenstellen : deze kommissie zal met onzen minister van het inwendig, volgens onze voordere onderrigtingen, handelen over alles dat de uytdeyling en den onderstand aengaet. » Dus Z. M. hield aen zich de vrye dispotie om de millioenen uyt te deylen, welke de milddaedigheyd voór de gebreklydende hollanders gegeven had.

Willem nu niets meer te vraegen hebbende van zyne hoogmogenden, deéd den 5 meèrt de zitting der staeten sluyten doór zynen minister van het inwendig, die hun

Digitized by Google

zegde: « Het laetste tydstip van uwe zitting is doór rampen merkweêrdig geweést; een jammerlyk ongeluk heéft verscheyde provincien verwoest; de Natie heéft zich getoond, gelyk zy altyd is geweést, kloekmoedig, verduldig en zeer milddaedig; het gouvernement heéft zyne pligten tragten te volbrengen; gy hebt het edelmoediglyk geholpen, en uyt deze drydubbele vereening van gevoelens en van zorgen zal 'er, met de medewerking van de voórzienigheyd, eene spoedige en geheele herstelling of ten minsten eene verzagting van alle de rampen volgen. »

Men zou kunnen denken, dat Willem geheel bezig zynde met de ongelukkige hollanders te hulp te komen, nu ten minsten voór eenen tyd zou ophouden van zich te bemoeyen met de zaeken van den godsdienst: maer het was geheel anders: want hy kon niet vergeten de onberoerlyke standvastigheyd, met de welke den H. Stoel de regten der katholyke Belgen wist te verdedigen. Het schielyk vertrek van Mgr Nasalli had hem doen gevoelen, dat hy doór listen en bedreygingen niets zou bekomen van den Paus. Willem verdobbelde dan zyne geweldige maetregels, waer doór hy de katholyke religie nu al lang verdrukt had: niettemin hy geveynsde nog van niet anders te beöogen, dan het voórdeel der katholyken, en hy deéd zynen Goubau den volgenden brief schryven aen de bisschoppen en aen de Vicarissen der openstaende bisdommen.

Brussel 4 April 1825.

« Den koning is berigt geweést, dat 'er in deze provincien verscheyde missionarissen, zelfs vremde, zich aenbieden in de pastoryen met inzigt van het volk te onderwyzen in zaeken van religie. *Z. M., die zich volkomenlyk betrouwt op de zorg, den iver en boven al op de erkende wysheyd der bisschoppen en andere oversten der bisdommen van het ryk en van hunne medehelpers voór het bestier der zielen, welke hun toebetrouwd zyn, in den weg der zaligheyd*, aenziet de tegenwoórdigheyd van die missionarissen niet alleenelyk als vrugteloos en zelfs smaedelyk voór de pastoors, maer als kunnende geleyden tot zwaerigheden zoo veél te meer, om dat zy dikwils niet kennen noch den geest noch den geestelyken nood der genen, aen de welke zy onderrigtingen willen geven.

« By gevolg Z. M. heéft my belast van aen de pastoors der verscheyde bisdommen te laeten weten, dat zyne meyning is, dat zy, in geval zulke missionarissen zich aenbieden in hunne parochien, de zelve niet aenveêrden (a): en aengezien de welgeregeldheyd

(a) Omtrent den zelven tyd dat Willem aen de katholyke vremde missionarissen verboód van in Belgien te prediken, bevond zich in Holland zekeren *Josef Wolff*, eenen Engelsche (dus vremde) protestansche missio-

Digitized by Google

wilt, dat de meyningen van den koning aen de genen, die onder u staen, doór u bekend gemaekt worden, ik haest my van u de zelve mede te deelen.

den directeur-generael GOUBAU.

Maer Willem, *die zich voór het bestier der zielen in den weg der zaligheyd, volkomenlyk betrouwde op de hisschoppen en andere oversten*, wilde op hun niet meer betrouwen voór de onderwyzing der jongelingen, die zich bereyden tot den geestelyken staet, en hy gaf de twee volgende besluyten, die mogen gerekend worden onder de voórnaemste oorzaeken, om de welke de Belgen hem en alle zyne naekomelingen uytgebannen hebben.

Wy Willem. etc.

« Overwegende dat 'er zonder onze toestemming een groot getal van scholen opgeregt zyn, daer men de grieksche en latynsche taelen leert, en in de welke men de jongelingen bereyd, tot den geestelyken staet of tot eenen anderen geleerden staet; gezien den arti. 226 van de grondwet, die de publieke onderwyzing aen onze zorg toebetrouwt; overwegende, dat de onderwyzing van een groot getal van jongelingen niet mag blyven toebetrouwd worden aen meesters, welkers bekwaemheyd ons niet gewaerborgd is, en welkers onderwys niet onderworpen is aen eenig opzigt van onzen kant;

« Willende dien ongeregelden staet van zaeken doen ophouden, en verlangende ter zelver tyd te begunstigen *het geén de jongelingen kan bekwaem maeken om geleerde geestelyken te worden voór de katholyke kerk*(a);

naris; hy was van joód katholyk en van katholyk protestant geworden. Hy ging als missionaris naer Jerusalem, om van zyne te voren geloofs genoten protestanten te maeken: maer dit was hem niet gelukt. Hy keerde dan weér naer Europa, en hy kwam te Amsterdam, daer hy vryelyk zyne dolingen, ketteryen en profetische zottigheden predikte, terwyl men den Eerw. Heer Desmazures, katholyken missionaris van het heylig land, te Brussel belette van te prediken. Het is alzoo dat Willem, die gezworen had van alle de godsdiensten *gelykelyk* te beschermen, zynen eed volbragt!

(a) Duyvelsche geveynsdheyd! verfoeyelyke arlistigheyd! hy had ondervonden, dat de geestelyken in het algemeen genoegzaem geleerd waeren, om zyn godloos systema te bevatten en te bevegten; hy was overtuygd, dat zy *te geleerd en te wel onderwezen waeren* in de grondregels van onze H. religie, om hun te kunnen doen buy-

Digitized by Google

« Op het rapport van onzen minister van de publieke onderwyzing en van den directeur van den katholyken godsdinst;

Wy hebben besloten en wy besluyten.

« *Art.* 1 Men verstaet doór latynsche scholen, Collegien of Collegien onder den naem van atheneums, alle stigtingen, welkdaenig hunne benaeming zy, alwaer men bezonderlyk de latynsche en grieksche taelen leert, en alwaer men de leerlingen bereyd om de onderwyzing te ontfangen in de universityten en in de bisschoppelyke seminarien.

« *Art.* 2. Daer zal niet eene latynsche schoól of Collegie mogen ingesteld worden, zonder uytdrukkelyke bemagtiging van het departement van het inwendig.

« *Art.* 3. Niemand zal op den zelven tyd de latynsche en grieksche taelen mogen leeren aen kinderen van meer dan van een huysgezin, het zy in de primaire scholen of in byzondere huyzen, ten zy dat hy, in eene der universiteyten van het ryk, den graed van kandidaet of van leeraer bekomen heéft.

« *Art.* 4. Alle de Collegien, atheneums en latynsche scholen zyn onder het opzigt van het departement van

gen onder de dispotieke magt, die hy wilde hebben over geestelyke zaeken; hy wist zeer wel, dat zyne voórouders een groot getal van priesters en katholyken vermoord hadden, zonder hun te kunnen doen verzaeken aen onze H. religie; hy wilde dan van langer hand de geestelyken bereyden tot den afval, wel wetende dat dit den zekersten middel was om zyn godloos oogmerk te bereyken. Hierom geboód hy, dat de jongelingen, die zich voórbereyden tot den geestelyken staet, van jongs af zullen onderwezen worden doór meesters, die hy of zynen minister-philosoóph zal benoemen, en die hy zal doen leeren al wat hem beliefde. Het is alzoo dat hy de jongelingen wilde bereyden, *om botte en onwetende geestelyken te worden*, *onbekwaem* om de geheyligde regten en onveranderlyke grondregels van de katholyke kerk te verdedigen, en by gevolg *onbekwaem* om aen zyne booze ondernemingen te wederstaen. Daer, daer was het waeragtig inzigt, dat hy had, en het welk hy onder den mantel van schynheyligheyd poogde te bedekken; wanneer hy *de jongelingen wilde bekwaem maeken, om geleerde geestelyken te worden!* Het vervolg zal deze waerheyd tastelyk maeken.

Digitized by Google

het inwendig (a). Een byzonder reglement voór ider van die stigtingen, het geén de wyze van leeren zal vaststellen, zal onderworpen worden aen de goedkeuring van dat departement, het welk voór elke stigting, die zal gemaekt en erkend worden, eene kommissie van opzienders zal benoemen; en *de benoeming van alle de meesters zal doór het zelve departement gedaen worden.*

« *Art.* 5. Alle latynsche scholen, alle Collegien, waervan in den 1sten art. gemeld word, die als dusdaenige niet bevestigd zyn geweést doór voórgaende besluyten, en die by gevolg *geen wettig bestaen hebben*, zullen op het eynde van september 1825 gesloten en aenzien worden als afgeschaft (b), ten waer zy voór dit tydstip zouden erkend worden doór dat zelve departement (c). En deze erkentenis zal niet mogen toegestaen worden aen eenige andere instelling dan aen de latynsche borgerlyke scholen of Collegien, waer van de leermeesters betaeld worden doór de borgerlyke administratie.

Art. 6 Wy behouden aen ons van aen de meesters, die zonder den verzogten graed in de letterkunde te hebben, belast zyn met het onderwys der grieksche of latynsche tael, toe te staen van eenen zekeren tyd in het onderwys te volherden.

Art. 7. Om de onderwyzing der geestelyken voór de katholyke roomsche kerk gemakkelyk te maeken, daer zullen, onder het beleyd en opzigt van den bisschop, huyzen van opvoeding mogen ingesteld worden, alleenelyk geschikt om persoonen te ontfangen en te onderwyzen voór den geestelyken staet. (*O wat een bedrog! want hy voegt 'er aenstonds by:*) De jongelingen die daer zullen aenveêrd worden, zullen de letterkundige onderrigting ontfangen in de scholen, collegien of atheneums, met de welke die huyzen in gemeynschap zullen gesteld worden volgens een reglement, het

(a) Dus de bisschoppen, aen wie alleen het toekómt het opzigt te hebben over de Collegien, daer de jongelingen bereyd worden om de onderwyzing in de Seminarien te ontfangen, wierden hier geheelelyk uytgesloten.

(b) Het is alzoo dat alle de Collegien en scholen doór de bisschoppen opgeregt volgens de bevelen van de heylige kerkvergaderingen vernietigd wierden op voorwendsel dat zy *geen wettig bestaen* hadden, om dat zy door de besluyten van eene majesteyt, die zelf *geen wettig bestaen* had, niet erkend waeren geweést.

(c) De oversten der Collegien wat moeyelyk zynde om die erkentenis te vraegen, gaf Willem den 20 october een ander besluyt, waer door hy hun eenen uytstel gaf tot den 15 december, willende, dat dan hunne Collegien zullen gesloten worden, indien zy op dien gestelden tyd niet gehoorzaemden.

Digitized by Google

geên voór elk byzonder geval, onder onze goedkeuring, zal vastgesteld worden. De vakken van onderwyzing, die men leert in de latynsche scholen, collegien of atheneums, zullen in de huyzen van opvoeding niet mogen geleerd worden; men zal zich daer bepaelen met te zorgen, dat de leerlingen de lessen der scholen verstaen en herhaelen. (*Was dit niet spotten met de bisschoppen?*)

Art. 8. De overtredingen van dit besluyt zullen gestraft worden volgens de wet.

Van Gobbelschroy en Goubau wierden belast met de uytvoering van dit besluyt. Willem gaf den zelven dag nog een ander besluyt, waer van ik de voórnaemste artikelen laet volgen.

» Overwegende dat, volgens verscheyde kerkelyke en borgerlyke schikkingen, de katholyke roomsche jongelingen eertyds in de bisschoppelyke Seminarien niet mogten ontfangen worden, voór dat zy behoorlyk hunne kleyne scholen en hunne philosophie geeyndigd hadden; Overwegende dat deze schikkingen voór het meestendeel niet meer gevolgd worden volgens de tegenwoórdige wyze der onderrigting van die jongelingen, en dat alzoo het heylzaem oogmerk, dat zy beöogen, niet kan bereykt worden;

» *Gezien de vertooningen van eenige opperhoofden van de Klergie* over de ongenoegsaemheyd der voórbereydende onderrigting, die men geéft aen de jongelingen, geschikt tot den geestelyken staet... (hy zou die opperhoofden niet kunnen noemen.)

» En willende de middelen begunstigen, *om bekwaeme geestelyken te maeken voór de katholyke roomsche kerk;*

» Op het rapport van onzen minister der publieke onderwyzing, (*den ketter Falck*) en van den directeur voór de zaeken van den katholyken godsdienst (*den zeer katholyken Goubau*),

Wy hebben besloten etc.

Art. 1 Daer zal provisoorlyk by eene der universiteyten van de zuydelyke provincien van het ryk, onder den naem van *Collegium philosophicum*, eene bereydende stigting opgeregt worden voór de katholyke roomsche jongelingen, die willen geestelyk worden. De leerlingen zullen daer ontfangen worden met verlof van het geestelyk kleed te draegen, na eerst, volgens de bestaende wetten, als studenten van de faculteyt der wetenschappen opgeschreven te zyn...

Art. 2 (Z. M. schreéf hier 22 vakken voór, in de welke zyne canonike philosophen moesten onderwezen worden, en onder de welke hy stelde de *kerkelyke historie* en *het canoniek regt*).

Art. 3 Onzen minister van het inwendig zal ons, na den aertsbisschop van Mechelen gehoord te hebben, dry professors voórstellen. Den keus zal by voórkeur vallen op katholyke roomsche priesters en, in alle geval, op persoonen van die religie. Deze

Digitized by Google

professors zullen belast zyn, den eenen met de *Logica*, den anderen met de *philosophie*, en den derden met de *kerkelyke historie*.

Art. 4 De professors zullen in het *Collegium philosophicum* niet woonen: maer zullen een traktement hebben van 2,500 guldens...

Art. 6 Het departement van het inwendig zal het order der studie, de dagen en de ueren der lessen vaststellen...

Art. 7 De professors van de universiteyt zullen de leerlingen van het *Collegium philosophicum* onderwyzen in alle de materien, die doór den 3den art. niet byzonderlyk uytgenomen zyn...

Art. 9... Den aertsbisschop zal doór ons *Curateur van het Collegium philosophicum* voór het leven benoemd worden; in deze hoedaenigheyd zal het opzigt over het zelve hem dan meer in het byzonder toevertrouwd worden.

Art. 10 Daer zal van gelyken doór ons eenen regent en eenen of meer onder-regenten, katholyke priesters, benoemd worden op het voórstel van het departement van het inwendig, en op het advies van den artsbisschop van Mechelen...

Art. 14 Na eenen uytstel van 2 jaeren, te rekenen van de opening van het *Collegium philosophicum*, zal 'er in de bisschoppelyke Seminarien *niet eene les van philosophie meer gegeven worden;* op dat tydstip zal het traktement der professors, die met dat deel in de Seminarien belast zyn, ophouden. Op den zelven oogenblik *zal men in de Seminarien niet eenen leerling meer aennemen, indien hy zyne studie niet behoorlyk geeyndigd heéft in het Collegium philosophicum*, alwaer allen student ten minsten 2 jaeren zal moeten woonen.

Art. 15 Een zeker deel der beursen, gegeven aen de studenten van de philosophie in de Seminarien, zal overgaen tot het *Collegium philosophicum*. Die beursen zullen in de Seminarien niet meer betaeld worden van den oogenblik, dat de lessen in het *Collegium philosophicum* zullen beginnen...

Brussel 14 junius 1825 WILLEM.

Men kan in het 1ste deel (*bladz.* 270) zien, dat onze bisschoppen in 1817 die schismatieke besluyten al voórsien en op voórdeel gedoemd hadden. Ik zal dan daer over geene bemerkingen maeken, die my te verre zouden leyden. Den lezer zal gemakkelyk zien, dat die besluyten gemaekt waeren om het priesterdom, in geheel het koninkryk der Nederlanden, te niet te doen, of om met 'er tyd niet meer te hebben dan priesters die, van in hunne kleyne scholen af, zouden opgevoed geweést hebben volgens dat het Willem zou believen, en die laeter de doling en kettery zouden ingezogen hebben

Digitized by Google

in het *Collegium philosophicum*, alwaer professors zonder wettige zending *de kerkelyke historie en het canoniek regt*, die deel maeken van de godsgeleerdheyd, moesten uytleggen (a).

Nogtans daer was nog eenen middel over, om ten minsten een kleyn getal van regtgeloovige priesters te hebben: immers de welhebbende ouders zonden hunne kinderen buyten het land om hunne studien te doen, en alzoo de scholen van verderf te ontvlugten: maer Van Gobbelschroy en Goubau lieten dit weten aen Z. M. die dan het volgende besluyt gaf.

« Wy Willem etc.

« Op het rapport van onzen minister van het inwendig van den 2 julius, waer uyt volgt dat eenige ouders hunne kinderen naer vremde landen zenden, om in de kleyne scholen onderwezen te worden,... Willende de zwaerigheden verwyderen, die daer uyt zouden kunnen voortkomen voór de jongheyd en voór den staet; gezien het rapport van den directeur-generael... van den 26 julius... Wy hebben besloten:

Art. 1. De jonge Belgen die, na den 1 october toekomende, in de kleyne scholen buyten het ryk zullen gestudeérd hebben, zullen in niet eene van onze universiteyten, noch in het *Collegium philosophicum*, mogen aengenomen worden.

(a) De kerkelyke historie beshryft den geduerigen stryd, welken de katholyke kerk, van de tyden der Apostelen af tot nu toe, uytgestaen heéft tegen alle de ketteryen, dolingen en verergernissen, die haere leerstukken, haere zedeleer en tugt beurtelings aengerand hebben; zy beschryft de poogingen, die zoo vele heylige Kerkvergaderingen, zoo vele Pausen, zoo vele Leeraeren gedaen hebben om den kostelyken pand van ons H. geloof te verdedigen en zuyver te bewaeren: dus de kerkelyke historie is, voór een groot deel, de historie van de leering der H. kerk, aengerand van den eenen kant, en verdedigd van den anderen. En Willem dierf de bisschoppen berooven van het regt, dat zy hebben van de leerlingen, geschikt tot het priesterdom, te onderwyzen in eene historie, die zoo inniglyk gebonden is met den grond van onze H. religie! Wat het *Canoniek regt* aengaet, alle de auteurs komen overeen, dat het deel maekt van de godsgeleerdheyd: gevolgentlyk den Paus of de Bisschoppen hebben alleen het regt om daer van de professors te benoemen; en de genen die van Willem daer voór aengesteld waeren, moesten aenzien worden als *ingedrongen*, gelyk de bisschoppen alreeds in 1817 verklaerd hadden, (1ste *deel bladz.* 271).

Digitized by Google

Art. 2. Om de uytvoering van dit verbod beter te verzekeren, de jonge Belgen, die voór de faculteyt der wetenschappen een *exaem* moeten ondergaen om tot de academische lessen te mogen aenveérd worden, zullen van nu af tot dat *exaem* niet meer aengenomen worden, dan op certifikaeten van hunne professors, en op verklaering van den borgemeester hunner wooning, dat zy van de genoemde professors, geduerende eenige jaeren zonder onderbreking, de onderwyzing ontfangen hebben...

Art. 3. De jonge Belgen die, na den 1 october toekomende, op de kleyne scholen buyten het ryk zouden gestudeérd hebben, of de genen die hunne academische of theologische studien buyten het ryk zouden gedaen hebben, *zullen doór ons tot niet een ampt benoemd noch aengenómen worden om eenige geestelyke bedieningen te doen.*

gegeven in den Haag 14 *augustus* 1825. WILLEM.

Deze dry besluyten, waer uyt den ondergang der katholyke religie in geheel het koningryk moest volgen, wierden geprezen van alle de vyanden van de H. Kerk en van de valsche liberaelen, die niet voórzagen, dat zy zelve eens de slagtoffers zullen worden van dien zelven *dispotismes*, welken zy nu liefkoósden.

Verscheyde eerlooze gazetten wierden dagelyks opgevuld met artikels, waer in Willem geloófd en gedankt wierd over de opregting van het Collegium philosophicum. Nogtans uyt die lofredens zelve is 'er een groot goed gevolgd; want vele eenvoudige katholyken, die precies alle de boosheyd van deze nieuwe stigting aenstonds niet begrepen, deden de oogen open en zagen in die lofredens zeer wel, dat dit *Collegium* moest kwaed en verderffelyk zyn voór onze H. religie, vermiets de zelve mannen, die niet ophielden van de priesters te veragten en van te spotten met al wat heylig is, eenpaeriglyk toejuygden aen het *Collegium diabolicum*, de eene om dat zy van Willem daer voór betaeld wierden, en de andere om dat zy glorie maekten in zich vyand van de katholyken te verklaeren.

Maer in weérwil van het dispotiek besluyt van 14 augustus, verscheyde jongelingen lieten zich de vreeze niet aenjaegen doór de bedreygingen van den dwingeland; en zy gingen hunne studien vervooderen in Frankryk

Digitized by Google

of in Italien, daer zy in de Collegien of Seminarien zeer wel ontfangen wierden. Eenige begaven zich naer Roomen, daer zy de heylige wyding ontfangen hebben. Het was op dit kleyn getal van kloekmoedige en weldenkende jongelingen, dat de Belgen hunne hoóp gevestigd hadden van ten minsten nog eenige katholyke priesters te behouden.

Nogtans Willem, om zynen godloozen aenslag te voltrekken gaf, den 3 september, te Brussel een besluyt, waer in hy zegde: « Op het rapport van onzen minister van het inwendig, het welk hy ons voórgesteld heéft, na met den directeur-generael van den katholyken godsdienst over een gekomen te zyn, wy besluyten.

« Daer zal een derde der beursen, die de leerlingen van de bisschoppelyke Seminarien tegenwoórdig genieten, afgetrokken worden, om het toe-te-eygenen aen het *Collegium philosophicum*, » Voorders belaste hy zynen Goubau van te onderzoeken het getal der openstaende beursen in de Seminarien, en van maetregels te nemen om te kennen de genen die in het vervolg zullen open vallen... »

Het schynt, dat Willem zyn boos werk zoo spoedig heéft willen voltrekken, om zich gerustelyk te kunnen vermaeken met den koning van Pruyssen, die met zyne twee zoónen den 15 september te Brussel aenkwam. Dezen vorst, na de pragtigste feesten zoo te Brussel als te Laeken en te Tervueren bygewoond te hebben, vertrok den 22 september naer Parys, terwyl zyne zoónen wederkeerden na Berlin.

Den aertsbisschop van Mechelen verklaert zich openlyk tegen het Collegium philosophicum. *Den bisschop van Namen en alle de vicarissen-generael volgen syn voórbeéld na. Opening der staeten. Budjet voór* 1826. *Ligting van* 20 *millioenen. Bedriegelyk besluyt.*

Ondertusschen den tyd naderde dat Willem moest vertrekken naer den Haag, om de zitting der staeten te openen : maer tot zyn groot misnoegen, hy vernam voór zyn vertrek, dat Mgr De Mean zich verklaerde tegen het *Collegium philosophicum.* En waerlyk den zeer eerw.

Digitized by Google

en hoog geleerden heer Van Gils, eertyds primus van Loven (1779) doctoór in de H. godsgeleerdheyd (1794), en alsdan president in het Seminarie van 's Hertogenbosch te Herlaar, was te Mechelen gekomen, om den aertsbisschop te spreken over de besluyten van 14 junius. Den weêrdigen prelaet, na eene saemenspraek die meer als twee ueren heeft geduerd, doór de bondige redenen van dien heer overwonnen zynde, bekende eyndelyk dat hy teenemael overtuygd was, en hem vriendelyk de hand toereykende, zegde hy met kragt: *het is gedaen! noyt zal ik eenen leerling van het* Collegium philosophicum *in myn seminarie ontfangen.* Alhoewel deze geheyme onderhandeling verborgen bleêf voór het publiek, om Mr. Van Gils in geen gevaer te stellen van vervolgd te worden (a); nogtans het besluyt, dat den aertsbisschop genomen had, was haest bekend, en veroorzaekte aen de weldenkende geestelyken en goede katholyken eenen grooten troost: want zy wisten wel, dat Mgr De Mean bekwaem was om aen alle de booze poogingen van Willem te wederstaen, om alle de bedreygingen te veragten, en om de vervolging zelve te boven te komen, nu dat het 'er op aen kwam eene ramzalige scheuring in Belgien te voórkomen en de eenigheyd des geloofs te bewaeren. En waerlyk hy had den moed van zyn oórdeel over de besluyten van 14 junius aen het gouvernement zelf, doór het volgende stuk, bekend te maeken.

Verklaering, gedaen aen den gouverneur van Antwerpen doór Mgr den Aertsbisschop van Mechelen, en gedagteekend op zyn kasteel van Hosse by Luyk, den 16 september 1825.

Mgr den Gouverneur!

« Antwoórdende op den brief, die U. Ex. geraedzaem gevonden heeft my te zenden den 10 van deze maend, en die ik zoo even hier ontfangen heb, ben ik verpligt van u, Mgr den gouverneur, te verklaeren dat de afschaffing van myn aertsbisschoppelyk Collegie volko-

(a) Ik mag hem nu noemen, mits hy den 10 julius 1834 in het genoemd Seminarie overleden is. Hy was geboren te Tilburg 29 julius 1858.

Digitized by Google

menlyk tegenstrydig zynde aen de belangen van onze H religie, aen de wetten van het Concilie van Trenten betrekkelyk op de opregting van een eerlyk, welgeregeld en regtgeloovig Collegie, aen de regten die aen de bisschoppen doór goddelyk regt toebehooren, aen de vrye uytoeffening van de katholyke religie en aen de bescherming die haer gewaerborgd is doór de grondwet, waer van ik de onderhouding gezworen heb, en aen den tweeden artikel van het tractaet, die haer tot grondslag heéft gediend (1ste *deel bladz.* 100) en eyndelyk aen de verscheyde verklaeringen en beloften, die Z. M. zelf my gedaen heéft (1ste *deel bladz.* 177), ik voór niets kan tusschen komen in de gezegde afschaffing. »

F. A. De Mean, *aertsbisschop van Mechelen.*

Mgr De Mean zond ook aen den zelven gouverneur het volgende afschrift van eenen brief, geschreven uyt het hof van Roomen aen eenen agtbaeren persoon.

« Ik maek my eene pligt van u het verhael te doen van het exaem dat, doór bevel van den H. Vader, is gedaen geweést van de besluyten van het Nederlandsch gouvernement van 14 junius laestleden; en ik heb met voldoenig vernomen, dat alle de oversten der bisdommen zich vereenigd hadden met Mgr den aertsbisschop van Mechelen, om eene gemeene *reclamatie* te doen, en dat Mgr Ciamberlani met de priesters van Holland de zelve march gevolgt heéft. Den Paus heéft van zynen kant eene sterke *reclamatie* doen bestellen aen het gouvernement van Z. M. den koning der Nederlanden, by middel van eene officiele *nota*, behandigd aen Mr Reinhold, gezant by het hof van Roomen.

« Den Paus zal voorders en volgens de omstandigheden oórdeelen, wat hy zal goedvinden te gebieden : in tusschentyd hy is van gevoelen, dat alle de opperhoofden der bisdommen eenstemmig moeten voortgaen en handelen, en zich enkelyk *passief* houden, indien het gouvernement der Nederlanden zyne bevelen uytvoerde. Zyne Heyligheyd, wiens hert met de hevigste droefheyd

Digitized by Google

is geraekt geweést doór het lezen van de twee besluyten, is overtuygd, dat de *reclamatie* zal weèrdig zyn de oversten der bisdommen, van de welke, zy voortkomt, en dat zy zal geregeld zyn op de gene, die doór de Bisschoppen van Belgien, in 1787, gedaen is geweést tegen het *Seminarie-generael*, te Loven opgeregt doór Josephus den II, en dat zy uyt het gezigt niet zullen verliezen de verklaering, die Z. M. den koning der Nederlanden, den 18 julius 1815 gegeven heéft (1ste *deel bladz.* 146), waer doór hy *aen de katholyke religie haeren staet en veyligheyd verzekert.*

« Mazio *doór bevel.* »

Mgr. Pisano, Bisschop van Namen, verklaerde zich in den zelven zin gelyk den artsbisschop; hy kwam zelfs aen Willem te Brussel vertooningen doen over de aengehaelde besluyten : maer alzoo hy doór goede redenen niets wond op zyn versteend gemoed, maekte hy hem indagtig, hoe de Belgen zich eertyds gesteld hebben tegen het seminaerie-generael, te Loven opgeregt doór Josephus den II, en de beroerten die daeruyt gevolgd zyn. Willem, mogelyk zich inbeéldende dat hy onder de bescherming van de *sainte alliance* (1ste *deel bladz.* 223.) zyn systema straffeloos zal kunnen uytwerken, antwoórdde met hevigheyd : *myne besluyten moeten en zullen uytgevoerd worden.* Den Bisschop verstoutte zich dan van met eenen gedwongen lach te zeggen : *U. M. mag ook eens probéren met het Collegium philosophicum, gelyk Josephus den II met het Seminarie-generael geprobeérd heéft, en Zy zal den zelven uytval hebben.* Dezen zelven bisschop heéft daerna meermaels gezegd aen al wie het wilde hooren : *ik zal my liever laeten in sukken kappen, dan eenen leerling van het* Collegium philosophicum *priester te wyden.* Alle de andere bisdommen stonden alsdan open, en de vicarissen-generael, die de zelve bestierden, naemen ook het besluyt van geene *Canonico-ecclesiastico-philosophico* leerlingen in hunne seminarien aen-te-nemen. In dezen

Digitized by Google

toestand van zaeken wierd den volgenden brief aen de borgemeesters toegezonden.

« Confidentieél 24 september 1825.

« *Den kommissaris van het distrikt van... ridder van den Nederlandschen Leeuw aen Mr. den borgemeester van ..*

« Z. M. vernomen hebbende dat 'er, in dit ryk, *kwaelyk-gezinde geestelyken* en andere persoonen gevonden worden die, doór de verbreyding van schriften en doór de invoeging van artikels in zekere gazetten of anderzins, poogen valsche inbeéldingen te verdedigen wegens *de regten van Z. M. in geestelyke zaeken*, en ter zelven tyd trachten, doór alle mogelyke middelen, *aenhangers te maeken voór het order der Jesuieten;* Z. M. verlangt dat men op de schriften van dat slach eene byzondere aendagt neéme.

« Het is by gevolg van de pligt, welke dat verlangen my oplegt, dat ik u *zeer ernstelyk* (deze twee woórden zyn in het origineél ondergelinieérd) aenhevele van u, doór de behoorlyke en wettige middelen, die gy tot uw beliefte kunt hebben, te stellen tegen de verspreyding van die schriften, en van aen de boekdrukkers en boekverkoopers te doen gevoelen aen wat onheylen zy zich bloodstellen, en bovendien te doen al wat mogelyk is, om de auteurs te kennen, en om den waeren oorsprong van het kwaed te ontdekken.

« Ik ben overtuygd dat uwen iver, voór den dienst van den koning en voór het algemeen welzyn, u geheel uwen invloed zal doen gebruyken, en alle *kragtdaedige middelen* zal doen in het werk stellen, om alle beweging tegenstrydig aen de publieke rust te beletten. Eyndelyk ik verzoek u van my *elke weék* rekening te doen van het gene gy, nopens dit voórwerp, zult ontdakt hebben, of van my eene ontkennende verklaering te zenden. Ik verwagt dit rapport van uwentwege tegen den 1 october naestkomende, en gy zult voortgaen in my dit alle acht dagen nauwkeuriglyk te zenden. Ik kan u niet genoeg

7*

aenbevelen van daer aen niet eenen keer te kort te blyven, om my in het geval niet te stellen van 'er u te doen op denken, en om my de onaengenaeme pligt te spaeren van u te doen aenzien voór eenen onagtzaemen en lauwen fonctionaris, als men de verlangen van Z. M. moet volbrengen.

Den kommissaris van het distrikt...

Willem opende den 17 october in den Haag de staeten-generael. Na zyne vreugd uytgedrukt te hebben over het houwelyk van zynen zoón Frederik, die den 21 mey te Berlin getrouwd was, sprak hy van de goede haring-vangst en van de primaire onderwyzing; dan zegde hy: « Eene nieuwe instelling, noodzaekelyk aen myne katholyke onderdaenen, zal aen de jongelingen, geschikt tot den geestelyken staet, de middelen geven om de algemeene kennissen te bekomen die, in den tegenwoórdigen staet der civilisatie, niet mogen agtergelaeten worden; ik verwagt 'er *de gelukkigste gevolgen van voór den luyster van de katholyke Belgische Kerk!!*

« Onze kolonïen zyn het voórwerp van myne byzondere aendagt... Ik heb noodig geoórdeeld van daer eenen byzonderen kommissaris te zenden (*Mr De Bus de Gisignies*) die belast is van te waeken over de uytvoering der besluyten, gemaekt om spaerzaemheden en order te brengen in de bestiering... Nogtans het zal noodzaekelyk zyn, dat het ryk de kolonïen doór zyn crediet te hulp kome..

« De verscheyde takken der inkomsten van het ryk hebben *op eene voldoende wyze voórzien aen onze noodwendigheden.* De veranderingen, gedaen in de indirecte belastingen, hebben onze verwagting beantwoórd, en *zy vermeerderen den ontfang,* niet tegenstaende de groote verzagting, die zy aen den landbouw en koophandel verzekeren.

« Het is my aengenaem u te kunnen aenkondigen, dat onze financien in geenen min voórspoedigen staet zyn; het beloop der weérdering, die u haest zal voórgesteld

Digitized by Google

worden, *zal my wederom toelaeten van verzagting toe te brengen tot aen den minsten van myne teerbeminde onderdaenen.*

« De werkingen van het Syndikaet zullen my van gelyken, met 'er tyd, toelaeten van voort te gaen in de schuld af te lossen en te niet te doen...

« Ik zien dagelyks met een hevig genoegen, dat myne onderdaenen den troon meer en meer omringen met eene vuerige liefde en met vertrouwen; aldus ondersteund zynde, kunnen onze wederzydsche poogingen, met de hulp van God, niet nalaeten van ons lief vaderland te doen bloeyen en welvaeren. »

Nogtans Mr Appelius kwam den 27 october dry ontwerpen van wet aen de staeten voórstellen, *het* 1ste over verscheyde sommen, die van den jaerlykschen budjet moesten overgebragt worden op den tienjaerigen, *het* 2de over de buytengewoone onkosten voór 1826, beloopende 20 millioenen, 82 duyzend, 483 guldens, en *het* 3de over de middelen, om die onkosten te dekken. Die ontwerpen en de redevoering van den minister zyn eenen waeren *imbroglio*, die ik den moed niet heb van te ontvouwen.

Maer Willem zond den 17 november eene boodschap aen de staeten, waer in hy hun vraegde van borg te blyven voór eene somme van 20 millioenen, die hy wilde ligten voór de buytengewoone noodwendigheden van de bezittingen van Oost-Indien. Deze boodschap was vergezeld van een *memoire*, in het welk de oorzaeken van die noodwendigheden uytgelegd wierden, maer de byzonderste wierden verzwegen. Het ging in Batavia gelyk in de Nederlanden; men deéd meerder onkosten, dan de inkomsten van het land toelieten, en als de schatkist ledig was, dan had men papieren-geld uytgegeven, het welk ten minsten beliep tot 9 millioenen. Dan is het gereed geld verdwenen, en men gaf nieuw papier uyt, voór het welk men, sedert 1821, eenen intrest van 9 ten honderd moest betaelen... Voorders zegde het *memoire :*

« Volgens den tegenwoórdigen prys van den intrest

schynt het dat, indien de schatkist van Java, ten hoogsten gedueïende 30 jaeren, jaerlyks 14 honderd duyzend guldens verschaft, deze somme zal genoeg zyn, om de intresten en kapitael van eene ligting van 20 millioenen geheelyk te betaelen.. Men heeft zoo veél te min getwyfseld de borgblyving, voór de verzekering dergeldschieters, te vraegen van den staet, *om dat het geval van dien borg te moeten opgysschen, zich nyt zal aenbieden, en dat in tegendeel de inkomsten van Oost-Indien meer als genoeg zyn om die somme te bezorgen.*»

Om de staeten hier van te overtuygen, maekte het koninklyk *memoire* hun bekend den ontfang en uytgaef van het gouvernement van Oost-Indien sedert 1817 tot 1823 byde ingerekend:

Den ontfang van die 7 jaeren was van .. 153,216,860,
de uytgaef van 151,952,616:

dus den 31 december 1823 bleéf'er in kas .. 1,264,244,

Hier uyt zou men kunnen besluyten, dat het niet noodig was van 20 millioenen te ligten: maer het *memoire* voegde 'er aenstonds by *dat'er, doór den afslag van den koffy, in den ontfang van de zes eerste maenden van 1824 eenen deficit was van 2 millioenen, 157 duyzend, 8 honderd guldens.* Dit komt wat vremd voór; maer het is mogelyk dat men andere oorzaeken van dezen *deficit* verzweég, gelyk men verzweég, dat het gouvernement van Oost-Indien verscheyde millioenen geligt had, die het op den gestelden tyd niet had kunnen wedergeven, en dat het groote sacrificien had moeten doen om eenen uytstel van betaeling te bekomen. Men verzweég ook, dat men *de kapitaelen, geligt op hoogen intrest, onder den ontfang gesteld had*, het welk eene *kleyne* misrekening was: maer dit komt 'er niet op aen; want *daer men zou nauw ziet, is de vrindschap kleyn!* Nogtans den lezer zal zoo toegevende niet zyn gelyk ik hier ben, en hy zal bemerken dat geheel de administratie van Oost-Indien in de handen van Willem alleen was, en by gevolg dat hy het eygentlyk is, die de schulden van die

Digitized by Google

overzeesche bezittingen gemaekt heeft; dat hy de speceryen, die hy als heer en meester jaerlyks ontfing van Oost-Indien, in Europa verkogt tot profyt van zyne eygen geld-kas, en gevolgentlyk dat hy, die de vrugten van die landen genoót, ook de onkosten van hunnen onderhoud moest draegen (*zie het 1ste deel bladz.* 334).

Maer de aendagt van het volk wierd wat afgetrokken van den baetzugtigen handel van Willem door het gerugt, het welk alsdan verspreyd wierd, dat men veranderingen ging brengen in de besluyten van 14 junius. Inmers den schoon-zoón van Goubau had ontrent dien tyd in den Haag eene pragtige maeltyd opgeregt, daer die excellencie tegenwoórdig was; eenen man van goed oórdeel bevond zich onder de genooden; dezen verweét aen den directeur-generael in het aenzigt, dat de besluyten van 14 junius niet alleenelyk de klergie ontrustten, maer dat zy ook de atheneums en universiteyten van het ryk beledigden, om dat de philosophie, die men daer doet onder meesters die uytdrukkelyk door het gouvernement goedgekeurd zyn, zoo weynig gerekend word als de gene van de secondaire geestelyke scholen. Mr Goubau deze opwerping niet kunnende wederleggen, beloófde zynen misslag te verbeteren. Dit was haest bekend, en men hield zich als verzekerd, dat men, in de besluyten over het *Collegium philosophicum* veranderingen zou zien brengen, ten minsten in het gene zy op eene al te kaere wyze haetelyk hadden. In der daed, weynige dagen daerna zag men het volgende besluyt in het licht komen, alwaer de boosheyd, arglist en bedrog zich poogden te verbergen onder den dekmantel van eene valsche toegevendheyd.

« Gezien het rapport van onzen minister van het inwendig en van den directeur-generael van 30 october wy hebben besloten en wy besluyten :

1° Dat de jongelingen, die na den 11 julius 1825 in de bisschoppelyke Seminarien aengenomen zyn, daer niet mogen blyven woonen, en 'er zullen uytgezonden worden door de oversten van die stigtingen onmiddelyk na dat dit besluyt hun zal medegedeeld zyn;

Digitized by Google

2° Dat Nogtans, by uytneming aen dezen regel, in de bisschoppelyke Seminarien provisoorlyk zullen mogen blyven alle de jongelingen die, alhoewel ontfangen sedert den 11 julius 1825, zullen bewyzen dat zy *in eene der universiteyten van het ryk of in eene der atheneums*, daer byzondere meesters voór de philosophie gesteld en erkend zyn, de lessen van deze wetenschap met genoegzaeme vrugt ontfangen hebben, om tot de lessen der faculteyten in eene der universiteyten te kunnen aenveerd worden;

3° Dat de jongelingen, die zich in dit geval bevinden, aen onzen minister van het inwendig de certifikaeten zullen toonen, die bewys geven van de studien, die zy gedaen hebben;

4° Dat de jongelingen provisoorlyk gehouden in de Seminarien, die den 1 januarius 1826, deze certifikaeten niet zullen getoond hebben, op dien dag het Seminarie zullen moeten verlaeten;

5° Dat de jongelingen, die in het toekomende in eene der *universiteyten of atheneums, geduerende twee jaeren, zullen bygewoond hebben de lessen, welke aen de leerlingen van het Collegium philosophicum voórgeschreven zyn*, in het vervolg zullen mogen aengenomen worden in de bisschoppelyke Seminarien, *na dat zy eerst te Loven de exaemen zullen ondergaen hebben, aen de welke de voórzegde leerlingen onderworpen zyn.*

« *In den Haag* 20 *november* 1825 WILLEM.

Alhoewel den tweeden artikel van dit besluyt aen de jongelingen scheén toe te laeten van te kiezen tusschen het *Collegium philosophicum* en de universiteyten of atheneums; nogtans den 5den art. toont klaer, dat Willem en zyne excellente mede-bedriegers niet voór hadden dan de oogen te verblinden: immers het was onmogelyk aen de jongelingen, die in de universiteyten of atheneums gestudeérd hadden, het voórgeschreven *exaem* te ondergaen, zonder in het *Collegium philosophicum* gewoond te hebben: want waer toch, buyten dit *Collegium*, wierden het *kanoniek regt* en *kerkelyke historie* geleerd? en nogtans Z. M. geboód dat zy over die vakken hun *exaem* te Loven moesten ondergaen! Dit besluyt was dan eene haetelyke bedriegery, en het liet de zaeken in den zelven staet gelyk te voren.

Berugte beraeding der staeten op 13, 14 *en* 15 *december.*

De voórgestelde ontwerpen van wet over den budjet wierden den 13 december in de staeten onderzogt. Verscheyde leden namen deze gelegenheyd waer om te

Digitized by Google

spreken van het *Collegium philosophicum*, het welk beurtelings verdedigd en bevogten wierd. De Priesters, de Jesuiten, de geestelyke Overheyd wierden van eenige valsche liberaelen, op de onbeschoftste wys aengerand.

Mr Fabri-Longrée (van Luyk) zoo eenen laſhertigen handel niet kunnende verdraegen, vraegde met hevigheyd: « waer zyn de leden der klergie, die deel nemen in publieke zaeken? waer is den invloed, die zy zoeken uyt-te-oeffenen op het publiek onderwys? Wat beteekenen die groote woórden van *Congregatie*, van *Jesuiten*, die men ons by gebrek van realiteyt (*daer waeren 'er geene in het land*) aenbied in karicaturen, om het vervloekt vermaek te hebben van de bedienaers van den levenden God te beschimpen? »

Mr Surmont de Volsbergen (van Oost-Vlaenderen) antwoórdde met kragt op de lasteringen der genen, die de priesters uytscheldden voór *onwetende*; hy eyndigde met te bewyzen dat de afschaffing van de kleyne Seminarien tegenstrydig was aen de grondwet.

Mr De Gerlache (van Luyk) betoonde klaer dat, volgens de grondwet, het publiek onderwys moest vry zyn.

Den Baron Stassart (van Naemen) na gesproken te hebben van de onrust, veroorzaekt doór het *Collegium philosophicum*, voegde 'er by:

« Maer de ongerustheden, langs alle kanten veropenbaerd, zyn nog grooter geworden, om dat by den lof der goede trouw zich bygevoed hebben den vreugde-galm en victori-geroep van zekere mannen, die tot dan toe hunne ongodsdienstige gevoelens niet verborgen hadden; zy hebben op zekere wyze, doór hunne ontydige lof-redenen, de nieuwe staets-daed van het gouvernement onteerd—Laet het ons openhertig zeggen: daer zouden veranderingen noodig zyn. De voórstelling der professors van de kerkelyke historie, van de Evangelische zedeleer etc. komt toe aen de Bisschoppen—Wanneer een gouvernement de liberaele grondregels wilt begunstigen, dan ontbreken 'er geene *speculateurs in liberalismus*; Zy worden hier schynheylige-philosophen (*tartufes-philosophes*), gelyk zy op een ander godsdienstige schynheyligen (*tartufes-religieux*) zouden worden; die bonsaerdigen bevlekken beurtelings, met hunen onzuyveren adem, de twee grootste weldaeden, welke de voórzienigheyd aen den mensch gegeven heeft,

Digitized by Google

de religie en de philosophie, die aen malkanderen zoo tegenstrydig niet zyn, gelyk geringe verstanden het zich inbeelden— De wysheyd van den koning zal op haere hoede zyn vóór die onbedagte raedgevers de welke, om hunne eydele wetenschap ten toon te stellen, den beweenelyken twist van den *Jansenismus* zouden willen vernieuwen, vergetende den grondregel van Fenelon: *als de Koningen zich met de religie bemoeyen, dan maeken zy haer slaef, in plaets van haer te beschermen.*»

Mr den baron De Secus (van Henegouwen) na bondig bewezen te hebben, dat de opregting van het *Collegium philosophicum* tegenstrydig was aen de vryheyd der godsdienstige opinien, sprak in dezer voegen.

« Men zal zeggen dat 'er in het *Collegium philosophicum* geene theologie geleerd word, gelyk den naem zelf het aenwyst. — Onder den naem van philosophie zyn begrepen de zedelyke philosophie en de Overnatuerkunde (*Metaphisica*); men heeft 'er het kanoniek recht en kerkelyke historie bygevoegd. Alle die wetenschappen zyn den grondslag van de theologie; alles hangt af van de wys, op welke men die wilt voórstellen; men kan 'er bewyzen in vinden ten voórdeele van alle de gezindheden; men zou zelfs de Over-natuerkunde kunnen schikken naer den *Pyrrhonismus* (a) en *materialismus* (b): ik ben verre van te vermoeden dat zulks het voórnemen is; maer ik wil aentoonen, hoe verre het gebrek van waerborg kan gelyden.

« Wanneer de maetregels (*over het Collegium philosophicum*) vastgesteld waeren, verspreydden zy de ongerustheyd onder geheel de katholyke klergie en onder alle de genen, die aen hunne godsdienstige grondregels vastgehegt zyn... Eenige gazetten verkondigden met eene soórt van aengelegenheyd, dat de jansenisten van den Noórden eenen nieuwen Bisschop gekregen hadden. Men maekte van gelyken bekend de Bullen van excommunicatie tegen zyne in 't bezitstelling. In de bittere en geweldige redeneringen, welke de dagbladeren zich sedert dan toelieten tegen de katholyke klergie, mengelde men eerst de jesuiten, dan de Bulle *Unigenitus*... Eyndelyk den *Courrier des Pays-Bas* maekte, den 20 november laestleden, een historisch en twistkundig stuk bekend, het welk men kan aenzien als het *Manifest* der jansenisten tot antwoórd op de Bulle, die hun doemt. Het lezen van dat stuk en de omstandigheden van zyne bekendmaeking deden 'er den oorsprong van vermoeden, en oórdeelen dat het op het model van de kerk van Utrecht is, dat eene party de katholyken van het ryk zou willen hervormen...

(a) Leering van eene Secte van valsche philosophen, die aen alles twyffelen, of willen schyneu te twyffelen volgens de dwaelredens van Pyrrhon.

(b) Leering van goddeloozen, die zeggen, dat de ziel stoffelyk is, en dus sterft met het lichaem.

Digitized by Google

Den volgenden dag 14 december wierd de beraeding hernomen. Mr van *Sassen-van-Ysselt* (van Noórd-Brabant) deéd eene schoone redevoering waer in hy toonde, dat de besluyten van 14 juny en 14 augustus niet alleenelyk tegenstrydig waeren aen de grond-wet, maer ook aén de rechten der bisschoppen en aen de magt, dat de ouders hebben over de opvoeding van hunne kinderen. Den geleerden redenaer had zyne bewyzen gehaeld in de werken van hooggeleerde schryvers, in de kerkelyke historie en in verscheyde kerkvergaderingen; hy betoonde dat de bisschoppen, van in de eerste eeuwen van het christendom tot onze tyden toe, altyd Collegien gehad hebben, daer zy de jongelingen bereydden tot den geestelyken staet; en hy bragt de volgende plaets by uyt het H. Concilien van Trenten, die alleen genoeg is om te bewyzen, dat de scholen of Collegien, onder het gezag der bisschoppen opgeregt en doór Willem vernietigd, een *wettig bestaen* hebben.

« Den mensch is, van de eerste jaeren van zyne jong-
« heyd af, geneygd tot de wellusten van de wereld,
« ten zy hy wel opgevoed word; en indien hy van de
« jongste jaeren af niet onderwezen is geweést in de god-
« vrugtigheyd en religie, hy zal noyt volkomenlyk en
« zonder eene magtige en buytengewoone hulp van God,
« volherden in de kerkelyke tugt. Hierom heéft de H.
« Kerkvergadering vastgesteld, dat alle de Cathedraele
« en Metropolitaene kerken en andere van hoogere weêr-
« digheyd, volgens hunne middelen en nytgestrektheyd
« van het bisdom, verpligt zyn een zeker getal van
« kinderen van het bisdom of van de provincie in Col-
« legien digt by die kerken, of in eene andere behoor-
« lyke plaets die den bisschop zal kiezen, te onderhouden
« en christelyk op te voeden in de kerkelyke tugt. Men
« zal in dit Collegie kinderen ontfangen die ten minsten 12
« jaeren oud zyn, geboren uyt een wettig houwelyk, die
« genoegzaem kunnen lezen en schryven, en welkers
« goeden aert en genegentheyd hoóp geven, dat zy zich

Digitized by Google

« aen den dienst der autaeren zullen toewyden. Het H. « Concilie wilt, dat men by voórkeur de kinderen der « armen verkieze, zonder nogtans de genen der ryken « uyt te sluyten, als deze zich op hunnen eygen kost « onderhouden, en iver toonen om God en de kerk te « dienen. Den bisschop zal die kinderen in zoo vele clas- « sen, gelyk hy goed vind, verdeelen volgens hun getal, « ouderdom en voortgang, en ten deele gebruyken in « den dienst der kerken; de anderen zal hy in het Col- « legie hunne studien laeten vervoorderen, en hy zal « zorgen dat de openstaende plaetsen vervuld worden, « op dat dit Collegie eene gedurige kweék-schoól zou « zyn voór de bedienaers van den H. Autaer. » *Conc. Trid. Sess.* 23 *de ref. Cap.* 18.

Den zelven redenaer beweés voórders overvloediglyk, dat de besluyten van het H. Concilie van Trenten in de Nederlanden zyn afgekondigd geweést, en by gevolg dat zy kragt van wet hadden.

Na dat hy den directeur-generael Goubau wat over de hekel gehaeld had, eyndigde hy in dezer voegen: « het ryk is in vreden met de nabuerige landen; de verscheyde godsdienstige gemeynschappen bestaen zonder malkander te stooren; men is over al aen de wetten onderworpen, waerom dan de zaeken niet laeten in dien gelukkigen toestand? waerom...? Zou het misschien zyn om dat eenen onbedagten fonctionnaris een ongetrouw taffelreel gemaekt heéft van onze zaeken en van de gevoelens, die vier millioenen katholyken hebben voór hunnen doórlugtigen Souvereyn? — alle de herten zyn voór hem, en indien wy onze stem verheffen tegen de verdrukking, het is in den vader van het volk niet, dat wy den verkrukker zullen zoeken. »

Maer hoe wierden de vrede-lievende en bondige redenen der katholyke redenaers beantwoórd? niet anders dan met lasteringen uyt te braeken tegen de klergie. Dotrenge (van zuyd-brabant) in plaets van te wederleggen de bewyzen van de genen, die tegen het *Colle-*

Digitized by Google

gium philosophicum gesproken hadden, wist niets beter in te brengen, als zoo wat platte spotteryen tegen de jesuiten en tegen de broeders der christene scholen uyt te slaen, en hy eyndigde zynen belachelyken rol met te wenschen, *dat den koning ons zou bewaeren van de jesuiten en ons zou verlossen van het maelrecht, het welk*, zoo hy zegde, *in zekere gevallen, hun eene magtige hulp zou kunnen worden.*

De Hollandico-heretico-praeters en de Belgico-pseudo-liberaelen hadden nu al twee dagen de kamer doen wedergalmen doór hunne lastertael. Op den derden dag kwam den zeer hoogmogenden en zeer hoogverlichten UTENHOVE VAN HEEMSTEDE (*van Utrecht*) een staeltje geven van zynen hoogdraevende en zeer beschaefden geest. Hy dierf spreken van *eene geestelykheyd* en zelfs van *eene hooge geestelykheyd die*, zeyde hy, *nog diep in de duysternissen verzonken ligt;* hy sprak ook van *een dweepzïek priesterdom* (a). De katholyke leden niet langer willende verdraegen de laege beschimpingen van eenen nietigen man, lieten eyndelyk hunne verontweêrding uytbersten. Op eenen oogenblik stond geheel de kamer overend; de geweldigste bedreygingen volgden op de hevigste verwytingen, en men beriep malkanderen om te vegten; het was een ysselyk getier, het welk den president niet kon stillen. De twee partyen waeren op het punt van handgemeen te worden, wanneer Mr De Stassart uyt geheel zyne magt schreeuwde, dat hy een voórstel wilde doen; hy gelukte in zich van eenige te doen verstaen; en het wanorder wat verminderd zynde, stelde hy voór, dat de kamer het besluyt zou nemen van voórtaen niet meer te spreken van theologische zaeken, en dit zoo veél te meer, om dat men zoo even een voórbeéld gezien had van het geén zy kunnen voortbrengen.

(a) Zulke uytdrukkingen geven genoeg te kennen dat dien onnoozelen bloed, in een hoekje van het gedoemd kerkje van Utrecht, opgevoed was, en dat hy daer de onbeschofte tael der jansenisten geleerd had.

Digitized by Google

Dit voórstel wierd aengenomen en het onweder ging over zonder ongelukken.

Nogtans Mr Reyphins (van West-vlaenderen) wilde ten minste een deel van zyne zoogenaemde redevoering laeten hooren, hy zegde spotswyze. « De genen, die hunne godsdienstige gevoelens ten toon stellen, die thologische inbeéldingen ontvouwen, schynen my naeder by de Godheyd te komen dan ik; zy bedienen alreeds voór myne oogen een soórt van priesterschap; ik aenhoor hun met eerbied, al of zy de tael der bisschoppen spraeken. » Na dat dien viesen vent nog eenige andere zotternyen uytgelapt had, voegde hy 'er by.

« Het was noodzaekelyk van het publiek onderwys in te rigten en van maetregels te nemen, op dat men voór het toekomende *eene geleerde en verlichte klergie* zou hebben. Het is dit het geén het gouvernement gedaen heéft met het *Collegium philosophicum* op te regten, *het welk ons van priesters moet voórzien, welkers kennissen en wetenschappen met deze eeuw gelyk zyn.* Het is niet genoeg dat de priesters hunne pligten kennen tot de religie, zy moeten ook kennen hunne pligten tot den koning en tot het vaderland; men moet hun dan onderwyzen, men moet hun die pligten leeren kennen... Wy moeten niet meer ondergaen de wet van eenen *boosaerdigen* (*miserable*) *prelaet* (a) die over eenige jaeren eenen te grooten invloed oeffende op de conscientien en die, gelukkiglyk voór ons, den grond van het vaderland, daer hy vremd aen was, verlaeten heéft, en gevlugt is naer het land, daer hy geboren was. Het gouvernement moet zich niet bepaelen in de publieke onderwyzing te bewaeken, maer het moet haer bestieren, het moet zorgen dat de jongelingen onderwezen worden in de *goede grondregels*, in grondregels die over een komen met ONZE ZEDEN. »

(a) Den redenaer, die zoo dierf spreken van den zeer geägten Bisschop van Gent, mag het woórd *miserable* voór zyn eygen rekening te rug nemen.

Verscheyde leden konden die slegte praet niet langer hooren en begonnen te murmureren. Mr Goubau vreezende dat het onweder zou kunnen te rug komen, en dat, indien 'er eene regenbuy op volgde, hy wel wat van de druppelen zou kunnen op zynen staetsi-kasak krygen, stond op en zegde:

Edele en hoogmogende heeren!

« Ik heb het woórd niet gevraegd om twisten te vernieuwen, waeraen U hoogmogenden goedgevonden hebben een eynde te stellen, maer alleenelyk om u te laeten weten dat ik gemagtigd ben om u aen te kondigen dat, indien 'er nog persoonen gevonden wierden, die den minsten twyffel zouden behouden hebben over de wettigheyd en betaemelykheyd der besluyten van Z. M. van 14 junius laestleden, 'er binnen korten tyd een stuk zal uytkomen, het welk, gelyk men zich laet voórstaen, alle de ongerustheden zal geruststellen, niet alleenelyk over dit punt maer ook over anderen, en het welk zal bewyzen de standvastige zorg van onzen doórlugtigen Souvereyn om te bewaeren en te beschermen den dierbaeren pand van onze godsdienstige vrydommen, welke onze voórouders ons agtergelaeten hebben. »

Het stuk, dat Goubau hier beloófde, was maer eenen verfoeyelyken list om de katholyke leden te overhaelen van te stemmen voór den budjet, daer men 67 duyzend 800 guldens voór de onkosten van het *Collegium philosophicum* ingelast had. En waerlyk alhoewel eenige hoogmogende gezegd hadden, dat de rekeningen van het gouvernement niet voldoende waeren; alhoewel anderen bewezen hadden, dat het tegen de grondwet was van verscheyde onkosten, toebehoorende aen den jaerlykschen budjet, over te voeren tot den tienjaerigen; alhoewel eyndelyk vele leden gevraegd hadden van in de plaets van het maelrecht, lasten te stellen op den koffy, thé etc.; nogtans de dry ontwerpen van wet wierden aengenomen, *het eerste* over de overvoering van verscheyde onkosten van den eenen budjet naer den anderen

Digitized by Google

doór 57 stemmen tegen 43; *het tweede* over het beloop der onkosten doór 79 tegen 21, en *het derde* over de middelen om die te dekken, doór 68 tegen 32.

Dood van den Keyzer van Rusland. Sluyting van alle de Collegien en scholen. Brief van Goubau aen Mgr De Mean. afschaffing van de broeders der christene scholen.

Het genoegen dat Willem had in wederom van de staeten bekomen te hebben al wat hy gevraegd had, wierd wat gestoort doór de onverwagte tyding van de dood van den Keyzer van Rusland. Alexander was in october van Petersbourg na Crimeën vertrokken, om de militaire stigtingen der Cosakken op den Don te bezigtigen, en hy is te Taganrok, 500 ueren van zyne hoofstad, op den 1 december gestorven. Men weét tot nu toe met zekerheyd de waere oorzaek niet van zyne dood. De eenen hebben geschreven dat hy 2 dagen, anderen dat hy 14 dagen ziek is geweést, het welk niet waerschynelyk is, mits men van zyne ziekte nog niets vernomen had, als men de tyding van zyne dood schielyk ontfing. De gazetten van dien tyd zegden eerst dat hy van de roos aen zyn been, dan van de roos aen zyn hooft gestorven was; laeter had eene ontsteking in de keél, dan eene galkoórts, en eyndelyk eene geraektheyd hem uyt het leven gerukt. Na dit alles lieten de Engelsche gazetten weten dat Alexander het zelve lot gehad had gelyk zynen vader (a), en gelyk zynen grootvader (b), en dat hy vermoord is

(a) Paulus den I; zie zyne geweldige dood in *Napoleon* 2de deel bladz. 37.

(b) Petrus den III; hy is den 5 januarius 1762 keyzer van Rusland geworden, en het zelve jaer vermoord. Hy had den erfprins Paulus publiekelyk voór zynen zoón ontkend, en keyzer geworden zynde besloot hy zyne vrouw te doen opsluyten : maer deze voórkwam hem met de hulp van haeren minnaer, zekeren Gregorius Orloff, officier van de lyfwagt. Dezen en zyne twee broeders maekten eenen oproer : den keyzer, die de oproerigen wilde gaen stillen, wierd verraederlyk aengehouden, beroofd van alle de teekens van zyne weêrdigheyd, onbeschoftelyk mishandeld en in eene gevangenis geworpen : men deéd hem daer vergift indrinken; maer alzoo dit niet haestig genoeg zyn uytwerksel

Digitized by Google

geweést, wanneer hy te Taganrok te scheép gegaen was, om een kleyn eyland te gaen bezigtigen. Hoe het zy of niet, het is zeker dat een geregtelyk onderzoek ontdekt heéft, dat 'er sedert eenige jaeren eene saemenzweêring gemaekt was om Alexander te vermoorden, en dat vele grooten van Rusland gestraft zyn geweést de eenen met de dood en de anderen met een ballingschap in Siberien.

Ondertusschen Willem geensints willende afzien van zyne booze onderneming tegen de vryheyd der katholyken, zoo wierden alle de kleyne Seminarien en Collegien gesloten, om dat de professors zyn oppergezag over het onderwys niet wilden erkennen. Nogtans verscheyde persoonen, die in de kostscholen gewoon waeren het latyn en grieksch te leeren, hadden, volgens het besluyt van 14 junius, de magtiging gevraegd om die taelen te mogen blyven leeren : maer dit wierd hun niet toegestaen, om dat men de zelve niet meer wilde laeten leeren dan in de Collegien en doór professors, die doór Willem of doór zynen minister zouden benoemd zyn. Groot was de voórzorg die men nam, op dat de tyrannige maetregels van den koning op geenderhande wyze zouden tegen gesproken worden : immers de regeringen en borgemeesters wierden IN HET GEHEYM belast met den haetelyken rol van bespieders en overdraegers gelyk men kan zien uyt de volgende hollandsche stukken.

Brugge 15 *december* 1825.

GEHEIM. *Aan de regentie van de stad...*

Myn Heeren!

« Het kan u niet onbekend zyn, hoe of sinds eenigen tyd, in het algemeen zekere geestelyken en andere persoonen *de aanmatigingen van den Pausselyken Stoel op het wereldlyk gezag*, en de hier te lande vernietigde orde der jesuiten, trachten te verdedigen. Ook hiervan zyn voorbeelden, of schoon wel van gee-

had, heéft Gregorius Orloff hem den 13 julius 1762 verworgd! Zyne weduwe wierd als keyzerinne erkend onder den naem van Catharina de II. Haeren zoón, die publiekelyk doór haeren man ontkend was, is haer in 1796 opgevolgd onder den naem van Paulus den I en den 23 Meêrt 1801 vermoord.

Digitized by Google

.nen ernstigen aard, in deze provincie bepaaldelyk met de betrekking tot de uitvoering der koninklyke besluiten van 14 juny 1825, nopens het onderwys *op Kollegien voor jonge geestelyken*. Er is geen twyffel of de wyze en heilzame beschikkingen dier koninklyke besluiten worden door regtschapen en beredende ingezetenen ten hoogste toegejuicht, en in zoo ver moet men bekennen, doen er zich eerder op van tevredenheid, dan wel stof van klagten. Maar het is zeer waarschynlyk dat eenvoudige, doch goede, onnoozele, maar vreedzame en brave inwoners ontrust zoo als niet bedrogen en misleid worden *door kwalyk gezinde priesters of derzelver aanhang, die het gewoonlyk even zoo zeer aan kunde en doorzigt ontbreekt, als de persoonen die zy weten te beheerschen;* vreemden invloed licht hun hier in voor en doet hun de byzondere bescherming en edelmoedige handelwyze, die zy onder het zacht en vaderlyk bestuur zyner Majesteit meer als ooit te voren genieten, ondankbaar vergeten en miskennen. De koning, M^r^, van dit alles onderrigt, en hoogstdeszelfs groote bezorgdheid voór het algemeen belang, overwegende dat alle verdere toegevendheid in deze nadeelig zou kunnen worden voor de rust van den staat, wil een einde gemaakt hebben van dezen staat van zaken, en heeft my doen gelasten de noodige middelen in het werk te stellen, op dat niet lang de zwakke gemoederen door ongereimde en boosaardige vertwyffelingen worden opgewonden tegen de maatregelen zyner Majesteit, ter handhaving zyner regten, *ondanks de aanmatigingen van den Pausselyken Stoel,* genomen. De bewustheid, die ik u ten aanzien dier bedoelde handelingen hiervoren heb toegekend, ontleent zich uit het aanwezen van onderscheidene nieuwspapieren, tydschriften, kleine boekjes en andere werken, die alle meer of min scherpe indrukkingen en gezegden tegen de bedoelingen van het gouvernement behelzen en de orde der jesuiten en haere beginselen aanpryzen; ook worden daartoe dienstbaar gemaekt *sermoonen van sommige geestelyken, kerkelyke berigten, plakbiljetten als anderzins;* by enkele dezer laatste stukken heeft men zelfs niet geheel onduidelyk eenige genegenheid bespeurd, om kreten van vervolging te doen opgaan, en den godsdienst, zoo als dat genoemd wordt, in gevaar te verklaren. Voor zoo veel als dit laatste betreft, heb ik aanvankelyk by mynen *geheimen brief* van den 22 augustus de heeren distrikts-en politie-kommisarissen de vereischte bevelen gegeven, om de onzinnige bedryven tegen te gaan en te beletten. Maar thans ben ik verpligt, M^r^, algemeene voorschriften vast te stellen; tot dien eynde volgens den my opgedragen last, uby dezen ernstig uit-te-noodigen om op de aengewezene handelinge en misbruiken een *allernauwkeurigst toezigt te houden*, en u persoonlyk en in het byzonder toe te leggen, om dagelyks bekend te worden met al hetgeen er, nopens de bewuste zaak mogt gedrukt, gepredikt of op eenigerhandewyze aangekondigd

Digitized by Google

of in het licht gegeven worden. By voorraad verzoek ik u aan my wekelyks en in eene buitengewone omstandigheid dadelyk een verslag te zenden van hetgeen door u zal worden ontdekt, met byvoeging der voorwerpen, waerin aanhalingen of uitdrukkingen, van eenen bedenkelyken aard, mogten voorkomen. Dit verslag, omstandig ingerigt, zal my stiptelyk des vrydags moeten inkomen, om van myne zyde, des zaterdags aan het gouvernement te kunnen berigten Om de schryvers van alle bedenkelyke stukken in hunne verderfelyke pogingen tegen te gaan en allen den waren oorsprong van het kwaed weg te nemen en te verhinderen om zich verder te verspreiden, zal door u voornamelyk *op die schryvers moeten acht genomen worden, als mede op hunne voorstanders, helpers, drukkers en uitgevers.* Ik verlang, zonder eenige bewimpeling, met de namen van alle die personen door u te worden bekend gemaekt, zoodanig dat alles moet aengewend worden, wat mogelyk is, om de zelve op te sporen. Het zal niet ondienstig zyn, M^r^, dat voor al *de drukkers en boekverkoopers van den geestelyken stand, door u mondeling en op eene bescheidene wyze* worden onder het oog gebragt de groote moeijelykheden, die 'er voor hun kunnen ontstaan, indien zy voortaan eenig stuk van eenen bedenkelyken aard mogten drukken of verkoopen... De geestelyken, inzonder de parochie-pastoors zouden mede *by monde en vertrouwelyk* door u gewaarschouwt worden, dat 'er geen de minste buitensporigheden van hunnent wege, *het zy op last hunner geestelyke Overheden of niet* bedreven, zullen worden geduld, maar strengelyk achtervolgt en gestraft, op dat zy de noodzakelykheid gevoelen om zich vreedzaam te gedragen, zoo als het aan goede ingezetenen en ware herders betaamt, *zonder in eenige geschillen te treden, die gansch buiten hun bereik zyn.* Ik verzoek u, M^r^, my *die geestelyken by naam op te geven, welke by deze gelegenheid aan u eenige party-geest of tegenzin mogen openbaren.* (Dezen lezer zal dezen verraederlyken handel van den inquisiteur Holvoet weten te weêrderen).

«Tot slotte moet ik u nog te kennen geven, dat door u alle mogelyke middelen van overreding moeten worden ingespannen, en de geestelykheid oplettend gemaakt, dat zulks den stelligen wil des konings en des gouvernements is, en dat men even zoo zeker, indien onverhoopt die goede gezindheid vrugteloos mogt wezen, met den vereischten klem en vastheid de regten van den koning behoorlyk zal doen eerbiedigen.... My verlatende op uwe gewoonlyke yver, zal ik aanvankelyk op vrydag aanstaande het eerste verslag van u te gemoet zien, voor zoo veel als 'er dan reeds het noodig gevolg aan dezen brief door u zal kunnen gegeven zyn, en wyders behelzende al hetgeen by ter zaak hier in bedoeld, bevorens mogt zyn ter kennis gekomen.»

De staatsraed-gouverneur

HOLVOET. »

Digitized by Google

's B. (a), 26 december 1825.

Geheime instructie aan den burgemeester der stad...

« De Koning heeft zyne byzondere aandacht gevestigd op de meer en meer toenemende pogingen van kwalyk gezinde geestelyken en andere personen, om door het schryven, drukken, uitgeven en verspreiden van geschriften van eenen meer dan bedenkelyken aard, de ongerymste aanmatigingen van den Pausselyken Stoel, met betrekking tot het wereldlyk gezag en omtrent *de onmiskenbare hooge regten van den Souverein in Kerkelyke zaken*, te verdedigen en by de minkundigen ingang te doen vinden, mitsgaders om voor de te lande vernietigde orde der jesuiten groote belangstelling in te boezemen, aanhangers voor de zelve te winnen, en die *verderfelyke orde* in haere beginselen te verdedigen. Onderscheidene nieuws-papieren en tydschriften worden in die *schandelyke bedoeling* dienstbaer gemaekt, en behouden niet zeldzaam artikelen in dien geest geschreven; andere zyn zelfs tot bereiking van dit doel alleen of altoos voornamelyk ingerigt, en alle die geschriften hebben tevens de onmiskenbare strekking om de gemoederen te ontrusten, en de ongereyndste ja somtyds de boosaardigste twyffelingen en bezwaarlykheden te opperen, ten aanzien der maatregels, door Z. M. genomen, *ter handhaving zyner regten tegen de aanmatigingen van den Pausselyken Stoel* : mits het drukken, uitgeven en verspreiden van geschriften van dien aard, vooral in deze oogenblikken nadeelig kan zyn voor den staet, zoo moet ik U edele ingevolge zyne majesteits bevelen, ernstelyk aanmanen, om in uwe stad scherpelyk acht te geven op alle geschriften van zoodanigen aard, mitsgaders om door zoodanige gepaste en wettelyke middelen, als U Edele in handen heeft, de uytgaven van zoodanige geschriften tegen te gaan, en de drukkers en boekverkoopers in uwe stad te doen gevoelen de moeyelykheden en zwaerigheden, waaraan zy zich blootstellen, en haastiglyk alle het mogelyk aan te wenden, ten einde by het uitkomen van zoodanige geschriften, der zelver schryvers te mogen bekend worden, en alzoo den waren oorsprong van het kwaed, zoo veel mogelyk, worde uitgehouden; my overtuigd houdende van den yver, welke U Ed. beziele om dit toenemend kwaed krachtdadiger tegen te gaan, achte ik het overvloedig om ten deze iets meer ten aandrang by te voegen; doch ik moet U Ed. ernstig verzoeken, om voor de eerste maal onverwylt en vervolgens op den donderdag van elke weék, te beginnen met donderdag den 24 december aanstaande, aan my een verdrag in te zenden van hetgene ten dezen stoffe in uwe stad mag voorvallen of ontdekt zyn.

« G. V. D. P. N.-B. » (b)

(a) s' Hertogen-bosch.

(b) Hy moest wel in zyn gemoed overtuygd zyn dat zyne GEHEIME

Digitized by Google

Maer indien Willem tot nu toe eenigzins gepoogd had zyne boosheyd onder den mantel van geveynsdheyd te bewimpelen, zynen goeden Goubau had eyndelyk de openhertigheyd van het godloos systema van zynen meester opentlyk bekend te maeken in den volgenden brief, gezonden aen den aertsbisschop van Mechelen.

In den Haag 4 februarius 1826.

« Monseigneur!

« Den Koning, die alleenelyk doór de gazetten gekend heéft de twee brieven, den eenen van Mr. Mazio zonder datum, en den anderen van 16 september laestleden, welken gy geschreven hebt aen den gouverneur van Antwerpen, byde betrekkelyk op de besluyten van Z. M. van 14 junius 1825, belast my van u zyn grootste misnoegen te betoonen, om dat gy u niet gehaest hebt van aen het gouvernement den inhoud van den eersten bekend te maeken vermits, is 't dat den brief van Mr Mazio u niet directelyk is gezonden geweést, gy ten minsten bekent dat hy u is medegedeeld doór eenen persoon, die gy goedvind niet willen noemen. Z. M. is over dit gedrag zoo veél te meer verwonderd, om dat het bewyst, dat gy uyt de oog verloren hebt de verbintenis, welke den eed u oplegt die gy gedaen hebt als gy aertsbisschop van Mechelen geworden zyt: want den brief van Mr Mazio is, om niets meerder te zeggen, eene directe uytdaeging tot de ongehoorzaemheyd en tegenstand aen de beschikkingen van Z. M., mits men daer zelfs durft in het gelieugen brengen de voórvallen van het jaer 1787, het welk inzigten verbergt, die men gemakkelyk kan doórgronden. Het is wel waer dat den brief niet spreékt als van de vertooningen, welke de bisschoppen aen den keyzer josephus den II in dien tyd gedaen hebben;

INSTRUCTIE *verderfelyk* en *schandelyk* was, mits hy de zelve met zynen naem niet dierf onderteekenen, en alleenelyk stelde de eerste letters van zyne hoedaenigheyd: *Gouverneur Van De Provincie Noord-Brabant.*

Digitized by Google

maer al de wereld weét, dat die vertooningen het voór-spel geweést zyn van eenen openbaeren opstand tegen den prins, waer aen de klergie zekerlyk niet vremd is geweést. Daer zyn dan de sterkste beweégredenen, volgens de welke gy, gelyk uwen eed u daer toe verpligtte, den brief van Mazio had moeten bekend maeken aen het gouvernement.

« Eene andere reden, die u zoo veél te meer moest verpligten om den brief, daer ik van spreék, aenstonds aen het gouvernement bekend te maeken, is dat dien brief, geschreven *doór bevel*, eene uytdrukkelyke overweldiging aenbied op de rechten der bisschoppen van het ryk en, onder dit aenzien, een groot nadeel doet aen het welzyn van den staet : want in de onderstelling dat de besluyten van Z. M. van 14 junius laestleden schikkingen zouden inhouden, bekwaem om de belangen van onze H. religie in gevaer te stellen (het geén nogtans niet is, mits men zoo aen u als aen de andere oversten der bisdommen meermaels gezegd heéft, *dat gy geheelyk behield de christelyke onderwyzing* daer gy alleenelyk recht toe hebt (a), in de onderstelling, zeg ik, dat de belangen van de religie waerlyk in gevaer waeren doór de besluyten, waer van men spreékt, *het was aen u, aen u alleen van te handelen en geenzins van directien en schikkingen te vraegen of te verwagten van den Paus.* Het zyn de Bisschoppen, die doór den H. Geest gesteld zyn om *hunne kerken* te bestieren; *posuit spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei* (b).

(a) Hoe durft hy zeggen dat *de bisschoppen de christelyke onderwyzing geheelyk behouden*, terwyl alle de kleyne Seminarien, Collegien en scholen, opgerecht om de jongheyd eene Christelyke opvoeding te geven, te niet gedaen waeren.

(b) Goubau doet hier gelyk de ketters op alle tyden gedaen hebben ; hy vervalscht in zyne overzetting den text van de H. schriftuer, die zegt dat *den H. Geest de bisschoppen gesteld heéft om de kerk van God te bestieren;* Goubau zegt : *om* HUNNE KERKEN *te bestieren*, willende alzoo te kennen geven, dat den Paus zich in de bisdommen niet te bemoeyen heéft, het welk men duydelyk gaet zien uyt het vervolg van zynen brief.

Digitized by Google

Gy lieden hebt, in de uytgestrekheyd van uwe bisdommen, het voórrecht van de geloofs-onderzoekers te zyn; dus *den Paus daer willen doen tusschen komen is eene omwerping van de grondregels*, eenen afstand van de rechten, die gy niet kunt weg geven, en waer van den pand en het bestier u alleenelyk toebetrouwd zyn; eyndelyk het is *een godloos bestaen tegen de vrydommen van onze Nederlandsche kerk* (a). Zekerlyk *wy erkennen in het zienelyk Opperhoofd van de kerk de oppermagt van eer en rechtsgebied* (b): *maer dit hoogverheven voórrecht geéft hem geensints het recht van zich te bemoeyen in de bisdommen van onze bisschoppen* (c). *Het is hem niet geöorlofd de stem te verheffen*, dan indien deze boos genoeg waeren om de

(a) De *Nederlandsche* kerk van Goubau moet eene andere zyn als de gene die Christus ingesteld heéft: want de Apostelen, de algemeyne Kerkvergaderingen, de Heylige Vaders hebben noyt van eene *nederlandsche kerk* gesproken. Het is wel mogelyk, dat men naer het voórbeéld van Henricus den VIII, die eene *Anglikaensche kerk* opgeregt heéft, van zin was eene *Nederlandsche kerk* op te regten, waervan Willem het zienelyk opperhoofd moest zyn, en den duyvel het onzienelyk!!

(b) De jansenisten van Utrecht erkennen dit ook, en toch zy zyn ketters ziet de eerste nota op het eynde van dit boekdeel.

(c) Hier moet ik my geweld aendoen om Goubau niet heviglyk te antwoórden: maer mits hy openhertig spreékt gelyk hy peyst, wil ik hem met de zelve *hooge agting*, waer van hy den aertsbisschop op het eynde van zynen brief verzekert, zeggen: «Den Paus met zoo eene oppermagt, gelyk gy in hem erkent, zou niet zyn als enkelen bisschop van Roomen; want indien hy *geensints het recht heéft van zich te bemoeyen in de bisdommen der Nederlanden*, dan heéft hy ook dit recht niet in alle de andere bisdommen van geheel de christene wereld; en wat zou den Stadhouder van Christus dan zyn? veél minder als gy, Goubau, die u stoutmoediglyk, vermetelyk, zonder eenig recht of macht in de Nederlanden bemoeyt met de bisschoppen en met de klergie (1ste *deel bladz.* 207); met het bestier der kloosters en met de beloften der religieusen (*ibid. bladz.* 325); met den veertigdaegschen vasten (*ibid.* 344); met de gebeden der katholyken (*ibid. bladz.* 346), en met de opvoeding der jongheyd. etc. etc. Het was dan geen wonder dat men u, in dien tyd, SPOTS-WYZE, DEN PAUS VAN BRUSSEL noemde.

Digitized by Google

leerstukken van de religie en de zuyverheyd van het geloof te vervalschen, om de eenigheyd van de katholyke roomsche kerk, waer van den Paus het middelpunt is, te breken, of eyndelyk om zich in het geestelyk bestier van hunne bisdommen pligtig te maeken van eene groote onagtzaemheyd (a).

« Het zyn daer, Mgr, de grondregels die steunen op de grond-Constitutien van het land, aen de welke men in Belgien altyd zoo vastgehecht is geweést dat, wanneer de bisschoppen, het zy *doór gebrek van kennis van hunne rechten*, het zy *doór zwakheyd hunnen toevlucht tot den Paus genomen hebben voór zaeken, over de welke het hem niet toebehoorde te oórdeelen*, het gouvernement hun tot hunne pligt heéft doen wederkeeren (b).

« Den koning, sterk doór deze grondregels en onwederroepelyk vastgesteld hebbende van *de rechten der bisschoppen van zyn ryk te verdedigen tegen en ten aenzien van allen* (CONTRE ET ENVERS TOUS) heéft my geboden van u, op de sterkste en uytdrukkelykste wys, te bevelen dat, indien u van wegens Mr Mazio of van wegens eenigen anderen minister of pausselyken agent, een antwoórd, schikking, besluyt of brief, betrekkelyk

(a) Dit zyn niet dan dwaelredenen, om eenvoudigen te bedriegen : want behalven dat de boosheyd hier zich zelve tegenspreékt, wie moest den rechter zyn om te oórdeelen of het, in zoo of zoo een geval, aen den Paus zou geöorlofd zyn van zich te bemoeyen met de bisdommen of met de bisschoppen in de Nederlanden? ongetwyffeld Goubau in kommissie, of zynen meerster, die zich het recht toeschreéf van alle de bullen, breven, antwoórden, bevelen van den Paus, zelfs de dekreten van de algemeyne kerkvergaderingen te placetéren (1ste *deel bladz.* 202.)

(b) Ik laet daer het geén Goubau hier aenhaelt van eene *depeche* van 1767, *doór uytkrukkelyk bevel van Maria Theresia*, zegt hy, *gezonden aen den aertsbisschop van Mechelen*. Maer wie weét niet, dat die Keyzerin omringd was van philosophisten, die ongelukkiglyk by haer zoo veél invloed hadden, dat zy zelfs de opvoeding van haeren zoón Josephus aen eenen protestant toebetrouwd heéft. Hoe het zy of niet, het is de *depeche* niet van eene Keyzerin, en zelfs niet van eenen Goubau, die het gedrag van den Paus en bisschoppen moet regelen.

Digitized by Google

op de besluyten van Z. M. van 14 junius laestleden, besteld wierd, gy de zelve niet alleenelyk niet bekend maeke noch uytvoere, *indien gy u niet wilt bloodstellen aen zwaere gevolgen* (zoo veél te meer om dat zulke stukken eerst aen het *placet* van den Souvereyn moeten onderworpen worden); maer dat gy die zonder uytstel overgeve aen het gouvernement.

« Wat aengaet den brief van 16 september laestleden, die U H. aen Mr den gouverneur van Antwerpen geschreven heéft, ik zal my niet ophouden met hem te ontleden, of met te bevegten de zeldzaeme, valsche en noyt gehoorde grondregels, die hy inhoud. Z. M. wilt gelooven dat gy, ongetwyffeld denkende dat uwen brief niet moest gekend worden dan van den gouverneur alleen, in eenen oogenblik van eene buytengewoone gevoeligheyd, u zult overgegeven hebben aen klagten die gy, op eenen anderen tyd, met meer omzigtigheyd zoud voórgesteld hebben, en dat gy zekerlyk den eerbied, die gy aen uwen Souvereyn schuldig zyt, zoo verre niet zoud te buyten gegaen hebben van zyne besluyten te beschuldigen, als de katholyke religie uytroeyende, van hem te verwyten, dat hy zyne verklaeringen en beloften, gedaen aen zyne katholyke-roomsche onderdaenen, niet volbrengt en van alzoo, was het mogelyk, in de plaets van de liefde, die zyne onderdaenen voór hem hebben, te willen stellen gevoelens van wantrouw en ongerustheden.

« Hoe het zy of niet, mits het stuk publiek geworden is, den koning heéft my belast van u daer over ook zyn misnoegen te betoonen, om dat 'er uyt het onderzoek dat men daer over gedaen heéft, en uyt vele omstandigheden schynt te volgen, dat die publiciteyt komt van het kasteel van Hosse, alwaer gy dien brief geschreven hebt....

« Voór het overige, ik moet u niet verzwygen, dat *den Koning den minister der justitie belast heeft* van het noodig onderzoek te doen om de persoonen te kennen, doór de welke dien brief is bekend gemaekt.

Digitized by Google

« Na alzoo bevelen van Z. M. volbragt te hebben, is 'er my niet over, dan U. H. te bidden van de *verzekering van myn hooge agting* geérne aen te nemen.

GOUBAU. »

De pynelyke gesteltenis, daer den Aertsbisschop zich moest in bevinden, ziende dat hy zoo onbeschoftelyk behandeld wierd, zoo valschelyk beschuldigd en zoo geweldiglyk bedregen, wierd nog bezwaerd doór de dood van Mgr Pisano, bisschop van Namen, die den 23 februarius schielyk aen geraektheyd overleden was (a). Dezen voórval was zekerlyk eenen allergevoeligsten slag voór Mgr de Mean, die nu alleen overbleéf van alle de Bisschoppen van Belgien (b), en dus alleen moest wederstaen aen het boos systema van een arglistig en godloos gouvernement.

Ondertusschen de vyanden van onze H. religie beraemden eenen nieuwen aenslag tegen de katholyken, en zy besloten van de kleyne kinderen zelve te berooven van eene christelyke opvoeding: immers men zag, sedert eenige jaeren, in Belgien verscheyde scholen, bestierd doór eene maetschappy, die bekend was onder den naem van *broeders der Christene scholen.* Deze broeders leerden GRATIS een groot getal van kinderen; zy hadden eene byzondere wys om hunne kleyne leerlingen de deugd en goede zeden in te planten, om hun te onderwyzen en goede Christenen te maeken. Hoe voórdeelig deze scholen ook waeren zoo voór den staet als voór de Ouders en Kinderen, zy hadden het ongeluk van te mishaegen aen Goubau, aen Van Maenen en aen Van Gobbelschroy, die daer over zoo een nadeelig rapport maekten aen hunnen meester, dat dezen, doór

(a) Mgr Pisano wierd den 4 Meërt 1743 te Aix, hoofstad van Provincie in Zuyd-Frankryk geboren, en den 8 februarius 1784 Bisschop van Vence gewyd. Hy ging naer Roomen ten tyde der fransche omwenteling. In Vrankryk wedergekeerd zynde, wierd hy den 28 mey 1804 bisschop van Namen ingesteld.

(b) Mgr Hirn, bisschop van Doórnick, was in 1819 gestorven.

Digitized by Google

besluyt van 21 februarius, de maetschappy van die broeders te niet deéd, tot spyt en misnoegen van alle de katholyke Belgen (a).

Borgblyving voór 20 millioenen aengenomen. Ligting in Batavia. Stuyting der staeten. Ligting van 40 millioenen in schyn, maer van 61 millioenen in der daed.

Het ontwerp van wet over de borgblyving voór eene ligting van 20 millioenen, ten voórdeele van Oost-Indien, wierd den 25 februarius 1826 in de staeten onderzogt. Eenige leden, zoo hollanders als Belgen, spraeken heviglyk tegen het ontwerp. Mr Cliffort bekende regt uyt, dat hy niets verstaen had in de rekening, die het gouvernement gedaen had over den staet der financien van Oost-Indien; en hy aenzag de voórgestelde ligting als eene nieuwe schuld voór het ryk, het welk geduerende 30 jaeren, 1 millioen 400 duyzend guldens zal moeten betaelen. Mr Van Alphen was van gevoelen dat « het zeer onvoórzigtig zou zyn *de oorzaeken van den nood, daer Java zich in bevond, nauwkeurig te onderzoeken, mits de inkomsten van dat land*, zegde hy, *bestaen in het geén den grond voorstbrengt, en men kan de vrugten niet doen komen uyt de aerde gelyk het geld uyt de beursen.* » Anderen zegden met wat meer reden en goed oórdeel, dat de staeten het land niet moesten belasten met de borgblyving die men vraegde, om dat den koning alleen het bestier had over de kolonien; zy hadden 'er wel mogen byvoegen, dat hy alleen 'er alle de vrugten van trok, en dus voór zyn eygen rekening moest geld ligten om de zelve te onderhouden. Nogtans het ontwerp wierd doór 72 stemmen tegen 6 goedgekeurd, en den 23 meërt wet van staet verklaerd.

(a) De maetschappy van die broeders is gelukkiglyk in ons Vaderland hersteld sedert dat de Belgen zich vry gemaekt hebben: men kan hunne, jonge leerlingen onderscheyden, op de straet doór hunne beleéfdheyd, in de kerk doór hunne zedigheyd, en in het huys van hunne ouders doór hunne gehoorzaemheyd en eerbied.

Digitized by Google

Maer terwyl men in de Nederlanden bezig was met geld te ligten op voórwendsel van Oost-Indiën te hulp te komen, was den gouverneur van die landen ter zelver tyd bezig met daer, tot het zelve voórwerp, eene negociatie werkstellig te maeken : immers de gazette van Amsterdam maekte, den 5 Agustus 1826, een besluyt van 26 meêrt loopende jaer, bekend waer doór Mr De Bus de Gisignies, gouverneur van Batavia, los-rente-brieven van het Syndikaet deéd uytgeven aen 4 1/2 ten %; *ten eersten* « om zoo haest mogelyk de obligatien, uytgegeven doór het gouvernement, en het papiere-geld, dat nog niet uytgewisseld was, uyt de circulatie te trekken, en ook om zoo veél mogelyk de schulden van de koloniaele administratie te betaelen; *ten tweeden*, om aen allen byzonderen persoon, die het zou vraegen, de gelegenheyd te geven van op eene voórdeelige wyze, zyne *fonds* aen het moeder-land over te geven. » Dit was eene nieuwe leening, verborgen onder eenen zekeren dekmantel, waer van het beloop, ten minste voór het publiek, geheym gebleven is. Nogtans uyt kragt der statueten van het Syndikaet moesten de los-rente-brieven tot een geheel ander eynde dienen dan tot het geén, waer voór zy hier gebruykt wierden (1ste *deel bladz.* 463). Deze overtreding van de primitive voórwaerden, op de welke het Syndikaet voór 116 millioenen los-rente-brieven mogt uytgeven, was het gevolg van de ongelukkige wet, waer doór de staeten aen het Syndikaet, dat is aen Willem, toegestaen hadden van dat kapitael te gebruyken volgens zyne beliefte (*boven bladz.* 19-21).

Willem de gevraegde borgblyving van zyne slaefsche staeten bekomen hebbende, deéd, den 25 meêrt, de zitting sluyten doór zynen minister van Gobbelschroy : maer den kloekmoedigen heer Van Sassen van Ysselt wilde, in deze gelegenheyd, nog eens zyne stem verheffen om eene afvraeging te doen : « Gedoog, Mr den president, zegde hy, dat ik u eene vraeg doe, op de welke ik nogtans niet dan een voldoende antwoórd verwagt. Mr

Digitized by Google

den directeur van den katholyken godsdienst heeft ons beloofd eene officiele mededeeling van de onderhandelingen tusschen het gouvernement en het hof van Roomen : zyn de stukken betrekkelyk op die onderhandelingen tot uwe kennis gekomen? Den president geantwoord hebbende dat hy zich niet kon belasten met eenig mandaet, mits de kamer niet voltallig was, dan heeft Mr Van Sassen gezegd : » Mr den directeur-generael heeft in deze kamer plegtiglyk belofd van ons zes stukken mede te deelen, die zeer aenbelangende zyn, mits zy moeten dienen om de gemoederen en godvreezende consciencien gerust te stellen; daer is de kamer aengelegen van te weten, hoe verre dien fonctionaris voldaen heeft aen zyne belofte; en by gevolg aen de hoogagting die hy aen de kamer schuldig is. — Den president heeft geantwoord dat hy over die zaek niets ontfangen had. Dan heeft Van Gobbelschroy, belast om de zitting der staeten te sluyten, gezegd : Hoogmogende heeren!... Mr den directeur-generael van den katholyken godsdienst had de bekendmaeking belofd van bewys-stukken, die bekwaem zyn om veel licht te werpen op moeyelyke stoffen; *de voorzienigheyd en de hoop van nieuwe omstandigheden, die zoo eene bekendmaeking zouden onnoodig maeken, hebben het gouvernement verpligt van die nog uyt te stellen*... Ik heb de eer deze zitting in den naem des konings te sluyten. »

Willem vertrok eenige dagen daerna van den Haag naer Brussel, daer hy een zonderling voorval heeft gehad : hy ging den 4 April bezigtigen het deel van zyn paleys, dat hy voor de wooning van zynen Zoon Frederik deed gereed maeken ; hy doorliep alle de appartementen, en kwam op de hooge stagie in eene zael, die nog niet gezolderd was ; hy had de wysheyd van te willen gaen over het plafon; maer nauwelyks had hy eenen voet gezet op het latwerk, of hy zonk 'er door en door, en hy zou zekerlyk op den vloer van de onderste stagie gevallen hebben, indien hy onder de oksels

Digitized by Google

niet tegen gehouden was geweést doór de twee ribben van ter zyden. Daer hing den Koning der Nederlanden tusschen hemel en aerde zonder zich te kunnen redden! gelukkiglyk eenige getrouwe dienaeren kwamen toegeloopen, om Z. M. uyt die zeldzaeme gesteltenis te trekken: maer dit was niet te gemakkelyk, mits hy sedert eenige jaeren zeer zwaerlyvig geworden zynde, nauwgeperst was tusschen de twee ribben, die hem ondersteunden (a). Willem uyt dat plafon eyndelyk uytgeraekt zynde, scheén geen merkelyk ongemak te hebben, en hy keerde den 7 april weder naer den Haag: nogtans hy onderging daer, by gevolg van zynen val, aen het dik van zyn been eene heelkundige operatie, die zoo goeden uytval heéft gehad, dat hy den 14 mey genoegzaem hersteld was om naer zynen tempel te kunnen vervoerd worden.

Maer al was Willem gepraemd geweést van eenige weéken in zyne kamer te blyven; nogtans hy had daerom niet opgehouden van te werken voór het geluk van zyne lieve onderdaenen: immers hy dad, doór besluyt van 17 april zyn Syndikaet gemagtigd om een kapitael van 40 millioenen te ligten. Het Syndikaet wagtte niet lang om een nieuw bewys te geven van zyne konst in de schuld van het land te vermeerderen, en het maekte den 19 april het plan van die nieuwe ligting bekend, de welke moest dienen, zoo het zegde, *ten eersten* om de *fonds* te bekomen, die het noodig had *om te voldoen aen de verbintenissen*, onder de welke de domynen aen het Syndikaet waeren afgestaen (b); *ten tweeden* om de

(a) Men heéft in het eerste deel bladz. 288, gezien dat Willem nog in gevaer is geweést van den hals te breken, en dat zyne twee zonen het zelve gevaer geloopen hebben. De prinses Ludovica, huysvrouw van prins Frederik, had den 27 februarius van dit jaer 1826 ook een gevaerlyk toeval gehad; haer ry-tuyg wierd in den Haag omgeslagen, zy wierd niet gekwetst, maer zy was zoodaenig ontsteld, dat men haer moest in een huys draegen. Het schynt dat 'er geduerig ongelukkige voórvallen zweven boven het hoofd van de familie van Oranje.

(b) Waer zyn dan gebleven alle de millioenen, die het Syndikaet getrokken heéft uyt de verkooping der goederen van den staet, uyt

Digitized by Google

schaede te herstellen, veroorzaekt in februarius 1825 doór de tempeesten en overstroomingen, en geschat op 8 millioenen (a); *ten derden* om te voórzien in de noodwendigheden van Oost-Indiën; en *ten vierden* om te doen ophouden de moeyelykheyd, *welke de koopers der domynen ontmoetten om publieke effecten te bekomen, met de welke zy in plaets van gereed geld, de zelve kunnen koopen.* Hier ziet men duydelyk dat men om geld te bekomen, de geldschieters wilde begunstigen ten kosten van de Natie. En waerlyk den geldschieter die 7100 guldens gereed geld gaf, ontfing eenen *bon* 8000 guld. *nominael* aen 2 1/2 ten %, welken *bon* voór de geheele som moest aengenomen worden in betaeling voór de verkogte domynen. De geldschieters, die op zoo eene wys niet betaeld zouden zyn voór den 1 april 1830, mogten dan de *nominaele* som wedereysschen, en deze moest hun binnen de zes maenden, te rekenen van den dag der wedervraeging, geheelyk betaeld worden. Bovendien is 't dat den geldschieter zyne leening deéd voór den 1 october 1826, dan ontfing hy 100 guldens voór een half jaer intrest, dat op dien dag verviel: hy had nog verscheyde andere groote voórdeelen zoodaenig dat hy in der daed voór elken *bon* niet meer gaf als 6648 guldens, waer doór hy in 1830, boven de intresten,

den budjet en uyt verscheyde overgroote geld ligtingen? *zie 1ste deel bladz.* 461 *en* 475.

(a) Maer Willem heéft, om deze schaede te herstellen, 8 millioenen ontfangen van zyn Syndikaet, het welk daer voór 13 millioenen geligt had; en den budjet van den staet was belast om de intresten en kapitael van deze 13 millioenen aen het Syndikaet te betaelen. (*boven bladz.* 44). waerom dan moest men nu wederom geld ligten op voórwendsel van die schaede te herstellen?.. Maer al had hy voór de herstelling van die schaede zoo vele millioenen ontfangen, nogtans heéft hy die groote sommen tot dat eynde niet gebruykt: want hy gaf den 19 october van dit jaer een besluyt, waer doór hy eene *ligting van* 450 *duyzend guldens* bekragtigde, *die moesten gebruykt worden om een deel der onkosten te dekken, die men moest doen voór de herstelling en verbetering der dyken in Vriesland, beschadigd doór de overstrooming van* 1825!

Digitized by Google

8000 guldens moest ontfangen. Men ziet dat Z. M. en zyn Syndikaet niet nauw dongen op de hoofdsommen, die het land eens zal moeten betaelen, al zy maer eenige millioenen in gereed geld konden kisten.

Nogtans Willem hield zich in deze gelegenheyd niet te vreden met 40 millioenen te ligten: want hy wist de werkingen van deze negociatie zoodaenig te verwarren, dat men 'er niet kon uytkomen, en dat hy op het eynde van de merkt 61 millioenen 750 duyzend guldens geligt had (a)! En nogtans de staeten hadden hem niet toegestaen dan 8 millioenen om de schaede, veroorzaekt doór de overstrooming te herstellen, en 20 millioenen om Oost-Indiën te hulp te komen: dus heéft hy 33 millioenen 750 duyzend guldens meerder geligt, dan hy noodig had! Men weét niet, wat hy met die millioenen gedaen heéft.

Eerlooze schriften en carricatueren tegen de Klergie en den Aertsbischop van Mechelen. Willem send eenen gesant naer Roomen. Geheyme bevelen om de jongelingen tot het Collegium philosophicum *te trekken.*

Ondertusschen wierd den stand van onze H. religie altyd gevaerlyker. Alles was toegelaeten aen de godloozen, die al wat hun beliefde, mogten schryven en zeggen tegen de klergie, terwyl eenen priester niet een woórd mogt spreken of hy wierd doór het Oranjegeregt agtervolgd. En onder andere den Eerw. heer Leirens, pastoor van Loochristi, wierd te Gend voór het geregt gebragt om dat hy, ter gelegentheyd van eene kermis, gezegd had, dat *de schoone policie van dat dorp, in plaets van des avonds de herbergen te doen sluyten, daer te middernagt gekomen was en gebleven om te drinken en zich te vermaeken.* Men noemde dit eene *belediging*, voór de welke dien Pastoor tot eene gevangenis van dry maenden en tot de kosten van het proces veroórdeeld wierd. Zoo handelde men met andere geestelyken en dit op eenen tyd, wanneer men

(a) *Exposé historique des finances de Pays-Bas*, pag. 78.

Digitized by Google

niet alleenelyk dagelyks eerroovende schriften tegen de klergie liet uytgeven, maer nog alle soórten van *Carricatueren* publiekelyk te koop stellen, waer doór den Paus en de priesters op de eerlooste wys beschimd wierden: maer hunnen haet berstte boven al uyt tegen den aertsbisschop van Mechelen, om dat hy, getrouw aen zyne pligten, zich tegen het *Collegium philosophicum* verklaerd had. En wie was het, die alle die verfoeyelyke middelen aenmoedigde of deéd werkstellig maeken? het was Willem, die naer het voórbeéld van Mauritius (1ste *deel bladz.* 26) het geld van het volk gebruykte om de boosheyd te betaelen: want een groot deel van die schriften en Carricatueren kwamen uyt zyne konink'yke drukkery en lithographie: hy beloonde zelfs dry priesters, die zich wederspannig toonden om den aertsbisschop, en doór een besluyt van 13 April gaf hy 300 guldens aen *zekeren abbé*, die opgestoókt zynde, de vermetendheyd had gehad van te Brussel in een mengel-moes, dat men een sermoon noemde, uyt te vaeren tegen de klergie, en van het *Collegium philosophicum* te pryzen. In tegendeel ververscheyde priesters en zelfs wereldlyke persoónen wirden vervolgd, als zy maer verdagt waeren van eenig schrift tegen dat *Collegium* voortgegeven te hebben. Een vrouwpersoon, overgedraegen zynde dat zy te Mechelen zoo een schrift in een zeker huys, dat ik niet wil noemen, besteld had, wierd in de gevangenis geworpen, daer zy vele maenden gebleven is, tot dat zy eyndelyk bekend heéft, dat den eerw. heer Van Hemelen onder-pastoor van onze L. V. op de Dyle, haer dit schrift gegeven had. Dezen zou ongetywffeld strengelyk gestraft geweést hebben: maer gelukkiglyk is hy naer Frankryk gevlugt, en in zyn vaderland weérgekeerd, als de Belgien het tirannig jok van Oranje afgeschud hadden.

Nogtans Mgr De Mean, geduerig geplaegd doór de ongerymde eysschen en bedreygingen van een god-

Digitized by Google

loos gouvernement, en dagelyks beschimpt doór de eerlooze drukpers van Oranje, wierd gevaerlyk ziek; hy ontfing den 30 junius de laetste HH. regten met eene volkome overgeving aen den wil van God. Groot was de verslagentheyd van alle de katholyken, die vreesden van den eenigsten bisschop, die 'er in Belgien nog overbleéf, te verliezen! aenstonds wierden 'er in geheel het aertsbisdom solemnele missen en vuerige gebeden opgedraegen voór zyne behoudenis. God verhoorde de stem van zyn volk, en den hooggeagten prelaet wierd gelukkiglyk hersteld.

Niettemin de katholyken bleven altyd verdrukt en in eenen doodelyken angst voór het lot van hunne kinderen: immers alle de scholen en kollegien, daer men de kinderen en jongelingen Christelyk plagt op te voeden, vernietigd zynde, zoo hadden de ouders geenen middel meer om hunne kinderen te doen onderwyzen, dan doór meesters en meesterssen die niet te vies geweést waeren, om zich aen de booze maetregels van den Hollander te onderwerpen; en in vele scholen wierden 'er boeken geleerd, die bekwaem waeren om de goede zeden te bederven, en om de kinderen af te trekken van de katholyke religie. Een schoólboekje (a) gaf de volgende lessen aen de kinderen.

Men moet willen het gene men niet kan beletten. Tot wat schrikkelyke gevolgen kan zoo eenen valschen grondregel niet gelyden!

N° 8. *De liefde van onze behoudenis en van onze plaisieren is zeer gelykformig aen de bevelen van de natuer: maer zy moet zoodaenig niet zyn dat zy aenzet om andere te hinderen.* Zou dan een kind, dat men zou berispen over eenige ondeugd, by voórbeéld over gulzigheyd, of over de leelykste van alle de ondeugden, niet kunnen ontwoórden: *Ik hinder een ander niet...* En is het niet waer, dat de gebreken der

(a) *Elemens de lecture française, adoptés par la Société d'encouragement etc.*

Digitized by Google

kinderen in het algemeen voortkomen uyt de liefde tot de plaisieren? van den anderen kant, zyn zy dan niets schuldig aen God en aen hun eygen zelven?

N° 17 : *Wy moeten ons noodzaekelyk voegen volgens den smaek, die algemeenlyk heerscht in de maetschappy.* De heyligen hebben geheel hun leven anders gedaen volgens het bevel van de H. Apostel Paulus : *nolite conformari huic. sæculo.*

Vele berispelyke, valsche en booze plaetsen overslaende, ziet hier eyndelyk hoe arglistiglyk, het venyn der kettery in het hert der kinderen geworpen wierd.

N° 19 : *De grootste doling is van te gelooven dat men beter is dan de anderen.* Het is waer, men moet oodmoedig zyn, het H. Evangelie leert en gebied het. Maer daer is hier geen kwestie van oodmoedigheyd. Men geéft dien grondregel, op dat eenen boozen schóolmeester daer uyt zou kunnen gelegenheyd nemen om zyne katholyke leerlingen in te boezemen, dat hunne religie hun geloof niet beter zyn dan de anderen Men wilde dus de onverschilligheyd leeren, het welk het oogwit was van dat boekje.

Een kind alzoo, van zyne teerste jaeren af, voórbereyd zynde, moest laeter eene sterkere les ontfangen, en gelyk men in de Collegien het werk van Dewez (1ste deel bladz. 270) voórgeschreven had, zoo schreéf men in de laegere scholen boeken voór, in de welke onze H. religie als eene superstitie of bygeloof voórgesteld wierd; de heydensche keyzers, die het bloed van duyzende en duyzende martelaren vergoten hebben, wierden verheft; de koningen, voórstaenders van ons H. geloof, veragt; de goddeloosste ketters geprezen, de Pausen en de heylige kerkvergaderingen beschuldigd van vreedheyd en bygeloof, de heyligen beschimt; de feestdagen van de H. Kerk afgekeurd; en de heylige sakramenten verworpen als eene nieuwe uytvinding! Dit alles zal aen den lezer schynen vergroot te zyn. Ik moet 'er dan het bewys van geven doór de volgende

Digitized by Google

uyttreksels, genomen in het *kort begryp der algemeene geschiedenis van Curas en Schock*, uyt het hoog duytsch vertaeld van wegens de maetschappy *tot nut van 't algemeen*, ALIAS tot verderf van 't algemeen.

De Ariaanen waren door de heerschende kerk voor ketters verklaerd.—Evenwel waeren zy maar *zoo genoemde* ketters, *bladz.* 49. — De kerkvergaderingen en voórnamentlyk de Pausen hebben de Christenen de vryheyd van denken belet, hun gestort in eene ongehoorde slaverny, en het christelyk geloof op ontelbaere wyzen verminkt, *bladz.* 125. — De Keyzer Diocletianus heéft zyne, *meestendeels roemryke*, regering vrywillig nedergelegd om de rust te genieten, *bladz.* 14 (a). De vroegtydige dood van Julianus (*den eerloozen apostaet*) was een wezentlyk verlies voor den staet, *bladz.* 15.— Leo de Isaurier (*die zyne onderdaenen tyranniseérde om hun tot beéldstormery te brengen*) een eerbiedwaardigen vorst, *bladz.* 77.— Mahomet zelf heéft door zynen godsdienst een belangryk nut gestigt, dit namelyk, dat hy de afgodery (*de katholyke relige*) in een groot gedeelte der wereld heéft uytgeroeyd, *bl.* 84.

« In tegendeel de naam van *de groote*, die men aen Constantinus heéft gegeven, heéft zyne onregtvaardigheden en vreedheden, voór de oogen eener verligte en gestrenge nakomelingschap, niet kunnen verbergen, *bladz.* 15. — Clovis de eerste onder de frankische koningen, die den Christenen godsdienst omhelst heéft, was een *barbaar*, die van den bisschop van Roome den tytel van allerchristelyksten koning slegts verkregen heéft, om dat hy de eenigste was onder de christene vorsten van Europa die de leere der Ariaanen, die doór de heerschende kerk voór ketters waren verklaard geworden, niet was toegedaan, *bladz.* 49. — Karel *de groote* ontzag zich dikmaals niet, ter bereiking zyner oogmerken, gebruik te maaken van geweldige en gruwzame middelen : Otto overtrof hem in goedheid van hart, maer hy wierd vervoerd door het ten zynen tyde kragtig heerschende bygeloof, *bladz.* 122. — In Frankryk, Lodewyk de negende zou eene plaats onder de beste koningen hebben verdiend, indien zyne bygeloovige vroomheid, welke hem ook de naam van *heylige* heeft verworven, hem niet dikwerf had vervoerd, en onder andere twee zeer ongelukkige kruistogten doen ondernemen, *bladz.* 158, naer het *zoogenoemde heylige* land, *bladz.* 129.

(a) Het is onder dezen keyzer, wiens regering hier *meestendeels roemryk* genoemd word, en onder zynen medegenoót Maximianus, dat het meeste bloed der christenen is vergoten geweést. De moordery was zoo verre gegaen dat die vorsten deden gedenkpenningen maeken, waerin zy zich beroemden *den naem der christenen* en *het bygeloof van Christus* over-al vernietigd te hebben, *Nomine christianorum deleto, superstitione Christi ubique deletâ.* Bergier Dict. voyez *martyr.*

Digitized by Google

« De joden hebben met der daad die veragting, dien haat, die vervolgingen niet verdiend, welke hen van de vroegere en latere christenen zyn aengedaan, *bladz.* 40. Photius (*den eersten oorsprong van de scheuring der Grieken*), heeft het nakomelingschap de grootste diensten bewezen; *bladz.* 104.— Petrus Waldus, Joannus Wiclef, Joannus Hus, Hieronimus Van Praag (*vermaerde en gedoemde aerstketters*) waeren moedige en verligte mannen die, deels op zich zelve, deels in geheele genootschappen vereenigd, het ondernamen den godsdienst en de zeden te hervormen, en aen de christelyke kerk haare oude gedaante terug te geven, *bladz.* 138 — 140.

« Hiertegen de kerk-vaders, het christendom verdedigende en des zelfs waerheden uytleggende, zyn in verscheidene dwalingen gevallen, *bladz.* 21.— Het bygeloof en gebrek aan vryheid tot onderzoek der waarheid, is men verrchuldigd aan de kerkvergaderingen, *bladz.* 107.— De bisschoppen van Roome hebben slegts gewerkt om eerzugtige ontwerpen te smeden, waerin byzonderlyk gelukt hebben Leo de 1 en Gregorius de 1 al te ruymschoots *de Groote* genoemd. De laatsgenoemde was een der yverigste voorstaenders van het bygeloof, het moniken leven en andere nieuwe leerstukken, *blad* 54 — Petrus Lombardus, Thomas Acquinas en zynen leermeester Albert-le-Grand of de Groote, beoeffenden de wetenschap van den godsdienst op eene gebrekkelyke leerwyze, en waren daer by, geheel en al, overgegeven aan het thans sterktoenemende bygeloof, *bl.* 155 en 136.

» Onder die omstandigheden werd de Christelyke godsdienst hoe langer hoe meerder verbasterd in de gemeénten, welke de Pausen onderworpen waren. Men vond niet alleen nieuwe leerstellingen uit, zoo als die der zeven verbonstekenen (*sakramenten*); de verandering des brood in het heilige avondmaal, het verbod van het gebruik des wyns of des bekers in het zelve door de leken, en diergelyke meer: maer het bygeloof, dat sintslange de plaats der christelyke godvrugt had ingenomen, sleeg thans ten hoogsten top. Het zelve werd, ten voórdeele der geestelykheid, kragtig gevoed doór de vereering der heiligen, door ontelbare plegtigheden, doór de nieuwelings uitgevonden Rozenkrans, etc. etc. De eerwaardige godsdienst van Jesus-Christus verloor het grootste gedeelte zyner nuttigheid voor de menschen; hy diende meer dan ooit ten dekmantel van onverdraagzaamheid, wreedheid en eene geweldige overheersching van de gewetens der christenen, *bladz.* 136 *en* 137.

Zyt dan niet verwonderd, Christene ouders, dat uwe kinderen spotten met onze H. religie; dat zy met veragting spreken van de priesters, en zelfs van de bisschoppen en van den Paus; dat zy de predikatie van het H. Evan-

Digitized by Google

gelie poogen te stooren en te beletten; dat zy de feestdagen onteeren, dat zy de geboden van de H. kerk, uyt enkele boosheyd, overtreden; dat zy de heylige sakramenten niet willen ontfangen; dat zy spotten met de heyligen; dat zy... en dat zy doór hun ongebonde leven den nagel zyn van uwe doodkist! zy hebben van hunne jonkheyd af, in de scholen van Oranje het vergift der godloosheyd en ongebondendheyd ingezogen, en zy hebben misschien nog in hunne handen de vuyle en kettersche boeken, die hun bedorven hebben. (*ziet* 1ste *deel, bladz.* 476). Van den anderen kant de Seminarien waeren gesloten, het is te zeggen dat daer, doór bevel van Willem, geene jongelingen mogten aengenomen worden dan de genen, die eerst in het *Collegium philosophicum* zouden gestudeerd hebben; en mits de geestelyke Oversten eenstemmiglyk besloten hadden zulke leerlingen in de Seminarien niet te aenveêrden, zoo moest het priesterdom in het koninkryk der Nederlanden uytsterven. Dit hadden de provinciaele staeten van Noord-Braband zeer wel gevat, en zy hadden den moed van een *adresse*, geteekend 8 julius, aen den koning te zenden, waer in zy klaegden over de afschaffing van *het kleyn Seminarie, zoo bloeyend en voórdeelig aen hunne provincie;* zy klaegden ook dat men de jongelingen, die zich aen den dienst der katholyke religie wilden toewyden, praemde van twee jaeren in het *Collegium philosophicum* te studeren, voór aleer zy in de Seminarien mogten ontfangen worden. Dan voegden zy 'er by:

« Wy zullen ons niet toelaeten, Sire, de schikkingen te oordeelen, die U. M. genomen heéft.... maer wy kunnen niet verzwygen dat het generaelyk bekend is, dat de geestelyke oversten der katholyke religie in de wys der opregting van het *Collegium philosophicum* en in de reglementen, die daer op gevolgd zyn, geenen genoegzaemen waerborg vinden voór de behoudenis der zuyverheyd in de leering en voór de onderhouding der kerkelyke tugt, over de welke de oversten der bisdommen belast zyn te waeken.

« Wy mogen niet onderstellen, Sire, dat de klagten (*griefs*)

Digitized by Google

der geestelyke oversten kunnen toegeschreven worden aen eenige byzondere inzigten; het gedrag dat zy gehouden hebben en hunne vermaeningen geven de volmaekste verzekering, dat hunne tegenwoórdige teerheyd niet moet toegerekend worden dan aen redenen van conscientie; het is U. M. die daeraen den behoorlyken hulpmiddel kan toebrengen.

» Aengezien 'er uyt de uytvoering der genoemde besluyten beletsels moeten volgen in de opvoeding der jongelingen belydende de katholyke religie, die zich bereyden tot den geestelyken staet, en dat het by gevolg te vreezen is, dat 'er welhaest een gebrek van priesters zich zal veropenbaeren, zonder de welke die religie niet kan uytgeoeffend worden; wy durven U. M.... oodmoedigiyk bidden van de besluyten van 14 junius 1825 in voordere aenmerking te nemen... En dat de uytvoering van het besluyt van 14 augustus provisoórlyk opgeschorst worde. «

Dit *adresse* wierd goedgekeurd doór 37 stemmen, onder de welke de gene van verscheyde protestanten, tegen 2, waeronder de gene van den gouverneur. Weynige dagen na dat Willem dat *adresse* gezien had, wierd den gouverneur gestraft en naer Zeeland gezonden, *om dat hy de goedkeuring van het zelve niet heéft weten te voórkomen of te beletten.* Mr De Wys, die te s' Hertogen bosch eene plaets van 3000 guldens had, wierd verdagt, dat hy het was die het voórstel van het adres in de provinciaele staeten gedaen had: op dit vermoeden kreég hy bevel van in Vriesland eene plaets te gaen bekleeden: maer hy weygerde die aen te nemen, liever hebbende van het geld op te offeren dan zich aen het gouvernement te verslaeven.

Ondertusschen het misnoegen der katholyken begon zich meer en meer te toonen tegen den boozen handel van Willem nopende het onderwys. Den wederstand, die hy over al ontmoette, deéd hem gevoelen dat hy zyn godloos systema, zelfs in Holland, zoo gemakkelyk niet zal kunnen uytvoeren, gelyk hy het zich ingebeéld had. Den listigen Vorst keerde dan zyne gedagten naer Roomen in de hoóp van, doór geveynsdheyd, iets van den Paus te bekomen, dat hem zou kunnen dienen voór een dekmaeltje om zyn systema arglistiglyk te voltrekken. Mr den graef de Celles was in de lente

Digitized by Google

naer Napels vertrokken voór zyne byzondere zaeken, zoo men uytstrooyde; maer hy was in der daed van Willem belast, om te Roomen eenige Kardinaelen te toetsen, en heymelyk te agterhaelen of Leo XII niet zou genegen zyn om de onderhandelingen over een konkordaet te hernemen. Mr de Celles zyne zending volbragt hebbende, keerde te rug naer de Nederlanden; en hy kwam aen den koning zeggen dat, den Paus wel verlangde van een konkordaet te maeken, maer dat hy daer over niet meer wilde handelen met den zoogenoemden direkteur van den Katholyken godsdienst. Het was dan dat Willem, om den schyn te hebben van aen den Paus eenige voldoening te geven, zynen grooten vicaris Goubau afdankte, en de gewaende direktie voór de zaeken van den katholyken godsdienst vereenigde met het ministerie van het inwendig. Hiermede hadden de katholyken niets gewonnen: want Van Gobbelschroy, die aen het hoofd was van dit ministerie, was katholyk gelyk Goubau, en hy vertrouwde de direktie voór de zaeken van den katholyken godsdienst aen den gereformeérden Van Ewyck. Dezen overzag alle de stukken, hy veranderde, hy keurde goed al wat hem beliefde en onderwierp dan de zelve aen de onderteekening van den minister-philosoof. Zyne Excellentie den tyd niet hebbende om die te overzien, hield zich te vreden met te onderteekenen, of te doen onderteekenen doór den raedsheer Brocx, die ook gereformeérd was. Dus wanneer 'er zaeken verhandeld wierden, die bekwaem waeren om aen den koning op eene wys, gunstig voór de Katholyken, voórgesteld te worden, dan konden die mannen eén rapport maeken, dat met hunne voór-ingenomendheyd tegen onze H. religie over een kwam! wat zouden de gereformeérden gezegd hebben, indien men de belangen van hunnen eerendienst aen opregte roomsche katholyken toebetrouwd had!

Nogtans Mr De Celles wierd benoemd als buytengewoonen gezant, om met het hof van Roomen in

Digitized by Google

onderhandeling te treden. Zoo haest deze benoeming bekend was, begonnen de verdrukte katholyken te hopen, dat 'er een konkordaet zou gemaekt worden; en het gerugt wierd verspreyd dat de tyrannige besluyten van 14 junius 1825 noodzaekelyke veranderingen zouden ondergaen. Deze hoóp deéd vele jongelingen vaerwel zeggen aen het *Collegium philosophicum*: maer de gouverneurs der provincien wierden aenstonds belast van dat gerugt tegen te spreken, en van niet alleenelyk de overloopers, doór heymelyke middelen, te overhaelen om naer Loven weér te keeren, maer ook om nieuwe kwekelingen voór die schoól van verderf te werven. Men gaet dit zien uyt de twee volgende hollandsche stukken, de welke my doór eenen persoon die eene hooge plaets bekleedde in het borgerlyk order, behandigd zyn geweést.

Thielt den 26 *September* 1826.

» Geheim

« Ik geloof niet beter te kunnen beantwoorden aan het verlangen door den heer Gouverneur dezer Provincie by zyne hoog-edele-gestrenge missive van den 22 dezer, dan met Uw edele achtbare 'er van, by deze, een afschrift te zenden.

« Der zelver inhoud zal UE. doen gevoelen hoe zeer het gouvernement den bloei van het zoo uytmuntend gestigt, het *Collegium philosophicum* behartigt, en hoe zeer het begeert het getal der kweekelingen op het zelve nog te doen aangroeien. Daarom kan ik UE. niet genoeg aanbeveelen geene poogingen te ontzien, om 's gouvernements inzigten in deze dingen, die niet dan het welzyn van den priesterstand beöogen, te begunstigen: des te meer dat het zeker is dat doór een te sluyten Concordaat, aan gezegd *Collegium* geene veranderingen zullen toegebragt worden.

« Wanneer het UE. achtbare gelukt eenige jongelingen over te haalen, om zich naar gemeld gestigt te

Digitized by Google

begeven, verzoek ik u hen, vermits zy van een voorbeeldig gedrag zyn en hunne studie geeyndigt hebben, tot my te willen verzenden, op dat ik voor hun eene beurs, zoo ik reeds voor verscheyden anderen van myn district bekomen heb, zoude kunnen ontfangen. Ik verzoek UE. achtbare my voor den 8sten der volgende maand met den uitslag uwer poogingen te willen bekend maken, zullende my alleraangenaamst zyn wegens den Vlyt en yver, die UE. achtbare ten dezen zult betoonen, aen het Gouvernement gunstig te mogen rapporteren.

« De districts Kommissaris.
L. Aeben.

« aan de plaatselyke besturen in het district van Thielt.»

Brugge den 22 September 1826.

« Geheim *afschrift*

« Men heeft met leedweezen vernomen dat het benoemen van eenen ambassadeur naer Roome aanleiding geeft dat zy, die jegens het gouvernement minder wel gezind zyn, van die gelegenheid gebruik maaken om aan de belangryke instellingen, en met naame aan het *Collegium philosophicum* te Leuven, nadeel toe te brengen. Zonder eenigen voldoenden grond verspreiden zy dat binnen korten tyd een Concordaat zal gesloten worden, waarin de zaaken van het onderwys zullen geregeld worden; en doen zy dit gezegde dienen als een middel om de jongelingen af te schrikken van naar genoemd *Collegium* te gaan of derwaarts terug te keeren.

« *Ik heb in last* UE. gestrenge uit te noodigen, om deze listige handelwys zoo veel mogelyk tegen te gaan: in *vertrouwelyke mededeelingen* kunnen daar tegen door UE. gestrenge *by monde* de volgende gronden worden aangevoerd:

« Dat een Concordaat geensints zoo spoedig zal gesloten worden: dat het zelve reeds voorlang zou zyn

Digitized by Google

gesloten geweest, indien de zaak had afgehangen van het verlangen des konings.

« Dat de eenigste (*reden* a) waarom een Concordaat tot dus verre (*tot nu toe*) niet wordt gesloten, is gelegen geweest in eene miskenning van 's konings bedoelingen (*inzigten*) en de daaruit ontstaane overdrevene (*buytenspoorige*) eischen van het hof van Roome. Dat het hof van Roome thans zelfs de onderhandelingen heeft aangeknoopt en derhalven toont beter ingelicht te zyn omtrent 's konings daaden en gezindheden.

« Dat in geen geval te wagten is, dat 'er by een te sluiten Concordaat bepaalingen zullen voorkomen betrekkelyk het openbaar onderwys, om dat alles, wat daar toe behoort, eeniglyk en uitsluitend door koninglyke magt kan geregeld worden.

« Dat het *Collegium philosophicum* eene uitmuntende instelling is, door alle verlichte en onpartydige geestelyken toegejuigd.

« Dat, daar 'er ook twyffel is (*onder het volk*) of deze instelling zal behouden blyven, het geheel onwaar en valsch is, dat het Gouvernement ten dezen van beginselen zoude veranderd zyn.

« Dat derhalven de jongelingen, die zig lieten beweegen om thans hunne studien aftebreeken, even dwaaslyk handelen als de geestelyken, die hun daar toe mogten overhaalen, en die daar door oorzaak geven, dat het den kerke welligt (*dat 'er aen de kerk ligtelyk*) aan een genoegzaam aantal voorgangers en herders zal ontbreken.

« Door gesprekken in dezen geest, en verder door alle zoodaanige middelen als plaatselyke omstandheden en kennis van persoonen UE. aan de hand zullen

(a) Ik heb deze *parenthesis* en volgende ingelast, om de hollandsche wyze van spreken aen eenige van myne lezers gemakkelyker te doen verstaen.

Digitized by Google

geeven, gelieve UE. gestrenge de werkende inblaazingen, van welke ik hier boven gesproken heb, tegen te gaan, en verder dat geene te doen, wat strekken kan om het aantal der kwekelingen voor het *Collegium philosophicum* te vermeerderen, en de geene welke aldaar hunne studien hebben aangevangen, met het aanstaande schooljaar te doen terug keeren.

Van den uitslag der gedaane poogingen zal ik een berigt van UE. gestrenge te gemoed zien (*verwagten*).

De gouverneur der Provincie van Westvlaanderen·

Graeve F. DE BAILLET.

Voor eensluidend afschrift, de districts kommissaris te Thielt.

L. AEBEN.

Maer terwyl het gouvernement bezig was met zulke heymelyke listen te gebruyken, om de jongelingen te verleyden en zyn waggelende *Collegium* staende te houden, is Mr de Celles, den 4 october, van Brussel naer Roomen vertrokken. Hy wierd in de zelve maend in eene byzondere audientie, van den Paus wel ontfangen, als ook den markgraef Alexander de Trazegnies en de heeren Serruys en Gemain, die den gezant vergezelschapten. Den H. Vader benoemde Z. E. den Kardinael Cappellari, Mgr Nasalli en Mr den Kanonink Belli, om met het gezantschap der Nederlanden in onderhandeling te treden. Men zal in het vervolg zien de streék die Mr de Celles gebruykt heéft om een Konkordaet te bekomen.

Schroomelyke siekte in Holland. Edelmoedigheyd der Belgen. Uytbersting van het poeyer-magazyn te Ostende. Opening der staeten. Budjet voór 1827. Onwettige afpersingen. Budjet verworpen.

De Hollanders wierden, dezen zomer, met eene nieuwe plaeg geslagen. Eene schrikkelyke ziekte kwam de dood werpen in de provincien van Groeningen en Vriesland. Volgens een officieel berigt, de armste menschen waeren, in de provincie van Groningen, de eerste slagt-offers

Digitized by Google

van deze ziekte, die zich allengskens verspreydde onder de ryken. In Vriesland wierd de middelbaere klasse de eerste aengerand; laeter heéft de ziekte zich in die twee provincien zonder onderscheyd geworpen zoo op de ryken als op de armen, en zy was dikwils zoo geweldig, dat vele persoonen, die des savonds wat onpaselyk waeren, en welkers staet volgens de doctoórs niets gevaerlyk had, den volgenden nagt uyt het leven gerukt wierden. Het getal der zieken groeyde zoodaenig aen dat er, in augustus, een vierde van de populatie van Groeningen ziek was. Verscheyde doctoórs wierden ziek, waer uyt volgde dat 'er vele menschen stierven by gebrek van hulp-middelen. De regering van de stad van Groeningen deéd dan een beroep tot de doctoórs van andere plaetsen. Verscheyde kandidaeten, die te Loven op de medecynen studeérden, vertrokken in september om de ongelukkigen te hulp te komen: hunne kloekmoedige en liefdaedige onderneming was zeker niet zonder gevaer, mits 'er te Groeningen, van den 8 junius tot den 21 september, 1125 menschen gestorven waeren. Eenige doctoórs van Brussel en andere steden van Belgien begaven zich naer Vriesland, daer de ziekte even woedende was. De Hollandsche gazetten, die gewoon waeren de Belgen te veragten, konden zich dezen keer niet wederhouden van te schryven: *het edelmoedig gevoelen van meod en menschlievendheyd, dat onze broeders der Zuydelyke provincien toonen in deze droeve omstandigheyd, gaet waerlyk allen lof te boven.* En in der daed het getal der zieken was verschrikkelyk: in de gemeynte van Wondsend, hebbende maer 1000 inwoonders, vond men 'er geen honderd, die niet ziek waeren; men had daer nauwelyks mannen genoeg om de dooden te begraeven. Het is onmogelyk zich een denkbeéld te maeken van de ellende van St. Janssens, Rottum etc. Geheele huysgezinnen waeren vele weken beroofd van doctoórs en overgelaeten aen de grootste noodwendigheden; zy zagen

Digitized by Google

hunne kinderen van honger sterven, terwyl zy zelve worstelden tegen de dood, vraegende te vergeéfsch eenen druppel water om de hitte van eene brandende koórst te blussen! In de gemeynte van Joure, bestaende uyt 2,000 zielen, zyn 'er van in september tot in october 154 persoonen overleden. Het dorp van Oldenmarkt telde 900 zieken op 1600 inwoonders. In de provincie van Vriesland zyn 'er, sedert de maend van junius tot september, 4,119 menschen van allen rang en ouderdom ongelukkiglyk gestorven. De armoede en ellende waeren te Leuwaarde en omliggende plaetsen zoo groot, dat de provinciaele kommissie 12,050 behoeftige zieken in verscheyde distrikten moest te hulp komen.

De kommissie van Groeningen deéd een *beroep tot de liefdaedigheyd der Brusselaers*, om hemden, kapotten, pantalons en andere voórwerpen van kleeding te bekomen voór de droevige overblyffels van arme huysgezinnen, die in het uytterste gebrek waeren. De Damen van Brussel stelden zich aenstonds aen het werk en maekten een groot getal van hemden voór kinderen van 1 tot 10 jaeren. Eene menigte van kleederen, slaep-lyven, koussen, slaep-lakens, slaep-mutsen, hemden, wierden naer het stadhuys gedraegen voór de arme zieken van Groeningen; eenen Vader des huysgezins alleen zond 25 mans-hemden en 100 paer wolle koussen. Men deéd bovendien te Brussel eene *collecte*, die 3200 guldens heéft opgebragt, zonder te rekenen vele inschryvingen en byzondere giften van stoffen, om kleederen van te maeken. Het is alzoo dat de noodlydende Hollanders geholpen wierden doór de Brusselaers, welkers schoone eygendommen Frederik, 4 jaeren daer nae, kwam plunderen en afbranden, terwyl hy de inwoonders deéd *mitrailléren!!* De ziekte is ook in een deel van Noórd-holland ingedrongen, daer zy van gelyken eene groote sterfte veroorzaekt heéft; het getal der zieken was te Amsterdam in october zoo groot dat vele doctoórs 140 of 150 zieken te bezoeken hadden.

Digitized by Google

In dit zelve jaer wierd Ostende het slagt-offer van een ysselyk ongeluk, dat men mag toeschryven aen de weynige voórzorgen, die 'er ontrent het buskruyd genomen wierden. Immers het poeyer-magazyn van deze stad berstte, den 19 september, des morgens tusschen 10 en 11 ueren, schielyk uyt, en veroorzaekte zoo schroomelyke verwoesting, dat het schoonste deel van de stad maer eenen puynhoop scheén te zyn. Het is onmogelyk zich in te beélden het zielverscheurende toneel, dat Ostende aenboód in den oogenblik der uytbersting. Vele persoonen bleven dood onder de puynhoopen van hunne huyzen. Andere, mans, vrouwen en kinderen wierpen zich als zinnelooze menschen al schreuwende en kermende op de straet, daer 'er verscheyde op eenen oogenblik gedood wierden doór de steenen van het gesprongen magazyn! Hier moet ik eenen ooggetuygen laeten spreken.

« Wy hebben ons ter plaets begeven, waer de uytbersting geschied is, en wy hebben daer het schrikkelykste toneel voór oogen gehad. 'Er is eene diepe uytholling in het deel der fortificatien, alwaer het kruyd-magazyn gestaen heéft... zeer digt by ziet men twee kasernen, waer van de daken ingestort, de gewelven gescheurd, de raemen verbryzeld en de mueren zeer beschaedigd zyn. Weynig van daer afgelegen bemerkt men het militair hospitael, waer van de kap doórboord is, en waer van de vensters, raemen en deuren in stukken liggen of afgerukt zyn. Als men de oogen rondom zich werpt, ziet men ten allen kant de droevige en schrikverwekkende teekenen van de verwoesting: de aerde is van eenen hagel van steenen overdekt, waer in men 'er vind van eene verbaezende grootte, men ziet alle de wendingen, welke de uytbersting gevolgd heéft, zy zyn geteekend doór duyzende steen-brokken, die ter aerde liggen. Men ziet langs den Westen het nieuw Sas, gemeenelyk *het schaepen Sas* genoemd; op verscheyde plaetsen is de brug doórboord, en de yzere latten zyn gebroken; het huys van den sassenier is, om zoo te zeggen, in eenen puynhoop veranderd. Op eene groote afgelegenheyd van de plaets der uytbersting heéft men eenen arduyn-steen gevonden, die verscheyde mannen niet kunnen opnemen. Niet verre van dit Sas zyn vier borgers dood gebleven! Langs den Noórden ziet men de magazynen van den *Bassin* en de huyzen van het Hazegras alle in den jammerlyksten staet. De mueren van sommige zyn opengeborsten,

Digitized by Google

de daken van het meestendeel zyn omverre geworpen, de vensters verbryzeld en eenige huyzen geheel ingestort.» Men ziet in de fregat-straet de Engelsche lynbaen geheel verbryzeld en als met honderde kogels doórschoten, en verscheyde huyzen geheel verwoest. In de nieuw-brugge straet zyn sommige huyzen ingestort. Het hotel van kommercie, een kristael-magazyn, menigvuldige huyzen van de kaey-straet, de kerk-straet, de kapelle-straet, de St Sebastiaen-straet, met een woórd geheel de nieuwe stad is in eenen jammerlyken staet...

« Alle de glase-vensters van de kerk zyn uytgeslagen. Den Eerw. Heer Pastoor is van den autaer geleyd geweést doór de twee geestelyken, die hem in de H. Misse assisteérden. Hy was in onmagt gevallen, en tot zyn zelven wedergekomen zynde, heéft hy den dienst voortgedaen. Alle de menschen, die in de kerk waeren, wierden met glas overdekt, en verscheyde persoonen wierden gekwetst.

« Voór de kasernen en digt by het kruyd-magazyn, moesten, op den dag der uytbersting en op de zelve uer, de gewoonelyke exercitien plaets hebben. Eenen gezondheyds officier raedde aen den kommandant van die nog eenige dagen uyt te stellen, voór reden gevende de zwakheyd van het garnisoen. Indien den kommandant die reden niet aengenomen had, het garnisoen zou het droefste lot ondergaen hebben.»

Het was onder den indruk van deze droeve voórvallen, dat de staeten-generael zich te Brussel vergaderden. Willem opende den 16 october, de gewoonelyke zitting met eene redenvooring waerin hy onder andere zegde: « Eene overeenkomst aengaende de zaeken van den katholyken godsdienst zal welhaest, zoo ik hoóp, met den H. Stoel kunnen gesloten worden; gelukformig aen den wensch van beyde kanten uytgedrukt, daer gaet eene nieuwe onderhandeling ten dien eynde te Roomen geopend worden.» Hy voegtde'er by:

« De vreede plaeg die, sedert eenigen tyd, een deel van onze provincien verwoest, schynt op den hoogsten graed gekomen te zyn; het is te hopen, dat zy van nu af zal verminderen. Daer is niets veronagtzaemd van het geén de menschlievendheyd en wetenschap aenwyzen, om de tegenwoórdige ziekte en haere verwoestingen, voór het toekomende tegen te houden.

« De laetste maenden van het voórgaende jaer zyn eene van de moeyelykste tydstippen voór alle de bronnen van het publiek welvaeren. Het gebrek van vertrouwen, meer misschien dan het wezendlyk gebrek van geld, heéft eenen droeven invloed gehad op den koophandel tusschen de verschoyde volkeren.

Digitized by Google

Vele der voórnaemste merkten van Europa hebben 'er den schok van gevoeld. Dit ryk heéft 'er ook van geleden; maer de *crisis* is met eer verdraegen geweést, en de uytwerksels der zelve hebben zich by ons wel minder doen gevoelen dan in andere landen.

« Den landbouw, de fabrieken, de vischvangst, den koophandel en de zeevaert zyn dit jaer niet min voórspoedig geweést als het voórgaende jaer.

« De maetregels, op de voórgaende jaeren, genomen ten opzigte van de onderwyzing der oude taelen en van eenige byzondere vakken van het hoog onderwys, hebben ten vollen beantwoórd aen het geén men 'er van verwagtte. *Deze maetregels zullen behouden en standvastiglyk gevolgd worden.*

« Den stand der financien van den staet is voórspoedig. Het product der belastingen is in het algemeyn voldoende : de heylzaeme uytwerksels van het nieuw *systema* doen zich gevoelen. Zyne uytvoering in alle de takken der inkomsten van den staet *word volmaekter door de ondervinding der kommiesen, op den zelven tyd dat de gewoonte by de contribuabelen 'er de onderhouding gemakkelyk* van maekt. (*was dit geenen sarcasmus of allerbitterste beschimping ten opzigte van de ongelukkigen, die hy het zweet en bloed afperste?*) Het laetste jaer bied een overschot aen, dat zal kunnen gebruykt worden om ten deele de noodwendigheden van het volgende jaer te dekken. (*ô verfoeyelyke bedriegery !*)

» De ligting ten voórdeele van onze overzeesche bezittingen is gedaen geweést op eene wys, die weynig last oplegt.

« De voordeelige gesteltenis van de schatkist van den staet laet, tot myn groot genoegen, toe van u wederom *eene vermindering van opcenten* voór te stellen. . Ik hoop dat ik u in deze zitting een ontwerp van wet *over de geregtelyke inrigting* zal kunnen voórdraegen... Eene gelukkige ondervinding geéft het bewys, dat de vermeerdering van het welvaert van het Vaderland het eenigste oogwit is van onze poogingen; het is ons geoórlofd van 'er met betrouwen de goddelyke bescherming over af te smeeken, en van 'er alle onze hoóp op te stellen. »

Nogtans Appelius, minister van financien en medepligtigen van Willem, kwam den 20 october aen de staeten vier ontwerpen van wet voórstellen, onder de welke een over de buytengewoone onkosten voór 1827, beloopende 21 *millioenen* 70 *duyzend guldens*, en een ander over de middelen om die somme te vinden. Zyne redevoering was zoo bedriegelyk als die van zynen meester, hy toonde ook zyn genoegen, om dat den

Digitized by Google

voórspoedigen staet der financien *eene vermindering toeliet van 2 opcenten op de grondlasten, van 7 idem op het personneél en patenten en 6 op de indirekte lasten:* maer deze zoo genoemde vermindering was maer eenen middel om de staeten te bedriegen en te bewegen van den budjet aen te nemen : want indien hy op het personneél eenige opcenten verminderde, hy vermeerderde het principael van het zelve voór 1827 met eene somme van 965 duyzend guldens!

Appelius dierf ook, gelyk Z. M., spreken van het overschot in den ontfang, en hy rekende dat 'er een millioen overig was: maer hy zegde niet, doór wat *booze middelen*, hy dit millioen en zeker nog veél meerder, afgeperst had. Nogtans als den budjet, in de zitting van 21 december, onderzogt wierd, dan heéft Mr den Baron De Serret, gedeputeérden van Vlaenderen, hem *die middelen* indagtig gemaekt zeggende, dat den minister aen zyne agenten geboden had *van, in het schatten der huyzen op het platte land, uyt het gezigt niet te verliezen de weérde, welke die huyzen bekomen doór hunne gelegenheyd digt by schueren, vee-stallen en landen, die aen den landbouwers toebehooren.* Dit is volkomenlyk tegen de wet, die uytdrukkelyk verboden heéft, dat de *schueren, vee-stallen en landen, die geene hoven zyn, voór het minste zouden komen in de schatting van zulke huyzen.* » Den zelven redenaer bragt ook aen den dag « dat men de inwoonders van Gelderland, zonder dat de staeten der provincie daer aen toegestemd hadden, gepraemd had van eene groote somme te betaelen *ten profyt van de schatkist*, op voórwendsel van eenige publieke werken, die het gouvernement daer had doen uytvoeren. » Hy verzekerde ook, dat eenige grondeygenaers van West-Vlaenderen met zulke onwettige belastingen tweemael waeren geslagen geweést « den eersten keer *op eenen enkelen brief van den Koning* voór eene somme van 45 duyzend guldens en den tweeden keer *op eenen*

Digitized by Google

brief van den minister voór eene somme van 5,622 guldens 92 centen. » Mr Serret bragt nog eene andere afperssing uyt, die nog veél haetelyker was « Indien het maelregt, zegde hy, eene belasting is op de consommatie, dan moet men, volgens alle geregtigheyd, het zelve regelen volgens de veélheyd van het graen, dat men gebruykt of geagt word te gebruyken. Nu, ik woon een deel van het jaer in eene gemeynte, daer den besten pagter niet eét dan roggen-brood, en alwaer de som, die men voór de *admodiatie* van het maelregt moet betaelen, zoo groot is, dat niet alleen de volwasse menschen (*adultes*) geschat zyn op 3 guldens en eenige centen, maer zelfs hunne jongste kinderen, de genen die met het zog van de moeder gevoed worden, gelyk de genen die wat ouder geworden zyn ! » (*ziet* 1ste *deel bladz.* 444). En Willem dierf zeggen dat *het produkt der belastingen voldoende is, dat de uytvoering in alle de takken der inkomsten volmaekter word doór de ondervinding der kommiesen en dat de gewoonte by de contribuabelen de onderhouding van het nieuw systema gemakkelyker maekt !* Hy agtte dan voór niets de traenen der armen die hy verdrukte, en de vervloekingen die hy op zynen hals trok.

Den zelven redennaer, sprekende over de sommen, die voór de bekostiging van het leger, in den budjet der buytengewoone onkosten, voór 1827, gevraegd waren, zegde dat 'er voór de soldy der troepen, in den tienjaerigen budjet van 1820, eene somme toegestaen was van 16,677,062 guldens (a); hy beweés uyt de antwoórden die het gouvernement, ten tyde van de beraeding der staeten over dien budjet, aen de sectien gegeven had, dat het leger alsdan bestond uyt 100,491

(a) Daer was in den budjet der buytengewoone onkosten van het zelve jaer, voór het leger nog eene somme gesteld van 2,783,148 guldens; en op alle de volgende jaeren is 'er altyd in den zelven eenjaerigen budjet meer dan een millioen voór het leger toegestaen geweést.

Digitized by Google

mannen, en dat die somme op dit getal gerekend zynde, nu alleen ook moest genoeg zyn om een leger van 91,000 mannen te betaelen. Dan maekte hy deze gewigtige bemerking:

« Maer gy weét, Mynheeren, dat wy noyt meer dan de helft van dit getal van troepen onder de wapens hebben en dat, als men 'er over moet oórdeelen volgens het getal der verlof-brieven (*congés*), welke men in de gewoonte is van te geven, ten hoogsten is, indien 'er, geduerende een groot deel van het jaer, *het derde* onder de wapens is. Nogtans in plaets van eene spaerzaemheyd van vele millioenen, welke den tienjaerigen budjet zou moeten aenbieden, wy zien op den budjet der buytengewoone onkosten, voór traktementen en soldy der troepen verscheyde sommen beloopende 1,122,495 guldens, en wy zien daer ook eenen artikel van 34,533 guld. onder den titel van: *buytengewoone traktementen by gevolg van buyten-dienst-stelling van officieren* (*par suite de non activité d'officiers*). Dezen artikel is zoo veél te wonderlyker, om dat hy op eeniger wys bevestigt het gene ik daer even, over den staet van het leger, gezegd heb: want men kan geen zeker getal van officieren buyten dienst stellen, zonder het getal der soldaeten, in de zelve evenredigheyd, te verminderen. »

Mr den Baron de Secus sprak van « een reglement, het welk dit jaer gegeven was ter uytvoering van twee koninklyke besluyten, betrekkelyk op het ontfangen van *tien ten honderd* op alle begiftiging, overgaende tot doode handen, en van *vier ten honderd* op de inkomst van die goederen. *Na dan* voegde hy 'er by, *den art.* 119 *van de grondwet zegt:* » *Daer kan geene belasting ingesteld worden ten behoeve van de publieke schatkist, ten zy uyt kragt van eene wet.* Waer is de wet, die deze belasting instelt (a)?

(a) Mits Willem dien ontfang noyt in rekening heéft gebragt, zoo zal hy die belasting ingesteld hebben *ten behoeve van zyne byzondere schatkist;* en by gevolg hy zal, ter goeder trouw, gepeyst hebben, dat 'er in dit geval geene wet noodig was!

Digitized by Google

De Hollanders bevogten ook de voórgestelde wetten, maer uyt andere beweégredenen, te weten, om dat men daer in gesteld had 1,500,000 guldens, die moesten dienen om, by middel van eenen dyk, het eyland van Marken in de zuyder-zee, te vereenigen met het vaste land; om voór de groote zee-schepen dwaers doór dat eyland eene vaert te graeven tot aen Durgerdam omtrent de plaets, die men *Pampus* noemt; en eyndelyk om doór eenen dyk den arm van de zuyder-zee, bekend onder den naem van de Ye, aftesluyten: hier uyt moest volgen dat Amsterdam zou opgehouden hebben van eene Zee-stad te zyn: dus hadden de hollanders een allergrootste belang om den Budjet te verwerpen.

Appelius voerde eyndelyk het woórd om de voórgestelde wetten te verdedigen: doch het ontwerp over den budjet van uytgaef wierd doór 77 stemmen tegen 24 afgekeurd. Dit verworpen zynde, heéft Z. E. het ontwerp over den budjet van ontfang te rug genomen, en aenstonds eene wet voórgesteld, waer by de lasten, tot de afkondiging van eene nieuwe wet, provisoorlyk moesten blyven ontfangen worden gelyk in het loopende jaer: dit voórstel wierd aengenomen.

Uytbersting van een poeyer-magazyn in Holland. Brand in het oud Hof te Brussel. Rampen op de Zee. Budjet. Geldligting voór Java. Bedriegelyken handel van het Syndikaet. Sluyting der staeten. Nieuwen straf-wet-boek. Den eerw. Heer Buelens gevangen.

De inwoonders van Rotterdam wierden in het begin van 1827, met eenen doodelyken schrik bevangen: immers een poeyer-magazyn, gelegen digt my dieze stad, sprong den 4 januarius in de locht met zoo een vervaerlyk gedruys dat men dit te Dordrecht, vier ueren van daer, gehoord heéft; verscheyde werklieden zyn, in dezen voórval, dood gebleven, en vele huyzen beschadigd. Weynige daegen daer na, 13 der zelve maend, ontstont 'er te Brussel eenen ysselyken brand in een der gebouwen van het oud Hof, daer men het *Museum* geplaetst had. Het vuer, om 1 uer na middag uytge-

Digitized by Google

borsten, was zoo geweldig, dat men het niet heeft kunnen overmeesteren, dan des avonds 8 ueren. De schade was zeer groot, doch de boeken en handschriften zyn behouden geweest. Den volgenden dag, 14 januarius is 'er een schrikkelyk onweder opgestaen, dat de ongelukkigste gevolgen heeft gehad. Immers Willem had twee groote oórlogs-schepen, den *Wassenaar* van 74 kanons hebbende 1050 mannen aen boord, en den *Waterloo*, daer omtrent 900 mannen op waeren, naer Batavia gezonden. Zy waeren den 12 januarius te Texel afgezeyld, en des anderen dags wierden zy van een schroomelyk tempeest overvallen. Den grooten mast van den *Wassenaar* wierd afgeslagen, en verpletterde, doór zynen val, een groot getal soldaeten : den grooten boot, daer vele mannen in gevlugt waeren, wierd omgeworpen en alle de genen die 'er in waeren, wierden van de zee ingeslokken. Men poogde te ankeren, maer de tauwen braken, en het schip, doór de storm-winden heén en weér gekaetst zynde, wierd den 15 januarius geworpen op een ondiepte een uer en half van Egmonda. Den *Waterloo* gelukte in het anker te werpen omtrent Delfzyl, 6 ueren van Groeningen : maer dit schip was zeer beschadigd, en het had zyne masten en roer verloren. Verscheyde andere schepen hebben in dit tempeest schip-breuk geleden, onder de welke het nieuw schip de *Schelde*, het grootste dat in Belgien oyt is gemaekt geweést, en daer men te Antwerpen meer als twee jaeren aen gewerkt had.

Nogtans Willem had nog geenen budjet voór het loopende jaer : hy deéd dan den 1 februarius een ander ontwerp aen de staeten voórstellen, uyt het welk men 1 millioen 500 duyzend guldens, diein den eersten budjet geschikt waeren voór den dyk van Marken etc., uytgelaeten liad : dit niet tegenstaende dezen budjet beliep 23 millioenen, 724 duyzend 13 guldens, en nog een millioen voór onverwagte onkosten : dus 3,654,013 meerder dan in het eerste ontwerp. Willem gaf in een

Digitized by Google

memoire explicatif de (*verzonne of waere*) reden van deze vermeerdering, zeggende: «Wanneer men het eerste ontwerp voórgesteld heéft, kon men nog hopen, dat de administratie der financie van onze bezittingen in Groot-Indiën zou kunnen betaelen de renten en aflossing, beloofd voór de ligting, gedaen in 1826. Het vervolg van den oproer in het eyland van Java heéft zoo nadeelig uytwerksel gehad op de schatkist, en daer zyn zoo vele buytengewoone onkosten uyt gevolgd, dat het onmogelyk is, voór 1826, 1 millioen 400 duyzend guldens te betaelen om de verbintenissen der ligting te volbrengen... Het is hierom dat men in den nieuwen budjet 1 millioen 400 duyzend guldens gesteld heéft. Men meynde over eenige dagen, dat de vermeerdering van deze som zich hier aen zou bepaeld hebben: maer de ongelukken en schade, geleden door onze zeevaert, hebben nieuwe sacrificien noodzaekelyk gemaekt: hierom vraegt men 500 duyzend guldens, die moeten dienen om een deel van het verlies te herstellen.»

Het *memoire* zegde voorders dat het zeer waerschynelyk is, dat de overzeesche administratie der financie voór 1827 niet zal kunnen voldoen aen den last, voortkomende uyt de ligting; dat de betaeling niet kon uytgesteld worden, en gevolgenlyk dat men nog eens 1 millioen 400 duyzend guldens vraegde voór 1827, dus 2,800,000 guldens.

De staeten, eer zy dit ontwerp onderzogten, wilden hunne beraedingen eyndigen over de wet der schuttery, die al meermaels voórgesteld en verworpen was geweést. Willem had zelfs gepoogd de zelve heymelyk in te voeren. (1ste *deel bladz.* 415 *en volgende*). Dit ontwerp had nu wel eenige veranderingen ondergaen, doch het was nog zeer tyrannig; het stelde vele en zwaere boeten in, onder de welke eene van 50 tot 150 guld.; en als men die niet kon betaelen, moest men met eene gevangenis gestraft worden: dit ontwerp wierd den 3 februarius door 55 stemmen tegen 39 goedgekeurd.

Digitized by Google

Dan hebben de Sectien den Budjet onderzogt; terwyl zy daer mede bezig waeren, zond Willem, 24 februarius, aen de staeten een ontwerp van wet over de geregtelyk inrigting, daer men nu al elf jaeren naer gewagt had. Dit was eenen slimmen trek om eenige stemmen te winnen voór zynen budjet, die den 19 meêrt aen het beraed der staeten, voórgelegd wierd. Mr De Stassart zegde in de beraeding over den budjet:

« De rampen, die wy op de Zee komen te beproeven, laeten niet toe van te twffelen aen de noodzaekelykheyd der 500 duyzend guldens voór de Zeemagt... Maer wat al droevige bemerkingen verwekken de 2 millioenen 800 duyzend guldens, geschikt om de verbintenis te volbrengen van de ligting van de 20 millioenen voór de koloniën! alle de schoone woórden, die ons voórleden jaer met zoo veél verzekering zyn gezegd geweést, worden nu herhaeld. *Men hoód ons het bedriegelykste doórzigt aen, en de gevraegde borgblyving was maer eene enkele formaliteyt, die ons byna tot niets verbond!* hoe kan men zulke gezeggen doen over een komen met het gene de ministers ons nu zoo openhertig antwoórden dat *men van eerst af kon voórzien, dat 'er in* 1826 *en zelfs in* 1827 *geen geld van Oost-Indiën zou gezonden worden, om de jaerelyksche somme van* 1,400,000 *guldens te betaelen*... Wat de leening aengaet, is zy in eenen keer volledig gemaekt? het schynt van neen. Op welke tyden zyn de geldstortingen de eene na de andere gedaen geweést? hoe veél beloopen de intresten voór 1827, die gemeynelyk niet dan op het eynde van het jaer betaeld worden?... Het is te vergeéfs dat men die omstandigheden zoekt in de antwoórden van het gouvernement... De eenigste zaek, die men ons laet weten, is *dat het Syndikaet onzen leender is, het is te zeggen dat den staet aen zich zelve* 20 *millioenen geleend heéft* (a).»

Het ontwerp van wet wierd doór verscheyde Belgen met kragt bevogten: maer het wierd doór anderen en byzonderlyk doór de hollanders verdedigd, en in de zitting van den 20 meêrt doór 62 stemmen tegen 39 aengenomen!

(a) wat eenen viesen winkel! het Syndikaet is eene kommissié, belast om de goederen van den staet te verkoopen, om 'er den prys van te ontfangen, en dien te gebruyken om de schulden van den staet te betaelen: dus de *fonds* van het Syndikaet zyn de *fonds* van den staet; en het Syndikaet gebruykt een deel van die *fonds* om 20 millioenen te leenen aen den staet, die daer voór, het is te zeggen *voór zyn oygen geld, jaerlyks* 5 % *moet*

Digitized by Google

Wat aengaet het ontwerp van wet over de geregtelyke inrigting, het wierd den 4 April onderzogt; en mits het zeer gebrekkelyk was, wierd het van vele redenaers aengerand: nogtans het ontwerp wierd den 10 April doór 59 stemmen tegen 42 goedgekeurd.

Maer Willem had nog een ander ontwerp van wet voórgesteld over de zoogenoemde gelyke verdeeling der lasten op de landen (*perequation*). Dit wierd geduerende dry dagen verdedigd meestendeels doór hollanders, en bevogten meestendeels doór Belgen die geheel de ongelyke verdeeling deden zien: niettemin dit ontwerp, hoe ongelukkig het ook was voór den landbouw, wierd den 28 April doór 50 stemmen tegen 48 aengenomen. Na dat de staeten die wetten goedgekeurd hadden, kwam van Gobbelschroy hun den 8 Mey, in den naem van Z. M., vrindelyk bedanken en verklaeren, dat de zitting gesloten was.

Nogtans Willem deéd aen alle de leden der staeten behandigen het ontwerp van een nieuw *straf-wetboek*, waer over zy in de toekomende Sessie moesten beraeden. Dit ontwerp kwam haest in het licht; het was opgesteld doór Van Maanen, den professor Cras, Doncker Curtius, den joód Asser en doór eenige andere slinks of regtsgeleerden van den zelven kaliber. Dit barbaersch werkje bestond uyt 495 artikelen, waer van ik 'er eenige moet aenhaelen om te doen zien, met wat eene vaderlyke liefde Z. M. ons wilde regeren.

betaelen. De vraeg is wie die intresten genoten heéft? My dunkt dat men hier den verfoeyelyken rol speélde van eenen ongetrouwen momboir, die zou bemagtigd zyn om eene zekere som te ligten tot last van weezen, om hun, in zoogenoemde buytengewoone onkosten, te hulp te komen. Den momboir, die met den kashouder der weezen eens is, gelyk Willem met het Syndikaet, ontleent die som uyt de kas der weezen, die daer voór, ***voór hun eygen geld*** 5 % moeten betaelen, zekerlyk niet ten profyte van hunne eygen geldkas (want dit waer al te belachelyk, en den momboir verstaet het zoo niet) maer ten profyte van den verdrukker der weezen! Men kan dit toepassen, aen alle de leeningen, die het Syndikaet aen den staet gedaen heéft en nog zal doen.

Digitized by Google

1ste Boek titel VIII (*art.* 66) « De straffen zyn : 1° de dood ; 2° de straffen van het schvot, de verklaering van eerloosheyd, de uytbanning, de boete etc etc.

Art. 67 « De wet erkent maer eene doodstraf voór de twee geslagten ; zy zal op het schavot uytgevoerd worden met den pligtigen aen eene strop op te hangen.

Art. 69 « De straffen van het schavot zyn ten getalle van vier, te weten : de geesseling en het brandwerk, de geesseling; het zweérd gepasseérd boven het hoofd ; de ten toon-stelling op het schavot.

Art. 92 De boeten zullen binnen de 14 dagen na het vonnis moeten betaeld worden ; zoo niet, den pligtigen zal in de gevangenis gezet worden, die ten minsten een maend zal dueren voór elke 50 guldens.

Art. 159 De genen die geschriften zullen gemaekt hebben, gedrukt of niet, of de zelven hebben doen uytstroeyen of doen uytdeelen, hebbende tot voórwerp van te bestryden of te verminderen den eerbied, die men schuldig is aen de publieke autoriteyt, of de borgers zullen opgelitst hebben tot ongehoorzaemheyd aen de bestaende wetten of reglementen of aen de ordonnancien van de publieke autoriteyt, zullen gestraft worden met eene ten toon-stelling op een schavot, of met eene uytbanning of gevangenis, die te saemen of alleen boven de zes jaeren niet zullen mogen gaen. »

Willem en zyne aengestelde autoriteyten konden onder de bescherming van zoo eenen artikel zoo vele tyrannige besluyten, ordonnancien en reglementen maeken als het hun beliefde; en wee aen allen schryver die de onwettigheyd, godloosheyd of ongereymdheyd der zelven zou durven aenraeken! het schavot, de uytbanning of eene gevangenis van 6 jaeren verwagtten hem!

Art. 160 « De genen die, doór eenen der middelen boven aengehaeld, de regters of aengestelde autoriteyten, *of de agenten, die van de zelve hunne magt ontfangen, ter gelegenheyd van de uytoeffening hunner bedieningen,* zullen beledigd of beschimd hebben, en alzoo zullen opgehitst hebben *tot veragting van die autoriteyten*, zullen gestraft worden met eene gevangenis of uytbanning van twee jaeren, of met eene boete die boven de 2000 guldens niet zal mogen gaen. »

Art. 161 « De boekdrukkers of boekverkoopers, die in werken, schriften, journaels doór hun gedrukt of verkogt, zich zouden pligtig maeken van eenige der misdaeden, aengehaeld in den voórgaenden artikel, zullen tot verontschuldiging niet mo-

Digitized by Google

gen bybrengen, dat die schriften ten deele of geheelyk zyn getrokken uyt schriften, werken of journaels, gedrukt binnen of buyten het land, en zy zullen de straffen van den voórgaenden artikel ondergaen.

Art. 477 « De ministers van godsdienst die, in de uytoeffening van hunne bediening en in eene publieke vergadering, eene redevoering zullen doen, inhoudende eene berisping van het gouvernement, *van eene wet of van een reglement van algemeene administratie of van allen anderen akt van de publieke autoriteyt*, zullen met eene uytbanning van ten hoogsten vier jaeren gestraft worden.

Art. 478 « De ministers van godsdienst die, onder wat form het wezen mag, herderlyke onderrigtingen zullen bekend gemaekt hebben, strekkende om de borgers te beroepen tot ongehoorzaemheyd aen de wetten *of aen andere akten van de publieke autoriteyt, of die tot voórwerp hebben van het gouvernement te berispen*, zullen gestraft worden met eene uytbanning uyt het ryk, die niet langer dan van acht jaeren zal mogen zyn.»

Volgens deze twee artikels kon Willem de booste besluyten maeken om onze H. religie te niet te doen; hy kon, gelyk Henricus den VIII, zich als opperhoofd van de kerk doen erkennen, en de geestelyken mogten de katholyken niet vermaenen of onderrigten om hun van den afval te bevryden : zy mogten zulke akten niet tegenspreken, of zy moesten met eene uytbanning gestraft worden! zy mogten niet zeggen, dat het nadeelig is aen de goede zeden van toe te laeten, dat somtyds de herbergen en andere publieke huyzen geheele nagten openblyven : want die toelaeting is eenen akt van den borgemeester, die eene publieke autoriteyt is, en zoo eenen akt berispen, moest met eene uytbanning gestraft worden!

Art. 479 « De ministers van eenen godsdienst, die zullen bekend gemaekt hebben of doen bekend maeken, gedrukt of doen drukken, uytgedeeld of doen uytdeelen *Bullen, breven, antwoórden, besluyten, berelen, prorisien of andere akten van uytlandsche autoriteyten of van het Hof van Roomen*, onder wat form het zy, dan zelfs wanneer die akten niet dan byzondere persoonen raeken, zonder eerst de bemagtiging van het gouvernement daer voór ontfangen te hebben, zullen gestraft worden met eene uytbanning uyt het ryk, die niet meer dan van zes jaeren zal mogen zyn.

Art. 480. « De ministers van godsdienst die, zonder eerst van het gouvernement gemagtigd te zyn, over geestelyke stoffen cor-

Digitized by Google

respondentie zouden gehad hebben met een ander gouvernement *of vremde autoriteyt,* zullen gestraft worden met eene boete, die niet zal zyn boven de 400 guldens: in geval van hervalling, zy zullen ten hoogsten voor 4 jaeren uytgebannen worden.» Deze twee artikels hebben geene uytlegging noodig.

Art. 481. « De ministers van godsdienst die, in de uytoeffening van hunne bedieningen, zich zullen toelaeten van te doen twyffelen aen de wettigheyd en verbindende kragt van de akten van het gouvernement; van de eer der borgers te kwetsen; van arbitrairelyk *hun gewis te ontrusten;* van hun te ontraeden of te beletten de volbrenging van hunne publieke pligten; *van hun te stooren of te kwellen,* en die alzoo hunne bedieningen zouden misbruyken *om onrust en oneenigheyd te verspreyden en een publiek schandael te verwekken*, zullen gestraft worden met eene boete, die boven de 600 guldens niet zal zyn, en indien zy hervallen met eene gevangenis van ten hoogsten 2 jaeren.»

Dus eenen pastoor mogt aen zyne parochiaenen of penitenten, die na egt-gescheyden te hebben, een borgerlyk houwelyk hadden aengegaen, niet zeggen, dat zy op den weg waeren van hun eeuwig ongeluk; dit was *hun gewis ontrusten:* hy mogt hun dien ongelukkigen staet niet doen verlaeten; want dit was hun *stooren en kwellen:* hy mogt hun de HH. Sacramenten niet weygeren; want dit was *publiek schandael verwekken,* en gevolgenlyk hy moest den eersten keer met eene boete van 600 guldens en den tweeden keer met eene gevangenis van 2 jaeren gestraft worden!

Het is niet noodig nog andere artikels aen te haelen, om te doen zien dat het aen de geestelyken, die hunne pligten volgens de wetten van God en van de H. kerk wilden volbrengen, onmogelyk zou geweést hebben van zich aen die zwaere straffen te onttrekken: gevolgenlyk daer zou hun niet overgebleven hebben, dan hunne publieke bedieningen te staeken. De joódsche en kettersche opstelders van het ontwerp hadden dit zeer wel voórzien: nogtans hun inzigt was niet van de geestelyken hunne bedieningen zoo haest te doen verlaeten; want dit zou de katholyke Belgen wakker gemaekt hebben: in tegendeel zy wilden hun, ten minsten nog voór eenigen tyd, doen voortgaen in de uytoeffening van

Digitized by Google

hunne bedieningen, *om alzoo den uytwendigen schyn van den katholyken godsdienst te behouden*: het is dit het gene men klaerlyk ziet uyt den volgenden artikel die luyd:

Art. 482. «De ministers van eenen godsdienst, die zullen beraemd hebben om hunne pastorele bedieningen af te leggen, de uytoeffening van hunne bedieningen te staeken, of den goddelyken dienst te doen op houden, zullen ten hoogsten voór vier jaeren uyt het ryk gebannen worden.»

Dit judaico-hæritico-barbaro-diabolico ontwerp moest noodzaekelyk de priesters uyt het ryk bannen of apostaet maeken, het welk de pseudo-liberaelen precies niet kwaelyk zouden genomen hebben: maer gelukkiglyk voór ons, het ontwerp was zoo tegenstrydig aen de vryheyd der drukpers als aen de vryheyd van den katholyken godsdienst: dus moesten de liberaelen ophouden van schryven of ministerieél worden, indien zy zich niet wilden bloodstellen aen de uytbanning, aen de geesseling op het schavot, en zwaere boeten.

Het ontwerp wierd dan doór de dagbladeren van alle de gezindheden even geweldig aengerand, uytgenomen van de genen, die van Willem betaeld wierden om zynen *despotismus* te handhaeven. De Belgen, verbitterd doór dat verschrikkelyk ontwerp, begonnen de daeden en dwingelandy der princen van Oranje te herinneren en te gevoelen, dat Willem niet beter was als zyne voórouders. Verscheyde tyrannige akten kwamen de gemoederen nog meer verbitteren. Den Eerw. Heer Buelens had eene latynsche Ode (*gedicht*) gemaekt ter gelegenheyd van eene eerste mis, die den 1 mey te Lier doór den Eerw. Heer Ram gecelebreérd wierd; hy had de zelve aen de genoodigden ter taeffel voórgelezen en uytgedeeld; hy wenschste daer in aen zynen vrind veel geluks over zyne bevoordering tot het priesterschap, en wekte hem op om, als eenen moedigen kampvegter, de zaek van de kerk tegen de ketteryen te verdedigen, zeggende: « godlooze afstammelingen van

Digitized by Google

« Calvien (*impia Calvini soboles*) hitsen op tot den « oórlog. Het schuym van Luther (*Lutheri fex*) een « oproerig gebroedsel, knarseltand, wanneer het de tem- « pels, doór hunne vaderen omgeworpen, wederom ziet « opstaen. Het is lafhertigheyd te wyken voór boóze sec- « ten ; *eenen Belg bukt het hoofd niet onder het jok* « *der ketters.*

« *hæreticum nescit Belga subire jugum.* »

Dit kwam aen de ooren van het Oranje-geregt, het welk in dit vers een strafbaer misdaed vond. Mr Buelens wierd den 7 julius te Antwerpen in zyne woo- ning aengehouden, en doór den regter ter instructie on- dervraegd zynde, wierd hy naer Mechelen overgevoerd en daer in de gevangenis gezet. De raedkamer ter be- schuldiging verklaerde den 20 julius, dat 'er geen re- denen waeren om den beschuldigden te agtervolgen : maer zekeren Maskens appelleérde van dit arrest op het hoog geregtshof te Brussel. Dit hof deéd het von- nis van de kamer ter beschuldiging te niet en verzond Mr Buelens in staet van beschuldiging voór het hof der assisen van Antwerpen, daer hy aengebragt en in de gevangenis van die stad geworpen wierd. Het geregtelyk onderzoek wierd dan voortgezet, en terwyl eenen pro- kureur-crimineél bezig was met alles strengelyk uyt te pluyzen, ten eynde eenige schynbaere redenen te vin- den om eenen onpligtigen priester strafbaer te maeken, hoorde men schielyk in de Nederlanden een algemeen vreugde-geroep, toejuygende aen het konkordaet, dat zoo even te Roomen gesloten was.

En waerlyk de onderhandelingen tusschen de volmag- tigden van den Paus en van den Koning vlytig ver- voorderd geweést hebbende, was de byzonderste moeye- lykheyd doór de behendigheyd van Mr De Celles uyt den weg geruymd. Immers de volmagtigden van den Paus hadden sterk aengedrongen op de veranderingen, die 'er noodzaekelyk waeren in het *Collegium philoso-*

Digitized by Google

phicum. Den gezant had in eene *nota*, volgens zyne Vangobbelschroysche onderrigtingen, enkelyk geantwoórd « dat de veranderingen onnoodig en te vergeéfsch « waeren; dat den Koning beloófde het *Collegium* « *philosophicum facultatif* te verklaeren, en dat dit « meerder was dan alle de veranderingen van de wereld, « mits dan welhaest alle de leerlingen het zelve zullen « verlaeten, en dat het by gevolg van zelfs zou vallen. » Dit was eene slimme streék : want Mr De Celles wist zoo wel als zynen vrind Van Gobbelschroy, dat het gouvernement altyd beursen en andere gunsten zal uyt te deelen hebben, dat het plaetsen van regenten en van professors zal te vergeven hebben, dat het primaire pastoors en kanoniken zal te agréeren hebben; gevolgenlyk dat het middelen genoeg had om tot het *Collegium philosophicum* een groot getal van jongelingen te trekken die, na doór meesters zonder zending onderwezen geweést te hebben in de philosophie, theologie etc., de eerste plaetsen zouden bekomen, en aldus den grootsten invloed zouden hebben. Nogtans de volmagtigden van den Paus, ziende de onmogelykheyd van de gevraegde veranderingen te bekomen, hielden zich te vreden met de belofte dat het *Collegium philosophicum* zou *facultatif* verklaerd worden, en 'er wierd den 18 junius eene overeenkomst gesloten. Mr Germain, raed van het gezantschap vertrok den 3 julius uyt Roomen, en stelde zoo grooten spoed in zyne reys, dat hy den 11 der zelve maend te Brussel aenkwaem, om het konkordaet aen de goedkeuring van den Koning voór te stellen. Dezen keurde het den 25 julius goed. Mr Germain keerde dan met het zelve te rug naer Roomen, daer het den 17 augustus van den Paus bevestigd wierd. Willem dit vernomen hebbende, maekte den 17 september een besluyt, waer doór hy eene kommissie aenstelde, die hy belastte van hun gevoelen te zeggen over de maet-regels, welke men moest nemen voór de uytvoering van het konkordaet : de leden van

Digitized by Google

deze kommissie waeren de heeren van Meeuwen, de Bouzies, Raoux, Gaiffier, Dotrenge, Reyphius, en Van Ghert secretaris. Zoo eene kommissie kon de katholyken niet veél betrouwen inboezemen: want men wist niet juyst, of de meerderheyd toebehoorde aen de religie van den Paus of aen de gene van Voltaire.

Nogtans den inhoud van het konkordaet wierd geheym gehouden: mogelyk had Willem den tyd niet om op des zelfs bekendmaeking te peyzen, terwyl hy veél werk moest hebben met zyne koningin te bezorgen: want haere majesteyt had den 1 augustus in het paleys te Brussel eenen val gedaen, en zich zoo geweldig gestooten aen een meubel, dat zy eene ribbe gebroken had: maer wanneer zy byna hersteld was, dan gaf Willem een besluyt, gedagteekend te Laeken 2 october, waer by hy de volgende stukken deéd bekend maeken (a).

KONKORDAET.

« *In den naem van de H. en ondeelbaere Dryvuldigheyd.*

« Z. H. Leo XII en Z. M. Willem 1 koning der Nederlanden etc. verlangende over een te komen over de zaeken van de katholyke, apostolyke en roomsche kerk in het koninkryk der Nederlanden, hebben voór hunne volmagtigden benoemd, te weten:

« Z. H. den Paus, Z. Em. Maurus Cappelari, priester-kardinael van de Roomsche kerk...

« Z. M. den koning der Nederlanden, Z. Ex. A. P. F. G. Graef De Celles... zynen buytengewoonen volmagtigden gezant by den H. Stoel.

« De genoemde volmagtigden... zyn over een gekomen over de volgende artikels:

(a) Geen latynsch afschrift hebbende kunnen vinden, heb ik deze stukken vertaeld uyt het fransch, gelyk zy doór de journaels bekend gemaekt zyn. Ik maek deze bemerking om my te verontschuldigen, indien 'er iets min nauwkeurig ingeslopen was, gelyk het gebeurd is in de overzetting van het konkordaet van 1801 (*Napoleon 2 deel bladz.* 117): immers de fransche overzetting van den art. X, welke ik daer gevolgd heb, zegt dat de bisschoppen geene andere persoonen tot de pastoryen zullen kiezen, dan die *aengenomen zyn doór het gouvernement.* Dit verschilt wat veél van den latynschen text, luydende dat de bisschoppen geene persoonen zullen kiezen, dan die *aengenaem* zyn aen het gouvernement, *nec personas seligent, nisi gubernio* acceptas.

Digitized by Google

« *Art.* 1. Het konkordaet van 1801, dat tusschen den Paus Pius VII en het fransch gouvernement aengegaen is en voór de zuydelyke provincien van het koninkryk der Nederlanden kragt heéft, zal aen de Noórdsche provincien toegepast worden.

» *Art.* 2, Elk bisdom zal zyn kapittel en zyn seminarie hebben.

Art. 3, Voór het geval, voórzien doór den art. XVII van de overeenkomst van 1801, is 'er vastgesteld :

» Ideren keer dat eenen aertsbisschoppelyken of bisschoppelyken stoel zal komen open te staen, zullen de kapittels der openstaende kerken, binnen den tyd van eene maend te rekenen van den dag van het openstaen, ter kennis van Z. M. brengen de naemen der kandidaeten, toebehoorende aen de klergie van het koninkryk der Nederlanden, die zy weêrdig en bekwaem zullen oórdeelen om de aertsbisschoppelyke of bisschoppelyke kerk te bestieren, en in de welke zy zullen erkend hebben de godvrugtigheyd, de geleerdheyd en voórzigtigheyd, welke de wetten van de kerk vereysschen.

» Indien 'er by geval tusschen de kandidaeten waeren, die niet gelykelyk aengenaem zouden zyn aen den koning, de kapittels zullen de naemen van deze uytdoen op den lyst, die nogtans zal moeten gemaekt blyven van een genoegzaem getal van kandidaeten, op dat den keus van eenen nieuwen aertsbisschop of bisschop zou kunnen plaets hebben. De kapittels zullen dan tot den kanonieken keus van den aertsbisschop of bisschop, uyt eenen der overgeblevene kandidaeten, volgens de gewoonelyke kanonieke formen overgaen, en zy zullen binnen de maend eenen wettigen akt van dien keus aen den Paus doen toekomen.

» Den Paus, volgens de bevelen van Urbanus VIII zaliger gedagtenis, zal het proces van onderzoek over den staet van de kerk, en over de hoedaenigheden van die tot de aertsbisschoppelyke of bisschoppelyke kerk zal verheven worden, doen opmaeken, en het zelve aengenomen zynde, zal den H. Vader, wanneer hy oórdeelt dat de hoedaenigheden, doór de kerkelyke regels vereyscht in eenen bisschop, zich vereenigd bevinden in den gekozen persoon, hem de kanonieke instelling geven volgens de vastgestelde formen en zoo haest mogelyk.

» In tegendeel wanneer de verkiezing niet kanoniek geschied was, of indien den kandidaet de voórnoemde hoedaenigheden niet bezat, dan zal den Paus doór eene byzondere gunst aen het kapittel vergunnen van tot eenen nieuwen keus, op de bovengenoemde kononieke wys, over te gaen.

» De bevestiging van deze tegenwoórdige overeenkomst zal te Roomen, binnen den tyd van 60 dagen, of eerder indien het kan geschieden, plaets grypen.

» gedaen te Roomen 18 junius 1827.

Maurus kardinael CAPELLARI. *den graef de* CELLES

Franc. CAPACCINI. J. P. Jg. GERMAIN.

Digitized by Google

Willem heeft die overeenkomst bevestigd in dezer voegen:

» Wy keuren de overeenkomst hier boven, en elk der artikels, daer in vervat, goed; wy verklaeren, dat zy aengenomen, bekragtigd en bevestigd zyn, en wy beloven dat zy volgens hunne form en inhoud zullen uytgevoerd en onderhouden worden.

» In teeken der waerheyd hebben wy deze afgeveêrdigd, eygenhandig onderteekend, tegengeteekend en gezegeld met onzen Koninklyken zegel te Brussel 25 julius van het jaer van gratie 1827, en het veertiende van onze regering.

WILLEM.

door bevel *J. G. de Mey de Streefkerk.*

Bulle van Z. H. die het konkordaet bevestigt.

« LEO XII PAUS,

Dienaer der dienaeren Gods, ter eeuwiger gedagtenis.

« Wy hadden sedert langen tyd het hevigste verlangen om de geestelyke zaeken van het koninkryk der Nederlanden behoorlyk te regelen, en Wy verheugen Ons nu, dat deze overeenkomst, met de hulpe van God, den vader der bermhertigheden en den God van allen troost, gelukkiglyk gesloten is. Wy, niet tegenstaende de ongenoegzaemheyd onzer verdiensten, tot den eersten Stoel van het Apostel-ampt verheven zynde, daeren boven dag en nagt gepraemd door Onze zorg voor alle de kerken, en beweenende de grouwelyke onheylen, welke den droeven staet der voórgaende tyden heeft doen vallen op de katholyken van die vermaerde Natie, die ten hoogsten uytmunten door hunne standvastigheyd in het geloof en door hunne aenkleving aen den H. Stoel, Wy hebben deze overeenkomst aenzien als den aengenaemsten voórval, die Ons kon overkomen. Voorders dit heylzaem werk, begonnen door Onzen Voorzaet Pius VII zaliger gedagtenis, en het welk wy, zyne voetstappen navolgende, zoo even voltrokken hebben, is ondernomen en geeyndigd geweést door de medewerking en edelmoedigheyd van den zeer doórlugtigen Vorst, den koning der Nederlanden, wiens goedgunstigheyd voór de katholyken, die hem in groot getal onderworpen zyn, voór Ons altyd een voórwerp van dankbaerheyd zal wezen.

« Alzoo dan voór de glorie van den almagtigen God, en ter eere van de Maegd Maria Moeder van God, welke de Belgen byzonderlyk eeren als hunne Patrooners en voór hun geestelyk welzyn, is 'er eene overeenkomst behoorlyk gemaekt geweést tusschen den H. Apostolyken Stoel van den eenen kant en den doórlugtigen koning Willem van den anderen, overeenkomst die bestaet uyt de dry volgende artikels, te weten :.. (*Den Paus*

Digitized by Google

herhaelde hier de overeenkomst, gelyk hier boven; dan voegde hy 'er by:)

« Deze overeenkomst, die de boven gemelde artikels bevat en die Wy uyt eygen beweging met kennis van zaeken, na ryp beraed, na eene vergadering, gekozen uyt Onze eerweêrdige broeders de kardinaelen der H. Roomsche Kerk, gehoord te hebben, met Z. M. den koning der Nederlanden hebben aengegaen, keuren Wy doór de tegenwoórdige brieven, uyt de volheyd dan Ons Apostolyk gezag, op een nieuw goed, Wy bevestigen de zelve en Wy geven daeraen alle de kragt en vermogen van de Apostolyke bekragtiging.

« By gevolg Wy verklaeren en gebieden voór eerst dat de overeenkomst tusschen den H. Stoel en het fransch gouvernement, gesloten den 15 julius 1801, en den 14 augustus van het zelve jaer bevestigd doór Apostolyke brieven van Onzen Voórzaet Pius VII, en die voór de zuydelyke provincien van het koninkryk der Nederlanden kragt heéft, zal toegepast worden aen de Noórdsche provincien, op dat, in eenen en den zelven staet, de geestelyke zaeken op eene en de zelve wys bestierd en behandeld worden.

« Ten anderen, aengezien het voór de volle uytvoering van de overeenkomst noodzaekelyk is, gelyk het ten tyde van de overeenkomst van 1801 geweést is, van het getal der bisdommen vast te stellen, en hunne grenzen te bepaelen, wy hebben, overeenkomstig met Z. M. den koning Willem, besloten dat 'er tot voórdeel der katholyke religie en voór de zaligheyd der zielen, boven de vyf tegenwoórdig bestaende Stoelen, nog dry anderen daer en boven zullen hersteld of op een nieuw opgeregt worden, zoo dat geheel het koninkryk der Nederlanden in acht bisdommen zal verdeeld zyn, en dat daer een gelyk getal van hoofdkerken zal gevestigd worden, waervan eene de aertsbisschoppelyke en de anderen haere onderhoorigen zullen zyn: Wy wyzen hier de grenzen van ider bisdom niet aen dan by provincie en op eene algemeene wys.

« Zoo dan de kerk van *Mechelen* zal de aertsbisschoppelyke zyn, wiens grondgebied zal bestaen uyt geheel de provincie van *Zuyd-Braband* en *Antwerpen*. De zeven suffragaene kerken zullen zyn, die van *Luyk*, *Namen*, *Doórnik*, *Gent*; deze vier kerken bestaen alreeds, en de dry volgende, zullende opgeregt worden, die van *Brugge*, *Amsterdam* en *'s Hertogen-bosch*. Het bisdom van *Luyk* zal bestaen uyt de geheele provincie van *Luyk* en *Limbourg*; het bisdom van *Namen* uyt de provincie van *Namen* en het groot hertogdom van *Luxembourg*; het bisdom van *Doórnik* uyt de provincie van *Henegouwen*; het bisdom van *Gent* uyt de provincie van *Oost-Vlaenderen*; het bisdom van *Amsterdam* uyt de provincien van *Noórd en Zuyd-Holland*, *van Utrecht*,

Digitized by Google

Overyssel, Vriesland, Groeningen en Drente, het bisdom van *Brugge* uyt de geheele provincie van *West-Vlaenderen;* en eyndelyk het bisdom van *'s Hertogen-bosch* uyt de provincien van *Noord-Brabant, Gelderland* en *Zeeland.* Elke kathedraele kerk zal een kapittel hebben, aen het welk gelyk ook aen elken der bisschoppelyke Stoelen, een behoorlyk en vast inkomen zal verzekerd worden, terwyl wy vastelyk vertrouwen dat den staet der bisschoppelyke stoelen van dag tot dag, doór de milddaedigheyd van den doórlugtigsten koning, zal verbeterd en meer begunstigd worden.

Al het overige wat betrekkelyk is of tot eene nauwkeurige omschryving der bisdommen, of tot eene volmaektere organisatie der bisschoppelyke stoelen of der kappittels in het Koninkryk der nederlanden zal, duydelyk bepaeld, vastgesteld worden doór andere Apostolyke brieven, die Wy binnen korten tyd zullen afveêrdigen.

» Na de instelling der kapittels van alle de kerken, hier boven genoemd, verleenen wy hun zoo lang den staet van zaeken, in den artikel 17 der overeenkomst van 1801 vermeld, zal blyven dueren, de magt om, ideren keer by het openstaen van den aertsbisschoppelyken of van eenen bisschoppelyken stoel, de kanoniken der openstaende kerk by een te roepen, zoo dat elk kapittel voór deszelfs kerk, Kapitulairlyk zal vergaderen, en, de kanonike regelen in acht nemende, nieuwe bisschoppen zal verkiezen uyt Nederlandsche geestelyken, die zulks weêrdig zullen zyn, en de hoedaenigheden hebben, vereyscht doór de wetten van de kerk, gelyk luyd den artikel 3 der nieuwe overeenkomst.

» Nogtans voór den eersten keer, houden Wy aen Ons van de kerken in het ryk der Nederlanden van herders te voórzien, gelyk zulks ten aenzien van de kerk van Mechelen, doór onzen Voórzaet Pius VII zaliger gedagtenis, heêft plaets gehad. Op de zelfde wys behouden wy aen Ons en aen onze opvolgers van, wanneer het doór de uytgestrektheyd der bisdommen gebeurde dat de bisschoppen de hulp zouden noodig hebben van persoonen, die zelfs het bisschoppelyk karakter daertoe zouden moeten bezitten, aen zoodanige bisschoppen, als wy zulks noodzaekelyk zullen oórdeelen, hulp-bisschoppen toe te voegen, die als suffraganen in het vervullen der bisschoppelyke bedieningen ten dienst zullen staen, en aen welke hulp-bisschoppen Z. M. den koning, in dit geval, eene bezolding, overeenkomstig met hunnen staet, zal toestaen. »

Den H. Vader, na vergund te hebben dat de bisschoppen en geestelyken der tweede order den eed van getrouwigheyd aen den koning zullen afleggen, gelyk doór de artikels 6 en 7 van het konkordaet van 1801

Digitized by Google

vastgesteld was; en na toegelaeten te hebben van, na de goddelyke diensten, te zingen *Domine salvum fac regem nostrum Guilielmum*, gaet hy voort in dezer voegen:

« De bisschoppen zullen de vrye benoeming en keus van hunne vicarissen-generael hebben.

« Den aertsbisschop en de bisschoppen zullen eene byzondere zorg draegen voór de seminarien; het is daer dat de jongelingen, die tot den geestelyken staet geroepen zyn, tot de godvrugt, zuyverheyd van zeden en tot de kerkelyke tucht, *als nieuwe planten, van hunne teerdere jeugd af, moeten geformeérd worden:* want goede en wakkere werklieden in den wyngaerd des heeren worden het niet geboren, maer zy moeten het gemaekt worden, en het is aen de zorg der bisschoppen het hun te maeken. Zoo dan om de uytvoering van den art. 2 der nieuwe overeenkomst, doór ons met Z. M. koning Willem aengegaen, te verzekeren, zal elk seminarie van elk bisdom op de volgende wys worden ingesteld, geregeld en bestierd. Voór eerst zal daer zulk een aental kwekelingen aengenomen, gevoed en onderwezen worden, als evenredig is met de behoefte van elk bisdom en met het gemak der ingezetenen, en dit getal zal doór den bisschop behoorlyk vastgesteld worden. Voorders is het nog van het hoogste belang, dat de genen, die zich aen den geestelyken staet toewyden, niet alleenelyk in geestelyke maer ook in philosophische vakken en andere wetenschappen, die met de geestelyke zaeken overeenkomen, onderwezen worden, op dat zy een voórbeéld worden voór de maetschappy en gereed óm, ondervraegd zynde, te antwoórden. Hierom zullen de bisschoppen in de seminarien, alle de leer-stoelen opregten, welke zy tot een volledig onderwys zullen noodig oórdeelen. En eyndelyk de leering, de tucht, de onderwyzing, de opvoeding en het bestier der seminarien blyven, volgens de kanonieke regels, onderworpen aen het gezag der respective bisschoppen. In gevolge dier zal het aen de bisschoppen vry zyn zoo wel van geestelyken in de seminarien aen te nemen of 'er hun uyt te zenden, als van de regenten en professors te kiezen of af te zetten, zoo dikwils als zy het noodig of nuttig zullen oórdeelen.

« Hetgeén tot het opregten en onderhoud der Seminarien zal noodig wezen, zal goedgunstig verleend worden doór Z. M. den koning, die, doór zynen buytengewoonen gezant by ons hof, betuygd heéft, als eenen edelmoedigen vorst behoorlyk te willen voórzien in alles, wat tot het geestelyk onderwys vereyscht word, en dit op zoodaeninge wyze als ons aengenaem zal wezen.

« Wanneer eyndelyk de bisdommen, gelyk hier boven ontvouwd is, zullen ingesteld zyn, het welk eerlang doór andere apostolyke brieven omstandiger zal worden omgeschreven, zul-

Digitized by Google

len de bisschoppen, volgens de artikels 9 en 10 derovereenkomst van het jaer 1801, tot de nieuwe omschryving der pastoryen, waer zulks vereyscht zal worden, overgaen, en in dezelve weêrdige en bekwaeme priesters plaetsen, terwyl Z. M. den koning, tot uytvoering van den art. 14 der gemelde overeenkomst, doór koninklyke milddaedigheyd zal voórzien in het onderhoud van alle de pastoors ook der genen die, by de nieuwe omschryving der pastoryen, moeten benoemd worden, en dat op zoodaeninge wyze als met de weêrdigheyd van hunnen staet, en met het onderhoud, hetgeén de pastoors in de bisdommen der zuydelyke provincien genieten, overeenkomt.

«Wy vleyen ons dat, onder de roomsch-katholyken van het koninkryk, persoonen zullen gevonden worden, die een milddaedig gebruyk zullen maeken van de vryheyd welke hun by den artikel 15 van de dikwils genoemde overeenkomst is gelaeten, om de kerken te bevoórdeelen; terwyl de goede meyning van den koning ons geen twyffel laet, of Z. M. zal in de fondatien of begiftingen, welke ten voórdeele van die kerken mogten geschieden, zoo wel als in het verwerven van goederen voór de gemelde kerken, toestemmen.

«Daer is ons nu alleen nog over aen den heer onzen God, de grootste dankbaerheyd te bewyzen voór al het hetgeén tot hier toe, ter regeling der kerkelyke zaeken, in het ryk der Nederlanden is gedaen gewcést, en hem met vuerige gebeden te smeeken, dat hy daer aen de kragt en vastigheyd zou geéven: want *al het beste, wat verleend word, komt van boven;* terwyl *noch hy die plant noch hy die besproeyt, iets is, maer God die den wasdom geéft.*

«Wy verbieden van de tegenwoórdige brieven oyt aenteranden, als doór sub-of obreptitie verkregen te zyn, of eenige nietigheyd in zich te bevatten, of aen eenig ander gebrek onderhevig te wezen; maer wy willen in tegendeel dat de zelve altyd bestendig, goed en van kragt zullen zyn en blyven...

«By gevolge het is aen niemand hoegenoemd geöorloofd deze Bulle doór eenen vermeten aenslag te overtreden of tegen te spréken. Indien imand onderncémt dit te doen, dat hy wete, dat hy de verontweêrding van den almagtigen God en van zyne HH. Apostelen Petrus en Paulus, op den hals zal trekken.

«Gegeven te Roomen den 16 der kalenden van september (a) in het jaer der menschwording 1827, het vierde van ons Pausdom.

B. *Cardinalis prodatarius* pro Dr Card. ALBANO.

F. CAPPACCINI, *substitutus.*

Visa de Curia DE TESTA.

V. GUGNONIUS.

(a) Deze oude Romeynsche dagteekening komt over een met den 17 augustus van onzen almanak.

Digitized by Google

Willem gaf noópende deze bulle dit besluyt.

Art. 1. De bulle, gegeven te Roomen 16 der kalenden van septemmber 1827, en inhoudende de ratificatie van de overeenkomst, gemaekt tusschen ons en den H. Stoel den 18 junius 1827, zal bekend gemaekt worden zonder goed te keuren de clausen, formen of uytdrukkingen, welke die bulle bevat, en die tegenstryding zyn of zouden wezen aen de wetten van het ryk.

Art 2. De gemelde bulle zal in het latyn, in het fransch en in het hollandsch overgeschreven worden op de registers van de permanente kommissie van den raed van staet voór de zaeken van den katholyken godsdienst, en 'er zal gewag van gemaekt worden op het originéel doór den secretaris van die kommissie : zy zal in den *journal officiel* ingevoegd worden.

Gegeven te Laeken 2 october 1825. WILLEM.

Nogtans Z. H. deéd den 17 september, in een geheym consistorie de volgende aenspraek aen de kardinaelen der H. Roomsche kerk.

Eerweêrdige Broeders!

« Wy maeken u bekend, dat de zorgen, waer mede wy ons belast hebben, eensgezind met den doórlugtigen en magtigen koning der Nederlanden Willem 1, om te herstellen en te regelen de zaeken van de kerken van dat land, met den bystand van God, eenen gelukkigen uytval gehad hebben. Want om de plaets te vervullen van eene overeenkomst, die van onzen voórzaet Pius VII zaliger gedagtenis, ten eynde van eenigzins te voórzien in de rampen, welke die kerken geleden hadden, gemaekt had met den genen, die op dat tydstip Frankryk bestierde, hebben wy eenstemmig een ander traktaet gemaekt, dat overeenkomt met den tegenwoórdigen staet der Nederlanden. » (*Den Paus na van den inhoud der dry artikels van dit traktaet gesproken te hebben, zegt :*)

« Wy hebben by die overeenkomst apostolyke brieven gevoegd in de welke Wy de zelve bevestigen en ontvouwen. Die brieven zyn gedrukt, en Wy hebben geboden van u de zelve mede te deelen Gy zult daer zien dat wy, eenstemmig met den doórlugtigen Vorst, dry bisschoppelyke Stoelen gevoegd hebben by de genen, die tegenwoórdig in de Nederlanden ingesteld zyn, *en dat de jongelingen die tot het H. ministerie geroepen worden, voórtaen doór niet eene wet zullen gehouden zyn van de scholen van het Collegium philosophicum by te woonen, en dat zy zullen onderwezen worden op de wyze, welke de bisschoppen zullen goedgevonden hebben voór te schryven.* Deze schikkingen en andere diergelyke zult gy omstandigtyk ontvouwd vinden in de apostolyke brieven.

« Dank zy aen die brieven en aen de overeenkomst, waer van zy de uytlegging bevatten, de kerken der Nederlanden zullen, zoo veél als de omstandigheden het zullen toelaeten, ge-

Digitized by Google

trokken worden uyt den droeven staet, daer het ongeluk der tyden hun ingedompeld had. Wy verwagten deze gelukkige verandering met een vast betrouwen.

« Nogtans Wy zouden dit zoo groot voórdeel, dat van onzen kant het voórwerp is geweést van zoo veéle wenschen, noyt bekomen hebben, indien den doórlugtigen koning Willem, geleyd doór zyne wysheyd doór zyne vrindschap tot Ons, en doór zyne goedgunstigheyd voór zyne katholyke onderdaenen, en zich overgevende aen ons verlangen, Ons niet gedienstiglyk eene behulpzaeme hand aengeboden had.

« Het is daerom dat Wy hier de vuerigste en plegtige dankzeggingen doen aen den Vader der bermhertigheden, die de herten der koningen in zyne hand heéft, en aen den agtbaeren Monarch, vastelyk hopende dat dezen Vorst, overtuygd zynde van onze opregtheyd en ten vollen onderrigt van onze inzigten, dagelyks nieuwe bewyzen zal geven van zyne goede meyningen ten voórdeele van de katholyke religie. »

Als men in alle dezé stukken, van den eenen kant, bemerkt de vriendschap die Z. H. betoont aen den koning, den lof die Zy hem geéft, de dankbaerheyd die Zy hem bewyst en het vast betrouwen, dat Zy op zyne goedgunstigheyd voór de katholyke Nederlanders gesteld had; als men van den anderen kant overweégt de vuerige wenschen die Willem aen Z. H. uytgedrukt had om een konkordaet te maeken, de schoone beloften die hy Haer gedaen had van de katholyke religie gunstig te zyn, en eyndelyk de overeenkomst die hy plegtiglyk goedgekeurd, bevestigd en eygenhandig onderteekend had, *zich* OP ZYN KONINKLYK WOÓRD *verbindende van alle en ider deszelfs artikelen, volgens hunne form en inhoud, uyt te voeren en te onderhouden;* als men dit alles overdenkt, zeg ik, dan moet men bekennen dat de Belgen wel reden hadden om te gelooven, *dat Willem, dezen keer, regtzinniglyk en ter goeder trouw gehandelt had:* dus geen wonder dat de hevigste vreugd en blydschap in alle de steden en dorpen van Belgien uytbersten en dat den naem van Willem over al gezegend wierd. Ik heb in deze gelegentheyd borgers hooren zeggen: *De lasten zyn zekerlyk te groot; maer al moesten wy nog meer betaelen, patientie! wy zyn even wel nu zeker, dat wy onze religie zullen be-*

Digitized by Google

houden, en dat onze kinderen in de zelve zullen opgevoegd worden. Welke moest dan de verslagentheyd niet zyn van de katholyken, wanneer eene verfoeyelyke trouweloosheyd alle hunne hoóp kwam verydelen? immers nauwelyks was het konkordaet bekend, of men zag in de journaels den volgenden CONFIDENTIELEN *brief van Van-Gobbelschroy aen de gouverneurs der provincien.*

« Brussel 5 october 1827.

Mynheer,

« Ik heb gepeyst dat het niet onprofytig zou zyn van by de zending, die ik u doe van een exemplair der overeenkomst, gesloten den 18 junius laestleden, te voegen *eenige confidentiele mede-deelingen* van de onderhandeling, waer van die overeenkomst het voórnaemste gevolg is. Gy zult 'er het gebruyk van maeken, dat gy betaemelyk zult oórdeelen volgens de omstandigheden.

« De overeenkomst stelt, in den 3^den^ artikel, de wys van de benoeming der bisschopen vast. Nogtans *de tusschenkomst van den koning, in deze benoeming, zal zich niet bepaelen aen het deel, dat dien artikel besluyt:* men is overeengekomen dat eene byzondere breve van den H. Vader aen de kapittels zal bevelen van aenstonds *aen Z. M. te vraegen, welken persoon zy sou verlangen van te zien aenveerd worden tot den openstaenden Stoel*, op dat de kapittels voór de begeerten van den koning de agting zouden kunnen hebben, die zy hem schuldig zyn. Op deze wys heeft den invloed van den koning op de benoeming der bisschoppen voldoende geschenen, en den koning heeft *deze vergunning* van den H. Vader wel willen erkennen doór eene verzagting in de gronden, aengenomen voór het onderwys der jongelingen, die zich schikken tot den dienst der autaeren. *Z. M. heeft geweérdigd toe te staen dat de frequentatie van het Collegium philosophicum van* VERPLIGTENDE, *gelyk het tot nu toór de studien der theologie geweést was, enkelyk* FACULTATIF *zoo worden* (a). Niet dat Z. M. daer doór heeft willen afzien van het voórnaemste inzigt, het gene in de opregting van het *Collegium philosophicum*, de eerste plaets gehad heeft; verre van daer; zy is meer als oyt overtuygd van de nuttigheyd of om beter te zeggen van de noodzaekelykheyd van sterke en doórgronde kennissen in de verscheyde vakken der menschelyke wetenschappen voór de jongelingen, die

(a) Daer is de belofte, die Willem aen den Paus gedaen heeft: maer men moet gedenken dat den graef De Celles, om Hem te bewegen van met die belofte te vreden te zyn, verzekerd had, dat alle de leerlingen, op het woórd *facultatif*, het Collegium philosophicum zullen verlaeten, en men moet deze verzekering van den gezant vergelyken met de verzekering, die Van Gobbelschroy gaet geven.

Digitized by Google

zich toewyden aen het H. Ministerie; en ook meer als oyt is zy overtuygd van de pligt die zy heéft, om over dat aenbelangende deel van het publiek onderwys te waeken : maer zy héeft gepeyst *het gevolg* DOOR ANDERE MIDDELEN *te bekomen;* zy héeft boven al gepeyst dat *nieuwe geestelyke opperhoofden, beter doordrongen van de waeragtige noodwendigheden der jonge leerlingen, zich gemakkelyk zouden verstaen met haer gouvernement, om eenstemmig te regelen de wys en het bestier van hunne onderwyzing.* Het is byzonderlyk onder dit hoofd-punt dat zy zoo veél prys hechtte aen de daedelyke medewerking in de benoeming der bisschoppen (a).

« In de aenspraek van den H. Vader in het geheym Consistorie van 17 september, welke de journaels aengehaeld hebben, spreékt den Paus van de vergunning ten opzigte van het *Collegium philosophicum;* maer hy voegt 'er by dat het onderwys der jonge leerlingen voórtaen geheel onafhangelyk zal zyn in de handen der bisschoppen. Deze laetste verzekering is zoo nauwkeurig niet, en heéft uytlegging noodig. De bulle van 16 der kalenden van september regelt het onderwys in de Seminarien en strekt om het geheelyk en met uytsluyting te stellen in de handen der bisschoppen : *maer die bulle is doór Z. M. niet aengenomen dan met de uytnemingen, welke de wetten van den staet vereysschen. De uytvoering van die bulle zal dan ook onderworpen zyn aen de gronden, welke die wetten ingesteld hebben; zy zal in overeenkomst blyven met de zelve en zy zal hun, op geender wys, nadeel mogen toebrengen. Dus daer is ten dien opzigte niets veranderd aen het bestaende order van zaeken.* Voór het overige de aenspraek is eenen akt buyten de overeenkomst; het is de daed van eene alleen der contrakterende partyen, die voór de andere geen uytwerksel kan hebben.

« Mits den koning zyne hoóp van de toekomende rust voór deze zaeken gesteld heéft *op de opregte en getrouwe medewerking van wyze en verligte bisschoppen, zoo volgt 'er noodzaekelyk uyt, dat de uytvoering van de overeenkomst zal uytgesteld worden tot de benoeming voór de nu openstaende bisschoppelyke Stoelen;* men is hier over ook overeen gekomen. Ik geloof dat het niet overtollig is van u te laeten weten dat in den tusschen tyd, die 'er van nu tot dan zal verloopen, *alle de bestaende schikkingen, betrekkelyk tot het onderwys in de Seminarien en in het Collegium philosophicum, staende gehouden worden, en dat gy hunne uytvoering zult moeten handhaeven op de zelve wys, gelyk gy tot nu toe gedaen hebt.*

« Eer ik dezen brief eyndige, zal ik 'er eene bemerking byvoegen die niet zonder belang is, en waer van gy in de gelegenheyd kont gebruyk maeken, om te doen gevoelen, dat dit

(a) Dit alles heéft geene uytlegging noodig; het geheym en boos inzigt van Willem word hier doór zynen minister duydelyk verklaerd, wat aengaet de *andere middelen*, die zyneu meester laeter gebruikt heéft, ik zal die hierna bybrengen.

Digitized by Google

Collegium philosophicum, het welk in ons land aen zoo vele aenvallen van wegens onze klergie bloodgesteld is, doór den H. Stoel zoo ongunstig niet aenzien word.

« Den H. Vader heéft eene officiele *nota* van onzen gezant aengenomen, in de welke dezen de meyning van Z. M. verklaerde van toe te laeten, dat voórtaen de frequentatie van het *Collegium philosophicum* alleenlyk *facultatif* zou zyn voór het ingaen in de Seminarien. Uyt de aenneming van die *nota* doór het hof van Roomen volgt, *dat den H. Vader het Collegium philosophicum met geene doeming staet gelyk de tegenwoórdige opperhoofden van onze klergie het willen doen gelooven; hy laet zelfs in het algemeyn toe het zelve te frequenteren:* want anderzins zou hy gelykelyk alle schikking verworpen hebben, die in den grond de bestandigheyd en de handhaeving van die instelling veronderstelt: het gene hy in de boven aengehaelde aenspraek zegt, is in den zelven zin. Hy keurt dan wezentlyk niet af dan den maetregel, waerdoór de frequentatie van het *Collegium philosophicum* gedwongen en verpligtende was voór de jonge leerlingen. *De instelling in zich zelve is dan doór den H. Vader niet veroórdeeld.*

Ik verzoek u, M^r den gouverneur, van te spreken en te handelen gelykformig aen den geest van dezen brief.

« Van Gobbelschroy. »

Dien minister, zoo weêrdig van Oranje te dienen, moest alle schaemte afgelegd hebben om, op zoo eene wys, de oversten der bisdommen en geheel de klergie te durven beschuldigen: hy wist immers wel, dien trouwloozen man, dat den Paus in 1826 opentlyk verklaerd had: « Wy onthouden ons van het Collegium philosophicum te oórdeelen, » tot dat wy volkomentlyk zullen onderrigt zyn van de leering die men daer leert; als ook van den aerd en opinie van » de professors: *maer het is met goed regt, zulk is ons » oórdeel, dat de oversten der bisdommen eenpaeriglyk, zoo » wy hebben vernomen, beslist hebben, dat het* NIET *gevoór- » loofd is de jongelingen, daer hier van gehandeld word, » in de bischoppelyke Seminarien te ontfangen* (a); » hy

(a) Abstinentes à ferendâ sententiâ de Collegio philosophico, donec certò sciamus, quænam in eo tradatur doctrina, quodque ingenium ac mentem præceptores illi præ se ferant, judicium nostrum est, juré omnino in eo consentire, prout andivimus, ordinarios NON LICERE *in episcopalia Seminaria adolescentes, de quibus agitur, admittere.*

16.

Digitized by Google

wist ook wel dat Z. H. noyt op gehouden had van te reclameren tegen de instelling van dat *Collegium*, en dat den H. Vader zich niet te vreden gehouden had met de belofte van het zelve *facultatif* te verklaeren, dan om dat Mr de Celles verzekerd had, *dat het doór die verklaering van zelfs zou vallen.* Nogtans den confidentielen brief is het werk van den minister alleen niet; Willem heéft dien doen schryven of ten minsten goedgekeurd; anderzins zou hy Van Gobbelschroy, volgens het besluyt van 20 april 1815, hebben doen straffen, als pligtig zynde van het *publiek bevreesd gemaekt te hebben en van het wantrouwen en onrust onder de katholyke inwoonders van het ryk verwekt te hebben* met te zeggen, dat *Z. M. geenzins heéft willen afzien van het voórnaemste inzigt, het gene in de opregting van het Collegium philosophicum de eerste plaets gehad heéft, en dat 'er niets veranderd is aen het bestaende order van zaeken...*

De zaeken bleven dan in den zelven staet gelyk zy waeren voór het konkordaet. Willem wist wel dat 'er hieruyt wel haest een groot gebrek van geestelyken zou volgen; en mits hy priesters wilde hebben, om den uytwendigen schyn der katholyke religie te behouden, had hy dezen zomer den zeer *katholyken* hollander van Ghert heymelyk naer Mgr Hommer, bisschop van Trier, gezonden om met hem overeen te komen, op dat hy de leerlingen van het *Collegium philosophicum* in zyn Seminarie zou ontfangen. Is dit geen doórslaende bewys, dat Willem niet van zin was het konkordaet uyt te voeren? En waerlyk 25 jongelingen van het genoemd *Collegium* vertrokken den 29 october naer Trier, onder het beleyd van zekeren Eischen, deservitor te Mondorff, en van eenen onderregent, die by hun moesten blyven. Zy wierden, op kosten van het gouvernement, gelogeért en gevoed in een huys dat voór hun, digt by het Seminarie, bereyd was; en den bisschop van Trier had de toegevenheyd van hun de lessen van theologie in zyn Seminarie te laeten bywoonen, zonder daer toe van hunne geestelyke overheyd gemagtigd te zyn!

Digitized by Google

Het is alzoo, dat Willem zelf zyn besluyt van 14 augustus 1825 dierf schenden, tyrannig besluyt, waer doór hy de jongelingen die, gehoorzaemende aen hunne ouders, buyten het land op de theologie zouden gestudeérd hebben, strafte met hun uyt alle geestelyke bediening te sluyten (*boven bladz.* 52).

Opening der Staeten. M. Buelens en anderen veroórdeeld. Leening voór Java. Budjet aengenomen. Geheyme schatkist.

Willem vertrok den 10 october, des nagts 1 uer, van Laeken en ging te kleyn Willebroeck te scheép op eene koninklyke jagt, die hem naer Holland overvoerde. Hy opende, 15 october, de Staeten-General in den Haag, en zegde in zyne redevoedering, dat hy met den H. Stoel eene overeenkomst gemaekt had, waer van hy aen de Staeten kennis zal geven. Voórders spreékt hy van de beroerten van Java, en voegt 'er by : « Ik ben van zin u nog eenen buytengewoonen onderstand voór de koloniën voór te stellen, die in dezen oogenblik geen ander sacrificie zal vereysschen, *dan het gene gy reeds, doór uwe borgbly-ving, verzekerd hebt*... Ik heb het groot genoegen van u te kunnen verzekeren dat, alhoewel den staet der financie voór onze overzeesche bezittingen de lasten van den budjet, voór het toekomende jaer, vermeerderd, *'er nogtans geene buytengewoone sacrificien van myne teerbeminde onderdaenen zullen moeten gevraegd worden...* »

Maer Appelius kwam, 18 october, verscheyde ontwerpen van wet voórstellen, onder de welke een over het nieuw straf-wet-boek; en een ander over eene leening van 2 millioenen 700 duyzend guldens voór Oost-Indiën. Den volgenden dag kwam hy te voórschyn met den budjet over de buytengewoone onkosten voór 1828, beloopende 24 *millioenen*, 442 *duyzend*, 927 *guldens*, die opgeteld met den tienjaerigen budjet, eene somme uytmaekten van 84 millioenen 317 duyzend guldens.

Ondertusschen was de zaek van den Eerw. Heer Buelens, te Antwerpen gepleten. Den vermaerden De Moor (ziet 1ste deel bladz. 369) procureur-crimineél

Digitized by Google

beschuldigde hem en zegde, dat hy, in zyne hoedanigheyd van priester, *eenen regelregten en gevaerlyken invloed uytoeffende op de menigte*, en dat hoe heyliger zyn karakter was, hoe strenger de regtbanken moesten zyn, wanneer eenen geestelyken het zelve misbruykt, om (*het is De Moor die spreékt*) oproer te verwekken, ten minsten om gevoelens te verspreyden, die bekwaem zyn om oneenigheyd te veroorzaeken. Hy zegde voorders dat *Calvini soboles, jugum hæreticum* toegepast wierden aen den koning, en dat *Lutheri fœx* de algemeenheyd der protestanten van de belydenis van Augsbourg aenrandde *het welk*, zoo hy zegde, *bekwaem was om hun tot een stout antwoórd op te hitsen en alzoo den twist en tweedragt te zaeyen*: hieruyt besloót hy dat den eersten artikel van het besluyt van 20 April 1815 hier toepasselyk was (1ste *deel bladz.* 136 *en* 315).

Indien de gevolgen, welke De Moor trok uyt zyne onbewezene aentygingen, hadden kunnen besluytende zyn, dan was hy, en andere procureurs des konings, pligtig van eene strafweêrdige verzuymenis hunner pligten, om dat zy noyt agtervolgd hebben de booze schryvers van dien tyd, die dagelyks de geestelyke overheyd, de priesters en den katholyken godsdienst zelfs aenrandden; want die booze schryvers konden de katholyken ook ophitsen tot een stout antwoórd, en alzoo twist en tweedragt zaeyen. Ik mis! die vyanden van onze H. religie hadden alle vryheyd om te schryven; zy wierden zelfs, doór Willem, betaeld om den Paus, den Aertsbisschop en de geestelyken te beschimpen; en de katholyke priesters mogten niets schryven om zich te verdedigen: dus die booze schriften konden, volgens de *Moorsche* logica, geenen twist en tweedragt zaeyen.

Nogtans de heeren Redemans van Brussel en Jacobs van Antwerpen bragten de dwaelredens van den procureur-crimineél tot stof, en bewezen overtolliglyk de

Digitized by Google

ongerymdheyd der beschuldiging. Dit niet tegenstaende, het vonnis van een jaer gevangenis wierd den 6 september tegen Mr Buelens uytgesproken.

Doch het Oranje geregt hield zich hier niet te vreden met eene slagtoffer alleen. Den Eerw. Heer Belder, boezemvrind van Mr Buelens had, na dat de kamer ter beschuldiging verklaerd had dat 'er geene redens waeren om Mr Buelens te agtervolgen, de gemelde *Ode* met des zelfs overzetting doen stellen in *den postryder*, vlaemschen journal, die te Antwerpen gedrukt wierd : de zelve *Ode* en overzetting wierden ook gedrukt in de *catholyke mengelschriften*, aldaer uytgegeven doór Mr Heirstraeten, die hierom, als ook Mr Belder, te Antwerpen tot een jaer gevangenis veroórdeeld wierden.

Den Eerw. Heer Precelle, aumonier by de kolonie te Wortel, had aen de kinderen der landbouwers verboden van de schoól der kolonie te frequenteéren, om dat daer eenen ketterschen boek, genaemd *het leven van Jésus doór Anslyn*, geleerd wierd, en waer van hy meer als 20 exemplairen in verscheyde huyzen weggenomen had. De landbouwers, verontweêrdigd om dat men hun met het vergift der dolingen wilde besmetten, hadden eenige schoólboeken gescheurd : Mr Precelle wierd beschuldigd daer toe aenleyding gegeven te hebben, en veroórdeeld tot een jaer gevangenis! De auteurs van het kwaed, te weten den schryver, drukker en uytdeelders van dien vuylen boek, wierden gerust gelaeten, en eenen priester, die het kwaed had willen beletten, wierd gestraft!

Maer den tyd was eyndelyk gekomen, dat de staeten over het ontwerp van eene nieuwe leening van 2,700,000 guldens voór Oost-Indiën moesten beraeden. Dit ontwerp wierd in de zitting van 23 november van eenige redenaers met kragt bevogten : men verweét aen de ministers, dat zy geene genoegzaeme uytlegging gegeven hadden, om de nuttigheyd en noodzaekelykheyd van die leening te bewyzen, en dat hunne antwoórden aen

Digitized by Google

de Sectien niets beteekenden. Maer mits die nieuwe leening nog eens moest gedaen worden doór het Syndikaet, zoo was het wat wonderlyk, dat niemand van de hoogmogenden gevraegd en aengedrongen heéft, om *alle de voórwaerden* te kennen, op de welke deze nieuwe leening zou geschieden; en dit zoo veél te meer, om dat de beraedingen over de voórgaende leeningen, gedaen doór het Syndikaet, genoeg bewezen hadden, dat 'er in alle *dat geld ligten en leenen* eenen viezen rol gespeéld wierd. Nogtans het ontwerp wierd in de zelve zitting doór 71 stemmen tegen 7 goedgekeurd! Dit besluyt wierd doór Z. M. den 22 december bevestigd en wet van staet verklaerd.

Nogtans het ontwerp van wet over den budjet der buytengewoone onkosten voór 1828 ontmoette eenen grooteren tegenstand, en gaf gelegenheyd om aen het ministerie wel verdiende verwytingen te doen. Want alhoewel de staeten, in 1826, den jaerlykschen budjet verworpen hadden, om dat men daerin 1 millioen 500 duyzend guldens gesteld had voór de zotte werken, daer ik bladz. 107 van gesproken heb; niettemin Willem had die werken doen vervoorderen, en het was zelfs bekend, dat een deel der zelve aenbesteéd was voór 3,600,350 guldens. Deze som was nauwelyks het derde van het geén 'er tot de uytvoering van die onderneming noodig was. Maer mits dit een aldergrootste misnoegen gaf aen de inwoonders van Amsterdam en omliggende plaetsen, zoo had het gouvernement in den budjet voór 1828 niet meerder durven vraegen dan 50 duyzend 640 guldens *voór water-werken in Holland.* Zoo eenen handel wierd verdagt gehouden: want hoe was het mogelyk van, met 50 duyzend guldens, 3,600,350 guldens te betaelen?

Verscheyde leden der staeten vraegden dan uyt welke koffer de noodige *fonds* zouden komen, om de uytvoering van eene onderneming, die reeds begonst was, te betaelen. De ministers wisten niets te antwoórden

Digitized by Google

dan alleenelyk, *dat zy in den budjet voór* 1828 *niets vraegden en in de toekomende budjetten niets zouden vraegen tot onderstand der werken, voór de welke men hun zoo bittere verwytingen deéd.* Hier begon het bedrog zich *officielyk* te openbaeren: want zoo een antwoórd gaf klaer te kennen, dat Willem eene *verborge schatkist* had, uyt de welke hy, zonder de toestemming der staeten, zoo vele millioenen kon haelen als het hem beliefde. Eenige redenaers hadden dit zeer wel verstaen, en zegden regt uyt, dat die schatkist in de handen van het Syndikaet was: maer in weérwil van alle de poogingen van eenige leden, het ontwerp wierd, den 19 december, doór 84 stemmen tegen 16 aengenomen, en den 24 december doór Z. M. wet van staet verklaerd.

Bedrtegelyke verklaering van Appelius. Eenen armen boer veroórdeeld tot het schavot. Eenen moordenaer in vryheyd gesteld. De regtbanken beginnen min strong te syn. Beozen handel van de administratie van den fisc en van de kommiesen. Dood van Appelius. Nieuw straf-wet-boek. Sluyting der staeten.

Indien het jaer 1828 merkweêrdig is geweést doór geweldige afperssingen, doór schandelyke processen, doór openbaere schending der wetten; dit zelve jaer is ook roemweêrdig geweést doór den moed, welken sommige regthanken, eenige provinciaele staeten, vele publieke schryvers en een groot getal van de leden der staetengenerael getoond hebben, om de klagten der verdrukte Nederlanders voór te brengen en hunne regten te verdedigen: maer hoe regtmaetiger die klagten waeren, hoe hardnekkiger Willem wierd om zynen *despotismus* te handhaeven en gedurig uyt te breyden. De dwingelandy van zyne afgrysselyke regering ging dit jaer zoo verre, dat men een geheel boekdeel zou noodig hebben om de zelve te beschryven; doch ik wil maer eenige feyten aenhaelen om een kleyn denkbeéld te geven van de verdrukking, onder de welke wy gezugt hebben.

Digitized by Google

Wanneer de staeten in 1822 beraedden over de haëtelyke wet van het maelrecht, en dat vele leden dezelve met kragt bevogten, dan had Appelius, om hun te bevredigen en te bedriegen, plegtiglyk beloófd, en *in den naem van den koning verklaerd, dat die wet noyt strengelyk zou uytgevoerd worden, en dat men in tegendeel allen opzigt zou hebben voór den staet der lastschuldigen* (contribuables): maer nauwelyks was die rampzalige wet doór 52 Hollanders en 3 verbasterde Belgen aengenomen (1ste *deel bladz.* 414) of eene menigte van ministeriele brieven en *geheyme* onderrigtingen, gezonden aen de administratie der belastingen, kwamen de lastschuldigen werpen in eenen doólhof, alwaer den minsten valschen stap, de minste onoplettendheyd hun moest geleyden tót het verlies van hunne fortuen of van hunne vryheyd. Nogtans de wetten over het maelen en slagten waeren al streng genoeg. Immers voór de agterlaeting van eene belachelyke formaliteyt wierd eenen armen landbouwer doór het geregt agtervolgd; hy had een verken geslagt, waer voór hy de regten betaeld had : maer in plaets van op de kwittancie eene schreéf *met rood kryt* te trekken, gelyk de wet geboód (1ste *deel bladz.* 443) had hy die getrokken *met bloed;* en hy wierd veroórdeeld tot eene boete van 5 guld. en tot de onkosten van het proces. Eene kleyne sluykery was genoeg om tot eene schandelyke straf veroórdeeld te worden : het is alzoo dat eenen armen boer, in het begin van dit jaer, te Maestricht veroórdeeld wierd tot de ten-toon-stelling op het schavot, om dat hy voór den tweeden keer *de regten van eenen pot genever geleurd had!* voór dien ongelukkigen was 'er geene genaede; hy heéft zyne straf moeten ondergaen tot verontweêrding van geheel de stad. In tegendeel eenen soldaet van het garnizoen van die zelve stad schiet eenen boer, die iets waegde te leuren, ter plaetse dood. Dien soldaet wierd ter dood veroórdeeld, om dat hy die moord gedaen had *zonder*

Digitized by Google

eenige noodzaekelykheyd en zonder, op eeniger wys, beroepen geweést te hebben : maer den goeden Willem gaf hem volle en geheele kweytschelding, en hy deéd den moordenaer in vryheyd stellen!

Nogtans eenige regtbanken begonnen min streng te zyn tegen de ongelukkigen, die gepoogd hadden zich aen het maelregt te onttreken : zy oórdeelden dat het voór eene eerste overtreding genoeg was den beschuldigden te veroórdeelen tot het *minimum* der straf en tot de onkosten van het proces : maer de administratie der belastingen had *heymelyk* bevél van het *maximum* der straf te vraegen en van te *appeléren* ideren keer, als 'er aen hunne vraeg niet voldan wierd. Het vonnis der eerste regters wierd gemeynelyk in *appel* bevestigd; evenwel den beschuldigden was altyd ten deele of geheelyk geruinéerd doór de onkosten : want eenen armen ongelukkigen, die naurwelyks een *proces-verbal* kon lezen, was zekerlyk niet bekwaem om de groote *massa* van fiskaele wetten te verstaen; hy moest dan eenen advokaet belasten met de verdediging van zyne zaek, en wanneer hy zyn proces wond, en dat hy *den minsten loon*, door den tarif aen de advokaeten toegestaen, wilde doen betaelen doór de administratie, dan gaf deze tot antwóord, *dat hy zyne zaek zelf wel had kunnen verdedigen, en niet naodig had eenen advokaet te nemen.* Het is alzoo dat de administratie van den *fisc* tot hier toe gehandeld had : maer de regtbank van Maestricht gaf in meêrt een vonnis, waer doór zy den loon van den advokaet, die het proces gewonnen had, deéd betaelen doór de administratie, vermits deze zich niet alleenelyk doór eenen *avoué* doet representeren, maer haere zaek nog doet pleyten doór eenen advokaet, *welkers loon zy doet betaelen doór de beschuldigden, die het proces verliezen.* De regtbanken van Sneeck en Leuwaarden deden nog meer : zy overtuygd zynde, hoe moeyelyk het was om den *fisc* de onkosten van een verloren proces te doen betaelen, maekten een besluyt dat hun véel eer aendeéd : zy namen voór grondregel van aen de

Digitized by Google

administratie allen toegang tot het geregt te verbieden, ten zy deze eerst eene genoegzaeme som aen de greffie-kamer te bewaeren gaf voór de onkosten, die uyt het proces zouden kunnen volgen: zy steunden hier op, dat 'er geene reden was om den *fisc*, die beschuldigde, vry te laeten van de verbintenissen, opgelegd aen byzondere persoonen.

Maer de administratie nam haeren toevlugt tot Willem, die haer met zyne despotieke magt te hulp kwam. «Overwegende, zegde hy, dat 'er veél aengelegen is van voór «het toekomende de onnoodige beletsels te voórkomen, «die 'er voór de administratie zoo volgen uyt dien grondregel, *wy verklaeren*, op het rapport van onzen minister van justitie, *dat 'er geene reden is om de administratie aen zulke schikkingen te onderwerpen.*»

De administratie aldus gemagtigd zynde om zoo wel de onpligtigen als de pligtigen voór het geregt te roepen zonder de onkosten van het proces te moeten draegen, vreesde dan niet van eene ontelbaere menigte van processen aen te vangen, en dit somtyds voór de agterlaeting van eene letter in het *permis* dat vereyscht wierd om eenig graen te mogen maelen (1ste deel bladz 446). Het was alzoo dat de bestiering van den armen van Ruremonde behandeld wierd; zy had eenige zakken graen, gemerkt A. V. R. (Armen Van Ruremonde.) naer den molen gezonden: den ontfanger van het maelregt teekent op het *permis* alleenelyk A. R.; de kommiesen nemen die zakken in beslag; men toont hun dat het de zelve zyn, voór de welke men het maelregt betaeld heéft, en dat de agterlaeting van de V in het *permis* eenen misslag is van den ontfanger. Het kan niet helpen; proces verbael, daeging voór het geregt, vonnis tegen den *fisc*, appel!

Eenen meulder laed dry zakken graen op zyne karre, terwyl den bakker het vereyscht *permis* gaet haelen. De karre was nog op de zelve plaets, wanneer de kommiesen, die als verhongerde wolven altyd op de been waeren zoekende wie zy zouden verslinden, kwaemen toegeloopen, en terwyl zy met den meulder nog in gespreék

Digitized by Google

zyn, word het *permis* aengebragt en hun getoond: *het is te laet*, zegden die Oranje-mannen; zy maeken een *proces-verbael*, den meulder word voór het geregt gedaegd, hy wint zyn proces, maer hy word in *appel* getrokken!

Eenen man ontrent Hasselt vervoerde op een peêrd twee zakken graen, waer van hy maer eenen aen den ontfanger aengegeven had: hy word van de kommiesen aengehouden, en valt van zyn peêrd. Eenen kommies schiet hem met los poeyer in het aenzigt, waer doór hy gekwetst wierd; en hy, die op zulke wys mishandelt was geweést, wierd voór het geregt beschuldigd van scheldwoórden en bedreyging. De kommiesen konden hunne valsche aentyging niet bewyzen en verloren het proces: zy trokken dan de zaek in *appel*, daer zy nog eens van de hand gewezen wierden: evenwel zy hadden het plaisir van dien man geruineérd te hebben!

Nogtans het was het plaisir alleen niet dat de administratie en de kommiesen beweégde om eene menigte van ongelukkigen, die alreeds onder het gewigt der belastingen bezweken, doór processen te ruinéren; de eene en de anderen waeren bezield met eene onverzaedelyke roofgierigheyd. Want den administrateur-generael der belastingen, die van het gouvernement rykelyk betaeld wierd, was niet beschaemd om, zoo wel als den laegsten van zyne medehelpers en kommiesen, zyn aendeel te nemen in alles, dat zy konden verbeurd maeken. Willem had hun dit toegestaen om hunnen iver te prikkelen, en alzoo de inkomst van zyne geldkas zoo veél te beter te verzekeren. Hy had bovendien aen de kommiesen toegelaeten van voór geld overeen te komen met den persoon tot wiens last zy een *proces-verbael* wilden maeken: hier uyt is gevolgd dat eenen armen boer, die beéfde op het gezigt van die gepriviligieérde stroopers, hun liever geld gaf, als zich blood te stellen van doór een proces, dat hy zelfs zou winnen, geruineérd te worden.

Maer het was aen Willem niet genoeg van geheel Belgien met een leger van hollandsche kommiesen bezet te

Digitized by Google

hebben, hy wilde het nog met verraeders vervullen: immers hy maekte den 2 april een besluyt, waer doór hy den administrateur der belastingen bemagtigde om den loon te vermeerderen van al wie eene geheyme brouwery of brandewyn-stokery zou bekend maeken, te weten 100 guldens voór eene, die men gebruykte; 50 guldens voór eene die niet gebruykt wierd, en 25 guldens voór de ontdekking van gereedschap, dat kon dienen om bier te brouwen voór het huyslyk gebruyk. Dit besluyt is het laetste geweést, daer Appelius deel in genomen heéft: want hy, die de Nederlanden onder alle soórten van tolregten verpletterd had, moest eyndelyk het tolregt van de natuer betaelen, en hy stierf den 12 april in den Haag, oud zynde 61 jaeren (a).

Ondertusschen hadden de Staeten bezig geweést met verscheyde titels van het nieuw wet-boek te onderzoeken en goed te keuren; maer het ontwerp over het straf-wet-boek had in de sectien den grootsten tegenstand ontmoet: vele leden hadden zich met kragt gesteld tegen menigvuldige artikels, en byzonderlyk tegen de doodstraf, die moest uytgevoerd worden met de veroórdeelden, zoo mans als vrouwen, op een schavot op te hangen;

(a) Hy was den zoón van eenen dominé van Middelbourg, hy wierd advokaet en lid van de Staeten der hollandsche republiek. Hy wist laeter den ingedrongen koning Louis Bonaparte zoo wel te pluymstryken, dat dezen hem secretaris van Staet maekte. Als den Corsicaen geheel Holland met Frankryk vereenigd had, ging Appelius naer Parys om den overweldiger van zyn vaderland te dienen; hy is daer gebleven tot in 1814; dan keerde hy te rug naer Holland en ging aen Willem zynen dienst aenbieden. Dezen stelde hem aen het hoofd der financien voór de provincien van Belgien, welke hy wel geplukt heéft: deze provincien in 1815 met Holland vereenigd zynde, wierd hy directeur-general der indirekte belastingen benoemd; hy is den voórnaemsten uytvinder geweést van het schroomelyk systema der belastingen het welk Mr Six van Oterleék niet wilde verdedigen in de Staeten (*zie* 1ste *deel blad* 407); eyndelyk is hy Minister van financie geworden, en stierf met de glorie van de geldkas van zynen meester overvloedigiyk gevuld te hebben met het geld zoo van de Hollanders als van de Belgen.

Digitized by Google

zy beweêrden ook, dat de publieke geesseling een overblyfsel was van de barbaersheyd, tegenstrydig aen de eerbaere schaemte en goede zeden. De menigvuldige bemerkingen der sectien gaven aen Van Maanen gelegenheyd om hun een uytgestrekt *memoire* te zenden, waer in hy zegde: «*Eenen strop schynt my beter dan het valbyl,* niet alleenelyk om dat den patient daer doór minder lyd, maer ook om dat die wys van met de dood te straffen *meer voórbeéldelyk is* (a).» Wat de geesseling aengaet, de minister zegde dat *de regters het getal der slagen niet moeten vaststellen.* Was hy misschien van zin van de schryvers, die de regten van het volk verdedigden, tot 'er dood tot te laeten geesselen? Eyndelyk zyne zeer kuysschc excellencie zegde «dat *de publieke geesseling, ten aenzien der vrouwen, geen nadeel doet aen de zeden en eerbaere schaemte;* maer dat egter de misdaeden, aen de welke deze straf toepaesselyk is, voór het meestendeel doór persoonen van het ander geslagt bedreven wordende, 'er geen tegenwerping zou zyn om het mansvolk alleen aen die straf te onderwerpen.» Hy wilde den toch het plaisir hebben van de schryvers op het schavot te zien geesselen!

Maer Willem gevoelende dat de Staeten niet van zin waeren zyn afgryslyk straf-wet-boek goed te keuren, zond Van Gobbelschroy om de zitting te sluyten. Z. E. sprak in deze gelegenheyd van *het betrouwen dat den koning heéft op de liefde van zyn volk, gelyk het volk de vaderlyk zorg van zynen koning erkent,* hy sprak voorders van *de nieuwe gebouwen, die in zoo vele plaetsen van ons gelukkig vaderland opgeregt worden.* Hy eyndigde met te zeggen: «de overtuyging der noodzaekelykheyd om de wetten rypelyk te onderzoeken, heéft Z. M. beweégd om de beraedingen over het straf-wet-boek tot de toekomende Sessie uyt te stellen.»

(a) Indien Van Maanen volgens verdiensten eens gestraft wierd met *eenen strop, die hem beter schynt dan het valbyl,* daer zouden in geheel Holland geene schepen genoeg zyn om de volkeren over te voeren, die zoo een *voórbeéldelyke wys van straffen* zouden willen zien uytvoeren.

Digitized by Google

Schoon gedrag van M. Deloë de Mheer. Mislukt hoewelyk van de Prinses Marianna. Adressen van eenige provinciale Staeten. Den Eerw. Heer de Smet vervolgd. Vryheyd voór godlooze schryvers.

Alhoewel de wet van 21 Augustus 1822 uytdrukkelyk vastgesteld had dat de inwoonders der gemeynte, die voór het maelregt eene overeenkomst zou maeken, *in niet een geval*, meerder dan 1 gulde 40 centen par hoofd zullen moeten betaelen (1ste *deel bladz.* 444); nogtans Willem had in mey 1825 het *maximum* verdobbeld en gesteld op 2 *guld.* 80 *centen.* Verscheyde leden der Staeten hadden over die afperssing geklaegd; en Van Maanen had zich te vreden gehouden met te antwoórden: *de klagten zyn de onderscheydene teekens van deze eeuw.* Maer terwyl het volk verduldiglyk lydde, wierden 'er eenige persoonen gevonden die den moed hadden van zich, met kragt, te stellen tegen de afperssingen van het gouvernement, en Mr den Baron Deloë de Mheer verdient onder deze wel de eerste plaets. Hy deéd aen den ontfanger van zyne gemeynte het deel aenbieden het welk hy, volgens de wet, schuldig was, te weten 1 *guld.* 40 *cent*, verklaerende van niets meerder te willen betaelen. Hy wierd voór den vrede-regter van Galoppe gedaegd, die hem veroórdeelde, *vermits, indien het waer is, dat de wet het maximum gesteld heéft op* 1 *guld.* 40 *cent, eene ordonnancie die wet veranderd heéft.* Mr Deloë appelleérde van dit vonnis tot de regtbank van Maestricht. Het is merkweêrdig dat de middelen, welke zyne tegen-party hier ontvouwde, niet strekten om het eerste vonnis te doen bevestigen, maer om de regtbank te doen verklaeren, dat zy niet wettig was om de zaek te oórdeelen. Dit systema, vededigd doór het publieke ministerie, en gegrond op het despotiek besluyt van 5 october 1823 (1ste deel bladz. 467) wierd doór den advokaet van Mr Deloë met hevigheyd wederlegd. De regtbank verklaerde zich wettig, deéd het eerste vonnis te niet en geboód van de boet die den appelant betaeld had, als ook de somme die hy in de greffie in bewaering gelegd had, weder te geven.

Digitized by Google

Dit proces heeft meer als dry maenden geduerd, en men zou kunnen verwonderd zyn, dat Willem het niet heeft doen staeken : maer hy had andere zaeken te schikken, die zyne familie raekten. Immers in de hoóp van zyne dogter eens te zien zitten op den troon van Zweéden, was hy met den Keyzer van Rusland overeen gekomen om de prinses Marianna te doen trouwen met Gustavus, zoón van den onttroonden koning van Zweéden, daer den apostaet Bernadotte, doór de listen van Napoleon, koning geworden was (a). Willem was nu op het punt van dit houwelyk te zien gesloten worden: want den jongen prins, die te Weenen zyn verblyf hield, had van den keyzer verlof gekregen om de Nederlanden te gaen bezoeken, en hy was in den Haag aengekomen, daer hy van geheel het Hof, als *erfprins van Zweeden* en als den toekomenden schoonzoón van Z. M., op de treffelykste wys, onthaeld wierd. En waerlyk de ondertrouw tusschen den jongen prins en de prinses Marianna had den 25 junius plaets op het kasteel van Loo in de tegenwoórdigheyd van geheel de koninklyke familie. Willem benoemde hem, eenige dagen daer na, generael-major, hy gaf hem het groot kruys van het order van den Nederlandschen leeuw, en stelde vast dat het houwelyk te Brussel met alle plegtigheyd zal gevierd worden. Gustavus vertrok dan naer Weenen om van den Keyzer en Keyzerinne, die voór hem veél zorg en goedheyd gehad hadden, zyn afscheyd te nemen, in de vaste meyning van wel haest in de Nederlanden weder te keeren. Ondertusschen wierd 'er bevel gegeven van aenstonds de schoone Augustyne-kerk, daer Willem zynen tempel van gemaekt had, te vercieren, en van haeren pragtigen gevel geheelyk te vernieuwen. Dit wierd by middel van 30 of 40 steenhouwers, die zelfs op de zondagen werkten,

(a) Zie *Napoleon* 3de deel bladz. 342; zie ook aldaer bladz. 139 het deftig gedrag van Gustavus wettigen koning van Zweéden; en 2de deel bladz. 365 en volgende.

Digitized by Google

op weynige weken uytgevoerd. Men maekte ook groote bereydingen op het stadhuys voór de feesten, die daer moesten gegeven worden. Bovendien Z. M. deéd, in de koninklyke manufactuer van Mr Faber te Brussel, een porcelynen tafel-gerief maeken voór 70 persoonen, en wilde dat alles, wat de konst van den fabrikant, van den graveérder en van den schilder het volmaekste kon voortbrengen, hier met de grootste kostelykheyd zou vereenigd worden.

De nieuws-bladeren spraken geduerig van dit houwelyk, en zy zegden regt uyt, dat den jongen prins Gustavus, na de dood van Bernadotte, moest op den troon van Zweéden komen. Maer dezen ingedrongen koning zond eene *nota* aen den keyzer van Oostenryk en aen den koning van Pruyssen, waer by hy protesteérde tegen den *titel van erfprins*, die men in den Haag aen Gustavus gegeven had. Die twee Souvereynen, hoe groote voórstaenders zy ook waeren van de *legitimiteyt*, offerden hunne grondregels op aen de staetkunde; zy lieten aen Willem weten, dat zy Gustavus *als erfprins van Zweéden* niet konden erkennen; Rusland om de eendragt onder de Souvereynen te bewaeren, volgde hun voórbeéld na. Daer was geheel het plan van Willem omverre geworpen! het houwelyk wierd in het dak gesteken, en zyne dogter wierd mislukte koningin van Zweéden, gelyk zynen oudsten zoón mislukten koning van Engeland was geworden (1ste *deel bladz.* 93 *en* 98).

Maer terwyl Willem zoo bezig was geweést met de belangen van zyne familie, hadden verscheyde provinciaele staeten eyndelyk verstaen, dat het hunne pligt was de belangen van hunne onderhoorigen voór te staen. In der daed Mr C. d'Hoogvorst deéd, den 7 julius, aen de staeten van Zuyd-Braband het voórstel van een adres aen Z. M. aen te bieden, om de afschaffing van het maelrecht te vraegen: dit wierd van vele leden goedgekeurd: maer den gouverneur Ch. Van Der Fosse

Digitized by Google

stelde zich daer tegen, zeggende dat men die zaek moet laeten aen de zorg van den koning en van de staeten-generael; en het adres had geene plaets. De staeten van Henegouwen hadden goedgevonden van, op het voórstel van Mr Savart Martel, niet alleen de afschaffing te vraegen van het maelrecht, maer ook *de verbetering der misbruyken in de uytvoering der wetten over de persoonele belastingen en patenten.* Maer dit adres wierd uytgesteld, om dat het aen den gouverneur niet beliefde daer aen toe te stemmen.

Nogtans 33 leden der staeten van Limbourg, tegen 20, stemden voór een adres, voórgesteld doór Mr Lamberts de Terkelen, waer by zy den koning vraegden *van het maelrecht af te schaffen.* De staeten van Luyk deden nog meer; zy keurden eenpaeriglyk goed van *de afschaffing van het maelrecht te vraegen;* en 42 leden, tegen 11, gaven hunne stemmen voór een adres, om de *herstelling van den jury* te reclameren, waer van Willem, zonder daer toe eenige magt te hebben, de Belgen in 1814 beroofd had (1ste *deel bladz.* 110). Maer de adressen van Limbourg en Luyk, byzonderlyk tegenstrydig zynde aen het gene Willem het liefste had, te weten aen zyne *geldkas en despotismus*, stelden hem in zoodaenig gramschap, dat hy aenstonds Mr De Brouckere, gouverneur van Limbourg en Mr De Liedekerke de Beaufort, gouverneur van Luyk, van hun ampt afzette, *om dat zy de beraeding over die adressen niet hadden weten te beletten.*

Indien Willem, doór zoo eenen tyrannigen handel, zyne regering meer en meer haetelyk maekte aen het volk, zyne procureurs en regtbanken kwamen gelukkiglyk helpen om de zelve nog haetelyker te maeken: ik zeg *gelukkiglyk:* want hadden zyne slaefsche procureurs zoo vele processen niet ondernomen, hadden zyne gedienstige regters zoo vele geestelyken en wereldlyken niet veroórdeeld om den *despotismus* van hunnen meester te handhaeven, wy zouden ongetwyffeld

Digitized by Google

veél langer, doch niet altyd, onder zyne dwingelandy gezugt hebben. Ik zou te wydloopig zyn, indien ik alle de processen, die dit jaer plaets gehad hebben, wilde aenhaelen: doch ik kan de voórnaemsten niet stilzwygende voórby gaen.

Den Eerw. Heer de Smet, oversten van het succursael Seminarie van de H. Barbara te Gent, had in 1827, een sermoon gedaen over de christelyke opvoeding der katholyke kinderen: na bewezen te hebben dat hunne opvoeding moet gegrond zyn op de religie, voegde hy 'er by: « Nogtans wat zeggen de hoogmoedige mannen van deze wereld en de zoo genoemde apostelen der lichten van deze eeuw? *Men mag aen de kinderen niet spreken van religie* (a). Het is om dat zy wel weten dat zy, zoo lang men aen de religie zal vastgehegt zyn niet zullen gelukken in hunne godlooze voórnemens van den autaer en troon om verre te werpen. Daer is de reden waerom zy, sedert meer dan eene halve eeuw alle middelen hebben in het werk gesteld, die bekwaem zyn om de kennis van de religie te verminderen. Zy hebben gepoogd de memorie der kinderen te vullen met ydele en onnutte kennissen; ten dien eynde wierden 'er boeken verspreyd, daer het vergift behendiglyk in verborgen was... » Mr de Smet moest voór dit sermoon den 26 februarius 1828 voòr de correctionele regtbank van Gent verschynen. De Coninck, procureur des konings, dierf hier onder andere zeggen: » De schoólmeesters ingesteld zynde doór het gouvernement, het is de akten van het zelve aenranden, als men de boeken, die eenige schoólmeesters zouden kunnen in handen hebben, mispryst. » Alhoewel Mr den advokaet de Lantheere de slegte redenen van den procureur volkomenlyk wederlegde; nogtans de regtbank sprak een vonnis uyt, waer van de

(a) Dit vervloekelyk *systema* van den godloozen J. J. Rousseau (*Emile*) wierd van eenen opziender der scholen zoo nauwkeurig gevolgd, dat hy verboód van de kinderen den *Vader ons* te leeren, zeggende: *dit gebed is te hoogdraevende: zy begrypen dit niet.*

Digitized by Google

Considerans een denkbeeld geven van de wys, op de welke men onder Oranje regt deed.

« Overwegende, zegt het vonnis, dat *door de grond-wet van het ryk* en door andere wettige schikkingen en reglementen, *het publiek onderwys* EXCLUSIVELYK *in de vorregten is van het gouvernement* (a);

« Dat het onderwys gegeven word door professors, die door het gouvernement benoemd worden;

« Dat deze professors, de leering en de boeken, die in de scholen gebruykt worden, aen het toezigt van de voogden der universiteyten, en van de opzienders der scholen... onderworpen zyn;

« Dat dus eenen geestelyken... die, in de uytoeffening van zyne bediening en in eene publieke vergaedering zich toelaet dit *systema* van onderwys of een van des zelfs deelen te mispryzen... zich plitig maekt van het misdaed, voorzien door den art. 201 van het straf-wet-boek;

« En overwegende dat het genoegzaem bewezen is, door de tot tweemael herhaelde getuygenissen van den borgemeester van de stad van Sint-Nicolaes, van vier leden der regering en van anderen, dat den beschuldigden op 24 september 1827 in de parochiaele kerk van Sint-Nicolaes, ter gelegenheyd der opregting van het wees-huys, eene redevoering heeft gedaen, die onder andere inhoud de misprysing of berisping van het wettig publiek onderwys het welk in het koninkryk in wezen is, en dat hy zelfs gezegd heeft dat *de genen, die zich met het tegenwoordig onderwys bezig houden, 'er laoter de rampzalige gevolgen zullen van gevoelen.* »

Dan volgde het vonnis, waer by Mr de Smet veroordeeld wierd *tot eene gevangenis van dry maenden*.

Nogtans Mr de Smet en den procureur des konings appelleerden van dit vonnis, den eersten om dat hy geene straf verdiend had, en den anderen om dat de straf te kleyn was. Deze zaek wierd den 10 en 11 april voor het geregtshof te Brussel gepleten, daer Mr Beyens de zelve verdedigde met veel behendigheyd: hy toonde dat Mr de Smet, uyt kragt van de grond-wet, heeft mogen zeggen het gene zes getuygen hem optygden. « *De ministers van den godsdienst*, zegde hy, *zyn uyt kragt van hunne zending verpligt van de geloovigen te onderwyzen in de leerstukken van de religie, en gevolgenlyk zy moeten de leeringen bevegten, die aen de zelve tegenstrydig*

(a) Dit was volkomenlyk valsch : want verre van in de grond-wet het woord *exclusivelyk* te vinden, men vond'er zelfs niet in, dat het publiek onderwys in de vorregten was van het gouvernement.

Digitized by Google

zyn, zonder onderscheyd te maeken tusschen de leeringen, begrepen in boeken, de welke van het gouvernement goedgekeurd of niet goedgekeurd zyn... » Voorders zegde hy dat hy den borgemeester Broeyé, opziender der scholen, afgevraegd heéft van te zeggen wat men verstaet doór *tegenwoórdig onderwys* en welke boeken 'er deel van maeken; maer dat dien getuygen niet eenen héeft aengehaeld dan den A. B. C.! eyndelyk steunende op de getuygenissen van 13 persoonen, die ten voórdeele van zynen client getuygd hadden, beweés hy dat Mr de Smet niet gezegd had het geén zes getuygen hem opgetigt hebben. Het hof gaf den 17 april een vonnis waer doór het Mr de Smet ontsloeg van alle vervolging, *aengezien 'er uyt alle de getuygenissen niet genoegzaem volgde, dat hy in een sermoon de akten van het gouvernement, betrekkelyk op het publiek onderwys of de manier van onderwyzen zou berispt hebben.*

Maer terwyl eenen priester van de eene regtbank nae de andere geleyd wierd, om dat hy de waerheyd gepredikt had, liet men aen de godloozen, aen de déisten, volle vryheyd om hunne vervloekelyke leering te verspreyden; immers men zag in het licht komen een vuyl boeksken van 154 bladzeyden (a) gemaekt doór eenen protestant-deist die dierf zeggen :

« Den mensch heéft het gevoelen godsdienstig : een eerzugtig geslagt heéft 'er zich het *monopolium* willen van toeeygenen; het is zonder reden; het godsdienstig gevoelen behoort aen allen toe, het wilt geen priesterdom : want wy allen zyn priesters, en den Vader der menschen heéft ons gewyd : het houd zich niet bezig dan met het oneyndig goed wezen, wiens heylige woonplaets ons hert is; *Waerom dan zou het (godsdienstig gevoelen) eenen tempel bouwen voór de voórzienigheyd, vermits God de geheele wereld bewoont.* Den godsdienst onafhangenlyk van de formen en willekeurige leerstukken aen de welke het belang en de heerschzugt hem zouden willen onderwerpen, zou niet kunnen bevlekt worden doór iets uytwendig en menschelyk. (*Dit is enkelen deismus.*) Het *godsdienstig gevoelen is onveranderlyk, maer de leerstukken zyn veranderlyk gelyk de inbeelding; zy zyn onderworpen aen den invloed van de wetten en van de zeden der volkeren.* » (Dit is enkelen protestantismus.)

(a) *Christianisme et philosophie. Discours sur la Cène par A. F. S. Delamotte.* Bruxelles 1828.

Digitized by Google

Ik weét niet of den schryver van zulke zottigheden ergens uyt een dol-huys uytgebroken is: maer ik weét zeer wel, dat hy de zelve schryvende niet wist wat hy zegde: *het godsdienstig gevoelen is onveranderlyk*, zegt hy, *maer de leerstukken zyn veranderlyk gelyk de inbéelding!* indien hy eenig denkbeéld had van leerstukken in zaeken van religie, dan zou hy weten dat zy zoo onveranderlyk zyn als de eeuwige waerheyd, daer zy op gegrond zyn.

« Christus is, volgens Delamotte eenen grooten philosoóph, den zuyversten der zedeleeraers, maer *hy is geenen God.* » Wat eene gods-lastering!

Het is de godlooze leering van vele der hedendaegsche protestanten welkers *leerstukken veranderlyk zyn gelyk de inbeélding.* Voorders zegt hy: « het zoo genaemd mysterie van de transubstantiatie is tegenstrydig aen het oórdeel (*wel te verstaen aen het oórdeel van eenen protestant-deist*); de mis is eene afgodery » etc. Delamotte doet niet anders dan uytschryven de duyzendmael wederlegde dolingen der ketters: dus is het niet noodig hem te antwoórden.

Allen onpartydigen lezer zal bekennen, dat dit lasterschrift van Delamotte, in den zin van Mr de Moor (*ziet boven blad-zyde* 132) wel bekwaem was *om oneenigheyd te veroorzaeken en om twist en tweedragt te zaeyen:* nogtans men vond niet eenen procureur-crimineél om dien auteur te vervolgen. Dit moet niemand verwonderen; maer men moet ten hoogsten verwonderd zyn dat 'er zelfs geene procureurs des konings gevonden wierden, om een ander niet alleen godloos, maer ook *oproerig* werk geregtelyk te agtervolgen. Dit schrift (a), waer van zekeren d'*Herbigny* den auteur was, randde niet alleen de katholyke religie aen, maer ook het koningdom: dus het moest toegejuygd worden doór de republikaenen, doór de pseudo-liberaelen en doór alle de vyanden van onze H. religie. Eenen zeer liberaelen man gaf eenen *prospec-*

(a) *Des destinées futures de l'Europe. Bruxelles* 1828.

Digitized by Google

tus van dit werk uyt, waer in hy den auteur boven maeten prées en verhefte; hy dierf daer zelfs de valsche opinien van d'Herbigny bevestigen, zeggende: « De volkeren beheerschen de koningen. Het is te vergeésfch dat *het verbond van den Catholicismus en van alle de koningen, die hem begunstigen* (a), wilt gebieden aen de voórvallen, de volkeren tegenhouden of hun doen te rug gaen; het (verbond) zal zich duyzendmael verbreyzelen, eer het dit zal bereyken. Indien de eene tegenstrydige zaeken de anderen by brengen, *de beurt van den republikaenschen geest is gekomen*, en hy zal alles innemen, indien men zynen toevlugt niet neémt tot eene overeenkomst. Den Roomschen Catholicismus kan niet overeenkomen zonder aen zyn wezen, dat despotiek is, te verzaeken; maer daer is eene overeenkomst mogelyk voór de monarchy. (b) »

Den Catholicismus kan dan, volgens den uytgever van dien *prospectus*, niet bestaen met de nieuwe constitutionele gouvernementen. Nu, welk is het natuerlyk gevolg, dat men moet trekken uyt zoo eene opinie? — dat men de katholyke religie moet vervolgen, verdelgen en te niet doen, gelyk den godloozen Voltaire aen zyne leerlingen bevolen heéft, geduerig herhaelende: *ecrasez l'infame.*

(a) Deze spreékwys moet den opstelder van den *prospectus* verschrikt hebben: want in andere exemplairen heéft hy in deszelfs plaets gesteld: *het is te vergeésch dat het verbond van den catholicismus, van de Borbons en van Oostenryk,* etc. Het is ook wel mogelyk dat hy dit alzoo veranderd heéft om Willem, indien dezen zich eens gunstig toonde aen de katholyke religie met het konkordaet getrouwelyk uyt te voeren, niet in te wikkelen in het *anathema,* uytgesproken *tegen alle de koningen, die den Catholicismus begustingen.*

(b) Zie hier de eygen woórden. « Les peuples dominent les rois. *En vain l'alliance du catholiscisme et de tous les rois qui le secondent,* prétend-elle commander aux événemens, arrêter les peuples ou les faire rétrograder; elle se brisera mille fois avant d'y parvenir. Si les contraires amènent leurs contraires, *le tour de l'esprit républicain est revenu,* et il envahira tout, si l'on n'a recours à une transaction. *Le catholicisme romain ne peut transiger* sans renoncer à son essence qui est despotique; mais il est une transaction possible pour la monarchie.. »

Digitized by Google

En wie was den uytgever van dien *prospectus*? den liberaelen A. Baron, professor van het musæum te Brussel, en opstelder van de *gazette des Pays-Bas*, die doór het gouvernement betaeld wierd; wanneer zag men dien *prospectus*, waeragtig manifest tegen de katholyke religie, in het licht komen? op den zelven tyd dat de katholyke Nederlanders, met ongeduld, afwagtten de uytvoering van het konkordaet, het welk hun de vrye uytoeffening van hunne H. religie moest wedergeven!

Maer om den lof, die A. Baron, in de *gazette des Pays-Bas*, aen den auteur *des destinées futures de l'Europe* gegeven heéft, te kunnen weérdeéren, is het noodig eenige plaetsen uyt dat liberal boekje aen te haelen. Den *citoyen* d'Herbigny, na de republiek aengeprezen te hebben, en de monarchy als *een koninklyk en priesterlyk gouvernement* veroórdeeld te hebben, spreékt van de fransche revolutie van 1789 en durft zeggen:

« *De fransche natie is al eenen reus voórwaerts gegaen in haere revolutie; zy heéft de voórgaende eeuwen gebrandmerkt en de toekomende geopend.* Zy zal zich de eerste gaen aenbieden aen het vernuft van de geslagten die ons volgen. De jaerboeken van den menschelyken geest bieden geene tydstip aen van zoo eene wonderbaere ontvouwing van zyn verstand... Het vernuft der franschen, sedert zoo vele eeuwen opgesloten geweést hebbende, schynt alle zyne kragt bewaerd en op eenen dag verzameld te hebben om, in eenen keer en voór altyd, te zegepraelen over de onwetenheyd en wederstand der koningen.... De fransche natie is niet geweést het gene zy kon zyn, en zy is nog niet het gene zy zal zyn. Het gene zy gedaen heéft zal haer leeren, wat 'er haer nog over is te doen (a)»

Men verstaet zeer wel, wat afgrysselyke les hy hier geéft aen het fransch volk, en hy geéft de zelve les

(a) La nation française, dans sa révolution, *s'est avancée comme un géant; elle a flétri les siècles passés*, et ouvert les siècles futurs. Elle ira se présenter la première au génie des générations qui nous suivent. *Les annales de l'esprit humain n'offrent aucune époque d'un si prodigieux développement de son intelligence...* Le génie des français ayant été comprimé depuis tant de siècles, semble avoir réservé et amassé toute sa force dans un jour, afin de triompher, d'un seul coup et à jamais, de *l'ignorance et de la résistance des rois....* La nation française n'a pas été ce qu'elle pouvait être, et elle n'est pas encore ce qu'elle sera. *Ce qu'elle a fait, lui apprendra ce qui lui reste à faire....*

Digitized by Google

aen het meestendeel der andere volkeren. Voorders voórzegt hy « dat 'er eene *onfeylbaere afscheyding* zal komen tusschen de volkeren en de koningen, en dat de koningen zullen vallen en ongelukkig worden. »

Nogtans deze schrikkelyke voórzegging raekt het koninkryk der Nederlanden niet : want den propheét *d'Herbigny* heéft gedroomd, dat den dag van eene *onfeylbaere afscheyding* noyt zal verschynen voór den koning der Nederlanden en voór zyn volk ; zy zullen tot het eynde der eeuwen vereenigd blyven, en waerom? « Willem den I, zegt hy, houd direkte gemeynschap met « zyne volkeren ; daer is in de historie niet eenen ko« ning die zoo geregeérd heéft, ten zy *Marcus Aure« lius* in de geruste tyden van het Roomsch ryk (a). « De Nederlanden zyn den eenigsten staet van Europa « die bevryd is van de twee groote plaegen, die alle « anderen verdrukken, *het priesterlyk jok en het aris-*

(a) D'Herbigny toont hier eene volkome onwetenheyd van de historie of eene groote boosheyd, als hy de regering van Willem roemt en vergelykt met de regering van den eerloosten van alle de vorsten. Marcus Aurelius maekte glorie in philosoóph te zyn ; hy trouwde met Annia Faustina, eene zeer ontugtige vrouw ; in plaets van haer in te toomen, hy beloonde haer geyle minnaers, en hy overdekte zich met eene schande, welke den laegsten der slaeven niet zou hebben kunnen lyden. Zyne philosophieke godloosheyd ging zoo verre, dat hy de verfoeyelyke Faustina onder het getal der godinnen stelde, haer eene tempel opregtte, en de nieuw getrouwde vrouwen praemde van aen die vuyle godin eene offerhande te doen ! *hy was eenen vreeden vervolger van de christenen, en het is precies hier om dat hy van de godloozen geprezen word :* hy heéft duyzende martelaeren gemaekt, onder de welken men onderscheyd eene doórlugtige vrouw van Roomen, de H. Felicitas en haere zeven zonen Hy is in het jaer 180 gestorven. En d'Herbigny heéft van zoo een wanschepsel van boosheyd, met lof durven spreken ! en eenen professor van het musœum te Brussel heéft het boekje van d'Herbigny durven pryzen en des zelfs *prospectus* uytgeven ! indien Willem niet van zin was geweést de katholyke religie in de Nederlanden te niet te doen, zou hy die twee mannen niet gestraft hebben ? wat d'Herbigny aengaet, Willem toonde hem in eene audientie zoo veél genoegen, en hy reykte hem zoo dikwils de hand toe, dat den propheét zelf, die zoo een onthael niet voórzien had, 'er ten hoogsten over verwonderd was.

Digitized by Google

« *tocratisch jok;* het is een koninkdom, dat in het hert « van Europa, tot een voorbeéld geplaetst is in het mid- « den van despotieke gouvernementen. »

O wat een geluk voór de Nederlanden, dat den goe- den koning Willem genaede gevonden heeft by den pseudo-propheét, en niet begrepen is geweést in het ysse- lyk vonnis, uytgesproken tegen alle de andere koningen! nogtans d'Herbigny maekt nog een onderscheyd tusschen de koningen, en hy bemerkt dat de eenen *protestant* zyn en de anderen *katholyk;* en deze laetsten zyn de plig- tigsten: want « de katholyke koningen, *zegt hy*, zyn nog « het gene zy waeren over dry honderd jaeren, ge- « bruykende de *bygeloovigheyd* om de staetkunde te « versterken, en gebruykende de staetkunde om de *by-* « *geloovigdheyd* uyt te breyden. » Was dit de volke- ren niet ophitsen om, en boven al, de *katholyke* konin- gen van den troon te werpen? men kan 'er niet aen twyffelen: want hy voegt 'er by: « indien de konin- gen dikwils het regt gehad hebben van de volkeren te kiezen, de volkeren hebben noyt het regt verloren van de koningen te kiezen. » Met wat eenen drift moest zoo een boos werk en des zelfs prospectus niet gelezen worden doór de leerlingen van A. Baron! en zoo een oproerig werk wierd in de gazette van Van Gobbelschroy geprezen, en de procureurs-crimineél lieten het gerustelyk en pu- bliekelyk uyt geven!

Leerlingen van het Collegium philosophicum gezonden naer Roomen. Des- potieke bedryven. Aenkomst van Myr. Capaccini. Opening der Staeten. Bellet en Jodar uytgebannen. M. Ducpetiaux en anderen gevangen. Vereeniging der katholyke en liberaele schryvers. De Potter in de Petits-Carmes. Den bisschop van Namen ingewyd.

Wanneer de katholyken, in de voórgaende jaeren, hunne wenschen geduerig uytdrukten om, by middel van een konkordaet, bischoppen te bekomen; dan wier- den zy uytgelachen van de zoo genoemde liberaele jour- naels, die hunne redenen hadden om noch konkordaet noch bisschoppen te willen: zy schreuwden alsdan gewel- diglyk tegen den Paus en de klergie, en zy geveynsden

Digitized by Google

bitterlyk te weenen over de gevaeren, die den staet zouden bedreygen, indien 'er een konkordaet met den Paus gemaekt wierd: nogtans het wierd gemaekt, maer niet uytgevoerd; en die zelve journals begonnen nu in 1828 geweldiglyk te schreuwen om bisschoppen te hebben. Zy wierden waerlyk kwaed, en zy durfden den Paus beschuldigen, dat hy het konkordaet niet wilde uytvoeren. De oorzaek van hunne gramschap was, dat den Paus uytstelde te voldoen aen den eysch van Willem, die Mr Oudenard, pastoor van O. L. V. van de Kapelle te Brussel, voór Bisschop van Namen gevraegd had: maer den Paus had wel reden om dit te weygeren, overtuygd zynde doór den *Confidentielen* brief van Van Gobbelschroy, dat Willem in het maeken van het konkordaet niet regtzinnig gehandeld had. Nogtans Willem had het grootste belang om de redenen weg te nemen, die Z. H. beletteden van bisschoppen te benoemen: want hy had de stemmen noodig van de katholyke leden der Staeten-Generael, aen de welke hy, dit jaer, eenen nieuwen tienjaerigen budjet moest voórstellen. Hy déed dan aen den Paus nog eens de schoonste beloften, en drong altyd sterker aen, om de benoeming van Mr Oudenard te bekomen. Bovendien *hy vraegde Mgr. Capaccini* voór nuncius om met hem de uytvoering van het konkordaet te regelen.

Maer op den zelven tyd, dat hy het konkordaet scheén te willen uytvoeren, gebruykte hy eene nieuwe streék om zyn boos *systema* te handhaeven: immers hy deéd, doór Mr de Celles zynen gezant te Roomen, den Paus oodmoedigly en met aenhouding verzoeken, om vier leerlingen van het *Collegium philosophicum* in een der Seminarien van Roomen te willen aennemen. Dit was misschien de fynste van alle de listen, die Willem heéft kunnen verzinnen om, indien zyn verzoek toegestaen wierd, den aertsbisschop en de vicarissen generael der openstaende bisdommen te kunnen beschuldigen van te groote strengheyd. Mr de Celles heéft noyt bekent gemaekt de wetens-

Digitized by Google

weêrdige voórwaerden, op de welke Z. H. eyndelyk heêft toegestemd. Zekeren Roelants, opziender van de universiteyt te Loven, vertrok dan heymelyk met vier leerlingen van het *Collegium philosophicum* naer Roomen, alwaer zy, na over hunne bekwaemheyd ondervraegd en eenigen tyd over hunne roep beproefd geweést te hebben, in het Seminarie van den H. Apollinaris aenveérd wierden. Deze zaek wierd geheym gehouden tot twee daegen voór de opening der Staeten, wanneer de gazette van Van Gobbelschroy de zelve bekend maekte. Willem had véel gerekend op den indruk, welken deze onverwagte tyding in Belgien zou doen, en op de gevolgen, die men daer uyt zou trekken. En waerlyk de ministeriele journaels schreven aenstonds, dat den Paus in zyne Seminarien aennam de jongelingen, welken onze geestelyke Oversten niet wilden aenveêrden; *die Oversten* zegden zy, *willen meer katholyk zyn als den Paus, dus zy hebben ongelyk.*

Nogtans hier was een groot onderscheyd te maeken tusschen den stand van den Paus en van onze geestelyke Overheyd: immers Willem had doór zyne besluyten van den 14 junius de regten der bisschoppen overweldigd, die *doór goddelyk regt* verpligt zyn de jongelingen, geschikt tot den geestelyken staet, van jongs af te onderwyzen; hy had hun bovendien verboden van voórtaen eenige leerlingen in de Seminarien te ontfangen dan de genen van het *Collegium philosophicum*; gevolgenlyk zy konden deze leerlingen in hunne Seminarien niet aennemen zonder zich te onderwerpen aen die schismatieke besluyten, zonder hunne geheyligste regten af te staen, en zonder hunne wezendlykste pligten te verraeden.

Maer wat den Paus aengaet, Willem had aen hem niet kunnen zeggen gelyk hy aen de bisschoppen gezegd had: *gy zult voórtaen geene jongelingen onderwyzen; gy zult de leerlingen van myn Collegium philosophicum in uwe Seminarien aennemen en geene anderen.* Dus den Paus had eene volkome vryheyd om die leerlingen

Digitized by Google

aen te nemen of niet, zonder zich op eeniger wys te onderwerpen aen de booze besluyten van Willem. Men mag of men kan uyt de aenneming van die vier gemelde leerlingen niet anders besluyten dan alleenlyk, dat den Paus aen het verzoek van den koning heeft toegestemd, om hem een nieuw bewys te geven van zynen goeden wil en van zyne groote goedheyd, in de hoóp van Willem te bewegen om van zyne despotieken handel, ten opzigte der katholyken, af te zien.

En in der daed groot was alsdan den despotismus die de katholyken verdrukte: want geheel het onderwys zoo van de jonkheyd als van de kinderen zelve, was onder de magt van het gouvernement. Alle de professors der kollegien, alle de schoólmeesters en schoólmeesterssen moesten zich onderwerpen aen het *exaem*, dat Willem doór zyne booze besluyten geboden had; en dit exaem diende zoo zeer niet om zich te verzekeren dat de genen, die wilden onderwyzen, daer toe bekwaem waeren, dan wel om de gelegenheyd te hebben van katholyke Belgen aftewyzen en Hollanders, zelfs protestanten, in hunne plaets te stellen (a). Eenige pastoors en onderpastoors, om geene hollandsche schoólmeesters in hunne parochien te zien komen, hadden zich aengeboden om de kinderen van hunne parochiaenen *gratis* te leeren lezen, schryven en cyfferen: maer zy waeren van de hand gewezen! de zusters van liefde te Melsele waeren gelyk

(a) Het is meermaels gebeurd, dat de examinateurs de zotste vraegen voórstelden aen katholyke schoólmeesters, by voórbeéld: *hoe doet de wagen, als pagter oom naer de markt ryd? hoe sist de pan als moeder koeken bakt?* Men had wel te raeden om aen zulke en diergelyke vraegen te voldoen: het antwoórd, dat zy wilden hebben op de eerst vraeg, was *roto to rato;* en op de tweede: *siste, siste siste.* Dit zou niet dan belachelyk zyn; maer het was eene boosheyd, om dat zy die vraegen deden met inzigt van de genen, die 'er niet op antwoórden, verlegen te maeken, en als onkundigen af te wyzen. Ik wil niet spreken van de meer dan onbetaemelyke vraegen, die sommige onbeschaemde examinateurs durfden doen aen de schoólmeesterssen, welken zy meermaels van schaemte deden blozen..!

Digitized by Google

vele anderen niet aengenomen om kinderen te leeren; zy hielden dan op van te onderwyzen; maer zy gingen voorts in de kinderen te leeren *breyen en naeyen*. Van Doórn, gouverneur van Gent zond aen Mr den graef de Bergeyck; borgemeester van die gemeynte, bevel van die brey-en-naey-schoól te sluyten. Dezen wilde daer aen niet voldoen, en wierd van zyn ampt afgezet : hy ging dan aen den gouverneur de reden vraegen van zyne afzetting, en kreég tot antwoórd, dat *het gouvernement eenen borgemeester, of allen anderen persoon afzettende, geene rekening van zyne beweég-redenen te doen had.* Hy ging dan by Van Gobbeschroy, en vraegde wat 'er tot zynen last was : dezen antwoórdde dat *hy alleenlyk afgezet was om dat den gouverneur van Gent had laeten weten, dat Mr de Bergeyck de zelve gevoelens, gelyk het gouvernement, niet had over het publiek onderwys.*

Eenen onderpastoor zond aen het gouvernement een verzoek-schrift om een kleyn traktement te vraegen, gelyk vele andere onderpastoors genoten. Den borgemeester der gemeynte wierd belast van den verzoeker te ondervraegen, en van onder anderen te antwoórden op de volgende vraeg : *welke zyn zyne uitlatingen over het Collegium philosophicum en over het vernietigen der kleyne Seminarien?*

Eenen pastoor, ouden man van 83 jaeren, gedwongen geweést hebbende van zynen dienst te staeken, vraegde een pensioen om stil te leven; en hy wierd doór bevel van het gouvernement, *ondervraegd over zyn gevoelen wegens het Collegium philosophicum!*

Van den anderen kant, alhoewel het konkordaet de zaeken hersteld had op den voet, daer zy waeren voór de besluyten van 14 junius 1825; nogtans de kleyne Seminarien bleven gesloten, en indien eenen pastoor ondernam van eenigen jongeling in de latynsche tael te onderwyzen, hy wierd doór het geregt agtervolgd (a).

(a) Een vermete vermoeden was zelfs genoeg om eenen priester te agtervolgen. Het is alzoo dat Mr Bertrand, pastoor van het gast-

Digitized by Google

Wat de groote Seminarien aengaet, niet eenen leerling was daer, sedert 1 october 1825, aengenomen geweést: dus alle de Seminarien waeren nu by na ledig, en indien 'er nog een kleyn getal van Seminaristen zich daer bevond, de reden was dat de geestelyke overheyd hun daer langer, dan het de gewoonte was, deéd verblyven, op dat de Seminarien niet geheel ledig zouden worden: maer dit moest wel haest een eynde nemen doór het gebrek van priesters in de parochien (a)

Nogtans den Paus, hopende van Willem tot betere gevoelens te overhaelen, voldeéd eyndelyk aen zyn verzoek, en hy preconiseérde, den 23 junius, Mr Oudernard voór het Bisdom van Namen; hy zond ook Mgr Capaccini naer het Nederland. Dezen kwam den 10 october te Brussel: dit was al wat Willem verlangde om de oogen der katholyken te verblinden. Hy sprak van dit voórval met groot genoegen aen de Staeten-Generael, welkers zitting hy den 20 october te Brussel opende, zeggende:

huys te Rebecq, doór den distrikts-kommissaris Digneffe vermoed en beschuldigd wierd, dat hy aen vyf of zes jongenlingen de latynsche tael leerden, en dat hy hun opgehitst had om in de kollegien der Jesuiten in Vrankryk te gaen studeren. Hy moest dan den 18 junius voór de regtbank te Nyvel verschynen: maer den beschuldiger geene bewyzen kunnende by brengen, wierd Mr Bertrand vry-sproken.

(a) Ziet hier hoe zeer het getal der leerlingen in de Seminarien verminderd was sedert de besluyten van 14 junius 1825.

In 1825.		en	In 1828.
Te Mechelen.	363		56
» Gent	330		140
» Luyk	350		80
» Namen	285		50
» Doornik	158		18
» 's Hertogenbosch . .	85		49
» 's Heerenberg . . .	69		5
» Waarmond	70		23
	1710		421

Digitized by Google

« De voórbereydende maet-regels, voór de uytvoering van het konkordaet, worden de eenen na de anderen geregeld. De onderhandelingen, daer over geopend, gaen voórts met eene wederzydsche zorg, die 'er alleen den goeden uytval kan van verzekeren: de preconisatie van den bisschop, benoemd tot den Stoel van Namen, doet my de zelve eensgezindheyd hopen voór de vervulling der andere openstaende stoelen. »

Wat eene verfoeyelyke geveynsdheyd! op den zelven tyd dat hy zoo sprak, was Mr Eyschen, doór zyn bevel, van Trier naer Bonn vertrokken, om daer de aenneming te bereyden van een nieuw baksel van 40 leerlingen van het *Collegium philosophicum*, die Willem ging zenden naer de Universiteyt van die stad. Zou Willem die jongelingen naer Duytsland gezonden hebben, om de theologie te leeren, indien hy van zin was geweést van het konkordaet uyt te voeren? maer mits alle de jongelingen, die te Trier, te Roomen en te Bonn studeérden, geheelyk op kosten van het land onderhouden wierden, en dat 'er daer voór niets in den budjet gesteld was, zoo is de vraeg, uyt welke geldkas Z. M. het geld haelde om zulke zwaere en buytengewoone onkosten te betaeten. (*Zie* 1ste *deel bladz.* 456 *en volgende.*)

Willem, na volgens gewoonte gesproken te hebben van de voldoende gesteltenis van het ryk, toonde zyn misnoegen voór de provinciale Staeten, die hem *de afschaffing van het maelregt en de herstelling van den jury* gevraegd hadden; hy beschuldigde hun van zich *de regten toegeeygend te hebben, welken de grond-wet exclusivelyk* toeschrift aen de wet-gevende magt... dan voegde hy 'er by:

« Ik heb aen eene kommissie vertrouwd het onderzoek der verbetering, welke het hoog onderwys bekwaem is te ontfangen. Het publiek onderwys is den grond van het borgerlyk geluk; de zorgen, welken het vereyscht, moeten tot dat oogwit geschikt worden; *ik zal ook deze zorgen agten niet alleenelyk als eene van myne gewigtigste pligten maer ook als een van myne dierbaerste* REGTEN....

« De ontwerpen van den buytengewoonen budjet voór het toekomende jaer en van den gewoonenlyken budjet voór tien jaeren zyn gereed om aen uwe vergaedering voórgesteld te worden.

Digitized by Google

Ik kan U. hoomogende de gelukkige verzekering geven, dat wy den nieuwen tien-jaerigen loop zullen kunnen intréden *zouder dat de publieke lasten eenigsints bezwaerd worden....*

«Ik heb eene wet doen gereed maeken, waerby de schikkingen, gemaekt in de eerste jaeren van myne regering voór de schelmstukken in materie van oproer, zullen vervangen worden...

«Ik ben zeker van de regtzinnige medewerking van U. hoogmogende, om het publiek welvaeren sterker te vestigen *met onze grond-wet te beschermen tegen de aenvallen van de onwetenheyd of van de grootermaeking (exagération.).*»

Het geén Willem daer zegde van zyn zoo genoemd *regt over het publiek onderwys*, was de bevestiging van den *Confidentielen brief* van zynen minister Van Gobbelschroy, en een nieuw bewys dat hy, niet tegenstaende alle zyne beloften, gedaen aen den H. Stoel, de besluyten van 1825 wilde staende houden. Dezen trouwloozen handel en de haetelyke berisping, welke hy plegtiglyk gaf aen de provinciaele staeten, veroorzaekten den hevigsten twist in de staeten-generael : immers wanneer zy beraedden over het adres tot antwoórd op de redevoering van Willem, dan zegde Mr De Gerlache :

Ik denk dat 'er reden is van regt uyt te antwoórden *dat de provinciaele staeten geene berisping verdienen...* Is dan het gouvernement zoo gevoelig en zoo argwaenig geworden, dat het kwaed word voór een enkel verzoek? De instelling van den *jury* is niet minder noodzaekelyk als de afzondering der dry magten en de verantwoórdelykheyd der ministers, die men ons nog betwist, en wat betwist men ons niet? *Wy zullen vroeg of laet alle de waerborgen bekomen, die wy vraegen, daer is weynig aengelegen of het gouvernement wilt of niet en wilt.* De beweging is begonnen... Het is nauwelyks dry jaeren geleden, dat ik hier met een wel kleyn getal van agtbaere medegezellen *de vryheyd van het onderwys* verdedigde. Dit was dan eene grouwelyke lastering! wy waeren kwaedwilligen, de vrinden van den vremdeling! wy wierden byna uytgejouwd! heden is het eene van die waerheden, die langs de straeten loopen. Het gouvernement wist niet wat het deéd over dry jaeren, als het de onderwyzing om verre wierp; en het bewys daer van is, dat het nu kommissien vergadert om te vraegen, wat het moet doen met alle die puynhoopen. Het voerde den oórlog tegen de opinien, daer is alles; het kende zoo weynig zyne regten, en het is zoo zeer vervoerd doór de woede van te reglementeren doór besluyten of doór zynen

Digitized by Google

verhielende fanatismus, dat het schynt niet te weten dat de opinien zynen eygendom niet zyn... Heb ik hier geene lieden gehoord die zeer wel vonden dat het gouvernement, doór enkele besluyten, aennam de generaele onderneming van het *monopolium* der opvoeding van onze jongheyd, opvoeding die, doór de eeuwige wet van de natuer, met regt toekomt aen den eersten koning, aen den vader des huysgezins? Zy vonden zeer wel dat men de genen, die de onderwyzing in vremde landen zouden gaen zoeken, beroofde van hunne politieke regten, en dit altyd doór enkele besluyten!... Men kan veél durven doen in een land, daer men, sedert 13 jaeren, straffeloos wetten toepast, die alleenlyk gemaekt zyn voór den oproer, alhoewel 'er noyt schyn van oproer geweést is. Al had ik niet dan myne onde klagten tegen het gene het gouvernement *een van zyne dierbaerste regten* noemt, tot veragting der regten van het vaderschap, ik zal stemmen tegen het adres. »

Vele andere leden spraken met de zelve kragt en in den zelven zin : nogtans het adres, na eenige veranderingen ondergaen te hebben, wierd goedgekeurd doór 57 stemmen tegen 22. De staeten zegden in dit adres... « Wy hopen ook dat de regtzinnige en geheele uytvoering van het konkordaet zal volbragt worden volgens de begeêrte van U. M. en volgens de grondregels, die doór de Constitutie van het ryk ingesteld zyn... »

Nogtans den nieuwen minister van financie Mr Van Tets van Goudriaan kwam, den 27 october, een ontwerp van wet aen de Staeten voórstellen over den budjet der buytengewoone onkosten voór 1829, beloopende 27 millioenen, 201 duyzend, 686 guldens : dit beloop, gevoegd by den tien-jaerigen budjet, maekte eene somme van 87 millioenen, 76 duyzend, 738 guldens, die in het toekomende jaer moesten betaeld worden ! Dien minister stelde ook een ontwerp van wet voór over den nieuwen tien-jaerigen budjet beloopende 68 millioenen, 754 duyzend, 318 guldens, en een ontwerp over de middelen om de kosten van dien budjet te dekken; het maelregt bevond zich noch onder deze middelen : doch hy stelde in den zelven oogenblik een ander ontwerp voór, in het welk het maelregt uytgelaeten was : maer hy vraegde in zyne plaets eene vermeerdering van 950 duyzend guldens op

Digitized by Google

den collectiven zegel, van 600 duyzend guldens op het personeél, *en van* 50 *ten honderd op het zout, sterke dranken, bier en azyn.* Den minister, onderrigt zynde van den hevigen wederstand ter sectien tegen den tienjaerigen budjet, nam den zelven te rug, en stelde eenen anderen voór, waer in hy het maelregt afschafte; maer hy vraegde eene vermeerdering van 30 ten honderd op alle de dranken, gedistileérd in het land; 25 ten honderd op de inlandsche bieren, azyn en zout... Men zal voórder het lot van deze voórstellen zien.

Indien het gouvernement de toestemming der Staeten aen zoo een voórstel wilde bekomen, had het zekerlyk wel voórzigtig moeten zyn om de gemoederen niet te verbitteren: nogtans het maekte zich den volgenden dag pligtig van een misdaed tegen de drukpers: immers twee schryvers de heeren B L. Bellet en H. Jador, opstelders van den *Argus*, waeren den 1 julius, te Brussel veroórdeéld geweést tot een jaer gevangenis, om dat zy tegen het ontwerp van den nieuwen straf-wetboek geschreven hadden (a). Zy hadden hunnen toevlugt genomen tot de vaderlyke goedertierenheyd van Z. M., en gratie gevraegd. Willem had, doór een besluyt van 4 october, hun verzoek genadiglyk toegestaen, *met bevel van aenstonds uyt het land te vertrekken.* Dan vraegden zy van liever hunne straf te ondergaen, dan uytgebannen te worden: men antwoórdde dat zy moesten vertrekken. Zy protesteérden tegen zoo eene willekeurige uytbanning: maer zy wierden doór de gendarmen uyt het land geleyd. Mr Ed. Ducpetiaux, eenen jongen maer moedigen advokaet, zoo eene openbaere schending der grond-wet niet kunnende verdraegen, deéd in den *Courrier des Pays-Bas*, eenen artiken stellen, waer in hy die uytbanning toeschreéf aen

(a) Zy hadden de volgende snakery in hun dagblad gesteld,

Pauvre peuple, on vous pressura, on vous pendra
Voilà la liberté, biribi
A la façon de barbari, mon ami.

Digitized by Google

het ministerie. « Bellet en Jador, zegde hy, hadden tot de goedertierendheyd van den koning hunnen toevlugt genomen, en de strengheyd der ministers heéft hun lot verzwaerd. Men heéft eenige maenden van gevangenis veranderd in eene eeuwige uytbanning; men heéft, doór eene barbaersche bespotting, deze gewaende verandering vercierd met den titel van *gratie*. » Mr Ducpetiaux als auteur van dien artikel, en Mr Coché-Mommens, drukker van den *Courrier* als mede pligtig, wierden, den 28 october, in de gevangenis geworpen, beschuldigd zynde *van gepoogd te hebben het wantrouwen en oneenigheyd te verwekken onder de inwoonders van het ryk, en dus straſschuldig volgens het besluyt van* 20 *april* 1815.

De advocaeten Jottrand en Claes waeren ook gevangen voór twee artikelen, geschreven tegen Van Maanen en gesteld in den zelven *Courrier*. Meester de Stoop, bedienende het ampt van procureur-generael, had den *Courrier* doen agtervolgen ter oorzaek, zegde hy, *van de te verre gaende losbandigheyd van dien journael, in Z. E. den minister van Justitie te hoonen en te beledigen. De Stoop* had ook bevolen den *Courrier te* STRAFFEN, *op dat zyne straf zou dienen tot een voórbeéld, dat de andere journaels zou kunnen verveérd maeken.*

Het was dan dat de genen, die byna altyd met onverschilligheyd (om niets meer te zeggen) de katholyke schryvers hadden zien veroórdeelen, de oogen open deden en zagen, dat den zelven *despotismus*, onder den welken de katholyken nu 13 jaeren gezugt hadden, hun ook ging verdrukken: maer het was ook alsdan, dat de vereeniging der liberaele en katholyke schryvers, waer van den grond al eenigen tyd gelegd was, eyndelyk voltrokken wierd om eenpaeriglyk, en met kragt, de vryheyd der drukpers weder te eysschen.

De zaeken waeren in dezen toestand, als Willem, den 3 november, eene boodschap zond aen de Staeten, waer in hy vraegde van hem een crediet te openen om 15 millioenen te ligten tot onderstand van zyne bezittingen in Oost-

Digitized by Google

Indiën. Mr Ch. de Brouckere nam deze gelegenheyd waer om in deze zelve zitting een voórstel te doen van de grootste aengelegenheyd, zeggende... Ik heb de droefheyd van een jammerlyk besluyt, gemaekt in het midden der beroerten, te zien overleven aen de herstelling van de diepste rust? hoe zou ik kunnen verdraegen dat de drukpers gevangen blyve in den oogenblik, dat wy geroepen zyn om te stemmen over de budjetten van zoo vele milioenen? hoe zou ik kunnen agter-uyt-gaen, wanneer eene wet van uytneming, stoutmoediger dan oyt, opstaet en schynt de dagen van bestandelykheyd, die haer nog over zyn, te willen tellen doór het getal van haere slagt-offers?... *Ik heb de eer u voór te stellen de afschaffing van de besluyten van* 20 *april* 1815, *en van den* 6 *meërt* 1818 (zie 1ste deel bladz. 136 en 316.)

Den volgenden dag 4 november wierden de heeren Claes, Jottrand en Coché-Mommens te Brussel voór het geregt gebragt. De regters waeren wat verlegen; want zy wisten geene wet aen te haelen, volgens de welke zy die mannen konden veroórdeelen, en nogtans De Stoop had geboden *hun te straffen :* maer den fiskael Morel vond uyt, dat *Van Maanen den eersten wethouder was van het geregtelyk order van het ryk*, en dat de beschuldigden dien *eersten wethouder in de uytoefening van zyne hooge bedieningen beledigd hadden.* Dan kwam hy voór den dag met den art 222 van den strafwet-boek, die hy hun toepaste. Alhoewel de advokaeten Van Meenen en Mascart dat ongereymd systema van beschuldiging geheelyk om verre wierpen; nogtans de regters « overwegende, dat de twee artikels in kwestie klaerblykelyk geschikt zyn tegen Z. E. den minister van Justitie, *die den eersten wethouder van het geregtelyk order van het ryk is, en ten zynen opzigte beleedigingen bevatten ter gelegenheyd van zyne hooge bedieningen... by gevolg worden veroórdeeld, Jottrand, auteur van den eersten artikel tot eene gevangenis van* 8 *maenden; Claes, auteur van den tweeden artikel tot een jaer en*

Digitized by Google

Coché-Mommens tot 6 maenden, en ider in het byzonder tot de kosten van het proces. » Zy appelleérden van dit vonnis, uytgesproken den 7 november. Des anderendags zag men in den *Courrier des Pays-Bas* eenen naemloozen brief die eyndigde in dezer voegen :

« Daer valt my een gepeys in : laet ons de eene woórden stellen tegen de anderen. Men heéft tot hier toe de Jesuiten vervolgd ; laet ons de *ministerielen* bespotten, hoonen en vervolgen ; dat al wie niet duydelyk doór zyne akten zal bewezen hebben, dat hy aen niet eenen minister aengekleéfd is, gesteld worde in den ban van de Natie, en dat den vloek van de antipopulariteyt met alle zyne gevolgen op hem valle. »

Mr Coché wierd uyt de gevangenis gehaeld en gebragt voór den regter ter instructie, die hem vraegde, wie den auteur was van dien brief? hy antwoórdde : *mits de regtbank zoo wel den drukker als den auteur veroórdeéld, geloof ik dat het onnoodig is hem te noemen.* Mr De Potter dit vernomen hebbende deéd, den 14 november, eenen artikel stellen in den *Courrier*, waer in hy zich den auteur verklaerde van den gemelden brief. Hy wierd des anderendags aengehouden en in de *Petits-Carmes* gezet.

Alle de katolyke en liberaele journaels toonden hunne verontweêrding over die gevangen-neming, en het volk murmureérde met luyder stem. De ministers ziende dat de zaeken meer en meer in de war geraekten, hielden raed : Mr Verstolk, minister der buytenlandsche zaeken, keurde de strengheyd af, die men kortelings tegen eenige schryvers gebruykte ; zyn gevoelen was, dat het gouvernement moest agter-uyt-gaen ; Van Maanen in tegendeel oórdeélde dat men *in het zelve systema van strengheyd moest volherden !* Van Gobbelschroy zegde, dat het zou beter geweést hebben van geene geweldige middelen te gebruyken ; maer *dat het gouvernement, als het eens eenen stap gedaen had, de zwakheyd niet moest hebben van terug-te-keeren.* (a).

(a) Weynigen tyd daerna wierd 'er in Ilenegouwen een gebed, gemaekt voór de primaire scholen, overvloediglyk uytgestrooyd, het welk, indien het geene allergrootste zottigheyd was, eene aller-

Digitized by Google

Nogtans Mr De Potter, die niet meer als Van Gobbelschroy en Van Maanen wilde agter-uyt-gaen, deéd nog eenen artikel onder de naem van *ministerialismus* in den *Courrier* zetten, waer by hy zynen eersten brief bevestigde, en waerin De Stoop wederom een misdaed vond *dat strekte om de ingezetenen te ontrusten en het wantrouwen te veroorzaeken.*

Maer terwyl De Stoop zich bezig hield met dit zoogenaemd misdaed te agtervolgen, maekte Willem zich pligtig van een misdaed, *dat waerlyk de ingezetenen ontruste en het wantrouwen veroorzaekte*, als zy zagen dat hy in de wyding van den bisschop van Namen zich een regt aenmaetigde, dat hem niet toekwam. En waerlyk Mr Oudernard, alle de noodige breven van den Paus ontfangen hebbende, had de zwakheyd gehad van het koninklyk *placet* te vraegen. Willem gaf dan den 17 september, een bessluyt waer in hy zegde: «Wy hebben goed gevonden ons *placet* aen die Bullen toe te staen.... *wel uytdrukkelyk verwerpende den eed, tot den welken den verzoeker gehouden is door eenige der genoemde Bullen*, als tegenstrydig aen onze regten en voórregten, als ook aen de regten en vrydommen van onze onderdaenen. »

---

grootste godloosheyd zou zyn : zie hier eenige plaetsen van dat

Gebed voór Z. M. Willem I, Koning der Nederlanden en zyne doórlugtige familie.

» O God ! gae voort in Willem I te verlichten, dien grooten vorst, welken uwe voórzienigheyd voór opperhoofd gegeven heéft aen alle de provincien en koloniën der Nederlanden. Bewaer hem onder de schaduwe van uwe vleugels, help hem roemweerdiglyk uytvoeren het geén hy voórheéft... voór de eer der wetenschappen, voór den voortgang van de opregte filosophie en voór de voltoying der konsten; maek, grooten God, dat hy niet agte dan de deugd.., dat hy niet bescherme dan de goede hoedaenigheden, en dat hy zyn betrouwen niet geve dan aen mannen *die, gelyk zynen tegenwoórdigen minister van het inwendig, begaefd zyn met de grootste bekwaemheyd, die het licht beminnen, en die genegen zyn om te werken voór het geluk en voór de rationale volmaeking van het menschdom !...* »

Van Gobbelschroy is dan gekanoniseérd ! my dunkt dat Goubau en Van Maanen, wel een plaetsken nevens dien *nieuwen heyligen* verdiend hadden, en Van Ghert eenen *accessit.*

Digitized by Google

Mr Oudernard wierd dan, den 28 october, in de hoofdkerk van Naemen gewyd doór Mgr Hommer, bisschop van Trier, geassisteérd doór Mr Cuvellier Vicaris generael en doór Mr den Kanonik Hauregard, die doór den Paus bemagtigd waeren om in deze plegtigheyd de plaets van twee bisschoppen te bedienen. Den eed, voórgeschreven doór de pausselyke bulle, wierd doór den nieuwen bisschop niet afgelegd geduerende de plegtigheyd, gelyk het pontificael het gebied, maer in de bisschoppelyke Kapel. Het schynt dat men dit alzoo gedaen heéft uyt vrees van eene verergernis, die in de kerk zou hebben kunnen plaets gehad hebben, uyt reden dat het *Koninklyk placet*, gesteld op den rug van de originele bulle, dien *eed uytdrukkelyk verworpen had.* Men vreesde dat, indien den eed, welken den Paus vereyschte, publikelyk in de kerk gedaen wierd, den referendaris of overdraeger Van Ghert 'er zich zou tegen gesteld hebben, en dat hy de moedwilligheyd zou gehad hebben van het *placet* met de *restrictie* te doen voórlezen. Het is waerschynelyk om de zelve reden, dat eenen der Kapellaenen van Mgr Hommer de geheele genoemde bulle niet heéft voórgelezen, en opgehouden heéft aen het deel, het welk den text van den vereyschten eed vervattede.

Nogtans Willem was zeer misnoegd om dat Mgr Oudernard den eed, voórgeschreven doór den Paus, gedaen had: hierom wilde hy den eed niet aennemen, welken den nieuwen bisschop, volgens het konkordaet in de handen van Z M. moest afleggen, voór al eer hy mogt in het bezit van zyn bisdom gesteld worden. Eyndelyk Willem wat beter gezind geworden zynde, ontfing, den 17 november, den bisschop om den eed van het konkordaet te doen. Den eerw. heer Kanonik Hauregard nam dan, op 24 november, bezit van het bisdom in den naem van Mgr Oudernard, die hem ten dien eynde volmagt gegeven had. De Kanoniken vergaderden zich, op dien dag, in de groote kamer van het kapittel; en na dat den akt van vol-magt, de bulle van in 't bezitstelling,

Digitized by Google

en de bulle *ad Capitulum* voórgelezen waeren; na dat den volmagtigden den eed in den naem van den bisschop gedaen had, is Mr den gouverneur met zynen secretaris in het kapittel gekomen, daer men hem aenstonds toonde de procuratie, doór den bisschop gegeven aen Mr Hauregard. Dan heéft den genoemden secretaris voórgelezen het *proces verbael* van den eed, voórgeschreven doór het konkordaet van 1827, die Mgr Oudernard te Brussel aen den koning gedaen had: voorders leésde hy een besluyt, waer by Willem zyn *placet* gaf aen de bulle van in 't bezitstelling: maer dat besluyt vervattede ook eene protestatie tegen den eed, welken den bisschop aen den H. stoel gedaen had; en deze protestatie was hier op gegrond, dat dien eed (volgens Willem, die de lessen van Goubau wel onthouden had) zaeken behelsde, die tegenstrydig waeren aen de wetten, grondregels en gebruyken van het land, aen de vrydommen van de Nederlandsche kerk en aen de regten van den troon. De lezing van dat boos besluyt gedaen zynde, heéft den gouverneur weg gaende, *in den naem des konings* verklaerd, dat Mgr Oudernard in 't bezit gesteld was van het bisdom van Namen. De kanoniken, die niet voórkomen waeren geweést van het gene den gouverneur in het kapittel moest komen doen, waeren zeer verbaesd op de voórlezing van dat besluyt, en het is misschien aen hunne ontsteltenis toe te schryven, dat de pausselyke bullen *ad Clerum*, *ad populum*, *ad vassalos* in de kerk niet voórgelezen zyn. Men kan uyt den leelyken rol, die Willem in deze twee plegtigheden gespeéld heéft, gemakkelyk besluyten, dat hy een *antecedent* wilde instellen, op het welk hy in het toekomende zyne voordere overweldigingen zou kunnen vestigen.

Beraeding der Staeten over het voórstel van M. De Brouckere. Van Maanen dienaer van den Koning. *Budjet voór* 1829 *aengenomen. Ligting van* 15 *millioenen goedgekeurd.*

Het voórstel van Mr De Brouckere over de afschaffing van de besluyten van 1815 en van de wet van 6 meért

1818, wierd den 28 november in de Staeten onderzogt. Ik kan niet nalaeten eenige uyttreksels te geven van de redevoeringen die, in deze vermaerde beraeding uytgesproken zyn, en die den *despotismus* van het gouvernement zoo wel bekend maekten.

Mr De Secus na bewezen te hebben dat het besluyt van 20 april moest aenzien worden als met volle regt afgeschaft, randde de wet van 6 meêrt aen, zeggende:

» Deze wet is een groot net, uytgespannen om te vangen al wie mishaegt. De laetere voórvallen hebben het oogwit van die wet schynen aen-te-wyzen. Het is omtrent 4 jaeren geleden dat eenige journals, waer van vremdelingen medehelpers waeren, niet alleenlyk den *philosophismus*, die in Frankryk zoo vele rampen heéft voórtgebragt, verspreydden, maer dat eenen van hun met eene walgende onbeschoftheyd den grouwelyken *atheismus* aenpredikte. Men beschimte de katholyke klergie met eene volkome vryheyd... Niet een autoriteyt toonde zich genegen om die *losbandigheyd* tegen te houden; men verschanste zich agter de vryheyd van drukpers. De buytensporigheyd ging zoo verre, dat zy deéd vermoeden dat eene *heymelyke magt de zelve opstoókte en begunstigde.* Op den zelven tyd oeffende men eene strenge inquisitie op alle de sermoonen der katholyke priesters, en als men maer op eeniger wys middel vond om te agtervolgen, men bragt hun voór de regtbanken.«

Mr De Gerlache. » Het geén my doet vreezen dat den arreté van 1815 zoo gemakkelyk niet kan om verre geworpen worden, gelyk men het zich inbeéld, is dat hy den vader is van eene talryke familie, en dat hy magtige bondgenoten heéft. Is het den geest der duysternissen niet, die hem in 1818 een nieuw leven heéft gegeven, en die de besluyten van 1825 over het onderwys en zekere artikels van het óntwerp van den straf-wet-boek, heéft voortgebragt? leést in den art. 480 van het genoemd ontwerp de straffen waermede men de priesters bedreygt, *die briefwisseling zouden gehad hebben met eene vremde mogendheyd, het is te zeggen met hun geestelyk Opperhoofd;* en ziet in den art. 159 hoe men van zin is de schryvers te straffen, *die zouden gepoogd hebben den eerbied, die men aen de publieke autoriteyt, aen de bestaende wetten en reglementen schuldig is, te verminderen...* Eene administratie, waer van byna alle de hoofden onkatholyk zyn, word schielyk ontsteken met eene grooten iver voór de zaek van den *katholicismus;* zy is van voórnemen onze priesters te verlichten en te doen herboren worden; zy alleen wilt de provisie van alle de geestelyken van het ryk ondernemen; Gorde dienaers, te voren bekend door hunnen haet en hunne veragting voór allen slach van godsdiensten, studeren op de concilien en worden kanonisten; en om de eenvoudigen te verleyden, zy

Digitized by Google

trekken het kleed van goede herders aen, zy nemen stoutmodiglyk op zich van de kudde te hoeden: maer men ziet 'er nog hunne bloedige klauwen, die hun verraeden, doórsteken... Men maekt eene overeenkomst met den Paus; groote vreugd in geheel het koningryk! maer weynige dagen daerna laet men, doór eenen *Confidentielen brief,* weten dat men over niets overeen gekomen is. Bevoórregte journaels doen hun best, de eenen om ons te bewyzen dat een konkordaet niet is dan eene overeenkomst van onnoozele menschen, de anderen dat wy onder den invloed zyn van eene factie die men, kost dat kost, moet verpletteren: en om te bewyzen dat zy alle mogelyke gunst verdienen en geene jesuiten zyn, zy prediken stoutelyk den *atheismus* en zy bekladden hunne bladzeyden met al wat de godloosheyd het aenstootelykste heéft. Wy klaegen 'er over; men antwoórd, dat die vrypostigheyd het gevolg is van de vryheyd van drukpers... De zaeken blyven in dien staet tot ontrent het openen van deze Sessie: alsdan eenige jonge Belgen beginnen het modder, waer mede eenige eerlooze vremdelingen onze instellingen overdekt hadden, af te schudden; zy vatten het ministerie in zyne woórden, en spreken vrylyk over alle zaeken. Gy weét het overige... Indien zy enkelyk eene schoól van godverzaeking en godloosheyd geopend hadden, gelyk hunne voórgaenders, indien zy de agtbaerste opperhoofden van onze klergie in carricatueren gesteld hadden, men zou hun wel gerust gelaeten hebben...»

Sermont de Volsberghe: » alles was gerust in het ryk, wanneer de ongelukkige besluyten van 1825 de verbéelders der Natie praemden van haer te ontdékken de slagen, die men toebragt aen haere vrydomnen. Tot welke mannen, tot welke grondregels nam men, geduerende twee geheele jaeren, zynen toevlugt om onze regtveérdige klagten te beantwoorden? tot de zelve mannen, tot de zelve grondregels, die men gelooft nu te moeten vervolgen. Dan was alles goed, alles wierd wel onthaeld, zoo haest men de katholyke religie aenrandde; haere verdedigers wierden bespot en geslasterd: het scheén dat men van den oogenblik, als men eenen katholyken smadelyk handelde, als men imand *capucien* of *jesuit* noemde, men regt had tot eene belooning. Maer alles, zelfs de godloosheyd heeft een eynde.

Het is dan eens gebeurd dat die zelve schryvers veranderden van spraek, zonder te veranderen van grondregels; zy randden de ministers aen... en de autoriteyt geloofde streng te moeten zyn tegen die zelven persoonen, welke zy onlangs aenzag als haere standvastigste verdedigers. Indien de ministers zich vyanden gemaekt hebben van die zelve mannen, die zy aengemoedigd hadden, hebben zy reden van zich te beklaegen? zeker niet... Wat ons aengaet, wy hebben geklaegd, wy hebben droef geweést over het schenden van het order; wy hebben over de dolingen van die

Digitized by Google

schryvers gezugt; verre van tegen hun de strengheyd der wetten te beroepen, wy hebben hunne lastertael veragt, wy hebben 'zé hun vergeven, en wanneer wy eyndelyk gezien hebben, dat dé magt zich tegen hun bedient van wetten, die een uytdrukkelyk misbruyk zyn, dan hebben wy ten hunner voórdeele de vryheyd wedergeyscht, welke de grondwet aen allen waerborgt... »

Surlet de Chokier : « Ik vraeg het woórd om in deze vergadering eene openbaere schuld-belydenis te doen voór de stem, dié ik in 1818 gegeven heb ten voórdeele van de wet van 6 meërt... Ja ik heb gestemd voór die wet, de welke aendagtelyker onderzogt zynde, erger is dan het besluyt zelve dat zy ging afschaffen... Ik had alsdan te goed gevoelen van de menschen, en ik geloofde niet dat de wethouders, die de wet moesten toepassen, zich 10 jaeren daerna nog zouden bevonden hebben in het *inconstitutionneél provisoor, in het welke wy de lafhertigheyd hebben van te leten* .. Wy hadden ons misnoegen moeten toonen aen den minister, die wel wist dat hy ons zyn ontwerp voórstellende, ons voórstelde van eene onwettigheyd te bevestigen, en eenen strik spande aen onze goede trouw... *Dien dag is eenen waeragtigen dag van sullen geweést, die zich hebben laeten bedriegen;* maer in wetgeving kan dit geene verontschulding zyn, en dit zal my in het toekomende wantrouwiger maeken: ziet daer, wat het ministerie met zyn systema van bedriegery zal gewonnen hebben... Den koning heéft ons gezegd, *dat hy verpligt is de regten van zyne kroon te handhaven, om de zelve ongeschonden aen onze opvolgers over-te-zetten.* Z. M. teekent hier onze pligten af; *wy moeten ook onze regten ongeschonden overzetten aen onze opvolgers;* wy hebben gezworen de zelven te bewaeren, en wy zullen getrouw zyn aen onzen eed...»

Mr Van Sasse van Ysselt, na gezegd te hebben dat de kamer der volks-verbeélders, geduerende 10 jaeren, een bezadigd gedrag gehouden heéft, en dat na het verloop van dien tyd, haeren patriotismus wakker geworden is doór de altyd aengroeyende overweldigingen van het gouvernement, voegde 'er by :

« Het gouvernement, doór de onervaerenheyd of den drift van zyne ministers, meer en meer in eenen valschen weg ingewikkeld zynde, hield zich niet meer te vreden met eene halve slaverny, met het welvaeren van den akkerbouw en van de industrie op-te-offeren aen zyn ongelukkig systema van financie... Het wilde eyndelyk de vaderlyke magt aenranden, zich meester maeken van de religie en van de zedeleer van onze kinderen, hun opvoeden in de grondregels, die het zou goedvinden hun in te boezemen, om hun beter te bereyden, om verduldiglyk de gevolgen van eenen vervloekelyken *machiavellismus* te ondergaen.

Digitized by Google

« Het was dan dat eene minoriteyt, zwak door het getal maer sterk door de grondregels en de regtveêrdigheyd van haere zaek, opstond; zy stelde de publieke opinie in beweging; zy sprak aen het hert der vaders des huysgezin, en haere droeve stem weérgalmde van het een eynde van het ryk tot in het ander: de verontweêrding wierd algemeen, men poogde haer te stillen met eenen fonctionaris (Goubau) weg te zenden: maer het was te vergeéfsch... Men peysde dan van in het slyk en modder van Frankryk eenige pennen te zoeken, die zich met geld zouden laeten omkoopen, om de maetregels te verdedigen, welken de Belgen verwierpen. Deze veragtelyke hulp veranderde de vryheyd van drukpers in losbandigheyd. Die loon-trekkende vremdelingen lasterden straffeloos den *Christianismus*, predikten den *atheismus*, hielden den spot met de publieke zedeleer, schreeuwden tegen al wat heylig en geëerd is onder de menschen, terwyl de priesters van de eene regtbank naer de andere, van het een kot tot het ander gesleurd wierden, om zich in de overgrootheyd van hunne verontweêrding bediend te hebben van spreékwyzen, die misschien wat onvoórzigtig, maer zekerlyk verschoonbaer waeren.

« Van dien tyd af bemerkte men in het gedrag der ministers *geheyme inzigten*, en men zogt 'er de reden en het oogmerk van. Zy wierden haest verdagt, dat zy de *Ultramontaenen*, gelyk men ons noemt, met voórdagt wilden verbitteren om de poogingen van de liberaele party kragteloos te maeken, en de vryheyd van drukpers, op voórwendsel van losbandigheyd, in te toomen... Wy wenschen de natie geluk over de ontdekking van deze laege list; zy zal aen alle de partyen doen gevoelen de noodzaekelykheyd van malkander te verstaen en van het voórleden te vergeten, om op het toekomende te letten. Wy, *heymelyke jesuiten*, *Apostolyken*, of belaeden met andere schimp-naemen, wy zullen 'er de eersten het voórbeéld van geven, wy zullen eene hulpzaeme hand bieden aen onze oude tegenstrevers, om met hun, in de zelve rangen en onder de zelve vandels, alle benadeeling te bevegten, die men zou willen toebrengen aen onze vryheden .. Zy gelyk wy, wy gelyk zy, wy zullen altyd voortstappen tot het zelve oogwit. »

Vele andere redenaers spraken met de zelve kragt en bewezen bovendien, dat de ministers *verantwoórdelyk* zyn. *Van Maanen*, die tot hier toe gezwegen had nam dan het woórd, en durf onder anderen zeggen:

» Het is aen den koning en aen den koning alleen, dat myne amptgenoten en ik *verantwoórdelyk zyn* voór alles, wat de uytoeffening van onze bedieningen raekt. *Den koning alleen heéft het regt en is alleen bekwaem om te oórdeelen, of wy onze pligten volbrengen gelyk het behoort aen deugdzaeme en getrouwe dienaers*... De vry-

Digitized by Google

heyd der drukpers is een onweêrdierlyk voórdeel : maer wanneer wy zien, dat men gedurende vele maenden, dagelyks, wat zeg ik, van uer tot uer alles aenwend om de natie te doen gelooven *dat het koningdom eene plaeg is,* welke God in zyne gramschap gaf aen zyn volk..., dan zal zeker allen vriend van zyn vaderland zulke schriften aenzien als booze daeden, die strekken *om het geluk en de rust van het land te stooren* (a) Mr *De Gerlache* antwoórdde hem den volgenden dag, zeggende. » Wanneer de ministers niet verantwoórdelyk zyn als aen den koning alleen, dan word den koning *verantwoórdelyk aen het volk*, het welk een groot ongeluk is : want als deze verantwoórdelykheyd uytgeœffend word, mits zy het hoofd van het gouvernement aenrand, dan valt geheel het gouvernement in duygen. Het is dit het gene wy, op eene schrikkelyke wys, zien geschieden in de despotieke landen, en in alle de landen, daer geene constitutie is, die het willekeurig belet en intoomt. Het volk lyd langen tyd te Constantinopelen, het lyd veél ; het vergadert zekeren dag, het word oproerig, het steékt het paleys van den keyzer in brand en bedreygt het leven van zynen meester : het is de wet der verantwoórdelykheyd oproeriglyk uytgevoerd, en dus met formen, die eerder ongelukkig dan voórdeelig zyn. »

Eyndelyk na dat deze beraeding 6 dagen geduerd had, en dat 'er 38 redenaers het woórd gevoerd hadden, wierd het voórstel den 3 december ongelukkiglyk verworpen doór 63 stemmen tegen 44.

(a) Het is zoo, Seigneur Van Maanen! maer wie waeren die schryvers ? voór wie schreven zy ? wie was het die hun betaelde ? inderdaed het was onder anderen d'Herbigny die het koningdom aengerand heéft, en het zyn de katholyke schryvers die (*le Courrier de la Meuse*) zyne monsteragtige leering bevogten hebben ; — het is de *gazette des Pays-Bas*, journal van Van Gobbelschroy, die het boos werk van d'Herbigny niet alleen geprezen, maer 'er verscheyde uyttreksels van gegeven heéft ; het is den ministerielen *journal de Gand* die, op de aenstootelykste en zotste wys den lof, gegeven doór de *gazette des Pays-Bas* aen den auteur *des destinées futures*, nog is te boven gegaen ; eyndelyk het koningdom is aengerand geweést, maer doór wie ? doór eenen derden ministerielen journal la *Sentinelle*, die met regt de *eerlooze* genoemd wierd, en die haere vreede en godlooze stem vereenigde met de twee eerstgenoemde journals. En Van Maanen durfde klaegen over de losbandigheyd van schryvers, die hy zelf betaelde, en hy wilde geheel de vryheyd der drukpers te niet doen ! het is al of hy zegde : *dry journaels, opgesteld doór vremdelingen, die wy betaelen, hebben misbruyk gemaekt van de drukpers,* ERGO *men moet de opstelders of auteurs van alle de katholyke en liberaele journaels ophangen.*

Digitized by Google

Op deze berugte beraeding volgde welhaest eene andere : immers de staeten begonnen den 18 december, het onderzoek over den hudjet der buytengewoone onkosten voór 1829. De redevoeringen, die in deze gelegenheyd plaets gehad hebben, waeren zekerlyk van het hoogste belang : doch ik wil 'er alleenelyk van zeggen dat de voórnaemste redenaers hier ophaelden de menigvuldige klagten van het volk; zy bewezen, dat de staeten den budjet moesten weygeren tot dat het gouvernement aen die regtmaetige klagten (*griefs*) zou regt gedaen hebben. »

Wie van ons ziet niet, *vraegde Mr Van Sassen van Ysselt*, dat den stand van onze zaeken zeer gevaerlyk is? de Natie verdeeld in staetkundige en godsdienstige pártyen; eene heymelyke ongerustheyd overal verspreyd; onbepaelde wenschen, verlangens en het misnoegen van alle de klassen zyn de ongelukkige teekens van eenen bekommerlyken staet, waer van de verbeélding alleen den vrind van den troon en van het Vaderland verschrikt, en zelfs reden van vrees over de grenzen verspreyd (a). »

Van Gobbelschroy, die in deze beraeding wat hevig over de hekel was gehaeld geweést, zoo hy wel verdiende, stond eyndelyk op, om al bevende te zeggen dat hy niets te zeggen had!! dan ging men over tot het stemmen, en den eenjaerigen budjet, voór 1829 (blad^z. 161) wierd den 20 decen.ber, doór 53 stemmen tegen 51 aengenomen! Alle de hollanders hebben 'er voór gestemd, uytgenomen de heeren *Van Sassen van Ysselt, Warin, Van Tuyll, Van Serooskerken* en *Corverhooft;* alle de Belgen tegen, uytgenomen *Geelhand, Dellafaille, Van Hulthem, Van Crombrugghe* en

(a) My dunkt dat dien geleerden redenaer, die zoo wel de gesteltenis van het ryk verstond, en den moed had van zich daer over regtzinnig uyt te drukken, wat meer dienst deéd aen zynen Vorst en Vaderland dan zyne landgenoten, die het gouvernement streelden, en openlyk loochenden het gevaer daer den staet in was. Indien de majoriteyt der hollandsche volks-verbeélders de zelve gevoelens gehad had gelyk dien treffelyken man, men kan niet twyffelen of Willem zou nog heerschen over de Belgen.

Digitized by Google

Reyphius die, als president den laetsten stemmende, het lot van den budjet heéft beslist! Het ontwerp over de middelen om dien budjet te betaelen wierd goedgekeurd doór 60 stemmen tegen 44. Twee dagen daerna wierd het ontwerp van wet voór eene ligting van 15 millioen ten voórdeele van Java onderzogt, en in weérwil van den hevigsten wederstand van eenige redenaers, het wierd den 23 december doór 83 stemmen tegen 17 aengenomen!

Mr Ducpetiaux veroórdeeld. De Potter verwezen. De glazen van Van Maanen verbryzeld. Ontwerp van eene tyrannige wet tegen de drukpers.

In dien tusschen-tyd was de zaek van Mr Ducpetiaux en van Coché-Mommens voór het hof der assisen te Brussel, 12 december, gepleten. Den eersten wierd den volgenden dag veroórdeeld tot een jaer gevangenis, tot eene boet van 500 guldens voór de kas van Z. M. en tot de onkosten van het proces; den tweeden wierd vrygesproken. Dit proces van Mr Ducpetiaux heéft een allergrootste gerugt gemaekt in geheel het koninkryk: immers hy had den artikel, voór den welken hy gevangen was en den akt van beschuldiging van J. De Stoop gezonden aen de advokaeten van de voórnaemste steden van Belgien, en zelfs aen de genen van Parys, om hun advies te vraegen. De heeren Van Hulst en Doreye, advokaeten-generael by het hoog geregts-hof te Luyk, beslisten dat Mr Ducpetiaux niet gedaen had als gebruyk gemaekt van een regt, dat de grond-wet hem geéft; 23 advokaeten van die stad vervoegden hunne onderteekeningen by de genen der twee eersten: Tertien advokaeten van Luxembourg verklaerden, dat Mr Ducpetiaux niet kon plegtig zyn om dat hy niet eenen minister *als byzonderen persoon* bestraft had, maer als publieken fonctionaris, als *verantwoórdelyken agent*. Vyf advokaeten van Brugge, acht van Gent, vier van Loven onderteekenden eene *consultatie* ten voórdeele van de zaek van Mr Ducpetiaux. Eyndelyk negen advokaeten van Parys gaven eene beredeneérde consultatie, waer in zy zegden:

Digitized by Google

» Willen dat het regt van gratie te doen, het regt niet meer is van de straffen te verminderen, maer van de zelven te verzwaeren, dit is, gelyk Mr Ducpetiaux gezegd heéft, *eene barbaersche en bespottende uytlegging* van den arti. 67 der grond-wet; het is bovendien, had hy 'er moeten byvoegen, eene *flagrante* overweldiging op de geregtelyke magt. Men kan niet loochenen dat 'er hier verwaering is; dat men het straf-wet-boek open doe, daer zal men zien de overgroote ruymte die *de gevangenis van een jaer afscheyd van de uytbanning, en bovenal van de eeuwige uytbanning.* »

Nogtans Mr De Potter wierd den 19 december voór het hof der assisen gebragt, beschuldigd zynde doór J. De-Stoop dat hy, op eene hevige wys, de ingezetenen over het gemeen welvaeren, hunne bestaende regten en vryheden tragt te ontrusten, en tevens ook een deel der Natie, onder den naem van *ministerielen* zoekt te doen vervolgen en verstooten; voorders dat hy den auteur is van eenen artikel, waer in de poogingen van den voórgaende artikel herhaeld worden. *Deze artikels*, zegde J. De Stoop, *strekken klaerblykelyk om de ingezetenen te ontrusten, en om tusschen hun het wantrouwen, twist en verdeeldheyd te veroorzaeken....*

De heeren Van Meenen en Vande Weyer verdedigden de zaek van den beschuldigden op eene wys, die zoo veél eer deéd aen hunne schoone gaven als aen hunnen patriotismus. De pleytzael was niet alleenlyk vol volk, maer de galderyen de opene plaets en de straet waeren opgevuld van eene ontelbaere menigte, die den uytval van het proces afwagtte. Na dat de advokaeten den 20 december hunne luystervolle verdediging geeyndigd hadden, nam Mr De Potter het woórd, en deéd eene redevoering, die van de toehoorders op de hevigste wys toegejuygd wierd. Het hof is dan gaen beraeden en heéft den zelven dag ontrent 6 ueren 's avónds een vonnis uytgesproken, waerby Mr De Potter veroórdeeld wierd *tot eene gevangenis van* 18 *maenden en tot eene boet van* 1000 *guldens.* Het was dan dat de gramschap der menigte uytberstte. De eenen schreeuwden : *vivat De Potter!* andere floten op de scherpste wys; het was een ysselyk

Digitized by Google

getier. Den president geboód aen de gendarmen van de zael ledig te maeken. De menigte, bestaende uyt persoonen van allen staet en onderdom, ging dan op de straet den veroórdeelden afwagten. Zoo haest het ry-tuyg daer hy zich in bevond; verscheén, wierd het van de menigte omringd. De gendarmen, die hem vergezelschapten, wilden dat den koetsier snellyk zou voertzetten: maer het volk gréep de peêrden by den toom, en praemde den koetsier op stap te ryden. Het is alzoo dat den veroórdeelden, tusschen het herhaeld geroep van *vive De Potter! à bas Van Maanen!* van de menigte tot aen de gevangenis vergezelschapt wierd (a). Zoo haest hy daer binnen was, wierd het hôtel van Van Maanen, die regt over de gevangenis woonde, aengerand en zyn glazen met steenen verbryzeld. Maer de gendarmen kwamen de menigte verstrooyen, en deze ging gerustelyk weg, te vrede zynde van aen Z. E. eene kleyne waerschouwing gegeven te hebben.

Den borgemeester Wellens, aen het hoofd van eenige leden der regentie ging Willem troosten over het affront dat zynen *dienaer, eersten wethouder van het ryk*, aengedaen was: »

«Sire, zegde hy, in het midden der diepste rust, in het midden der gevoelens van hooagting en dankbarheyd, waer mede de inwoonders van Brussel voór U. M. bezield zyn, een kleyn getal van zinneloozen heéft zoo even buytensporigheden bedreven, welke allen borger afkeurt... Wy komen, Sire, in de naem van de inwoonders van Brussel, die zoo getrouw zyn, die het order en de gerustheyd zoo beminnen, aen den voet van den troon van U. M. onze verontweêrding uytdrukken ter gelegenheyd van de wanorders, veroórzaekt doór een kleyn getal van pligtigen. De schielyke herstelling van het order zal, zelfs buyten het land, bewyzen dat alle gepeys van oproer verre van onze karakter is,

(a) Men zou konnen verwonderd zyn, dat de borgers zoo veél eer bewyzen aen De Potter, die zich, in zyne godlooze schriften den gesworen vyand van de katholyke religie verklaerd had (*1ste deel blads.* 220): maer zy beschouwden hem hier alleenlyk als eenen voórstaender van de vryheyd en als de slagtoffer van het ministerie: dus de eer, die zy hem hier aendeden, was eerder eene openbaere uytdrukking van hunne liefde voor de vryheyd en van hunnen haet tegen den despotismus, dan wel een teeken van persoonele aenkleving aen den antikatholyken De Potter.

Digitized by Google

en de auteurs van die zotte wanorders zullen 'er niet dan schande uyttrekken. « *Willem antwoórdde:* » Ik ben verzekerd, dat de goede en getrouwe borgery van Brussel geen deel genomen heéft in de wanorders, die eenen oogenblik geduerd hebben, en die allen borger afkeurt en ontkent. Ik neém de uytdrukkingen van de genegentheyd, die gy my toont in den naem van uwe medeborgers, in dank aen... Ik zal altyd de onderhouding der grond-wet voór oogwit hebben, gelyk ik altyd gehad heb. Wat aengaet de omstandigheyd, daer gy my komt van te spreken, *de wetten zyn daer, en men moet 'ze uytvoeren om de waere pligtigen te straffen.* Gy moet van uwe kant waeken op dat zulk een toneel van wanorder niet meer vernieuwd worde. »

Maer de wetten, daer Willem hier van sprak, moesten niet streng genoeg zyn : want hy zond, op 22 december, aen de Staeten een ontwerp van wet, waerby de besluyten 20 april 1815 als ook de wet van 6 meêrt 1818 afgeschaft wierden en eene andere in hunne plaets wierd gesteld. Men sprak in deze nieuwe wet van geene mindere straffen als van gevangenissen van 2, 4 of 5 jaeren, en van geene mindere boeten als van 1,000 of 3,000 guldens. Van Maanen, die deze wet gemaekt had terwyl hy nog woedde van gramschap voór zyne gebroke glazen, wilde in eenen keer de vryheyd der drukpers vernietingen, en alle monden stoppen : maer voórziende dat hy eenen hevigen wederstand in de Staeten zou ontmoeten, gebruykte hy zyne gewoonelyke arglistigheyd om hun te bedriegen en zyne schroomelyke wet te doen goedkeuren. Immers verscheyde liberaele redenaers, die gewoon waeren den despotismus van het gouvernement te bevegten, hadden meermaels in de Staeten geklaegd, dat zy in de ministeriele gazetten geduerig veragt en gehoond wierden ; anderen hadden dikwils hunne verontweêrding getoond tegen de bittere beschimpingen en bespottingen, welke de journals, betaeld doór het gouvernement, dagelyks uytbraekten tegen de katholyke religie : dit gaf aen Van Maanen eene goede gelegenheyd om te veynzen van hun eenige voldoening te geven, en alzoo hunne stemmen te winnen. Hierom stelde hy in de nieuwe wet eenen artikel waerby met eene gevangenis, die buy-

Digitized by Google

ten de twee jaeren niet mogt gaen, en met eene boet van ten hoogsten 3,000 guldens, moesten gestraft worden alle de genen, TEN EERSTEN die *doór redevoeringen, gesprekeu in publieke plaetsen of vergaederingen*, of doór geschriften, afdruksels, graveérsels, beélden of schilderyen, zich zullen pligtig gemaekt hebben van belediging (*offence*) of smaed tegen een der leden van de Staeten Generael; TEN TWEEDEN die zich van het zelve misdaed zullen pligtig maeken tegen de *corps* van den Staet, tegen de geregtshoven, tribunaelen, regters of *andere aengestelde autoriteyten en publieke fonctionnarissen*, (a); TEN DERDEN die doór eenen der zelve middelen *eene der godsdienstige gemeynschappen*, aen de welke de grondwet eene gelyke bescherming geéft, *zullen gelasterd hebben.*

Het is niet mogelyk van de haetelykste dwingelandy op eene listiger wys te verbloemen: want volgens *het eerste*, indien imand in eene publieke plaets, in een koffihuys aen twee vrienden gezegd had, dat men dezen of dien gedeputéerden, als zynen tyd zal uyt zyn, niet moet kiezen, om dat hy aen het gouvernement slaefsch onderworpen is en altyd roept, *voór de wet*: dit was genoeg om veroórdeéld te kunnen worden tot twee jaeren gevangenis en tot eene boet van 3,000 guldens. Volgens het *tweede* was het niet geoórloofd eenige akten van de ministers etc. te beknibbelen of te berispen; men mogt zelfs niet klaegen, als eenigen agent van het gouvernement, te beginnen van de zoogenoemden *eersten wethouder van het koninkryk* tot den laetsten garde-champêtre u plaegde, verdrukte en ten onregt vervolgde: want hoe regtveêrdiger de klagten zouden zyn, hoe meer zy den verdrukker zouden beledigen: dus twee jaeren

(a) *Virtus in medio!* men ziet dat Van Maanen zich zelve, en geheel zynen slaefschen aenhang, hier gesteld heéft in het midder tusschen de liberaelen die *ten eersten* voórgaen, en tusschen de katholyken die *ten derden* volgen, om hunne toestemming in die wet te bekomen, en zich alzoo onder hunne bescherming in veyligheyd te stellen tegen de aenvallen der drukpers.

Digitized by Google

in het kot of 3,000 guldens voór de kas van Z. M.. Volgens *het derde* mogt eenen katholyken priester de dolingen en ketteryen der protestanten of van anderen in een sermoon niet bevegten; hy mogt niet spreken van de verblindheyd en de hardnekkigheyd der joden: want men kon hem beschuldigen van *eene godsdienstige gemeynte gelasterd te hebben*, en by gevolg men kon hem veroórdeelen tot eene twee-jaerige gevangenis of tot eene boet van 3,000 guldens. Deze nieuwe wet moest dan gelyk de wet die men wilde afschaffen, niet anders zyn dan een zwêerd van twee kanten snydende, en men mogt voór zeker houden, dat het gouvernement, gelyk het tot hier toe gedaen had, 'er maer van eenen kant zal mede slaen. Indien het gouvernement waerlyk gezind was geweést de liberaele en katholyke gedeputeérden te veyligen tegen de lasteringen, zou het sedert langen, tyd, ten hunnen voórdeele, de zelve straffen niet beroepen hebben, die het ten voórdeele van Van Maanen tegen den *Courrier des Pays-Bas* beroepen heéft? indien het gouvernement zoo zeer ter herte had de katholyke gemeynte te beschermen tegen de beschimpingen der godloozen, zoo het de genen, die de katholyken *duyzendmael gehoond hebben*, niet hebben doen straffen op de zelve wys gelyk De Potter, *die de ministerielen maer twee keeren gehoond* heéft, gestraft is gewéest?

Het was dan met regt en reden dat alle de katholyke en liberaele journals zoo een monster van wet, dat hun moest verslinden, geweldiglyk aenrandden; het gevaer dat hun en geheel het land bedréeg, gaf hun eenen nieuwen moed om openhertiglyk te spreken; hunne schriften deden den diepsten indruk op de waere Belgen, die meer en meer overtuygd wierden, dat Willem hun poógde te dompelen in de schandelykste slaverny.

Bovendien Willem zelf gaf, op het eynde van 1829 een nieuw bewys van zyne booze inzigten: immers hy eyschte van alle de genen, die in de ministerien en administratien eenig ampt bedienden, eenen eed af, waerby zy

Digitized by Google

moesten zwéeren « dat zy zich in hun ampt zullen gedraegen *met alle omzigtigheyd;* dat zy met nauwkeurigheyd en met vleyt zich zullen onderwerpen *aen alle onderrigtingen en bevelen, gegeven of te geven*, die hun zullen toegezonden worden, dat zy noyt aen wie het zy, OM LIEF OF LIED, zullen kenbaer maeken de *geheymen*, die hun, in hun ampt, zullen kunnen toevertrouwd worden. » Willem moest dan van zin zyn van nog meer kwaed te doen, dan hy tot hier toe gedaen had : want *die het kwaed doet, haet het licht.*

Publieke petitien te Brussel. Pooyingen van den prins van Oranje om die te beletten. Verraederlyk rapport van Van Gobbelschroy.

Idereen liet zich nu voórstaen, dat Willem den bovengemelden eed, waer in van de grond-wet niet gesproken wierd, alleenelyk gevraegd had, om *doór heymelyke onderrigtingen en bevelen zynen despotismus sterker te vestigen, en ons heymelyk slaef te maeken.* Dit ontrustte alle de gemoederen, en men toonde overal de grootste verbittering tegen het gouvernement, dat de schroomelyke grondregels van Machiavel werkstellig maekte :

jura, perjura, secretum prodere noli.

Het was in dezen staet van zaeken, dat Mr Iwan de Man d'Altenrode, in het begin van 1829, het gelukkig gepeys kreég van publieke petitien open-te-leggen om by de Staeten alle onze vryheden te reclaméren, en van te beginnen met de *vryheyd van onderwys* te vraegen. Terwyl hy met Mr L. F. de Robiano de Borsbeék en Mr den borg-graef Ch. Vilain XIV bezig was met eene petitie, ten dien eynde, op te stellen, zag men in den *Belge* van 8 januarius eene petitie, waerby de Staeten verzogt wierden van *aen de wet over de drukpers niet toe-te-stemmen, en van alle hunnen invloed en regten te gebruyken om, op het spoedigste, in de plaets van het besluyt van 20 april 1815 eene wet te stellen, die overeenkomt met onze instellingen en met den zagtzinnigen aerd van de Natie.* Den volgenden dag maekte den

Digitized by Google

zelven journal eene petitie bekend om de *afschaffing van het maelregt* te vraegen; en eyndelyk den 10 januarius leésde men in den zelven journal eene petitie voór *de herstelling van den jury* (*ziet* 1ste *deel bladz.* 110). Den *Belge* was dan den eersten van alle de journals, die den moed had van die dry petitien, in zyn komptoor open te leggen, en van de inwoonders van Brussel, doór bondige artikels te noodigen om de zelve te komen onderteekenen, het welk doór een groot getal van treffelyke lieden met iver gedaen wierd.

Ondertusschen was de petitie voór de vryheyd van het onderwys opgemaekt. Ik wil 'ze hier by na geheel invoegen, om dat zy de eer heéft gehad van zyne K. H. den prins van Oranje en zynen goeden vader wakker te maeken.

« *Edele en hoogmogende heeren.*

« Wanneer wy de redevoeringen, vol van wysheyd, van reden en van kragt, van vele onder Ulieden gezien hebben, om het onwettig *monopolium* van het onderwys te doen ophouden; dan hebben wy beginnen te hopen van hersteld te worden in ons onafstaenbaerste regt, het welk wy het meeste weêrdéren.

« Overtuygd zynde dat gy niet zult ophouden van dat misbruyk aen-te-randen tot dat het geheelyk en volkomenlyk zal verdwenen zyn, wy hebben geoórdeeld dat 'er onze pligt en onze eer aengelegen was, van met alle onze middelen, uwe edelmoedige poogingen te hulp te komen. Wy ondergeschreve inwoonders van de stad Brussel, willen publiekelyk aen het ministerie toonen, dat gy de kamer niet hebt doen wedergalmen met uwe persoonele gevoelens alleen, maer ook waerlyk met de onzen, en wy durven zeggen, met degenen van byna alle de inwoonders van het ryk en zelfs van geheel Europa.

« De wet van God en de wet van de natuer geven aen de ouders het regt van hunne kinderen op te voeden, en van 'ze te doen opvoeden doór meesters van hunnen keus Het is eenen algemeynlyk erkenden grondregel, dat alles wat men tegen die wetten onderneémt, in zich zelve *nul* is; en U hoogmogenden hebben klaerlyk bewezen, dat de grond wet die regten bevestigt en de vryheyd van het publiek onderwys waerborgt.

Den eenigsten artikel, waerop het ministerie zoekt te steunen om zyn *monopolium* te verschoonen, is den artikel 226, aldus luydende: « Het publiek onderwys is een standvastig voór-

Digitized by Google

werp van de zorgen van het gouvernement... » *Standvastig voórwerp van zorg!* maer *zorgen* is niet verdrukken; maer *zorgen* is niet uytroeyen al wat in het bezit is van het publiek vertrouwen, verdiend doór langduerige en volstandige goede uytvallen; maer *zorgen* is niet verbieden al wat niet is naer zynen zin! »... Dat het publiek onderwys het standvastig voórwerp zy van de zorgen van het gouvernement, het is zyne pligt. Dat het scholen, collegien, universiteyten opregte; wy zullen 'er van onzen kant instellen, dan zal 'er mededinging, medestryd zyn, en de studien zullen 'er by winnen. De ouders, natuerlyke regters van zoo dierbaere belangen, zullen kiezen. De ministers hebben ons nu gedwongen van, of onze kinderen over te geven aen de werkhuyzen (*ateliers*), daer zy hun willen fatsoenéren op hunne manier, of van hun te berooven van het weldaed der onderwyzing, of van hun, wel tegen onzen dank, te zenden naer vremde en verre afgelege scholen; en zy (*de ministers*) vervolgen hun daer nog met andere uytbanningen! De vreedste van alle de knevelaeryen is, van eenen vader eene moeder te berooven van het regt, dat zy hebben op hun kind, om het tegen hunnen wil, te zien opvoeden volgens den wil van een ander! Buonaparte doór zyn bestier der universiteyt, en doór het geweld dat hy gebruykte om de opvoeding naer zyn systema te bedwingen, verdrukte de Belgen en maekte zich meer vyanden dan doór de ligting zelve van krygsvolk.

« Wy vraegen geen voórregt, geenen onderstand, geene bescherming: de vryheyd is ons genoeg, maer *de volle en geheele vryheyd voór de hooge, middelbaere en kleyne scholen zonder eenige bepaeling.* Onze regten kunnen doór geene prescriptie afgenomen worden, en het is de grond-wet die ons de zelve waerborgt.... »

Deze petitie wierd onmiddelyk gedraegen by den ouden en hoog-agtbaeren Graef De Merode-Westerloo die de zelve aenstonds den eersten onderteekende; na hem hebben zyne zonen, dan de opstelders van het verzoekschrift en verscheyde edelmans geteekend. De petitie wierd by den boekdrukker Vanderborght, den 15 januarius opengelegd (a). Zoo haest het bekend was

(a) Mr De Robiano de Borsbeék kwam my aenstonds verzoeken van de petitie *niet te teekenen,* en van het zelve verzoek te doen, zoo veél mogelyk, aen de geestelyken, *uyt vrees, dat den koning, die zeer vergramd was, eenigen geweldigen maet-regel tegen de klergie zou kunnen nemen.* De klergie heéft dan niet geteekend, het welk aen de ministeriélen gelegenheyd gaf om te schryven dat de klergie te vreden was met den stand der zaeken.

Digitized by Google

dat den edelen Graef De Merode den eersten geteekend had, hebben vele edele, ryke en treffelyke inwoonders van Brussel dat schoon voórbeéld nagevolgd. Maer mits dit alles in het openbaer geschiedde, zoo was het hof daer van wellhaest onderrigt. Den prins van Oranje liep naer het hôtel van den Graef Vilain XIV, die hy niet t' huys vond : hy deéd dan de hevigste klagten aen de Graevinne over de petitie, die haeren man en zoón geteekend hadden, en hy zegde dat den koning daer over in de grootste gramschap was (a): maer zy, zonder zich het minste te ontstellen antwoórdde hem gelyk het betaemt aen eene Belgische edele vrouw, die haer Vaderland bemint. Den prins *wilde* (want hy wilde dan nog een *willeken* hebben) hy wilde dat haeren zoón Charles hem zou komen spreken, en hy belastte haer met de zelve boodschap voór den Graef F. De Robiano, die de petitie ook alreeds geteekend had. Eyndelyk hy wilde dat den Graef Henri De Merode by hem zou komen. Het gehoor had plaets den 26 januarius. Die dry heeren, waeragtige Belgen, vreesden niet van zich aen eenen prins van Oranje te vertoonen. Dezen ontfing hun ider in het byzonder; hy gebruykte alle de listen, die in de familie van Oranje erflyk zyn, om den eenen na den anderen te bewegen van de petitie in-te-trekken, *of ten minsten van de zelve aen den koning en niet aen de staeten-generael aen-te-bieden.* Indien hy hun in dezen strik had kunnen vangen, dan had men eene andere petitie moeten maeken, en het hof zou ondertusschen alle mogelyke middelen gebruykt hebben, om eene scheuring te brengen onder de petitionarissen met de eenen verveèrd te maeken, de anderen te winnen, en alzoo de zaek te doen mislukken.

(a) Den man was verveèrd geworden : want hy wist wel dat de stem van eenen *De Merode,* in 1584, zoo veél invloed heéft gehad op de inwoonders van Brussel, dat zy de party van den wederspannigen Willem, eersten ingedrongen stadhouder van Holland, verlaeten hebben, en dat de soldaetery van Oranje Brussel heéft moeten ruymen. *zie* 1ste *deel blads.* 24 *en* 25.

Digitized by Google

Nogtans die heeren verdedigden het besluyt, dat zy genomen hadden van de petitie in-te-geven en *van 'ze in-te-geven aen de staeten;* zy zegden « *dat zy alreeds met te veél onderteekeningen bedekt was, om de zelve te kunnen intrekken; dat men zorg gehad heéft om den persoon van den koning, in de petitie, niet te beschuldigen; dat zeer wezentlyke verongelykingen gelegenheyd gegeven hebben aen de petitie; dat den wettigen en constitutionelen weg was van hunne klagten te doen aen de staeten, die belast waeren om te waeken over de uytvoering der wetten en van de constitutie; dat men, met de petitie direktelyk aen den koning te zenden, den gewoonelyken weg zou verlaeten en, op zekere wys, de klagten zou doen vallen op den koning zelve, terwyl zy nu niet vielen dan op de ministers, die verantwoórdelyk zyn* »... Den prins durfde hun dan de bedreyging doen, dat *de petitie zal gaen sterven in de greffie :* zy antwoórdden, *dat de staeten, indien zy haer tot de greffie veroórdeelden, zich zelve zouden doen veragten, en dat het uytwerksel van de petitie niet min zou voortgebragt zyn.*

Den prins niets hebbende kunnen bekomen van de edele petitionarissen, nam zynen toevlugt tot Mgr Capaccini, die hy verzogt by hem te komen, hopende dat hy, doór de tusschenkomst en invloed van den nuncius, zou bekomen het geén hy verlangde : maer indien de arglistigheyd van Oranje wat blauw bloemekens kon wys maeken aen eenen man, die nauwelyks in Belgien aengekomen was, hier mede was de zaek niet vervoorderd : want de petitionarissen, hoe groote agting zy ook hebben voór eenen nuncius van den Paus, wisten zeer wel dat Mgr Capaccini niet gezonden was om de katholyken te beletten van hunne regten, op eene wettige wys, weér-te-vraegen : verre dan dat de petitie zou ingetrokken worden, zy wierd dagelyks doór een grooter getal van persoonen onderteekend, die volkomenlyk overtuygd waeren, dat het katholyk geloof in de Nederlanden het

Digitized by Google

grootste gevaer zou loopen, indien men het gouvernement, doór kragtige doch wettige middelen, niet praemde om zyne despotieke besluyten over het onderwys in-te-trekken.

Bovendien de petitie van Brussel, voór de vryheyd van het publiek onderwys, wierd van vele steden voór de hunne aengenomen, opengelegd en aenstonds van een groot getal van onderteekeningen voórzien. Alle de andere steden, dagelyks uytgenoodigd en aengemoedigd zoo doór de katholyke als liberaele journals, maekten petitien in den zelven zin, en in den zin der genen, die den *Belge* bekend gemaekt had: menigvuldige dorpen volgden het voórbeéld der steden na, en op weynigen tyd waeren de petitien met vele duyzende naemen van treffelyke persoonen vervuld.

Maer terwyl de zaeken in Belgien zoo wel aen de gang waeren, wierden de hollanders ook wakker: Breda, 's Hertogen-bosch, Schidam, Leyden, Amersfort, Zwol, Rotterdam, Amsterdam en andere steden teekenden petitien, om de vryheyd van het onderwys en van de drukpers te vraegen. De zinryke petitie, die in den Haag by de broeders Langenhuyzen en by Mr Lyon boekdrukkers, opengelegd wierd, getuygde dat de katholyke hollanders, met geene mindere kragt dan de Belgen, zich weten uyt-te-drukken als zy hunne regten moeten wedereysschen. Nogtans de aengestelde autoriteyten, die in geheel Holland protestant zyn en gevolgenlyk den despotismus van Oranje altyd voórstaen, gebruykten vele middelen en zelfs geweld om het petitionnéren te beletten, gelyk het volgende geval aentoond. Eenen boekdrukker te Amsterdam verkogt de gedrukte exemplairen van eene petitie, die hy te zynent opengelegd had en die reeds doór vele persoonen onderteekend was. Op vrydag 6 februarius, omtrent 6 ueren des avonds, is 'er eenen agent der policie by hem gekomen en vraegde: hebt gy hier het ontwerp van petitie over het publiek onderwys? — *ja mynheer* — geéf 'er my zes ex-

Digitized by Google

emplairen van — *zeer geérne; mag ik weten wie den persoon is die u zend?* — wat is u daer aengelegen? ik zal u betaelen — *zoo verstaen ik het ook; daer zyn zes exemplairen die* 60 *centen kosten.* Omtrent eene halve uer daerna zyn daer twee andere agenten van policie gekomen, waer van den eenen vraegde : is het hier dat Mr Wymans woont? — *ja wel mynheer, ik ben het.* — Ik ben belast u eenige vraegen te doen — *gelyk het u belieft.* — Zyt gy den uytgever van deze petitie? — *ja* — zyt gy daer voór gemagtigd doór eenige hooge autoriteyt? — *neen* — wie heéft 'ze hier te bewaeren gegeven? — *ik* — wie heéft 'ze gemaekt? — *ik* — heéft u niemand geholpen? — *niemand* — is dit alles waer? peyst wel op het geén gy zegt. — *ja waeragtig, ik alleen ben den auteur, den bewaerder en den uytgever; ik alleen zal verantwoórden voór alles, verstaet gy dat wel?* — is het wel zeker? bemerkt dat ik het moet zenden aen de autoriteyt. — *dat is drollig! ik zeg het nog eens, ik alleen heb alles gedaen, ik alleen ben verantwoórdelyk.* — hebt gy dit stuk op een ander gezonden? — *het gaet Amsterdam alleen aen* — wie heéft het gedrukt? — *gy kunt lezen, niet waer? zie bladzyde* 8 : GEDRUKT BY A. ZWEESAARDT — wilt gy my een papier en pen geven? — *zeer geérne* — uwen naem en *numero* van uw huys — *F. E. Wymans, N°* 181; *voegd 'er by, mynheer, dat ik voldaen heb aen de wet met dry exemplairen te geven in de secretary, en dat ik 'er eene kwitancie van heb* — hebt gy 'er eene kwitancie van! — *ja, ik heb 'er eene.* — Nu zal men moeten zien of gy 'er doórnen of roozen zult van plukken; indien de zaek gelukt, gy zult eene lauwerkroon hebben; goeden avond, mynheer, — *goeden avond.* »

Daer na zyn 'er van tyd tot tyd nog andere agenten gekomen, om de petitie te koopen : maer op zondag 8 der zelve maend, is den kommissaris Henschius zelve de lyst der onderteekenaers gaen afvraegen. Mr Wymans zond hem wat gauw wech zeggende, dat *de petitie aen*

Digitized by Google

de onderteekenaers alleen toebehoorde : nogtans den zelven dag, terwyl hy misse hoorde, is zekeren Holtorp, anderen kommissaris van policie, *gegraduéerden* van de vrymetselaery, en bekend in geheel de stad onder den naem van *Broertje*, daer gekomen, vraegende met alle de goedaerdigheyd en ongeveynsdheyd, die hem zoo eygen zyn, om de petitie te teekenen. De vrouw Wymans, die dat *eerlyk man* kende, wist hem fraey van de hand te wyzen. Den volgenden dag wierd 'er eenen geweldigen aenval gedaen, doch zonder bloedstorting : in den oogenblik dat eenen persoon de petitie geteekend had, is den genoemden Henschius met zynen greffier daer onverhoeds binnen gekomen : die twee helden wierpen hunne handen op de petitie, verklaerende dat zy haer *arresteérden;* Mr Wymans komt haer te hulp en houd haer vast; zyne vrouw komt bygesprongen. De arme petitie zugtte nu onder de magt van acht handen. Hier begon eene worstelling van eenen vremden aert, daer de kampioenen niet konden vegten dan met de beenen! Eyndelyk den held Henchius en zynen vromen adjudant, gevoelende hunne blouwe scheénen, laeten de gevangene petitie los, en vertrekken zonder eens te lachen. De Amsterdammers lachten ook niet, en schreven den 12 february in hunne gazetten, dat zy besloten hadden van Henschius en allen anderen kommissaris een proces aen te doen, indien zy hunne poogingen nog durfden vernieuwen. De helden der policie hielden zich dan stil; evenwel zy hadden, doór hunnen dommen handel, de gemoederen zoo wel opgehitst, dat de petitie, op weynige dagen, doór 420 persoonen onderteekend was.

Dus hoe meer men deéd om het petionneren te beletten, hoe meer het getal der petionnarissen toenam. Willem van de beweging der gemoederen onderrigt zynde, had aen Van Gobbelschroy geboden van hem daer over een rapport te doen, het welk den 30 januarius gedaen wierd, en waer van ik een uyttreksel laet volgen.

Digitized by Google

» Sire! daer loopen in verscheyde provincien petitien rond aen de Staeten-Generael, strekkende om de vryheyd van onderwys te bekomen; zy zyn daer aengeboden geweést aen de onderteekening van een groot getal van persoonen, en *agtbaere naemen zyn daer waerlyk ingeschreven geweést.* U. M. heéft geweérdigd myne opinie te vraegen en heéft verlangd van te weten, of ik peysde dat het betaemde eenigen maetregel daer over te nemen...

» De vryheyd van onderwys is heden het punt der vereeniging van mannen, die buyten twyffel wel verschillige opinien hebben over eene menigte van andere kwestien van borgerlyk order. De eenen, verleyd doór de kragt van het toover-woórd van *vryheyd*, vraegen haer voór het onderwys, om dat zy haer beschouwen als eenen middel van verbetering (a).

Eenige anderen verlangen MISSCHIEN *de vryheyd van onderwys niet dan gelyk een werktuyg, dat zy hopen te bestieren naer hunnen wil.* Zy alleen schynen my niet dan onvolmaecktelyk te kennen het waeragtig order van zaeken in materie van onderwys; zy alleen vergeten de *pligten, die de grondwet aen de koninklyke magt oplegt* ..

» De verbindende maetregels, genomen in 1825, zyn de eerste oorzaek van de hedendaegsche klagten. *Zy hebben eenige vaders misnoegd* met hunne inzigten over de opvoeding van hunne kinderen tegen-te-streven. *Godsdienstige scrupuelen, pretentien tot een uytsluytende regt van te onderwyzen, die aen eenige leden van de katholyke roomsche klergie eygen zyn, verbitterden en stoókten het misnoegen aen...* — Zonder eenige tusschenkomst van wegens het gouvernement, welsprekende en onafhangelyke stemmen (*die nogtans daer voór betaeld wierden*) antwoórdden aen de genen, die de besluyten van 1825 vertoonden als aen het gouvernement toeëygenende het geheel *monopolium* van het onderwys...

» U. M. was bedroefd om dat de opvoeding der jonge katholyke priesters, in het algemeen, niet onderweés in de kennissen, welken de uytbreyding der studien in de 19de eeuw byna generael heéft gemaekt; zy zag bovenal met onrust, dat die opvoeding in vele plaetsen (*waer dan?*) niet over-een-kwam met de grondregels van de grondwet; een groot getal van feyten (*hael die aen*) hadden 'er aen U. M. de droeve overtuyging van gegeven; jonge priesters (*noem'ze*) komende uyt de Seminarien schenen uyt doór grondregels, geheelyk tegenstrydig aen onze constitutionele instellingen; dikwils zelfs hadden zy de geleerdheyd niet, die 'er heden-daegs noodzaekelyk is, *om de waerheden van de religie tegen de aenvallen der ongeloovigheyd te verdedigen;* zy hadden altyd de andere

(a) Het is alzoo dat hy de liberaelen vleyt: hy aenziet hun als waere vrinden van de vryheyd, als broeders die dolen, maer die dolen ter goeder trouw. Nu gaet hy de katholyken onder deze twee woórden *eenige anderen* aenwyzen en op eenen *misschien* beschuldigen als geestdryvers en onwetende, om den koning te doen mistrouwen van het grootste getal van zyne onderdaenen.

Digitized by Google

hoedaenigheden niet die op den tydstip, die wy beleven, onverzuymelyk zyn, *om de ministers van den godsdienst te omringen met die agting en met dat ontzag, welken hun heylig karakter gebied* (a).

» De volherding in dezen staet van zaeken moest de zwaerste gevolgen voortbrengen, het zy voór de religie zelve, het zy voór het belang der maetschappy; U. M. heéft die geweérdeérd; het gevaerd ziende, heéft zy deszelfs oorzaeken willen doen ophouden, en zy heéft het *Systema* aengenomen, het welk de besluyten van 1825 ingesteld hebben... »

Voorders pryst hy de liberaelen die aen dat *Systema* toegejuygd hebben, en klaegende over hunne vereeniging met de katholyken zegt hy: *De petitien, zyn de eerste vrugten van deze alliancie;* dan durft hy nog zeggen, *dat 'er geene klagten gedaen zyn over het laeg onderwys, het welk op zoodanige grondregels ingesteld is, dat alle verlangen van eene redelyke vryheyd moet voldaen zyn,* en dat 'er, *ten opzigte van het middelbaer onderwys, alle breedte* (latitude) *gelaeten is.* Na voorders nog, wat even onbeschaemd, gelogen te hebben over het hoog onderwys, besluyt hy *dat 'er in dezen oogenblik daer over geene maetregels te nemen zyn.* Dan spreékt hy in het bezonder van het *Collegium philosophicum* en zegt:

« U. M. wilt den voórspoed van de katholyke roomsche religie, van eenen godsdienst welken vier millioenen van haere onderdaenen belyden; zy wilt het welvaeren van de ministers van dien godsdienst; zy wilt dat zy geëerd en hoog-geagt worden: talryke akten van haere regering bewyzen het. Het *Collegium philosophicum*, *goedgekeurd doór alle de verligte katholyken*, zal niet een der minste bewyzen zyn van haere zorg voór de waeragtige belangen van de katholyke religie. Nogtans deze instelling is afgekeurd geweést doór de genen zelve, die daer van de aengelegenheyd zouden hebben moeten weérdeéren, en zy is nu zelfs onder het getal der verongelykingen, de welken aen het gouvernement verweten worden doór de genen, die het zelve beschuldigen van een *monopolium* van onderwys opgeregt te hebben.

« U. M. heéft geweérdigd toe-te-staen van eenstemmig met de geestelyke autoriteyt, den grondregel van het *Collegium philosophi-*

(a) Zoo sprak dien *minister-tartufo*, hy die de eerlooze *sentinelle* (waer in hy onlangs 80 abonnementen genomen had), den *national* en andere godloozen betaelde met het geld van den staet, om de priesters dagelyks uyt-te-schelden, om de waerheden van onze H. religie belachelyk te maeken, en om de godverzaekery te prediken!

Digitized by Google

cum te maetigen; gevolgenlyk daer is nu geenen maetregel te nemen. Nogtans, Sire, den tyd, op den welken dit punt zal kunnen geregeld worden, is aenstande, mits de onderhandelingen over de benoeming der bisschoppen welhaest zullen geeyndigd zyn. Dezen tydstip zal eenen tydstip van verzoening en van eendragt zyn, en de oorzaeken van de tegenwoórdige oneenigheyd zullen verdwynen. U. M. zal dan ook MISSCHIEN, zonder bekommering, de verbiedende maetregels van 1825 kunnen wederroepen, die niet zouden overeen-komen met den staet van zaeken.

« Maer, Sire, indien ik denk dat, aengaende de zaeken in zich zelve, den oogenblik niet gekomen is, om daer eenige verandering in te doen, *ik geloof* van den anderen kant, dat het wenschelyk is van aen de Natie te laeten weten, hoe dat U. M. de kwestie, opgeheven doór de petitien, aenziet.... *Ik geloof* dat het dringend is van aen de Natie bekend te maeken, waerom het gouvernemene gehandeld heéft gelyk het gedaen heéft, en welk zyne inzigten zyn, volgens de welken het de maetregels zal regelen, die nog moeten genomen worden, *om ons systema volkomen en wysselyk liberael* te maeken. *Ik geloof* (dit is zyn derde geloof; God gave dat hy maer *een goed geloof* had!) ik geloof, zegt hy, dat het de pligt is van het gouvernement van alzoo *gerust te stellen* en te verligten de menschen, die ter goeder trouw dolen wegens deze stoffe, om dat zy maer *onvolmaektelyk kennen het bestaende order van zaeken*. Ik zal geêrne de responsabiliteyt van dezen raed op my nemen... (a)

« VAN GOBBELSCHROY. »

Willem schreéf onder dit verraederlyk stuk :

« Wy vereeningen ons met de gedagten, uytgedrukt in dit rapport van 30 dezer, en wy bemagtigen u, om in gevolge te handelen.

» Brussel 31 januarius 1829 WILLEM.

« *Aen den minister van het inwending.* »

(a) Het was zeker ook om de *menschen gerust te stellen*, en om het *bestaende order van zaeken volmaektelyk te doen kennen*, dat het gouvernement den volgenden dag een nieuw bewys gaf van zynen *despotismus*. Daer was te Deynse, met toestemming van het gouvernement, eene godsdienstige gemeynte van Zusters gestigt, op voórwaerde van twaelf arme weesen op-te-voeden. Men had daer sedert langen tyd eene schoól opgeregt voór meyskens onder het bestier van die Zusters, die ten dien eynde doór de kommissie van onderwys aengenomen waeren. Deynse agtte zich gelukkig van zoo een huys van opvoeding te bezitten het welk, zoo voór de zeden als voór de onderwyzing, het publiek vertrouwen genoót. Deze schoól, na twaelf jaeren gestaen te hebben, wierd den 31 januarius doór bevel van Van Gobbelschroy gesloten, in weérwil van de regentie der plaets die daer tegen protesteérde.

Digitized by Google

Dit rapport, met de onderteekening van Willem, bekend gemaekt zynde, veroorzaekte het grootste misnoegen onder het volk. Men zegde over al: « het is *affreus*, » het is *abominable*, den koning wilt ons niets toestaen, » en het is den minister die hem opstoókt; hy beloóft » alleenlyk van *misschien* eenige veranderingen te doen » in de besluyten van 1825 als 'er bisschoppen zullen » benoemd zyn !... » Van Gobbelschroy, die de gemoederen wilde gerust stellen om het petitionnéren te doen ophouden, heéft dan precies het tegenstrydig gedaen, en hy zelf is de oorzaek geweést dat 'er nu, zonder ophouden, petitien voór de vryheyd van onderwys onderteekend wierden doór allen slach van persoonen: want idereen ontdekte in zyn rapport *een systema van bedriegery* en eene hardnekkige aenkleving aen het *monopolium*. Bovendien men maekte nieuwe petitien, om *de afschaffing van het maelregt en slagtregt, de gelyke uytdeeling der ampten tusschen de Belgen en Hollanders, de verwerping van de nieuwe wet tegen de drukpers, de onafhangelykheyd der regters, de vermindering der lasten, de responsabiliteyt der ministers, de geheel uytvoering van het konkordaet, en de spoedige inrigting van het regterlyk order te vraegen* (a). Van Gobbelschroy heéft dit vuerken doór zyne *tartuffery* ontsteken, en wy moeten hem daer over bedanken : want hy heéft den val van zynen meester en den dag van onze vryheyd verhaest.

(a) Willen, die deze inrigting zoo dikwils beloófd had zonder zyn woórd te houden, had de zelve doór eene boodschap van 18 januarius wederom aen de Staeten aengekondigd tegen 1 januarius 1830, indien het wetboek der criminele instructie voór dien tyd aengenomen was; zoo niet, hy verzekerde dat die inrigting acht maenden laeter zou plaets hebben, te weten 30 september 1830 : dus de regters konden nog 20 maenden blyven onder de roede van Van Maanen : hierom vraegden de Belgen nu de spoedige inrigting van het regterlyk order. Het heéft aen Z. M. niet beliefd van hunne vraeg toe-te-staen, en den 30 september 1830 was Willem al over den Moerdyk !

Digitized by Google

Pooging om de oneenigheyd te breuyen tusschen de katholyken en liberaelen. Rapport over de petitien. Brief van den dollen van Kampen. Verbeterd ontwerp over de drukpers aengenomen. Vierde ontwerp van wet over den tienjaerigen budjet verworpen. Sluyting der Staeten.

Het gouvernement, overtuygd zynde dat het vegtende tegen de vryheyd, welke de katholyken en liberaelen vraegden, niets zou kunnen winnen, geveynsde aen de eersten iets te zullen toestaen; en Willem, doór besluyt van 19 februarius, benoemde eene kommissie om de besluyten van 14 junius en van 14 augustus 1825 te overzien, en te onderzoeken welke veranderingen zy zouden kunnen ondergaen. Het was maer eene nieuwe streék van Van Gobbelschroy, om de gunst der katholyken te winnen, om hun te doen ophouden van te petitionneren, en om de oneenigheyd te werpen tusschen hun en de liberaelen. Indien hy gelukt had, dan zou hy de drukpers en liberaelen met geweld beteugeld hebben: maer al had die kommissie, bestaende uyt protestanten (twee of dry uytgenomen) zoo veél vertrouwen weêrdig geweést, als zy mistrouwen verdiende, de katholyken zouden daerom niet stil gebleven hebben: want zy hadden het zelve belang gelyk de liberaelen om nog alle hunne andere regten te reclameren.

Men ging dan voort in petitien te zenden aen de vergaedering der Staeten, die eene kommissie belastte van de zelven na-te-zien. Mr Van Reenen deéd daerover, in de zitting van 25 februarius, een rapport waer uyt volgde, dat men alreeds aen de Staeten gezonden had 119 petitien *voór de vryheyd van onderwys*; 76 *voór de vryheyd der drukpers*; 62 *voór de herstelling van den jury*; 41 *voór de onafzettelykheyd der regters*; 14 *voór de uytvoering van het konkordaet*; 4 *voór de verantwoórdelykheyd der ministers en eenigen voór het vry gebruyk der fransche tael*; hy eyndigde met voór te stellen van de petitien in de greffie te leggen en van te beslissen, of het niet zou betaemen daervan kennis te geven aen het gouvernement. Maer Mr De Brouckere zegde aenstonds dat men daer van, *op de plegtigste*

Digitized by Google

wys, moest kennis geven aen den koning zelf: « dezen maetregel, voegde hy 'er by, is buytengewoonelyk, maer de omstandigheden zyn het ook. Eene mededeeling aen de ministers is vrugteloos en onmogelyk, niet precies om dat een besluyt (1ste *deel bladz.* 374) hun verbied van te oórdeelen over de petitie, die ons toegezonden zyn; maer om dat het niet meer betaemt van aen hun de uytdrukking van den nood van 't volk over te geven... Ik vraeg eene direkte mededeeling aen den koning, als den eenigsten middel om de gemoederen te stillen, om de hoóp van eene betere toekomst te doen herboren worden en om verzekeringen te bekomen, eer dat men beraed over den tienjaerigen budjet, en bovenal eer dat de zitting der Staeten gesloten word. »

De beraeding en redevoeringen over de petitien begonnen dezen dag en duerden tot 5 meërt. Ik gaen, om te verkorten de bondige redevoeringen der Belgen voórby die, als om stryd, alle de vraegen, alle de klagten van het volk verdedigden: maer ik moet iets aenhaelen van de genen der Hollanders. *Fonteyn-Verschuur* zegde: de petitien verspreyden het zaed van wantrouw en van tweedragt tusschen het gouvernement en de borgers: zy worden aen de kamer niet gezonden, dan om beletsel te stellen aen de march van het gouvernement; *zy hebben geen ander oogwit als indruk te doen op de kamer, om haer het werktuyg te maeken van eenige ongeruste en oproerige geesten.* Wy zyn hier niet om te willen en te stemmen het geén de menigte wilt. *Van Boelens:* « journalschryvers, *vrienden van het wanorder, ruststoorende en listige geesten hebben onvoórzigtigen en onwetenden opgehitst*, sprekende van menschlievendheyd en medelyden, welke gevoelens zy misschien noyt gevoeld hebben. De onderteekeningen vertoonen de onderteekenaers niet. » — *Syphens:* « uytgehongerde schryvers zouden het koninklyk gezag willen stellen onder de voogdy van de kamer. *Het is eene vereeniging van Democratieken en van apostolyken* agter de welken eenige

agenten zich verbergen. Men zoekt het gouvernement bang te maeken doór vraegen, die uyt het ryk der duysternissen voort-gekomen zyn; laeten wy ons met die vodderyen niet bezig houden. » — *Asch Van Wyck:* « Na de beweging begonnen te hebben, heéft men gepoógd de zelve uyt te breyden met de *massen* in gezelschap aen te nemen. » — *Doncker-Curtius:* De Kamer verbeéld de *massen* niet, maer de Natie. » (Dien Doncker-Curtius toont hier dat hy geen *massa* van goed oórdeel heéft.) — *Byleveld*: « De petitionnarissen zyn de blinde werktuygen van de aenleyders. Laet ons de petitien verwerpen; zy verdienen onze aenmerkingen niet. Gedenkt wat 'er gebeurd is onder het keyzerryk: Napoleon heéft aen de inwoonders van Holland 14 daegen toegestaen om fransch te leeren; het tegenwoórdig gouvernement heéft aen de inwoonders van Belgien 14 jaeren toegestaen om het hollandsch te leeren; waer over hebt gy te klaegen? » — *Van de kasteele*: « De onderteekenaers behooren voór het meestendeel toe *aen de laege klassen van de maetschappy*. Men moet niet gedoogen dat byzondere persoonen, doór publieke klagten over *wettige ordonnancien van instellingen*, zich bemoeyen met onze bedieningen, en ons voórschryven, wat wy moeten doen: » — *Van Sytzama:* « Men heéft maer *een handvol van onderteekenaers* doór de veragtelykste middelen kunnen by-een-raepen: want alle middelen zyn goed voór hun, zelfs de poenjaerden. » — *Van de Poll*, (zyne oogen toedoende): « Ik zien niet, dat de menigte der petitionnarissen bekwaem is om uyt te maeken het geén men den publieken geest noemt: het getal zelf van 40 duyzend is maer een kleyn deel der populatie, en het kan niet aenzien worden als verbeéldende het algemeen gevoelen. »

Nogtans in weerwil van alle deze en andere flouwe en rouwe praeters, die doór de Belgen en twee of dry Hollanders zoo wat hevig den mond gestopt wierden, de kamer besliste, 5 meèrt, doór 55 stemmen tegen 44, dat 'er direktelyk zal kennis gegeven worden van de petitien aen

Digitized by Google

den koning (a). In den oogenblik dat den president dezen uytslag bekend maekte, heéft alle het volk dat in de tribuenen was, op de hevigste wys toegejuygd, en men zag de vreugd uytschynen op alle de aenzigten, uytgenomen op de genen van die *tegen* gestemd hadden. De beslissing der tweede kamer wierd gezonden aen de eerste om haere toestemming te bekomen.

Den uytval van deze beraeding, in de welke 58 leden het woórd gevoerd hadden, was eene schoone victorie voór de petitionnarissen, en zou bekwaem geweést hebben om de onrust der Natie wat te stillen, en om den vuerigen drift tot het petitionneren eenigzins te verkoelen: maer de botte hoogmogenden van Holland hadden in hunne *redevoeringen* (als men hunnen slegten praet zoo mag noemen) zoo vele lasteringen uytgebraekt tegen de petitionnarissen, en voór de zelven zoo veél veragting getoond, dat men in geheel Belgien en in vele steden van Holland voortging in petitien te onderteekenen. Deze beweging van het volk wierd nog meer opgehist, als men ter zelver tyd in de journals leésde den volgenden brief van N. G. Van Kampen, geschreven aen de *Arnhemsche Courant.*

» Laet aen eenen goeden borger toe te beweenen de rampen van het Vaderland, onlangs nog zoo gelukkig!... *De priesters hebben aen hunne schaepen bedreygende petitien gedikteérd.* . Den godsdienstigen *fanatismus* geéft de hand aen den borgerlyken *anarchismus;* en zie daer het voórteeken van dubbele ongelukken!... Z. M. heéftde goedheyd gehad van eene kommissie te benoemen. Men denkt misschien idereen voldaen te zien? verre van daer. De petitionnarissen bewegen zich op een nieuw met meerder stoutmoedigheyd en koppigheyd.... Maer zie hier den laetsten akt van de komedie. De zuydelyke leden der Staeten zagen hunne landgenoten in de petitionnarissen; en zy hebben een adres aen Z. M. gestemd. Zie hier nu den oogenblik, op den welken alle de vrienden van de vryheyd zich moeten nederwerpen voór de voeten van den troon, en uytroepen: Sire! wy stellen allen ons betrouwen op onzen koning, maer de gevaeren worden op een gehoopt, en daer zyn spoedige maetregels noodig. Sire! bewaer ons, bewaer u van de jesuiten!»

(a) Alle de gedeputeérden van Belgien hebben *voór* gestemd, uytgenomen Gheeland, Desprez, en De Moor; die van Holland hebben 'er alle *tegen* gestemd, uytgenomen Corver-hooft, Van Tuyll, Luzac, Sassen Van Ysselt, en Jugenhousz.

Digitized by Google

Hier op zegde *de Arnhemsche Courant*, waer van *Doncker-Curtius*, dominé der Calvinisten te Arnhem, en broeder van den hoogmogenden van dien naem, den eerloozen opstelder was: »

Het gouvernement heéft de reformatie van de katholyke Klergie in Belgien ondernomen; was dit niet voór het geluk van het land, *en hebben de liberaelen geen groot ongelyk van met de jesuiten* te donderen tegen zoo eene lofweerdige onderneming? men schynt te vreezen, dat het gouvernement vergunningen zal doen aen de katholyken, *met inzigt van hun af-te-scheyden van de liberaelen.* Dit plan is onmogelyk: *de prinsen van Nassauw hebben, op alle tyden, den hoogmoed van de Roomsche Hierarchie weten in-te-toomen, en Willem den I zal het werk van zyne grootvaders weten staende te houden.* Het is den geest der duysternissen, die overal en altyd het licht zoekt uyt te doen, die wilt heerschen over de onwetendheyd, u die natuerlyk alle de wetten moet haeten, de welke de opvoeding voór oogwit hebben. Ja, het is dien geest, die den smaek en den drift om petitien te teekenen, strekkende om de gewaende vryheyd van onderwys te bekomen, ingeboezemd heéft... Het is aen dien geest, dat allen borger, die de onderwyzing en haere gelukkige vrugten bemint, moet wederstaen; *het is dien geest, die* HET GEWELD *moet bevogten worden* (a).»

Dit alles heéft te wege gebragt, dat 'er dagelyks nieuwe petitien aen de Staeten gezonden wierden. Mr Van Reenen zegde in de zitting van 16 meert, dat men by de petitien, waer van hy 25 februarius een rapport gedaen had, nog moest voegen de volgende: 96 *petitien, vraegende de vryheyd van onderwys;* 71 *de vryheyd der drukpers;* 56 *den jury,* 47 *de onafhangelykheyd der regters;*

(a) Men antwoórd niet op den praet van woedende menschen, die niet weten wat zy zeggen... Weynige dagen daer na zag men een naemloos boekje in het licht komen onder den titel van: *proposition de faire une loi sur l'enseignement:* men vond daer de godloosste dwaelredenen, waerdoór men de grondige waerheden zelve van onze H. religie wilde onderwerpen aen den Souvereyn; men stelde het geweld in de plaets der wetten; men beriep eene openlyke en vreede vervolging tegen de katholyken, en men besloót in dezer voegen: » *Den Souvereyn heéft regt op de religie; niemand zou hem het regt durven betwisten van, doór alle middelen die* HET GEWELD *hem geéft, eene zinneloose maetschappy van godsdienst* ONDER TE BRENGEN. » Men kon de voórnemens van de Hollandsche Calvenisten in het algemeen en van Doncker-Curtius in het byzonder, niet klaerder uytdrukken.

Digitized by Google

17 *de volkome uytvoering van het konkordaet;* 10 *de responsabiliteyt der ministers;* 9 *het vry gebruyk van de fransche tael en de kwytschelding der straffen, uytgesproken uyt kragt van de wet van* 6 *meêrt* 1818. Na dit, zyn 'er nog andere rapporten gevolgd, zoo dat 'er op weynige maenden meer als 300 steden en dorpen petitien gezonden hadden, die doór 80 duyzend persoonen onderteekend waeren.

Maer het gouvernement, verschrikt doór de beweging van het volk, had goedgevonden van zyn afgryslyk ontwerp van wet tegen de drukpers, het welk den 22 december 1828 aen de staeten voórgesteld was, terug te nemen en van, den 20 Meêrt loopende jaer, een ander in zyne plaets te stellen. Dit nieuw ontwerp was grootelyks verzagt; en alhoewel 'er nog wel wat tegen te zeggen was; nogtans, mits het tyrannig besluyt van 20 april 1815 en de wet van 6 meêrt 1818 afgeschaft wierden, hebben de staeten het nieuw ontwerp, den 28 april, doór 84 stemmen tegen 4 aengenomen.

Ondertusschen de sectien hadden den tien-jaerigen Budjet onderzogt en 'er de zwaerste opwerpingen tegen gesteld. Zy hadden aen het gouvernement verscheyde vraegen gedaen, waer van 'er eenige der voórnaemste volgen.

1° Van over ider der kapittels van den Budjet, als over byzondere wetten, te laeten beraeden;

2° Van het maelregt af-te-schaffen, en van lasten te stellen op den thé, koffy en toebak;

3° Van het leger te verminderen, om alzoo de al te zwaere lands-lasten te verligten;

4° Van het *Collegium philosophicum* af-te-schaffen;

5° Van den staet der zee-magt te doen kennen, en welke schepen men van zin was te maeken, geduerende het nieuw tien-jaerig tydvak (a);

(a) Daer was, in den tienjaerigen budjet, voór de zee-magt gesteld eene somme van 6 millioenen, en in den budjet der buytengewoone onkosten voór 1830, nog eene andere van 2,7000,000 guldens.

Digitized by Google

6° Van het deel der boeten, dat aen de hooge kommiesen te beurt valt, af-te-schaffen, etc., etc.

Maer den minister van financie ging den 29 januarius naer de vergadering der volks-verbeélders, om met hun te spreken over den Budjet. Na dat hy daer, met geslote deuren, verscheyde neren in onderhandeling was geweést, nam hy zyn Budjetje stillekens terug, belovende van een ander ontwerp voór te stellen, en van op bekwaemen tyd alle de vraegen der sectien te beantwoórden. En waerlyk het gouvernement zond aen de Sectien een *memoire* van 217 *bladzyden*, waerin men antwoórdde :

Op de 1ste *vraeg :* Het gouvernement denkt niet de gewoonte te mogen benadeelen met, onder de form van byzondere wetten, over de verscheyde kapittels van den budjet te laeten beraeden.

Op de tweede : Men zal het maelregt en slagtgeld afschaffen, en deze laetste belasting zal vervangen worden doór eene schatting op de peêrden en op het vee. Men moet in het algemeen de nieuwe belastingen myden, waervan het produkt altyd onzeker is, en het is hierom dat men den thé, koffy en toebak niet zal belasten.

Op de derde : Wanneer de 20 afdeelingen van de schuttery zullen geformeérd zyn, *dan zal het leger beloopen* 32,106 *mannen*, waerin niet begrepen zyn de officieren en onder-officieren. Maer wanneer geheel het leger onder de wapens is, dan beloopt het 91,704 mannen (a). Men moet voórzien in het gene de eer van

(a) Dit antwoórd van het gouvernement bevestigt het geén Mr De Serret in 1826 gezegd heéft (boven bladz. 106) te weten dat men betaelde voór een leger van 91,000 mannen, terwyl 'er, een groot deel van het jaer, nauwelyks een derde van dit getal onder de wapens was. Het is dan zeker, dat men sedert 1820, het een jaer gerekend doór het ander, ten minsten 5 millioenen te veél heéft betaeld. Het is ook zeker dat Willem in die afperssing wilde volherden, mits het kapittel van oorlog op den nieuwen tienjaerigen budjet bedroeg 16,580,000 guldens, en den budjet der buytengewoone onkosten nog 1,630,000 guldens : dus meer dan 36 millioenen francs, om een leger van 32 duyzend soldaeten te betaelen!!

Digitized by Google

den staet vereyscht, en men mag zich niet exclusivelyk betrouwen op de hoóp, dat de nabuerige mogendheden, en andere belang-hebbende in de behoudenis van het koninkryk, zich zullen belasten met onze verdediging.

Op de vierde: « Het gouvernement zal het *Collegium philosophicum* weten sterker te vestigen op eenen vasten grondslag, met de klergie te doen toëstemmen aen verzagtingen. Eene sectie heéft de afschaffing gevraegd *behoudens de verpligting, voór de kandidaeten van den geestelyken staet, van de voórafgaende koursen te volgen in de universiteyten of scholen van het ryk.* Het gouvernement moet daerop doen bemerken, *dat de jongelingen, voórgeschikt tot den dienst der autaeren, moeten gesteld worden onder eene bewaeking, die meerder verzekering geéft voór de welgeregeldheyd van hun gedrag, met de gevaeren te verwyderen, die 'er voór hunne zeden zouden kunnen volgen uyt de vryheyd, welke de jongelingen, die de universiteyten frekwenteren, genieten* (a).

Op de vyfde: « Zeemagt, 8 schepen van linie, waer van 'er twee moeten afgebroken worden, 20 fregatten, waervan 'er eene buyten dienst is; 10 bricken; 16 corvetten; 30 kononneérbooten; 2 bombardeérbooten; 2 stoombooten; 2 avisos; 2 transportschepen en 1 schooner. Daer

(a) De geestelyke overheyd en de klergie hebben dan wel gedaen met zich, byzonderlyk in 1825, te stellen tegen het *monopolium* van onderwys, dat Willem zich aenmaetigde: Want, ô schande! het gouvernement is nu gepraemd te bekennen dat *de zeden der jongelingen, die zyne universiteyten frekwenteren, in gevaer zyn!* Maer indien een *welgeregeld gedrag en goede zeden* zekerlyk noodzaekelyk zyn aen de genen, die zich tot den geestelyken staet bereyden; zyn zy ook niet noodzaekelyk aen de jongelingen, die zich bereyden tot het ampt van regter, doctoór, advokaet, of tot eenig ander beroep in den borgerlyken staet?... En nogtans Willem hield nog staende zyn besluyt van 14 augustus 1825, waer by hy vastgesteld had dat hy *tot niet een ampt* zal benoemen de genen, die buyten zyne universiteyt en scholen zullen gestudeérd hebben! (boven bladz. 51).

Digitized by Google

blyft nog over te maeken : 6 schepen van linie, 10 fregatten, 7 corvetten, 3 bricken, 3 avisos, 1 paketboot, 1 transportschip, 4 schooners en een schip van exercitie.

Op de zesde : Wat aengaet de verdeeling der boeten, het gouvernement ziet zwaerigheden in het deel af-te-schaffen het gene de hooge kommiesen van den *fisc* daer van trekken; het vreest weynig hunne partydigheyd, en *den toevlugt tot het geregt blyft open voór de borgers, die meynen beschadigd te zyn.* (ziet boven bladzyde 137).

Voorders zegde het *memoire* dat 'er in het koninkryk 1,600 (*kettersche*) predikanten of leeraeren zyn, te weten: 1,478 gereformeérden; 63 luteraenen; 35 anabaptisten (*herdoopers*), en 24 *remonstranten* (a).

« Men klaegt over de schaersheyd van zilvere geld: maer men munt 'er zonder ophouden te Utrecht en te Brussel. Daer is, by middel van het hersmelten der oude zilvere geld-specien, gemunt geweést, te weten: 9,814,186 guldens in stukken van 3, van 1 en van 1/2 guld ; 12,312,954 guld. in stukken van 25, 10 en 5 centen. De somme der goude stukken van 10 en van 5 guld. beloopt 108,673,920 guld. Deze laetste somme is, voór het grootste deel, geslagen geweést *voór de generaele maetschappy der Nederlanden.* Het verlies op het hermunten heéft nog de helft der 12 millioenen, die daer voór geschikt waeren, niet verbezigd.(b). »

Nogtans den goeden Willem, altyd bezorgd voór het welzyn van zyne teerbeminde onderdaenen, gaf den 10 april een nieuw ontwerp van budjet, waerby hy voór de gewoonelyke onkosten vraegde 64 millioenen, 104 duyzend, 454 guldens; en *provisoorlyk* voór de buytengewoone onkosten, 18 millioenen, 199 duyzend, 863 guldens, saemen 82 millioenen 304 duyzend 317 guldens.

(a) Men geéft in Holland dezen naem aen de Secte der *armeniaenen* ter oorzaek van de vertooningen, welke zy gedaen hebben tegen de Synode van Dortrecht, die hun veroórdeeld had. 1ste deel bladz. 27.

(b) By gevolg, Willem had meer als zes millioenen overig.

Digitized by Google

Z. M. hield zich nu te vreden met, in de plaets van het maelregt, eene vermeerdering te vraegen van 25 % op de lasten van dranken, gedistileérd in het land; van 18 % *op de inlandsche bieren en azyn, en van* 15 % *op het zout;* doch hy had de goedheyd van 15 ten % op den accys van het rouw suyker te verminderen. Dit allés kwam wonderlyk overeen met het gene den minister, in de beraeding over den eenjaerigen budjet gezegd had: *het is hard voór den behoeftigen van aen de schatkist te betaelen een deel van zynen dagloon, gewonnen in het zweet van zyn aenschyn.* Nogtans de sectien vraegden van in den budjet genoegzaeme spaerzaemheden in te brengen om het maelregt te kunnen afschaffen zonder andere belastingen te vermeerderen, of wel van lasten te stellen op den koffy, toebak, thé en speceryen: maer Willem hoorde langs die oor niet, om dat hy de hooge kommercie van Holland wilde bevoórdeelen, en om dat hy het *monopolium* der speceryen voór zich behouden had.

De staeten begonnen den 12 mey over die ontwerpen te beraeden. Den minister van financie voerde den eersten het woórd, zyne redevoering duerde dry ueren, en op dien tyd heéft hy vele moeye dingen gezegd, die men precies niet moest gelooven. « *Ik durf het vraegen met betrouwen,* zegde hy, *welken tak van onze volksvleyt bevind zich waerlyk verdrukt doór te zwaere lasten? welke klas van inwoonders heéft regt om te klaegen van ellende by gevolg van te hooge belastingen? laet ons de steden en dorpen doórloopen; laet ons zien hoe alles leéft, hoe alles welvaert, schoonder word en zich opheldert!*

Het was in deze beraeding dat den baron De Stassart vraegde uyt welke geldkas Mr Van Gobbelschroy betaelde de 80 abonnementen, die hy, gelyk Z. E. hem zelf gezegd had, genomen had in de *Sentinelle?* Van Gobbelschroy antwoórdde dat hy de grondregels van dien journal altyd afgekeurd had: maer zyne 80 abonne-

Digitized by Google

menten op geender wys kunnende loochenen, heéft hy
(*honteux comme un Renard, qu'une poule aurait pris*,)
gezegd: *ik laet de kamer oórdeelen of het betaemde van publiekelyk te herhaelen het geén my in eene byzondere saemenspraek ontsnapt is*... Voorders zegde hy, dat Z. M. alle reden van onrust heéft doen verdwynen, voór al eer zelfs dat de kamer de vraegen der petitionnarissen aen den koning bekend gemaekt had; dat de afschaffing van het maelregt in de wet, waerover men beraed, voórgesteld word; dat de vryheyd der drukpers op liberaele gronden geregeld is; dat het woórd van den koning verzekerde van de vryheyd van onderwys, waer over men eene wet zal geven, wiens grondregels zullen overeen komen met het systema van vryheyd, het welk het gouvernement volgt in zoo vele andere materien; dat de aenneming van eenen internuncius, die de noodige magt heéft voór de uytvoering van het konkordaet, geen twyffel kan laeten over de regtzinnigheyd van het gouvernement; en eyndelyk dat Z. M. in 't kort *eenige vergunning zal toestaen* voór het gebruyk der fransche tael in wettige akten.

Nogtans de kamer liet zich doór die schoone beloften niet verleyden. Den tienjaerigen budjet die de onkosten regelde, wierd, den 14 mey, verworpen doór 79 stemmen tegen 26; den budjet, over de middelen van ontfang, wierd afgekeurd doór 86 stemmen tegen 19. Dezen uytval was zekerlyk eenen harden slag voór het vaderlyk hert van Willem; en indien 'er iets zyn spyt en droefheyd had kunnen verzagten, dit zou voórwaer de beslissing der eerste kamer geweést hebben, die den 16 mey doór 34 stemmen tegen 12, het *adres* over de petitien afkeurde, het welk de tweede kamer besloten had te zenden aen den koning, om hem de regtmaetige klagten van de Natie bekend te maeken.

Nogtans de beslissing der eerste kamer over de petitien kon geene millioenen in de kas van Willem brengen, en by gevolg zy kon zyn spyt over de nederlaeg,

Digitized by Google

die zynen budjet in de tweede kamer gehad had, niet verzagten : hy liet zyn misnoegen uytbersten, en hy zond Van Gobbelschroy, den 20 mey, naer de staeten om hun te zeggen :

» De ontwerpen van wet, welke den koning betaemelyk geoórdeéld had dit jaer aen U. H. voór te stellen, de eenen na de anderen onderzogt geweést hebbende, koóm ik van daeg, volgens de bevelen van Z. M. in deze vergaedering om deze Sessie te sluyten.

» Ik volbreng deze zending, verklaerende in de naem des koning de gewoonelyke Sessie der Staeten-Generael voór 1828 geeyndigd.»

Willem gaet Vlaenderen en Henegouwen bezoeken. Petitie van Mr. Rodenbach aen den koning. Vermaerde besluyten van 20 junius.

Willem, om zyn verdriet wat te verzetten, ondernam eene speélreys naer Vlaenderen. Na doór besluyt van 24 Mey, aen den prins van Oranje het opperbevel over de schuttery van het ryk onder den titel van kolonel-generael gegeven te hebben, vertrok hy, den 26 mey, van Brussel naer Mechelen, daer hy omtrent 2 ueren besteédde om *zyn fabriek van schalls* te bezigtigen ; maer hy geweêrdigde niet den hoog agtbaeren aertsbisschop, die doór een ongemak aen zyn been, niet kon uytgaen, te bezoeken ; het is alzoo dat hy zyne ondankbarheyd toonde voór den te voren Prins-bisschop van Luyk, die hem, in 1791, in gebrek van brood zynde, milddaediglyk de gastvryheyd gegeven had. Hy kwam den zelven dag te Antwerpen, daer hy des avonds eene feest van de societeyt der harmonie bywoonende, en weggaende zegde : *ik zal nog lang met genoegen aen dezen avond herdenken.* Des anderendags vertrok hy naer Gent daer den borgemeester, doór een besluyt, voórgeschreven had hoe men Z. M. moest ontfangen en eene algemeene illuminatie geboden had. Nogtans de kommissarissen van policie, vreezende dat deze niet algemeyn zou zyn, stelden zich op de been ; zy liepen in de huyzen, zeggende aen de borgers : *gy verlangt uwe huyzen te vercieren voór de aenstaende processie van uwe parochie ; wel gy zult dit niet mogen doen, indien*

Digitized by Google

gy van daeg niet illuminéerd. De straeten waeren met sparre-boomen bezet; de fabrikanten maekten eene eerewagt; zy vercierden hunne duyzende werklieden met oranje-linten en betaelden hun om Z. M. toe-te-juygen. Z. M. ging den 31 mey de kerk van den H. Bavo bezigtigen, en zegde aen de Vicarissen-generael: « *Mynheeren! ik heb u eenen gelukkigen voórval mede-te-deelen; dry bisschoppen zyn den* 18 *mey geprekoniseérd geweést* (a). *Eene buytengewoonen courrier heéft gisteren die tyding te Brussel aengebragt, en ik kooom de zelve zoo even te ontfangen.* »

Willem vertrok den 1 junius van Gent naer Brugge, daer hy in den namiddag aenkwam. Eenige fonctionnarissen hadden hunne huyzen vercierd, onder de welke Mr Sandelin uytscheén; hy had zyn hotel doen paléren met duyzende fraeyigheden; elke van zyne 20 vensters wierden bezet met twee of dry damen, om den koning op zynen doórtogt gelykelyk toe-te-juygen en hunne neusdoeken te draeyen: maer ô tegenspoed! Z. M. passéert, en alle die damen blyven als standbeélden onbeweéglyk!... Willem ging des avonds het vuerwerk zien ten huyze van eenen van zyne chambalans, en vraegde aen de baronners de H..., die van Saint-Omer kwam, of het waer is, dat de vlaemsche tael daer nog gebruykt word! — *Ja, Sire.* — dat is wonderlyk. — *dit bewyst, Sire,* hernam zy, *hoe moeyelyk het is de tael van een volk te veranderen.* Z. M. begreép het, en zweég stil.

Den koning verliet Brugge den 3 junius, en ging langs Ostende, naer Iperen. In dezen optogt was hy blyven stilstaen op de hoogte van Hooglede, daer de regentien van Rousselaere en van andere gemeynten zich vereenigd hadden, om hem hunnen eerbied te bewyzen: zy dit gedaen hebbende, kwam 'er eenen ruyter regt op Z. M.

(a) Den Eerw. heer Van de Velde, Deken te Lier, tot het bisdom van Gent; den Eerw. heer de Plancq tot het bisdom van Doórnik, en den Eerw. heer Van Bommel, professor te Lyden tot het bisdom van Luyk.

Digitized by Google

aen, en dit met zoo groote vrymoedigheyd, dat niemand peysde om hem tegen te houden. Hy nadert, behandigt aen Willem een petitie, groet hem, en verwydert zich eenige stappen. Den koning leést de petitie, word beroerd, èn doet eene beweging van ongeduld en van gramschap, terwyl den ruyter gerustelyk bleéf staen en zyn vermaek scheén te nemen in Z. M. leelyke gezigten te zien trekken. Het voórwerp der petitie was om de vrylaeting te vraegen van de heeren Ducpetiaux, Coché-Mommens, De Potter, Jottrand en Claes. Het was Mr P. Rodenbach van Rousselaere, die de petitie in den naem van zynen blinden broeder *Alexander* Rodenbach aengeboden had.

Willem vertrok den 4 junius van Iperen naer Kortryk, daer hy omtrent middag aenkwam. Den eerw. heer pastoor van Sinte-Mertens parochie bedankte hem over de eerste maetregels, genomen voór de uytvoering van het konkordaet, en verzogt van 'er nieuwe te nemen om den beweenelyken staet der Seminarien en het schrikkelyk gebrek van priesters te doen ophouden. Willem antwoórdde dat hy de bescherming der katholyke religie onder zyne eerste pligten rekende, dat de daeden zyne woórden niet zullen loochenen, en dat de moeyelykheden, opgestaen ten opzigte van de Seminarien, niet waeren voórzien geweést, zonder het welk zy geene plaets zouden gehad hebben; hy beloófde van te werken zoo veél hy kon om alle de moeyelykheden te effenen. Hy kon in der daed niets beter uytvinden om toegejuygd te worden, en hy wierd toegejuygd. Zyne reys voortzettende, ging hy te Audenaerde vernagten. Des morgens 5 junius verliet hy deze stad, trok doór Aelst, en kwam in den nagt ten 1 uer te Brussel.

Willem moest wel voldaen zyn van zyne wandeling: want de borgemeesters hadden in alle de steden en dorpen, daer hy doór getrokken was, vele bereydingen doen maeken, om hem met alle mogelyke eer te ontfangen; het volk, altyd nieuwsgierig, was in menigte komen toegeloopen om hem te zien; duyzende betaelde stemmen

Digitized by Google

hadden de locht doór hunne toegejuygingen doen wedergalmen; dit alles kon hem doen gelooven dat het volk te vreden was, en moest hem een vermeten betrouwen inboezemen om in zyn *systema* voort-te-gaen. « Het ongeluk is niet groot, schréeft den *Courrier de la Meuse*, de zegeprael der vryheyd zal een weynig uytgesteld worden; maer dit is alles: *de genen die in* 1829 *naer de lessen der ondervinding niet hebben willen luysteren, zullen* IN 1830 GEDWONGEN ZYN *aen de zelve gehoor te geven.* » Willem eenige dagen uytgerust hebbende, vertrok den 11 junius van Brussel, en kwam den zelven dag te Doórnik, daer hy op het pragtigste ontfangen wierd. Hy ging des anderen dags de academie bezigtigen; Mr Le Hon vraegde hem voór haer een weldaed: hy, wetende dat dien heer tegen den budjet gesproken en gestemd had, antwoórdde: *mynheer, ik ben maer den uytvoerder der wetten; ik maek den budjet niet; gy hebt in de tweede kamer zoo veél invloed, bied haer eene petitie aen.* Mr Le Hon betaelde Z. M. met gereed geld, zeggende: *Sire, als lid van de academie vraeg ik u een weldaed; als schepen ontfang ik u aen de poorten van de stad, en als gedeputeérden van de tweede kamer zeg ik myne opinie volgens myn gewis.*

Den koning vertrok den 13 junius naer Bergen, daer hy, zondag 14den, zich in de kermis-feest bleéf verlustigen. Des anderen dags begaf hy zich naer Charleroi, en bleéf daer tot den volgenden dag. Den pastoor van Gosselies ging hem zyne eerbewyzing aenbieden, en zegde onder anderen: « Sire, wanneer wy aen het volk inboezemen den eerbied, de gehoorzaemheyd en liefde, die het aen de vorsten schuldig is, indien wy niet wisten, dat eene wet, gekomen van den hemel, ons vermaent om 'er het voórbeéld van te geven, wy zouden dit gebod gegraveérd vinden in onze herten... ja, Sire, indien de klergie haperde in u te betuygen, dat niets haere aenkleving aen haeren Souvereyn kan verflouwen, het is dat

Digitized by Google

eene hand, sterker als de hand der koningen zelve, haer paelen zou stellen, die zy niet zou konnen te buyten gaen. Maer de getrouwe uytvoering van een voór altyd gedenkweêrdig verbond, dat U. M. met Leo XII geteekend heéft, zal voórtaen alles uyt den weg ruymen, het geén de vrye en openhertige uytstorting van onze gevoelens zou kunnen beletten. » Willem antwoórdde: *ik heb het vertrouwen der klergie noodig; ik hoóp dat de zaeken zich zullen schikken en dat de moeyelykheden zullen geëffend worden, en voór het vervolg betrouw ik my op het goed gedrag der klergie.*

Den koning, 16 junius, zyne reys voortzettende van Charleroi naer Namen, heéft den pastoor van Fleurus, daer hy doórtrok, hem het volgende compliment afgelegd: » Sire, gy hebt den 4 dezer maend, in uw antwoórd aen den pastoor van Sinte-Mertens parochie te Kortryk, gezegd: *Ik zal onder myne eerste pligten rekenen de bescherming der katholyke religie, en de daeden zullen myne woórden niet loochenen.* Wel, Sire, doe dit, en gy zult aen vier vyfde deelen van uwe onderdaenen eene goed bezorgen, dat zy meer agten dan alle de goederen der aerde. Als gy zult wedergekeerd zyn in uw paleys, Sire, doe een besluyt bekend maeken, waerby gy zult verklaeren, dat den 2den artikel van het konkordaet, goedgekeurd en geteekend doór U. M. den 25 julius 1827, tegen den 1 october aenstaende zal uytgevoerd worden, en dat 'er eene volle en geheele vryheyd zal zyn om te onderwyzen, gelyk dit plaets had op den dag, als gy op den troon gekomen zyt. Alsdan zullen uwe volkeren, boven al de Belgen, U. M. duyzendmael gebenedyden, en ik zelf, die meer als 70 jaeren oud ben, ik zal aengemoedigd zyn om myne kragten te doen herleven, en te volherden in een moeyelyk ampt, dat zonder uwe hulpzaeme hand moet vergaen. » Ik heb nergens gevonden wat Z. M. op zoo edele aenspraek geantwoórd heéft.

Willem, den 16 junius, te Naemen aengekomen zynde, gaf gehoor aen Mgr Oudernard, die hy wat droog ontfing,

Digitized by Google

om dat dezen bisschop, op wiens toegevenheyd Z. M. veél staet gemaekt had, de leerlingen van het *Collegium philosophicum* geweygerd had in zyn Seminarie aen-te-nemen, en om dat hy zyne vicarissen-generael niet had willen afdanken. Hy ging het Athenæum bezoeken: de professors hadden eenen student belast van Z. M. *in het hollandsch* te complimenteren, om den voortgang te doen zien, welken de zoogenoemde nationale tael daer gedaen had: den koning toonde hierover een aldergrootste genoegen: maer de professors zegden hem niet, dat dien student gebortig was van Noórd-Brabant, en te Namen gekomen was, om de fransche tael te leeren. Men had te Charleroi de zelve klugt gespeéld.

Den koning verliet Namen den volgenden dag en kwam tegen den avond te Brussel, daer hy zich aen het werk stelde om de beloften, die hy op zyne reys aen de klergie gedaen had, te volbrengen: want hy was nauwelyks in zyn paleys wedergekeerd, of hy gaf de volgende

BESLUYTEN VAN 20 JUNIUS 1829.

Wy Willem, doór de gratie Gods, Koning der Nederlanden.

«Overzien onze besluyten van 14 junius 1825, 11 julius 1825 en 20 novenber 1825;

«En overwogen hebbende, dat sedert deze besluyten de omstandigheden, die de zelve beroepen hebben, veranderd zyn ingevolge de overeenkomst, gesloten met den H. Stoel den 18 junius 1827;

«Dat alzoo den tyd gekomen is, op den welken wy zonder zwaerigheden de meyningen kunnen volbrengen, die wy te voren ten opzigte van het *Collegium philosophicum* geopenbaerd hebben;

«Willende aen de geestelyke opperhoofden die, ingevolge de overeenkomst met den H. Stoel, de bisschoppelyke stoelen zullen vervullen, een bewys van ons betrouwen geven;

«Gezien het rapport van onzen minister van het inwending... wy hebben goed gevonden en gewilt de voórnoemde besluyten te maetigen...

«Het gebruykt (*frequentation*) van het *Collegium philosophcium* zal van dezen dag af, ophouden van *verpligtende* te zyn, en zal *facultatif* worden voór de jongelingen, die zich bereyden tot de studie der godsgeleerdheyd in de bisschoppelyke Seminarien.

«Onzen minister van het inwending is belast met de uytvoering van dit besluyt...

Brussel 20 junius 1829. WILLEM.»

Digitized by Google

Alzoo 'er in dit besluyt niet gesproken wierd van eenige veranderingen te doen in de anti-katholyke organisatie van het *Collegium philosophicum*; zoo moest men oórdeelen, dat Willem het zelve wilde houden op den ouden voet als een arsenael, daer men zou voortgaen in wapenen te smeden om de katholyke religie aen-te-randen. En alhoewel het gebruyk van dit Collegium nu *facultatif* verklaerd was, het is te zeggen, alhoewel de jongelingen, die zich bereydden tot den geestelyken staet, nu niet meer gedwongen waeren van zich in het *Collegiumphilosophicum*, gedurerende twee jaeren, op te sluyten om daer, doór onwettige meesters, onderwezen te worden volgens het godloos *systema* van het gouvernement; nogtans Willem had niet voór als de katholyken te bedriegen en byzonderlyk den Paus, aen wie hy dit besluyt mededeelde: want hy wagtte zich wel van het volgende besluyt, gegeven den zelven dag, aen den Paus bekend te maeken; om dat hy doór dit tweede besluyt het eerste geheelyk omverre wierp, en men kon dit aenzien als eene tweede uytgaef van den *geheymen brief* van den trouweloozen Van Gobbelschroy.

Wy Willem, Koning der Nederlanden.

«Gezien ons besluyt van dezen dag;

Willende in afwagting dat de bisschoppelyke stoelen van ons ryk zullen vervuld zyn, de noodige schikkingen vaststellen, om PROVISOORLYK te bepaelen, hoe en op wat wys de katholyke roomsche jongelingen, zich tot den geestelyken staet gereed maekende, die de voórbereydende studien in het *Collegium philosophicum* niet bygewoond hebben, of hun exaem in die stigting niet gedaen hebben, zullen mogen ontfangen worden in de bisschoppelyke Seminarien, om daer hunne studien van theologie te doen;

«Gezien het rapport van onzen minister van het inwendig, wy hebben besloten en wy besluyten:

«*Art* 1. Het zal aen de opperhoofden der bisdommen provisoorlyk en op de wyze, gemeld in de artikels 2 en 3 van het tegenwoórdig besluyt, geoórlofd zyn van in de bisschoppelyke Seminarien, boven de leerlingen van het *Collegium philosophicum*, *te ontfangen de katholyke roomsche jongelingen, die hunne voórbereydende studien in ons ryk, elders dan in het Collegium philosophicum*

Digitized by Google

voleynd hebben en die kunnen geagt worden als de noodige bekwaemheden bekomen te hebben; als ook de genen die met ons verlof hunne studien buyten het ryk gedaen hebben (a).

Art. 2. De oversten der bisdommen zullen maeken, en aen het departement van het inwendig zenden eene lyst van de katholyke roomsche jongelingen, die hunne voórbereydende studien in het ryk, of buyten het ryk met ons verlof gedaen hebbende, zich aengeboden hebben om te mogen aenveêrd worden in de seminarien: men zal daer gewag maeken van hunne naemen, ouder-

---

(a) Dus de Seminarien moesten gesloten blyven, 1° voór alle de genen, die *zonder verlof van Willem, gestudeérd hebben buyten het ryk*, het is te zeggen voór de bloem voór het beste deel der jonge geestelyken, die aen de bisschoppen het liefste moesten zyn, om dat zy de zekerste bewyzen gegeven hadden van hunnen roep, van hunnen goeden geest en van hunne gehoorzaemheyd aen de geestelyke overheyd: 2° alle de genen *die hunne voórbereydende studien niet voleynd hebben, en die niet kunnen geagt worden als de noodige bekwaemheden te hebben*: maer wat zyn die *voórbereydende studien*, en wat verstaet men doór *noodige bekwaemheden*? daer is den knoop van de zaek, en het is Willem die den knoop losmaekt, zeggende, dat het zal geoórlofd zyn in de Seminarien te ontfangen de genen, *die hunne voórbereydende studien in dit ryk voleynd hebben elders dan in het Collegium philosophicum*. Hy verstond dan, doór *voórbereydende studien*, zulke studien gelyk in dat *Collegium* gedaen wierden, te weten de verscheyde vakken van onderwyzing, voórgeschreven doór zyn besluyt van 14 junius 1825, naementlyk de philosophie, het kanonik regt, de kerkelyke historie, de wiskunst etc. etc. Dit alles moest men weten om geagt te worden van de noodige bekwaemheden bekomen te hebben. Maer by welken byzonderen leermeester, in welke universiteyt, in welk athenæum, in welk Collegie, buyten het *Collegium philosophicum*, hebben de jongelingen, die sedert 1825 in het land gebleven waeren, het *kanoniek regt* en al het overige kunnen leeren? zoo dan alle de jongelingen, die sedert 1825 in het ryk gebleven waeren en in het *Collegium philosophicum* niet gestudeérd hadden, wierden van den eenen kant uyt de Seminarien gesloten, en van den anderen kant ook alle de genen, die zonder verlof van Z. M., buyten het ryk gestudeérd hadden: het is te zeggen dat 'er in de Seminarien geene anderen mogten aengenomen worden als de kanonico-philosophen van Loven met de genen van Trier en Bon: dus het *Collegium philosophicum* bleéf *verpligtende*, en Willem *zag geensints af van het inzigt dat hy gehad heeft in dat Collegium op-te-regten*. Ziet boven bladz. 127 den geheymen brief van Van Gobbelschroy.

Digitized by Google

dom en geboórte plaets (a), *van de persoonen, onder de welke, en van de plaetsen waer zy hunne studien gedaen hebben, en uyt welke deelen zy bestaen* (b).

Art. 3. De oversten der bisdommen, na deze lyst aen onzen minister van het inwendig overgezonden te hebben, zullen den tyd vaststellen op den welken zy de leerlingen over hunne bekwaemdheyd, om in de Seminarien aengenomen te worden, zullen examineren; onze meyning is, dat dit exaem in het publiek geschiede (c).

Art. 4. De beursen in de Seminarien zullen doór ons gegeven worden aen de genen der leerlingen, aengenomen doór de oversten der bisdommen, welkers buytengewoone bekwaemheden voór de studien zullen bewezen zyn *doór de certifikaeten van professors der publieke stigtingen van hoog onderwys, daer zy gestudeérd hebben, of doór een byzonder exaem, ondergaen voór zulke persoonen, die wy zullen goed vinden ten dien eynde te benoemen.*

Gegeven te Brussel 20 *junius* 1829. WILLEM.

Het is niet noodig te doen bemerken dat, volgens dezen laetsten artikel, de leerlingen van het *Collegium philosophicum* alleen alle de beursen moesten genieten: want zy *alleen* konden certifikaeten van zulke profes-

(a) Dit was niet te mispreyzen, mits die lysten ook dienden om onslaeging van den krygs-dienst te bekomen: maer het geén daer volgt was enkele boosheyd.

(b) Wat eene tyrannige voórzorg om alle de uytsluytingen van den 1ſten artikel staende te houden! Willem wilde van de bisschoppen verraeders maeken: want zeggen *de plaetsen waer, en de persoonen onder de welke de jongelingen hunne studien gedaen hadden,* was verraeden alle de genen, die buyten het land gestudeérd hadden; en zeggen de deelen, die zy geleerd hadden, was verraeden alle de genen, die wel in het land gebleven waeren, maer geene studien gedaen hadden, gelyk zy gedaen wierden in het *Collegium philosophicum*, en die Willem vereyschte om *de noodige bekwaemheden te hebben.*

(c) Indien dezen artikel de bisschoppen van den eenen kant belette van toegevende te zyn met de jongelingen niet te ondervraegen over het kanoniek regt, kerkelyke historie etc, hy gaf van den anderen kant alle gemak aen de uytzendelingen van Willem, om dit exaem te vergelyken met de lyst, daer de deelen der voorbereydende studien moesten opgeteekend zyn, en over de welke het exaem moest loopen. Dus het was aen de bisschoppen onmogelyk van eenigen jongeling, hoe groote bekwaemheyd hy ook mogt hebben, aen te nemen, als hy niet onderwezen was in het geén men leerde in het *Collegium philosophicum*. Eyndelyk den laetsten artikel kwam dit arglistig besluyt weêrdiglyk kroonen.

Digitized by Google

sors aenbieden, mits dit *Collegium* de eenigste publieke stigting was, daer alle de vakken der voórbereydende studien, die Willem vereyschte als *noodzaekelyk* tot de studie der theologie, geleerd wierden. Het is alzoo dat Willem verstond de beloften, die hy aen den Paus gedaen had, te volbrengen! het is alzoo dat hy het konkordaet wilde uytvoeren!

Willem doórloopt de provincien van Luyk en Limbourg. Hy maekt de petitionnarissen voór eerloozen uyt. De heeren De Meulenaere en Vilain XIV gesloten uyt de staeten. Trouweloos gedrag van den Gouverneur van s'Hertogen-bosch. Instelling van het Orden der Eerloozen.

De wandeling, die Willem in Vlaenderen en Henegouwen gedaen had, was hem zoo wel bevallen, dat hy ook eene wilde doen in de provincien van Luyk en Limbourg. Hy vertrok den 22 junius van Brussel, en kwam na middag te Luyk, voórgegaen en gevolgd van eene ecre-wagt te peêrd. De straeten, doór bevel van den borgemeester met groen vercierd, het geluyd der klokken, den toeloop van eene groote menigte en de toejuygingen van het volk gaven aen zyne intrede eene plegtigheyd, die hem moest behaegen. Hy ging afstappen in het hôtel van den gouverneur, daer hy aenstonds gehoor gaf aen den vicaris-generael. Des anderen dags ging hy de Universiteyt bezoeken, daer den professor Destriveaux hem onder andere zegde: « U. M., aen wiens wysheyd niet eene groote waerheyd kan ontsnappen, weét beter als wy (*dan moesten zy niet veél weten*), dat de formatie van de borgerlyke maetschappy het uytwerksel niet is van een geval, maer dat zy de uytvoering is van eene der wetten, die God uyt den schoot van zyne voórzienigheyd getrokken heéft voór de bewaering der eerste en algemeene zedeleer. Hoe zou den mensch daer aen beantwoórden, indien hy niet onderwezen wierd! deze waerheyd is noyt ergens beter gevoeld geweést dan in het gouvernement van U. M.; waer vind men meer uytgestrektheyd en *meer vryheyd voór de onderwyzing*?... Kinker *rector magnificus* durfde

Digitized by Google

zeggen: « wy zyn overtuyd, Sire, dat de genen, die denken *dat het publiek onderwys zou moeten vryer zyn dan het is*, eens zullen bekennen dat zy gedoóld hebben. » Voorders spreékt hy van de « *Natie die eenen dringenden* nood heéft om bestierd en geleyd te worden doór haeren koning, die doór zyne kundigheyd en gaeven, zich gelyk gesteld heéft met zyne eeuw, en *die niet tragt als zyn volk te verlossen van het schandelyk jok der onwetenheyd, der bygeloovigheyd en der voóroórdeelen....* (a).

Eene deputatie van de provinciale staeten, ging aen Willem haere hoogagting aenbieden; Mr Crassier, die voórleden jaer *voór* het adres aen den koning gestemd had, voerde het woórd. Z. M. antwoórdde: « *ik zien wel, dat de zoogenoemde klagten niet ondersteund worden doór de massa der borgers. Alle de magten moeten binnen hunne paelen blyven, en ik zal de regten, die de grondwet my geéft, gebruyken om hun daer binnen te houden. Het is boven al aen u, Mr Crassier, dat ik spreék.* » Dezen hernam, dat hy niet geloofde van, in zyne bediening, oyt aen zyne pligten te kort gedaen te hebben; dat hy naderende aen zyn eynde, tegen de zelve niet zal handelen, en dat zyn gedrag hem doór zyne conscientie voórgeschreven zynde, *hy in het zelve moest volherden.*

Den raed der regentie boód Willem een adres aen, waer in zy hem eenige voórdeelen vraegde: hy gaf haer het volgende antwoórd:

« Ik kan u nu niets zeggen over de vraegen, begrepen in uw *adres*. Ik moet den tyd hebben om die na te zien... Wat aengaet de stedelyke belastingen, ik kan 'er voór het tegenwoórdig niets aen doen. Gy weét, dat

(a) Het woórden-boek van alle de genen, die Voltaire voór leermeester hebben, verstaet doór *bygeloovigheyd* de katholyke religie: dus Willem word hier geprezen om dat hy *tragt zyn volk te verlossen van het schandelyk jok der katholyke religie!* en het is aen mannen, die zulke redenen durfden uytslaen, dat het onderwys en opvoeding der jonge Belgen toebetrouwd waeren!

Digitized by Google

den tienjaerigen budjet is verworpen geweést; ik kan niet zeggen wat 'er van zal komen; gy moet wagten...

« Ik moet u spreken van iets van grooten aengelegenheyd. Ik ben vol van dankbarheyd voór het goed onthael, dat ik in deze provincie ontfang; ik ben 'er ten hoogsten van geraekt; ontfangt 'er myne denkzeggingen over. Dit bewyst de innerlyke eensgezindheyd, die 'er is tusschen de Natie en haeren koning. Het moet niet anders gaen; want den koning en de Natie hebben maer een en het zelve belang; de Natie en den koning moeten maer een zyn. *Ik zien nu wat ik moet gelooven van die zoogenaemde verongelykingen, daer men zoo veél gerugt van gemaekt heéft. Men is dit alles schuldig aen de inzigten van eenige byzondere persoonen, die andere belangen hebben;* HET IS EENEN EERLOOZEN HANDEL... Ik heb de zelve voldoening gevoeld, als ik de andere provincien bezogt hebt. Ik heb doór myn eygen zelve willen zien; *ik heb my alzoo verzekerd van den staet van de publieke opinie, die overal zoo gunstig is aen myn gouvernement.* Het onthael, dat men my doet in uwe stad is 'er een nieuw bewys van. Ik herhael u, dat ik daer van de grootste voldoening gevoele. »

Hoe kon Willem zoo onverstandig zyn van het puyk der Natie voór *eerloozen* te durven uyt maeken! Men zal haest zien wat 'er op dat woórd gevolgd is. Nogtans Willem ging tegen den avond gerustelyk het noenmael nemen, dat de regentie op het stadhuys voór hem bereyd had, en hy wilde daer aen 100 genooden wysmaeken, dat men eertyds te Luyk de hollandsche tael had gesproken: maer Mr De Sauvage wist hem zoo wel te antwoórden, dat Z. M. niets meer in te brengen had. Den volgenden dag, 24 junius, ging hy te Verviers eenige fabrieken bezigtigen, en woonde te Chaudfontaine de kostelyke maeltyd by, gegeven doór de kommercie. Hy keerde dan weér naer Luyk; alle de publieke gebouwen waeren verligt, en een praglig vuerwerk wierd voór het hotel daer hy vernagtte, afgeschoten. Hy verliet Luyk den 25 junius, en ging den nagt te Maestricht doórbren-

Digitized by Google

gen; dès morgens ten 6 ueren vertrok hy van Maestricht, en kwam 's avonds ten 8 ueren te 's Hertogenbosch. De inwoonders van deze stad, vernomen hebbende, dat Willem het *Collegium philosophicum*, doór een besluyt, *facultatif* had verklaerd, hadden aenstonds voórgenomen van daerover hunne vreugd te toonen op de aenkomst van Z. M., van eenen praelboóg op te regten voór de kerke van de H. Catharina, en van den toren pragtiglyk te verligten: maer zoo haest zy kennis hadden van het tweede besluyt, het welk het eerste te niet deéd, hebben zy van den praelboóg en illuminatie afgezien, laetende aen de regentie alleen de eer van den koning te vermaeken, zoo zy het zou goed-vinden. Hy verliet, den 29 junius, 's Hertogenbosch, nam te Diest het noenmael, trok omtrent middernagt doór Loven en kwam den 30 junius, 's morgens ten 2 ueren te Brussel. Het eerste nieuws, dat Z. M. hier vernam, was dat het *corps* der advokaeten van Brussel uyt hunne slaepziekte opgestaen was, én een eerste teeken van leven gegeven had: immers hy ontfing eene petitie, geteekend 30 junius, waerby 72 advokaeten hem met kragt vraegden *om verlost te worden van het jok van eene vremde tael, wiens gedwongen gebruyk, een allergrootste nadeel toebragt aen de Belgen.*

Willem hield zich aenstonds bezig met te beloonen het goed onthael, dat hy in de provincien ontfangen had, en hy zond eene menigte van kruyssen *van den nederlandschen leeuw* aen alle de amptenaeren en andere persoonen, die hy zoo eene eer weêrdig agtte (a): wel

(a) Deze eer was toch niet groot: want Willem vernieuwde hier de zelve misbruyken die, na den veldtogt van 1815, plaets gehad hebben in de uytdeeling van het *Militaire Willems-order* en die eenen hollandschen officier zelf veropenbaerd heéft in zyne *S'Waving tienjarige militaire loopbaan*, alwaer hy zegt dat 'er » *meer als twee honderd* officieren met het kruys van het Willems-order zyn gedekoreérd geweést, die Vriesland en Groningen niet verlaeten hebben ten tyde van het gevegt van de 4 armen en van Waterlo. Anderen die zich bevonden in het hospitael te Gent, wierden ridders benoemd als helden van dien roemweêrdigen veldslag. «

Digitized by Google

is waer dat 'er, onder dezen, eenige treffelyke persoonen gevonden wierden die beschaemd waeren dat teeken van onderscheyd te draegen, en die voór véel zouden gewilt hebben van onder dat groot baksel van jonkheeren niet begrepen te zyn geweést: want zy wisten dat dit stukje lind hun by het volk eenen zeer slegten dienst moest doen, mits het hun zou doen aenzien als aenhangers van het gouvernement (a).

Nogtans de maend van julius is vermaerd geworden doór voórvallen van grootere aengelegenheyd dan doór de menigte der *kruyssen van den nederlandschen leeuw*, die regenden op het hoofd van nieuwbakke jonkheeren. En waerlyk mits den tyd van verscheyde leden der staeten-generael ging eyndigen, moesten de provinciaele staeten hun deze maend weér kiezen of andere in hunne plaets stellen. Het gouvernement gebruykte dan alle mogelyke listen en bedrog, om mannen, die de regten van het volk kloekmoediglyk verdedigd hadden, te doen uytsluyten, en om den keus te doen vallen op slaefsche dienaeren, het welk eenige keeren gelukt is. Immers Willem wilde dat den president van de borgerlyke regtbank te Brugge zou gekozen worden in de plaets van Mr de Meulenaere, eenen zeer welsprekenden redenaer, die dikwils tegen de onwettige en tyrannige maetregels van het

(a) Het was indien tyd, dat 'er eenen eerlyken stedeling in een gezelschap zegde, dat hy ook de kleyne dekoratie wilde vraegen: elkeen zegde aenstonds: — *Wat! gy dat vraegen! is dit wel gemeynd?* — Ja, mynheeren, en zeer wel gemeynd. — *Het kleyn beestje voór u?* — Voór my? neen! gy weét immers wel, dat ik geen deeg ben, daer men jonkheeren van maekt. — *En voor wie dan?* — Voór mynen dienaer, die veél dienst aen het land heéft gedaen, die altyd getrouw en onderdaenig is geweést, die noyt van de oppositie is geweést, die alhoewel dikwils mishandeld, noyt geklaegd heéft, die van niet eene party is, die altyd stil en te vreden is geweést, als hy maer te eéten had, in een woórd die *ministérieél* is. — *En wie is dat?* — Myn oud peérd, mynheeren: het arm dier heéft zyne tanden verloren, ik wil...» Hy wilde voórtgaen, maer het lachen stelde een eynde aen de saemenspraek.» Dit is geene geheyme historie, zegde den *Courrier de la Meuse* (30 juillet); zie waer Willem gekomen is met zyne linten van de maend julius 1829.»

Digitized by Google

gouvernement gedonderd had. Het was den 7 julius. De kiezers gingen naer het hotel van den gouverneur, daer den keus moest gedaen worden: maer zy wierden eerst, den eenen na den anderen by Mr Baillet binnen gebragt, die aen ider van hun in het byzonder zegde, dat het gouvernement de meyning niet had van zich te stellen tegen den keus van Mr de Meulenaere; maer dat het nogtans met pyn zou zien, indien hy met alle stemmen gekozen wierd. Beloften, bedreygingen, den wil van Z. M., in een woórd alles wierd hier in het werk gelegd om *eene* stem voór Sandelin te bekomen. Weynige kiezers hadden het hert om aen zoo een dringende verzoek te wederstaen. Den keus gebeurde: Mr de Meulenaere had 27 stemmen, en *Sandelin* had 'er 47! dit verbaesde geheel de vergadering: want elken kiezer, gevende zyne slaefsche stem om zyne plaets te behouden, of eenige gunst te bekomen, had in den grond van zyn hert gewenscht, dat de anderen meer moed mogten hebben als hy, en dat Mr de Meulenaere over zynen mededinger mogte zegepraelen. De beschaemdheyd toonde zich op alle de aenzigten; en de werktuygen van het gouvernement durfden de leden der oppositie niet bezien. Zy kwamen uyt de vergadering het hoofd overdekt met schaemte; zy wierden van het volk uytgejouwd, beschimd en met steenen agtervolgd. Geheel de stad was in beweging, en men sprak van de glazen van Sandelin te verbryzelen. Des avonds wierd 'er een schoon nagt-musiek gegeven onder de vensters van Mr de Meulenaere: op eenen oogenblik kwam 'er eene groote menigte met flambeeuwen toegeloopen, en meer als 4 duyzend stemmen riepen: *schande aen de provinciaele staeten! den gouverneur onder! vivat de Meulenaere!* dit geroep ging weér galmen tot in het hotel van Mr de Baillet die, het zelve vergelykende met het vreugde-geroep dat hy gehoórd had, wanneer hy als gouverneur te Brugge ingehaeld wierd, verstond dat hy voór altyd de agting van het volk verloren had. Wanneer men hem laeter van die verkiezing sprak,

Digitized by Google

antwoórdde hy : *den koning wilde het kost dat kost; het was den wil van den koning!* en Willem zegde: *men is te Brugge te vérre gegaen.* Nogtans hy benoemde Mr Baillet raedsheer van staet om hem te beloonen!

Den gouverneur van Oost-Vlaenderen J. H. Van Doorn gelukte ook in zyne heymelyke streken, en Mr den baron de Terbecq, borgemeester van Termonde wierd den 9 julius, te Gent gekozen in de plaets van Mr Vilain XIV, eenen der beste en kloekste redenaers der tweede kamer. Willem was over dezen uytval zoo vergenoegd, dat hy Van Doorn baron maekte! maer eenige treffelyke borgers van Gent besloten aenstonds van Mr Vilain XIV en Mr de Meulenaere te vereeren met eenen gouden gedenk-penning, hebbende van den eenen kant hun afbeeldsel met deze zinspreuk :

Le pouvoir les proscrit, le peuple les couronne;

en van den anderen kant twee gevouwe handen met de zinne-beélden der vryheyd, steunende op de grondwet.

Nogtans, in weérwil van alle de poogingen van het ministerie, de heeren d'Omalius en Collet wierden te Luyk gekozen in de plaets van de heeren Leclerq en Loop: het is alzoo dat twee mannen, die in de Staeten nog gezeten hadden, en in eenen voórgaenden keus doór de listen van het gouvernement 'er waeren uytgesloten geweést, nu wederom hunne plaets gingen hernemen: dus indien de Belgen twee verdedigers in Vlaenderen verloren hadden, zy hadden 'er te Luyk twee nieuwe gevonden. Den baron de Secus, niet tegenstaende alle de heymelyke streken van den gouverneur Mascar, wierd te Bergen wederom gekozen. Den keus, Oost en West-Vlanderen uytgenomen, was dit jaer in het algemeen veél beter dan de voórgaende jaeren.

Wat de Noórdsche provincien aengaet, de provinciaele staeten van 's Hertogen-bosch hebben zich op eene uytmuntende wys gedraegen. Den gouverneur Van der Fosse, geholpen doór de protestanten, had daer alles in het werk gelegd om zekeren de la Cort te doen benoemen in

Digitized by Google

de plaets van den deugdsaemen baron Van Sasse van Ysselt; hy had ook alles aengewend om Mr Verheyen van 's Hertogen-bosch en zynen broeder Verheyen van Boxmeér, die altyd *voór de wet* gestemd hadden, in de Staeten te houden. In tegendeel de weldenkende vaderlanders zogten niet alleenlyk van die twee mannen 'er uyt-te-sluyten en van de heeren Luyben en de Wys in hunne plaets te stellen, maer ook van Mr Van Sasse van Ysselt te behouden (*zie boven bladz.* 171). Nogtans de ministerielen waeren zoo verzekerd van hun oogwit te bereyken, dat zy in de societeyt van *Canino* allen slach van beste wynen en eét-waeren hadden doen gereed houden voór den avond van den dag der verkiezing. Den keus wierd den 7 julius gedaen doór 42 kiezers. Den gouverneur doet de billetten open, waervan hy 'er vele niet toonde aen de verzamelaers der stemmen. Mr de Wys had maer 20 stemmen en A. G. Verheyen van 's Hertogen-bosch 22; dezen bleéf dan ongelukkiglyk in de Staeten. In den tweeden keus leésde den gouverneur maer 41 billetten, onder de welken, zoo hy zegde, 'er 21 waeren voór Mr Luyben: Z. E. wilde dan op een nieuw doen kiezen, zeggende dat niemand de meerderheyd had: maer de vergadering deéd alle de billetten nazien en elk alleen leggen; dan vond men dat Mr Luyben, zoo weêrdig om zyne medeborgers te verbeélden, 22 stemmen had, en dus gekozen was in de plaets van Mr Verheyen van Boxmeér. Dezen uytval heéft doen twyffelen, of den eersten Verheyen waerlyk de meerderheyd der stemmen gehad heéft: want 22 kiezers hebben verklaerd dat zy voór Mr de Wys gestemd hadden. Eyndelyk wierd Mr de la Cort van de hand gewezen, en Mr Van Sasse van Ysselt, de eer van Noórd-Braband, wierd weér gekozen tot troost en genoegen van alle de katholyke en weldenkende vaderlanders. Den weêrd van *Cassino* mogt des avonds zyne beste wynen en eét-waeren zelf gebruyken. Den lezer zal den eerloozen handel van den gouverneur van die provincie weêrdéren.

Digitized by Google

Ik heb van den keus in de andere provincien van Holland niets te zeggen, alwaer de zelve leden wederom gekozen wierden: nogtans Mr Van De Poll die, voór de wet over het maelregt gestemd hebbende, borgemeester van Amsterdam benoemd was, had zyn afscheyd genomen van de staeten-generael, en zekeren advokaet Brugmans van Amsterdam, wierd in zyne plaets gesteld. Dezen scheên alleenlyk geroepen te zyn om het Syndikaet van aflossing en zynen vrind Cornelius Van Maanen te verdedigen, by wie hy in den Haag komende ging logéren, gelyk Z. E. te Amsterdam komende, by Brugmans zyn verblyf nam. Men zal voorder zien het onthael, dat de tweede kamer aen dien vrind van Keés Van Maanen gedaen heéft.

Maer indien de provinciaele staeten, dit jaer, in het kiezen der leden tot de tweede kamer eenen beteren geest toonden, zy hebben den zelven nog meer getoond in zich kloekmoediglyk te stellen tegen den *despotismus* van het gouvernement. En waerlyk Van Gobbelschroy had, voórlede jaer, aen alle de gouverneurs eenen brief gezonden, waer in hy zegde (a):

« Den koning heéft met misnoegen gezien, dat men, ten tyde van de laetste vergadering der staeten van eenige provincien, raed gehouden heéft over voórwerpen, waervan de grond-wet het onderzoek niet toeschryft aen die Collegien... De provinciaele staeten mogen of moeten zich niet bemoeyen met andere zaeken dan met de genen, die hunne provincien raeken... Ik ben van Z. M. belast van aen de gouverneurs, in haeren naem, te laeten weten, dat zy moeten tragten te voórkomen de beraeding over alle voórstelling, die niet wezentlyk en met uytsluyting, de belangen der provincie raekt; dat 'er geene adressen van dien slach zullen mogen gezonden worden aen Z. M.; dat indien 'er voórstellingen, betrekkelyk op de generaele wetten of bevelen van het ryk, doór een of verscheyde leden in beraeding gesteld wierden, het is aen de gouverneurs bevolen aen de vergadering te doen gevoelen de onbetaemelykheyd en onwettigheyd van zoo eene beraeding. Nogtans indien de vergadering volherde in haere meyning, de gouverneurs zullen verklaeren geen gevolg te geven aen het genomen besluyt.

(a) Dien brief, gedagteekend 19 october 1828, wierd doór de hollandsche gazetten bekend gemaekt in het begin van julius 1829.

Digitized by Google

« Ik heb de eer van de gouverneurs, in den naem van den koning, te verzoeken van deze onderrigting aenstonds mede te deelen aen de gedeputeérde staeten, en van de zelve aen de vergaderde staeten te doen aflezen, ten tyde van hunne toekomende vereeniging. » VAN GOBBELSCHROY.

Deze onderrigting, tegenstrydig aen den art. 146 van de grond-wet, wierd dit jaer in de zitting van de provinciaele staeten voórgelezen : maer de staeten van verscheyde provincien, en onder anderen de genen van *Limbourg*, van *Zuyd-Braband*, van *Luyk* zonden aen Z. E. eene protestatie tegen die onderrigting, als tegenstrydig aen hunne regten. Men deéd nog meer : die zelve staeten en de genen van *Namen*, van *Noord-Braband* en anderen stemden, meestendeels eenpaeriglyk, voór adressen aen den koning, *om de vryheyd van onderwys en van tael te vraegen*, alhoewel de gouverneurs zich daer tegen stelden. Den gouverneur van Zuyd-Braband ziek zynde, vervulde Mr Viron de plaets van president der vergadering van deze provincie; hy verklaerde in alle de beraedingen, dat hy *als lid der vergadering stemde voór de adressen, maer dat hy de zelven als president niet mogt teekenen;* niettemin hy verzekerde *dat de adressen aen den koning zullen besteld worden.* Deze verklaering wierd met toejuyging onthaeld. Bovendien de staeten van deze provincie stemden een adres, waer by zy den koning vraegden, dat de jonge Belgen, die buyten het land gestudeérd hadden, zouden ontslaegen worden van hunne onbekwaemheyd om ampten te bekomen; zy stemden nog een ander adres aen den koning voór de in-vryheyd-stelling van de heeren De Potter, Ducpetiaux, Claes en Coché-Mommens. Ik laet daer te spreken van meer andere adressen, welke verscheyde provinciaele staeten zonden aen Z. M. Zie daer, wat Willem gewonnen had met aen de staeten het regt te betwisten, dat de grond-wet hun gaf van petitien te maeken. Willem alle die adressen ontfangende, was in groote gramschap; hy vertrok den

Digitized by Google

24 julius naer den Haag, liep naer Amsterdam, om zich by zyne flegmatieke landsmannen te bedaerden.

Maer die adressen waeren een overtuygende bewys, dat de stem der petitionnarissen, die zich in de tweede kamer had laeten hooren, weêrgegalmd had in de provinciaele staeten, en dat de publieke opinie zich daer eenen weg gebaend had. Dit gaf moed aen de waere Belgen, om in hunne regtmaetige eysschen voort te gaen, en om niet op te houden, voór al eer zy alle hunne regten zouden weder bekomen hebben : zy begonnen te zien, dat den helderen dag der vryheyd voór hun eens moest verschynen, als zy maer eendragtig bleven en kloekmoedig toonden, dat *zy wilden vry leven en sterven*. Het was om dezen wil publiekelyk te toonen dat eenen vromen patriot, Mr Const. Rodenbach, het ontwerp opvatte van een order in te stellen, waer aen Willem zelf aenleyding gegeven had, wanneer hy, te Luyk, de petitionnarissen voór *eerloozen* had durven uytmaeken. Mr Rodenbach beschouwde de uytvoering van zyn ontwerp als eenen bekwaemen middel om het vuer der vaderlandsche liefde meer en meer aen-te-stoken in de herten der waere Belgen, tot dat het eyndelyk eens geweldiglyk zou uytbersten om de dwingelandy van Oranje te verslinden. Een ontwerp, dat zulke gevolgen moest hebben, kon niet opgesloten blyven in het gloeyend hert van Mr Rodenbach, en hy had den moed van, te Brugge, het ORDER VAN EERLOOSHEYD publiekelyk in te rigten en 'er kancelier van te zyn. De Faem had geene stemmen genoeg, om de instelling van dit vaderlandsch order over al uyt-te-galmen. Eene menigte van petitionnarissen van Vlaenderen die, doór verraedery, in de tweede kamer beroofd waeren van hunne kloekste verdedigers, wierden ridders van het nieuw order; en den manhaftigen instelder had het genoegen van het welhaest onder alle de klassen van de verbitterde Natie te zien verspreyd worden. Die nieuwe ridders, de hoóp van het verdrukt vaderland, vreesden niet het teeken, waer doór

Digitized by Google

zy erkend wierden, in het openbaer te draegen. Dit teeken van eer en van vaderlandsche liefde bestond in een zilvere plaetje, gemaekt in form van een openboek, verbeéldende de grond-wet van het ryk; boven op het boek lagen 'er negen pylen, waer aen in het midden eenen ring vast-gemaekt was, geschikt om een *groen* lint, teeken van hoóp, te ontfangen. Op de eerste bladzyde van het openboek leésde men: *grond-wet art.* 151, en leeger: *art.* 161, waer doór men indagtig maekte het regt, dat de grond-wet gaf, van te petitionnéren: op de andere bladzyde stonden de zelve woórden in het fransch. Op den omslag stond 'er Rex en rondom dit woórd leésde men: *infamia nobilitat.* Op den anderen kant van den omslag stont 'er Lex, en rondom dit woórd leésde men: *fidele jusqu'à l'infamie.* Den rug van het boek was geschikt om den naem van den ridder te ontfangen met den numero, onder den welken hy in de maetschappy ingeschreven was. Men mackte dit eer-teeken vast aen eenen knop van zyn kleed of men hangde het aen de horlogie keting. Het getal der leden van dit vaderlandsch order overtrefte welhaest het groot getal der jonkheeren, die Z. M. dit jaer gebakken had. Daer wierd ter zelver tyd een konstitutioneél bondgenoótschap opgeregt, het welk zich snellyk in geheel Belgien uytspreydde, en daer ik in 't vervolg zal van spreken.

Maer het is aenmerkens-weêrdig dat den *Prins* Leopoldus *van Saxen-Cobourg*, den 16 augustus, met een talryk gevolg te Brussel aenkwam. Zou men niet mogen denken dat de goddelyke voórzienigheyd dien Prins gebragt heéft in het midden der Belgen op dat hy hun zou leeren kennen? immers hy was hier oog-getuygen van de poogingen van een dapper en edelmoedig volk, dat met kragt spartelde tegen de dwingelandy van Oranje, en de boeyen wilde breken, onder de welken het al te lang gezugt had! Wie had kunnen denken dat dien zelven Prins die, den 3 februarius van dit jaer,

Digitized by Google

doór Frankryk, Engeland en Rusland, koning van Griekenland benoemd was, in 1831 doór den vryen keus van het zege-praelende volk, KONING DER BELGEN zou uytgeroepen worden (a)?

Partydigheyd van Willem in de uytdeeling der militaire en borgerlyke ampten. Krygs-schoól van Breda. Kettersche leering, gegeven aen katholyke kinderen. Den protestantismus poogt zich in-te-dringen in onze scholen. Willem brengt eene bende van protestantsche predikanten in Belgien.

Ondertusschen alle de katholyke en liberaele journals maekten dagelyks meer en meer bekend de onregtveêrdigheyd van Willem ten opzigte van de belgen, en zyne partydigheyd voór de hollanders in de uytdeeling der krygs-ampten. Maer alzoo zy in hunne tafereelen niet over een komen, geéf ik liever het volgende, getrokken uyt het officiel *jaerboekje* van 1830: hier in zyn niet begrepen de officieren van het leger van Batavia, alwaer de belgen, mogelyk in meerderheyd waeren, om dat daer dagelyks moest gevogten worden, het welk aen de hollandsche officieren van dezen tyd niet wel zou bevallen. Het is ook waer dat Willem 42 belgische officieren naer Batavia heéft gezonden, om 'er zich van te ontmaeken. (1ste *deel bladz.* 311.)

(a) Den prins Leopoldus had de souvereyniteyt van Griekenland aengenomen op voórwaerden « *dat* den godsdienstigen en borgerlyken stand van de grieksche inwoonders der eylanden van Candia en Samos, die aen den grooten Turk gingen wedergegeven worden, zoodaenig doór de tusschenkomst der Souvereynen zou vastgesteld en verbeterd worden, dat zy in veyligheyd zouden zyn tegen alle verdrukking, en beschermd worden tegen alle akten, die eene bloedstorting zouden kunnen bybrengen; *dat* het aen de mogendheden zou believen de grenzen van den Westen te bepaelen op zoodaenige wys, dat de veyligheyd van dit deel van den nieuwen staet, langs dien kant, zou verzekerd zyn; *dat* de mogendheden hem hulp-troepen zullen geven tot dat hy zelf de genen zal kunnen formeren, die hem noodig zullen zyn. » De mogendheden deze vraegen niet toegestaen hebbende, heéft Leopoldus de souvereyniteyt van Griekenland geweygerd. Hy was, zoo my dunkt, doór de godlyke voórzienigheyd voórbeschikt, om *koning der Belgen* te worden, en om hun, onder zyne zoete regering, gelukkig te maeken.

Digitized by Google

STAET VAN HET LEGER IN 1829.

Officieren generael van den Etat-Major.

	Hol.	Bel.
Generaels	5	0
Luyt-generael . . .	21	2
Generaels-major . .	50	5
	76	7

Officieren van den Etat-Major.

Kolonels.	5	2
Luyt-kolon. . . .	6	1
Majors	8	0
Kapiteynen	9	1
Luyt	12	4
2de Luyt.	3	0
	43	8

Officieren van het voet-volk.

Kolonels.	25	3
Luyt-kolon. . . .	19	5
Majors	78	10
Kapiteynen	400	122
Luytenanten . . .	538	70
2de Luyt.	394	49
	1454	259

Officieren van het peerde volk.

	Hol.	Bel.
Kolonels.	7	3
Luyt-kolon. . . .	12	3
Majors	17	8
Kapiteynen. . . .	81	24
Luyt	86	23
Onder-Luyt. . . .	113	23
	316	84

Officieren der Artillerie.

Kolonels.	6	0
Luyt-kolon. . . .	13	0
Majors	24	1
Kapiteynen. . . .	79	8
Luyt	137	17
Onder-Luyt. . . .	101	7
	360	33

Officieren der Genie.

Kolonels.	5	0
Luyt-kolon. . . .	8	0
Majors	10	0
Kapiteynen. . . .	42	5
Luyt	35	1
Onder-Luyt. . . .	28	3
	128	9

Dus de hollanders, die nauwelyks een derde van de populatie van het ryk uytmaekten hadden 2,377 ampten in het leger, terwyl de belgen 'er maer 400 hadden! en nogtans het waeren de belgen, die het grootste deel der laesten moesten draegen, en die het grootste getal van soldaeten aen het leger moesten verchaffen! De voórkeur, die Willem gaf aen de hollanders, heéft de belgen altyd misnoegd en is misschien eene der redenen geweést, om de welke zy, na de revolutie, den hollandschen dienst verlaeten hebben: want van de 400 belgische officieren, waeren 'er in 1833, niet meer dan 17 in Holland gebleven.

Willem toonde de zelve partydigheyd voór de hollanders in de hooge staets-ampten. Immers onder 23

Digitized by Google

gezanten, volmagtigden, ministers en andere amptenaeren, gezonden in de uytlandsche hoven, waeren 'er 19 hollanders en 4 belgen; men telde 18 betaelde consuls, verblyvende in de vremde havens, te weten 11 hollanders, 5 belgen en 2 vremdelingen. In het ministerie van justitie zag men 40 hollanders en 2 belgen. Alle de andere ministerien waeren op den zelven voet. Nogtans de reden, waerom de inwoonders der zuydelyke provincien op zoo onregtveêrdige wys behandeld wierden, was misschien zoo zeer niet om dat zy *belgen* waeren, dan wel om dat zy *katholyk* waeren: want de katholyken van Holland wierden niet beter behandeld, dan de gelooven van Belgien; en waerlyk alle de ministers waeren protestant, uytgenomen Van Gobbelschroy, die katholyk is, zoo men zegt. Den *protestantismus* had zich ook meester gemaekt van de munt, van den raed van staet, van het syndikaet van aflossing, van de reken-kamer etc. Den hoogen raed van den Edeldom bestond uyt 10 protestanten en uyt 1 katholyken: in een woórd alle de hooge en rykelyk betaelde plaetsen waeren voór de hollandsche protestanten. En om te doen zien dat Willem in zyn onregtveêrdig systema wilde voórtgaen, moet men maer eenen oogslag geven op de militaire schoól, die hy in 1828 te Breda opgeregt had, en alwaer, op kosten van den staet, vele jongelingen in de krygs-kunst onderwezen wierden, om laeter als officieren in het leger geplaetst te worden. De ampten waeren in die schoól tusschen de katholyken en protestanten, verdeeld op de volgende wys:

Krygs-ampten.	Protest.	Katho.
Gouverneur. . .	1	0
Kommandant . .	1	0
Kapiteynen. . .	4	0
1ste Luyt. . . .	8	1
2de Luyt. . . .	1	1
Gezondheyds offic.	1	0
	16	2

Borgerlyk-ampten.	Protest.	Kat.
3 Hoog-leer, 1 vacat. .	2	0
Leesmeester. . . .	0	1
5 leeraer. van de 1 clas.	4	1
8 idem van de 2de classe.	6	2
Bouwmeester . . .	1	0
Bibliothecaris . . .	1	0
	14	4

Digitized by Google

Dus op 36 amptenaeren, had men 30 protestanten en 6 katholyken. De zelve partydigheyd had plaets in het aennemen der jongelingen, die zich aenboden om in die schoól aenvêerd te worden. Een groot getal van katholyken wierd afgewezen, en de protestanten wierden aengenomen: in 1829 zag men daer 170 kadetten, waervan 'er 132 protestant waeren en 38 katholyk; onder deze laetsten waeren 'er 30 of 31 belgen!

Onder de 67 opzienders der scholen in de Noórdsche provincien, Noórd-Braband uytgenomen, was 'er in 1827 maer eenen katholyk, te weten Mr Muller in Overyssel: maer om den invloed van dien eenigen katholyken opziender te verminderen, had men zyn distrikt verdeeld in twee deelen, waer van men het eene gegeven heéft aen eenen protestant. Mr Muller den 3 januarius 1829 gestorven zynde, heéft men de twee deelen wederom vereenigd en gesteld onder de bestiering van dien protestant; zoo dat nu alle de scholen der Noórdsche provincien aen het opzigt van protestanten alleen overgeleverd zyn, onder de welken verscheyde kettersche predikanten gevonden worden. Het is dan niet te verwonderen, dat men in de scholen der armen te Amsterdam, daer niet alleen de kinderen van protestanten maer ook vele katholyke kinderen onderwezen worden, leert *dat de kerk voór den tyd van Luther en Calvien in doling was:* en wanneer de laetsten eens vraegden, of de katholyken nu nog dolen, men antwoórdde hun: *Neen, zy zyn nu geheel anders, meer verligt, en minder bygeloovig.* De *schoól-boekjes*, gemaekt doór zekeren Wester, goedgekeurd doór de ketters, en in het licht gegeven doór de *maetschappy tot nut van 't algemeen*, worden daer hoog geagt. Men leert in die scholen een *boekje*, waerin men leést, *dat 'er maer twee sacramenten zyn, het doopsel en het nagtmael.* Het is alzoo dat de ketters het genot van de vryheyd van religie verstaen!

Digitized by Google

Nogtans na de omwenteling van Holland, gevolgd op den inval der franschen in 1795, hadden de katholyken aldaer hunne borgerlyke regten, waer van zy sedert twee eeuwen waeren beroofd geweést, wedergekregen, en zy stelden dan vele katholyke scholen in. Eene wet van 3 april 1806, gaf aen de stedelyke departementaele bestieringen veél invloed in den keus der opzienders van de scholen: hier uyt is gevolgd dat 'er in alle de provincien, daer de bestieringen protestant waeren, ook protestansche opzienders benoemd wierden: in tegendeel de bestiering van Noórd-Braband katholyk zynde, benoemde vyf katholyke opzienders en eenen protestant. Maer Willem ongelukkiglyk in Holland wedergekeerd zynde, maekte den 20 meêrt 1814 een besluyt, waerby hy geboód, dat de schoólmeesters voórtaen de bemagtiging moesten vraegen van den kommissaris-generael van het inwendig, die hun een *diplóme* zou geven: dit was den middel om de katholyke scholen te niet te doen. En wat eenen tyrannigen rol heéft den *protestantismus* sedert dien tyd in Holland niet gespeéld? de katholyke scholen verminderen van jaer tot jaer; en wanneer 'er eene plaets van schoólmeester komt open te staen, men laet dit publiekelyk weten; maer om de katholyken te beletten van naer die plaets uyt-te-zien, heéft men zorg van 'er by te voegen byzonderlyk op het platte land, dat den nieuwen schoólmeester ter zelver tyd *moet kerkmeester en zanger zyn van den protestantschen tempel;* en zoo doet men zelfs in de gemeynten, daer byna geheel de populatie katholyk is! Wat Noórd-Braband in 't byzonder aengaet, daer geheel de populatie, een tiende deel uytgenomen, katholyk is, deze provincie heéft nu elf opzienders der scholen, te weten zeven protestantsche en vier katholyke: nogtans men vind daer gemeynten die geheel katholyk zyn, uytgenomen de publieke amptenaeren en den schoólmeester der plaets!

Digitized by Google

Het is wel waer, dat den *protestantismus* zich by de Belgen zoo openlyk niet heéft durven toonen; maer evenwel hy heéft zich genoeg getoond om ons te overtuygen, dat hy over ons, gelyk over de katholyken in Holland, wilde heerschen, en dat wy met 'er tyd geene andere opzienders der scholen en geene andere schoólmeesters meer zouden gehad hebben dan protestanten, of katholyken gelyk *Goubau, Van Gobbelschroy* en *Van Ghert!* Want wanneer Willem zich koning der Nederlanden gemaekt had, dan paste hy zyn besluyt van 20 meèrt 1814, niet alleenelyk toe aen Belgien, maer hy beroofde nog onze provinciaele staeten van den invloed, welken den *artikel* 5 van de wet van 1806 aen de stedelyke en departementaele bestieringen in het verkiezen der opzienders gelaeten had. Hy stelde ook kommissien van onderwys in, aen welkers hoofd de gouverneurs moesten voórzitten: en mits de gouverneurs in Belgien, dry of vier uytgenomen, niet anders waeren, dan slaefsche werktuygen van zyne protestantsche majesteyt, zoo moest den *protestantismus* zich ongetwyffeld in onze scholen indringen, gelyk hy zich waerlyk, by middel van kettersche boeken, ingedrongen heéft (*boven bladz.* 133 *en* 1ste *deel* 476), in afwagting van 'er kettersche schoólmeesters in-te-dringen: en wat kon Willem beletten van in alle de provincien van Belgien te doen, gelyk hy alreeds in de provincie van Luyk gedaen had, daer Mr Sandberg, protestant, zich bevond aen het hoofd der kommissie van onderwys, en daer Mr Brandès, ook protestant, opziender der scholen was!

Bovendien Willem kwam ons land vergeven met kettersche predikanten, die hy overvloediglyk betaelde. Den *Courrier de la Meuse* maekte, in 1829, bekend een besluyt van 16 april 1816, het welk in Belgien nuyt was afgekondigd geweést, en bestond uyt 27 artikels, waer van 'er eenige volgen:

Digitized by Google

« Wy Willem etc. Volgens de rapporten, gedaen doór onzen kommissaris-generael voór de zaeken van den gereformeérden godsdienst... raekende de vaststelling van het getal der protestántsche ministers in de zuydelyke provincien, het pensioen dat aen hun ampt moet gehegt worden, en alles wat het belang en de organisatie van den voórnoemden godsdienst betreft;...

« *Art.* 1. Daer zullen vaste ministers of predikanten in de protestantsche kerken der zuydelyke provincien van het ryk geplaetst worden....

« Te Brussel, 2 vlaemsche ministers of predikanten, 1 franschen en 1 hoogduydschen.

« Te Maestricht, 3 vlaemschen, 1 franschen en 1 hoogduydschen Luteraen, (*hier volgt Venloo en elf andere gemeynten, die ider eenen predikant moesten hebben.*);

« Te Verviers, 1 predikant voór het duydsch en fransch.

« Te Gent, 1 vlaemschen, te Maria-Hoornbeék idem.

« Te Rongy, 1 franschen predikant, te Dour idem;

« Te Antwerpen, 1 pred. voór het vlaemsch en 1 voór het duydsch;

« *Art.* 2. De predikanten van de voornoemde gemeynten zullen, *boven de voordere giften*, plaetselyke pensioenen genieten, 1° de predikanten van Brussel, Maestricht en Venloo zullen ontfangen het pensioen, dat wy hun toegestaen hebben (a), en het welk zal konnen vermeerderd worden. 2° den predikant van Antwerpen 1,600 guldens; 3° van Gent 1,400; 4° van Gennep 800 en 100 guld. voór huyshuer, *en andere imkomsten in koórn en renten;* 5° de predikanten van Urmund en Sittard ider 800 guld. en vrye wooning : *deze zullen bovendien in hunne onderlingen gemeynten verscheyde beneficien, voortkomende van de plaets, ontfangen;* 6° de genen van Vaals en Verviers 900 guld. (*alle de anderen moesten* 800 *guldens hebben en vrye wooning of* 100 *guld. voór huyshuer.*

« *Art.* 5. Men zal aen de weduwen en minderjaerige weezen in de zuydelyke provincien, gelyk dit gedaen word in de provincien van den Noórden, een vierde van het lykjaer betaelen, en vervolgens een jaer van gratie...

Art. 6. Wanneer eene gemeynte zal komen open-te-staen, het zy doór het vertrek het zy doór de dood van den predikant, die noch weduwe noch minderjaerige weezen nalaet, dan zal 'er dry maenden daerna, een half jaer toegestaen worden aen de ministers die daer den last zullen volbrengen.

(a) Het beloop van het traktement voór de predikanten van die dry steden, word hier niet uytgedrukt : maer uyt de somm n, doór den art. 8, jaerlyks toegestaen aen de predikanten, die geenen dienst meer doen, kan men oórdeelen, dat het traktement voór de predikanten van Venloo moest beloopen ten minsten 1,100 guldens; voór die van Maestricht 1,400, en voor de genen van Brussel 2,000 guldens.

Digitized by Google

» *Art.* 7. Na het jaer van gratie, zal 'er aen de weduwen der predikanten van Brussel, Antwerpen, Maestricht en Gent, hun leven geduerende, of ten minsten tot dat zy hertrouwd zyn, een pensioen van 200 guldens toegestaen worden. De weduwen van de andere protestantsche ministers in de zuydelyke provincien zullen een pensioen van 100 guldens bekomen.

» *Art.* 8. De ministers, die ophouden van dienst te doen, zullen na het geheel pensioen niet mogen staen, dan na 40 jaeren van dienst. Het pensioen is vastgesteld jaerlyks voór Brussel 1,800 guld; voór Antwerpen 1400; voór Maestricht en Gent 1,200; voór Venloo 900; en voór de andere gemeynten 700 guld.

» *Art.* 9. De ministers búyten staet van hunne bedieningen te volbrengen, ter oorzaek van ziekten of krankheden, zullen in de volgende evenredigheyd betaeld worden : de helligt van het pensioen na eenen dienst van 10 jaeren; twee derden na eenen dienst van 20 jaeren, en dry vierden na eenen dienst van 30 jaeren.»

Laet ons nu eens zien wat Willem gaf aen de katholyke priesters : aen eenen primaire pastoor van de 1ste classe 975 guld.; aen eenen primaire pastoor van de 2de classe 650 guld.; aen eenen deservitor 375; aen eenen onderpastoor of kapellaen 100 guld.

Men zegde dat de protestantsche predikanten, vrouw en kinderen hebbende, meer moesten betaeld worden dan de katholyke priesters die, ongetrouwd zynde, zoo veel niet noodig hebben : maer het traktement van die predikanten was vastgesteld voór personnelen dienst en niet voór hun huyshouden : want vele van die mannen, die geene ryke *gepredestineérde* vinden, blyven ongetrouwd, en nogtans zy trekken het zelve traktement gelyk de getrouwden.

De protestantsche ministers, die ophouden van dienst te doen, hebben na 40 jaeren gediend te hebben, regt tot het geheel pensioen van 700, 900, 1200, 1400 of van 1800 guldens volgens de verschillige gemeynten. Als zy onbekwaem zyn om hun ampt te volbrengen, dan hebben zy, na eenen dienst van 30 jaeren, dry vierden van hun pensioen, na eenen dienst van 20 jaeren, twee derden, en na eenen dienst van 10 jaeren de helligt van hun pensioen. De katholyke priesters moesten *buyten staet zyn* van hunne bediening te volbrengen, voór al eer zy

Digitized by Google

pensioen mogten vraegen; en tot wat een pensioen hadden zy regt? tot twee derden van hun traktement na eenen dienst van 40 jaeren, en tot een zesde na eenen dienst van 10 jaeren. Tot een zesde van 375 guld! tot een zesde van 100 guld! en dit als zy, doór ouderdom of anderzins, onbekwaem geworden waeren om nog dienst te kunnen te doen! en eenen dominé, die na 40 jaeren gediend te hebben, nog frisch en gezond zynde uytscheydde van dienst te doen, had een pensioen van 700 tot 1800 guldens! voeg daer by de teerdere zorg van Willem voór zyne predikanten, zelf na hunne dood; zie hoe hy hunne weduwen begunstigde!

Maer om de partydigheyd in geheel haere leelykheyd te doen zien, moet men de populatie van verscheyde protestantsche gemeynten onderzoeken. Vaels, daer eenen predikant was met een traktement van 900 guld. had, in 1828, niet meer dan 275 gereformeérden en lutheraenen; Verviers et Hodimont, daer van gelyken eenen predikant was met 900 gulden 's jaers, hadden 240 protestanten; Sittard had 'er 77; Heerlen 110; Geul en Beék 60; Urmond 40; Meerssen 38; Steevenwaerd 34; Galoppe 34, Fauquemont 6. Alle die gemeynten hadden ider eenen predikant, die 800 guldens trok. Als men die verscheyde getallen oprekent, dan vind men eene populatie van 914 zielen; en als men de sommen, die hunne predikanten trokken, optelt, dan vind men 8,200 guldens: dus elke protestantsche ziel van die gemeynten kostte jaerlyks aen den staet 9 guldens. Hier in zyn niet begrepen de onkosten voór de wooningen der predikanten, noch ook niet de *kindergelden*, of geld dat den staet betaelde voór ider kind van heer dominé!

Om dezen artikel te eyndigen, zeg ik dat de katholyke gemeynte van Grivegnée, gelegen aen de poorten van Luyk, bestaende uyt meer als 2,000 persoonen, die byna alle arme werklieden zyn, onbekwaem was om eenen priester te onderhouden. Deze gemeynte wierd bediend doór eenen onderpastoor van *st-Remacle au pont* te

Digitized by Google

Luyk; en Willem, die aen den predikant van Fauquemont, daer 6 protestanten waeren, jaerlyks 800 guld. gaf, betaelde aen dien onderpastoor 100 guldens! dus eenen katholyken van Grivegnée kostte jaerlyks aen den staet 5 centen en eenen protestant van Fauquemont kostte aen den staet 133 guldens! Nogtans dien kapellaen had aen Willem eenen jaerlykschen onderstand gevraegd; maer zyn verzoek wierd afgewezen! En Willem had gezworen van alle de godsdiensten gelykelyk te beschermen! en het waeren de katholyken die verre het grootste deel van het geld, dat hy zoo overvloeding aen de protestanten gaf, moesten betaelen! Deze schreeuwende onregtveêrdigheyd kon niet blyven dueren, en den *Courrier de la Meuse*, willende de verdrukte Belgen vertroosten met de hoôp van haest verlost te worden, gaf den 30 september 1829 het volgende vers van den propheét Jeremias, het welk precies het jaer 1830 aenbied :

In DIebUs ILLIs saLVabItVr JUDa, et IsraëL
habItabIt ConfIDenter (a) *Jer. C.* 23 ℣ 6.

De benoemde bisschoppen ontfangen de Pausselyke Bullen; zy weygeren het placet te vraegen. Streek van Van Gobbelschroy. Willem geêft volle vryheyd voór het geestelyk onderwys. Opening der staeten in den Haag. Brugmans uyt de tweede kamer gesloten. Petitien.

Indien den onregtvéerdigen handel van Willem, ten opzigte van de Belgen, het algemeen misnoegen geduerig aenstoókte; dit misnoegen wierd nog byzonderlyk opgehitst, zoo onder de katholyken van Holland als van Begien, om dat het konkordaet niet uytgevoerd wierd. Men was dan nog altyd bezig met petitien te teekenen, die welhaest aen de staeten moesten gezonden worden, om te vraegen niet alleen de hersteltenis van alle de verongelykingen, maer ook de geheele uytvoering van het konkordaet: want het was bekend, dat de Pausselyke bullen voór de wyding en in 't bezitstelling der

(a) *In die dagen zal Juda verlost worden, en Israël zal onbeschroomd wooнen.*

Digitized by Google

dry benoemde bisschoppen van Gent, Doórnik en Luyk, al eenigen tyd, te Brussel aengekomen waeren. Nogtans Van Gobbelschroy was niet haestig om de zelven te laelen uytvoeren, om dat hy, die gerekend had van, by middel van nieuwe bisschoppen, het *Collegium philosophicum* staende te houden, zeer wel voórzag dat zy zouden gedaen hebben gelyk den bisschop van Namen die, naer het voórbeéld van den aertsbisschop van Mechelen, uytdrukkelyk geweygerd had de kanonico-philosophen in zyn Seminarie te ontfangen.

Nogtans het gouvernement, langs alle kanten doór de drukpers aengerand, en doór duyzende petitionnarissen beschuldigd zynde van kwaede trouw en geveynsdheyd, besloót eyndelyk van de benoemde bisschoppen naer Brussel te ontbieden, om de zaeken te effenen. Zy kwamen daer den 5 september. Van Gobbelschroy geéft hun de Pausselyke bullen, en zegt, dat zy zelve het *placet* van den koning moeten vraegen. Zy, deze zaek rypelyk overwogen hebbende, zonden een verzoekschrift aen Z. M, waer by zy het *placet* vraegden, niet om gewyd of in 't bezit van hun bisdom te mogen gesteld worden, maer *om in 't bezit gesteld te worden van het tydelyk of inkomsten, vastgehegt aen hunne bisdommen.* Dit stond Willem niet aen : hy wilde heerschen over het geestelyk; hy wilde de wyding der bisschoppen en de in 't bezitstelling van hunne bisdommen doen afhangen van zyn *placet.* Zy wierden dan nog eens by den minister geroepen, die hunne bullen wedervraegde even eens, al of men 'er het *placet*, gelyk zy het gevraegd hadden, ging op stellen : zy te regtzinnig om hier eene booze streék te vermoeden, gaven 'ze weér, en wat is 'er gebeurd? Z E. hield de bullen! Den minister deéd hier gelyk een kind het welk, om dat men het niet meester laet, met zyn koppeken speélt en zegt : *geéf myn dingen weér, ik speél niet meer mé.*

..... ridendo dicere verum
quis vetat?

Digitized by Google

Doch het spel van Van Gobbelschroy was daer mede niet uyt: want hy, zich vast ingebeéld hebbende dat de nieuwe hisschoppen het *placet* zouden gevraegd hebben *zonder eenige bepaeling*, had geschreven aen den bisschop van Namen om hem te zeggen, dat zyne Hoogweêrdigheyd belast was met de wyding der benoemde bisschoppen, maer dat hy daer toe het koninklyk *placet* moest vraegen. My dunkt dat dien minister goed aen de gang was om zoo verre te komen, dat hy de pastoors zou opgelegd hebben van een *placet* te vraegen ideren keer als zy een kind zouden moeten doopen. Den bisschop van Namen moet dit gevoeld hebben: want hy antwoórdde kort en bondig aen Z. E. dat hy *mogt zalven, wyden en vormen zonder daer voór een placet noodig te hebben.*

Ondertusschen Willem ziende dat de opening der staeten nader by was, wilde voórkomen de bittere klagten, welken de petitien daer zouden veroorzaeken over de al te lange uytstelling der uytvoering van het konkordaet: hy deéd dan de Pausselyke breven aen de genoemde bisschoppen wedergeven, en verlangde dat hunne wyding zoo haest mogelyk zou plaets hebben (a). Hy deéd nog meer op het aenhoudende verzoek van Mgr Van Bommel, die hem had doen gelooven dat hy alle de katholyken zou winnen en hun petitionneren zou doen ophouden, indien hy aen de bisschoppen de vryheyd gaf van hunne Seminarien te openen. Z. M. gaf dan het volgende besluyt:

Wy Willem doór de gratie Gods koning der Nederlanden etc.

« Gezien den art. 2 der overeenkomst van 18 junius 1827, gesloten met den H. Stoel en doór ons bevestigd,... luydende;

« *Ider bisdom zal zyn Seminarie hebben.*

« Gezien de Pausselyke bulle, gegeven te Roomen den 16 kalendas van september 1827, bevestigende die overeenkomst; gelyk ook ons besluyt van 2 october daerop volgende...;

(a) Mgr Delplancq, benoemd tot het bisdom van Doórnik, wierd den 25 october te Namen gewyd doór Mgr Oudenard, bisschop van Namen; Mgr Van De Velde, bisschop van Gent wierd aldaer, den 8 november gewyd doór den bisschop van Doórnik; en Mgr Van Bommel, bisschop van Luyk wierd, den 15 november, in die stad gewyd doór den bisschop van Namen.

Digitized by Google

« Gezien onze besluyten van 14 augustus 1825 en 20 junius laestleden;

« Overwegende dat *de Oversten van de katholyke roomsche klergie ons eenige bemerkingen gedaen hebben, aen de welke wy geérne regt doen;*

« In aenmerking genomen hebbende *de schikkingen van de grondwet,* die het tegenwoórdig voórwerp raeken;

« En willende daerenboven, voór het belang van onze katholyke roomsche onderdaenen *verhaesten de* geheele uytvoering van de overeenkomst, gesloten den 18 junius 1827, met Z. H. den Paus Leo den XII, en hun daer doór, *uyt onze eyge beweging,* een bewys geven van de vaderlyke zorg, die wy voór hun hebben;

« Wy hebben besloten en wy besluyten:

« *Art.* 1. Voór zoo veél het noodig is te vervullen en te maetigen de schikkingen van onze besluyten van 20 junius laestleden, wy verklaeren, dat de bisschoppen, die hun Seminarie zullen openen, zich onmiddelyk zullen mogen bezig houden met des zelfs inrigting, vastgesteld doór de overeenkomst van 18 junius 1827 en doór de bulle van 18 der kalenden van september zelve jaer en doór ons besluyt van 2 october daer op volgende;

« *Art.* 2. Boyendien wy ontslaen de jongelingen, die hunne voórbereydende studien buyten het ryk gedaen hebben, *en die, voór den* 1 *februarius* 1830, *zich zullen aenbieden om in de bisschoppelyke Seminarien aengenomen te worden,* van de schikking van ons besluyt van 14 agustus 1825, hun gelyk maekende aen de genen, die met ons verlof hunne studien buyten het land gedaen hebben.

Gegeven te Brussel 2 *october* 1829. « Willem »

Indien Willem regtzinniglyk gehandeld had, dan had hy het despotiek besluyt van 14 augustus 1825, *zonder eenige uytneming,* moeten afschaffen: maer men ziet dat hy het zelve, doór den tweeden artikel nog wilde staende houden, mits hy verbied van in de Seminarien te ontfangen de genen, die buyten het land gestudeérd hebben, uytgenomen *die zullen wederkeeren voór den* 1 *februarius* 1830. Indien het onderwys der jonge geestelyken nu geheel vry verklaerd was volgens den 2den artikel van het konkordaet; waerom moest het overige der Natie nog onderworpen blyven aen het *monopolium* van onderwys? welke schikking van de grondwet gaf aen Willem het regt om meester te blyven van het onderwys

Digitized by Google

der kinderen? dit niet tegenstaende het besluyt van 2 october veroorzaekte eene groote vreugd onder het volk, om dat het zich liet voórstaen, dat de redevoering van Willem in de opening der staeten de hoóp zou geven van voordere verbeteringen te bekomen.

Maer wanneer hy, den 19 october in den Haag de staeten-generael opende, bedroóg hy volkomenlyk de algemeene verwagting. Zie hier in weynige woórden geheel den inhoud van zyne arme redevoering:

» Den koning is in de provincien, die hy bezogt heéft, » wel onthaeld geweést; hy is overtuygd van de voór- » spoed die het land geniet; toekomende houwelyk van » zyne dogter de prinses Marianna met den prins Alber- » tus van Pruyssen; vreden en vriendschap met alle de » mogendheden; hoóp dat de beroerten in Oost-Indien » zullen ophouden; berigt van een nieuw ontwerp voór » het wetboek der processen, en van andere wetgevende » maetregels, *die de regterlyke inrigting nog moeten* » *voórgaen;* aenstaende voórstel van den budjet; ont- » werp van wet over het onderwys, *om meer vastig-* » *heyd te geven aen de liberaele grondregels;* verzeke- » ring van alle middelen te gebruyken om het borgerlyk » order te handhaeven. »

Willem schynt niet te kennen den staet van het ryk. Adressen der provinciaele staeten, petitien van het volk, opregting van konstitutionele maetschappyen, instelling van het *order der Eerloozen*, verantwoórdelykheyd der ministers, drukpers, vryheyd van onderwys, gedenk- penningen, uytvoering van het konkordaet etc. niet een woórd van dit alles, hy had nogtans het grootste belang van zich over alle die zaeken regtzinniglyk uyt te druk- ken, om de gemoederen te stillen: mogt men dan uyt zyne stilzwygendheyd niet besluyten, dat hy van zin zynde in zyne boos systema voort te gaen, van alle die zaeken gezwegen heéft om de verdedigers van het volk in slaep te wiegen tot dat hy de budjetten zou beko- men hebben?

Digitized by Google

En waerlyk den minister van financie kwam, 26 october aen de staeten twee nieuwe ontwerpen van wet voórstellen, het een over den tienjaerigen budjet, beloopende 60 millioenen, 750 duyzend guldens, en het ander over den eenjaerigen budjet der buytengewoone onkosten voór 1830, beloopende 18 millioenen, 103 duyzend, 200 guldens. Hy stelde ook twee ontwerpen van wet voór over de middelen, om het beloop van die twee budjetten te dekken. Het maelregt was 'er uytgelaeten: maer den wyn en uytlandsche sterke dranken wierden met 50 ten honderd verhoogd; de inlandsche sterke dranken met 25 %, het bier en wyn met 18 %, en het zout met 15 %. Ik wil hier nu alleenelyk doen bemerken dat Willem, in den eenjaerigen budjet, 67 duyzend, 800 guldens vraegde voór het *Collegium philosophicum*: dus hy wilde nog niet afzien van die schoól van bederf. Den volgenden dag hielden de staeten zich bezig met te beraeden, of Mr Brugmans die eene bediening had in het syndikaet, tot de tweede kamer kon gekozen worden. Na de hevigste betwistingen heéft de vergadering, doór 47 stemmen tegen 40, belist dat dien boezem-vriend van Van Maanen niet kon aengenomen worden in de staeten, voór al eer hy doór behoorlyke schriften zou bewezen hebben, dat hy niet *comptable* was. Terwyl hy zulke stukken opzogt, was Van Maanen bezig met alle listen te gebruyken om eenige stemmen in de kamer ten voórdeele van zynen vriend te winnen. Brugmans keerde eyndelyk weér naer den Haag met eenige certifikaeten, die in de zitting van 12 november onderzogt wierden: maer alzoo zy afgekeurd wierden, wierd Mr den advokaet Brugmans van Amsterdam doór 45 stemmen tegen 41 uyt de staeten gesloten; onder deze laetsten waeren 'er 3 belgen, en onder den eersten 4 hollanders.

Ondertusschen wierden de gemoederen op een nieuw beroerd; het openbaer gerugt, dat de vryheyd der drukpers ging afgeschaft worden; den scheld-naem van *eerloozen* gegeven aen het puyk der Natie; de 67,800 gul-

Digitized by Google

dens gevraegd voór het *Collegium philosophicum;* de redevoering van Willem die eene wet over het onderwys aenkondigde en die volkomenlyk zweég van alle de verongelykingen, over de welken zoo vele duyzende petitionnarissen geklaegd hadden; dit alles was meer dan genoeg, om het volk te doen gevoelen, dat Willem niet van zin was van regt te doen aen de regtmaetigste eysschen. Men begon dan op een nieuw petitien te onderteekenen, die met veél meer kragt, dan in het begin van dit jaer, opgesteld waeren. Eene petitie, gedagteekend 4 november wierd den 5den by den drukker Vanderborgt opengelegd, en aenstonds doór den journals bekend gemaekt. Men zag aen haer hoofd de naemen van den Graef H. de Merode, Em. Baron d'Hoogvorst, L. F. de Robiano de Borsbeék, en luydde aldus:

Edele en hoogmogende heeren!

» Geheel de Natie verwagtte met ongeduld de opening van uwe tegenwoórdige zitting, om met eene verdobbeling van kragt, haer misnoegen te openbaeren tegen de verongelykingen over de welke zy, ten tyde van uwe laetste vergadering, met zoo veél gerugt geklaegt heéft, en welke het ministerie niet gevreesd heéft byna allen in wezen te houden tot veragting van onze regten, tot veragting van onze reclamatien. Het besluyt van 2 october verscheén onvoórziens; eene nieuwe tael, eene tael van geregtigheyd en van vergoeding liet zich hooren; de herten openden zich voór de vreugd en alreeds voór de dankbaerheyd; en deze Natie, welke de agenten der ministers als zoo woelende afbeélden, schorste aenstonds haere maetregels op, zich overgevende aen de hoóp, die men haer gaf.

» Maer ongelukkige gerugten, te wel gegrond, van nieuwe bedriegeryen en van nieuwe listen zyn welhaest onze vrees komen vernieuwen. Het is dan aen eenen nieuwen stryd, dat wy ons moeten onderwerpen! de Natie is 'er geheel toe bereyd, en gy, hoogmogende heeren, zult haer ondersteunen met de zelve kloekmoedigheyd, die zy u gaet toonen. De overwinning moet nu beslissende zyn; gy vegt aen het hoofd van de bloem en van de groote meerderheyd der natie. *Wy hebben het vast besluyt genomen van vry te leven en te sterven.* De vryheyd, daer wy den hoogsten prys aen stellen, de gene die gegrond is op de wet van God en op de wet van de natuer, op het regt der volkeren, op de traktaeten, die dit ryk opgeregt hebben, op de grondwet en op de wetten van het land, het is de vryheyd van meester te zyn van onze kin-

Digitized by Google

deren; het is de vryheyd van hun eene opvoeding en onderwyzing te bezorgen, die wy de betaemelykste oördeelen, zonder dat *eenigen menschelyken wil* zich, op eeniger wyze, mag stellen tusschen ons en onze kinderen... En het is deze vryheyd, aen de welke de ministers het meeste belang stellen om ons de zelve niet weder te geven! maer welkdaenig het gevolg mag zyn van den boozen aenslag (*eene tyrannige wet over het onderwys*) die in dezen oogenblik gebrouwd word, wy hebben voórgenomen van alle wettige middelen in het werk te leggen, om ons wederom te stellen in het bezit van een onafnemelyk regt. Het openbaer geweld, de listen en kwaede trouw hebben ons vele jaeren van dat regt weten te berooven; *Wy willen niet meer*, dat dit blyft dueren; *Wy willen niet meer*, dat onuytputtelyke voórwendsels op een nieuw van maend tot maend, van zitting tot zitting, van jaer tot jaer een systema verlengen, het geén de geslagten bederft naer maet, dat zy komen te vallen in de netten der ministers. *Wy willen* de volle en geheele vryheyd van het onderwys zonder eenige bepaeling (a). Het is den eenigsten hulpmiddel voór dat allergrootste kwaed. Indien wy of onze nakomelingen die vryheyd misbruyken, daer zyn wetten om dit misdaed te straffen; allen *preventiven* maetregel, was het zelfs eene wet, zou uyt zich en oorspronkelyk *nul* zyn; het ingesteld order van zaeken is eene volle en geheele vryheyd; *het is ons regt, tegen het welk men niets vermag, en waer van wy noyt het minste deel zullen afstaen...* » Dit kleyn land, omringd van magtige volkeren, gaet hun alle te boven door zyne aenkleving aen zyne regten, door zynen afkeer van den despotismus en door zyne kragt en wysheyd in de tegenwoórdige *crisis*. Wy zullen niet onweérdig zyn van Belgen genoemd te worden; wy zullen

(a) Deze uytdrukkingen, *wy willen*, wierden in de journals van Van Gobbelschroy en van Van Maanen op de hevigste wyze aengerand: maer Mr L. F. De Robiano, auteur van de petitie, deéd in de andere journals eenen artikel stellen, die hy eyndigde in dezer voegen: » Wy hebben gezegd: *Wy willen*, en de ministers zyn daer doór doodelyk gekwetst geweést, om dat de Natie deze *formula* aenneémt... Wy moesten aen de ministers de opregte maet geven van het nationael gevoelen; *wy willen* is de preciese en regte uytdrukking. Het is zeer constitutioneél dat de Natie *wilt* het geén in de grondwet is; *zy zou wettelyk kunnen verlangen* het geén 'er niet in is, gelyk de representatie geregeld volgens de wederzydsche populatie (*ziet* 1ste *deel bladz.* 173), of de instelling van twee constitutien, eene voór elke Natie, of de afschaffing van het regt op het maelen en slagten: zy zou dan zeggen: *wy vraegen, wy verlangen, wy verzoeken,* maer het geén haer regt aengaet, *zy wilt het* met alle de kragt, die aen vrye en kloeke mannen betaemt, » *Courrier de la Meuse* 13 *november* 1829.

Digitized by Google

tegen de hardnekkigheyd stellen eene altyd aengroeyende kloekmoedigheyd; wy willen niet, dat onze kinderen ons veragten en verwyten van in onze handen te hebben laeten verloren gaen het dierbaerste en heyligste van de regten, die den hemel aen den mensch gegeven heeft. Och of onze landgenoten, die deel nemen in onze gevoelens, mogten gevoelen de noodzaekelykheyd van de zelven te vertoonen aen de verbeelders van de Natie, aen de verdedigers van haere regten en van haere vrydommen, op dat het stoffelyk bewys van haeren *onwederroepelyken en onwederstaenbaeren wil*, waer van gy zeer overtuygd zyt, u eenen genoegzaemen steun zy, om onmiddelyk de herstelling van alle de verongelykingen te bekomen.

» Wy reclameren hier natuerlyk de afschaffing van het besluyt, dat de kinderen straft, om dat zy aen hunne ouders gehoorzaemd hebben met zich te laeten geleyden in buytenlandsche scholen...»

Voorders wierd 'er over verscheyde willekeurige akten van het gouvernement geklaegd en de herstelling gevraegd van alles, dat de Natie verdrukte. Deze merkweerdige petitie wierd in vele plaetsen uytgeschreven en doór vele duyzende persoonen onderteekend. Maer mits de ministeriele gazetten meermaels gezegd hadden, *dat de klergie te vreden was* en niet klaegde van het gouvernement, om dat zy geene petitien teekende, zoo voegden de geestelyken dezen keer hunne onderteekeningen by de genen van het volk: den schreeuwden de journals, die van het gouvernement betaeld wierden, dat de priesters doór hun voórbeeld het volk opmaekten om te petitionneren! maer hun geschreeuw kon niet beletten, dat 'er in alle de steden en byna in alle dorpen petitien opengelegd en doór de geestelyken, eenige uytgenomen, onderteekend wierden. Te Antwerpen alleen hebben 'er meer als 70 leden van de klergie geteekend. Dit bewyst, zegde den *Courrier des Pays-Bas*, dat *de klergie liberael is in werken, en dat de zoo genoemde liberaelen niet liberael zyn dan in woórden.*

Nogtans vele slaefsche borgemeesters gebruykten alle mogelyke middelen om de boeren te beletten van te teekenen: sommige zelfs zegden hun dat, indien zy voortgingen in te petitionneren, 'er binnen twee maen-

Digitized by Google

den een leger van 200 duyzend pruyssischen zou in het land komen : maer hoe meer die Oranje-gasten deden om het volk te wederhouden, hoe vueriger het wierd om te teekenen : ja vele gemeynten, daer in de eerste maenden van dit jaer, maer eenige honderde persoonen geteekend hadden, leverden nu eenige duyzende onderteekeningen.

Libry-Bagnano, doór Willem ryk gemaekt. Boos ontwerp van wet toor het onderwys. Besluyt van 2 december, nopende Brugmans. Boodschap van 11 decembor. Wet tegen de drukpers. Brief van Van Maanen. GERUCHTEN *Brief van Schuermans; antwoórd van Mr Levae.*

In tusschen-tyd hadden de Sectien der staeten de budjetten onderzogt en 'er verscheyde opwerpingen tegen gedaen; zy hadden van het gouvernement eene byzondere rekening gevraegd van het *millioen voór de volksvlyt*, dat men jaerlyks betaelde. Mr Van Test had geantwoórd dat *men den tyd niet had om daer over eene byzondere rekening te doen.* Den *Courrier des Pays-Bas* schreéf eenige dagen daerna : « Aengezien de groote bezigheden van Mgr den minister van financie, hebben wy gepeyst dat het de pligt is van goede borgers van het onderzoek, gevraegd doór de kamer, voór hem te doen. Dit onderzoek heéft ons doen ontdekken :

1° Een koninklyk besluyt van 20 junius 1827, lett. O 13, uyt wiens kragt 'er op de *fondsen* van de volks-vlyt, aen den heer Libry-Bagnano 30 duyzend guldens toegestaen zyn;

2° Een koninklyk besluyt van 2 junius 1828, lett. O 16, waerby 'er 30 dnyzend guldens op de *fondsen* van de volks-vlyt toegestaen zyn aen den heer Libry-Bagnano.

3° Een koninklyk besluyt van 23 julius 1829, n°1, waer doór 'er, op de *fondsen* van de volks-vlyt, 25 duyzend guldens aen den heer Libry-Bagnano toegestaen zyn.»

Alhoewel 'er op den kant van die besluyten geschreven was: *geheim*, om de amptenaeren indagtig te maeken dat zy, volgens hunnen eed, dit niet mogten bekend maeken : nogtans den *Courrier des Pays-Bas* had mid-

Digitized by Google

del gevonden om die verfoeyelyke geldverkwistingen te agterhaelen. Maer wie was dien Libry? niet anders dan eenen ontsnapten galey-boef! immers Gregorius de Libry, Graef de Bagnano, zich kolonel noemende, gebortig van Florentie in Toscaenen, wierd den 23 mey 1816, doór het hof der assisen van de Rhône, veroórdeeld tot de straf der ysers geduerende 10 jaeren voór valsche handteekening in koophandel. Zyn beroep op het hof van kassasie wierd den 12 julius verworpen, en Lybry moest het kamisoól der galey-boeven aentrekken. Korts daer na maekte hy twee valsche wissel-brieven op Parys, te saemen van 9,400 franks, die hy gepoogd heéft te doen ontfangen by de heeren Audiffret, kooplieden te Lions. Hy wierd dan, als hervallen in het zelve schelmstuk, voór altyd veroórdeeld tot de ysers, tot eene uer van expositie op het schavot, tot het brandmerk met de letteren T. P. F., tot een boet van 100 franks en tot de kosten. Dit vonnis is binnen de 24 ueren uytgevoerd geweést. Na het verloop van eenige jaeren, is hy de ysers ontsnapt en is in Belgien aengekomen.

Maer waer doór toch heéft dien galey-boef verdiend van met het sweet en bloed, afgeperst van de Natie, gevet te worden? wat heéft hy toch gedaen om, op den tyd van twee jaeren, 85 duyzend guldens te ontfangen?... Hy heéft onder den naem van *National* eenen journal in het licht gegeven, waerin hy dagelyks den *despotismus* van Willem preés, de ministers verdedigde, de klergie veragtte, de katholyke religie bespotte; eenen journal, die in boosheyd de booste schryvers van zynen tyd verre te boven ging; eenen jourual, die de belgen in het algemeen en hunne kloeke verdedigers in het byzonder, naemenlyk hunne verbeélders, geduerig beschimpte! daer zyn de redenen waerom dien aerts-deugeniet, gebukt onder het gewigt van zyne schelmstukken, het voórwerp geworden was van de vaderlyke goedheyd van Z. M. den koning der Nederlanden, die hem omtrent het eynde van 1829, nog een sommeken van byna 100 duyzend

Digitized by Google

guldens, genomen op het millioen van de volks-vlyt, gegeven heéft, om zyne schrikkelyke lasteringen tegen de Belgen aen te moedigen!!!

Nogtans het was aen Willem niet genoeg van den *National* en eenige ander journals overvloedig te betaelen om met de Belgen den spot te houden; hy zelf kwam geheel de Natie bespotten met het ontwerp van wet over het onderwys, dat hy den 26 november aen de staeten voórstelde. Hy herhaelde in deszelfs voórrede de woórden van zyne redevoering, zeggende dat hy *deze wet voórstelde, om meer vastigheyd te geven aen de liberaele grondregels, die het onderwys moeten regelen, om dat hy het regtzinnig verlangen had van te voldoen aen de wenschen, die men veropenbaerd heéft.* Het is alzoo dat hy spotte met de Natie, die gevraegd had en nog dagelyks vraegde de afschaffing van zyne willekeurige maetregels over het onderwys: en het waeren precies deze maetregels, ingesteld doór enkele en onwettige besluyten, aen de welke *hy vastigheyd wilde geven met de zelve in eene wet te veranderen*: en waerlyk verre van die maetregels te veranderen, hy zegt in den art. 4 van dit ontwerp: *het onderwys word doór ons geregeld.* Beteekenen deze weynige woórden niet, dat hy zich *het geheel, volkome en uytsluytende bestier van het onderwys toeschréef, en dat hy wilde doen leeren al wat hem beliefde, doór wie het hem beliefde en op eene wys gelyk het hem beliefde?* de volgende schikkingen bewyzen dit volkomenlyk: want hy eyschte van de schoólmeesters af 1° een certifikaet van goed gedrag, gegeven doór de regering daer zy de dry laetste jaeren gewoond hadden; 2° een certifikaet van bekwaemheyd, gegeven doór eene kommissie van exaem, bestaende uyt den gouverneur en twee leden der provinciaele staeten; 3° eenen eed, die niet zuyver was; 4° een *programma* van het geén men wilde leeren of doen leeren; men mogt daer niet buyten gaen op een boet van 50 tot 100 guldens, en de schoól moest aenstonds gesloten worden.

Digitized by Google

Niet eenen vreindeling mogt in byzondere huyzen onderwyzen, zonder daertoe van Z. M. bemagtigd te zyn op eene boet van 50 tot 100 guldens, en indien men herviel, men moest gestraft worden met eene boet van 100 tot 300 guldens. Den lezer zal gemakkelyk zien, dat het gouvernement met zoo eene wet alle de schoólmeesters, die niet zouden believen, kon van de hand wyzen.

Dit ontwerp van wet was niet anders als de handhaeving van zyne onwettige besluyten van 1822 en 1824 en zelfs van 1825, aen de welke hy, indien de staeten zyn voórgesteld ontwerp van wet goedkeurden, eenen schyn van wettigheyd wilde geven; het was de ontvouwing van den zin, die hy gaf aen den art. 226 van de konstitutie, en dezen zin was ontleend aen den art. 140 van de hollandsche grondwet, die Willem in 1814 (1ste *deel bladz.* 93) gezworen had, luydende: « *Om de voortplanting van de religie te begunstingen, vermits zy eenen der bestendigste steunen is van den staet, en om mede-te-werken tot den voortgang der verligting, het onderwys is eene van de standvastige voórwerpen der zorgen van het gouvernement.* » En den art. 133 van de zelve grondwet verklaerde welke religie men wilde voortplanten, zeggende: *De christene gereformeérde religie is de gene van den Souvereyn.* Als men nu overweégt al wat Willem gedaen heéft en nog wilt doen ten opzigte van het onderwys, dan is men overtuygd dat hy, getrouw zynde aen zynen boozen eed van 1814, niet beöogde dan de *voortplanting van de gereformeérde religie te begunstigen*, en de katholyke religie uyt-te-roeyen. En nogtans hy schaemde zich niet van aen de staeten te zeggen, dat hy *het regtzinnig verlangen heéft van te voldoen aen de wenschen, die men veropenbaerd heéft*, terwyl hy de wenschen, doór de Natie uytgedrukt in zoo vele petitien, openlyk veragtte.

Willem, na op zoo eene wys met de Natie gehandeld te hebben, durfde haer nog versmaeden in haere verbeélders. Inderdaed hy zond, den 2 december, een besluyt

Digitized by Google

aen de tweede kamer, het welk doór den greffier voórgelezen wierd, en waerin hy onder andere zegde :

« Alhoewel Mr Brugmans lid van de staeten-generael is benoemd geweést, en als dusdaenigen den eed gedaen heéft; alhoewel hy alle de hoedaenigheden om te kunnen gekozen worden bezit; niet tegenstaende de onbetwistbaere stukken, die hy verschaft heéft; alhoewel de kommissie van onderzoek beslist had, dat hy moest aengenomen worden...; de tweede kamer heéft, *zonder eenige reden, goedgevonden van hem, doór eene meerderheyd van vier stemmen, te weygeren van zyn wettig mandaet te volbrengen.* Gehoord het rapport van den minister van het inwendig, en den raed van staet :

« Alhoewel wy, in gewoonelyke omstandigheden, *andere schikkingen zouden kunnen nemen;* vermits 'er in dezen oogenblik aengelegen is dat de verbeélding van Holland volledig zy, Mr Brugmans is bedankt over het bewys van patriotismus, dat hy wel wilt geven; hy is bovendien ontslaegen van zynen eed.

WILLEM.

Wat eene vermetenheyd, wat eene schending van de groud-wet! De kamer der volks-verbeélders had hem geene rekening te doen van haere beslissingen; zy had van hem geene bevelen of lessen te ontfangen, en hy durfde haer behandelen als eene schoól van kinderen, onderworpen aen de roede en berispingen van eenen meester! het is jammer dat 'er niet eenen redenaer in de kamer opgestaen is, om te protesteren tegen zoo een gewelddaedig besluyt, en om het voórstel te doen van het, in den oogenblik, aen Z. M. te rug te zenden.

Willem, die de stilzwygenheyd der staeten mogelyk aenzien had als het uytwerksel der vrees, liet zich voórstaen dat den oogenblik gekomen was om zynen *despotismus* doór eene wet vast-te-stellen, en om voórtaen alle tegenstreving aen zyn *bon plaisier* te beletten; hy zond dan, 11 december, eene boodschap aen de staeten (die men een *manifest tegen de vryheyd* mag noemen) en een ontwerp van wet over de drukpers, het welk niet anders was dan de *wettige inrigting* der dwingelandy. Die stukken zeer lang zynde, laet ik 'er maer eenige uyttreksels van volgen

Digitized by Google

« Edele en hoogmogende heeren!

« Het ontwerp, dat wy u zenden, is het droevig maer noodzaekelyk gevolg van de omstandigheden, daer *eenige provincien* van het ryk zich in bevinden.

« Terwyl dat wy den vreden van buyten en de rust van binnen genieten, dat zoo vele takken van koophandel bloeyen, dat zagte wetten als ook de borgerlyke en politieke vryheyd heerschen, zien wy *een kleyn getal* van onze onderdaenen, opgehitst doór den fanatismus van eenige kwaedwilligen, alle onze weldaeden miskennen, en *op eene ergerlyke wys* opstaen tegen het gouvernement, de wetten en onze vaderlyke meyningen. Het misbruyk van de drukpers heéft ongelukkiglyk al te veél geholpen om aen de onrust, oneenigheyd en wantrouw voedsel te geven, om leeringen te verspreyden, die zoo schaedelyk zyn aen alle de borgerlyke instellingen, als tegenstrydig aen de monarchie der Nederlanden en aen *de regten van ons stam-huys, waer van wy noyt verlangd hebben de onbepaelde uytoeffening te zien volherden, maer aen de welke wy, doór onze eygen beweging, paelen gesteld hebben op de wys, die ons de behoorlykste scheén voór het welzyn, de zeden en den aerd van de Natie* (a).

« De drukpers.., in de handen der *kwaedwilligen* eenen middel geworden zynde, om de tweedragt, het misnoegen en den geest van party en oproer voort-te-brengen, ... is het voór ons eene pligt geworden van, doór vaste maetregels en goede wetten, te zorgen op dat de getrouwigheyd en liefde van onze onderdaenen en hunne aenkleving aen het gouvernement niet omverre geworpen worden, en op dat de waere vryheyd, het order en de wetten geëerbiedigd en onderhouden worden...

« Indien wy de oogen slaen op de godsdienstige belangen der inwoonders, wy vinden dat, gelyk de religie, *die wy naer het voórbeéld van onze voorraderen belyden* (b), *voór zinspreuk heéft*

(a) Willem spreékt hier als of hy den opvolger was van eene lange ry van koningen, die sedert vele eeuwen, met eene *onbepaelde magt*, over onze landen zouden geregeérd hebben; als of hy meester was geweést om ons op de zelve wys te blyven regeren, en als of men aen zyne *eygen beweging* moest toeschryven de paelen die hy gesteld heéft aen de *onbepaelde uytoeffening van de regten van zyn stam-huys*. Zie 1ste deel bladz. 100 en 165.

(b) Men vind de gronden van de religie, die de voórvaderen van Willem, na hunnen afval van het katholyk geloof, beleden hebben, en die Z. M. zegt *naer hun voórbeéld te belyden*, uytgedrukt in het besluyt, dat de Synode van Dortrecht in 1618 gemaekt heéft, en het welk Mauritius heéft doen uytvoeren, verbannende of in de gevangenis werpende al wie weygerde het zelve aen-te-nemen. Den art. XXXVI van dit besluyt schreéf aen

Digitized by Google

VRYHEID, *insgelyks zyn de geheele vryheyd der opinien, de gelyke bescherming van alle de godsdiensten en de vrye uytoeffening der religie* standvastiglyk het voórwerp geweést van onze byzondere zorgen... !!!

» Wy willen niet verzwygen dat eenen te verregaenden drift voór de religie, opgehist doór eenen verderffelyken invloed, en te weynig wederhouden doór de volbrenging der geboden van eene religie die, op zoo hertroerige wys, de onderdaenigheyd inboezemt, kan beweenelyke gevolgen hebben, en oneenigheyd en tegenstand veroorzaeken... Maer wy verklaeren, dat wy vast voórgenomen hebben van alle middelen te gebruyken om de tydelyke magt altyd ongeschonden te bewaeren .., om alzoo de

---

de opperhoofden van den staet hunne pligten voór in dezer voegen : «Hunne pligt is niet alleenlyk van het goed order te bewaeken; maer ook van den godlyken dienst te ondersteunen, *om alle afgodery en alle valsche religie af-te-weéren en uyt-te-roeyen, om het ryk van den antechrist te verdelgen en om het ryk van J: C: uyt-te-breyden; om overal het woórd van het evangelie te doen prediken, op dat God van idereen geëerd en gedient worde, gelyk hy in zyn woórd gebied.* » Zie daer wat de voórvaderen van Willem beleden en uytgevoerd hebben (1ste *deel blads.* 27). Maer mits Willem belydenis doet van die religie, zoo moest hy 'er ook de pligten van volbrengen : hy moest dan het evangelie, gelyk het doór de kettersche leeraers van Dortrecht uytgelegd is, doen prediken; en hy heéft ten dien eynde eene bende van kettersche predikanten in ons land ingevoerd! hy moest *het ryk van den antechrist*, te weten de magt van den Paus, *verdelgen*, en hy heéft, van in het begin zyner regering, de gemeynschap met den Paus verboden! hy moest werken om de *katholyke religie uyt-te-roeyen*, die zekerlyk in zyne oogen *valsch* is, mits hy in den cathechismus der gereformeérden geleerd had, dat het heyligste misterie van onzen godsdienst *eene vervloekelyke afgodery is;* hierom heéft hy onze Seminarien doen sluyten en hy heéft de geestelyken willen doen onderwyzen naer zynen zin! Dit alles was hem doór de religie, die hy belyd, opgelegt als eene pligt; het was het gevolg van den schroomelyken eed die hy, in 1814, aen de hollandsche konstitutie gedaen had! Wel is waer dat hy, na 12 jaeren gewerkt te hebben om de gereformeérde religie *uyt-te-breyden*, eyndelyk een konkordaet heéft gemaekt : maer de reden is, dat den wederstand van de katholyke Belgen en byzonderlyk van de klergie, hem overtuygd had, dat den tyd nog niet gekomen was, *om de katholyke religie*, in het koninkryk der Nederlanden, *uyt-te-roeyen en de magt van den Paus te verdelgen.*

Digitized by Google

vryheyd van gewis aen idereen te verzekeren, en de akten van het gouvernement in veyligheyd te stellen tegen de tusschenkomst van alle geestelyke magt.

« Indien wy onze oogen slaen op het onderwys, wy mogen betrouwen dat wy, met daer over wetgevende schikkingen *door eyge beweging* voór-te-stellen, de goedkeuring verdiend hebben van het verligt deel van ons volk... »

Voorders zegt hy dat hy alle onbedagte vraegen zal verwerpen, om alzoo de *weldenkenden* aen-te-moedigen, en alle hoóp, gegrond op het geweld en oproer, te verydelen; — dat hy eens zal pyzen of het gebruyk van de fransche tael, zonder zwaerigheyd, zou kunnen toegestaen worden *voór de publieke akten*, maer dat onbehoorlyke eysschen noyt de vergunning zullen verhaesten; — dat den grondregel van de onafzettelykheyd der regters, alreeds vastgesteld is, en dat zyne tusschenkomst ten dien opzigte niet meer noodig schynt te zyn, mits *de geregtelyke inrigting aenstaende is*; — dat *de ministers niet verantwoórdelyk zyn voór de staeten* noch voór de geregtelyke magt; — dat de provinciaele staeten *zich niet te bemoeyen hebben met zaeken van een algemeen belang*, maer met het geén hunne provincie raekt; — dat *de onkosten van het land meer en meer verminderd worden!* — dat den wensch voór de afschaffing van het maelregt volbragt is; — dat het bedrog in de werkingen van het Syndikaet onmogelyk geworden is. Dan voegt hy 'er by :

« In een woórd wy zyn volkomenlyk overtuygd, dat onze poogingen voór het welzyn der Natie... niet zullen miskend worden van onze tydgenoten, noch van de nakomelingen. Moet deze reden ons niet aenwakkeren om, meer en meer, ons geheel betrouwen te stellen op de voórzienigheyd van den God onzer voórvaderen, op de liefde en erkentenis van onze teerbeminde onderdaenen, en op de medewerking van U hoogmogenden, om het kwaed tegen te houden en het goed kragtdaedig te beschermen? Het is alzoo dat U hoogmogenden zullen mede-werken tot de versterking van het borgerlyk order; het is alzoo dat den zoeten en magtigen invloed van onze regering, aen de toekomende geslagten en aen onze familie, ongeschonden zal overzetten de voórbeélden van onze voórvaderen, welkers wysheyd en kloekmoedigheyd voór eenen schild gediend hebben aen de staetkundige, borgerlyke en godsdienstige vryheyd. »

Digitized by Google

Dan volgde het ontwerp van wet tegen de drukpers, waervan den artikel 3, onder anderen, zegde (a): al wie op eeniger wys, zich zal schuldig gemaekt hebben *van afkeer te toonen voór den koning, minagting voór de besluyten of reglementen, onmiddelyk komende van Z. M., zal gestraft worden met eene gevangenis van twee tot vyf jaeren!!!*

Gevolgenlyk als het aen Willem zou believen van, doór een nieuw besluyt, zynen barbaerschen *arrêté van* 20 *april* 1815 te herstellen; als hy alle de Seminarien nog eens, doór besluyt, zou vernietigen; als hy de katholyke religie, doór besluyt, zou uytbannen uyt onze landen; men moest alle zyne besluyten eerbiedigen, en met gebogen kniën ontfangen; men mogt geene minagting toonen, niet een woórd spreken tegen de besluyten, waer doór hy het voedsel der armen overvloedigiyk gaf aen eenen vremden galeyboef! wel hoe? eenen ingedrongen prins, eenen vremdeling, den nakomeling van eenen ter dood veroórdeelden booswigt en landverraeder (1ste *deel bladz.* 22) durdfe zoo eene wet voórstellen! hy was dan van zin ons te behandelen, gelyk den Sultan handeld met zyne slaeven! hy wilde dat wy, gelyk de Turken, met eerbied den strop zouden kussen, die ons moest verworgen! maer hy had te doen met Belgen, die zich wel eenigen tyd, tot dat de maet van lydzaemheyd vervuld is, kunnen buygen onder de dwingelandy, maer die zich noyt zullen laeten verpletteren.

Nogtans dit ontwerp van wet was nog niet streng genoeg voór Van Maanen: want zynen vriend Libry-Bagnano durfde (en wat durft eenen galey-boef niet!) schryven in den *National :* « Men zal wel haest zien, dat het ontwerp over de drukpers nog verre is van het loflyk oogmerk, dat men zich voórstelt, bereykt te hebben...

(a) Ik wil geheel dit ontwerp van wet niet invoegen, om dat het verscheyde veranderingen ondergaen heéft, eer dat de staeten het aengenomen hebben.

Digitized by Google

Men moet de Belgen muyl-banden gelyk de honden... Men moet de oproerigen temmen, verdelgen en uyt-roeyen. » Het is niet noodig te zeggen, dat alle de katholyke en waerlyk liberaele journals, op de hevigste wys, uytvaerden tegen die boodschap en ontwerp van wet, als ook tegen den volgenden brief, die doór den vriend van den *gebrandmerkten* gezonden wierd aen alle de procureurs-generael, aen alle de advokaeten-generael en hunne onderfiskaelen, aen alle de procureurs-criminéel, aen alle de procureurs des konings en onderfiskaelen by de regtbanken, en aen alle de direkteurs der policie.

In den Haag 12 *december* 1829.

De koninglyke boodschap en het ontwerp van wet, die den koning gisteren aen de tweede kamer der staeten-generael gezonden heéft, zyn het gevolg van de overtuyging van Z. M. ten opzigte van de noodzaekelykheyd, die 'er is *van zeer strenge maetregels te nemen in de omstandigheden, daer den staet zich in bevind, byzonderlyk in zekere provincien van het ryk.*

» U mede-deelende een exemplair van die stukken, moet ik u, om te voldaen aen de wenschen van den koning, doen letten op de pligt die gy hebt van de grondregels der bestiering van Z. M., gelyk zy in de boodschap uytgedrukt zyn, aen-te-nemen, en van de zelven te volgen in de uytoeffening van uwe bedieningen...

» Nu dat *den koning zelf* zoo klaerlyk de grondregels uytgedrukt heéft, die hy wilt volgen in het bestier van den staet, en die *klaerblykelyk voortkomen uyt de grondwet;* al wie publieke ampten bedienende, zou handelen tegen die grondregels, kan voór verontschulding niet bybrengen, dat hy ter goeder trouw gemist heéft. Ik ben belast van u indagtig te maeken de verbintenis,... van u doór niet eene reden hoedaenig zy wezen mag, te laeten afkeeren van *de aenneming en verdediging der grondregels,* welkers onderhouding den koning het regt heéft van op-te-leggen aen de genen, die hunne bediening houden van Z. M., en die de zelve niet willen afstaen...

Den koning, met u uwe pligten indagtig te maeken, heéft geenzins het oogmerk van geweld te doen aen uwe opinien; *deze vryheyd,* gelyk alle anderen, *is geëerbiedigd zoo wel in den publieken amptenaer als in allen borger zonder bediening:* maer wanneer deze vryheyd neyging neémt, die aen den staet zeer rampzaelig is en geleyd tot versuymenis der pligten en tot tegenstand aen de vaderlyke inzigten van den koning; Z. M. *gelooft verpligt te zyn van, voór het publiek belang, haer vertrouwen te onttrekken aen alle de publieke amptenaeren,* die zouden denken van niet te mogen

volgen en aennemen de grondregels, welken den koning verklaerd heéft de regels te zyn van zyne bestiering.

» By gevolg, ik verzoek u van den inhoud van dezen brief en van de koninklyke boodschap rypelyk te overwegen en van my, *binnen de tweemael vier en twintig ueren*, te laeten weten, of gy bereyd zyt of niet om de aengeweze march te volgen, zonder daer eenigzins van af-te-wyken, en met dien iver, die getrouwigheyd en kloekmoedigheyd, zonder de welken het onmogelyk is van voórtaen het vaderland voórdeeliglyk te dienen, en van de vreédzaeme inwoonders te beschermen tegen de booze aenslagen der kwaed willigen.

VAN MAANEN. »

Het is alzoo dat dien *dienaer*, doór bevel van zynen meester, aen de amptenaeren den keus gaf van of hunne ampten te verlaeten, of hunne konscientie te verraeden en meyneedig te worden: want met de grondregels, uytgedrukt in de boodschap, *aen-te-nemen en te verdedigen*, maekten zy zich medepligtig van de meyneedigheyd van Willem en zyne ministers, die gezworen hadden de grondwet te onderhouden, en die haer openlyk onder de voeten trapten!

Van Gobbelschroy zond van zyn kant eenen *geheymen brief*, geschreven in den zelven zin gelyk den voorgaenden, aen alle de gouverneurs, die daervan aenstonds kennis geven aen de borgemeesters, aen de welken zy geboden van de koninklyke boodschap te verdedigen (a).

(a) Korts daerna leésde men in de journals eenen zeer bondigen artikel van Mr de Robiano de Borsbeék, waerin hy zegde: » Het ministerie komt van, op weynige dagen, de geweldigste akten opeen-te-hoopen tegen de vryheden, tot de welke wy regt hebben: *gevolgenlyk wy zullen de zelve genieten*. En waerom? om dat de vryheyd in den geest is van den tyd en van de Natie: dus het geweld zal niet dienen dan om de aenkleving, die men voór haer heéft, te versterken....

» De victorie schynt ons nu zeker en vast te zyn, byzonderlyk indien den tienjaerigen budjet en de voórgestelde wetten aengenomen worden; den tegenstand zal wel sterker zyn. De opinie de eeuw willen met die verdrukkingen niet meer te doen hebben. Het aennemen van den budjet, kwetsende alle de materiele belangen, zal den wederstand veél vermeerderen. Laeten wy ons dan troosten, indien ons geld kan dienen om onze vrykooping te verzekeren. Geheel de populatie verfoeyt het jok, dat men haer wilt opleggen; dit is de nauwkeurige waerheyd; den wederstand, die

Digitized by Google

Maer den zeer waekzaemen Schuermans, had nog het bevel van Van Maanen niet gezien, wanneer hy den volgenden *geheymen brief* zond aen alle de vrede-regters en kommissarissen van het arrondissement van Brussel, waerin hy zegde :

» Ter gelegenheyd der poogingen, die doór eenige persoonen gedaen zyn geweést... om de vreedzaeme inwoonders op-te-stoken tot het teekenen van petitien; het is van groote aengelegenheyd geworden van nauwkeurige inligtingen te hebben over alles wat 'er des aengaende gebeurd is, of in het toekomende zou kunnen gebeuren; *over de persoonen* die dezen onbedagten handel aenmoedigen, *over hunne naemen, hunne hoedaenigheden en hunne bedriegelyke middelen van ophitsing*, en byzonderlyk of 'er onder dezen, of wel onder de petitionnarissen geene gevonden worden, die aen het geregtelyk order toebehooren. Om deze inligtingen te bekomen, zal het noodzaekelyk zyn, dat alle de amptenaeren van het geregt alle de noodige verklaeringen opzoeken en my de zelven overzenden. Ik ben belast van u *nauwkeurige voórzorgen te bevelen om de gevraegde berigten te bekomen.* Het zal my aengenaem zyn van spoediglyk uw antwoórd, zoo omstandig als het mogelyk is, te ontfangen.

»*Brussel* 11 *december* 1829. *Den procureur des konings* SCHUERMANS.«

Mr Levae zond het volgende antwoórd aen meester Schuermans, en deéd bovendien het zelve doór de drukpers bekend maeken.

» Mynheer den procureur des konings,

» Men komt van my, *niet tegenstaende de voórzorg* die gy bevolen hebt, uwen brief mede-te-deelen, waer doór gy de amptenaeren van het geregt veranderende in eerlooze bespieders, en waer doór gy aen de vrede-regters en kommissarissen gebied van aen

---

zich veropenbaert, is het twintigste deel niet van den wederstand, die 'er is. Laeten wy onze vyanden de misslagen laeten op-een-hoopen, laeten wy ons niet bedroeven over de buytensporigheden, aen de welken zy zich gaen overgeven, en die ik geêrne *gelukkig* zou noemen. Ziet hier wat 'er het gevolg zal van zyn. Wy hebben ons bepaeld in alleenlyk te vraegen onze onbetwistbaere regten, laeten wy hun laeten doen; alle de edelmoedige herten van Europa, geraekt van het lot van zoo een langmoedig en zagtmoedig volk, dat op zoo smaedelyke wys verdrukt word, zullen toejuygen aen het geén de kragt der zaeken dan natuerlyk zal voortbrengen, en *het geén* NU *niemand van ons vraegt*, te weten EENE AFGEZONDERDE WETGEVING VOÓR IDER DÈR TWEE DEELEN VAN HET RYK. «

Digitized by Google

u over-te-draegen de persoonen, die vreédzaeme inwoonders zouden kunnen bewegen om zich te bedienen van het regt van petitie, ingesteld doór den art. 161 van de grondwet.

» Ik geloof, Mr, u dienst te doen met hun de moeyte te spaeren van u over-te-draegen al wat ik gedaen heb, of wat ik nog zou kunnen doen.

» Ik heb my tot nu toe te vreden gehouden met myne land-genoten doór eenige artikels, ingevoegd in den *Belge*, te noodigen om petitien te onderteekenen, welken dien journal bekend gemaekt heéft over de verongelykingen, daer de Natie sedert langen tyd over klaegt : maer van morgen af, en het is uwen brief die my daertoe aenhitst, zal ik my met de petitien in de huyzen begeven; ik zal, de grondwet in de hand, de goede borgers noodigen, ik zal hun, in den naem van het vaderland, verdrukt doór haetelyke wetten en verpletterd doór onzedige belastingen, en in den naem van onze vryheden wederom bedregen, bidden van aen de staeten-generael de wenschen kenbaer te maeken, die zy ongelukkiglyk maer al te lang in hun hert verborgen gehouden hebben.

» Hoedaenig het oogmerk zy van de schandelyke en onwettige inquisitie, die gy komt te gebieden, ik betrouw my nog genoeg op de grondwet, hoe geschouden zy ook is, om niet te vreezen en om te veragten alle de berigten, die men u op myne rekening zou kunnen overzenden, of die gy zelf aen de autoriteyt zoud kunnen doen.

« *Brussel* 15 *december* 1829. AD. LEVAE. »

Beraeding der staeten over de wetten van financie. Tienjaerigen budjet verworpen. Nieuwen budjet voórgesteld en VOÓR EEN JAER *aengenomen. Rekapitulatie van alle de Budjetten. Contre-petitien.*

Het was in het midden van alle de poogingen, die het gouvernement deéd om ons slaef te maeken, dat de tweede kamer, den 14 december, begon te beraeden over de wetten der financien. Vele redevoeringen, in deze gelegenheyd gedaen, zyn zeker van het hoogste belang : doch ik wil 'er maer weynig van aenhaelen om tot andere zaeken over te gaen. Mr *Surmont de Volsberghe* zegde :

» Het maelregt word eyndelyk afgeschaft : maer in de plaets van dien last, eene vermeerdering stellen op zoo vele andere lasten byzonderlyk op de dranken, voldoet niet, terwyl men geene lasten stelt op den thé en koffy : en waerom den koffy niet belasten, wanneer men het bier belast?... Tusschen de ruyme onkosten van den eenjaerigen budjet, is 'er eene die wel onnoodig is, ik spreék van het *Collegium philosophicum*, wiens onkosten jaerlyks beloopen 67,800 guld. waervan de behoudenis reden geéft van zich te verwon-

Digitized by Google

deren volgens onze grondwet, volgens de vryheyd der godsdiensten, en volgens het besluyt van 2 october van dit jaer... Een antwoord, daer over gegeven doór den minister van financie, zou ten dien opzigte nieuwe vrees kunnen aenjaegen. Men zou zeggen dat die stigting nog geschikt is om voór eenen schrik te dienen; zyn wonderlyk antwoórd luydde : *de ondervinding en invloed van de inrigting der Seminarien kunnen alleen aenwyzen wat men ten dien opzigte zal kunnen doen.* Dit antwoórd over een voórwerp dat Z. E. niet aengaet, zou wel kunnen komen van Van Maanen die deel genomen heéft in de eerste opregting van dit Collegium, en die nu, gelyk dan, het tydelyk gezag ziet overweldigen doór de geestelyke autoriteyt, terwyl deze, volgens geregtigheyd niet zoekt dan eene enkele onafhangelykheyd, tot de welke zy regt heéft.

« Het wys, standvastig en eerbiedig gedrag der klergie, en boven al van haeren eersten herder, tot de agenten van het gouvernement dan zelfs, wanneer zy hun verdrukten, heéft de genen zelve beschaemd gemaekt, die hun onregtveêrdiglyk behandelden... »

Mr *Van Boelens* viel geweldig uyt tegen de journalisten en petitionnarissen, die hy beschuldigde van de beroerten aen-te-stoken; hy aenzag de verongelykingen, daer men over klaegde, *als met voórdagt uytgevonden*, en hy hoópte dat het gouvernement doór zyne standvastigheyd, een eynde zal stellen aen alle dat geschreeuw.

Den onnoozelen *Van de kastcele zegde, dat hy zyne bemerkingen onderwierp aen den koning, aen wie het alleen toekomt te oórdeelen over den budjet;* hy beklaegde de afschaffing van het maelregt; hy wilde 'er wel aen toestemmen voór buyten, maer hy hoópte *dat de steden het maelregt zullen vraegen als stedelyke belasting;* hy deéd eenen geweldigen uytval tegen de petitionnarissen, en hy hoópte dat het gouvernement zal maetregels nemen tegen die buytensporigheden; hy zegde dat de bewaering der hollandsche tael van groote aengelegenheyd is, en hy bad zyne medegzellen van den budjet met hem aen-te-nemen.

Maer tot groot spyt van dien praeter, den president opende, den 17 december, de zitting zeggende, dat hy 77 petitien van de provincie van Antwerpen komt te ontfangen, die doór 20 *duyzend* 769 *persoonen* onderteekend zyn.

Digitized by Google

M^r. de Gerlache... Hoe zal een Natie van minder dan zes millioenen menschen, geduerende 10 jaeren, maer dan 80 millioenen guldens kunnen betaelen, zonder zich geheel uyt-te-putten?... Hoe zullen wy na de verkooping van onze domynen, na de uytputting van alle onze middelen, ons krediet staende houden?... Nogtans ik vond eene soórt van verzagting in het systema van vryheyd, naer het welk wy waerlyk schenen te gaen. Deze hoóp is verdwenen. *Eene koninklyke boodschap is onder u nedergedaeld. De Natie*, zegt men, *is ongerust en beweégd, en den koning zelf heéft geoórdeeld ons zyne persoonele opinie te moeten zeggen over de oorzaek van die beweging*: men schryft haer toe *aen de vryheyd der drukpers, aen den te verregaenden iver van eenige persoonen voór de religie, opgehistst doór eenen verderffelyken invloed*... Men heéft de waere oorzaek van die beweging, waer van men schynt verschrikt te zyn, niet wel geoórdeeld... Ik zeg dat het gouvernement, in deze omstandigheden klaegt van eene wanorder, WELKE HET ZELF EN WETENS OPGEHIST HEÉFT, *en dat geheel het gevaer in het gouvernement is, en niet elders*. Was den staet, ja of neen, gerust voór 1825? gy zult antwoórden, dat hy volkomenlyk gerust was. Nu dan in 1825 hebben wy u, hierzelfs, aengekondigd dat, indien men voortging in zyne aenslagen op het onderwys en op de religie, men aen het beschaefd Europa de wonderbaere vertooning zou geven van een gouvernement, dat wezenlyk *liberael* geagt word, en in de 19de eeuw het verstand en de konscientie wilt reglementeren en geweld aendoen. Men trok zich de zaek niet aen. En wat doet men nu om de verbittering te stillen? men zend u, over 14 dagen, een ontwerp van wet over het onderwys, het welk te niet doet alle vryheyd van verstand, van zedeleer en van religie. Maer, zegt men, het besluyt van 2 october moet alle de redelyke vraegen der katholyken te vreden stellen: ik antwoórd dat dit besluyt de Seminarien alleen aengaet, en niet de katholyken in het algemeen; en ik durf voórzeggen dat de Seminarien, noch voór de stoffen van onderwyzing noch voór het getal der leerlingen, niet vry kunnen blyven, indien het borgerlyk onderwys niet vry is... Hoe het zy of niet, het borgerlyk onderwys moet zoo vry zyn als het godsdienstig onderwys; wy moeten binnen of buyten de grondwet zyn...

» Is het niet wonderlyk, dat men wilt de magt hebben van ons beurtelings toe-te-staen, ons af-te-nemen en ons weder-te-geven het geén ons uytdrukkelyk, volgens de grondwet, toebehoord?... En de katholyken hebben ongelyk van te klaegen! wat my aengaet, in plaets van daeruyt eenig besluyt te trekken tegen de Belgen, ik zeg dat dit een bewys is van hunne zedige hoedaenigheyd en van hunne weérdigheyd. Ja, mynheeren, ten zy een volk zyn verstand en reden geheelyk verloren heéft, gy zult het uyt zynen slaep zien opspringen en straks gerugt maeken, indien men iets poogt te ondernemen tegen zyn oud geloof, tegen het edelste deel

Digitized by Google

van zyne erffenis : gy kunt daeruyt besluyten dat 'er voór den mensch iets nog dierbaerder is dan den *voórspoed van de industrie en van den koophandel,* die men u (*in de boodschap*) als eene genoegzaeme vergoeding in gelykenis stelt met het verlies van zyne vryheden. De historie van alle de eeuwen getuygt dit; maer het schynt dat onze staets-mannen de historie niet lezen! In de soórt van manifest, dat men ons met de wet tegen de drukpers medegedeeld heéft, leést men dat men eenige vergunningen zal kunnen toestaen aen de genen, die de fransche tael spreken. Zou men niet zeggen, dat het gouvernement een deel van zyne onderdaenen voór vremdelingen wilt houden? de fransche tael is onze tael, gelyk de katholyke roomsche religie onze religie is. Belet ons dit van Belgen te zyn? God laet toe dat men hem bidde in alle taelen, en gy wilt niet dat wy onzen koning kunnen dienen in de onze!...

» Ik heb hier veél hooren spreken van oproerigen geest... Men petitionneért wat meerder dan voórlede jaer : maer wat! men spottede voórlede jaer met het kleyn getal van petitionnarissen; men zegde: *daer is niets gemeyn tusschen de Natie en een handvol misnoegden!* Nu word het getal oneyndig vermeerderd, men schynt 'er van verveérd te worden, en men wilt strenge maetregels nemen... Men zal de inquisitie der petitien instellen! men zal de drukpers intoomen! wat zal men daer mede winnen? indien men den mond stopt, die geschikt is om doórgang te geven aen de klagten en misnoegen van het volk, om alle uytbersting te voórkomen; *ah! dan vrees ik eene revolutie!* maer ik durf zeggen dat zy in de Natie niet is, en dat deze 'er het teeken niet zal van geven! »...

M' Sandelin. » Den staetkundigen horizon word verduysterd! Noyt zag men zoo veel beweging; de grondwet kan in gevaer gesteld worden; de oneenigheyd is aen de poorten van het paleys; men moet op den autaer van den vreden offerhanden doen. (*Hier sloeg hy zyne oogen naer den hemel; hy zugtte, hy deéd een hertroerende gebeden, en geheel opgetogen zynde doór liefde voór Orangie, riep hy uyt:*) de leering van het gouvernement geéft rust; de leering der regten belooft het geluk, maer veroorzaekt ziekten; de leering der pligten kan alleen tot het waeragtig oogwit geleyden. » Dit is zoo hoogdraevend dat het byna onverstaenbaer is.

M' De Langhe... Men maekt eene byzondere geldkas die men aen ons onderzoek onttrekt, ik zal noemen de geldsomme voór de volks-vlyt, de geldsomme voór de gevangenissen, voór de welke men leeningen doet zonder onze toestemming, en dat syndikaet van aflossing, waer van de administratie verborgen is, en zich met alles bemoeyt om alles te verwarren...

» Ik zien in den budjet van ontfang de 4 % niet, opgelegd op de giften van vaste goederen, welke de stigtingen van weldaedigheyd ontfangen, noch het produkt van de barreelen, noch van de legaeten. Men zegt'in het *memoire* van het gouvernement niets om

Digitized by Google

de wettigheyd van die lasten te bewyzen : nogtans de vraegen der sektien verdienden ten minsten een antwoórd...

» Wat middelen hebben wy niet gebruykt om de herstelling der verongelykingen te bekomen? indien wy in de Sektien opmerkingen maeken, men ontwoórd niet, of men antwoórd op eene onbetaemelyke wys; indien wy spreken in publieke zitting, men trekt het zich niet aen ; indien wy stemmen voór een eerbiedig adres aen den koning, de eerste kamer stelt 'er haeren *veto* op. Indien wy voórstellen de zaeken te zenden aen de ministers, *den geest van betaemelykheyd* komt ons tegenhouden, al of zoo eene reden de volbrenging van eene pligt moest beletten. Waerlyk, ik zien geenen anderen middel meer in onze magt, dan *de wygering van den budjet:* het geduld, dat men ons aenraed, schynt my ten eynde te zyn, na 15 jaeren van onderwerping... »

Vele andere redenaers hebben, als om stryd, de budjetten bevogten en de regten der Natie verdedigd : nogtans het grootste deel verklaerde dat zy, om geene verwarring in de administratie te veroorzaeken, den ontfang van den tienjaerigen budjet *provisoorlyk voór een jaer* wilden toestaen, om aen het gouvernement den tyd te geven van andere ontwerpen te maeken en van aen de klagten der Natie regt-te-doen. Den minister van financie (Van Maanen en Van Gobbelschroy hebben niet eens in deze langduerige beraedslaeging tegenwoórdig geweést.) den minister, zeg ik, voerde den 19 december het woórd; « hy verbeélde zich alles hetgeén men sedert zes dagen gezegd had; hy oórdeelde dat het niet noodig was van weer te keeren tot het onderzoek der staetkundige grondregels, uytgedrukt in de boodschap van 11 december, niet om dat hy vreesde zyn gevoelen te zeggen, maer *om dat den minister mag zwygen daer den koning spreékt.* »

Maer aengezien Willem zoo teer is van konscientie, als zyne voórouders (1sten *deel bladz.* 37), voegde den minister 'er by : » Wat aengaet eenen provisooren budjet, ik moet u verklaeren dat den koning, in de tegenwoórdige omstandigheden, *zich eene onrust van konscientie maekt van 'er eenen aen-te-nemen voór eenen gestelden tyd : nogtans Z. M. heéft vast besloten van het order en vryheyd staende te houden.* Wy, alle borgers van het zelve land, wy hebben het zelve belang

Digitized by Google

voór het welvaeren van den staet, wy moeten ons verzamelen rondom den troon, en den koning helpen om het geluk van zyn volk te maeken. »

De beraeding, die nu 6 dagen geduerd had, wierd den 19 december gesloten: 107 leden waeren 'er tegenwoórdig: den nieuwen tienjaerigen budjet van uytgaef wierd aengenomen doór 61 stemmen tegen 46 (a) den tienjaerigen budjet van ontfang wierd VERWORPEN doór 55 stemmen tegen 52 (b); den jaerlykschen budjet voór de uytgaef van 1830 wierd aengenomen doór 54 stemmen tegen 53 (c), den budjet van ontfang voór 1830 wierd doór den minister te rug genomen.

Willem was nu gemagtigd om geld uyt-te-geven; maer hy had den middel niet om geld te ontfangen. Daer bleéf hem dan niet over dan *zyne onrust van konscientie af-te-leggen*, en het is dit hetgeén hy deéd: want hy zond, den 21 december, zynen minister van financie naer de tweede kamer met twee ontwerpen van wet, waervan het eerste, het welk den tienjaerigen budjet van ontfang vervangde, *maer een jaer kragt van wet moest hebben;* en het tweede over den eenjaerigen budjet van ontfang voór 1830. Den minister, naer gezegd te hebben, dat men aen de werkingen der administratie zou beletzel stellen, indien men veranderingen in de ontwerpen voórstelde, eyndigde in dezer voegen: « Gedoogt dat ik een beroep doen op uwen patriotismus; het komt hier op aen, van het gouvernement in staet te stellen

(a) Geheel den Noórden *voor de wet*, uytgenomen de heeren Luyben, Van Sassen van Ysselt, Cuypers, Ingenhousz van Noórd-Braband en Mr Warin: geheel den zuyden *tegen* uytgenomen De Moor, Sandelin, Reyphius en 10 anderen.

(b) Geheel den Noorden *voór* behalven de 4 genoemden heeren van Noord-Braband, als ook de heeren G. G. Clifford en Warin: geheel den zuyden *tegen*, behalven De Moor, Reyphius, Van Velzen, Van Hultem en Pescatore.

(c) Alle de Hollanders *voór* uytgenomen de vier genoemden van Noord-Braband met Fockema en Warin; alle de Belgen tegen behalven de vyf voorgenoemden en Sandelin.

Digitized by Google

om in tyds aen de komiesen onverzuymelyke bevelen te geven. Ik zeg het nog eens, het ontwerp is onvolmaekt; maer het is het besten, dat wy hebben kunnen vinden om de gemoederen en de opinien te vereenigen. »

Die twee ontwerpen wierden dan in de zitting van 23 december doór 100 stemmen tegen 1 aengenomen.

Wat eene ongelukkige toegevenheyd ! over weynige dagen hadden vele leden der eerste kamer in zinryke redevoeringen geprotesteérd tegen de schrikkelyke lasten ; zy hadden verklaerd dat zy den budjet zullen verwerpen tot dat de voórnaemste verongelykingen, daer het volk over klaegtde, zullen hersteld zyn ; en nu worden die lasten, nu word den budjet doór alle stemmen, behalven eene, aengenomen ! en wanneer was het dat de hoogmogende zoo toegevende waeren ? op den zelven tyd, dat Willem de geheele Natie in haere verbeélders beschimpt had, dat hy nieuwe kluysters wilde stellen aen het onderwys, en dat hy de vryheyd der drukpers ging vernietigen ! het is wel waer dat vele leden der staeten, publieke ampten bedienende, *bevel ontfangen hadden van te stemmen voór den budjet :* maer dit bevel zelf had hun moeten doen gevoelen, dat Willem de vryheyd en onafhangelykheyd, die de grondwet hun gaf, wilde te niet doen, en dat 'er hun niet over was als kloekmoediglyk getrouw te blyven aen den grondregel, die zy in de beraeding zoo wel verdedigd hadden : *geene herstelling der verongelykingen, geenen budjet,* De bedreyging aen eenigen van hun gedaen dat Willem, indien den budjet verworpen wierd, de lasten doór koninklyk besluyt zou doen ontfangen, moest hun ook niet bewegen ; want indien hy tot zulke buytensporigheyd had durven overgaen, hy zou geene soldaeten genoeg gehad hebben om zoo een besluyt te doen uytvoeren, en wy zouden eenige maenden eerder van zyne dwingelandy verlost geweést hebben.

De leden der staeten kwaemen, den 24 december, over een van hunne zittingen tot den 18 januarius op te schorssen, om wat rust te gaen nemen.

Digitized by Google

Dien Budjet voór 1830 den laetsten zynde, daer Belgien heéft moeten in betaelen, laet ik hier volgen de

REKAPITULATIE VAN ALLE DE BUDJETTEN (a).

Budjet voór 1816, beloopende.			82,000,000
— voór 1817, ...	73,400,000 : maer		
men vroeg korts daerna nog .	3,361,000 ;	dus.	76,761,000
— voór 1818, ...			74,000,000
— voór 1819, ...			73,203,144 (b)
— voór 1820, tienjaerigen Budjet.	59,875,052 . . .		
— der buytengewoone onkosten.	22,314,481 (c)	dus.	82,189,533
— voór 1821, de twee budjetten.			81,951,586
— voór 1822, idem			79,563,908
— voór 1823, idem			86,414,019
— voór 1824, idem			86,349,838
— voór 1825, idem			84,508,849
— voór 1826, idem			79,957,535
— voór 1827, idem			84,599,065
— voór 1828, idem			84,317,979
— voór 1829, idem			87,076,738
Nieuwen tienjaerigen Budjet voór 1830.	60,750,000		
Voór de buytengewoone onkosten. .	18,103 200 ;	dus.	78,853,200
Belgien en Holland hebben op 15 jaeren opgebragt. .			1,221.746.394
Den Budjet, gerekend het een jaer door het ander, beloopt.	81.449,759—60 ct^{s}		
Holland heéft hierin, volgens de konfederatie, jaerlyks betaeld 15/31. . .	39,411,174—00		
Dus op 15 jaeren.			591,167,610
Belgien heéft 'er in betaeld 16/31. .	42,038,585—60 ct^{s}		
Dus op 15 jaeren.			630,578,784

(a) Hierin is niet begrepen den Budjet voór 1815, welken de staeten van Holland in 1814 gestemd hebben, en waerin Belgien in 1815 met Holland vereenigd zynde, zekerlyk een goed deel betaeld heéft. Dezen Budjet beliep 63,500,000 guldens.

(b) In het 1e deel bladz. 334, leést men 72,703,000 : maer hierin zyn niet begrepen 500,000 guldens voór onverwagte onkosten. De nota staende op bladz. 233 van het 1e deel zou moeten staen op bladz. 334, alwaer ik in de uytgaef 144 guld. uytgelacten heb.

(c) In den Budjet der buytengewoone onkosten (1e deel bladz. 368) is het millioen voór onverwagte onkosten uytgelacten gewcést.

Digitized by Google

Ik geéf die cyffers met een geheel betrouwen dat zy nauwkeurig zyn; en Willem zal die zoo vinden op zynen rekenboek : maer misschien zal hy vergeten hebben eenige kleynigheden aen-te-teekenen, die hy meerder ontfangen heéft, dan zyne hoogmogenden hem toegestaen hadden. By voórbeéld het is bewezen (1ste deel bladz. 230) dat hy boven het beloop van den budjet te veél ontfangen heéft,

In 1816, op de indirekte belastingen, . .	4,260,000
In 1821, op de twee budjetten (1ste deel bladz. 396).	8,000,000
In 1822, op de huerwaerde (1ste deel bladz. 411).	1,600,000
Op het maelregt in het zelve jaer.	4,970,000
In 1823, te veél geligt (1ste deel bladz. 484)	30,000,000
Op het kappittel van oórlog, geduerende het tyd-vak van den tienjaerigen budjet (boven bladz. 106).	50,000,000
In 1826, wierd het Syndikaet gemagtigd om 40 millioenen te ligten : maer Willem, heéft 61,750,000 weten te ligten; (boven bladz. 86) dus te veél.	21,750,000
Willem heéft dan te veél afgeperst. . .	120,580,000

Deze somme is verre van voltallig te zyn. Indien iemand den moed en den middel had om de zaek te onderzoeken, hy zou zonder twyffel vinden dat Willem, niet alleenelyk, in 1822, eene somme van 4,970,000 meerder dan den budjet beliep, op het maelregt ontfangen heéft; maer dat hy op ider der volgende jaeren tot 1829 ingerekend, eene diergelyke en zelfs nog eene grootere somme, onwettiglyk afgeperst heéft, ziet boven bladz. 142.

Alle die millioenen waeren nog niet genoeg om Willem te verzaedigen : want hy heéft voór meer als honderd millioenen guldens van onze schoone domynen verkogt, en bovendien nog geligt de volgende sommen :

Digitized by Google

Wet van 31 december 1819.	24,000,000
Wet van 24 december 1820.	8,000,000
Wet van 22 augustus 1822.	57,500,000
Wet van 27 december 1822.	68,000,000
Wet van 3 Meêrt 1825.	13,000,000
	170,500,000

Een kleyn deel van deze ligtingen is, afgelegd geweést, zoo dat 'er den 15 januarius 1829, nog overbleéf te betaelen eene somme van 167,670,000 guldens.

Ondertusschen Van Gobbelschroy kon met Van Maanen niet meer overeenkomen : zy hadden beyde wel het zelve eynde, te weten van de despotieke magt, die Willem openlyk begon uyt-te-oeffenen, staende te houden : maer den eersten zogt tot dat oogmerk te komen doór geveynsdheyd, listen en bedrog, terwyl den anderen doór de geweldigste maetregels het zelve wilde bereyken. Willem, die geheelyk was voór het systema van Van Maanen, maekte den 19 december een besluyt, waerby Mr la Coste, gouverneur van de provincie van Antwerpen, minister van het inwending benoemde. Dezen scheén alle de hoedaenigheden te hebben om met den *dienaer van Z. M.* wel overeen te komen, en om indruk te doen op de talryke amptenaeren die aen dat ministerie onderworpen zynde, natuerlyk moesten mede-werken om den *despotismus* te handhaeven. Wat Van Gobbelschroy aengaet, hy wierd doór het zelve besluyt minister van den *waterstaat* benoemd, en hy was slaefsch en geldzugtig genoeg om die plaets aen-te-nemen, terwyl hy ten deele zyne eer in de opinie der Belgen had kunnen herstellen met het ministerie geheelyk te verlaeten.

Maer de publieke opinie wierd in dien tyd van zekere mannen niet meer geagt : immers indien Willem het maelregt doór den budjet, die *voór een jaer* aengenomen was, had afgeschaft, hy had in tegendeel de regten op de dranken vermeerderd en gewilt, dat de regentien, in evenredigheyd van deze vermeerdering, de stelyke be-

Digitized by Google

lastingen op de dranken zouden verminderen of afschaffen, hun bemagtigende om andere lasten in de plaets der zelve te stellen en te ontfangen. Eenige regentien vonden dan in hunne schroomelyke wysheyd goed van het brood, dat het byzonderste voedsel is van de werklieden en arme menschen, te belasten en van de accysen op de wynen en sterke dranken te verminderen, en dit op eenen tyd wanneer alle de gemoederen alreeds zou verbitterd waeren! den borgemeester en schepenen van Brussel deden den 29 december een berigt aenplakken, waerin gezegd wierd, dat den raed der regentie, in de zitting van 24 december, het volgende besluyt genomen had:

» Te rekenen van den 1 januarius zullen 'er, ten behoeve van de stad Brussel, de volgende belastingen ontfangen worden, te weten: 70 centen voór 75 ponden ongezifte meél, en 1 gulden voór gezifte; en ONDERHALVE CENT VOÓR 1 POND brood... *Het brood van rogge, van gerst en van andere graenen zyn vry van belasting*, als zy met geene terwe gemengeld zyn; in dit laetste geval, zullen zy betaelen gelyk *zuyvere terwe!* het ontfangen van die belastingen zal provisoorlyk gedaen worden *gelykformig aen den wet van 21 augustus 1822, en al of alle de schikkingen van die wet hier uytgeschreven waeren!* (ziet 1ste deel bladz. 446). » De stedelyke belasting op wynen en brandewynen, *komende van een ander land*, gesteld tot nu toe, te weten:

Voór een vat wyn.	6	00	guld.
— brandewyn van 22 graeden.	9	00	
— boven de 22 graeden. .	11	00	
— en likeuren in flessen. .	14	00	

Word van den 1 januarius 1830 verminderd als volgt:

Voór een vat wyn.	3	75	
— brandewyn van 22 graeden.	5	00	
— boven de 22 graeden. .	7	00	
— en likeuren op flessen. .	10	00	

Digitized by Google

Den lezer zal gevoelen wat bitteren indruk dit besluyt moest doen op de gemeyne klassen : het voedsel der armen wierd belast, en de belasting op den drank der ryken wierd verminderd ! bovendien de regentie schaemde zich niet van te doen herleven alle de knevelaeryen van de wet over het maelregt, waervan Mr Surlet de Chokier in de zitting der staeten van 8 meêrt 1830 zegde : « Het maelregt is eene belasting, die de gemeyne klassen der Natie onzedig heêft gemaekt, en die twisten, moorden en doodslaegen, en by gevolg kriminéle processen veroorzaekt heêft : gy zoud, mynheeren, verschrikt zyn over het groot getal der slagtoffers van dien ongelukkigen last, indien gy de greffien der korrectionele en kriminéle regtbanken konde doórzoeken ! »

Ondertusschen terwyl dat eenige vrede-regters en kommissarissen rondom Brussel en in andere plaetsen het petitionneren poogden te beletten, waeren 'er eenige oranje-gasten bezig met eerlooze middelen te gebruyken om *contre-petitien* te doen onderteekenen. En waerlyk de autoriteyt van Bastogne deéd daer eene *contre-petitie* ronddraegen, die onderteekend wierd doór 10 persoonen, te weten doór 6 amptenaeren, doór 1 minderjaerig kind, doór 1 knegt die zich negotiant noemde, doór 1 kommies, die zich voór rentenier uytgaf, en doór den baes van een koffy-huys De *contre-petitie* van Lubbeke in Oost-Vlaenderen had 25 onderschryvers, onder de welke 'er vier waeren, die korrectionele veroórdeelingen ondergaen hadden, en den schoólmeester van de plaets, die op eene populatie van 4,000 zielen, wel 7 of 8 leerlingen had. Eenen zekeren *manufacturier* van Gent, die eerlyk leéfde van het *million d'industrie*, droeg daer eene *contre-petitie* rond van huys tot huys; indien hy het plaisir had van de onderteekening van eenige handwerkers, amptenaeren, en van *dry nieuwe jonkheeren* te bekomen, hy had ook het vordriet van doórgaens zoo wat gauw aen de deur gezet te worden. De volgende protestatie gezonden aen de staeten doet zien wat be-

Digitized by Google

driegelyken middel men gebruykte om te Moerbeke eenige onderteekeningen te bekomen.

Hoogmogende heeren! den 28 dezer maend heéft Mr Charles Bogaert, ontfanger van onze gemeynte, vergezelschapt zynde van den land-wagter, ons een verzoek-schrift aengeboden, het welk hy ons verzogt te teekenen, zeggende, dat het geene andere vraeg uytdrukte *dan de afschaffing van het maelreyt.* Wy hebben het niet gelezen; nogtans verscheyden onder ons, den wensch van het te lezen getoond hebbende, voór al eer 'er hunne naemen op te zetten, heéft Mr den ontfanger geantwoórd, dat het de moeyte niet weêrd was etc etc. Wy hebben dan geteekend: maer sedert overwogen hebbende het gevaer van deze haestigheyd, hebbende wy gevreesd, dat dit verzoek-schrift andere wenschen bevattede dan den geneu boven uytgedrukt, en in dit geval wy weygeren onze handteekeningen, wy verklaeren dat den heer Charles Bogaert ons bedrogen heéft, en bekennen ons te houden van woórd tot woórd aen de petitie, die wy den 13 november laestleden geteekend hebben.

Moerbeke by Geeraerdsbergen 31 december 1829.

(*Volgen de handteekeningen van* 21 *persoonen.*)

Verscheyde amptenaeren afgeset. Collegium philosophicum afgeschaft. Middelen gebruykt om het petitionneren te beletten.

Den *despotismus* van Willem altyd aengroyende, moest eyndelyk uytbersten: de reden, de groudwet, het gevaer zelfs van zynen ondergang konden hem niet meer wederhouden; en hy gaf den 8 januarius 1830 een besluyt, waerin hy durfde zeggen:

«Overwegende dat de omstandigheden, die de beraedingen over de budjetten onlangs voórgegaen zyn en vergezeld hebben, meer en meer bewyzen hoe veél 'er aengelegen is, dat de amptenaeren van den staet in het algemeen en de genen die plaetsen van vertrouwen vervullen in het byzonder, opregtelyk aengekleéfd zyn aen de march, aen de oogmerken en grondregels van ons gouvernement, de zelven voórstaen en hierin het voórbeéld geven aen hunne medeborgers; — dat nogtans die genoemde omstandigheden, tot ons groot spyt, de ondervinding gegeven hebben, dat eenige amptenaeren, bedienden van ons huys en persoonen, die byzondere bewyzen van onze gunst genieten, in hun publiek gedrag eene volkome minagting voór de grondregels van ons gouvernement veropenbaerd hebben; — dat alhoewel 'er onder hun gevonden worden die, ter zelver tyd, leden zynde van de staeten-generael, als dusdaenigen het konstitutionneél en onafhangelyk regt behouden, om openlyk hunne gevoelens te veropenbaeren nopende de ontwerpen in beraeding; nieltemin deze gevoelens, zoo haest zy in tegensreving zyn met

Digitized by Google

de grondregels van een gouvernement, het welk zy, als amptenaeren, moeten voórstaen en doen eerbiedigen doór hunne onderhoorigen, en verdedigen als byzonderlyk begunstigd, kunnen ons niet toelaeten van te volherden in hun de uytvoering onzer bevelen toe-te-betrouwen, noch in hun het genot te laeten van de byzondere bewyzen van onze gunst.

Gehoord onze ministers, wy hebben goed gevonden, behoudens verdere schikkingen aen de welken de bovenstaende redenen, van onzen kant, zouden kunnen plaets geven, te wederroepen, gelyk wy doór dezen doen, de benoeming van de heeren *De la Vieilleuse, Luyben en Ingenhouz* tot de ampten van distrikts-kommissarissen.

» Het ampt van Chambellan is ingetrokken aen Mr *de la Faille d'Huysse.*

Het pensioen, het welk M^r den Baron *de Stassart* genoót, is wederroepen;

» *Mr de Bonsies,* major der gendarmery, is afgezet. »

WILLEM.

Nu zag men openlyk, God dank! hoe Willem de grondwet verstond; hoe hy de volks-verbeélding eerbiedigde, hoe hy den art. 105 van zyne konstitutie onderhield, die zegde dat *de wetgevende magt uytgeoeffend word gezamentlyk doór den koning en doór de staeten-generael.* Zy hadden by gevolg het regt van eene wet aen-te-nemen of te verwerpen; Willem doet dit regt te niet, hy laet hun alleenlyk het regt van goed te keuren alle zyne geldafperssingen, het regt van hem te helpen om ons te verdrukken en slaef te maeken!

« Dezen maetregel van geweld, schreéf *den byenkorf* van den Haag, zal duyzend maetregels van dien slach noodzaekelyk maeken tot dat het eyndelyk zal zeker zyn, dat dien stand van zaeken niet meer kan gehouden worden, en dan zullen wy een konstitutionneél ministerie bekomen, dat zal bestieren volgens de grondwet, onder zyne verantwoórdelykheyd en in den zin van het land. Men kan, op voórdeel, den tyd van den val van *het ministerie-Van Maanen* aenwyzen. *Dit geval zal geene plaets hebben zoo lang als Polignac en Wellington, den eenen in Frankryk der anderen in Engeland, aen het hoofd van het ministerie zullen zyn; maer het zal onmiddelyk den val van die twee staets-mannen volgen en dezen val is zeker.* »

In tegendeel Libry-Bagnano schreéf in den *National:* « *Ons gevoelen is, dat het gouvernement zich niet mag*

Digitized by Google

bepaelen aen 5 of 6 afzettingen alleen; want dan zou het beter geweést hebben niet eene uyt-te-spreken. De kanker is in vele takken van de publieke administratie; eene vaste en kloeke hand moet tot in het hert van den boom snyden, indien men de gezondheyd, de magt en kragt aen de zieke maetschappy wilt wedergeven. » Dezen raed van den galey-boef, die niet anders was dan den raed van Van Maanen, wierd gevolgd, en een groot getal van amptenaeren, die de grondregels der boodschap van 11 december niet hadden aengenomen, wierden afgezet. Het is alzoo dat Willem op zynen hals trok de vyandschap van de eenigste klas van menschen die, om dat zy wel betaeld wierden, hem tot hiertoe aengekleéfd gebleven waeren.

Nogtans Willem, die wel wist dat zyn besluyt van 8 januarius alle de gemoederen ging beroeren en ophitzen, poogde nog eens de katholico-liberaele vereeniging te breken met eyndelyk aen den wensch der katholyken te voldoen, en hy gaf den volgenden dag, 9 januarius, een besluyt, waerby hy het *Collegium philosophicum* volkomenlyk afschafte, *om dat 'er geene reden is*, zegde hy, *van de onkosten van die stigting, doór de schatkist van den staet, langer te doen draegen.* Evenwel hy had de fynigheyd gehad van, over eenige dagen doór de meerderheyd *van eene stem*, 67 duyzend 800 guldens voór die stigting te bekomen, de welken dit jaer nog moesten betaeld worden, en die nu konden dienen voór de bruyloft van zyne teerbeminde dogter.

Maer de afschaffing van het *Collegium philosophicum* kon de katholyken niet bedriegen : de verraederlyke inzigten van Willem waeren al te wel veropenbaerd doór den journal van Van Maanen, zeggende : « *Daer is het belang der volkeren en der koningen aengelegen van te eyndigen met de oproermaekers, het zy dat zy een moniks-kop of eene roode muts draegen.* » Dus men was verzekerd dat de eendragt noodzaekelyk was om ons te redden uyt den afgrond van de slaverny, daer wy altyd

Digitized by Google

dieper en dieper ingedompeld wierden: want indien de katholyken en liberaelen zich van malkanderen gescheyden hadden, dan zou Willem de eenen na de anderen met geweld bedwongen hebben. Van den anderen kant de tyrannige akten van de maend december en het besluyt van 8 januarius hadden de gemoederen zoo zeer verbitterd, dat 'er niets meer bekwaem was om hun te bevredigen en het petitionneren te beletten, voór al eer men tot de laetste toe van onze vryheden, daer men regt toe had, zou bekomen hebben.

Vele vrede-regters deden dan, doór bevel van de procureurs des konings, al wat mogelyk was om het petitionneren tegen te houden; zy zonden brieven, geschreven in den zin van den aengehaelden brief van Schuermans, aen de borgemeesters om de naemen der petitionnarissen te onderzoeken: dit was maer eene list om verveêrd te maeken. Den vrede-regter van Andennes schreéf aen den borgemeester van Mozet om te weten of hy en zyne assesseurs petitien geteekend hadden, en wat listen men gebruykt had om hun te doen teekenen. Mr de Le Hoye antwoórdde hem: « ja, Mr, ik heb, als ook de assesseurs en alle de grond-eygenaers van Mozet, eene petitie geteekend voór de onderhouding der grondwet en voór de herstelling der verongelykingen. Ik kan u voór het overige verzekeren, dat daer voór geene listen of verzoeken noodig zyn geweést, en dat de vrees noyt op my zal invloed hebben. »

Dan wierden 'er gendarmen gezonden naer de dorpen, om de arme boeren de vrees aen-te-jaegen; zy liepen stoutmoedig in de huyzen en vraegden, wie daer petitien geteekend had: maer de boeren kenden alreeds genoeg hunne regten om, zonder vrees, te bekennen wat zy gedaen hadden. De gendarmen durfden dan bedreygingen doen: maer zy wierden dikwils zoo hertelyk uytgelachen, dat zy weggaende beschaemd waeren over den eerloozen rol, die men hun deéd spelen. Dezen middel ook niet gelukt hebbende, nam het gouvernement zynen toevlugt tot zyn

Digitized by Google

gewoonelyk systema van bedriegery. Den koninklyken kommissaris van het distrikt van Doórnik deéd, den 23 januarius 30 of 40 assesseurs, die petitien geteekend hadden, by hem komen; hy zegde hun dat den gouverneur hem liet weten, dat men alle de assesseurs, die gepetitionneerd hadden, ging afzetten, maer dat hy daerover hun eerst eens wilde spreken: dan poogde hy hun te overhaelen om hunne onderteekeningen te wederroepen, en om hun te doen teekenen, dat zy en het grootste deel der inwoonders, by misvatting, gepetitionneérd hadden: hy zegde hun ook, dat 'er schoone plaetsen van borgemeesters gingen openstaen. Maer den kommissaris kon niemand, noch doór beloften noch doór bedreygingen, overhaelen: dan zegde hy aen eenen van hun: gy hebt petitien geteekend, hebt gy daerom minder betaeld? — *Neen! maer het maelregt en het Collegium philosophicum zyn gevallen, en voorders zullen wy zien.* — Nogtans het berouwt u het gedaen te hebben, niet waer? — *Neen zekerlyk, het berouwt my niet.* Hy vraegde aen eenen anderen: wie heéft de petitie rond gedraegen? *Mr, ik heb het zelf gedaen.* Eenen vrede-regter van omtrent Namen, de willekeurige akten van Van Maanen hardnekkiglyk verdedigende, ontfing tot antwoórd eene goede oorveég *met verzoek van 'er aen Z. E. deel van te geven.*

Ik gaen, om te verkorten meer andere gevallen van dien aert voór by.

Nationaele inschryving. Zoogenoemde saemen-zweérders. De katholico-liberaele schryvers in de gevangenis geworpen. Verklaering van de gevoelens der katholyken. Beraeding der staeten over de petitien.

Den *Courrier de la Meuse* het besluyt van 8 januarius bekend maekende, had ter zelver tyd voórgesteld van in elke provincie eene inschryving te openen, om aen alle de gedeputeérden, die doór de ministeriele vraek eenig ampt zouden verliezen, hun traktement te verzekeren. « Indien ons gedagt goedgevonden word, zegde hy, laeten wy ons haesten en zonder uytstel beginnen

met de eerste slagtoffers van den *despotismus* schaedeloos te stellen. Ideren borger zal maer wynig geven; men zou het *minimum* kunnen bepaelen aen eene zeer kleyne somme, op dat idereen het plaisier zou kunnen hebben van in dien politieken akt deel te nemen.» Dit voórstel wierd van alle de katholico-lieberaele journals toegejuygd. Den *catholique* zegde: « wy betaelen 1 millioen voór de *industrie*, het is te zeggen om ons alle dagen, doór eerlooze vremdelingen, te doen lasteren en beschimpen, zouden wy dan geen millioen kunnen vinden, om ons te verdedigen en om, gelyk het aen een edelmoedig volk betaemt, onze natuerlyke verdedigers te ontschaedigen, welkers getrouwigheyd men durft straffen? Dat onze *vier honderd duyzend petitionnarissen* eenen cent ter weék geven, en daer is zonder moeyte 200 duyzend guldens 's jaers.»

Deze nationaele inschryving wierd ook bekend gemaekt doór den *Courrier des Pays-Bas* en doór den *Belge*, aen de welke Mr De Potter, die nog in de gevangenis was, den 1 februarius eenen brief zond, waerby hy verzogt van hem in-te-schryven voór 100 guldens zoo haest het voórstel zou uytgevoerd worden: maer « ik zou willen, zegde hy, dat niet alleen de leden van de staeten-generael die, ter oorzaek van hunnen tegenstand aen den *despotismus*, doór het gouvernement berooíd worden van hunne traktementen of pensioenen, maer dat ook alle de leden van het bondgenoótschap zouden vergoed worden over het verlies, dat zy zouden doen by gevolg van hunnen tegenstand *aen den onwettigen handel* van de autoriteyt. My dunkt dat de nationaele kas eene wederzydsche *assurancie* zou moeten zyn tegen de slagen van het gouvernement.» Dan stelde hy een meerder uytgestrekt ontwerp voór, het welk hy onderwierp aen het oórdeel der publieke schryvers.

Dit ontwerp maekte Van Maanen woedende van gramschap, en men leésde aenstonds in zyne *Nederlandsche*

Digitized by Google

gedagten : « De bedregene gemeynschappen (*dat is de secten*) zullen eens gedwongen zyn van zelve te doen het geén het gouvernement zich in de onmagt bevind van te doen. Indien het gouvernement ons niet meer kan beschermen tegen de booze aenslagen van de *brigands en moordenaeren, zullen dan de inwoonders dit niet durven doen, voór het geén het onmagtig is?* » was dit niet beroepen tot den borgerlyken oórlog?

Van Maanen ondernam dan de catholico-liberaelen met geweld te dempen, en hy die ondervonden had dat hy, doór zyne vervolgingen tegen de drukpers, de gemoederen op het eynde van 1828, ten hoogsten verbitterd had; dat het onmogelyk was de *Belgen te muylbanden;* dat het *Systema,* gepredikt doór zynen meester in de boodschap van 11 december, niemand had kunnen bedriegen; dat het besluyt van 8 januarius de oppositie nog sterker gemaekt had; Van Maanen, zeg ik, die wel zag dat hy niets kon winnen, met de slagtoffers van zyne vraekzugt tot eene harde gevangenis te doen veroórdeelen, durfde hopen van geheel de Natie den schrik aen-te-jaegen, als zy zou zien dat hy, als eenen anderen Cromwel, met de hulp der beulen ging regeren. Hy ontdekte in het ontwerp der nationaele inschryving een schelmstuk tegen de veyligheyd van den staet, hy stelde zyn slaefsch geregt op de been, en hy deéd eenigen der kloekste vaderlanders vervolgen uyt kragt van den *art.* 87 van het wet-boek-Napoleon, luydende: *Den boozen aenslag en saemen-zweéring, welkers oogmerk is van het gouvernement om verre te werpen of te veranderen,* ZULLEN MET DE DOOD GESTRAFT WORDEN.

In gevolge dit bevel wierden Mr Van Der Straeten, uytgever van den *Belge* en Mr Coché-Mommens, uytgever van den *Courrier des Pays-Bas,* den 9 februarius, in de gevangenis van de *petits-carmes* geworpen « *aengeklaegd zynde,* zegde het mandaet van Mr Delcourt regter ter instructie, *van mede-pligtigheyd, om*

Digitized by Google

eene saemenspanning getragt te hebben in-te-stellen tot omstooting der bestaende hooge regering. »

Den 12 der zelve maend is den welbekenden De Coninck, procureur des konings te Gent, met 8 of 10 gendarmen gevallen in de wooning van Mr De Neve, uytgever van den *Catholique* : hy deéd daer eene nauwe huys-zoeking, die 4 ueren geduerd heéft.

Terwyl het proces der zoogenoemde saemenzweêrders opgemaekt wierd, zag men in verscheyde journals eene *verklaering van de gevoelens der katholyken.* Dit zinryk en gewigtig stuk was niet alleenlyk eene openbaere, sterke en openhertige protestatie tegen de laetste despotieke akten van het gouvernement, maer ook eene zekere geloofs-belydenis over de vryheyd in het algemeen, en over de vryheyd van onderwys en drukpers in het byzonder. Ik kan niet wederstaen aen het plaisir van 'er een uyttreksel van te geven.

« ...De officiele en ministeriele journals, ingesteld doór het gouvernement, houden zedert verscheyde jaeren niet op van de Belgen te beliegen, en hun af te schilderen onder zeer valsche en haetelyke koleuren. Het meestendeel der opstelders van die journals zyn Fransche verdrevelingen en eenige Duytschen. Ider een weét doór wie en uyt welke kas zy betaeld worden. Het schaemtelooste van alle die bladeren word bestierd doór eenen Italiaen, die in Frankryk twee keeren tot de galey is veroórdeeld geweést en doór den beul gebrandmerkt. Dien man heéft een byzondersté deel in de gunsten van het gouvernement, en hy heéft 'er groote sommen van ontfangen... Men bepaelt zich niet met alleenlyk in dit land de klergie, den edeldom en de agtbaerste borgers van alle klassen, katholyken en liberaelen, te lasteren; maer vele van die journals worden gezonden naer vremde landen; en mits de hollandsche tael nergens gelezen word en de fransche niet overal, heéft men zich den onderstand van uytlandsche schryvers bezorgd om in eenen aengewezen zin te spreken... »

Den edelen schryver na erkend te hebben, dat wy goede bisschoppen bekomen hebben voór een deel der aengewezene bisdommen, en dat de Seminarien geopend zyn, zegt :

« Maer die akten zelve zyn vergezeld en gevolgd geweést van omstandigheden, die klaerlyk bewyzen, dat de gevoelens en oogmerken van het gouvernement geenzins veranderd zyn, en dat het

Digitized by Google

met de zelve hardnekkigheyd volherd in het besluyt van de vryheyd geheelyk uyt-te-roeyen... Zie daer de *genealogie* van de twee ontwerpen van wet over het onderwys en over de drukpers, die alleen genoeg zyn om de religie en de vryheyd te verdelgen *by alle volk, het welk zoo wegnig trouw en genoeg lafhertigheyd zou hebben, om in zich zelve den hulp-middel niet te vinden tegen zoo een kwaed.* Zie daer de *genealogie* van de twee inquisitien van het gouvernement, de eene heymelyk de andere openbaer, en van alles wat 'er sedert eenigen tyd gebeurd is en noyt gehoord is geweést.

« Wanneer wy met alle de kragt van onze ziel reclameérden tegen de verongelykingen, uytgedrukt in de petitien die wy geteekend hebben, en byzonderlyk wanneer wy wedereyshten de vryheyd der drukpers en de volle en geheele vryheyd van onderwys zonder eenige bepaeling, wy zyn geleyd geweést door de levendigste aenkleving aen het geloof van onze voorouders, door eenen grooten afkeer van de regeringsloosheyd zoo wel als van den despotismus, door eene gelyke liefde van order en van vryheyd....

« De katholyken ziende het schrikkelyk gevaer van het onderwys hunner kinderen en, door de wet over de drukpers, het onderwys van alle de ouderdommen overgeleverd aen het *bon plaisir* van den mensch, de katholyken hebben mogen en moeten verzekeringen zoeken: het was in de eeuw, die wy beleven, onmogelyk van 'er anderen te vinden dan de vryheyd. Zonder de vryheyd van onderwys zou 'er hun geene mogelykheyd overblyven om hun geloof, in geheel zyne zuyverheyd, aen hunne kinderen over-te-zetten; zonder de vryheyd der drukpers zou 'er hun geene mogelykheyd meer overblyven om hun geloof te verdedigen, noch om te wederstaen aen de willekeur en aen den despotismus; eyndelyk zonder de vryheyd der godsdienstige opinien zouden zy zich moeten buygen onder het jok van alle de genen die, de eenen na de anderen, de magt zouden in handen krygen. De katholyken zouden alleen niet kunnen vry zyn, de vryheyd van allen is de noodzaekelyke voorwaerde geworden van hunne vryheyd...

« De liberaelen vraegen de zelve vryheden gelyk wy, zonder dat hun oogmerk het zelve is gelyk het onze; het is nogtans zeer loflyk in hunnen afkeer tegen den despotismus, en in hunnen regtmaetigen afschrik van het jok, dat men de volkeren zoekt opte-leggen, en hier in helpen wy hun uyt geheel ons hert. Terwyl zy met ons wederstaen aen den despotismus, gehoorzaemen zy aen een gevoelen, dat het hert van den mensch ingeboren is, en zonder het te weten, aen de oude beweging van den *Christianismus*, waeraen het menschelyk geslagt zyne vrymaeking schuldig is geweést. Ook gelooven wy, dat hunnen afkeer van de religie niet onoverwinnelyk is....

« De katholyken en liberaelen, laet ons liever zeggen, de volkeren willen de vryheyd. Dit gevoelen, zoo redelyk zoo edel, word van dag tot dag sterker en ontvouwt zich met snelheyd : zeer wel-

Digitized by Google

sprekende stemmen bewyzen dagelyks beter *de wettigheyd en noodzaekelykheyd van de vryheyd;* en om die bewysen te bevestigen, gedienstige ministers hebben alle dagen zorg, om den despotismus haetelyker te maeken. Hoe onkundig moet men niet zyn in de zaeken van deze wereld, om te hopen van zoo eenen geest-drift (*élan*) tegen te houden! *wy zullen vry zyn om dat dit onzen vastgestelden wil is!* het is ons regt! en hoe meer gy de regten, die wy hebben op onze kinderen, zult overweldigd hebben, het onderwys gebuygd onder uw *bon plaisir*, uwe tael opgelegd en de onze uytgebannen, uwe ampten en gunsten gehouden voór de hollanders en protestanten, uwe inquisitie versterkt, de afzettingen opgehoopt, de drukpers geketend, de kerkers vervuld; hoe meer priesters gy voór de regtbanken zult gesleurd hebben, hoe meer borgers, lief aen het vaderland en onschuldig verklaerd doór de opinie, uwe afzettelyke regters zullen veroórdeeld hebben, hoe sterker de vryheyd zich zal vestigen op de puyn-hoopen van uwe werken...

« Wat eene deêrnis van eenige ministers te zien saemenspannen tegen een gevoelen, dat al te sterk is om te kunnen overwonnen worden! wat eene deêrnis van ministers te zien denken aen bayonnetten tegen de geesten! blinden als zy zyn! zy zien niet dat *den wil van de vryheyd* alreeds, onder hunne voeten, wortels geschoten heéft, die niet kunnen uytgeroeyd worden!

« Geéft u over; het nieuw Systema komt voórwaerts in geheel de kragt van zyne jeugd; gaet agteruyt; betwist den grond niet van stap tot stap; de volkeren willen eene geheele geregtigheyd, zy alleen kan de kalmte herstellen. Den tyd van bedrog is voórby. Wy erkennen het geén gy ons wedergegeven hebt, en wy danken u daer over, al of het meer was dan eene reparatie. Maer gy, peyst 'er wel op, gy *zult ons volkomen regt doen, en indien gy wat te veél kwaede trouw stelde in het ons te doen, gy zult ons, borendien, nieuwe waerborgen geven tegen U.* Ziet daer het toekomende.

« Brussel 22 februarius 1830.

« L. F. De Robiano *de Borsbeék.* »

Ondertusschen had de tweede kamer verscheyde zittingen gehouden en zaeken verhandeld, die aen geene hevige betwistingen aenleyding gegeven hadden. Hier uyt namen de *Nederlandsche gedagten* gelegenheyd om te zeggen: « Wat een verschil tusschen onzen tegenwoórdigen stand en den genen die wy hadden over eenige weken! de tweede kamer wedergalmde van klagten en verongelykingen; de redenars gaven zich over aen de beschryving van de afgrysselyke dwingelandy van het

Digitized by Google

gene men het ministerie noemt... De rust word herboren, het vertrouwen op het gouvernement is op zekere wys hersteld. Waeraen moet men deze verandering toeschryven?... Het geene zeker is, is *dat de boodschap van 11 december zegenryke vrugten voortbrengt*... die boodschap is een zeer goed beginsel, doch zy is maer een beginsel... Men moet noodzaekelyk aen de factie de middelen afnemen, waervan zy een eerloos misbruyk heéft gemaekt. Deze middelen, zyn *de drukpers, het onderwys, de petitien en de maetschappyen.* » Zoo sprak het dagblad van Van Maanen!

Doncker-Curtius, die zich met van Maanen zeel wel verstond, zegde dan in de zitting van 19 februarius. « My dunkt dat het regt van petitie, zonder reden, te zeer uytgestrekt is geweést, byzonderlyk in het gene de zoo genoemde verongelykingen betreft. De kamer moet ten dien opzigte een besluyt nemen, overeenkomstig met haere weêrdigheyd. Ik zou daer over nu een voórstel kunnen doen, maer ik wil de kamer niet verrassen. »

Dit voórstel liet zich niet wagten: immers de kamer had wederom eene *massa* van petitien ontfangen, te weten 188 van Noórd-en-Zuyd-Braband, 187 van Henegouwen, Namen, Limbourg en Luxembourg; 143 van Oost-vlaenderen, 193 van West-vlaenderen; en 96 van Luyk. Verscheyde leden van de kommissie der petitien deden, 8 meêrt, daerover een rapport. Mr Pycke den eersten het woórd voerende hesloót, in den naem der kommissie, van alle die petitien, dry uytgenomen, te bewaeren in de greffie. Doncker-Curtius bezogt dit voórstel en zegde, dat de wetgevende magt het regt van petitie zou moeten regelen, by voórbeéld met te verëysschen dat de petitie zou op zegel zyn, en dat den prys van den zegel zou verhoogd worden volgens het getal der onderteekenaers (*Het is te zeggen: hy wilde dat de genen, die ten onregt gegeesseld worden, ideren keer als zy klaegen of schreeuwen, eene boet zullen betaelen ten profyte van den beul!*). Voorders stelde

Digitized by Google

hy de petitien voór als het werk van eene *factie*, die zou willen heerschen over de staeten en over het gouvernement; hy zag daer den invloed van de *ultramontaensche* denk-beélden, van oproerige grond-regels, en hy viel geweldiglyk uyt tegen de klergie en den Edeldom; hy geloofde dat zulke misbruyken de algemeene verontweêrding moeten verwekken, en dat men dit schreeuwen moet tegenhouden doór een *order van den dag* (het is te zeggen : *met over de petitien niet te beraeden*); dat men alzoo voór het aenschyn van de Natie en van geheel Europa zal uytroepen, dat de kamer alle die berigten niet noodig heéft, en dat zy niet wykt voór den geest van de *factie;* hy durfde zeggen, dat hy *dikwils zou stemmen tegen het gouvernement, indien de schande van aen de oppositie toe-te-behooren hem niet wederhield* (a).

De schand-vlek die Doncker-Curtius, doór zoo eene tael, had kunnen werpen op zyne landgenoten, wierd gelukkiglyk uytgewasschen doór twee hollanders, de heeren Luyben en Sassen van Ysselt, die de glorie zyn van hun vaderland.

Mr Luyben : « 300 duyzend Belgen hebben het regt van petitie doen gelden om de verongelykingen te zien herstellen, die eenige millioenen van hunne landgenoten verdrukken... Onze hooge amptenaeren van staet, vreezende dat de waerheyd zich eenen regten weg sou baenen tot aen den troon, hebben alles in het werk gelegd om den stroom der petitien tegen-te-houden. Nauwelyks hadden de journals aengekondigd de meyning der katholyken van de petitien te vernieuwen, of ziet daer de agenten der verscheyde ministerien in rep en roer! men spaerde geene middelen om de begunstigers der petitien te ontdekken ; en de march van de agenten van het gouvernement geleék zeer wel aen de gene der Spaensche *inquisitie,* tegen de welke men in dit land zoo veél geschreeuwd heéft. En waer toe diende dit alles? om de oogen van de deudgzaeme, getrouwe, edelmoedige en vreédzaeme Belgische Natie te verblinden! om deze getrouwe Natie te beletten van de tusschenkomst van haere verbeél-

(a) Hy bekende dan zelf, dat hy eenen man was zonder eer en zonder konscientie, eenen verdrukker van zyn vaderland, eenen meyneedigen, die durfde stemmen voór het gouvernement, wanneer zyne konscientie hem riep, dat hy 'er moest tegenstemmen! wee het volk, dat doór zulke mannen verbeéld word!

Digitized by Google

ders, die haere natuerlyke en wettige voórstaenders zyn, te aenroepen ten eynde van de verongelykingen, onder welkers jok zy zugt, te zien vergoeden! alles is in het werk gelegd om tot dat oogwit te komen, *aenraeding*, *beloften*, *bedreygingen en zelfs afzettingen*... Indien men op eeniger wys het regt van petitie wilde klemmen, men zou het woórd *vryheyd* uyt het Belgisch woórden-boek moeten uytschrabben. Neémt de Belgen het onbepaeld regt van petitie af, klemt de vryheyd der drukpers, bevestigt het *monopolium* van het onderwys door eene wet; en, indien den koning kon ophouden van redelyk en goed te zyn, men zou ons van het liberael koninkryk der Nederlanden overgevoerd zien onder het despotiek gouvernement van den grooten Turk.»

Voorders vraegt hy, of de petitionnarissen iets willen dat niet redelyk niet regtveêrdig is, iets daer zy geen regt toe hebben? hy antwoórd *neen!* mits het eerste voórwerp van hunne vraegen is *de onbepaelde vryheyd van onderwys*...

Dan bevegt hy de ongelykheyd der uytdeeling der ampten onder de protestanten en katholyken. Hy wilt zich niet bezig houden, zegt hy, met te doen zien dat *het plaetsen van protestantsche amptenaeren op alle de deelen van de zuydelyke provincien van het ryk, byna zou doen gelooven dat het oogmerk daervan is, van aldaer eene kolonie te planten ad propagandam fidem.* Hy zal maer spreken van de Noórdsche provincien, hy zegt dat een derde der inwoonders van den Noórden katholyk is, en hy vraegt of *men wel eenen persoon van de voórnaemste katholyke familien van Amsterdam, Rotterdam, Haarlem en andere steden, ziet zitten in de twee kamers, en of alle de beste plaetsen niet gegeven zyn aen de protestanten?*... Na gesproken te hebben van de geregtelyke inrigting, van de responsabiliteyt der ministers, van de geheele uytvoering van het konkordaet, antwoórd hy aen Doncker-Curtius in dezer voegen:

« Indien den voórgaenden redenaer geschreeuwd heéft tegen den *fanastismus*, tegen de *parti-prêtre* tegen de *ultramontaensche grondregels* om de katholyke leden der kamer op-te-hitsen van die smaedwoórden door andere smaedwoórden te beantwoórden, met aen-te-haelen de bloedige plakkaerten van het gouvernement der vereenigde provincien, de intolerante akten van de Synode van Dortrecht en de antichristene leering die men te Geneven beleyd, om ons daerna haetelyk te maeken als *intoleranten* en *obscuranten*, hy bedriegt zich schrikkelyk; wy zullen die verergernis niet geven; maer wy zullen ons geheel bepaelen aen de konstitutie, en de verongelykingen, die men ons in de petitien doet zien, vergelyken met de schikkingen van die wet.

« De bewaering der petitien in de greffie is den besten middel om de klagten der Natie niet te vergeten, indien onze beraeding de oogen der ministers niet geopend heéft: alzoo zullen die gedenk-teekenen van de schending der grondwet aen het aldor-

Digitized by Google

laetste nageslacht getuygenis geven van den *absolutismus* der ministers! alzoo zal de kamer bewyzen, dat zy aen de klagten der Natie niet onverschillig is, en geheel Europa zal overtuygd zyn dat wy, wy ten minsten, de welgegronde klagten der Belgen weten te onthaelen.»

Mr *Sasse van Ysselt* aen Doncker-Curtius antwoördende, zegde: «Het is de nationaele verbeélding beschimpen, als men haer de lafhertigheyd ondersteld van te kunnen wyken voór de *massen*. Zy heéft aen de bedreygingen van het gouvernement weten te wederstaen; de besluyten en boodschap van december laestleden, de ongunsten (*disgraces*), waer mede men eenigen van haere leden geslagen heéft om dat zy, volgens konscientie, hun mandaet volbragt hadden, hebben haer niet beweégd; zy zou ook weten voórzorg te gebruyken tegen den invloed van het volk, indien hy zich kwam te veropenbaeren in dit ryk.

«Ik beween dat eenige stemmen, met eene aldergrootste hevigheyd, onverdiende scheldwoórden tegen de klergie hebben doen weergalmen in de zaek, waer mede wy bezig zyn; ik beween dit zoo véel te meer, om dat die stemmen zich niet kunnen beroemen van zonder haet en zonder partydigheyd te zyn tegen die agtbaere klas van de maetschappy. Ziet 'er hier het bewys van. Over 5 jaeren beschuldigde men de klergie van vyand te zyn van onze liberaele instellingen; men regtte het *Collegium philosophicum* op om haer gèmeyn te maeken met de vryheyd. Voórlede jaer zyn ons eenige petitien toegekomen, in de welken men vraegde de uytvoering van het konkordaet, de vryheyd van onderwys, de vryheyd der drukpers: aenstonds schreeuwde men: *de priesters zelve willen die niet*; *zy hebben niet geteekend*. Nu teekenen zy, niet in hoedaenigheyd van priester maer als borgers, en men roept hun uyt als stoorders van de publieke rust, als oproermaekers! Deze ongelykheyd van beschuldiging is een klaerblykende bewys dat de passie haer gedikteérd heéft.»

Den hollander Sypkens verdedigde zynen vrind Doncker-Curtius: zyn gebabbel toonde wat schoone opvoeding hy heéft gehad; hy was hoogdraevende, wanneer hy uytriep als eenen dollen: *Ik zou alle de aenhangers van den fanatismus en van den abscurantismus willen kunnen zenden in het land der tooveressen en weérwolven*. Is het geene schande voór de hollanders, die zoo eenen kerel tot de tweede kamer benoemd hebben?

Mr de Gerlache.... «Van 1828 af, hebben de petitionnarissen onze reclamatien komen ondersteunen. Men heéft gespot met hun kleyn getal. Sedert is de Natie op zekere wys in *massa* opgestaen;

Digitized by Google

dan heéft men listen en saemenzweéring geschreeuwd in plaets dat men de maetregels van het gouvernement daervan zou beschuldigen. Nogtans men heéft halve vergunningen gedaen, *genoeg* om aen de petitionnarissen te bewyzen dat zy geen ongelyk hadden, *te weynig* om hun te voldoen... Ja daer is tegenstand geweést van wegens de Natie, maer eenen tegenstand die de behoudenis is geweést van den staet en van het gouvernement zelf, het welk alle de magten overweldigende, de grondwet ondermynde en veranderde, en het welk haest aen de staeten niets zou gelaeten hebben dan de zorg van budjetten in te stemmen.... Zyn de regten van de kamers beter geëerbiedigd geweést dan de genen van de Natie? wie heéft hun met bedreygingen en gramschap het onbetwistelykste regt betwist, te weten het regt van de magt hunner leden te onderzoeken en te oórdeelen? wie heéft tot hun politiek bestaen toe doen waggelen met hunne konstitutionele magt te loochenen? wie heéft de godsdienstige twisten, doór de besluyten van 1825 over het onderwys, op een nieuw ontstéken? wie heéft, doór het ontwerp van wet over de drukpers en doór de boodschap van 11 december, alle onze vryheden in eenen keer bedregen? *Dit zyn zekerlyk maer kleyne zonden voór uwe oogen: maer petitionneren, wat een grouwelyk schelmstuk!...* Een groot systema om alle onze vryheden in eenen keer te niet te doen, is ingerigt! doór het *monopolium* der drukpers men onderdrukt de geesten of men beleyd 'ze in den zin van eene party; doór het *monopolium* van het onderwys, men maekt zich meester van de jonkheyd en men fatsoeneért 'ze naer zynen wil; doór de boodschappen en staetkundige formulieren, men onderrigt de amptenaeren of men maekt hun verveérd...

Nae dat deze beraeding tot den 11 Meért geduerd had, wierd 'ér doór 88 leden tegen 11 hollanders beslist, dat de rapporten zullen gedrukt en de petitien in de greffie zullen bewaerd worden.

Gelheel den loop van deze beraeding heéft doen zien, dat de kamer zoo stom niet geworden was, gelyk Van Maanen het gezegd had in de *Nederlandsche gedagten*, dat hy wat te vroeg victorie gezongen had; en dat *de zegenryke vrugten van de boodschap van 11 december* wat bitter waeren: doch Z. Ex. had eenen middel om zich te troosten, zeggende met den vos: *de vrugten zyn nog niet ryp; men moet wat wagten.*

Digitized by Google

Proces der aangenomde saemenzweêrders. Zy worden veroôrdeeld. Besluyt over het onderwys. Beraading over het ontwerp van wet tegen de drukpers; het word aengenomen.

De saemenzweêrders, daer ik boven van gesproken heb, by besluyt van 31 Meêrt, doór de kamer ter beschuldiging voór het hof der assiesen gezonden zynde, wierden, den 16 april, onder het geleyde van 11 Gendarmen voór het geregt gebragt. De straeten waeren vol volk: 8 Gendarmen onder het bevel van eenen brigardier, een groot getal van agenten van policie, van stadswagters en bespieders waeren in het paleys van justitie en in de by-gelegene plaetsen. De zittingen van 16 en 17 April wierden doórgebragt met de beschuldigden te ondervraegen en de getuygen te aenhooren. Den 19 wierd de zael van het geregt geopend voór het publiek. 15 Gendarmen waeren daer geplaetst. Den advokaet-generael Spruyt bediende het ampt van publieken beschuldiger. Het *exordium* van zyne pleyt-rede was overschoon; Cicero heéft 'er noyt een dusdaenig gemaekt; daer ontbrak niets aen dan de waerheyd; de lezer gaet 'er van oórdeelen, en hy zal gevoelen, dat het niet anders was dan eene slaefsche herhaeling van de boodschap van 11 december.

«Het koninkryk, zegde hy, was sedert vele jaeren gerust; het dankbaer volk zegende den vorst, die zonder ophouden bezig is met het welvaert van de Natie, en wiens oudsten zoón de onafhangelykheyd van het vaderland met zyn bloed gezegeld heéft. Den Belg, vriend van zyn land, beschouwde met eenen edelen hoogmoed de schoone vertooning, welke het ryk aenboód. De populatie groeyde aen; de wegen en vaerten wierden vermenigvuldigd; de steden wierden schoonder; de landbonwery was bloeyende; onze heyden wierden vrugtbaer. Onzen koophandel strekte zich uyt in alle de deelen des werelds; onze vlag wierd geëerbiedigd op alle de zeeën; het publiek krediet was gegrondvest op vaste gronden; de wetenschappen, de kunsten waeren beschermd en aengemoedigd; de godsdienstige en borgerlyke vryheyd was gewaerborgd, een konkordaet had de belangen der katholyken geregeld zelfs boven hunne verwagting; de grondwet had haere uytvoering gekregen in alles, wat van den wil des konings alleen afhing. Alle de administratien waeren ingerigt; het geregtelyk order bleéf alleen in-te-stellen ter oorzaek van de noodzaekelyke medewerking der kamers en van de volmaeking der nog niet

Digitized by Google

afgemaekte wetboeken. Alles voórzegde eene lange rust : maer die rust moest niet dueren. Den boozen geest waekte nog; het geluk, dat de Natie genoót, verwekte zyne afgunst....

« Alsdan berstte den vreeden oórlog uyt, welken de vyanden van den staet aen het gouvernement gezworen hadden.... Men deéd het woórd *verongelykingen* weérgalmen in de steden en dorpen, *woórd* dat de leelykste ondankbaerheyd en de *smaedelykste belediging voór den koning in zich besluyt;* woórd dat wonderlyk onregtveêrdig en onbetaemelyk is in eene monarchie, daer den voórspoed en het gemeen welvaeren alle verwagting van verligte en onpartydige menschen te boven gaen.... »

Van Maanen moest wel lachen in zyne vuyst, ziende dat zynen dienaer Spruyt de klagten van het volk aenzag als de *smaedelykste belediging voór den koning* : maer mits hy alle petitionnarissen hier openlyk beschuldigde van *gekwetste majesteyt*, waerom dan vervolgde hy hun niet? Ik wil voorders van die pleyt-rede van Spruyt niet meer spreken, die voór het overige niet anders was dan een saemenweéfsel van ongerymdheden en valsche betigtingen, waerin hy zich zelve nog gedurig tegensprak, en waervan den *Courrier de la Meuse* (24 april 1830) regtuyt zegde : « *Wy heeten Mr Spruyt liegen gaen; wy zeggen hem dat hy de waerheyd beledigd heéft, dat hy gesproken heéft met eene onverschoonelyke ligtveêrdigheyd, en dat hy 'er aen gelogen heéft; het woórd is hard, maer wy gelooven, dat hy het verdient. Eenen wethouder heéft het regt niet van alles te zeggen.* »

Maer alhoewel de advokaeten der beschuldigden de optigtingen van Mr Spruyt op de bondigste wys wederlegden; nogtans het hof sprak, den 30 april, een vonnis uyt, waerby den heer de Potter veroórdeeld wierd tot 8 jaeren van uytbanning, Tielemans en Bartels tot 7 jaeren en de Neve tot 5 jaeren. Het hof verklaerde ook dat zy, na hunne straf ondergaen te hebben, nog zoo veél tyd, als den duer van hunne uytbanning, onder het opzien van de hooge policie zullen blyven. Zy beriepen van dit vonnis op het hof van *Kassatie*. De heeren Vanderstraeten en Coché-Mommens wierden in vryheyd gesteld.

Digitized by Google

Het is my niet mogelyk te zeggen wat diepen en pynelyken indruk dit vonnis van uytbanning, daer men zich niet aen verwagtte, op het hert van alle de Belgen heéft gedaen, en wat eene verbittering het veroorzaekt heéft. Wanneer de veroórdeelden naer de gevangenis wedergebragt wierden, nam een iegelyk zynen hoed af om hun, in de droefste stilzwygenheyd te groeten : maer als zy aen de gevangenis gekomen waeren, dan wierden zy, doór de menigte, met de hevigste toejuygingen onthaeld. Verscheyde persoonen wierden aengehouden, om dat zy *vivent les bannis!* geroepen hadden.

In dien tusschen-tyd hadden de Sectien der staeten zoo vele bemerkingen gedaen tegen de ontwerpen van wet over het onderwys en over de drukpers, dat Willem goedvond het eerste in te trekken, en den raed van *Libry* te volgen : immers dien galey-boef had geschreven : « *Indien onze kamers weygerden van te beantwoórden de stem van het gouvernement, dan zou den koning zich van de medewerking en van de toestemming der staeten moeten passéren; dan zou het de pligt zyn van het gouvernement van in zich zelve eenen spoedigen en kragtigen hulp-middel te vinden.* » Willem gaf dan, den 27 mey een besluyt, waerby hy, doór eygen gezag, het onderwys regelde. Alhoewel 'er over dit besluyt vele opmerkingen te maeken zyn, ik zeg alleenlyk dat, volgens den *art.* 6, het aen de schoólmeesters verboden was den catechismus als eenen schoólboek te gebruyken, als 'er maer *een* onkatholyk kind zou in de schoól zyn.

Wat het ontwerp van wet tegen de drukpers aengaet, Willem had dit een weynig verzagt en een ander voórgesteld, over het welk de kamer, den 17 mey, begon te beraeden. Het wierd dezen dag heviglyk bevogten doór verscheyde Belgen, maer verdedigd doór *Frets* en *Doncker-Curtius*, twee hollanders, by de welken *Sandelin* zich vervoegde. Dus *eenen Belg* spande te saemen met Van Maanen, om ons te berooven van den dierbaersten van onze middelen van verdediging.

Digitized by Google

Mr Surlet de Chokier vraegde den volgenden dag of het ryk in brand stond, om zoo eene wet noodzaekelyk te oórdeelen?... «Neen, zegde hy, daer is geen gevaer:... In tegendeel het zyn onze staetkundige en borgerlyke vryheden, die in gevaer zyn; *de poogingen van alle de ministers van Europa hebben zich tegen die vryheden vereenigd, om de selve uyt alle de wetboeken van Europa te doen verdwynen;* ook zien wy dat 'er ter zelver tyd in Frankryk, Engeland en in dit ryk geregtelyke vervolgingen worden aengelegd tegen de journalisten, en men kan geenzins loochenen; *dat 'er eene koalitie van alle de ministers tegen de publiciteyt bestaet, en dat geheel hunne staetkunde geene andere strekking heeft, dan om ons tot het stilzwygen te verpligten en om de edelmoedige gevoelens van vryheyd en onafhangelykheyd te onderdrukken en uyt-te-dooven...* « Ik denk met regt te mogen klaegen *dat de justitie voór allen niet gelyk is,* terwyl wy getuygen zyn dat de schryvers die voór de vryheyd spreken, voór eene duystere zinsnede, waer men iets in zoekt het geén 'er niet in te vinden is, voór de regtbanken betrokken worden, en dat wy ter zelver tyd de grootste aenmoedigingen zien geven aen dolle schryvers, die het gouvernement aenraeden van de wetten te schenden en op te schorssen (a).

«Het is alzoo dat zekere mannen de justitie verstaen, als zy de klagten der ministerielen aenhooren en de konstitutionele schryvers veroórdeelen; dit is, volgens hun, aen de maetschappy en aen de monarchie dienst doen.... Gy hebt gezien dat men in Frankryk, gelyk by ons, de drukpers vervolgt; dat men in Frankryk, gelyk by ons, zich meester maekt van het publiek onderwys om de jonkheyd grondregels in-te-boezemen, die tegenstrydig zyn aen onze instellingen; dat de gouvernementen zich van dezen middel bedienen om de jonkheyd stillekens te bereyden, niet voór het jok der wetten, maer voór leeringen, die geschikt zyn, om onze grondwetten te doen aenzien, niet als kontrakten tusschen de volkeren en den souvereyn, maer als goedwillige vergunningen, gedaen doór de vorsten, en die zy volgens hun goeddunken kunnen intrekken, uytleggen en vernietigen...

«Ik heb het ontwerp van wet, dat ons is voórgedraegen en de boodschap waermede het vergezeld was, beschouwd voór zoo veél zy gemeynschap hebben met de bovengemelde koalitie van

(a) De *Nederlandsche gedaylen* van Van Maanen hadden gezegd: «De opperheerschappy behoord in dit ryk toe aen den vorst. Den koning is het hoofd niet van de uytvoerende magt: hy heerscht als opper-gebieder overeenkomstig de ryks-wetten. Indien hy staeten gewilt heeft, dit is om den verlangden invloed te geven aen de verschillendheyd van gevoelens. *Wat is den koning? hy is dit gene, wat de oude graeven van Holland waeren; hy is dit gene, wat in België was den koning van Spanjen en den keyzer van Oostenryk; hy is dit gene, wat zouden geweest hebben de oude stadhouders van* Holland, zonder de tegenkanting der ondankbaerheyd en staetzugt. DEN KONING IS ALLEEN SOUVEREYN, ALLEEN MEESTER, ALLEEN WETGEVER.»

Digitized by Google

het meestendeel der ministers van Europa tegen de vryheyd der volkeren : ik geloof u ten vollen overtuygd te hebben van de noodzaekelykheyd om eenen dyk op te werpen tegen de buytensporige aenmaetigingen van de oppermagt, op dat zy haer zelve niet vernietige. Al wat ik gezegd heb in het algemeen, is toepasselyk aen alle de gouvernementen, die zich op den weg des verderfs laeten wech rukken : want zoo haest de gouvernementen saemen-spannen om ons te onderdrukken, dan moeten zy zich ook verwagten, dat de volkeren zich zullen vereenigen om het jok, dat men hun bereyd, te verbreyzelen; en hoe meer geweld de gouvernementen alsdan zullen gebruyken om de volkeren te beteugelen, hoe sterker de poogingen der borgers zullen zyn, om in het bezit van hunne regten en vryheden hersteld te worden; en dezen wederzydschen tegenstand is de oorzaek van geweldige beroerten die niet zelden ten gevolge hebben, *dat de oppermagt van alles beroofd word, om dat zy alles heeft zoeken te overweldigen.* »

Deze en andere bondige redevoeringen deden Van Maanen vreezen, dat de wet zou verworpen worden. Willem deéd dan nog eene verandering in het ontwerp. De beraeding duerde tot den 21 mey, wanneer de wet *aengenomen* wierd doór 52 stemmen, onder de welke 'er 5 Belgen waeren (a), en *verworpen* doór 52 stemmen, onder de welke 4 Hollanders (b). Den president verklaerde dat 'er gelykheyd van stemmen zynde, de wet noch aengenomen noch verworpen was, en dat men des anderen dags de beraeding zou hernemen. Van Maanen, den 22 mey in de zitting komende, zegde dat Z. M., *vreezende dat het ontwerp niet zou aengenomen worden,* nog eenige verandering gebragt had in den *art.* 3, afschaffende de woórden : *ophitsen tot onrust en oneenigheyd.* » De wet wierd dan den zelven dag doór 93 stemmen tegen 12 aengenomen.

Alhoewel Willem gepraemd was geweést dit ontwerp van wet vier keeren te veranderen en te verzagten; nogtans zoo gelyk het nu aengenomen was, bragt het nog eenen beweenelyken slag toe aen de vryheyd der

(a) De Borchgrave, Reyphins, Pycke, Sandelin en De Moor.

(b) Luyben, Sassen van Ysselt, Ingenhousz en Van Dam van Ysselt.

Digitized by Google

drukpers, om dat men beroofd bleêf van den *jury*. Men kan 'er vanoórdeelen uyt de vier eerste artikelen die volgen.

« *Art.* 1. Alwie boosaerdiglyk en publiekelyk, op welke wys en doór welken middel het zy, de weêrdigheyd of het gezag van den koning of de regten van zyne dinastie zal hebben aengerand, of die den persoon des konings op de zelve wys zal versmaed, gehoond of gelasterd hebben, zal worden gestraft met eene gevangenis van 2 tot 5 jaeren.

« *Art.* 2. Gelyken smaed, hoon of laster, gedaen aen een der leden van de koninklyke familie, zal gestraft worden met eene gevangenis van 1 tot 3 jaeren.

« *Art.* 3. Alwie boosaerdiglyk en publiekelyk, op welke wys of welken middel het zy, de verbindende kragt der wetten zal aengerand of tot ongehoorzaemheyd aen de zelven beroepen hebben, zal met eene gevangenis van 6 maenden tot 3 jaeren gestraft worden.

« *Art.* 4. Indien men hervalt in het zelve misdaed, de straffen by deze wet vastgesteld, zullen met de helligt van het *maximum* kunnen vermeerderd worden...

Weynige dagen daerna (2 junius) kwam Mr de la Coste, minister van het inwendig, in de staeten en zegde:

« Den koning heêft my geboden uwe tegenwoórdige Sessie te sluyten... Gy hebt, *de vryheyd der drukpers handhaevende*, uwe poogingen vereenigd met de genen van het gouvernement, om den hoon en lastertael in-te-toomen. *Dit is voórdeelig voór het tegenwoórdige en geruststellende voór het toekomende. Het zal de banden, die den vorst en het Nederlandsch volk voór altyd vereenigen, nauwer toesluyten*; het heêft de hooge goedkeuring van den monarch, *den herstelder der publieke vryheden, die gelukkig is doór het geluk der Belgen*, en welkers liefde zyne glorie en zyne belooning is. »

Nogtans het hof van kassasie hád, doór besluyt van 26 mey, het vonnis bevestigd, dat tegen Mr De Potter en zyne mede-veroórdeelden uytgesproken was. Daer bleêf hun dan niet over als in ballingschap te vertrekken (a).

(a) Zy meynden in Frankryk eene schuylplaets te gaen vinden : maer Van Maanen had de zaek zoo wel besteken, dat den franschen gezant hunne paspoórten niet wilde onderteekenen. Zy namen dan het besluyt van langs Pruyssen naer Zwitserland te gaen, en zy vertrokken den 7 junius, des morgens 4 ueren van Brussel onder het geleyde van gendarmen. Zy kwamen des anderendags te Vaels, een kleyn dorp omtrent 1 uer van Aken. Den

Digitized by Google

Vryheyd van tael. Het hooq geregts hof in den Haag gevestigd. Alle de groote stigtingen zyn in Halland. Kiezing van gedeputeérden tot de staeten. Generaele vervolging tegen de drukpers. Willem schend syne eygen wetten. Tartuffery van de Nederlandsche gedagten. *Voórteekénen van de revolutie.*

Den goeden Willem, *die gelukkig was doór het geluk der Belgen*, gaf den 4 junius een besluyt, het welk hun zeer voórdeelig scheén te zyn, maer het gene hy wel wist te verydelen: dit besluyt stond eyndelyk toe, dat de wettige akten voórtaen zullen mogen opgesteld worden in eene tael, waer van de belang-hebbende partyen zullen willen gebruyk maeken. Den *art.* 3 luydde:

borgemeester van Vaels vergezelde hun tot op de grenzen van Pruyssen, daer zy in vryheyd gesteld wierden, en nu ontslagen zynde van de gendarmen trokken zy blymoedig op naer Aken: maer zy wierden in deze stad wederom aengehouden, om dat hunne paspoórten doór den gezant van Pruyssen in den Haag niet *geviseérd* waeren. Mr De Potter zegde aen den direkteur der policie, dat De Stoop en Van Maanen hun verzekerd hadden dat de *visa* van den gezant niet noodig was, *mits Pruyssen en de Nederlanden overeen gekomen waeren, dat de vier ballingen doór Pruyssen zouden mogen trekken:* den direkteur antwoórde, *dat hy bevel ontfangen had om hun den ingang van het ryk te beletten, en om hun zelfs niet toe-te-laeten van 'er doór te trekken om naer een ander land te gaen.* Zy wierden dan doór de gendarmen van Pruyssen naer Vaels terug gebragt, daer zy wederom doór de gendarmen van Oranje bewaerd wierden. Zy zonden aenstonds hunne paspoórten aen De Stoop te Brussel, die de zelven stuerde aen Van Maanen in den Haag. Dezen vraekzugtigen minister van injustitie, willende den tyd van hunnen pynelyken toestand verlengen, haestte zich niet om hunne paspoórten doór den gezant van Pruyssen te doen onderteekenen! Eyndelyk den 2 augustus kregen zy verlof om, onder het geleyde der gendarmen, langs Pruyssen zich naer Zwitserland te begeven. Zy vertrokken den zelven dag van Vaels. Gekomen zynde te Bingen, eerste stad van Hesse-Darmstad, hebben zy van de gendarmen hunne paspoórten ontfangen en hunne vryheyd bekomen. Zy vernamen hier, dat het fransch gouvernement omverre geworpen was, en dat zy nu in frankryk mogten komen. Zy hebben zich dan naer Parys begeven; nogtans Mr De Neve ziek zynde, was gepraemd te Strasbourg te blyven.

Digitized by Google

« Wy geven aen de hoven en regtbanken in de provincien van Limbourg, van Oost en West-Vlaenderen en van Antwerpen, als ook in de arrondissementen van Brussel en Loven, bemagtiging, om in alle de processen en geregtelyke zaeken, op verzoek der partyen, toe-te-laeten, dat men de fransche tael gebruyke in de akten en pleyt-reden. Deze toelaeting zal in strafopleggende materie niet mogen geweygerd worden, wanneer het zal blyken dat de beschuldigden de Nederlandsche tael niet verstaen. » Nogtans de *hollandsche tael, art.* 6, *mogt alleen gebruykt worden* in de Noórdsche provincien van het ryk soo voór de administrative als geregtelyke zaeken.

Dit vry gebruyk der fransche tael, toegestaen aen de Zuydelyke provincien, gaf veél voldoening : maer de koninklyke prokureurs, die mogelyk heymelyke onderrigtingen ontfangen hadden, maekten die vergunning vrugteloos : immers de heeren Bemelmans en Hoeyaerde moetende, den 22 junius, eene zaek pleyten voór het hof van kassasie te Brussel, vraegden in den naem der twee partyen, om de fransche tael te mogen gebruyken. De Stoop, dien gehoorzaemen knegt van Van Maanen, stelde zich daer tegen, zeggende. « Het is niet genoeg dat de advokaeten voór hun eygen gemak verlangen van in eene andere, dan in de Nederlandsche tael, te mogen pleyten; daer moeten goede redenen zyn, die het hof moet weérderen; en indien men het besluyt van 4 junius anders verstaet, dan zal men niet meer weten wat de nationaele tael is, zy zal maer een ydel woórd zyn. » De advokaeten hebben dan in de nederlandsche tael moeten pleyten. Verscheyde andere advokaeten, zyn daerna in het zelve geval geweést; waer uyt volgt dat het besluyt van 4 junius waerlyk *een ydel woórd* of een enkel bedrog was.

Willem zelf kwam dit bevestigen, wanneer hy, doór besluyt van 21 junius, den zetel van het hoog geregtshof der Nederlanden vestigde in den Haag, niet tegenstaende alle de reklamatien, die de Belgen gedaen hadden. Z. M. maekte dus het besluyt van 4 junius vrugteloos voór de inwoonders van Luyk, Henegouwen, Namen en voór een groot deel van Zuyd-Braband, die

Digitized by Google

alhoewel zy de fransche tael alleen verstonden, nu zouden gedwongen zyn van hunne zaeken te pleyten in den Haag, alwaer, volgens het zelve besluyt, de Nederlandsche tael alleen, *met uytsluyting*, mogt gebruykt worden. Wat eene onregtveêrdigheyd! wat eene reden van misnoegen en verbittering voór de Belgen!

Maer dit misnoegen en verbittering wierden bovendien nog opgehist, om dat men zag dat Willem voortging in altyd de hollanders, tot nadeel der Belgen, te begunstigen: de regtveêrdigheyd zelfs vereyschte dat het hoog geregts-hof in de Zuydelyke provincien zou geplaetst worden als eene kleyne vergoeding voór het groot getal der publieke gestigten, die in de Noórdsche opgeregt waeren, te weten: in den Haag, *de algemeene reken-kamer, de staets-drukkery, den hoogen raed van den edeldom;* te Utrecht, *het kollegie der raedsheeren en bestierders der munten, het hoog militair geregts-hof, de schoól voór het onderwys der peérde-meesters;* te Leyden, *het hospitael der invaliden;* te Breda, *de militaire schoól,* en eyndelyk *de kancellery der twee orders* te Amsterdâm en in den Haag. Onder de administratien, deel maekende van de ministeriele departementen, die hunne vaste woonplaets in den Haag hadden, waeren de volgende: het departement van ontfang, de administratie van de direkte belastingen en accysen, van den kadaster en loteryen; de administratie van de posteryen en van andere middelen van vervoering; *den bestierder der mynen* (dit verdient eene byzondere aendagt) *had zyne vaste wooning en bureelen in den Haag, terwyl 'er in de Noórdsche provincien noch mynen noch steen-kuylen bestaen.* De administratie der volks-vlyt was ook in den Haag, alhoewel zy zekerlyk oneyndig meer te handelen had met de provincien van den Zuyden dan met die van den Noórden. By alle deze stigtingen moet men nog voegen de algemeene direktie van den katholyken godsdienst, het ministerie van oórlog, het gene der zeemagt,

Digitized by Google

de groote scheép-timmerwerven, de administratie van de koophandel-maetschappy der Nederlanden, en de gene van het Syndikaet van aflossing; in een woórd alle de groote administratien en stigtingen waeren in Holland. Dit alles niet tegenstaende de laetste groote stigting, die 'er nog over was, te weten het hoog geregts-hof, was ook al voór de hollanders!

Maer het is onbegrypelyk, hoe Willem zoo onvoórzigtig kon zyn op eenen tyd, wanneer hy de grootste redenen had om de publieke opinie niet heviger tegen hem op-te-hitsen: want den tyd was gekomen, dat de provinciaele-staeten gingen vergaderen, om 19 leden te kiezen tot de tweede kamer. Van den anderen kant de dood van den koning van Engeland, voórgevallen in den nagt tusschen den 25 en 26 junius, moest doen voórzien dat Willington zich niet zou kunnen houden aen het hoofd van het ministerie, en gevolgenlyk dat Van Maanen zynen besten steun zou verliezen. De katholico-liberaele journals wisten uyt die omstandigheden voórdeel te trekken; zy gebruykten allen hunnen invloed om dagelyks, doór bondige artikels, te bewyzen hoe veél 'er het algemeen welzyn aengelegen was van volks-verbeélders te benoemen, die genoegzaem moed en bekwaemheyd hadden om den *despotismus* te bevegten; zy verhefften eenpaeriglyk hunne stemmen, op dat den *borger* De Moor te Antwerpen, en Reyphins te Brugge, niet zouden herkozen worden. In tegendeel het gouvernement gebruykte alle mogelyke streken, het deéd beloften en bedreygingen om die mannen in de staeten te houden. De provincien van den Noórden hadden ook 18 leden te benoemen. Van Maanen was van de hollandsche gedeputeérden in het algemeen niet voldaen, het zy om dat eenigen gewoon waeren te stemmen met de Belgen, het zy om dat anderen zoo grooten afkeer niet hadden van de liberaele grondregels, gelyk hy 'er zelf van had; want verscheyde ontwerpen van wet waeren verworpen geweést, of aengenomen doór

Digitized by Google

de meerderheyd van 1 of 2 stemmen, Dit gaf onrust aen Z. E., en men leésde in de *Nederlandsche gedagten* van 5 julius het volgende:

« Noyt heéft de noodzaekelykheyd van *goede* verkiezingen te doen zich meer dringend getoond dan nu. Den keus is dikwils in den Noórden met onagtzaemheyd gedaen geweést... wat is daer uyt gevolgd? kunnen de gedeputeérden van de Noórdsche provincien, in het algemeen, vergeleken worden met de genen van den Zuyden', *vergeleken* zeggen wy, het zy voór de *seggens-kragt*, het zy voór de aenkleving aen hunne pligten, het zy voór de behendigheyd om eene discussie te geleyden, om voórdeel te trekken uyt de omstandigheden, en om hunne oogmerken doór het gouvernement te doen aennemen? Volgt de beraedingen van de kamer, onderzoekt de oorzaeken van den beweenelyken staet van het ryk, en men zal ons ontslaen van op die vraeg te antwoórden. De zaeken mogen zoo niet blyven gaen; het gevaer is groot.... De factie, die de monarchie en de protestantsche kerk zou willen vernietigen ten voordeele van Frankryk en van de dekreten van het Vaticaen, heéft meer dan 80 aenhangers in de kamer, en dit getal zal waerschynelyk nog vermeerderd worden. Het overige der gedeputeérden van den Zuyden is voór het gouvernement, *het zy uyt pligt*, HET ZY UYT BELANG. »

Nogtans Reyphins wierd te Brugge wederom gekozen doór de zelve slaefsche mannen, die voórlede jaer *Sandelin* gekozen hadden. Wat Antwerpen aengaet, De Moor wierd den 7 julius, weér ingekozen doór de provinciaele-staeten. Dezen uytval was zekerlyk aengenaem aen Willem, doch niet zeer geruststellende voór zynen *despotismus*: want De Moor was over dry jaeren byna met alle stemmen gekozen geweést, en nu had hy 'er maer 34 op 60 gehad: dat meer is, Mr Verdussen, die alle Vaderland-minnende Belgen voór representant verlangd hadden, was in de eerste opzameling der stemmen, 29 keeren uytgeroepen geweést. Dit alles bewyst dat de publieke opinie grooten voortgang had gedaen, het welk men moest toeschryven aen de drukpers; en men mogt hopen dat de katholico-liberaelen in den toekomenden keus zouden gezegepraeld hebben. Willem zelf moest dit voórzien; en wetende dat het met zynen *despotismus* zou gedaen geweést hebben, indien de oppositie de meerderheyd kreég in de tweede kamer, be-

Digitized by Google

sloót van, doór geweldige middelen de drukpers geheelyk te niet te doen of van eenen oproer te verwekken. Hy durfde hopen, dat hy de oproerigen doór zyne wapenen en, in alle geval, doór de bayonnetten der Pruysschen en doór de lancien der Cosakken, gemakkelyk zou verdelgen, en dat hy dan, na de kloekste Belgen te hebben doen ophangen, voórtaen despotiekelyk zou kunnen regéren, gelyk zynen vader die, na dat de hollandsche patriotten doór de wapenen van Pruysschen gedempt waeren eyndelyk met eene dictatoriaele magt geregeérd heéft. (1ste *deel bladz. 71 en volgende*).

De prokureurs des konings en andere geregtelyke aenhangers van Z. M. begonnen dan eene schrikkelyke *inquisitie* tegen de drukpers; zy vielen onverwagt in de huyzen der journalisten, zy doórsnuffelden hunne registers en papieren, en zy maekten zich meester van het gene hun beliefde verdagt te houden : opstelders, eygenaers, uytgevers en drukkers der katholico-liberaele journals wierden voór de regters ter instructie gedaegd, beschuldigd zynde *van aenranding tegen de weérdigheyd en den persoon van den koning, van laster tegen de provinciaele staeten, tegen de gouverneurs en tegen Van Maanen.* Het Oranje-geregt stelde in zyne vervolgen zoo grooten drift, dat het omtrent het eynde van julius bezig was met het proces op-te-maeken tegen den *Courrier de la Meuse*, tegen den *Catholique*, den *Politique*, den *Belge*, den *Courrier de la Sambre*, den *Courrier des Pays-Bas*, den *journal de Verviers* en den *Courrier de l'Escaut.*

Maer terwyl dat Willem de drukpers zoo geweldig vervolgde, gaf Karel X zyne vier berugte ordonnancien van 25 julius : doór de eerste schorste hy de vryheyd der drukpers op, of om beter te zeggen, hy schafte haer geheel af; doór de vierde stelde hy vast, dat de patenten niet meer zullen gerekend worden onder de cyns doór de grondwet vereyscht om te mogen kiezen of gekozen te worden tot de tweede kamer. Deze ordonnan-

Digitized by Google

cie, die vele duyzende fransche negocianten beroofde van hunne politieke regten, kwam wonderlyk wel overeen met eenen ministerielen brief, geschreven omtrent het eynde van junius laestleden, waer doór de negocianten van onze steden beroofd wierden van het regt dat zy hadden om hunne patenten te rekenen onder de electoraele cyns. Deze omstandigheden en den tyd op den welken zy plaets hadden, schynen te doen zien dat den eersten minister van Frankryk en Van Maanen malkander wel verstonden, zonder dat men daerom verpligt is van te denken, dat Wellington en Metternich in den handel van Polignac en Van Maanen geen het minste deel gehad hebben. Hoe het zy of niet, de Franschen, die zoo langmoedig niet zyn gelyk de Belgen, namen den 27 julius de wapens op, en na een bloedig gevegt van dry dagen, wierpen zy den ouden troon der Bourbons omverre; den 30 julius wierd 'er een provisoor gouvernement aengesteld, en den ongelukkigen Karel X was gedwongen van Frankryk te verlaeten. (a)!

Deze verbaezende omwenteling, zoo spoedig en geheel volbragt, had Willem moeten voórzigtig maeken en doen wederkeeren van zyn boos *systema* : maer hy wilde het gevaer niet zien, daer hy in was; hy betrouwde zich te zeer op de *hulp*, *bystand en bescherming* van de *Sainte-Alliance*. De gazette van Van Gobbelschroy zegde wel, dat *het onweder digt by ons* was, maer zy voegde 'er by : « In alle geval, de onafhangelykheyd van het ryk der Nederlanden is onder de bescherming van de dapperheyd der Natie en van de borgblyving van Europa. *Geheel Europa zou opstaen als eenen man alleen om de zelve te verdedigen.* »

(a) De *Arnhemsche Courant* wierp de schuld van die omwenteling op den *jesuitismus* en *ultramontanismus*, en uyt kragt van de kettersche *tollerantie* van haeren opstelder Doncker Curtius, drukte zy den wensch uyt : *dat den laetsten jesuiet zou opgehangen worden met den kousseband van de laetste nonne !* men ziet dat de moordenaeren van de 16 eeuw afzetsels gelaeten hebben. (*ziet 1ste deel blads.* 12 *en* 13.)

Digitized by Google

Willem zich betrouwende *op geheel Europa*, ging dan voort in de voórnoemde journals te vervolgen: maer het geén dit nog haetelyker maekte, was dat men de wetten zelve openlyk durfde schenden: want terwyl men het proces opmackte, wierden de drukkers, uytgevers opstelders en eygenaers van die journals gevangen en in het geheym gezet. Dit was eene openbaere schending van de wet, aengenomen den 28 april, en doór besluyt van 16 mey 1829, verpligtende verklaerd; en den *art.* 5. van deze wet, welken doór de laetste wet over de drukpers niet afgeschaft was, luydde: *de ingevangenis-zetting van den beschuldigden zal noyt plaets hebben voór de veroórdeeling.* Den despotieken handel van Willem, die zyne eyge wetten niet eerbiedigde, kon niet nalaeten van het volk meer en meer te verbitteren, waer uyt eyndelyk eenen opstand moest volgen: nogtans de *Nederlandsche gedagten* poogden de Belgen nog wat te paeyen met het honingzoete woórden, op dat Z. M. die van den Haag naer Brussel ging vertrekken in deze stad wel zou ontfangen worden. De eerlooze schryvers van dien journal veranderden in eenen keer van toon, en spelende den rol van waere *tartuffen*, wierden zy kwanswys *ultramontaen, katholyk, liberael*, voórstaenders der Belgen, en al wat gy wilt; zy zegden:

«Belgien moet niet behandeld worden als eene volkplanting,
« als eene veroverde provincie: hoedaenig den handel zy, wel-
« ken de factie *lasterlyk* verwyt aen het gouvernement, de Belgen
« moeten de onderdaenen niet zyn van de hollanders. Men moet
« overal de tael, de reden en de gebruyken der volkeren eer-
« biedigen. Daer, alwaer de fransche tael de tael van het volk
« is, zal men haer doór geene besluyten kunnen uytbannen. De
« ampten en bedieningen moeten volgens verdiensten verdeéld
« worden. Men moet zoo veél zorg draegen voór de belangen
« van Belgien dan voór de genen van Holland. Men mag op geen-
« derwys de regten der Katholyke-Roomsche kerk aenranden.
« De besluyten van 1825 hebben misschien, onder zekere opzig-
« ten, niet zeer betaemelyk geweést; en eenen monarch is slegt
« gediend doór lieden, die hem eenen liberaelen despoót, gelyk
« Joseph II, tot voórbeéld stellen.»

Digitized by Google

Dezen artikel was eene streék van Van Maanen, die nogtans het oogwet, dat hy zich voórgesteld had, niet bereykt heéft, gelyk men gaet zien. Willem kwam, den 8 augustus, te Brussel : hy wierd van het volk niet zeer vriendelyk gegroet, en behalven zyne slaefsche aenhangers, niemand toonde hem eenigen eerbied of ag-ting : de betaelde toejuygingen vonden geene liefhebbers meer. Hy ging de expositie van de volksvlyt bezigtigen, die zekerlyk zeer merkweérdig was in de zwaere om-standigheden, daer men zich in bevond : hy zag daer met genoegen het kostelyk *toitette* van lauter zilver, dat hy had doen maeken voór de prinses Marianna, die ging trouwen met den prins Albertus. De kunst en overdae-dige pragt van dit *toilette* verbaesden een iegelyk : maer den gemeynen man zag het met droeve oogen aen, en ik hoorde twee mannen met blauwe keélen die, gelyk ik, het zelve bezigtigden, den eenen aen den anderen zeggen : *wy hebben daer voór moeten betaelen zoo dik-wils als wy een stuk brood gegeéten hebben...*

Z. M. gewaer wordende dat zyne tegenwoórdigheyd te Brussel niet zeer aengenaem was, vertrok den 12 augustus naer den Haag, zonder de beleéfdheyd te heb-ben van aen de Belgen voór altyd Adieu te zeggen. Men zegde aenstonds overal en overluyd : *hy is vertrokken hy zal niet meer wederkomen.* De regering van Brussel ziende dat 'er eene zekere gisting heerschte onder het volk, verboód van op den theater *la Muette de Por-tici* te spelen, om dat zy dit stuk voór *oproerig* aenzag, en dit mishaegde aen de liefhebbers. Een groot getal van agenten van policie doórkruysten dagelyks de straeten van de stad, en eenen zwerm van verhongerde bespieders doórliepen de koffy-huyzen en herbergen. Maer terwyl de regering van den eenen kant maetregels scheén te nemen om een uytbersting te beletten, had zy, van den anderen kant de onvoórzigtigheyd van de verbittering van het volk aen te hitsen : immers den verjaer-dag der geboórte van Z. M. was aenstaende, en de regering, al

Digitized by Google

of zy het misnoegen van het volk wilde tergen, maekte buytengewoone bereydingen om den feestdag van *haeren goeden koning*, met het geld van het ongelukkig volk, *weêrdiglyk* te vieren. Een groot getal van werklieden was, sedert vele dagen, bezig met twee rangen van galderyen (*portiques*) op-te-regten, die geheel de warande doórkruysten, en het paleys van den koning met het gene van de staeten-generael schenen te vereenigen. De bogen (*arcades*) waeren zeer hoog en wel geschilderd. Alle de andere wandel-dreven waeren van wederzyde vercierd met groote kandelaeren en oranjeboomen, alles gemaekt van planken. Dit onmeêtbaer timmerwerk, waer aen men eenige schepen hout verkwist heêft, moest doór 68 duyzend gekoleurde en doór 12 duyzend witte glazen verligt worden (a). Alle die glazen wierden gebragt en bewaerd in twee houte barakken, die men daer voór in de warande getimmerd had, en die 1150 hollandsche guld. gekost hebben. Bovendien had men op het bolwerk van Waterloo eene groote stellagie gemaekt voór een pragtig vuer-werk. Noyt had Brussel voór eenigen Souvereyn zoo groote onkosten zien doen, en dit op eenen tyd, wanneer de regering het maelregt deêd betaelen op voórwendsel dat de stad geld noodig had. Het was dan geen wonder dat de arme werklieden en het gemeyn volk, op wie dien last byzonderlyk viel, doór die zotte onkosten ten hoogsten verbitterd waeren, en dat men op de hoeken van sommige straeten leésde :

LE 24 ILLUMINATION, LE 25 RÉVOLUTION.

De regering doór het hevig murmureren van het volk verschrikt geworden zynde, deêd bekend maeken, dat het vuerwerk, het welk den 23 augustus moest

(a) Die 80 duyzend glazen met de olie moeten zekerlyk veêl gekost hebben. Den yzer-draet om die vast te maeken, de wieken, het placéren en ontsteken was aengenomen voór 5,740 hollandsche guldens; hier in zyn begrepen de wieken en het ontsteken van 15 duyzend vet-potten.

Digitized by Google

afgeschoten worden, en de illuminatie, die den 24ste moest plaets hebben, uytgesteld waeren. Dit kon de gemoederen niet stillen, en men zag in den avond van den 23ste eenige groepen van het volk op de plaets van Waterloo, die zich daer vermaekten met patriotieke liedekens te zingen : doch het goed order wierd niet gestoord.

Den 24 augustus, geboórte-dag des konings, zag men onder het volk eene zekere beweging die men niet kan uytdrukken; de gemoederen waeren beroerd, en men wierd gewaer dat 'er iets broeyde : nogtans den *te Deum* wierd gezongen, en men deéd de *revue* van de koninklyke lyfwagt in haere nieuwe fransche montering. Daer waeren in de stad 200 dragonders, 1500 jaegers en grenadiers van de lyfwagt, een bataillon van de milicie, en eene bende Gendarmen. Doch byna de helligt van die troepen was niet tegenwoórdig in de *revue*. Des avonds zag men eenige publieke gebouwen flouwelyk verligt, en men bemerkte dat de wooning van den galey-boef Libry Bagnano en de drukkery van zynen *national* niet verligt waeren; het scheén dat hy begon lont te rieken : nogtans het volk hield zich nog stil.

Tum demum movet arma Leo. Virgil. 1. Æneid L. 12. v. 6.

BEGIN DER REVOLUTIE TE BRUSSEL.

Voórvallen van den 25 augustus 1830 en van den volgenden nagt.

Op dezen dag liepen 'er verscheyde gerugten in de stad, dat *La Muette de Portici*, het welk doór vele liefhebbers gevraegd was, niet zou vertoond worden : maer daer wierd onder de hand gezegd, dat men den theater zal in brand steken, indien dit stuk niet gespeéld wierd. Nogtans *La Muette* wierd aengekondigd, en den toeloop was des avonds zoo groot, dat eene aenzienlyke menigte moest buyten blyven; onder deze zag men vele gemeyne lieden met blouwe keélen. Eenen onder de menigte, die op de Munt het eynde van het

Digitized by Google

schouwspel bleéf afwagten, riep met eene kloeke stem: *gy bemind den hollandschen kaas, myne vrinden? wel men moet hem opeéten.* Deze woórden wierden heviglyk toegejuygd. Men had gezegd, dat men eenige plaetsen van *La Muette* zou overgeslagen hebben, nogtans het stuk wierd geheel vertoond. De volgende vier veêrsen, met kragt gezongen, wierpen de verrukking in alle de gemoederen en maekten alle de herten gloeyende voór de vryheyd van het vaderland:

Amour sacré de la patrie!
Rends-nous l'audace et la fierté;
A mon pays je dois la vie,
Il me devra la liberté.

Het gerugt van de toejuygingen, van het hand-geklap en van het getráppel met de voeten wierd op de Munt gehoord, en ging daer aen de vergaderde menigte mede-deelen den geestdrift der aenschouwers. By het uytgaen van het schouwburg, hoorde men de locht weérgalmen doór het geduerig geroep van *vive la liberté! à bas Van Maanen!* den bol is geworpen, geene menschelyke magt kan hem meer tegenhouden.

Nauwelyks was de menigte, die uyt het schouwburg kwam, vereenigd met de borgers en blouwe keélen, die nog op de Munt vergaderd waeren, of eene bende, aengeleyd doór heeren met witte pantalons, liep langs verscheyde straeten en sloeg de lanteêrnen in stukken, terwyl dat eene andere zich begaf naer de drukkery van den *National* op de *Gragt;* op eenen oogenblik zyn de glazen van dat huys met kassey-steenen vermorzeld; men poogde de poort open-te-breken: maer eene kloeke stem laet zich hooren, roepende: *chez Libry.* Op deze twee woórden, loopt 'er eenen grooten hoop naer de wooning van den galey-boef op den Magdalene steen-weg. Het was nu elf ueren van den nagt. Op eenen oogslag zyn de vensters en deur opengebroken; men vligt 'er binnen: gelukkiglyk voór Libry, hy had

Digitized by Google

het haze-pat gekozen en hy was, half gekleed, al op den weg naer Antwerpen. Alle de binnen-deuren worden in stukken geslagen; alle de meubelen worden, met een schrikkelyk gedruys, op de straet geworpen. Matrassen, kleerderen, lynwaed, alles word vernield, en tot den trap toe word uytgebroken tusschen de toejuygingen van een groote menigte, die alle oogenblikken aengroeyde. Mr Wageneér, kommissaris van Policie, was daer gekomen om de woede van het volk te stillen: maer terwyl hy sprak, viel 'er ongelukkiglyk een stuk hout op zyn hoofd, en hy wierd gekwest naer zyn huys gedraegen. Het volk liet niet toe, dat imand iets zou mede-nemen. Geheel den vuylen boek-winkel wierd gescheurd; de bladeren vlogen als sneeuw-vlokken in de locht: men bewaerde alleenlyk eenig kopere keukengerief, om 'er musiek op te spelen; den nagt-roben van Libry wierd aengetrokken doór eenen nieuwen tambourmajor; eenige vergulde-pylen en gordynen wierden als vaendels opgestoken, terwyl dat anderen een bezoek deden in den kelder van Libry, en 'er zeer vrolyk uyt kwamen. Op den zelven tyd wierden 'er eenige winkels van gewêer-maekers met geweld ingenomen, en men maekte zich meester van alle de geweêren, pistolen, sabels, in een woórd van alle de wapenen die men daer vond; men voórzag zich ook van poeyer en lood in verscheyde winkels.

Maer aengezien eene al te groote menigte van volk den Magdelene steenweg vervulde, zoo verdeelde zy zich in verscheyde benden, die de byzonderste straeten van de stad doórliepen, geduerig herhaelende: *vive la liberté! à bas Van Maanen! à bas den hollandschen kaas!* ik heb eenige stemmen van de bende, die meermaels aen myne wooning voór-by-ging, ook nu en dan eens hooren roepen: *vive la république! vive Napoléon!* maer dit pakte niet, en de menigte overschreeuwde hun roepende: *vive la liberté! vivent les Belges!*

Het was nu midder-nagt, en eene bende van het volk

Digitized by Google

begaf zig langs de keyzers-straet en Ruysbrouck-straet naer het hotel van den minister Van Maanen, die wel de byzonderste oorzaek was van de verdrukking van ons Vaderland. In het voór-by-gaen van het hof van justitie, wierd het volk indagtig, dat vele treffelyke mannen aldaer onregtveêrdiglyk waeren veroórdeelt geweést: doch men hield zich te vreden met de glazen van den grooten zael aen stukken te slaen, en men trok voort roepende: *vive la liberté! vivent les bannis!*

Eenen anderen hoop van volk, voórgegaen van een vaendel, dat gemaekt was van de gordynen van Libry, was ter zelver tyd gekomen by de groote wagt op de *Place-Royale*: den officier van de wagt kwam uyt, hy deéd de soldaeten de wapens opnemen, en vraegde aen het volk, wat zy wilden: men antwoórdde van alle kanten: *liberté! justice!* Den generael Wauthier kommandant van de stad, verscheén daer ook in dien oogenblik; maer men viel hem op het lyf, hy wierd in zyn aengezigt ligtelyk gekwest, en men nam hem zynen degen af; eenen soldaet, die belg was, sprong uyt zynen rang, en met de traenen in de oogen, zegde hy aen het volk: *ik bid u, gaet weg van hier; spaert ons de schande van het bloed van Belgen te moeten vergieten.* Deze weynige woórden, weêrdiglyk uytgedrukt, werkten meer uyt, als den sterksten wederstand zou hebben kunnen doen. Den kommandant geraekte dan uyt de handen, en liep met zyn bebloed aengezigt naer het stad-huys, daer de Magistraet vergaderd was.

Ondertusschen was 'er eene groote schaere van volk gekomen voór het hotel van Van Maanen, op de kleyne Zavel, regt over de gevangenis, daer zoo veéle onschuldige en treffelyke mannen (zoo geestelyke als wereldlyke) waeren ingeworpen geweést. Den post der zeven gendarmen, die daer de wagt hadden, was alreeds ontwapend doór eenige kloeke borgers, die hun onvoórziens met gespanne haenen besprongen hadden, roepende: *à bas les armes!* den officier, die eenen hollan-

Digitized by Google

der was, had met de gendarmen de wapens afgelegd, en *op zyn woórd* beloófd van tegen de borgers niet te vegten : men zond aen die mannen seffens een mandeken wyn, en den officier zynen voórval des anderendags aen eenen van myne vrienden verhaelende, zegde : *ik had waaragtig meer lust om te drinken dan om te vegten.*

Maer het volk gekomen zynde voór het hotel van Van Maanen, hield zich dezen keer te vreden met de glazen te breken, terwyl eene andere bende het huys van Knyff, direckteur van *policie*, van onder tot boven verwoestte. Alles wierd verbryzeld, en daer wierd niets mede-genomen : nogtans daer was imand, die met den schoonen mantel van Knyff meynde weg-te-gaen; maer het volk hield hem vast, en den mantel wierd in duyzend stukken gescheurd. De voituer van Knyff wierd daerna op de groote merkt verbrand op de zelve plaets, daer de misdaedigen gestraft worden. Het huys van den prokureur Schuermans, wierd ook aengetast, en de glazen gebroken onder het geroep van : *à bas le despotisme!*

Omtrent dry ueren hadden zich verscheyde benden vereenigd : zy klaegden, dat het hotel van Van Maanen, behalven de glazen, nog in zyn geheel was; zy wilden het in den grond hebben. Deze groote menigte loopt al schreeuwende naer het hotel; de vensters worden met kassey-steenen gebombardeérd, en met een afgryslyk gedruys in stukken gebroken; men dringt 'er binnen, en geheel den koninklyken huys-raed van Van Maanen word verbryzeld, en doór de vensters geworpen : eene vervaerlyke stem laet zig hooren, roepende : *point de pillage! imitons les Français!* en niemand durfde iets wegdraegen : alles wierd voór het hotel verbrand. Eene bende soldaeten kwaemen toegeloopen, om het volk te beletten van voort te gaen : maer zy wierden met kassey-steenen onthaeld; de eenen wierden ontwapend, en de anderen namen de vlugt. De gendarmen komen verscheyde keeren, om het volk te sabelen, maer zy worden te rug gedreven. Nogtans het volk, om zich te

Digitized by Google

beschermen tegen eenen nieuwen aenval, kapte eenige boomen af, die het hotel overlommerden, en maekte daer mede eene *barricade* of afsluyting, om het peêrde-volk te beletten van nader-te-komen.

Omtrent vier ueren zyn 'er eenige mannen met brandende toórtsen in het hotel rondgeloopen; zy staken het zelve langs alle kanten in brand. Men zag wel haest een zoo afgryslyk vuer uytbersten, dat 'er een deel van de stad doór verligt wierd. Den brand-hoórn word gesteken, den *alarme* word geslagen, en het volk, dat in de afgelegene kwartieren van de stad tot dan toe stil gebleven was, komt van alle kanten toegeloopen. De gendarmen, geholpen doór eene bende van voet-volk, komen nog eens het volk aenranden; maer zy wierden met eene hagelbuy van steenen, en met de brandende stukken van meubelen zoo wel te rug gedreven, dat zy geenen lust meer hadden, om weér-te-komen. Nogtans het derde bataillon van het garnizoen van Bergen, dat voór eenigen tyd te Brussel gekomen was, en waer van 'er in den nagt al verscheyde posten ontwapend waeren, kreég bevel van op-te-trekken naer den kleynen zavel, om den voortgang van den brand te beletten: maer het vond in zynen optogt de straeten zoo opgehoopt van volk, dat het gepraemd was af-te-trekken naer de groote merkt, daer het volk verscheyde keeren op het punt was van het te ontwapenen. De pompiers, die van in den voórnagt ontwapend waeren, kwamen met de brand-spuyten van de stad naer het hotel van Van Maanen: maer het volk verklaerde, dat het hun niet zal toelaeten het vuer te blusschen, zoo lang als de huyzen der gebueren in geen gevaer zouden zyn: het is zoo gebeurd; en de pompiers hebben hunne spuyten niet mogen gebruyken als om de gebueren van den brand te bevryden. Daer is van geheel dit hotel niets overgebleven, dan eenige stukken van mueren, die men daerna afgeworpen heéft, om dat zy in gevaer waeren van in-te-storten.

Maer terwyl dat het hotel van Van Maanen af-brandde,

Digitized by Google

wierd het hotel van Mr Wauthier, kommandant van de stad, op de groote zavel teenemael verwoest, de meubelen wierden doór de vensters geworpen en verbrand tusschen het geduerig geroep : *à bas les hollandais!* eene van de groene zyde gordynen van den zael, wierd als een vaendel vast-gemaekt aen de lancie van het pragtig stand-beéld van *Minerva*, die de schoone marbere fonteyn verciert regt over dat hotel. Geduerende alle deze voórvallen, heéft de Regering, die op het stadhuys vergaderd was, geen teeken van leven gegeven. Mr Vanderfosse, gouverneur der provincie, liet zich niet zien, en Mr Germain, kolonel der Kommunaele wagt, was niet te vinden : nogtans de tegenwoórdigheyd van die persoonen zou hier wel noodig geweést hebben, te weten als zy hert genoeg zouden gehad hebben, om eenige maetregels te nemen. De heeren Jos. Vanderlinden, Ducpetiaux, Max. Delfosse en eenige andere borgers zyn dan met den heer Pletinckx, gepensionneérden officier, naer het stad-huys gegaen : zy vonden Mr den Gouverneur geheel verslagen in een binne-kabinet van den cipier (*concierge*).

Mr Pletinckx vertoonde hem, dat 'er eenen dringenden nood was, om eene borgerlyke wagt te maeken : den gouverneur stond dit toe, en wilde hem daer over het opper-bevel geven : maer hy antwoórdde, dat zoo eene hooge bediening den invloed vereyschte van eenen staet en fortuen, die hy niet had : nogtans dat hy met geheel zyn hert den opper-kommandant zal helpen. Mr Vanderfosse teekende dan het volgende stuk.

« Mr Karel Pletinckx, gepensionneérden officier, is provisoorlyk onder-kommandant van de borgerlyke wagt benoemd. *Brussel* 26 *augustus* 1830. DEN GOUVERNEUR VANDERFOSSE. »

Wanneer den dag begon te verschynen, zag men, dat alle de wapens van den koning, die al te veél uythangberden beklad hadden, verdwenen waeren; alle die vergulde *je maintiendrai*, die zoo wel den aerd van Willem uytdrukten, waeren doór het volk met kasseysteenen verbryzeld, of doór de eygenaers zelve weg genomen, uyt vrees van geplunderd te worden.

Digitized by Google

26 AUGUSTUS.

Eerste bloed vergoten door de hollanders. Het hotel van den gouverneur geplunderd. Onstuymigheyd van het volk. Eerste borgerlyke wagten. Het maal-reyt afgeschaft. Het brabandsch vaendel opgesteken.

Met het opkomen van den dag, was het grootste deel der heeren met witte pantalons verdwenen, en het volk was byna geheelyk aen zich zelve overgelaeten: men vreesde dan voór kwaede gevolgen, en dit zoo veél te meer, om dat 'er velen den wyn van Libry-Bagnano wat te lustig geproefd hadden. Maer eenige treffelyke borgers vervoegden zich by het volk, om het op zekere wys te bestieren, en zoo veél mogelyk, alle onheylen te voórkomen. Alle de huyzen en winkels waeren gesloten, het welk aen eene zoo levendige stad, gelyk Brussel is, eene zeer treurige gedaente gaf.

Nogtans de hollanders, zoo peêrdevolk als voetvolk, hadden den geheelen nagt in slag-order gestaen voór het Paleys van den koning, omringd van eene menigte van volk, die hun geduerig in d'oog hield. Alle de lanteêrnen waeren in de groote straeten gebroken, en het is misschien om deze reden, dat de krygs-magt zich weynig in den nagt vertoond heéft, behalven eenige wagten, die te vergeésch gepoogd hadden het volk te verspryden, en die zelfs eenige keeren geschoten hadden, doch zonder eenig ongeluk te veroórzaeken. Maer als het nu dag geworden was, dan begon de krygs-magt zich te bewegen. Sterke benden van peêrde-volk en voet-volk gingen stand nemen op de groote zavel, op de groote merkt en op de *place-royale;* een bataillon van grenadiers, en een ander van jaegers verspreydden zich by kompagnien in de straeten, daer de bewegingen van het volk de geweldigste waeren; eene van deze kompagnien wierd wel haest ontwapend, en eenen officier, omringd van eenige werklieden, wierd, met het pistool op het hert, gepraemd van op zyn woórd van eer te beloven, dat hy op het volk niet zou doen schieten.

Eene groote menigte van volk vervulde alle de strae-

Digitized by Google

ten, die naer de groote zavel leyden, en schenen zich te willen meester maeken van die plaets. De soldaeten die daer geposteérd waeren, gaven vuer op de menigte; eenige borgers wierden gekwetst en dry gedood! de nieuwsgierigen, die in groot getal waeren, namen langs alle kanten de vlugt: maer de anderen bleven vaststaen, en staken een rood vaendel op tot een teeken van vraek te willen nemen. In den oogenblik, dat hier eenen stroom van bloed ging vloeyen, kwam Mr van Dormael toegeloopen. Hy ging de hollanders aenspreken, om de vyandlykheden te doen ophouden, waerin hy gelukte: maer op den zelven tyd was 'er eene kompagnie van de jaegers langs de keyzers-straet opgekomen, en ontmoette eene groote schaer van volk omtrent het *hôtel d'Angleterre:* zy gaven vuer op het volk, waer van 'er twee gedood wierden en eenige gekwetst. Dit maekte het volk raezende: eenen sergeant viel in hunne handen en wierd seffens om hals gebragt! dan namen de jaegers de vlugt, en zy gingen zich op de plaets *saint-jean* in order stellen met den rug tegen den muer van het gasthuys; eenige van die mannen waeren zoo vervéerd, dat zy vlugtende hunne gewéeren weg geworpen hadden; deze dienden om het volk te wapenen.

Ondertusschen wierden de kasernen van de Annonciaeten aengeraud, alwaer het volk zich wilde meester maeken van de wapens der schuttery, die daer bewaerd wierden: maer de hollanders schoten doór de vensters op het volk, en den lovenschen weg wierd met bloed geverfd. De kasernen wierden, eenige ueren daer na, overgegeven aen eene borgers-wagt: maer het volk drong 'er ook in, en nam zyn deel van de geweéren, die daer gevonden wierden.

Nogtans de groote merkt scheén den theater te zullen worden van een bloedig gevegt. Een groot deel der gendarmen en het derde battaillon van Bergen stonden daer in slag-order, omringd van eene groote menigte van volk, dat geduerig schreeuwde: *retirez-vous*, *ren-*

Digitized by Google

dez-vous. In den oogenblik dat men ging handgemeen worden, hebben eenige borgers den kommandant van de stad gaen spreken en verzogt van geen bloed te vergieten, zeggende dat hy zal moeten verantwoórden voór alle de ongelukken, die 'er uyt zynen aenval op de borgers zouden volgen. Mr Wauthier vernomen hebbende, dat vele hollanders hunne wapens weggeworpen hadden, dat anderen zich hadden laeten ontwapenen, en dat het volk alreeds van vele geweêren voórzien was, gaf bevel aen de troepen van naer de plaets van het koninklyk paleys op te trekken, om zich te vereenigen met de genen die daer den nagt overgebragt hadden. Het was dan dat men hem zynen degen wedergaf, na dat men hem had doen roepen : *vive la liberté!*

De troepen naer de plaets van het paleys opgetrokken zynde, wierden aenstonds verscheyde posten bezet doór de borgers, die zich gewapend hadden om het goedorder te herstellen : want indien Brussel voór het tegenwoórdig niet te vreezen had van wegens de soldaeten, nogtans daer bleéf eene andere vrees van wegens het volk : immers men zag vele benden van het gepeupel de stad doórloopen ; sommige waeren gewapend met fusieken, andere met sabels, baionnetten, pieken of stokken : zy gingen in eenige herbergen, daer zy zich deden dienen als meesters. In de *Caffé Suisse* gaf men aen eene bende te drinken al wat zy wilden; dan vraegden zy bier; daer wierd hun gezegd, dat men dit niet kon geven : hierop wierden de glazen en spiegels in stukken geslagen; en alhoewel zy op de straet aen niemand kwaed deden, men moest nogtans voór groote wanorders vreezen : men hoorde hun geduerig roepen : *mort aux hollandais! la liberté ou la mort!* eene bende had het fransch *tricolor* opgesteken en riep : *vive la republique.* Van den anderen kant eenen grooten hoop van het volk was voór het hotel van den gouverneur byeen gekomen; alle de meubelen wierden gebroken, en men poogde verscheyde keeren het hotel in brand te stéken, het welk

Digitized by Google

eenige borgers, doór goede woórden, hebben weten te beletten : maer alle de papieren en de registers wierden ongelukkiglyk gescheurd, en het schoon ry-tuyg van den gouverneur wierd op de straet verbrand.

Dusdaenig was den stand der zaeken, wanneer de regering omtrent tien ueren voór middag het volgende berigt deéd afkondigen.

« Den Borgemeester en Schepenen hebben besloten, van aen het volk kenbaer te maeken, dat het regt op het maelen afgeschaft is, te rekenen van dezen dag;

« Van alle borgers te verzoeken van in ieder straet eene provisoore wagt op-te-regten, en van des nagts hunne huysen te verligten, aengezien de lanteêrnen geenen dienst zullen kunnen doen.

Brussel den 26 *augusty* 1830. »

Dit besluyt gaf wel eenig genoegen aen het volk, maer het kon de rust niet weder-brengen; de gemoederen waeren te zeer verbitterd. De regering ziende, dat het gevaer alle oogenblikken aengroeyde, deéd ten elf ueren deze afkondiging aenplakken.

« *Den Borgemeester en Schepenen aen hunne mede-borgers.*

« Wanorders verdrukken onze schoone stad; hoedaenig de oorzaek zy, men moet 'ze doen ophouden.

« Om tot dit oogwit te komen, wy hebben de volgende maetregels vastgesteld :

« De troepen zyn verzogt geweést van in de kasernen te trekken; zy hebben opgehouden van tusschen te komen in eenen beweenelyken twist : *het regt op het maelen is afgeschaft;* daer zal noyt eenige andere belasting van den zelven aert in zyne plaets gesteld worden, onder welke benaeming dat het zy...

« *Indien 'er eenige wettige vraeg overblyft te doen, dat zy ons toegezonden worde; wy zullen onze poogingen vervoegen met de genen der goede borgers, om de zelven volkomenlyk te doen gelukken.*

« Maer deze maetregels zullen zonder uytwerkzel zyn, indien de rust niet hersteld word; het wanorder en het bloed kunnen, met geheele familien in rouw te werpen, niets als ongelukken voortbrengen. »

« Mede-borgers! hoort de stem van uwe wet-houders : zy waeken voór het gemeyn welvaert : maer uwe mede-werking is noodzaekelyk : dat ider van ulieden zyn huys bewaere; dat 'er in ider kwartier provisoore wagten opgeregt worden; dat men met den nagt vrywilliglyk de stad verligte. Wat ons aengaet, wy blyven in het middel-punt, en wy zullen dezen post niet verlaeten, dan wanneer de rust, die ider een verlangt, zal hersteld zyn.

Digitized by Google

« 'T is aen-de borgers, dat provisoorlyk de bewaering der gemeyne en byzondere eygendommen toebetrouwd is; de Magistraet beroept zich op hunne eer, op hunne liefde vóor het vaderland, en betrouwd zich daer op. 26 *augusty* 1830. »

Niet tegenstaende deze afkondiging, eene bende van het gepeupel, verbitterd en begeerig om te plunderen, wierp zich in de kleyne straet, die van den berg van het hof geleyd naer het paleys der nyverheyd, roepende: *au Musée! au Musée!* alle de konstige en ryke werken van de Belgische nyverheyd waeren daer ten toon gesteld, en waeren in gevaer van geplunderd te worden: 30 grenadiers van de koninklyke wagt hadden daer post genomen. Den officier, ziende dat hy ging overrompeld worden, gaf bevel aen zyn grenadiers van vuer te geven: maer het gepeupel veragtende de kogels en bayonnetten drong voorwaerts. Mr Engelspach stelde zich alleen in de kleyne tusschen-ruymte, die de woedende menigte afscheydde van de grenadiers: hy, terwyl de dood hem van agter en van voren bedreeg, sprak tot het volk met eene mannelyke welsprekenheyd die altyd indruk doet; hy hield hun tegen en hy deed den officier het bevel van te schieten opschorssen. Het gepeupel begon zich te stillen, het luysterde naer zyne stem, en het trok af. Mr Engelspach gaf aen de grenadiers eene schuylplaets in het paleys der nyverheyd, en hy had de glorie van eene grouwelyke bloedstorting belet te hebben, en van de rykdommen van de expositie bewaerd te hebben.

Nogtans de borgers, ziende dat de onstuymigheyd van het gepeupel in verscheyde plaetsen van de stad altyd geweldiger wierd, namen generaelyk de wapens op; zy vergaderden in de byzonderste straeten, en besloten van het goed order te herstellen. Het is byna ongelooflyk, met wat eene snelheyd de wagten opgeregt wierden, waer van men 'er op den middag al vele de stad zag doórkruyssen: nogtans daer waeren vele borgers by, die nog geen fusieken hadden; maer als de wagten eenige gewapende blouwe keelen te gemoed kwamen, vraegden zy hun vriendelyk, om met hun de wagt te houden,

Digitized by Google

en beloófden hunnen dag-loon te betaelen. Velen stonden dit toe en vonden zich zeer vereerd van met treffelyke borgers gemengeld te zyn. Men zegde aen de anderen, *dat zy wel vermoeyd moesten zyn van zoo lang in de wapens geweést te hebben, dat zy wel hun best gedaen hadden, en dat zy zouden wel doen van wat gaen te rusten, om den volgenden dag wederom hunnen iver te kunnen toonen: maer dat zy in tusschen tyd hunne fisieken zouden leenen aen de borgers, die 'er geene hadden, en onder de wapens moesten blyven, om de hollanders tegen-te-houden.* De eenen verstonden dit zeer wel, en gaven hunne geweêren gewilliglyk af, anderen lieten zich overhaelen voór het geld, en verkogten hunne geweêren voór dry guldens, voór tien franks, en zelfs voór twintig franks. Doór dezen middel wierden de borgers voórzien van wapenen, en vele blouwe keélen wierden ontwapend, zonder dat zy het gewaer wierden. In den agtermiddag wierden 'er velen van het volk met geweld ontwapend, en de blouwe keélen, die met de borgers de wagt deden, waeren hier nog wel de kloeksten. 'Tis alzoo dat de rust in de stad scheén hersteld te zullen worden.

Nogtans indien men nog niet gerust was van wegens het volk, men had ook wel reden van te vreezen van wegens zekere mannen, die aen de grond-regels van de fransche republiek toegedaen waeren. Deze republikaenen hadden middel gevonden, om den franschen *trikolor* op het stad-huys uyt-te-steken: maer eenen moedigen borger, Mr Ducpetiaux, en eenige andere kloeke mannen deden, omtrent 3 ueren na middag, dien *trikolor* afslaen, en het Brabansch vaendel in zyne plaets stellen. Men zag terstond alle de borgers-wagten dit vaendel opsteken, en zy besloten van het te bewaeren, en noyt meer af-te-leggen.

Niettemin de stad was nog niet gerust: immers ten vyf ueren is 'er eenen grooten hoop van volk werdergekeerd naer het huys van den heer Knyff, en alle de reeds

Digitized by Google

gebroke meubelen wierden op de straet geworpen en verbrand met groot gevaer van het vuer in de huyzen der gebueren te steken. Maer de verwoestingen, die op dezen dag buyten de stad gedaen zyn, hebben eene veél grootere aengelegenheyd, en de droeve gevolgen der zelven hebben zich lang doen gevoelen : immers ten 10 ueren voór middag is 'er eene bende naer Cureghem getrokken en heéft het fabriek van Mr Rey verwoest en afgebrand. Die zelve bende in de stad wedergekeerd zynde, heéft het fabriek van Mr Basse aengerand, de Engelsche werk-tuygen in stukken geslagen en de katoenen verbrand. Het fabriek van Mr Wilson te Stalle, dat van de heeren Bosdevex en Bal, en ook het gene van Mr Fortin te Vorst, wierden teenemael vernield en afgebrand, tusschen het roepen van : *vive la republique! vive De Potter!* Deze ongelukkige brandstigtingen zyn de oorzaek geweést, dat eenige honderde werklieden seffens zonder werk gebleven zyn.

27 AUGUSTUS.

Den Baron d'Hoogvorst word kommandant der borgers-wagt. Iver van den Edeldom. Brand in de warande. kloekmoedigheyd der borgers-wagt.

Den nagt is gerustelyk voórby gegaen : men heéft niets gehoord als het geduerig stappen der borgerlyke wagten, die menigvuldig waeren, en de stad langs alle kanten doórkruysten. Den dag komt op : het is den eersten dageraed van de vryheyd der Belgen! eenen kloeken vaderlander gaet haer beschermen tegen de genen, die haer doór wanorders zouden willen bevlekken. En waerlyk Mr den Baron *Vanderlinden d'Hoogvorst* was buyten, als hy vernam, wat 'er te Brussel omging; hy haestte zich om in de stad te komen. Dezen treffelyken man wierd van de borgers verzogt om hunnen kommandant te zyn; hy liet zich niet lang bidden, en de Magestraet stelde hem terstond aen als kommandant van de gewapende borgers : hy nam zyn hoofdkwartier op het stad-huys, en begon aenstonds, met allen

Digitized by Google

iver, te werken om de borgerlyke wagt in goed order te stellen: hy verdeelde haer in acht wyken; ider wyk had eenen kommandant, eenen adjudant en eenen kapiteyn etc. De borgers, onder zoo een opperhoofd, toonden zich tot alles bereyd. Den Edeldom, die op alle tyden het welvaeren van het land voórgestaen heéft, liet in deze moeyelyke omstandigheden zien, dat het bloed van hunne voórvaderen nog vloeyde in hunne aders: verre van over de borgers te willen kommanderen, men zag 'er velen, met het fusiek op de schouders, de ronde doen; het is alzoo dat de graeven *De Merode, De Robiano, Cornet de Grez, den Marquis De Chateler,* den zeer agtbaeren *Baron de Secus* (in eenen hoogen ouderdom) en meer anderen, doór hun schoon voórbeéld, de borgers aenmoedigden en ondersteunden. Men rekent, dat 'er dezen dag al dry duyzend mannen onder de wapens waeren.

Nogtans de regentie gaf bevel om het poeyer-magazyn, geplaetst op de groote sluys, omtrent de Ninovesche poort, ledig te maeken *op voórwendsel* dat het volk het zelve zou kunnen uytplunderen: de borgers, die daer de wagt hadden, stelden zich aen het werk om dat bevel uyt-te-voeren; 360 tonnen poeyer wierden geworpen in de Senne, die onder het magazyn doórvloeyt; groote stapelen van kardoesen, die men op eenige honderde duyzenden mag rekenen, hadden het zelve lot. Ik wil niet onderzoeken welk het *waeragtig inzigt* van die vernieling is geweést, en of zy waerlyk *noodzaekelyk* was: maer ik wil doen bemerken, dat het weynig en zeer weynig geschollen heéft, of de hollanders maekten zich laeter meester van de stad, om dat haere dappere verdedigers in gebrek van poeyer waeren.

Terwyl de borgers bezig waeren met al dat poeyer en kardoesen te vernielen, was het volk in de waraude bezig met het groot timmer-werk, gemaekt voór de *illuminatie,* af-te-breken: zy maekten daer mede verscheyde hout-meyten in de groote wandel-dreven; zy staeken

Digitized by Google

die in brand, en de vlammen stegen byna zoo hoog als het top der boomen. De soldaeten, die voór het paleys van den koning in slag-order stonden, zagen die verwoesting aen zonder zich te durven verroeren, alhoewel het volk nog wel riep: *à bas les hollandais.* Terwyl de eenen het vuer geduerig aenstoókten, waeren de anderen bezig met de barakken af-te-breken, daer de 80 duyzend glazen voór de illuminatie bereyd waeren: alle die glazen wierden aen stukken geslagen en onder de voeten verbryzeld. Omtrent twee ueren na middag was byna alles verslonden. De borgerlyke wagt, die nu al wat beter geformeérd was, begon 'er tusschen te komen, om de brand-stoókers en aenschouwers de warande te doen ontruymen: doch het was omtrent vier ueren, als men dezen maetregel kon ten uytvoer brengen, om dat de borgery besloten had van geen geweld te gebruyken als in den laetsten nood.

De Magistraet, om de verzamelingen van het volk te beletten, had voór middag doen af-kondigen, dat 'er doór de zorg van de kapiteynen der borgers-wagt en doór de arm-meesters, kaerten voór brood zullen 't huys gezonden worden aen alle de genen, die naer huys zullen gaen. Dit niet tegenstaende, de straeten bleven zoodaenig opgekropt van volk, dat de borgers-wagten, omtrent twee ueren na middag zeer moeyelyk de *place royale* en de *place des Palais* konden doórkruyssen, en aldus in groot gevaer waeren van ontwapend te worden. Ten dry ueren wierd de menigte nog talryker, en naderde meer en meer aen de troepen, die voór het Paleys stonden. Dezen, om te betetten van doór het volk overrompeld te worden, poogden het zelve te verdryven, en de dragonders te peêrd stygende veroorzaekten eene schielyke vrees: nogtans de kwaedwilligen voórdeel trekkende uyt de groote menigte, die daer vergaderd was, maekten zich meester van de herberg *la cave de l'hótel de belle-vue,* als van een hoofd-kwartier, en zy braken de kassey-steenen op voór dit hotel om zich te

Digitized by Google

verschanssen. Wanneer zy omtrent vier ueren zagen dat zy magtig waeren, en denkende van doór de menigte geholpen te worden, dan begonnen zy de troepen uyt-te-fluyten, uyt-te-jouwen en te beroepen, schreeuwende: *arrivez láches! à bas les hollandais!* de soldaeten hielden zich stil, maer zy toonden doór hunne houding dat zy bereyd waeren, om alle aenval af-te-keeren. Het gevaer van eene vrugtelooze bloedstorting groeyde nog altyd aen. Eenen sergeant van de grenadiers, leydende ten vyf ueren eenen van zyne soldaeten naer het hospitael, wierd op de *place-royale* ontwapend: het roepen van *bravo* en het gerugt der toejuygingen deden eenen droeven voórval vreezen: eene patrouille van de borgers-wagt te peêrd komt bygesprongen, en doet al wat mogelyk is, om de menigte te verdryven; maer het is te vergeésch. Eene sterke wagt van de zevenste Sectie, onder het bevel van den Kapiteyn Gentis, komt hulpe bieden, om de ruststoorders tot reden te brengen: maer het heéft weynig geschollen, of het heéft hun het leven gekost, byzonderlyk aen den kapiteyn; immers dezen bevond zich alleen in het midden van die woedende menschen in den oogenblik, dat zyne wagt, ten deele, ontwapend wierd. De groote borgers-wagt van de *place royale* trok dan in slag-order op tegen die booze menschen; zy bleven vast staen aen den ingang van de *place des Palais*, terwyl alle de nieuwsgierigen de vlugt namen. De oversten van die wagt eyschten van de stoorders der rust af van de geweèren, daer zy zich meester van gemaekt hadden, weér te geven, en weg te gaen: zy antwoórdden: *wy willen liever sterven;* en op den zelven oogenblik wierpen zy met steenen op de wagt. Eenen kloeken chef, Mr Larosse overrompelde eenen der kwaedwilligsten; hy ontwapende hem, en hy maekte zich ook meester van het vaendel van eenen anderen, op wiens top een mes, van twee kanten snydende, vast gemaekt was: alsdan gaven eenigen van die woedende bende vuer op de borgers-wagt, die zich alzoo gepraemd vond van

Digitized by Google

geweld met geweld te verdryven: zy schoót op die wederspannigen, waer van 'er vier gedood wierden; een grooter getal wierd gekwest, en de anderen namen de vlugt. Dit voorbeéld van kloekmoedigheyd en van eene pynelyke strengheyd is genoeg geweést, om dezen avond alle de verzamelingen te doen verdwynen, en men moet waerschynelyk aen dien droeven voórval toeschryven, dat de kwaedwilligen sedert dan zich stil gehouden hebben.

28 AUGUSTUS.

Onderhandelingen tusschen de borgers-wagt en het kwartier-generael der Hollanders. Eene deputatie vertrekt naer den Haag. adres aen den koning.

Dezen morgen toonden de borgers, die op de merkt vergaderd waeren, een groot misnoegen om dat de soldaeten nog de wagt hielden aen de gevangenis van de *Petits-Carmes*: dit was den eenigsten post, die doór de hollanders nog bewaerd wierd. Den Baron d'Hoogvorst, om alle voórwendsel van wanorder te voórkomen, zond eenige officieren van de borgers-wagt naer het Paleys van den koning (daer de hollanders hun hoofdkwartier hadden) om den kommandant te verzoeken van die wagt te stellen binnen in de gevangenis, terwyl de gewapende borgers de wagt van buyten zouden houden.

De gezanten van den Baron wierden, doór de generaels De Bylandt, Aberson en Vauthier zeer wel onthaeld, en hunne vraegd wierd toegestaen. Maer den generael De Bylandt liet hooren, *dat hy den zelven dag vele hulptroepen ging ontfangen, dat hy met den onderstand der zelven, den gewoonelyken dienst van alle de posten zou kunnen hernemen, en dat hy dan de borgers van dien last zou ontslagen.*

De officieren naer het stad-huys wedergekeerd zynde, verhaelden aen den kommandant, wat den generael De Bylandt hun gezegd had; zy voegden 'er by, dat de gewapende borgers niet zullen gedoogen, dat 'er nog troepen zullen in de stad komen. En waerlyk zoo haest

Digitized by Google

het bekend was, dat 'er nieuwe troepen naer Brussel in optogt waeren, wierden alle de gemoederen ten hoogsten verbitterd : seffens kwamen de officieren van alle de borgerlyke wagten naer het hoofd-kwartier, zeggende, *dat men van zin was van aen de intrede der troepen met geweld te wederstaen.* Men sprak van *barricades* te maeken, en van het volk tot de wapens te roepen, om de borgers-wagt te helpen. In een woórd geheel de stad wierd op eenen oogenblik gedompeld in alle de benauwdheden der voórgaende dagen.

Nogtans den Baron d'Hoogvorst, na de zaek met eenige leden van den raed der Magistraet rypelyk overwogen te hebben, besloót van seffens aen de hollandsche generaels te gaen vertoonen den stand der zaeken : hy nam met zich de graeven Van der Burgt en De Bocarné, de heeren Fleury, Palmaert en Pletinckx, officieren der borgerlyke wagt.

De hollandsche generaels ontfingen den kommandant en zyne officieren met veél agting en beleéfdheyd : den ouden generael Aberson verklaerde openlyk, dat hy en zyne medegezellen wenschten van alle voordere bloedstorting te voórkomen; hy zegde ook, dat hy en de andere generaels, al hadden zy twintig duyzend mannen onder hun bevel, niet eenen man zouden gebruyken tegen de stad, indien dit een nieuw gevegt moest veroorzaeken, en dat hy zich met de Belgen vereenigde, om de herstelling der verongelykingen (*redressement des griefs*) te vraegen.

Terwyl dat den Baron d'Hoogvorst vertoefde om weder-te-keeren naer het stadhuys, zag men eene groote beweging in het hoofd-kwartier doór de menigvuldige berigten, die daer aengebragt wierden over de uytterste oploopenheyd der gemoederen, welke men vreesde niet lang te kunnen tegenhouden. Het was dan, dat vele borgers het stadhuys opliepen, en drongen tot in de zael der raed-plegingen van de regering die, op hun verzoek, besloót van seffens eene kommissie te zenden

Digitized by Google

naer het hoofd-kwartier der hollanders, om te vernemen, of de vraeg van den baron d'Hoogvorst toegestaen was. Deze kommissie vertrok ten twee ueren, en zy ontmoette welhaest den Baron met de andere officieren die van de hollandsche generaels de verzekering hadden gehad, dat 'er geene nieuwe troepen zouden in de stad komen; dat de genen, die op de *place des Palais* waeren, daer zouden stil blyven op de borgblyving, dat het goed order, doór de borgerlyke wagt, zou gehandhaefd worden, en dat dezen stand van zaeken zou onderhouden worden tot de wederkomst van eene deputatie, welke de borgers zouden naer den koning zenden, om hem hunne wenschen voór de herstelling der verongelykingen bekend te maeken.

Den generael De Bylandt heéft dan seffens eene ordonantie of bode te peêrd gezonden naer de troepen, die op Brussel trokken : dezen bode wierd vergezelschapt doór Mr Pletinckx, officier van de borgers-wagt.

Terwyl zy hunne zending volbragten, zyn 'er verscheyde leden van de generaele en provinciaele-staeten, vele advokaeten, kooplieden en fabrikanten, ten zes ueren des avonds, op het stadhuys byeen gekomen : zy waeren doór den Baron d'Hoogvorst aenzogt om te beraeden, of het in deze omstandigheden, niet noodzaekelyk en zelfs dringend was van eene deputatie te zenden naer den koning, om hem de wenschen van het volk kenbaer te maeken, en hem voór-te-leggen de verongelykingen, waer van men de herstelling vraegde.

Den zeer agtbaeren Baron de Secus helderde dit voorstel op met hert en hevigheyd. Nogtans den Baron d'Hoogvorst, den Graef De Merode, Palmaert en Van De Weyer gingen de regering verzoeken van deel te nemen in de raedpleging : zy antwoórdde, dat zy niet afkeurde van eene deputatie te zenden naer den koning, maer *dat haere reglementen haer verboden van de raedpleging by-te-woonen.* Het was nu wel tyd om te spreken van reglementen!!

Digitized by Google

Den Baron De Secus stelde dan deze twee vraegen voór :

1° *Zal 'er van wegens de vergaderde borgers eene deputatie gezonden worden naer den koning?* men antwoórdde van alle kanten : jae! jae!

2° *Waer mede zal zy belast zyn?*

Mr Van De Weyer, om geenen tyd te verliezen met tê spreken over de menigvuldige voórwerpen, waermede de deputatie moest belast zyn, stelde voór van seffens een ontwerp op te stellen van het adres, dat men aen den koning wilde voórdraegen. Dit adres wierd gemaekt, en des avonds in eene tweede byeenkomst goed gekeurd. Men koós terstond vyf persoonen, die de deputatie moesten uytmaeken. Deze heeren, weêrdig om zoo eene edele maer gevaerlyke zending te volbrengen, maekten zich seffens veêrdig om in den nagt te vertrekken.

Ondertusschen was de ordonantie van den generael De Bylandt met Mr Pletinckx terug gekomen : dezen verhaelde, dat hy omtrent Mechelen ontmoet had twee regimenten voetsvolk met acht stukken kanon, en dat den kommandant van deze troepen gehoorzaemd heêft aen het bevel van zynen optogt te staeken : het zelve heêft plaets gehad van wegens een regiment hoezaeren, die van Gent naer Brussel in optogt waeren.

Den Baron d'Hoogvorst liet, den zelven avond, deze goede tyding weten aen de borgers doór de volgende afkondiging :

« Het gerugt had geloopen, dat 'er troepen optrokken naer Brussel. Den kommandant van de borgerlyke wagt haest zich om bekend te maeken, dat de militaire oversten bevel gegeven hebben, om die te beletten van in de stad te komen... En dat zy geboden hebben van allen optogt te staeken. »

« De veyligheyd van de stad van Brussel blyft toebetrouwd aen de dappere borgers-wagt, die tot hier toe zeer wel haere pligt volbragt heêft. »

« Eene deputatie van treffelyke borgers van Brussel gaet vertrekken naer den Haag. »

« In afwagting van des zelfs wederkomst, zullen de troepen, die op het hoog van de stad zyn, stilblyven. De officieren van de borgerlyke wagt hebben zich op hunne eer verbonden van te zorgen dat de zelven geëerbiedigd worden.

« *Brussel* 28 *augusty* 1830. « *Baron* Van der linden d'Hoogvorst. »

Digitized by Google

Den hollandschen generael gaf ook de volgende afkondiging, om de borgers gerust te stellen.

« Wy generael-major, Graef De Bylandt, opper-kommandant van de troepen in Zuyd-Braband, te saemen met de andere militaire oversten dezer stad, laeten weten aen de inwoonders, dat wy overeen gekomen zyn met de voórnaemste hoofden van de borgerlyke wagt van Brussel, dat de troepen, die van daeg in deze stad verwagt wierden, niet zullen binnen komen, zoo lang als de inwoonders zullen respectéren de aengestelde borgerlyke overheyd, en het goed order zullen bewaeren; goed order het welk de voórnaemste hoofden der borgerlyke wagt zich verpligt hebben te handhaeven voór het belang van allen, en het geluk van ider in het byzonder.

« *Hoofd-kwartier van Brussel, dezen* 28 *augusty* 1830.

« *Den opper-kommandant Graef* De Bylandt. »

Het was eene algemeyne vreugd onder de inwoonders van Brussel, als zy vernamen, dat 'er eene deputatie van treffelyke borgers ging vertrekken naer den Haag, óm aen den koning het volgende *adres* aen-te-bieden.

Sire!

De ondergeteekenden, uwe eerbiedige en getrouwe onderdaenen nemen in de moeyelyke omstandigheden, daer de stad van Brussel en andere steden van het Koninkryk zich in bevinden, de vryheyd van tot U. M. te zenden vyf borgers, de heeren *Joseph d'Hoogvorst, den Graef Felix De Merode, Gendebien, Frederik De Secus en Palmaert vader,* die belast zyn van u te verklaeren dat noyt, in zoo eenen gevaerlyken stand, de goede borgers meerder de agting van U. M. en de publieke dankbaerheyd verdiend hebben. Zy hebben, doór hunne onwankelbaerheyd en kloekmoedigheyd, op dry dagen eene zeer bedreygende oploopenheyd gestild, en zwaere wanorders doen ophouden. Maer, Sire, zy kunnen aen U. M. niet verzwygen, dat het misnoegen diepe wortelen heéft; men gevoelt overal de gevolgen van het rampzalig Systema, gevolgd doór uwe ministers, die onze wenschen en onze noodwendigheden miskennen.

« Alhoewel de goede borgers van Brussel nu meester zyn van de beweging; nogtans niets verzekert hun dat zy zelve, indien het volk niet voldaen word, de slagt-offers niet zullen worden van hunne poogingen; zy bidden u dan oodmoedigly, Sire, doór alle de edelmoedige gevoelens, die het hert van U. M. bezielen, van hunne stem te verhooren, en alzoo een eynde te stellen aen hunne regtmaetige klagten. De borgers van Brussel,

Digitized by Google

vol betrouwen op de goedheyd van U. M. en op haere geregtigheyd, hebben hunne mede-borgers tot u niet gezonden dan om de zoete verzekering te bekomen, dat de zaeken, waer over men klaegt, zullen zoo haest hersteld zyn, als gekend.

De ondergeteekenden zyn overtuygd, dat eenen van de beste middelen, om dit gewenscht oogwit te bekomen, zou zyn de spoedige byeen-roeping van de staeten-generael.»

Brussel 28 *augustus* 1830.

Dit adres was geteekent doór vyf-en-veertig zeer aenzienlyke inwoonders van Brussel, onder de welke vele Edelmans, advokaeten, negocianten en andere agtbaere borgers, leden van de borgerlyke wagt.

29 AUGUSTUS.

Indien den voórgaenden nagt zeer stil geweést is, men is dit schuldig aen den iver en waekzaemheyd der borgerlyke wagten. De inwoonders begonnen dan een volle betrouwen te hebben, dat de rust niet meer zou gestoord worden, en zy deden des morgens hunne winkels open, zonder nogtans hunne koopmanschappen voór-te-zetten, om dat het zondag was. Men deelde dezen dag kardoesen uyt aen de borgers, die wapens hadden; en alzoo 'er vele zich aenboden om de wagt te houden, en dat men hun geene wapens kon geven, zoo ging men een verdrag aen om eenige duyzende geweêren van Luyk te doen komen. Verscheyde persoonen, die verdagt waeren van de brandstigting en plundering, bedreven in de fabrieken, die ik boven gemeld heb, wierden aengehouden en in de gevangenis gezet. Dit deéd het gemeyn volk wel wat morren; doch het had de wysheyd van zich stil te houden.

Des avonds hebben de borgers twee stukken kanon naer het stad-huys gebragt, die zy in de kazerne van sinte-Elisabeth gevonden hadden. Men begon aenstonds eene kompagnie van kanonniers te formeren, die daerna met de genen van Luyk zoo grooten dienst aen Brussel en aen geheel het land gedaen hebben.

Digitized by Google

Aenkomst van de Prinsen te Vilvoórden. Zy willen met kryg-volk te Brussel komen. Deputatie gezonde naer Vilvoórden. Barricades.

Eene volkome rust had nu twee dagen te Brussel geheerscht, wanneer zy schielyk wierd gestoord. Immers den koning had in den nagt tusschen den 27 en 28 augustus op zyn kasteel het Loo, tyding ontfangen van het gene 'er te Brussel omging: hy was terstond vertrokken naer den Haag, daer by met zyn ministers eene raedpleging hield, die van zeven ueren des morgens tot middag duerde. Den Prins van Oranje, Frederik en Van Maanen waeren daer tegenwoórdig. Den koning maekte dan het besluyt van den 28 augustus, waer doór hy de staeten-generael tegen den 13 september byeen-riep: maer hy ontfing den zelven dag, nieuwe tyding van Brussel, en den raed wierd nog eens vergaderd. Het was by gevolg van deze raedpleging, die van vier ueren des avonds tot tien ueren duerde, dat Willem den Prins van Oranje en Frederik aenstonds naer Brussel deéd vertrekken *met bevel van aen het hoofd der troepen in de stad te komen.* De Prinsen kwamen den 30 augustus te Vilvoórden, daer de 15de afdeeling met acht stukken kanon zich bevond. Hun eerste werk was van zeer nauwkeuriglyk de batteryen nae-te-zien. zy gingen logeren in de postery. Den volgenden dag (31 augustus) omtrent elf ueren kwam Mr Cruykenbourg, adjudant van den Prins van Oranje, te Brussel met eenen brief voór Mr den Baron d'Hoogvorst. Den Prins verzogt hem van te komen naer zyn hoofd-kwartier te Vilvoórden, om met hem *te handelen over de middelen, waer doór men het misnoegen van het volk zou hunnen stillen, en de opinie voldoen.*

Den Baron vertrok terstond, vergezelschapt van den Baron Vandersmissen, den Chevalier Hotton, den Graef Vanderburch, Rouppe en Silv. Van de Weyer. Deze heeren waeren, van wegens de borgers, belast van aen de Prinsen uyt-te-drukken het verlangen der Brusselaeren *van binnen de stad te komen onder het geley alleen*

Digitized by Google

van de gedeputeérden, op dat zy door hun eygen zelven zouden overtuygd zyn zoo van den goeden geest der borgerlyke wagt als van de borgery, die gelykelyk het besluyt genomen hadden van het goed order te handhaeven EN VAN DE VRYHEYD TE VERDEDIGEN.

De gedeputeérden te Vilvoórden gekomen zynde, wierden seffens ontfangen. Den Prins van Oranje, wilde eerst in het byzonder spreken met den Baron d'Hoogvorst en Rouppe: op het eynde van dit byzonder gespreék, in het welk hy het gedrag van de borgers-wagt van Brussel grootelyks prees, kwam hy by de andere gedeputeérden; zyne stem was ontsteld, en hy had de traenen in de oogen: *myneheeren*, zegde hy, *ik heb myne voórnemens bekend gemaekt aen de heeren, met de welken ik daer gesproken heb. Ziet hier, in schrift, de herhaeling van het geén ik gezegd heb en van myne voórwaerden; overziet 'ze, maekt 'ze kenbaer aen uwe mede-borgers, en Godt zegene u.*

Wanneer deze deputatie naer Vilvoórden vertrok, was de stad nog zeer gerust: maer als 'er nu omtrent vyf ueren verloopen waeren sedert haer vertrek, dan begon het volk te vreezen, dat zy vastgehouden was, en men hoorde op de straeten overal roepen: *naer Vilvoórden! naer Vilvoórden! laten wy onze gedeputeérden gaen verlossen!* alle de winkels wierden gesloten om dat men vreesde voór ongelukkige gevolgen: nogtans men zag de gedeputeérden ten vyf ueren te rug komen, en zy wierden met groote blydschap ontfangen; zy stapten af aen het stad-huys, zy deden een omstandig verhael van hunne zending aen den geheelen Etat-major der borgers-wagt, en zy toonden het volgenden stuk, het welk de Prinsen hun tot antwoórd gegeven hadden, met bevel van het zelve bekend te maeken:

« Gy mogt zeggen aen de braeve borgery van Brussel, dat de Prinsen aen de poort zyn van deze koninklyke residentie, en dat zy hunne armen open doen voór alle de genen, die by hun willen komen: zy zyn bereyd in de stad te komen, omringd van die zelve borgery, *en gevolgd van de militaire magt,*

(die geschikt is om de borgers te helpen in den moeyelyken dienst van waekzaemheyd, welken zy tot nu toe gedaen hebben) zoo haest de onwettige koleuren en vaendels zullen afgelegd zyn, en dat de koninklyke wapens, die eene muisleyde menigte had doen verdwynen, zullen op hunne plaets kunnen hersteld worden. »

« Willem *Prins van Oranje*, Frederik *Prins der Nederlanden*. »

Den Baron d'Hoogvorst en de gedeputeérden hadden aen den Prins geantwoórd, dat zy niet bemagtigd waeren om aen zulke voórwaerden toe-te-stemmen, zonder eerst het gevoelen der borgers van Brussel te raeden te gaen : nogtans de Prinsen hadden verzekerd, dat de troepen in de stad niet zullen komen, voór al eer dat 'er op hunne voórstelling zal geantwoórd zyn.

Zoo haest het bekend was dat de Prinsen wilden in de stad komen, gevolgd van de troepen, en dat zy de brabandsche koleuren wilden doen afleggen, dan begon het volk zich te roeren, de hoofden wierden heet, en men vreesde voór groote wanorders. Den gezant van Spanien verstaen hebbende, dat de stad eene dreygende gedaente begon te vertoonen, ging ten zes ueren by den agtbaeren Baron de Secus, en boód zyne tusschen spraek aen, het welk den gezant van Oostenryk ook deéd. Ten zeven ueren moest men raed-plegen op het stad-huys: Mr de Secus stelde het offer van dienst van de twee gezanten voór aen den Etat-major en aen de borgers, die daer byeen gekomen waeren, om te beraeden of 'er eene tweede deputatie naer Vilvoórden zou gezonden worden. Mr Van de Weyer stelde zich tegen het voórstel van Mr de Secus, en hy riep met hevigheyd uyt: *geene tusschen-komst van vremdelingen in onze zaeken! wy borgers, hebben alleen het goed order staende gehouden, laet ons ook alleen onze zaeken eyndigen. Laet ons onze zaek niet onvolks maeken met de ministers van Spanien en Oostenryk 'er te laeten tusschenkomen! hebben wy onder ons geene mannen, die bekwaem zyn, om de Prinsen te verligten* ?

Digitized by Google

Dit gevoelen wierd met toejuyging aengenomen; maer den Baron de Secus bemerkte zeer wel, dat het misschien voórdeelig zou zyn, indien de ambassadeurs *gedienstiglyk* en op hunnen eygen naem tusschen-kwamen. Daer wierd hun dan een vry-geleyde gegeven om, niet als gedeputeérden maer *in hunnen eygen naem*, de Prinsen te gaen spreken. Daer wierd ook aenstonds eene nieuwe deputatie gekozen, om naer Vilvoórden te vertrekken, ten eynde van veranderingen te bekomen in het voórstel der Prinsen. Deze deputatie bestond uyt den *Baron de Secus, den Prins de Ligne, Max. Delfosse, den Major Baron Van der smissen, den Baron Duval, Techman en Michiels.* Zy vertrokken tusschen zes en zeven ueren des avonds. De menigte omringde hunne voitueren: zy zegden aen het volk, dat al bezig was met kassey-steenen op-te-breken, het inzigt van hunne zending, zy moedigden het zelve aen om zich stil te houden en van voórzigtig te zyn: men antwoórdde: *vive la liberté! vive la deputation!*

Maer nauwelyks waeren zy vertrokken, of de inwoonders, vreezende eenen kwaeden uytslag van de zaek, begonnen langs alle kanten middelen te bereyden om wederstand te doen aen de troepen, indien zy met geweld zouden willen binnen komen. Men maekte *barricades* aen verscheyde poorten; men kapte op de *boulevards* vele boomen af, om daer mede de gemeynschap met het inwendig van de stad af-te-snyden; men zag, op den schaerbeékschen weg, twintig vrouwen eenen balk aenbrengen om de poort af-te-sluyten; de straeten wierden opgebroken, en vele damen zelfs brachten met iver de materiaelen by om *barricades* te maeken.

Men was nog bezig met de stad te versterken, wanneer de gedeputeérden omtrent middernagt, wederkeerden; zy hadden moeyte om binnen de Laeken-poort te komen, ter oorzaek van de *barricades*, die daer, en in de byzonderste straeten, opgeregt waeren; zy verzekerden de borgers, die hun terstond omringden, van

Digitized by Google

den goeden uytval van hunne zending. Nogtans zy waeren in het begin niet zeer vrindelyk van de Prinsen onthaeld geweést, en zy hadden veél tegenstand ontmoet. De onderhandeling was zeer hevig geweést, en alle de gedeputeérden hadden, den eenen na den anderen, het woórd gevoerd, om aen de Prinsen voór oogen te stellen de verbittering die te Brussel heerschte; zy hadden hem gesmeekt van toch een goedaerdig en dapper volk tot den uytersten nood niet te brengen, om eene grauwelyke bloedstorting te voórkomen. Nogtans den Prins van Oranje was lang by zyn voórnemen gebleven van in de stad te komen, gevolgd zynde van zyne krygs-benden : maer schynende zich te bedenken, was hy eenigen tyd alleen gaen spreken met Frederik, en dan met Van Gobbelschroy. Na een kort gespreék, kwam hy weér by de gedeputeérden; de traenen liepen over zyne kaeken, en hy zegde dat hun verzoek toegestaen was, en dat hy zonder krygs-volk zou te Brussel komen (a).

1 SEPTEMBER.

Verzoening tusschen de borgers en het volk. Optogt der hollandsche troepen naer Brabant. Intrede van den Prins van Oranje te Brussel.

Het verdient in aendagt genomen te worden, dat 'er gisteren avond en geheel dezen nagt geene de minste wanorder voórgevallen is. Het gemeyn volk had zekerlyk met een groot misnoegen gezien de spoedige opregting van de borgerlyke wagt, die zoo kloekmoediglyk wederstaen had aen de kwaedwilligen : maer als het gis-

(a) Het kettersch *handels-blad van Amsterdam* sprekende van deze deputatie, zegde : « De Brusselaeren, zoo men zegt, hebben verklaerd in alles te *willen* handelen volgens de grond-wet. Wie heéft hun het regt gegeven *van eenen wil te hebben*? Indien men *den prins de Ligne, en andere groote schelmen van die soórt, voór den kop geschoten had, men zou haest een eynde aen de muytery gesteld hebben.* Het is met eene yzere roede dat men die lieden moet bestieren. » De andere kettersche gazetten van Holland maekten de Belgen uyt voór *booswigten, ondankbaeren, dronkaerds, zinneloozen, oproermaekers, verraeders, roovers, moordenaeren etc. etc.*

Digitized by Google

teren gezien had, dat de borgers, gewapend tegen de stoorders van de rust, ook *de vryheyd van het vaderland wilden verdedigen*, en geene hollanders wilden laeten in de stad komen, dan legde het zyn misnoegen af, dan verzoende het zich met de borgery, dan gebruykte het zyne sterke armen, om te saemen met de borgers de stad te versterken, en het toonde zich bereyd, om eenen dapperen wederstand te bieden aen den Prins van Oranje, indien hy Brussel had durven aenranden. Eer en glorie aen alle de inwoonders van Brussel, die gisteren doór hunne eendragt en doór hunne onwankelbaerheyd den eersten grond-steen van de vryheyd gelegd hebben!

Des morgens zeer vroeg wierden de volgende af-kondiging en order van den dag aengeplakt.

« Zyne koninklyke Hoogheyd den Prins van Oranje zal van daeg, *alleenelyk met synen Etat-major en zonder troepen* aenkomen; hy verzoekt, dat de borgerlyke wagt hem zou te gemoed gaen. De gedeputeérden zyn borg gebleven voór zynen persoon en voór de vryheyd, die hy zal hebben van met de borgerlyke wagt in de stad te komen, en van 'er uyt-te-gaen, als hy het goed vind. »

« *Order van den dag.*

« De heeren Oversten van de Sectien zyn aenzogt van zich dezen dag, ten tien ueren, met geheel hunne Sectie, met hunne wapens en in de beste houding te begeven op de plaets van het stadhuys, daer zy zich zullen in order stellen, om Z. K. H. den Prins van Oranje te gemoed te gaen. Men zal eene kleyne wagt laeten op ideren post. »

Brussel 1 *september* 1830. *Den Major graef* VAN DER MEEREN.

Deze tyding veroorzaekte eene algemeyne blydschap, om dat men zich liet voórstaen dat men nu niet meer moest vreezen dat de menigvuldige troepen, die naer Brussel in optogt waeren, de stad zouden aengerand hebben. En waerlyk de tweede en vyfde verdeelingen voetvolk waeren gisteren avond te Mechelen binnen gekomen; zes batteryen van artillerie te peerd kwaemen den zelven dag te Contich, en een regiment van lanciers ging te Boschout camperen. De garnizoenen van Har-

Digitized by Google

lem en Nimwegen wierden met wagens overgevoerd naer Braband; het geheel *Corps* van artillerie van Breda was al tot Antwerpen gekomen; de lanciers van Utrecht, geheel het garnisoen van Amsterdam, de grenadiers en jagers van den Haag wierden met schepen te Antwerpen aengebragt, om hunnen helden-moed te komen toonen *tegen de wederspannige Brusselaers*, zoo zy zegden. Men rekende alle deze troepen, waer van 'er een deel voór Maestricht en Antwerpen geschikt was, op 25 à 30 duyzend mannen: dus hadden de inwoonders van Brussel wel reden van verheugd te zyn, als zy van den Prins de verzekering bekomen hadden, dat 'er geene troepen zouden in de stad komen.

Terwyl de leden der borgerlyke wagt nu bezig waeren met zich te bereyden voór de inhaeling van den Prins, kwam Mr Cruykenbourg, zynen adjudant omtrent tien ueren in de stad, om aen den Etat-major der borgerlyke wagt te vraegen van voór de inhaeling van den Prins, de brabandsche koleuren af-te-leggen: deze vraeg wierd heel kort en uytdrukkelyk afgewezen, *om dieswille dat den Prins, volgens de over-een-komst moest binnen komen in het midden der borgerlyke wagt onder haere Brabandsche vaendels.* Van Gobbelschroy van dit kort en goed antwoórd kennis gekregen hebbende, vertrok seffens naer buyten, om met den Prins te spreken, en het is waerschynelyk dat hy hem geraeden heeft van op die vraeg niet meer aentedringen.

Omtrent eene halve uer daernae zag men, onder de hevigste toejuygingen, de borgers-wagten van St. Josseten-Noode en van Molenbeek op de groote merkt komen; zy waeren genoodigd geweest, om het inhaelen van den Prins by te woonen. Ten elf ueren stonden alle de gewapende borgers van Brussel, uytgenomen een kleyn getal die de posten moesten bewaeren, in goed order op de groote merkt, die zy geheel bedekten; de acht Sectien waeren daer tegenwoórdig, die men rekende op meer als acht duyzend mannen. De borgers waeren

Digitized by Google

zeer wel gekleed, gelyk op de feest-dagen; hunne wapens glinsterden in eene schoone zonne-schyn; eene ontelbaere menigte van aenschouwers bezettede de vensters van alle de huyzen, en vervulde alle de straeten, die aen de merkt aenpaelen. Omtrent elf en half ueren wierd het bevel gegeven van te vertrekken : dan zag men dit borgerlyk leger zich bewegen in goed order volgens den N° der Sectien; de Compagnien van de genoemde voór-steden waeren aen het hoofd. De vliegende vaendels van Braband, die men besloten had noyt meer afte-leggen, veroorzaekten eene algemeyne verrukking. Maer alzoo de straeten met *barricades* afgesloten waeren, zoo moesten de gewapende borgers verscheyde keeren, doór eenen engen doórgang, op eene rey van twee mannen passéeren; zy trokken voort tot meer als ten halven den *allée verte*, en stelden zich op eene linie van dry mannen diep, die begon van binnen de Laeken-poórt. Eenige duyzende inwoonders van allen slach waeren de borgers-wagt voórgegaen tot aen de Laekenbrug, daer den Prins van Oranjen, in monteéring van generael en vergezelschapt van vier officieren, ten een uer overtrok; hy ontmoette wellhaest de opper-officieren van het borgerlyk leger, die hem beleéfdelyk ontfingen : men hoorde onder de vergaderde menigte eenige stemmen roepen : *vive le Prince!* maer deze wierden overschreeuwd doór *chut! chut! vive la liberté!* de trommels wierden geslagen, de wapens wierden gepresenteérd naer maete dat den Prins de linie der gewapende borgers passeérde, die agter hem seffens hunne rangen formeérden en hem volgden. Hy scheén verbaesd te zyn over hunne schoone houding, en zegde hun verscheyde keeren : *'t is wel, myne vrinden, 't is wel! gy hebt de rust van de stad kloekelyk verdedigd :* duyzende stemmen antwoórdden : *vive la liberté!* Hy ontmoette en herkende Mr Michiels, kapiteyn van de achtste Sectie, die met de tweede deputatie te Vilvoórden was geweést, en die heviglyk gesproken had van het voór-

Digitized by Google

nemen der Brusselaers van hunne stad te verdedigen tegen de troepen; den prins zegde hem : *wel, Mynheer Michiels, gy ziet dat ik myn woórd houde, en dat ik koóm in het midden van U lieden.*

Den prins toonde tot hier toe een lachende gelaet: maer wanneer hy, aen de Laeken-poort, alle de af-gekapte boomen en *barricades* zag, daer hy met groote moeyte kon passéren; wanneer hy zyne oogen liet vallen op eene ontelbaere menigte van borgers en blouwe keélen, die 'er niet zeer vriendelyk uytzagen, dan veranderden de trekken van zyn aengezigt, en hy wierd bleek. Nogtans na dat hy een weynig hersteld was van den eersten indruk, die hy gevoeld had, bleéf hy staen en zegde: *waerom, myne vrienden, zoo veél toestel? hoe hebt gy kunnen peyzen, dat den genen, die zich met zoo groot betrouwen overgeéft aen de borgerlyke wagt, kwam om deze schoone koninklyke woonplaets te verwoesten? waerlyk, myne vrienden, gy zyt kinderen.* NEEN, riep eenen borger met eene donderende stem en kloppende op zyn borst, *neen! wy zyn geen kinderen; wy zyn mannen, die weten wat wy doen en wat men ons wilt doen.*

Den prins, aen het hoofd van den Etat-major van de borgers-wagt, zette zynen weg traegelyk voort : ik zeg *traegelyk :* want hy moest van stap tot stap eene kompagnie van slagters volgen, die onmiddelyk voór hem marcheérden : hun stuer gelaet scheén te zeggen : *wy zullen geen slagt-regt meer betaelen!* zy pronkten met hunne vuyle kleederen, waer mede zy misschien nog den zelven dag in hunne slagt-huyzen gewerkt hadden, en zy waeren gewapend met hunne groote beenhouwers-messen en bylen. Deze vertooning was niet zeer aengenaem om zien, en ik geloof dat zy op vele aenschouwers, gelyk op my, eenen pynelyken indruk heéft gedaen.

Alle de straeten waeren vol volk; alle de huyzen en winkels, weynigen uytgenomen, waeren gesloten, het welk iets vremd en buytengewoonelyk aenboód : nogtans

Digitized by Google

de vensters der stagien waeren open en bezet met nieuwsgierigen. Den prins hield niet op van geduerig te salueéren, en gaf dikwils, inhet voórbygaen, de hand aen de borgers: nogtans hy wierd niet toegejuygd. Op de munt hoorde men eenige stemmen roepen: *vive le prince!* maer duyzende stemmen deden hun zwygen, roepende: *vive la liberte! á bas Van Maanen!* dit geroep wierd in de oude kleerkoopers-straet, zonder ophouden herhaelt. Aen de dry godinnen, daer den toeloop van het volk overgroot was, hoorde men de loclrt wedergalmen doór het eenstemmig geroep van *vive la liberté!* Hier kon hy zyne tranen niet meer wederhouden, en hy zegde: *oui mes amis!* VIVE LA LIBERTÉ! *et vous l'aurez.* Hy meynde langs den Magdalena steenweg zich regt naer zyn paleys te begeven: maer het volk schreeuwde: *par la maison de ville.* Hy trok dan naer de groote merkt, en bleéf staen aen de trappen van het stad-huys, daer de regering hem afwagtte: *ik ben verheugd,* zegde hy, *van u te zien en van my onder ulieden te bevinden; hebt gy geloofd, dat ik gekomen ben, om uwe stad te belegeren? neen, mynheeren, ik ben gekomen als bevrediger. Gy weét dat ik alreeds kommandant-generael van de kommunaele wagt ben; nu benoem ik my kolonel-generael van de burgerlyke wagt. De troepen zyn maer om te vegten tegen de vyand, en niet om te vegten tegen de getrouwe onderdaenen van den koning. Den koning bemind zyne onderdaenen; hy wilt het bloed der Belgen niet vergieten. Gy hebt eenen goeden koning, die u lief heéft. Roept dan met my: leéve den koning!* maer men boód hem een brabansch vaendel aen roepende: *vive la liberté!* den prins stak zynen arm uyt, hy raekte het zelve aen, en riep ook: *vive la liberté!* 'er byvoegende: *vive le roi!* maer het volk herhaelde dit laetste niet.

Den prins verliet dan de groote merkt, om zich te begeven naer zyn paleys, alleenlyk vergezelschapt zynde van zyne vier adjudanten en van eenige ruyters der

Digitized by Google

borgerlyke wagt; hy trok doór de violet-straet en gasthuys-straet, daer hy eene barricade ontmoette; hy gaf de sporen aen zyn peêrd, en hy sprong 'er over met zoo groote snelheyd, dat zyn geleyde hem niet kon volgen. Maer het heêft weynig geschollen, of dezen onvoórzigtigen sprong heêft hem duer gekost, als ook aen de inwoonders van Brussel, die men voór geheel Europa zou beschuldigd hebben van trouweloosheyd en verraedery, indien 'er hem een ongeluk overkomen was. Immers hy kwam byna alleen op eenen vollen galop op de plaets van het paleys van justitie : de borgers, die daer de wagt hielden, niet wetende wat de schielyke aenkomst van eene oranje-kokarde beteekende, stelden zich onder de wapens op het geroep van de schildwagt, die het geweêr alreeds op hem aenlegde : hy dit ziende trok den toom in, en bukte zich agter het hoofd van zyn peêrd : gelukkiglyk den sergeant van de wagt erkende hem en deéd de wapens presentéren. Den prins by de wagt komende met eenen van zyne adjudanten, die hem agterhaeld had, gaf de hand aen den sergeant zeggende: *'t is wel, myne vrienden, 't is wel.* Dan vervoorderde hy zynen weg langs de Ruysbrouck-straet, de Zavel, de Ysere brug, en kwam omtrent 3 ueren in zyn Paleys.

Alle de troepen die, sedert zeven dagen, gekampeérd waeren voór het Paleys van den koning, trokken daer binnen op het aenkomen van den Prins, en het peêrdevolk ging de opene plaets van het Paleys bezetten.

Den prins ontfing terstond de opper-officieren der borgers, en vraegde hun eene wagt om hem te bewaeren, het geén hem toegestaen wierd; hy sprak nog eenigen tyd met hun over het geén hy gezien had; *hy bekende, dat men hem den voórgaenden dag niet bedrogen had over den toestand van Brussel, en hy gaf nog eens de verzekering, dat 'er geene troepen zouden in de stad komen.*

Omtrent zes ueren wierd het volgende stuk bekend gemackt.

Digitized by Google

« AFKONDIGING

Van zyne K. H. den prins van Oranje, in den naem des konings, aen de inwoonders van Brussel.

« Ik heb my met een volle betrouwen begeven in het midden van U lieden : myne gerustheyd is volkomen, om dat zy doór uwe getrouwigheyd gewaerborgd is.

« Het is aen uwe zorg, dat men schuldig is de herstelling van het goed order; het is my aengenaem dit te erkennen, en u daer over te bedanken in den naem van den koning.

« Vervoegt u met my om de rust te verzekeren, *dan zal 'er niet eene krygs-bende in de stad komen,* en ik zal, met de autoriteyten overeen-komende, de noodige maet-regels nemen om de stilte en het betrouwen weder-te-brengen.

Eene kommissie, bestaende uyt de heeren

Den hertog van Ursel, president;
Vanderfosse, gouverneur der provincie;
Wellens, borgemeester van Brussel;
Emmanuël Vanderlinden d'Hoogvorst, kommandant van de borgers-wagt;
Den generael d'Aubermé;
Kockaert, lidmaet van de regentie;
Den hertog van Arenberg (*die op myn verzoek voór die zaek heeft willen mede-werken*);
Stevens, lidmaet der regentie, secretaris;
is belast van my die maet-regels voór-te-stellen. Zy zal morgen 2 september, ten negen ueren des morgens, zich vereenigen in myn Paleys.

Brussel den 1 *september* 1830. WILLEM *prins van Oranje.*

Nogtans men was niet te vreden over eenige leden van die kommissie; en den Baron d'Hoogvorst verklaerde, dat hy geen deel zou maeken van de zelve, ten zy dat 'er eenige leden van de borgers-wagt by gevoegd wierden.

2 SEPTEMBER.

Wederkomst van de deputatie, gezonden naer den Haag, haer rapport. Willem blyft koppig. Afkondiging van den prins van Oranje. Misnoegen van het volk.

Dezen morgen wierd het gerugt verspreyd dat de deputatie, die naer den Haag geweést had, te Brussel wedergekeerd was. Men stak seffens de koppen byeen, en verscheyde groepen vergaderden op de groote merkt. Den baron d'Hoogvorst, om de rust te bewaeren, gaf voór middag eene afkondiging, waer in hy zegde :

Digitized by Google

De deputatie is weder gekomen; zy heéft voldoende tydingen, die bekwaem zyn, om de gemoederen gerust-te-stellen; men is bezig met de zelve te drukken, en zullen u zonder uytstel bekend gemaekt worden. De kommissie is in dezen oogenblik vergaderd in het Paleys van den prins van Oranje, die op myn verzoek de heeren Rouppe en Vandeweyer by die kommissie by-gevoegd heéft.

Men ontfing deze tyding met betrouwen, maer zonder veél genoegen. Doch men hield zich stil : den prins ging zelfs na middag wandelen in de warande, alleenlyk vergezelschapt van twee adjudanten en van den Chevalier Hotton, kommandant van de borgers-wagt te peêrd; hy bleéf dikwils staen, om te spreken met verscheyde persoonen die hy ontmoette, en hy gaf hun vrindelyk de hand. Wanneer hy naer zyn Paleys wederkeerde, vond hy daer den Marquis de Chasteler op schilwagt staen, en zegde : *gy hier, Marquis! gy zyt braef.* Mr de Chasteler antwoórdde : *Prins! alle de Belgen zyn braef, als zy de vryheyd moeten verdedigen. Wy hoópen, dat de beloften dezen keer zullen werkstellig gemaekt worden.*

Des avonds zeven ueren, wierd het rapport van de deputatie, die naer den Haag geweést was, bekend gemaekt, het welk hier by verkorting volgt.

« Wy zyn op den 30 augustus in den Haag gekomen, en wy hebben den volgenden dag audientie van den koning gehad; hy heéft ons wel ontfangen, en na dat hy het adres had hooren lezen, heéft hy gezegd, dat *hy zeer blyde was van onze wenschen voórkomen te hebben met de staeten-generael, tegen den 13 september by-een-te-roepen, het welk den wettigen middel is, om te kennen en te voldoen aen de wenschen van alle de deelen van het koninkryk.* »

« Dan hebben wy gesproken van de responsabiliteyt van de ministers : den koning heéft geantwoórd, *dat sy in de grondwet niet vastgesteld is, en dat sy niet kon ingesteld worden, als met de grond-wet te veranderen.*

« Op ons verzoek van eenige ministers en byzonderlyk Mr Van Maanen af-te-zetten, heéft den koning gezegd, *dat de grond-wet hem den vryen keus geéft van syne ministers; en voór het overige, dat hy niets kon bepaelen, zoo lang als hy zou schynen daer toe gepraemd te zyn; dat hy te vasthoud aen de eer van de koninklyke weérdigheyd te bewaeren, om den schyn te hebben van te wyken gelyk iemand, daer men iet aen vraegd met het pistoól op de keél.* Hy heéft ons eenigzins laeten hooren, *dat hy onze vraeg zou kunnen in aenmerking nemen.*

Digitized by Google

« Wat aengaet het hoog geregts-hof geplaetst in den Haag, hy heéft geantwoórd, *dat die plaets gekozen was na eene rype raedpleging; dat hy voór ket overige zich zal bezig houden met die reklamatie, en dat hy zal peyzen op den middel om alle de belangen te voldoen.*

« Op onze vraegen wegens de ongelyke verdeeling der ampten, zegde hy, *dat het zeer moeyelyk was van idereen te vreden te stellen, dat hy zich met dit voórwerp zal bezig houden, zoo haest het goed order zou hersteld zyn; dat het voóral betaemde, dat de prinsen zyne zonen* BINNEN BRUSSEL KWAMEN AEN HET HOOFD DER TROEPEN, *en aldus deden ophouden den staet van omringing* (etat d'obsession), *voór den welken hy niet kon wyken, zonder een schadelyk voórbeéld te geven aen alle de andere steden van het koninkryk.*

« Na zeer lange bemerkingen op de waerschynelyke rampen, die 'er zouden voórvallen, indien de krygs-magt met geweld binnen Brussel kwam, heéft Z. M. ons verzogt van *te spreken met den minister der binnelandsche zaeken, en van by de prinsen te gaen, als wy te Brussel zullen wedergekeerd zyn.* Op het eynde heéft den koning zynen wensch uytgedrukt, *dat alles terstond zou mogen in rust zyn;* hy heéft ons met een levendig gevoelen gezegd, en verscheyde keeren herhaeld, *wat grooten afschrik hy had van bloed te vergieten.*

« Na eene audientie van twee ueren, hebben wy Z. M. verlaeten, en wy zyn by den minister gegaen, die ons des avonds 8 ueren, ontfangen heéft. Wy hebben hem gesproken van de zelve voórwerpen, die wy aen Z. M. voórgelegd hadden. Alles is hier gehandeld geweést met eene openhertigheyd, die ons groote hoóp heéft gegeven.

« Op verzoek van verscheyde leden van den Etat-Major der borgerlyke wagt, en in gevolge het verlangen van Z. M., hebben de heeren Joseph d'Hoogvorst en Gendebien zich begeven by den Prins van Oranje; zy hebben hem verhaeld den uytval van de zending naer den Haag en den staet der zaeken te Brussel, die zy hem uytgelegd hebben zoodaenig als hy is, zonder iets te veynzen. Hy heéft hun verzekerd, dat hy van de kommissie, die dezen morgen is vergaderd geweést, zeer voldoende gevolgen hoópte, en die bekwaem zullen zyn om te bewyzen zyn verlangen en zyn vast besluyt van aen de wenschen van het land te voldoen; hy heéft hun belast van u te zeggen, *dat hy zich steld tusschen Z. M. en de Belgen, en dat hy onze vraegen zou ondersteunen, om den spoedigsten en volkomensten goeden uytval te bekomen.*»

« Wy hebben dezen morgen vast vernomen, dat de kommissie, vereenigd in het Paleys van den prins, zich iverig bezig houd met het voórwerp van haere zending, en dat 'er haest een zeer voórdeelig besluyt, over uwe verscheyde vraegen, zal gegeven worden.

Brussel 2 september 1830. « Was getcekend van geheel de deputatie.

Digitized by Google

Nauwelyks was dit *rapport* bekend, of men zag het misnoegen overal uytschynen; men zegde en men herhaelde langs alle kanten : *het zyn maer beloften en niets den beloften.* De gemoederen wierden meer en meer ontsteld, wanneer omtrent tien ueren des avonds de volgende afkondiging gedaen wierd.

« Inwoonders van Brussel!

« Het *rapport* van uwe gedeputeérden verzekert u, dat uwe wenschen aen den koning bekend zyn; zy zyn ook bekend gemaekt aen den prins van Oranje, en gy hebt eene gegronde hoóp, dat zy van Z. M. zullen wel ontfangen worden. In dezen staet van zaeken zult gy, vol betrouwen op de woórden van den Koning en op de voórspraek van zyne Koninklyke hoogheyd, gerustelyk daer van de gevolgen verwagten. »

« De Kommissie, belast zynde, niet om besluyten te maeken maer om maet-regels voór-te-stellen, die aen het land voórdeelig zyn, zal het zich tot eene pligt rekenen van alzoo voort-te-gaen in aen Z. K. H. voór te stellen alles, het gene de rust en het betrouwen kan wederbrengen. »

Deze afkondiging, zonder datum, onderteekend doór den Prins van Oranje en doór den hertog van Ursel, deéd geen beter uytwerksel als de bekendmaeking van het rapport; zy wierd overal, daer zy gelezen wierd, uytgefloten, en op de groote merkt verbrand. De beweging wierd daer zoo groot, dat men voór wanorders vreesde. Mr d'Hoogvorst en Mr Vande Weyer kwamen de vergaderde menigte aenspreken, en deden al wat mogelyk was, om de gemoederen te stillen, waer in zy gelukten. De menigte verspreydde zich roepende : *vive le Baron d'Hoogvorst!* en het overige van den nagt is gerust geweést.

3 SEPTEMBER.

Men vraegt de afscheyding van Holland en van Belgien. Den prins vertrekt naer den Haag, om deze vraeg aen den koning voor-te-stellen.

Den dag van den 3 september is gedenk-weêrdig, en zal altyd eene schoone blad-zyde hebben in de jaerboeken van ons Vaderland. Immers het is op dezen dag, dat de borgers, die tot nu toe het waeragtig oogmerk der revolutie niet uytgesproken hadden, zich openlyk verklaerd

Digitized by Google

hebben, en kloekmoediglyk den eenigsten weg zyn ingegaen, die kon geleyden tot de vryheyd van het Vaderland.

En waerlyk de kommissie, die in het Paleys van den Prins vergaderd was, had gisteren nog maer flouwelyk gehandeld; zy had altyd gehaperd in het gene het welvaert van ons Vaderland haer oplegde van voór-te-stellen: maer van daeg heeft zy met alle vryheyd haer gevoelen uytgedrukt. Het is wel mogelyk dat de gedeputeérden van de patriotten van Luyk, die dezen morgen ten 8 ueren te Brussel aengekomen waeren, eenen grooten invloed gehad hebben op de kommissie. Die gedeputeérden waeren gegaen regt naer het kwartier-generael der borgerswagt en hadden daer verklaerd, *dat de inwoonders van Luyk aen de Brusselaers aenboden allen onderstand, die men zou noodig oórdeelen in mannen, fusieken, oórlogs-behoeftens en zelfs in artillerie.* Hoe het zy of niet, de kommissie liet ten tien ueren aen den prins weten, dat den besten middel, om de rust en het betrouwen te herstellen, was van *de afscheyding van holland en van Belgien te verklaeren*: nogtans, om in eene zaek van zoo groote aengelegenheyd meerder licht te hebben, stelde zy hem voór van de leden der staeten-generael, waer van 'er eenigen te Brussel waeren, by hem te roepen om hun gevoelen te vraegen. Den prins nam dit voórstel aen, en hy verzogt den Graef *de Celles*, den Baron *de Secus*, den Graef *Cornet de grez*, *Barthelemy*, *de Langhe*, en *de Brouckere* by hem te komen, Deze heeren spraken aen den prins met alle vryheyd over den stand der zaeken en over de gesteltenis der gemoederen; zy vertoonden hem, dat *de Belgen vueriglyk verlangden om van holland volkomenlyk afgescheyden te zyn;* zy voegden 'er by dat, *alhoewel de gemoederen zoo zeer verbitterd waeren, nogtans de Belgen wilden blyven onder de bestiering van Nassauw, en, indien de moeyelykheden uyt den weg geruymd wierden, dat de dynastie van Oranje op de genegenheyd en getrouwigheyd van allen mogt staet maeken.* Den prins nam dit zeer

Digitized by Google

wel aen; maer hy wilde nog meer licht hebben. Hy verzogt by hem te komen de hooge officieren van de borgerlyke wagt, alle de kommandanten van de acht sectien, en verscheyde andere treffelyke inwoonders van Brussel. Den prins ontfing ter zelver tyd eene deputatie, gezonden doór de kommissie van veyligheyd te Luyk om hem het gevaer, dat die stad bedreygde, bekend te maeken. Deze deputatie nam deel in de groote beraeding, die ging plaets hebben.

Alle de genoodigde persoonen in het Paleys vergaderd zynde, heéft den prins hun gevraegd: *welk is uw verlangen?*

De vergadering eenpaeriglyk: « De afscheyding van Holland en van Belgien, die den eenigsten middel is om de verbittering van het volk te stillen. » Mr Moyard vraegde ook in den naem der vergadering, *dat de troepen, die nog in het Paleys van den koning waeren, aenstonds zouden uyt de stad trekken.*

Den prins grootelyks beweégd: *mynheeren! indien ik uwe wenschen gaen voórstellen aen den koning, mag ik verzekerd zyn, dat gy inwendig niet peyst om van Dynastie te veranderen?*

De vergadering: wy willen niets dan de vryheyd en de onaflhangelykheyd van ons land; de afscheyding van den Noórden en van den Zuyden is den eenigsten middel om die te bekomen.

Den prins: *maer beloófd gy dan van getrouw te blyven aen de Dynastie?*

Geheel de vergadering met verrukking: WY ZWEÊREN HET! Den prins: *wilt gy niet fransch worden?*

De vergadering: NEEN! NEEN! wy willen Belgen blyven, maer Belgen die vry zyn en onaflhangelyk.

Den prins: *wel indien de Franschen oyt uwe onafhangelykheyd wilden afnemen, zoud gy my volgen en tegen hun vegten?*

De vergadering: JAE! JAE! wy zullen het doen, als gy ons verzekerd van onze vryheyd, zonder de welke wy niet meer willen leven.

Digitized by Google

Den prins: *zult gy met my roepen: vivat den koning?*

De vergadering: NEEN! niet voór al eer dat onze wenschen verhoord zyn: maer *vivat den prins! vivat de vryheyd! vivat Belgien!* (a).

Dan liepen de traenen uyt de oogen van den prins en van vele omstaenders, die malkander omhelsden in het midden van eene algemeyne verrukking: de hollandsche generaels, die daer tusschen de menigte gemengeld waeren, konden hunne traenen niet wederhouden, uytroepende: *bravo, mynheeren, bravo! zoo moet men aen de prinsen de waerheyd zeggen!*

Den prins zegde dan aen de vergadering «*dat hy ging vertrekken naer den Haag, om de wenschen van het volk aen den koning voór-te-stellen, en dat hy spoedig met zyn antwoórd zal te rug komen.*» Hy vertrok in der daed ten twee ueren uyt Brussel, vergezelschapt van zynen Etat-major en van de borgers-wagt te peêrd, die hy zelf op geheel den weg tot Vilvoórden kommandeérde. Frederik verwagtte den prins met groot ongeduld; hy scheên 'er over ongerust te zyn; hy wagtte hem af op den kassey, en zoo haest hy hem zag, liep hy hem te gemoed. De eerste woórden van den prins van Oranje aen zynen broeder waeren: IK HEB DIE BRIGANDS GEZIEN! nogtans hier vernomen hebbende, dat 'er troe-

(a) Weynige dagen daerna leésde men in de *Arnhemsche Courant* opgesteld doór den dollen dominé Doncker-Curtius: «De oproer-maekers vraegen de afscheyding der twee deelen van het koninkryk: zy weygeren zelfs aen den prins van te roepen: *leéve den koning*, indien hunne wenschen niet voldaen zyn. Wie zyn het, die deze vraeg doen? zyn het de representanten van geheel Belgien? neen! het zyn alleenlyk eenige wederspannige borgers van Brussel en van Luyk met zeven leden van de staeten-generael, onder de welke den veragtelyken de Celles zich bevind. *Ter wapen! de oproerigen onder! het bloed van wederspannigen is geen bloed van broeders.* Dusdaenig is de tael van alle de inwoonders van Holland... En zullen, in weérwil van dit alles, de eyschen van de wederspannigen toegestaen worden, om dat verraeders, gelyk eenen *d'Hoogvorst*, eenen *de Celles*, eenen *de Secus*, eenen *de Brouckere* de onbeschaemdheyd hebben, van op eene smaedelyke wys, *den held van Waterloo* te behandelen?»

Digitized by Google

pen naer Loven gezonden waeren, om die stad aen-te-randen, zond hy seffens bevel aen den generael Trip van zyne optogt te staeken en van af-te-trekken op Campenhout. Hy nam dan zyn afscheyd van de borgers wagt, hun de hand toereykende en nog eens verzekerende *dat hy by den koning zal doen al wat mogelyk is om de wenschen der Belgen*, (die hy zoo even *brigands* genoemd had) *te ondersteunen*. Hy vertrok aenstonds in eene post-chees naer Mechelen, kwam des avonds te Antwerpen, en den volgenden dag 4 september des morgens ten 9 ueren in den Haag. Hy begaf zich regt naer zyn Paleys, daer den koning hem aenstonds ging spreken en hem het grootste misnoegen toonde, om dat hy met de troepen in Brussel niet in getrokken was en, onder de brabansche vaendels, zyne intrède gedaen had aen het hoofd der gewapende borgers: maer zyne gramschap berstte geweldig uyt als zynen zoón hem *de vraegen der Belgen* voórlegde. Willem deéd onmiddelyk zynen geheymen raed byeen komen om maetregels te nemen, en den volgenden dag teekende hy die ongelukkige proklamatie van 5 september, we ke ik in het vervolg zal geven.

Ondertusschen zoo haest den prins van Brussel vertrokken was, hebben alle de troepen de stad verlaeten en zich naer Vilvoórden begeven, ingevolge de overeenkomst, die de gewapende borgers met hem gemaekt hadden, gelyk men ziet uyt de volgende afkondiging, die ter zelver tyd bekend gemaekt wierd.

« Inwoonders van Brussel!

« Zyne koninklyke hoogheyd, den prins van Oranje, komt van ons aen-te-bieden van aenstonds te vertrekken naer den Haag, ten eynde van zelf onze vraegen aen Z. M. voór-te-stellen: hy zal de zelven met allen zynen invloed ondersteunen, en hy heéft alle reden om te hopen, dat zy ons zullen toegestaen worden. »

« Terstond na zyn vertrek zullen de troepen uyt de stad trekken. »

« De borgerlyke wagt verpligt zich op het woórd van eer, van geene verandering van Dynastie te gedoogen, en van de stad en byzonderlyk de paleyzen te beschermen. » Brussel 3 september 1830.

Digitized by Google

Deze afkondiging was onderteekend doór 21 officieren van de borgers-wagt, en doór den geheelen Etat-major van de Hollanders : leeger stond : *gelykformig aen de waerheyd*,

WILLEM *Prins van Oranje.*

Laet ons nu eenen oogslag geven op het gene 'er in tusschen tyd in andere steden van Belgien voórgevallen is.

Opstand te Loven. De Hollanders uyt de stad gejaegd. Trip gaet de Lovenaers aenranden. Hy moet aftrekken.

De voórvallen van Brussel van 25 augustus waeren des anderen dags al vroeg te Loven bekend. De regering nam geene maet-regels, om het goed order te bewaeren dan in den namiddag, en deze konden seffens niet uytgevoerd worden. Des avonds en de volgende dagen was 'er eene groote woeling onder het volk. De borgers-wagt stelde zich op de been om met de schuttery het goed order te bewaeren : maer het willekeurig gedrag van eenige officieren van deze laetsten verbitterde meer en meer de gemoederen van het volk.

Op zondag, 29 augustus zag men, des morgens, eenige persoonen met de Brabandsche kokarde te voórschyn komen; en omtrent elf ueren kwam Mr Thielens op de groote merkt, draegende een Brabandsch vaendel, het welk hy ging planten op de trappen van het stad-huys. Deze onverwagte verschyning van onze vaderlandsche koleuren wierp de verwarring in de regering, waervan 'er eenige leden meer smaek vonden in het Oranje-koleur. Men begon terstond raed-te-plegen, of men het Brabandsch vaendel zal aennemen; en na eenen hevigen wederstand van wegens eenige mannen, wierd 'er besloten, dat men het zelve zal opsteken. Mr P. Remi-Mastraeten kwam dit besluyt aen het volk op de Merkt aenkondigen, het welk eene algemeyne vreugd veroorzaekte. De Brabandsche kokarde wierd dan van alle de borgers opgesteken, en men peysde, dat alles nu zou stil blyven, om dat het garnizoen onzydig scheén te zyn in alles wat 'er gebeurde.

Maer men had bemerkt, dat de militaire overheyd bedektelyk, uyt verscheyde plaetsen, veél buskruyd en

Digitized by Google

kardoezen naer de kaserne had doen overdraegen, en daer wierden verscheyde kwaede gerugten verspreyd wegens het gedrag van Mr Gaillard, kommandant van de stad : men beschuldigde hem dat hy vele fusieken, die voór de borgerlyke wagt geschikt waeren, heymelyk van het stad-huys had doen afhaelen, en dat hy buytengewoonelyke munitien in de kaserne vergaderd had : hy loochende dit, en zegde « dat die gerugten verspreyd wierden doór zyne vyanden, om hem aen de inwoonders haetelyk te maeken; hy verzekerde *op zyn woórd van eer*, dat alles wat men hem optygde, valsch was, en dat hy noyt zou gedoogen, *dat 'er eenen fusiek-schoót op de borgers zou geschoten worden.* » Dit antwoórd, dat hy meermaels herhaeld heéft, voldeéd niemand als de regering, die in hem alle haer vertrouwen gesteld had.

Nogtans de ongerustheyd van het volk groeyde aen, en het verzamelde op de groote merkt en voór de kaserne. De schuttery wilde die verzameling verstrooyen : maer ongelukkiglyk zy gebruykte hier eene straf-heyd, die niet te pas komt dan in den uytsterten nood, en die in zulke omstandigheyd altyd gevaerlyk is : het volk wapende zich met steenen, en men vreesde, dat 'er ging gevogten worden. De heeren De Neéf, Paschal D'onyn en Van Meenen kwamen 'er tusschen, en deden met goedheyd zoo veél, dat de verbittering van het volk gestild wierd; de verzameling verminderde, de rust scheén hersteld te zyn, en de troepen hielden zich stil in hunne kaserne. Nogtans de borgerlyke wagt en schuttery bleven onder de wapens, en deden geduerig de ronde, het welk aen het volk niet zeer behaegde.

Maer het gerugt dat 'er vele troepen van Holland naer Braband kwamen, en dat den koning zynen minister Van Maanen niet wilde afzetten, bragt eene ongelooflyke verbittering voort. Eene groote menigte van volk vergaderde den 2 september, op de Merkt; eenige gingen naer het stad-huys en vraegden wapens, altyd

Digitized by Google

verzekerende, dat 'er eenen *depot* van fusieken in de kaserne was. Den kommandant van de stad kwam by het volk, en *zwoór op zyne eer, dat daer geen wapens noch munitien waeren :* nogtans de menigte hield het tegenstrydig staen, en wilde 'er de proef gaen van nemen : zy liepen naer de kaserne; de poort wierd na eenig geweld open gedaen, en in dien oogenblik gaven de hollanders vuer op de menigte, waervan 'er dry dood bleven, en verscheyde wierden gekwetst. De schuttery dit hoorende begaf zich derwaerts, hebbende haeren kommandant den heer Paschal d'Onyn aen haer hoofd. Mr Gaillard vergezelschapte hun, belovende van *regt te doen en alles te herstellen.* De schuttery omtrent de kaserne gekomen zynde, bleéf staen op eene kleyne afgelegenheyd. Gaillard stapte alleen voóruyt; hy belde verscheyde keeren, en op het openen der poort, kwam 'er eene groote bende van het garnizoen tot op de straet en gaf schielyk vuer op de borgers : gelukkiglyk dat dezen, op eenen leegeren grond staende, niet getroffen wierden van de kogels, die zy boven hun hoofd hoorden snorren. De gramschap van het volk kende dan geene paelen meer; zy wierpen zich als briesschende leeuwen op de moordenaeren, waervan 'er eenigen gekwetst wierden; anderen legden de wapens af, en vlugtten langs den hof der kaserne ; het overige met het grootste deel der officieren en den kommandant liepen de stad uyt; zy begaven zich langs de dorpen en omwegen by het *corps* van den generael Trip, die dan tusschen Loven en Mechelen geposteérd was; een ander deel liep naer Thienen, daer het byna geheel ontwapend aenkwam.

De borgers nu meester zynde van de kaserne, vonden daer *eenige honderde fusieken, poeyer en kardoezen,* die aen de Lovenaers wel te pas gekomen zyn.

De Regéring had haeren post verlaeten : de borgers stelden dan seffens een kommissie van veyligheyd aen, om te waeken voór de verdediging van de stad, en voór

Digitized by Google

de bewaering van het goed order: zy namen ook het besluyt, van geene hollandsche troepen meer te laeten in de stad komen.

Nogtans prins Frederik verstaen hebbende, wat 'er te Loven voórgevallen was, gaf aen den generael Trip bevel van derwaerts op-te-trekken, en van doór het geweld der wapenen de oproerigen te dempen. Trip trok op met eenen hoop lanciers en dragonders, met zes honderd mannen voet-volk en vier stukken kanon. Die mannen waeren zeer verheugd van naer Loven te gaen om den volgenden zondag, de kermis by-te-woonen. Maer de Lovenaers besloten van die kermis-gasten met alle mogelyke *krygs-eer* te ontfangen. Een deel der borgers, die wapens hadden, trok naer de vesten, terwyl een ander deel van mans, vrouwen en kinderen de straeten afsloten met *Barricades*. Den goeden Trip kwam, vrydag 3 september ten 10 ueren des morgens trotselyk voór de stad: hy wierd met fusiek-kogels onthaeld, en bleéf met zyn gezelschap schielyk stilstaen. Mr Paschal d'Onyn en verscheyde leden van de Regering, die dan wederom te voórschyn gekomen was, trokken de stad uyt om met den kommandant in onderhandeling te treden: maer de onderhandeling wierd tweemael afgebroken. Dit duerde wat te lang, want het was nu al vyf ueren na middag. De Lovenaers ziende, dat hunne vrienden geenen lust hadden om binnen te komen, en dat zy ook wat moeyelyk waeren om af-te-trekken, namen het besluyt van hunnen af-togt gemakkelyk te maeken: zy trokken gewapender hand de stad uyt, en gingen de hollanders met loode ballen begroeten: eenen hollandsche officier wierd gedood, en verscheyde soldaeten wierden in den eersten aenval gekwetst; dit wierp de wanorder in hunne rangen, en het was in dezen oogenblik dat Trip het geluk had van het order van Vilvoórden, daer ik boven van gesproken heb, te ontfangen, het welk hem seffens déed te rug trekken naer Campenhout. Verscheyde Lovenaers zyn in dien aen-

Digitized by Google

val gekwetst geweést. De lanciers hebben eenen vremdeling, die geene wapens had en niets gedaen had, gevangen, gesabeld en eyndelyk dood geschoten om hunne woede te voldoen.

Beweging te Luyk. Eene deputatie word naer den Haeg gezonden en eene andere naer den prins van Oranje te Brusel. Beroerte onder het volk.

Zoo haest de voórvallen van Brussel, op den 26 augustus des avonds, te Luyk bekend waeren, zag men eene zekere roering onder het volk. Een deel van de stedelyke en militaire overheyd bleéf geheel den nagt op de been. Den volgenden dag des morgens deéd den gouverneur, Mr Sandberg, afkondigen dat 'er eene *kommissie van veyligheyd* aengesteld was: deze bestond uyt veertien persoonen, waervan Mr d'Oultremont president was. Daer wierd ook eene borgerlyke wagt te voet en te peêrd opgeregt. Den kommandant van de stad, op verzoek van den kommandant der schuttery, liet toe dat alle de posten, die doór de soldaeten bezet waeren, zouden bewaerd worden doór de borgers, die hy ook van kardoezen voórzag. In den nagt tusschen den 27 en 28 augustus is 'er eene deputatie van dry treffelyke borgers naer den Haag vertrokken, te weten de heeren Raikem, De Leeuw en Dechamps, die belast waeren van aen den koning een petitie te draegen, waerin men vraegde de volkome herstelling van alle de verongelykingen, daer het volk over klaegde.

Op den 28 des morgens ging de borgers-wagt, vergezelschapt van veél volk naer het stad-huys met een Luyks vaendel, *rood en wit;* en zy wierden op hunnen doórtogt heviglyk toegejuygd. De kommissie ziende, wat het verlangen der borgers was, deéd het Luyks vaendel op het stad-huys uytsteken tot groot genoegen van de menigte, die de Merkt vervulde. Seffens zag men het zelve vaendel waeyen op de poort *Amercœur*, op den thoren van *saint-Paul* en op het Paleys van justitie. Na middag zag men verscheyde soldaeten vreédsaemlyk

Digitized by Google

wandelen met borgers, die met de Luykschе kokarde vercierd waeren. Alles was zoo gerust, dat men van wegens het volk geene wanorders te vreezen had. Eenen winkel omtrent het stadhuys, daer men *kokardes* verkogt, wierd als belegerd doór het gemeyn volk, het welk daer ging koopen : *dringt zoo sterk niet,* riep eenen van het volk, *men zou zeggen, dat wy willen plunderen. — Plunderen,* antwoórdde eenen anderen, die zeer arm gekleed was, *wy slagen 'ze dood, die zouden plunderen.*

Den 30 augustus liep het gerugt, dat 'er troepen van Maestricht op Luyk marcheérden, en dat men het kasteel versterkte. Eene groote menigte van volk vergaderde op de *Batte*, en vraegde wapens met groot geschreeuw, roepende dat het noodzaekelyk was van tegen het kasteel op-te-trekken, De kommissie zond twee van haere leden naer het kasteel : den kommandant bekende, dat 'er in der daed een bataillon moest te Luyk komen, maer dat hy bevel gezonden had van te Tongeren te blyven. Dit was genoeg, om het volk voór dezen oogenblik stil te houden. Nogtans den gouverneur van de provincie, op verzoek van de regering, zond den volgenden dag eenen brief aen prins Frederik, om hem te bidden van geene troepen te doen naer Luyk optrekken, uyt vrees dat de verbittering van het volk zou kunnen uytbersten.

Ondertusschen was de deputatie, die naer den Haag gegaen was, te Luyk weérgekeerd. Zy deéd den 2 september haer rapport aen de kommissie, en zy had geenen beteren uytval gehad als de deputatie van Brussel, die zy in den Haag ontmoet had; den koning had niets toegestaen, en zelfs niets beloófd. De gedeputeérden hadden sterk aengedrongen by den koning, op dat hy Van Maanen, die zoo haetelyk was aen het volk, zou afzetten : Z. M. had geantwoórd, *dat hy konstitutionnelen koning was, dat hy alle zyne konstitutionnele regten moest bewaeren; dat zynen eed en zyn devies*

Digitized by Google

waeren van de grond-wet te handhaeven, en dat hy niet verstond, dat men hem des aengaende de wet gaf

Wanneer het volk vernomen had, dat de gedeputeêrden niets in den Haag bekomen hadden, liet het een geweldig misnoegen blyken, en het begon openlyk te doen zien, dat het niet van zin was van zich nog langer, doór den hollander, te laeten verdrukken. Indien het dezen dag zyne gramschap nog niet liet uytbersten, de reden was, dat het zich niet wilde stellen in de pynelyke omstandigheyd van de schuttery en borgers-wagt te bevegten : maer men zag wel, dat die gedwonge stilte niet lang kon dueren. Het is hierom dat de *kommissie van veyligheyd* goedvond van aenstonds eene deputatie naer Brussel te zenden om aen den prins van Oranje kennis te geven van de gevaerlyke gesteltenis, daer Luyk zich in bevond.

Den volgenden dag, 3 september, hebben de schuttery en de borgers-wagt de wapens afgelegd, zeggende dat zy het ampt van de policie niet meer wilden bedienen, en alleenlyk waeken om eenige lanteêrnen te bewaeren. Nae middag zag men het volk en de werklieden zich vereenigen en tegen den avond waeren 'er meer als twee duyzend menschen vergaderd op de merkt, roepende, dat men hun moest wapens geven. Maer alzoo de kommissie hun niet konde, of misschien niet wilde voldoen, gingen zy by verscheyde kooplieden, en maekten zich meester van omtrent 2,500 geweêren; zy vervoerden de zelven naer eenen grooten zael, daer zy hun wagthuys van maekten. Dit gedaen zynde, kozen zy hunne oversten, die hunne naemen opschreéven, en hun de geweêren uytdeelden op voórwaerde, dat zy aen de eygenaers getrouwelyk zullen weêr gegeven worden, *als de vryheyd zal verzekerd zyn*. Mr Charles Rogier wierd van het volk kolonel benoemd: dezen kloekmoedigen Belg heéft veél dienst gedaen aen het Vaderland. Zy kwamen ook overeen, dat den eersten, die zou durven plunderen,

Digitized by Google

zou voór den kop geschoten worden. Sedert dan begonnen zy kardoesen te maeken, en zich dagelyks te œffenen in de wapens, *om*, zegden zy, *de Brusselaers te gaen helpen indien zy aengerand wierden.*

De gedeputeérden van Luyk, die doór de kommissie naer Brussel gezonden waeren, deden den 5 september, een rapport, waer in zy zegden:

» Wy zyn den 3 september, op den middag, by den prins van Oranje binnen gebragt; wy hebben met openhertigheyd, en zonder iets te verzwygen, uytgelegd de groote verbittering, die te Luyk heerschte in den oogenblik van ons vertrek. Wy hebben aen den prins doen zien, als de byzonderste oorzaek van die verbittering, *ten eersten* den uytstel van het gouvernement in eenen voórzigtigen maet-regel te nemen, die bekwaem is om te toonen, welken weg het wilt volgen; *ten tweeden*, de aenkomst van meerder troepen op het kasteel en het gerugt, dat geduerig verspreyd word over den optogt van nieuw krygs-volk naer onze stad....

» Wat aengaet de maet-regels, die het gouvernement moet nemen, heéft hy geantwoórd, dat hy ging vertrekken naer den Haag, om aen Z. M. te onderwerpen het voórstel, het welk de kommissie van Brussel, doór hem aengesteld, gedaen had.

« Wat aengaet den optogt der troepen naer Luyk, den prins heéft ons verzekerd, dat hy alreeds het besluyt genomen had, van allen optogt van troepen te doen ophouden; dat hy daerover ging spreken met prins Frederik, om te saemen met zynen broeder een bevel te doen afkondigen, het welk alle onzekerheyd zou weg nemen, en dat daer van een officiéel berigt, aen de regering van Luyk zou gegeven worden. »

Deze beloften van den prins, en het voórstel gedaen doór de kommissie van Brussel om eene afscheyding te maeken van holland en Belgien, hebben de gemoederen gestild: maer deze stilte heéft niet lang geduerd.

Bergen verklaert sich voór de vryheyd. Borgers-wagt opgereyt. Zy verovert alle de posten. Overeenkomst tusschen de borgers en militairen.

De inwoonders van Bergen hadden op den 26 augustus vernomen wat 'er te Brussel gebeurd was. Den volgenden dag des avonds kwam 'er eene ontelbaere menigte van volk en van werklieden op de groote merkt byeen, die geduerig riepen: *vive la liberté! à bas Van-Maanen!* den borgemeester en den general Duvivier,

Digitized by Google

kommandant van de stad, gingen het volk met goedheyd aenspreken, verzoekende van naer huys te gaen : het volk liet zich gezeggen, en ging weg zonder eenig wanorder te bedryven. Nogtans de Regering was zeer ongerust, en zy verzogt, den 28 des morgens ten 5 ueren, de borgery van de wagt op-te-trekken, ten eynde van het goed order te bewaeren, en de eygendommen te beschermen. De borgers haestten zich, om aen dit verzoek te voldoen ; en ten negen ueren was de borgerlyke wagt geformeérd : zy kozen zelfs hunne officieren, en zy benoemden den baron Duval hunnen kommandant. Dan deden zy de ronde doór geheel de stad, en zy vervulden alle de posten te saemen met het garnizoen; het overige van de soldaeten kreég bevel van in de kazernen te blyven.

Maer alzoo versheyde benden van volk de stad geduerig doórkruysten, zoo wierd de geheele borgers-wagt aenzogt van nae middag ten dry ueren, op de merkt te vergaderen, om *revue* te passéren. Men was zeer verwonderd, als men den gouverneur Mascar, die aen de borgers zeer haetelyk was, daer zag verschynen met zynen staetsi-kasak tusschen de oversten van het garnizoen : hy deéd aen deze laetsten eene aensprak, welke de borgers niet wel konden hooren, maer waervan zy den zin genoeg verstonden, als zy hem hoorden eyndigen, roepende : *vivat den koning !* Doch den baron Duval stelde zich in het midden van alle zyne officieren en onderofficieren, en hy zegde dat de borgerlyke wagt vergaderd was om de veyligheyd van de stad te verdedigen, en om de rust te bewaeren, *van wat kant de stoornis zou komen ;* dat de borgers onder de wapens niet waeren, om eenige gezindheyd eenig militaire of borgerlyk gezag te beschermen, maer alleenlyk om de stad te verdedigen ; dat de borgers-wagt geen andere autoriteyt moest erkennen als de gene, welke zy zelfs aen haeren kommandant gegeven had, en dat alle bevel, komende van eene andere autoriteyt, moest van geender weêrde zyn.» Deze openhertige verklaering van Mr Duval wierd van de borgers met toejuygingen onthaeld.

Digitized by Google

Den volgenden dag, op den middag, wierd 'er op de merkt een *revue* van de borgers-wagt gedaen, om weg te nemen den kwaeden indruk, die den gouverneur gisteren op alle de gemoederen gedaen had. Mascar bleéf dezen keer 't huys met zyn blinkende kleed, en deéd zeer voórzigtig. De Regéring was daer tegenwoórdig, en M^r^ den borgemeester deéd aen de borgerlyke wagt eene afkondiging, waer in hy de Bergenaeren bedankte over hunnen iver en liefde voór het goed order, en hy verzekerde hun, dat de Regering altyd zal overeen-komen met de opinie van de borgers.

De Regering zond, op 30 augustus, een adres aen den koning, waerin zy ophaelde alle de verongelykingen. Dit behaegde aen de Bergenaeren en de stad bleéf eenige dagen volkomenlyk gerust.

Maer op den 3 september verdweén deze vreédzaeme gedaente: immers dien dag waeren 'er vele nieuwsgierigen in het *Caffé-basse* byeen-gekomen, om de journals van Brussel te hooren lezen: terwyl 'er eenen, die op eene taeffel stond, de zelve voórleésde, gaf de vergadering dikwils hevige teekens van goedkeuring. Het voórlezen gedaen zynde, heéft geheel de vergadering zich begeven naer de groote merkt, roepende *vivat Luyk! vivat Loven!* zy hadden allen het zelve gedagt; zy lieten zich voórstaen, dat de Bergenaeren, nae gezien te hebben het kloekmoedig gedrag der Luykenaeren en Lovanisten, niet stil konden blyven, zonder van laf hertigheyd beschuldigd te worden. Dit gepeys bragt hun tot eene daed, waer van zy misschien alle de aengelegenheyd niet voórzien hadden.

Daer liep in de stad een gerugt, het welk hun de gelegenheyd gaf, om hunne verbittering tegen de Hollanders te laeten uytbersten. Men zegde, dat de militaire overheyd van zin was van, in den nagt, de artillerie van het garnizoen naer Brussel te doen vertrekken: deze maere deéd eenen sterken indruk op de borgers, die seffens het besluyt maekten van de wagt te houden aen de *porte*

Digitized by Google

de Nimi, om de kanons te beletten van uyt-te-trekken. Den general Georges kommandant van het garnizoen, en den generael Duvivier, kommandant van de stad kwamen de borgers aenspreken om hun te stillen en te doen aftrekken; zy verzekerden op hun eerlyk woórd, dat 'er niet een kanon, niet een kardoes zou uyt de stad gaen: Mr Duvivier, wiens gedrag altyd zal geprezen worden, had zelf de edelmoedigheyd van zynen degen aen de menigte aen-te-bieden, zeggende: *myne vrienden! neémt my voór borg, dat 'er niet eenen soldaet zal uyttrekken.* Maer de gemoederen waeren te zeer ontsteken, om zoo een vrede-lievende gedrag te bevatten.

De menigte begaf zich des nagts elf ueren naer de *porte de Nimi*, en op weynige minueten hadden zy de Hollanders ontwapend, den kassey opgebroken, en de poort gebarricadeérd. Dan gingen zy naer de *porte d'Havré:* Mr Duvivier kwam 'er seffens tusschen, en deéd, in het midden der bayonnetten, ongelooflyke poogingen om het order te herstellen: maer het heéft weynig geschollen of hy wierd met eene bayonnet doodgesteken. De leden van de Regering, verre van hunnen post te verlaeten, kwamen ook aen de *porte d'Havré* om den oproer te stillen: maer het was hun niet mogelyk het volk te beletten van zich van die poort meester te maeken. Ten een uer na middernagt waeren alle de poorten van de stad bezet doór een deel der borgers-wagt, terwyl het ander deel vergaderd was op de groote merkt. Het garnizoen had zich verschanst in het arsenael van de *porte du Rivage.*

Den generael Georges, nae eenen krygs-raed gehouden te hebben, liet aen de Regering weten, dat de posten in eene fortres doór het garnizoen alleen moeten bezet worden; hy wilde ook dat de borgers-wagt die posten, binnen de twee ueren, zou verlaeten, zoo niet, dat hy zou gepraemd zyn de zelve met geweld te hernemen. Maer den generael Duvivier, die niet opgehouden had van alle de posten van de stad te doórloopen, om het

Digitized by Google

goed order en de rust te herstellen, ging ten dry ueren met eene wagt van voet-volk naer de *porte de France*, om dien post, te saemen met de borgers, te bezetten: zyn zagtmoedigheyd had vele invloed op de borgerlyke wagt, die te vreden was van het gene hy hun voórstelde: hy ging van gelyken met een *detachement* soldaeten naer de *porte du Rivage*, welke de borgers gewillig verlieten.

De leden der Regering, die geheel den nagt op de been waeren geweést, gingen ten vier ueren met de oversten der borgerlyke wagt naer alle de posten, die doór de borgers nog bezet waeren, en zy zegden hun, dat den generael Georges van zin was alle de posten der stad in-te-nemen, laetende aen de borgers den post van de hoofd-wagt; zy baden hun, in den naem van het goed order en van de gemeyne veyligheyd, van wederte-keeren naer hunne gewoonelyke posten. De borgerlyke wagt voldeéd aen dit verzoek, en trok af: ten vyf ueren waeren alle de borgers, die van wagt niet waeren, in hunne huyzen wedergekeerd.

Maer alhoewel de onstuymigheyd, die den geheelen nagt geduerd had, gestild was; nogtans zag men nog eene groote woeling heersschen in de stad: vele groepen van werklieden vervulden nae middag geheel de groote merkt, en schenen kwaede voórnemens te hebben. De borgers wagt vergaderde ten zes ueren op de merkt; men leésde daer verscheyde proklamatien van Brussel af, die aen de borgers en het volk groote voldoening gaven. De tyding, dat men te Brussel de afscheyding van Belgien en holland gevraegd had, wierd met algemeyne toejuygingen onthaelt. Deze goede tyding bragt te wege, dat de eendragtigheyd tusschen de borgers en het garnizoen volkomenlyk hersteld wierd, en het scheén dat de zelve niet meer zou gestoord worden. Den 6den september, des avonds 10 ueren, ontfing de regentie de aengenaeme tyding, dat de ministers in den Haag beslist hadden, dat de afscheyding van holland en Nederland betaemelyk was. Op deze enkele

Digitized by Google

tyding berstte de vreugd langs alle kanten uyt; de klokken begonnen te luyden; geheel de stad wierd verligt, en men hoorde geheel den nagt op alle straeten uytroepen : *vivent les Belges! vive la liberté!* nogtans de borgerlyke wagt deéd geduerig de ronde langs alle straeten, en een deel der zelve bleéf geheel den nagt op de groote merkt, om de openbaere rust te handhaeven; het garnisoen bleéf kampéren in het arsenael en op de vesten van de stad, en alles was zeer gerust. Den volgenden dag tegen den avond deéd de regering het Brabandsch vaendel op het stad-huys opsteken; het wierd van de Bergenaeren begroet met algemeyne en dikwils herhaelde toejuygingen, en idereen hoópte, dat deze vaderlandsche koleuren noyt meer zouden wyken voór de vremde Oranje-vlag, onder de welke men zoo ongelukkig was geweést!

Verklaering van de borgers van Namen. Adres aen den koning. Woeling van het volk. De stad word in staet van beleg gesteld.

Eene talryke vergadering wierp, op den 26 augustus des avonds eene groote onrust onder de inwoonders van Namen : immers men verstond zeer wel uyt de oproerige reden, die het volk in het openbaer voerde en herhaelde, dat men zwaere wanorders te vreezen had. Daer wierd seffens alarm geslagen, de schuttery stelde zich op de been, en men deelde eenige geweéren uyt aen wel bekende borgers, die zich aenboden om het goed order te handhaeven. Zoo eenen maet-regel was dezen keer genoeg, om het volk stil te houden : nogtans daer wierd eene kommissie aengesteld, die belast was van te waeken voór de gemeyne veyligheyd. De gewapende borgers van het vierde kwartier, die den post van het hospitael bewaerden, zonden den 28 augustus aen de kommissie eene verklaering, waerby zy lieten weten *dat zy waerlyk wel de wapens opgenomen hadden om de plunderaers tegen-te-houden, en het goed order te bewaeren; nogtans dat zy bereyd*

Digitized by Google

waeren om de goede borgers te helpen in het vraegen van eene vryheyd, die zy zoo lang te vergeéfsch gevraegd hadden. Zy aenzagen als een pligt van eer van aen-te-kleven aen alles dat de borgery van Brussel, Loven, Luyk en Bergen gedaen had; zy verzogten de kommissie, van deze verklaering voór-te-stellen aen de goedkeuring van de andere kwartieren van de stad, en van de zelve belioorlyk te doen toekomen aen het gouvernement. Deze verklaering, waer in men de liefde voór het vaderland zag uytschynen, heéft den zelven avond een goed uytwerksel gehad: immers daer waeren vele groepen van volk op de groote merkt vergaderd, die de grootste verbittering toonden niet alleen tegen het gouvernement, maer ook tegen de borgers-wagt. Mr Bivort-Barbaix ging in het midden van hun, en zegde, *dat de gewapende borgers het plunderen wel wilden beletten, maer dat zy ook verklaerd hadden, dat zy de vryheyd wilden verdedigen:* seffens hoorde men langs alle kanten uytroepen: *vive Bivort! vive la garde bourgeoise!* en geheel deze menigte van volk, die zoo oproerig scheén te zyn, en daer men zoo van vershrikt was, ging gerustelyk naer huys.

Nogtans de regering had de lafhertigheyd van een deel van haer gezag af-te-staen aen den generael Van Geen, kommandant van de stad, aen wie zy de policie toebetrouwde op voórwendsel, dat de gewapende borgers niet talryk genoeg waeren, om de kwaedwilligen te wederhouden: maer waerom toch deéd zy geene wapens geven aen zoo vele borgers, die zich te vergeéfsch aenboden om de wagt op-te-trekken?

Het volk was zeer misnoegd over den handel van de regering, en begon op zondag 28 augustus, zyne verbittering openlyk te toonen. De borgerlyke wagt nam dan het besluyt van een adres aen den koning te zenden, om te vraegen de geheele en volkomen herstelteuis van alle de verongelykingen. Eene deputatie wierd benoemd om dit adres naer den Haag te draegen; zy

Digitized by Google

vertrok op den 31 augustus des morgens zes ueren, en den generael Van Geen deéd den zelven dag de volgende afkondiging :

« Kwaedwellige menschen zoeken de gemoederen te ontrusten, en de opinie te mis-leyden met uyt-te-strooyen, dat 'er eene militaire magt aengesteld is. Indien de policie van de stad my is toevertrouwd, het is niet als voór de volbrenging van myne pligten, en op verzoek van de borgerlyke overheyd, dat ik wel gewilt heb my daer mede te belasten. Inwoonders van Namen! gy kent my; gy zyt nog indagtig het jaer 1816, wanneer ik alreeds kommandant van uwe provincie was; ik zal u nu doen zien, dat gy dan wel gedaen hebt van in my betrouwen te hebben : mistrouwt u van de kwaedwilligen en zyt verzekerd dat gy my altyd zult vinden daer, alwaer uwe belangen, en uwe belangen allen my zullen roepen. »

Deze schoone beloften stelden niemand gerust; en de borgerlyke wagt besloót van aen de inwoonders van Brussel eene deputatie te zenden, om hun uyt-te-drukken haere verwondering voór hun schoon gedrag, haere aenkleving aen alles dat zy gedaen hadden, en boven al *haer vast voórnemen van met alle haere magt mede-te-werken voór de zegeprael van de zaek van het volk*. Deze deputatie vertrok den 7 september naer Brussel, daer zy van Mr den Baron d'Hoogvorst zeer wel ontfangen wierd. Op den zelven dag deden de gedeputeérden, die van den Haag te Namen weérgekeerd waeren, aen de kommissie een rapport, waer van het merkweérdigste volgt :

« In den Haag gekomen zynde, deden wy doór den minister sekretaris van staet, eene byzondere audientie van den koning vraegen. Wy hadden gehoópt, dat deze ons niet zou geweygerd worden, om dat Brussel en Luyk ons den weg geopend hadden : maer onze hoóp wierd bedrogen, en het doet ons pyn, dat wy aen den voet van den troon niet hebben kunnen uytdrukken de wenschen van onze land-genoten.

« De redenen van de weygering, die men ons gedaen heéft, wierden ons verklaerd doór Mr de Mey de Streéf-kerk, minister van staet. Z. M. doór de hollandsche provincien gekweld in eenen zin, tegenstrydig met den onzen, had besloten *van alle vraeg van eene byzondere of buyten-gewoonlyke audientie te weygeren* (a).

(a) Deze weygering was het gevolg van den raed van Van Maanen, die in zyne *Nederlandsche gedagten*, weynige dagen te voren,

Digitized by Google

«Wy deden nieuwe poogingen om onze zending te kunnen volbrengen: den minister der binnenlandsche zaeken verklaerde ons, dat het aen Z. M. onmogelyk was van ons de gevraegde audientie toe-te-staen.

«Wy besloten dan van op zaterdag 4 september te vertrekken: maer op vrydag avond, omtrent tien ueren, ontfingen wy van den minister der binnenlandsche zaeken eenen brief, waerby hy verzogt van ons vertrek uyt-te-stellen, en zyn verlangen uytdrukte van ons des anderendags te ontfangen.

«Wy voldeden aen zyn verzoek: hy zegde ons, *dat Mr Van Maanen geen deel meer maekte van het ministerie. en belaste ons van u te zeggen, dat het gouvernement voórtaen onze vraegen regtsinniglyk zal overwegen.*

«Onze zending is daer bepaeld; zy heéft in haer byzonder voórwerp niet kunnen volbragt worden....

«Gy zult nu overwegen, of uw adres moet gezonden worden aen Z. M., en of het niet betaemt van maer eene vraeg alleen te doen, te weten *de afscheyding van de twee deelen van het koninkryk*, afscheyding, die alreeds gevraegd is doór vele steden van Belgien...

Eene talryke vergadering hoorde dit *rapport* af-lezen op het stad-huys, terwyl eene veél grootere menigte buyten stond te wagten, om het nieuws te vernemen: alle de toehoorders lieten hunne gramschap blyken, als zy verstonden dat de deputatie niet ontfangen was geweést. Het rapport was wel haest bekend in geheel de stad en, omtrent vyf ueren, kwamen 'er vele groepen van blouwe keélen byeen op de groote merkt en op de kommedie-plaets, daer de twee byzonderste posten van het garnizoen de wagt hadden. Deze posten wierden ten zes ueren afgelost doór andere soldaeten die, in het gezigt van het volk en op bevel der officieren, hunne geweêren laedden. Deze vyandlyke uytdaeging belettede niet, dat de groepen nog talryker wierden. De soldaeten stelden zich in slag-order voór het stad-huys en voór de kommedie; zy plaetsten het canon

had gezegd: «Het schynt dat 'er deputatien van Brussel en Luyk in onze residentie (den Haag) aengekomen zyn, om den koning te hoonen tot zelfs in zyn paleys. Dat die ambassaders van weder-spanningen weten, dat men met verraeders in geene onderhandelingen treéd, en dat de eerste voórwaerde *van genaede* afhangt van de onderwerping.»

Digitized by Google

in de diepte van eene straet, die geleyd naer de *place Saint-Aubin*. Alle de poorten wierden met paelen afgesloten, en de kasernen wierden verschanst. De borgery toonde openlyk haer misnoegen over den handel der militaire overheyd, en de regering vond zich gepraemd van aen Van Geen vertooningen te gaen doen: maer dezen bleéf by zyn voórnemen, en verre van iets te doen om de gemoederen te stillen, hy scheén zyn vermaek te nemen in de zelve meer en meer op-te-hitsen. De verbittering der borgers groeyde dan dagelyks aen; maer Van Geen vreezende van den eenen of den anderen dag overompeld te worden, nam eyndelyk het besluyt van de stad en het kasteel, den 17 september, in staet van beleg te stellen: hy deéd, in eene proklamatie van den zelven dag, de vreedste bedreygingen aen de inwoonders; hy stelde den generael-major Rosin aen, om de borgers, die zich doór *eenig geschrift, woórd of werk* zouden pligtig maeken, volgens krygs-gebruyk (militairement) te agtervolgen en te veroórdeelen; in een woórd hy speélde den dwingeland.

Maer al was de stad in staet van beleg; dit niet tegenstaende vele jongelingen vonden middel, om 'er met hunne wapens uyt-te-trekken, en naer Brussel te gaen: het vertrek van deze dapperen was zekerlyk een groot verlies voór de stad; nogtans de inwoonders hebben op eene roemweêrdige wys, weten te eyndigen met de hollanders, gelyk men in het vervolg zal zien.

Oproer te Brugge. Adres aen den koning. Het volk van Kortryk beloóft Brussel te hulp te komen.

Verscheyde gevangenen waeren tegen den avond van den 28 augustus te Brugge uytgebroken: dit gaf gelegenheyd aen vyf of zes honderd werklieden van omtrent de gevangenis byeen te komen: hun getal groeyde alle oogenblikken aen, en geheel de menigte ging ten negen uren naer de groote merkt. Eene stem laet schielyk den naem van *Sandelin* hooren: *Sandelin! Sandelin!*

Digitized by Google

herhaelt geheel de menigte, die met een afgryselyk getier, naer zyne wooning loopt. Zyne vrouw, zyn kind en twee meyssens waeren 't huys, en zy hadden nauwelyks den tyd om te vlugten. De deur word ingeslagen, de vensters gebroken, alle de kostelyke meubelen op de straet geworpen en verbrand. Bedden, tapyten, kleederen, juweelen, het geld zelfs wierd op dien gloeyenden hoop geworpen.

Ondertusschen eenige voórnaeme borgers waeren naer het stad-huys geloopen om met de Regering te beraeden. Vele leden der schuttery namen de wapens op, en gingen naer het tonneel der verwoesting. Het was 10 ueren. Eenen officier, in plaets van de voórafgaende opeysschingen te doen, doet vuer geven. Een dozyn fusiek-schoten doodden dry of vier persoonen, en vyf anderen wierden gekwetst. Het volk viel dan met steenen op de schuttery en poogde haer te ontwapenen, terwyl de nieuwsgierigen de vlugt namen. De plunderaers ziende dat zy zoo weynig in getal waeren, trokken af, zwèerende van de dood van hunne medegezellen te vreken. Ten 2 ueren na middernagt was het huys van Sandelin en de straet, daer het gelegen is, geheel ontruymd. De schuttery ging dan naer huys, zonder eene wagt te laeten op de plaets der verwoesting.

Deze zorgeloosheyd droeg haest haere vrugten. Des morgens 6 ueren kwam 'er eene menigte, die veél talryker was dan dags te voren, naer het huys van Sandelin. De kelders wierden opengebroken, waervan eenen grooten overdaed in den drank het gevolg was. Het huys wierd langs alle kanten in brand gestoken. De pompiers wilden den brand blussen; het volk verdreéf hun met verwoedheyd, dreygende van de brand-spuyten in stukken te slaen. Het was maer, wanneer het huys van Sandelin geheel verslonden was, dat men aen de pompiers toeliet het vuer te blussen, dat zich in de militaire gevangenis en andere gebouwen veropenbaerde.

Den 29 augustus wierd 'er eene kommissie aenge-

Digitized by Google

steld die, eenstemmig met de Regering, de schuttery afdankte, en eene borgers-wagt instelde onder het bevel van Mr den generael d'Hauw, tot groot genoegen van alle de waere Vaderlanders. Geduerende vier dagen en vier nagten bleéf hy op het stadhuys, daer hy zyn kwartier-generael genomen had. Die kommissie zond twee van haere leden by de heeren deken en pastoors van de stad om hun te verzoeken van hunne poogingen te vereenigen met de genen van de Regering om de rust te herstellen, en van aen het volk te beloven, dat 'er zal brood uytgedeeld worden, dat de ouders van die gedood waeren, zullen geholpen worden, en dat men zal zorg draegen voór de gekweststen. De klergie van Brugge heéft deze zending van vreden met iver volbragt, en heéft misschien meer uytgewerkt op het gemoed van het volk, dan allen toestel der wapenen zou hebben kunnen doen.

Maer tegen den avond van den zelven dag zyn 'er eenige troepen van Gent en Ostende te Brugge aengekomen. De Regering wierd dan wat stouter, en zy deéd den volgenden dag, 30 augustus, eene afkondiging, waerby zy de pastoors en de borgers-wagt bedankte om dat zy medegewerkt hadden tot de herstelling van de openbaere rust; zy verzogt hun van voort te gaen in hunne loflyke poogingen. Dit was zeer wel : maer des anderendags maekte de Regering bekend, dat *het garnizoen met eenpaerige overeenkomst tusschen de militaire magt en de* GOEDE BORGERS *van alle de klassen*, de uytdrukkelykste bevelen ontfangen had, om met kragt te handelen voór de geheele herstelling van de rust en voór de veyligheyd zoo van de persoonen als van de eygendommen; dat by gevolg alle vergadering, op de eerste afvraeging, zal moeten van malkander scheyden, *of dat zy met de wapens zal gescheyden worden.* »

De kommissie die zoo veél gedaen had om de borgerlyke wagt seffens op-te-regten, was zeer misnoegd om dat het garnizoen order had van het geweld der

Digitized by Google

wapenen tegen het volk te gebruyken : van den anderen kant den braeven generael d'Hauw was bloodgesteld aen de lasteringen en listen van zekere *goede borgers*, die vyand waeren van de revolutie : hy en de kommissie gaven hun afscheyd. De Regering stelde aenstonds eene andere kommissie aen, uyt de welke de borgers, die het meeste invloed hadden op het volk, en om hunne liefde voór het Vaderland het meeste bemind wierden, uytgesloten waeren.

Maer wanneer men vernomen had wat 'er te Brussel, tusschen den prins van Oranje en de borgers, den 3 september, overeengekomen was, dan zag de Regering, dat den wind van eenen anderen kant begon te blaezen, en zy besloot van een *adres* aen den koning te zenden om de afscheyding van Belgien en Holland te vraegen.

Het volk van Kortryk, wierd den 30 augustus ook wakker, en zonder veél gerugt te maeken, zette het Mr den borgemeester af; den kommandant van de schuttery had het zelve lot. Eene kommissie van treffelyke borgers wierd benoemd, en de inwoonders van Kortryk, zoo lang verdrukt doór de aenhangers van Van Maanen, haestten zich om hunne liefde voór het Vaderland met alle vryheyd uyt-te-drukken. Zy teekenden en zonden een *adres* naer Brussel, waerin zy zegden :

Brusselaeren! de inwoonders van Kortryk stemmen toe, aen al, dat uwe liefde voór het vaderland gedaen heéft, en zy nemen 'er alle de gevolgen van aen : maekt staet op hunne aenkleving en op de hulp van hunne armen. Dat den hollander den broeder zy van den Belg of zynen vyand. *vryheyd! onafhangelykheyd!*

Verklaering van de borgers van Doórnik. Adres aen den koning. Onbeschoftheyd der hollandsche officieren. Wooling van het volk.

Zoohaest den kommandant van Doórnik verstaen had, hoe de zaeken te Brussel gelegen waeren, gaf hy aen het garnizoen bevel van in de kaserne te blyven, om alle gelegenheyd van twist te vermyden. Den borgemeester nam maetregels om de openbaere rust te be-

Digitized by Google

waeren, en hy verzogt de borgers van zich te wapenen. Zy, ziende onder het volk eene zekere beweging, vergaderden aenstonds en kozen hunne officieren; zy trokken de wagt op te saemen met de schuttery, en het volk bleéf stil. Maer de officieren van de borgerlyke wagt, vreezende dat de ministers zich van de stilde der stad zouden bedienen om te zeggen, dat de inwoonders van Doórnik de zelve gezindheyd niet hadden, gelyk de andere steden, zonden, den 3 september, aen de regering, een *adres*, waerin zy eene verklaering deden van hunne grondregels, op dat hunne stilzwygenheyd niet zou aenzien worden als een teeken van aenkleving aen het ministerie, *het welk*, zegden zy, *ten hoogsten vyandlyk is aen onze provincie.* Zy haelden alle de verongelykingen aen, daer zy over te klaegen hadden, en zy verzogten de regering van die, in een *adres*, aen den koning, te kennen te geven.

De regering zond dan aen Willem een *adres*, waerin zy alle de klagten der borgers aenhaelde; zy deéd ook zien het gevaer dat 'er was in het systema van de ministers te volgen, en zy eyndigde in dezer voegen:

« Daer is eenen middel, Sire, den welken in zynen oorsprong zou doen verdwynen eenen misslag, die den nationaelen geest der Belgen het gevoeligste kwetst, en die van zelfs de herstelling van alle de andere misslagen zou bybrengen: dezen middel is *de afscheyding van holland en Belgien*, en de opregting van twee bestieringen onder de Dynastie van Nassauw, onder den schepter van U. M. »

« God gave dat U. M. dien wensch wel onthaelde, en dat zy het vaderland uyt het gevaer trok! »

Dit *adres*, was zeer aengenaem aen de borgers, en de stad bleéf stil en gerust. Maer de aenhangers van Van Maanen gebruykten alle middellen, om het volk op hunnen kant te trekken; zy deden in de publieke plaetsen de ministeriele gazetten verspreyden, waerin den koning en zyne ministers niet alleenlyk verdedigd en geprezen wierden, maer in de welken de Belgen, op de onbeschaemste wys, gelasterd en veragt wierden. De hollandsche officieren zelve namen de gewoonte van

Digitized by Google

de Belgen, die zy kommandeérden, te noemen : *verken! hond!* zulke scheld-woórden, die de Belgen niet verduldig zouden verdraegen van den kloeksten officier van een beschaefd volk, wierden voór hun overdraegelyk in den mond van laflhertige hollanders; zy begonnen openlyk te murmureéren, en hunne tanden te laeten zien : de hollandsche officieren, voór de welke 'er precies geenen kanon-bal noodig is om hun te doen beven, wierden verveérd, en zy wierden zoo veél te beleéfder en vriendelyker, hoe zy te voren onbeschofter waeren geweést. Dit niet tegenstaende daer was geduerig oneenigheyd tusschen de Belgen en de Hollanders, en den kommandant, om de gelegenheyd van twist weg te nemen, was gepraemd van de eenen op het kasteel te doen logeren, en van de anderen in de kasernen te doen blyven.

Maer terwyl den kommandant bezorgd was om zyne soldaeten stil te houden, had de Regering groote moeyte om het volk in-te-toomen : immers eene groote menigte verzamelde dagelyks tegen den avond, geduerig roepende : *vivent les Belges! à bas les Hollandais.* De Regering deéd op den achsten september het oud vaendel van Doórnik uytsteken, het welk niet behaegde aen het meestendeel der borgers, die het Brabansch vaendel wilden hebben, om te doen zien dat zy eensgezind waeren met de andere steden. Den volgenden dag, 9 september, ontstond 'er nog meer beweging onder het volk, het welk vergaderde in verscheyde kwartieren van de stad; zy doórliepen de byzonderste straeten, zingende een lied, waervan het eynde was : *dat idereen zynen iver toone om te overwinnen of te sterven, om naer Brussel te gaen en het Vaderland te verlossen!*

Nogtans de Regering deéd den 10 september de volgende afkondiging, die zeer wel doet zien, in wat gevaer dat Doórnik zich bevond.

« Oproerige vergaderingen stooren, sedert eenige dagen, de openbaere rust.... Wy gelooven de volgende maet-regels te mooten nemen :

Digitized by Google

» Het is aen een igelyk, zelfs aen de kinderen, verboden van tegen den avond te vergaderen op de groote merkt en op andere plaetsen. De nagt-klok zal ten negen ueren geluyd worden. Al wie van dezen oogenblik af, het zy alleen het zy met anderen, doôr geschreeuw, gezang of ander groot gerugt, de rust der inwoonders zou stooren, zal vastgehouden en volgens de wetten agtervolgd worden. De ouders zullen verantwoôrden voôr hunne kinderen, en de meesters voôr hunne dienst-boden. De arm-meesters zyn verzogt van, ider in zyne parochie, hunnen invloed te gebruyken op de genen, die zy t'huys almoessen draegen, van hun en hunne kinderen te helpen, en van hun te beletten van deel-te-nemen in alle oproerige vergaderingen, gelyk de genen die gisteren en eergisteren des avonds plaets gehad hebben. «

Niet tegenstaende deze proklamatie, de menigte van volk, dat dezen zelven avond vergaderde, was nog talryker als de voôrgaende dagen. Daer wierden dan seffens nieuwe geweêren uytgedeeld aen de borgers, die zich aenboden om de wagt te houden : nogtans het volk kwam naer de groote merkt, als schreeuwende : *vivent les Belges!* de borgerlyke wagt te peêrd deêd eenen aenval, waer doôr het volk verspreyd wierd, zonder dat 'er eenig ongeluk voôrgevallen is. De regering bleêf dan nog by haer voôrnemen van het Brabandsch vaendel niet op-te-steken : zy zal dit maer doen, als 'er bloed zal vergoten zyn, gelyk men in het vervolg zal zien.

Verscheyde deputatien komen te Brussel, om hulp aen-te-bieden. Adres van de regering. De borgers trekken naer Tervueren. Proklamatie van onse gedeputeêrden.

Na dat de troepen op den 3 september uyt Brussel getrokken waeren, was de stad zeer gerust, en men meynde, dat den prins van Oranje welhaest met een voldoende antwoôrd van den koning zou wederkomen : maer niet tegenstaende deze meyning, men geloofde in het algemeen, dat men op enkele beloften van Willem niet meer mogt betrouwen, en dat men zich moest bereyden om, in allen voôrval, onze regten te kunnen verdedigen. Het is hierom dat vele steden en een groot getal van dorpen hunne hulp en onderstand toebragten of aenboden aen de Brusselaers : immers men zag

Digitized by Google

op den zelven dag, 3 september, eene kompagnie van omtrent honderd Luykenaeren, wel gewapend en met vliegende vaendel binnen komen; zy wierden met groote vreugd ontfangen; zy bragten vyf kassen met fusieken, en zy gaven de verzekering, dat 'er een grooter getal van jongelingen van Luyk gingen arriveéren: De hoofdwagt op de groote merkt wierd hun toebetrouwd: maer zy verzogten *van dien post van eer te bezetten te saemen met de Brusselaers, om alzoo den band van liefde, die voortaen altyd zal bestaen tusschen de twee steden, nauwer toe-te-sluyten.* Verscheyde deputatien van Loven, van Aelst, van Ninoven, van Nyvel en andere plaetsen kwamen in het kwartier-generael, om den Baron d'Hoogvorst te verzekeren, dat de inwoonders van die steden voórgenomen hadden van Brussel te hulp te komen. Waver boód 400 wel gewapende mannen aen voór de verdediging van Brussel. Eene deputatie van Charleroy bragt de tyding, dat de borgerlyke wagt en alle de omliggende dorpen bereyd waeren om de hollanders, die ons zouden durven aenranden, gewapender hand terug-te-stooten. Soignies toonde de zelve liefde voór het vaderland. Braine-Lalleud liet weten, dat daer 50 mannen met wapens en 500 zonder wapens geheel gereed waeren om te Brussel de vryheyd te komen verdedigen. Ik laet daer menigvuldige steden en dorpen, die hunnen dienst aen Brussel opofferden.

Den raed der regering wierd ook wakker en zond, op den 4 september, het volgende *adres* aen den koning.

«Sire! Den raed der Regering van de stad Brussel erkend hebbende de oorzaek der buytengewoonelyke bewegingen, die deze stad en Belgien beroeren, is overtuygd, dat zy voortkomen uyt een levendig verlangen van de afscheyding, tusschen de provincien van den Zuyden en van den Noórden, te zien vaststellen. Den raed stemt volkomenlyk toe aen de wenschen der Belgen, die zyne koninklyke hoogheyd den prins van Oranje u, Sire, voórgesteld heéft.

«Den raed bid oodmoediglyk U. M. van die wenschen te verhooren en van innerlyk overtuygd te wezen, dat de bewaering van de dynastie van Nassauw niet eenen oogenblik opgehouden heéft van zynen wensch te zyn en den genen van de algemeynheyd der inwoonders van deze stad.»

Digitized by Google

Dit adres zou misschien het volk wat gestild hebben; maer den onderstand zoo in volk als in wapenen, die men te Brussel ontfangen had, en die nog dagelyks aengeboden wierden, stond de Hollanders niet aen, en zy wilden de gemeynschap van deze stad met de andere steden afbreken. Eene bende van lanciers, die te Cortenberg geposteérd was, hield de diligentien op; zy onderschepte de wapens, die naer Brussel gezonden wierden, en zy dreygde van te wederstaen aen den doórtogt der Luykenaers, die reeds te Loven aengekomen waeren. Dit verbitterde het volk, en het gevaer van de vyandlykheden te zien beginnen naderde alle oogenblikken. Den Baron d'Hoogvorst zond dan Mr Pletinckx naer Vilvoórden, om Frederik te verzoeken van den doórtogt te Cortenberg vry te laeten. Nogtans in de onzekerheyd van een voórdeelig antwoórd, en vreezende, dat den doórtogt te Tervueren ook zou kunnen belet worden, zond hy den Graef Vandermeeren derwaerts, met order van de borgerlyke wagt, die het kasteel van den prins bewaerde, te verdedigen. Dezen Graef trok, den 6 september des morgens omtrent acht ueren, met 97 vrywilligers uyt Brussel: maer voór al eer hy te Auderghem aengekomen was, hebben 31 mannen van de 7ste en 8ste Sectien der borgerlyke wagt zich by hem vervoegd. Terwyl hy zynen weg vervoorderde, kwamen 'er 600 lanciers en kwirassiers te Tervueren, om het kasteel van den prins te bezetten, en alzoo de gemeynschap tusschen Loven en Brussel af-te-snyden. Mr Van Dormael was met tien mannen van wagt op het kasteel, wanneer den vyand daer aenkwam: hy trok af tot aen den ingang van het bosch en hy zond seffens byzondere couriers naer Brussel en Loven, om die schending van de overeenkomst, aengegaen met den prins van Oranje, te laeten weten.

Deze tyding kwam op den middag in het kwartiergenerael, en veroorzaekte eene hevige beroerte. Den raed der borgerlyke wagt vergaderde terstond op het stad-huys, om de noodige maet-regels te nemen. Den Baron d'Hoog-

Digitized by Google

vorst schreéf ter zelver tyd aen den kommandant der ruyters, die Tervueren bezet hadden om hem te voórkomen van de groote responsabiliteyt, die hy ging inloopen, en hy zond nog eenen adjudant naer Vilvoórden, om aen den prins te doen zien, hoe noodzaekelyk het was van aenstonds Tervueren te doen ontruymen, om de bloedstorting te voórkomen.

Ondertusschen was het gerugt verspreyd, dat de Luykenaers, die van Loven naer Brussel moesten komen, te Tervueren aengetast waeren : op dit gerugt, zyn alle de vrywilligers van Luyk, die te Brussel waeren, in haeste opgetrokken, en aen de Naemsche poort gekomen zynde, vonden zy daer verscheyde kompagnien van de borgers-wagt en eene groote menigte van volk, die alle vlamden om den vyand te gaen opzoeken : men hoorde van alle kanten roepen : *en avant!* het was wel moeyelyk die oploopenheyd te stillen, wanneer den Baron d'Hoogvorst en Mr Van de Weyer hun met goedheyd kwamen aenspreken en zeggen, dat 'er eenen adjudant gezonden was naer prins Frederik, om hem te vraegen van de ruytery, die te Tervueren was, te verwyderen : den Baron verzogt hun van gerustelyk het antwoórd van den prins af-te-wagten, en hy gaf hun zyn woórd, dat hy zich aen hun hoofd zal stellen, als 'er eenig gevaer zal zyn : men antwoórdde : *vive le Baron d'Hoogvorst!* en de gemoederen schenen zich te stillen : maer op het gerugt, dat men te Tervueren al bezig was met te vegten, begon men nog heviger als te voren, te roepen : *en avant!* en men gaf het teeken van op-te-trekken. Eene groote menigte van volk en zelfs van kinderen, gewapend met stokken, liepen voóruyt. Den Baron d'Hoogvorst, ziende dat 'er geen tegenhouden meer aen was, stelde zich aen het hoofd der gewapende borgers om, indien het laeter mogelyk waer, het bloedstorten nog te beletten. De buyten-lieden kwamen langs alle kanten toe-geloopen en vervoegden zich by dit kleyn leger, het welk al zingende en met verhaeste stappen

Digitized by Google

zynen optogt voortzette tot Auderghem : het was daer dat Mr Pletinckx te peêrd hun agterhaelde, draegende een order van prins Frederik, om de hollanders onmiddelyk uyt Tervueren te doen verhuyzen. Alsdan heéft Mr d'Hoogvorst zyn kleyn leger doen stilstaen, om den uytval van de maet-regels, die den prins geboden had, af-te-wagten, en hy zond seffens Mr Pletinckx met eenige mannen voóruyt naer Tervueren. In dien tusschentyd bragten de inwoonders van Auderghem brood en bier aen de Patriotten : na dat zy daer een uer gerust hadden, is Mr Pletinckx in post terug gekomen met de tyding, dat de hollanders Tervueren verlieten, en dat de gemeynschap met dat dorp vry was. Den optogt was nu onnoodig; en den Baron keerde met zyn volk terug naer Brussel, daer hy met toejuygingen ontfangen wierd.

Laet ons nu eens zien, hoe den Graef Vandermeeren zyne zending te Tervueren volbragt heéft.

Hy had in zynen optogt de tyding ontfangen, dat de hollanders te Tervueren aengekomen waeren : hy was dan in haeste met zyne kleyne bende opgetrokken tot aen het uytterste van het bosch; hy vond daer eenen van de 10 borgers te peêrd, die de wagt gehad hadden in het Paleys : dezen zegde hem, dat hy met zyne weynige mannen niet voorder mogt gaen, mits het Paleys en het dorp bezet waeren doór zes honderd lanciers en kwirassiers. Den Graef deéd zyn volk blyven staen, en hy zond zynen adjudant naer den kommandant der hollanders, om met hem een gespreék te vraegen. Den Major der Lanciers kwam voórwaerts, en den Graef vraegde hem, wat zyne inzigten waeren? den Major antwoórdde, dat hy niet als vreédzaeme inzigten had; maer dat hy order had van alle gewapende magt te beletten van voort-te-trekken. Den Graef zegde hem, dat zyne orders waeren van het Paleys van Tervueren te bezetten, en dat hy niet mogt agter-uyt-gaen : hy voegde 'er by, dat hy met zyn krygs-volk geheel het uytterste van het bosch ging doen beslaen; maer dat

Digitized by Google

hy hoópte van in persoon naer het Paleys te mogen gaen, om dat hy zonder uytstel wilde schryven aen prins Frederik. Den Major stond dit toe; en den Graef zond, doór zynen adjudant Artau, den volgenden brief aen den prins.

Terrueren 6 september 1830.

« Ik heb de eer van aen uwe K. H. te laeten weten dat ik, volgens myne orders, hier gekomen ben om het kasteel van Terrueren te bezetten, waervan den gouverneur eene wagt van veyligheyd aen onzen opper-kommandant gevraegd had, aengezien den erf-prins alle de paleysen onder onze bewaering heéft gesteld.

« Ik heb reden, Mgr, van verwonderd te zyn, dat eene militaire magt eenen post bezet, die onder myne bewaering gesteld is, aengezien den prins van Oranien uytdrukkelyk beloófd heéft, dat de troepen, onder het bevel van uwe K. H., het kamp van Vilvoórden niet zullen verlaeten.

« Volgens de tyding, die ik ontfang, verneém ik dat de gemeynschap op verscheyde wegen, reeds afgesneden is : men zegt, dat 'er orders gegeven zyn om de geweéren te onderscheppen, die de wapening van onze borgers wagt, waervan uwen doórlugtigen broeder kolonel-generael is, voltallig moeten maeken.

« Ik heb de eer van uwe K. H. te doen bemerken, dat ik van noode heb, dat gy geweérdige my uwe voórnemens te laeten weten, om te gelooven het gene men zegt, op dat ik my gedraege volgens uw antwoórd.

« Ik heb de eer van te zyn, met alle hoogagting, eenen der getrouwe dienaeren, vast-gehegt aen de dynastie van Nassauw. »

Den Major-Kommandant Vandermeeren.

Als dezen brief nu aen den prins gezonden was, dan heéft den Graef aen den Major gezegd, dat hy het antwoórd ging afwagten aen het hoofd van zyne troepen. Hy deéd eene sterke *barricade* maeken op den kassey aen den ingang van het bosch, en hy plaetste zyne vrywilligers langs alle kanten, om te doen gelooven, dat hy aen het hoofd was van veel meer volk, dan hy 'er in de daed had. De hollanders maekten zich ook bereyd : eene bende van kwirassiers wierd geplaetst op het veld regt over het Paleys, een piquet van Lanciers stelde zich tusschen de kwirassiers en de baen; eene bende van lanciers stond in slag-order op den kassey agter de eerste huyzen van het dorp. Het was waer-

Digitized by Google

lyk wat klugtig, dat 138 Belgen, onder de welken tien te peérd, geduerende vier ueren werk gaven aen zes honderd hollandsche ruyters!

Omtrent dry ueren is den adjudant Artau van Vilvoórden terug gekomen met de tyding, dat de hollanders moesten aftrekken en Tervueren verlaeten, het gene zy seffens deden. Den Graef zond dan eene wagt van twintig mannen om het Paleys te bezetten; en zyne zending zoo lofweêrdiglyk volbragt hebbende, keerde hy terug naer Brussel, daer hy van den Baron d'Hoogvorst met veél agting ontfangen wierd.

Alhoewel deze alarm van geene bloedstorting is gevolgd geweést, het welk men moet dank-weten aen de goede maetregels van den opper-kommandant, nogtans dezen voórval heéft doen zien, dat de vrywilligers van Luyk, onze borgers en het volk bereyd waeren, om met iver en moed te vegten tegen de werktuygen van de dwingelandy.

Op den zelven dag, 6 september, wierd de volgende proklamatie bekend gemaekt.

De ondergeteekende leden van de tweede kamer der staetengeneraei, te Brussel tegenwoórdig zynde, erkennen eenpaeriglyk, dat het noodzaekelyk en dringende is, dat de gedeputeérden der provincien van den Zuyden, in zoo groot getal als het mogelyk is en zonder uytstel, in deze stad vergaderen *om daer af-te-wagten het antwoórd van het gouvernement* op het voórstel, die zyne K. H. den prins van Oranje is gaen doen in den Haag, en om gereed te zyn om daer over te beraeden, indien het noodig is.

Gevolgenlyk zy verzoeken hunne ampt-genoóten, gedeputeérden der provincien van den Zuyden gelyk zy, van zich zonder eenigen uytstel naer Brussel te begeven, alwaer hunne tegenwoórdigheyd zal helpen, om het algemeyn betrouwen te herstellen, en het publiek order staende te houden.

Brussel 6 *september* 1830.

Geteekend *C. Lehon, de Brouckere, den Baron de Stassart, den Baron de Secus, G. Dumont, de Bousies de la Vielleuse, Paschal d'Onyn, H. I. A. Van den Hove, P. I. Trentesaux, den graef de Celles, den graef Cornet de Grez, Huysman-d'Annecroix, F. de Langhe, Pycke en Barthelemy.*

Digitized by Google

Eenige kanons worden te Brussel aengebragt. Proklamatie van den koning. Eene deputatie gaet naer Vilvoórden. Frederik trek af met zyn leger. Kommissie van veyligheyd aengesteld.

Brussel was in den morgen van den 7 september zeer stil; of indien men daer eenig gerugt hoorde, het was de vreugd der borgers, die het zelve veroorzaekte. Immers verscheyde jonge Bruggenaeren kwamen den zelven dag te Brussel, als ook eene gewapende bende van Genappe. Eenige vrywilligers van Ath bragten een stuk kanon van 4. Eene deputatie van Kortryk offerde een deel der borgerlyke wagt van die stad, om Brussel te verdedigen. Tegen den middag zag men 300 vrywilligers van Luyk, onder het bevel van Ch. Rogier én de Bosse, binnenkomen met een vaendel, waer op men leésde: *Liège pour Bruxelles. Vaincre ou mourir.* Zy waeren alle voórzien van geweêren met twee loopen, en zy bragten twee stukken kanon. Eene groote menigte van volk vervulde alle de straeten, daer zy doórtrokken, en deéd de locht weérgalmen doór blyde toejuygingen. Wanneer zy op de merkt gekomen waeren, heéft den opper-kommandant, gevolgd van zynen Etat-major, hun met eene hertroerige genegenheyd ontfangen: hy zegde hun, dat *de stad van Brussel hun altyd zal dankbaer zyn voór den onderstand, die zy bragten.* Menigvuldige dorpen waeren op het punt van naer Brussel te komen: maer M^r^ d'Hoogvorst deéd in de nieuws-bladeren aenkondigen, dat hy de steden en dorpen, die hunnen dienst aenboden, *bedankte voór de liefde die zy toonden voór het Vaderland,* en hy verzogt hun *van voór eenen oogenblik hunnen optogt naer Brussel uyt-te-stellen, en van zich gereed te houden om hunne broeders te komen helpen, als het belang van het Vaderland hunne hulp zal vereysschen.* Nogtans de rust van de stad wierd den zelven dag in groot gevaer gesteld doór de volgende proklamatie, die op den middag wierd bekend gemaekt.

Digitized by Google

« Wy Willem doór de gratie Gods koning der Nederlanden etc.

« De godlyke voórzienigheyd, die geweêrdigd heéft aen dit Koninkryk te geven vyftien jaeren van vreden met geheel Europa, van inwendig order en van eenen aengroeyenden voórspoed, komt van twee gewesten te slaen met ontallyke rampen, en de rust van verscheyde nabuerige provincien is gestoord of bedregen geworden.

« Wy hebben, op de eerste tyding van die onheylen, ons gehaest om de staeten-generael buytengewoonlyk byeen-te-roepen, die volgens de grondwet geheel het Nederlandsch volk verbeélden, ten eynde om, met gemeen overleg van hunne hoogmogenden, over de *maetregels te beraeden, welke den toestand der Natie en de tegenwoórdige omstandigheden vereyschen.*

« Wy hebben onze welbeminde zonen, den prins van Oranje en prins Frederik, ter zelver tyd belast van zich naer die provincie te begeven, het zy om doór de middelen, daer toe tot hunne beschikking gesteld, de persoonen en eygendommen te beschermen, het zy om zich te verzekeren van den waeren staet der zaeken, en om ons de maetregels voór-te-stellen, die de bekwaemste zyn om de gemoederen te stillen.

« Deze zending, volbragt met eene menschlievendheyd, die doór de Natie hoog geweêrdeérd zal worden, heéft ons bevestigd in de overtuyging dat zelfs daer, waer zich de meeste onrust vertoont, *de aenkleving aen ons stam-huys en aen de nationale onafhangelykheyd verzekerd blyft en verkondigd word;* en hoe bedroevende ook voór ons hert de omstandigheden zyn, die wy vernomen hebben, wy behouden nogtans de hoóp, dat het ons met den bystand van den almagtigen God, wiens hulp wy in deze zwaere en pynelyke omstandigheyd afsmeeken, en met de mede-werking van *alle welmeynende en goede borgers* in de verscheyde deelen van het ryk, zal mogen gelukken van het order terug te brengen, en de werking der wettige magten en de kragt der wetten te herstellen.

« Wy betrouwen ons ten dien eynde op de mede-werking van de staeten-generael : wy zullen hun uytnoodigen om te onderzoeken of de rampen, daer het vaderland over zugt, te wyten zyn aen eenig gebrek van onze nationaele instellingen, en of 'er reden zou zyn om die te maetigen, en boven al of de betrekkingen, doór de traktaeten en grondwet ingesteld tusschen de twee groote verdeelingen van het ryk, voór het gemeen belang, van form en van natuer zouden moeten veranderen.

« Wy verlangen dat die gewigtige kwestien met zorg en eene geheele vryheyd onderzogt worden, en geene opoffering zal voór ons hert te zwaer zyn om de wenschen te vervullen en het geluk te verzekeren van een volk, wiens welzyn altyd het voórwerp geweést is van onze teerdere en bestendige zorgen.

Digitized by Google

«Maer zoo zeer als wy gezind zyn om met opregtigheyd en getrouwheyd, doór ruyme en beslissende maetregels, voór het heyl van het Vaderland mede-te-werken, even zeer hebben wy besloten de wettelyke verkregene regten van alle de deelen van het koninkryk zonder onderscheyd te handhaeven, en tot die maetregels niet anders over-te-gaen dan langs den regelmaetigen weg, overeenkomstig met den eed, die wy afgelegd en ontfangen hebben.

Belgen! inwoonders der verscheyde gewesten van dit schoon land, dat meer dan eens doór de godlyke gunst en doór de eendragt der ingezetenen is ontrukt geweést aen de onheylen, waer aen het ten prooy was; verwagt nu met kalmte en betrouwen de oplossing der gewigtige kwestien, die doór de omstandigheden voórtgebragt zyn; ondersteunt de poogingen van het wettig gezag tot bewaering van het inwendig order en van de kragt der wetten daer, alwaer de zelven niet zyn gestoord geweést, en tot herstelling van order en wet daer, alwaer 'er aen de zelven eenig nadeel is toegebragt. Geéft kragt aen de wet, op dat de wet op haere beurt, uwe eygendommen, uwe nyverheyd en de veyligheyd van uwe persoonen bescherme. Dat alle verschil van opinien verdwyne voór de toenemende gevaeren der regerings-loosheyd, die zich in verscheyde plaetsen onder de verschrikkelykste gedaente vertoont en die, als zy doór de middelen, welke de grondwet ter beschikking stelt van het gouvernement, en doór den iver der *goede borgers* niet word voórgekomen of afgeweérd, eenen onherstelbaeren slag aen het welzyn der byzondere ingezetenen en aen den nationaelen voórspoed zal toebrengen. Dat *alle goede borgers* hunne zaek overal afscheyden van de gene der *onruststokers*, en dat hunne edele poogingen voór de herstelling der algemeyne rust daer, waer zy nog alle oogenblikken bedregen word, eyndelyk paelen stellen aen zoo groote rampen en toelaeten van 'er tot de teekenen toe van uyt-te-wisschen.

«De tegenwoórdigen zullen overal afgekondigd en aengeplakt worden volgens gewoonte, en in den *journal-officiel* ingevoegd worden.

Gegeven in den Haag 5 september van het jaer 1830, en van onze regering het zeventiende. Willem.

Deze proklamatie wierd op de hoeken der straeten aengeplakt; zy wierd gelezen en herlézen, en eyndelyk overal met gramschap afgescheurd: en waerlyk men vond 'er niets in, het welk de gemoederen kon stillen: immers byna alle de steden van Belgien hadden reeds de afscheyding van Belgien en Holland gevraegd, en den prins van Oranje zelf had op zich genomen van dezen wensch aen den koning voór-te-stellen; hy had boven-

Digitized by Google

dien uytdrukkelyk beloófd van dien wensch met zynen invloed te ondersteunen : en nogtans den koning zegt niet openlyk, dat hy die gewenschste afscheyding zal voórstellen aen de staeten-generael, of dat hy onze verongelykingen zal herstellen, maer hy spreékt van *over de maetregels te beraeden, welken de tegenwoórdige omstandigheden vereysschen.* Men voórzag dan wel, dat het geweld der wapenen eénen der maetregels zou zyn, die hy zal gebruyken om *de kragt der wetten en het order te herstellen.* Men zag daer ook dat hy, doór duystere en verdraeyde uytdrukkingen, ons wilde bedriegen, en dat hy de oneenigheyd wilde werpen onder de Belgen volgens het spreék-woórd : *divide et impera,* verdeelt en gy zult meester zyn. Het is hierom dat hy gebied aen zyne *goede borgers van zich af-te-scheyden van de genen,* die hy *onrust-stokers* noemt, en dat hy hoópte, *met de mede-werking van alle de welmeynende en goede borgers, de wettige magt als ook de kragt der wetten te herstellen. De goede borgers* die hy hier bedektelyk beriep tot den borgerlyken oórlog, waeren zyne slaefsche aenhanders, die nogtans het verstand gehad hebben van zich stil te houden. Maer die proklamatie was nauwelyks bekend, of de gramschap van het volk berstte uyt : men hoorde overal roepen : *den koning blyft koppig, hy wilt niets toestaen; ter wapen! naer Vilvoórden! naer Vilvoórden!*

Vele borgers gingen dan naer het stad-huys, daer verscheyde leden der staeten-generael vergaderd waeren, en zy vraegden van, zonder uytstel, eene deputatie naer Vilvoórden te zenden, om aen Frederik kennis te geven van den kwaeden indruk, welken de proklamatie gedaen had op de gemoederen van het volk, het welk op het punt was van de Hollanders te Vilvoórden te gaen aenranden. Den Baron d'Hoogvorst, en zeven andere treffelyke persoonen vertrokken ten 2 ueren naer Vilvoórden; zy wierden terstond van den prins ontfangen : zy zegden hem dat de oploopenheyd van het volk op het

hoogste gekomen was, en dat het noodzaekelyk was van de gemoederen te stillen door spoedige en beslissende maetregels: zy vraegden met alle kragt de afscheyding van Holland en Belgien, en deden hem gevoelen, dat het gouvernement voór geheel Europa zou verantwoórden voór den staet van verbittering, van wanorder en ellende, in den welken de koppigheyd van het hof de Belgen zou werpen. Den prins erkende de zwaerigheyd der omstandigheden: maer hy sprak van den eed van den koning, en van de pligt van de grondwet te eerbiedigen; hy zegde ook, dat de afscheyding van de twee deelen van het koninkryk, volgens zyne byzondere opinie, meer als een beletsel zou ontmoeten. Hy vraegde hun, dat zy hem hunne opmerkingen in schrift zouden geven, en dat hy die aenstonds naer den Haag zou zenden.

Nauwelyks waeren de gedeputeérden van Vilvoórden vertrokken of Frederik deéd het leger opbreken. Hy liep naer Mechelen en den volgenden dag naer Antwerpen. Eenige troepen vertrokken den zelven dag, 7 september, van Vilvoórden en het overige des anderen dags. Een deel van dit leger begaf zich naer Antwerpen en Lier; een ander deel bleéf te Mechelen, of in de dorpen van Waelhem, Contich en Duffel.

Daer bleéf te Vilvoórden maer eene kompagnie jaegers en eenige dragonders om de wagt te houden. Men was te Mechelen wel verwonderd, van daer in aftogt te zien te passéren een schoon park van artillerie, en zoo veél dragonders, lanciers, kwirassiers en jaegers, aen welkers hoofd den held Frederik het bezoek der Brusselaeren niet had durven afwagten!

De deputatie, die by den prins was geweést, te Brussel weérgekeerd zynde, namen alle de leden der staeten-generael het besluyt van naer den Haag te vertrekken, om de opening der kamers by-te-woonen, en onze regten te verdedigen: maer zy oórdeelden noodzaekelyk te zyn, dat zy, voór hun vertrek, te saemen met de officieren der borgerlyke wagt, zouden beraeden over de maet-

Digitized by Google

regels, die 'er moesten genomen worden: zy vergaderden den 8 september op het stad-huys, en daer wierd besloten van een kommissie van veyligheyd aen-te-stellen, die byzonderlyk zou belast zyn 1° van te waeken over de *bewaering van de dynastie;* 2° van te verzekeren *de handhaeving van den grond-regel der afscheyding van den Noórden en van den Zuyden;* 3° van alle maetregels te nemen, die 'er noodig zyn voór de belangen van de nyverheyd, van de konsten en van het goed order.

Deze punten vastgesteld zynde, is men over-een-gekomen, dat die kommissie zal benoemd worden doór de borgerlyke wagt, doór den gouverneur, en doór de Regering. Den gouverneur en de Regering toonden zich hier over wel te vreden.

De borgerlyke wagt koós, den 9 september, zestien inwoonders van deze stad, uyt de welke de Regering 'er acht moest benoemen, die de kommissie zouden uytmaeken. Den zelven dag wierden de acht volgende persoonen benoemd: den Graef *Felix de Merode*, Mr *Van de Weyer*, *den hertog van Ursel*, *Gendebien*, *den prins de Ligne*, Mr *Fred. de Secus*, *Rouppe*, *en Ferd. Meeus.* De Regering zond dan eenen brief van benoeming aen die acht persoonen, maer zy veranderde het tweede punt, en stelde in zyne plaets: *van te waeken over de handhaeving* VAN DEN WENSCH *der afscheyding van den Noórden en van den Zuyden.* De leden der kommissie namen dit zeer kwalyk af; zy (uytgenomen den hertog van Ursel, den prins de Ligne en Mr de Secus, die afwezig waeren) vergaderden op het stad-huys, en schreven eenen brief aen de Regering, waer in zy zegden *dat zy, mits de termen van hun mandaet veranderd waeren, hunne zending niet kunnen aennemen, zonder te kort te doen aen het gene zy aen hunne mede-borgers schuldig zyn.*

Zoo haest den listigen handel der Regering bekend was, toonde het volk een zeer hevig misnoegen, en men hoorde langs alle kanten roepen: *wy worden verraeden! á bas la Regence!* De borgers-wagt had veél moeyte

Digitized by Google

om het volk stil te houden, en eenige patrouillen waeren des nagts in gevaer van ontwapend te worden. De Regering wierd verschrikt en nam een ander besluyt, waer by zy de eerste termen van het mandaet herstelde. De moeyelykheyd alzoo uyt den weg geruymd zynde, heeft de kommissie, den 11 september, haere bediening begonnen. Zy deéd den zelven dag eene afkondiging, waer in zy, onder andere, zegde:

«Inwoonders van Brussel!

«De kommissie van veyligheyd is in haere bediening ingesteld: zy verzoekt u van in stilte af-te-wagten het gevolg van de opening der staeten-generael, mits gy moet verzekerd zyn, dat de gedeputeérden der Zuydelyke provincien, als getrouwe verbeélders van het volk, de wenschen van deze provincien zullen voórstaen.»

Dit deéd het beste uytwerksel; de stad wierd seffens zoo stil, en het goed order zoo wel hersteld, dat de Regering, op den 12 september deéd afkondigen dat de nagt-klok, die sedert den 26 augustus ten tien ueren geluyd wierd, voórtaen wederom ten elf ueren zou geluyd worden: nogtans dezen maetregel wierd in het algemeyn niet goedgekeurd.

Redevoering van den koning in de staeten-generael. Verbittering van het volk te Brussel. De heeren Nicolaï en Vleminckx gesonden naer den Haag. Van Maanen verlaet het ministerie.

Den dag was eyndelyk verschenen, op den welken de opening der staeten-generael in den Haag moest plaets hebben. Het was den 13 september. De leden der twee kamers vergaderden op den middag, onder het voórzitterschap van den prins de Gavre. Eene deputatie van 16 leden ging den koning te gemoed. Hy, vergezelschapt van den prins van Oranje, binnen gebragt zynde, ging nederzitten op den wankelbaeren troon van het *koninkryk der Nederlanden,* en hy deéd de volgende redevoering:

«Edele en hoogmogende heeren!

«Uwe buytengewoone vergadering, die ik heden open doe, is doór groote en beweenelyke voórvallen noodzaekelyk gemaekt.

«Het ryk, in vreden met alle de volkeren van Europa, kwam van den oórlog gelukkiglyk te zien eyndigen in zyne koloniën; het bloeyde in eene gelukkige rust doór het order, den koophandel

Digitized by Google

en de nyverheyd. *Ik hield my bezig met de zorg om de lasten van het volk te verligten, en om allengskens in de inwendige bestiering de verbeteringen in-te-voeren, die de ondervinding had aengewezen.* Eensklaps berst 'er te Brussel eenen oproer uyt; en dit voórbeéld word in eenige andere plaetzen nagevolgd; de brandstigting en de plunderiug maeken die wanorders merkweêrdig; zy zyn al te pynelyk voór myn hert, voór de Natie en voór de menschlievendheyd om daervan aen deze vergadering de droeve afbeélding te geven.

« In afwagting van de medewerking van U. H. welkers byeenroeping myn eerste gepeys is geweést, heb ik zonder uytstel de maetregels genomen, die van my afhingen, om den voórtgang van het kwaed tegen-te-houden, *om de goede borgers tegen de kwaedwilligen* te beschermen, en om den geessel van den inlandschen oórlog van het koninkryk af-te-keeren.

« *Den aert, de oorzaeken van die voórvallen, hun oogwit en gevolgen te onderzoeken met U. H. is op dezen oogenblik minder noodig voór het belang van het Vaderland, dan wel* DE MIDDELEN TE ZOEKEN, *doór de welken de rust, het order en het gezag der wetten niet alleenlyk voór eenen oogenblik kunnen hersteld, maer voór altyd gevestigd worden.*

Ondertusschen den schok der opinien, de groote hevigheyd der driften, het bestaen van verschillige wyzen van denken, maeken myne taek zeer moeyelyk om myne wenschen voór het welzyn van alle myne onderdaenen te doen overeenkomen met de pligten, die ik aen allen verschuldig ben, en die ik bezworen heb.

« Hierom beroep ik my op uwe wysheyd, op uwe bedaerdheyd en standvastigheyd, op dat ik sterk doór de toestemming van de verbeélders van het volk, te saemen met hun de maetregels zou kunnen nemen die voór de behoudenis van het Vaderland vereyscht worden.

« Men heéft van den eenen kant gemeend dat het welzyn van den staet zou kunnen gevoorderd worden met de grondwet op een nieuw te overzien en zelfs met de provincien, die doór de traktaeten en doór een konstitutie vereenigd zyn, van malkander te scheyden. Maer zoo eene kwestie kan niet beslist worden dan in de formen van die zelve grondwet, die wy plegtiglyk gezworen hebben te onderhouden. Deze gewigtige kwestie zal het byzonderste voórwerp zyn van uwe beraedigen. Ik verlang daer over te kennen het gepeys en opinie van U. H., uytgedrukt met die openhertigheyd en kalmte, welke eene zaek van zoo hoog belang vereyscht. Aengezien ik boven al bezield ben met het verlangen van het geluk der Belgen, welkers belangen de godlyke voórzienigheyd aen myne zorg heéft toebetrouwd, te verzekeren, ik ben van mynen kant bereyd om met deze vergadering mede-te-werken tot de maetregels, die daer toe zullen kunnen geleyden.

Digitized by Google

« Deze vergadering heéft daer en boven tot voórwerp van u te laeten weten, *dat de belangen van het ryk, in het midden van al wat 'er gebeurt, vereysschen dat de milicie vereenigd blyve* boven den tyd, die voór de gewoone wapen-oeffeningen, by de grondwet, bepaeld is. De middelen om te voórzien in de onkosten, zullende voortkomen uyt dien maetregel en uyt vele anderen, die de ongelukkige gevolgen zyn van den oproer, zullen voór den oogenblik provisoorlyk gevonden worden in de reeds geopende kredieten; doch de regularisatie der zelven zal in de aenstaende gewoonelyke zitting aen uwe beraedingen onderworpen worden. Edele en hoogmogende heeren! Ik betrouw my op uwe getrouwigheyd en op uwe liefde voór het vaderland.

« Gedenkende het onweder der staets-omwentelingen, dat ook over myn hoofd gerommeld heéft, zal ik den moed, de liefde en de getrouwigheyd, die het jok der vremdelingen hebben afgeschud, de nationaele bestandelykheyd gegrondvest, en den schepter in myne handen hebben gesteld, even min vergeten als de dapperheyd die, op het slagveld, den troon gevestigd en de onafhangelykheyd van het vaderland verzekerd heéft.

« Geheel bereyd zynde om aen regtmaetige wenschen te voldoen, *zal ik noyt wyken voór den party-geest*, en ik zal noyt toestemmen aen maetregels, die het belang en welvaert van de Natie zouden opofferen aen de hertstogten of aen het geweld. Den eenigsten wensch van myn hert is van alle de belangen indien het mogelyk is, te doen overeen komen. »

Dit gezegd hebbende, is hy met den prins van Oranje uytgegaen tusschen de toejuygingen van alle de hollandsche gedeputeérden, die van vreugd opsprongen; om dat Willem verklaerd had, dat hy *noyt zal wyken voór den party-geest*, het is te zeggen voór de Belgen. Het verdient bemerkt te worden dat Willem zyne aenspraek geëyndigd hebbende, alle het volk en de hollandsche gedeputeérden zelve (eenige uytgenomen) geroepen hebben : ORANJE BOVEN! dit geroep is in holland den schreeuw *van party, van oproer en van raezerny;* het word daer aenzien als het voórteeken van eenig groot schelmstuk, dat het schuym van het volk van zin is te bedryven. Doór wat eene woede moesten dan de Calviniste gedeputeérden niet vervoerd zyn, mits zy zich niet schaemden van hunne stemmen te vereenigen met de gene van het slegtste volk, dat vlaende om zyne vraeklust tegen de Belgen uyt-te-voeren! ó myne landgenoó-

Digitized by Google

ten! onder wat eene harde slaverny zoud gy niet gezugt hebben, hoe vreedelyk zoud gy niet behandeld geweést hebben, wat eene moordery zoud gy niet gezien hebben, indien dat Calviniste grauw en die laege schreeuwers van *Oranje boven* genoegzaem magt en moed gehad hadden, om u onder hun gebied te brengen!

Wanneer dat ysselyk geschreeuw opgehouden was, dan heéft den greffier de volgende koninklyke boodschap voórgelezen :

Edele en hoogmogende heeren!

« Volgens het gene wy hebben laeten weten aen alle de Nederlanders in onze proklamatie van 5 dezer, verlangen wy dat gy spoediglyk en rypelyk zoud beraeden over de volgende vraegstukken :

« 1° Of de ondervinding bewezen beéft de noodzaekelykheyd. om de nationale instellingen te veranderen.

« 2° Of in dit geval de betrekkingen, die doór de traktaeten en doór de grondwet vastgesteld zyn tusschen de twee groote verdeelingen van het ryk, voór het gemeen belang zouden behooren van gedaente en van natuer veranderd te worden. »

De redevoering van Z. M. wierd den volgenden dag, des avonds, te Brussel bekend gemaekt, en zy veroorzaekte daer, gelyk in alle de steden van Belgien, eene geweldige verbittering : maer de verbittering en gramschap, ontsteken doór de bedreygingen van Willem bersten geweldig uyt, wanneer men vernam, dat onze gedeputeérden in den Haag mishandeld waeren geweést: immers Mr de Gerlache daer aengekomen zynde, wierd van het volk bedrogen, en zyn leven was in gevaer; men wilde hem nergens logeren, en hy was gedwongen van zich, doór eenen kommissaris van policie, een logement te doen geven. Eenen anderen, komende uyt de vergadering der staeten, wierd in het openbaer beschimt; zyn rytuyg wierd omringd doór de schreeuwers van *Oranje boven;* duyzende smaed-reden wierden tegen hem uytgebraekt, en hy was in gevaer van vermoord te worden, wanneer eenen kommissaris van policie, met den degen in de vuyst, hem te help kwam. De inwooners van Brussel dit alles vernomen hebbende, staeken de hoofden byeen, roepende dat onze gedepu-

Digitized by Google

teérden uyt den Haag moesten wederkeeren, daer hun leven in gevaer was, en daer zy voórtaen geene vryheyd meer konden hebben, om onze regten voór-te-staen.

Den Baron d'Hoogvorst liet, in deze moeyelyke omstandigheyd, den zelven avond aen de officieren der borgers-wagt weten, dat 'er, den volgenden dag, eene vergadering zal gehouden worden om over de zaek te beraeden, en dat ider der acht Sectien eene deputatie van vier leden moest kiezen, om daer tegenwoórdig te zyn. Alle deze deputatien vereenigden zich, den 15 september omtrent den middag, met geheel den *Etat-major*, met den raed der borgers-wagt, en met de kommissie van veyligheyd. Men besloót in deze vergadering van een *adres* te zenden aen onze gedeputeérden in den Haag, en men benoemde eene komité om het zelve aenstonds op-te-stellen. Tegen den avond zes uerén kwam geheel de vergadering wederom byeen, om te beraeden over een ontwerp van *adres*, het welk doór Mr Van de Weyer voórgelezen wierd, en waervan eenige uyttreksels volgen.

« Mynheeren!

« De redevoering van den koning in de staeten-generael, verre van de borgers van Brussel te voldoen en gerust te stellen, heéft de oploopenheyd en het misnoegen van het volk tot den hoogsten graed opgehitst. Deze redevoering, die men met angst verwagtte, schynt te bewyzen, dat het gouvernement volherd in niet te bevatten zynen stand ten opzigte van onze provincien, en de noodzaekelykheyd van daer eyndelyk, doór een Systema van klaerblykende ongeveynstheyd en opregtigheyd, de kalmte en het betrouwen weer-te-brengen.

« *Den staet,* zegt men in de redevoering, *bloeyde in eene gelukkige rust... Eensklaps berst 'er te Brussel eenen oproer uyt.., De maetregels, die van het gouvernement afhingen, zyn zonder uytstel genomen geweést, om den voórtgang van het kwaed tegen-te-houden, om de goede borgers tegen de kwaedwilligen te beschermen...* Ja zonder twyffel, mynheeren! maer wie mag zich de lofweêrdigheyd van die maetregels toeschryven, waervan het gouvernement hier aen zich zelve de eer schynt toe-te-eygenen? komt die eer niet toe aen de borgers, die het gouvernement, vol mistrouwen tegen onafhangelyke en vrye mannen, beroofd had van de magt der wapenen, terwyl het die gaf aen eene schuttery zonder bestandigheyd, en die op het eerste teeken van gevaer verdwenen is!

Digitized by Google

«Is het alzoo dat het betaemde te erkennen de uytnemende diensten, bewezen doór de borgers-wagt van Brussel, wiens iver, vol werkzaemheyd en overgeving, de huyzen van zoo vele openbaere amptenaeren, en de paleyzen van de princen en van den koning zelfve bewaerd heéft van den brand en plundering?

«Een deel van het garnizoen van Brussel ontwapend zynde, was het ander deel op eenen oogenblik overgelaeten op de genaede van een vergramd volk, wanneer de getrouwe borgers gekomen zyn, om de soldaeten, die geene bewegingen meer konden doen, te ondersteunen en te verdedigen; dit is eene waerheyd, welke den prins van Oranje geêrne erkend heéft.

«Gy, mynheeren, hebt ook geoórdeeld, dat die akten loflyk waeren, op de welke eene hevige beweging van vaderlandsche liefde gevolgd is... Een vaendel, lief aen de geheugenis der Belgen, die op alle tyden na-iverig zyn geweést voór hunne regten, word opgesteken tot een teeken van verzaemeling; dit nationael vaendel, gekozen om allen standaerd, tegenstrydig aen de regerende dynastie te doen verdwynen, helpt om de oploopenheyd van de menigte te stillen; het brengt het order weér, het welk zoo zwaerlyk gestoord was, maer het ontsteékt ook in alle herten een levendig verlangen van zich vry te maeken; en hoe is het mogelyk, dat edelmoedige borgers, gewapend voór de bewaering van den Staet, die doór de zorgeloosheyd van een haetelyk ministerie in gevaer was, niet zouden gepeyst hebben om zich vry-te-maeken van de overlasten en ontelbaere ongeregtigheden die zy sedert 15 jaeren verdraegen met een verdnldigheyd, de welke by niets kan vergelyken worden? het was te vergeéfsch dat dry honderd duyzend *petitionnarissen* de oórzaeken van het algemeyn misnoegen hebben doen zien; het gouvernement was doof aen hunne oodmoedige vraegen.

«Nogtans de hoofd-stad van de provincien van den Zuyden is in bezit van eene magt, die doór onverwagte omstandigheden in haere handen gesteld is. Andere steden, beweégd doór een gevoelen dat in alle herten leéft, volgen de aenporring, voortskomende niet uyt eene pligtige mededeeling, maer uyt eenen vrywilligen en wettigen geestdrift. De Regering van byna alle de steden nemen deel in de vaderlandsche beweging. De eersten van ulieden, te Brussel vergaderd zynde, ondersteunden deze beweging doór eene proklamatie in de welke zy, verre van hunne landgenoóten te misprezen, verklaerden, volgens het voórbeéld, gegeven doór de kommissie welke den prins van Oranje benoemd had, zich vryelyk te vervoegen met hunne poogingen, en zy maekten met kragt aen zyne K. H. bekend de wenschen der Belgen voór eene afscheyding van den Noórden en van den Zuyden, die alleen een eynde kan stellen aen de onregtveêrdigheden en haetelyke voórstellingen (*préférences*).

Digitized by Google

Dusdaenig zyn de voórvallen, die voórgegaen zyn, wanneer gy het besluyt genomen hebt van nog eens eene byeenkomst te waegen met de gedeputeérden van den Noórden, byeenkomst, die sedert zoo velc jaeren rampzalig is voór de inwoonders der Provincien van den Zuyden. Het betaemt ons niet van een besluyt te oórdeelen, dat gy ongetwyffeld in uwe wysheyd rypelyk overwogen hebt: nogtans in het midden der gevaeren, die de stad van Brussel en geheel het Vaderland bedreygen, moeten wy u de waerheyd niet verzwygen. De proklamatie van den koning, uwe afwezenheyd, de redevoering doór Z. M. uytgesproken in de staeten-generael, voórzeggen ons eene droeve toekomst. De troepen bezetten overal onze fortressen of omringen onze steden, al of het oórlog was, en zy schynen zich eerder te willen beroepen op het geweld dan op het goed regt. De krygsbenden worden rondom ons talryker. De redevoering van den koning vraegt u zelfs van die op de been te houden. Zyn wy dan de vyanden van eene overeenkomst in der minnen? zyn wy dan wederspannige onderdaenen, die men zonder genaede moet onder het jok brengen?...

« Terwyl uwe tegenwoórdigheyd rondom den troon hem alle veyligheyd verzekerd, zult gy gedoogen dat uwe mede-borgers die, gelyk gy, de regten van het Vaderland beminnen en doór u zelfs aengemoedigd zyn om die regten te verdedigen, bloodgesteld worden aen krygs-maetregels, de welken zoo ontydig als onnoodig zyn? het is zeker niet om ons te verlaeten en ons ongelukkig te maeken, dat gy toegestemd hebt van in hunnen langen omtrek en niet tegenstaende den dringenden nood der voórvallen, te volgen alle de konstitutionele wegen, die zeer langzaem en gevolgenlyk zeer bezwaerlyk zyn in onzen toestand: dat ten minste deze toegevenheyd verkryge voór het land, waervan gy de verbeélders zyt, de rust en het vertrouwen, die het zoo noodig heéft.

« Dit oogwit van herstelling kan niet bereykt worden, als voór zoo veél gy onmiddelyk van den koning zoud bekomen eenen geruststellenden en beslissenden maetregel, die zou doen herleven de gerustheyd der gemoederen en het vertrouwen zoo noodzaekelyk voór den koophandel en nyverheyd. Dat de vyandlyke teekenen, waer mede wy bedregen worden, ophouden; dat de troepen, die van Holland gekomen zyn en ons omringen, te rug trekken naer hunne garnizoenen; de rust zal hersteld worden, en den schyn van inlandschen oórlog, die het gouvernement vreest te zien uytbersten, zal van zelfs verdwynen.

« Dusdaenig zyn de wenschen, die wy begeéren te zien draegen aen den voet van den troon. Indien gy die verzekeringen, de welke in den tegenwoórdigen stand van zaeken noodzaekelyk zyn, niet konde bekomen, wy hopen, mynheeren, dat gy regt uyt zult weygeren van, doór uwe tegenwoórdigheyd in den Haag, te bekragtigen de vyandlyke inzigten en akten, die den ondergang van ons Vaderland zouden voltrekken. » *Brussel* 15 *september* 1830.

Digitized by Google

Dit *adres* wierd eenpaeriglyk van geheel de vergadering goedgekeurd, en onderteekend doór de 32 gedeputeérden der sectien, doór den Etat-major en den raed der borgerlyke wagt, doór de leden van de kommissie van veyligheyd, en eyndelyk doór een zeer groot getal van voórnaeme borgers, die daer tegenwoórdig waeren. Dan wierden 'er seffens twee persoonen gekozen om dit *adres* naer den Haag te draegen, te weten Mr Nicolaï raedsheer, en Mr Vleminckx, zoo ervaeren doctor als regtzinnigen potriot. Zy hadden den moed van zoo eene gevaerlyke zending aen-te-neemen en zy vertrokken den zelven avond ten 10 ueren van Brussel, mede-nemende alle de adressen, die menigvuldige steden en dorpen aen den Etat-major der borgers-wagt gezonden hadden, om te verklaeren, dat zy aenkleéfden aen den grond-regel van de afscheyding van Holland en Belgien.

Den baron d'Hoogvorst kwam zelfs aen het volk, dat op de groote merkt vergaderd was, zeggen dat 'er eene deputatie naer den Haag vertrok om onze gedeputeérden te doen wederkeeren, indien den koning aen de vraegen der Belgen niet wilde voldoen. Dit stilde de gemoederen, en men scheén nog eens te hopen van eenige goede tyding te ontfangen.

Maer het was een ydele hoóp; want op dien zelven dag, 15 september, wierd het volgende besluyt, waer doór Willem alle de schelmstukken van Van Maanen goedkeurde, in de tweede kamer der staeten voórgelezen.

« Op het smeekschrift van den heer C. Van Maanen, onzen minister ter justitie, inhoudende een nieuw en dringende verzoek om van zyne tegenwoórdige bedieningen ontslagen te worden, indien dusdaenig ontslag zou kunnen geleyden, om de gemoederen te stillen, en de rust en het order te herstellen.... »

« Wy hebben goedgevonden aen C. Van Maanen EEN EERVOLLE ONTSLAG van zyne bedieningen van minister ter justitie toe-te-staen, *hem bedankende voór de langduerige diensten, die hy aen Ons en aen het koninkryk, met getrouwigheyd en iver, bewezen heéft* (a). »

WILLEM.

(a) Ziet de *tweede nota* op het eynde van dit boekdeel.

Digitized by Google

Nogtans dit ontslag, gevraegd doór Van Maanen en toegestaen doór den koning, was maer eene looze streék, waerover den meester met zynen dienaer overeen gekomen was, om de Belgen te bedriegen : want dien zelven man, die zyn ontslag ontfangende met regt mogt zeggen, dat hy zyn ministerie van schelmstukken en bedriegery verliet,

(*Meque ministerio scelerisque artisque removi.* Ovid. Met. L. 3, V. 645.)

wierd eene maend daerna wederom minister ter justitie benoemd. Het is alzoo dat de ongelukkige Hollanders veroórdeeld wierden om te blyven zugten onder het jok van den despotismus, het welk de Belgen dan al afgeschud hadden !

Na dat dit besluyt voórgelezen was, heéft Doncker Curtius een voórstel ontvouwd, dat hy den voórgaenden dag gedaen had, en daer ik zal van spreken, na iets gezegd te hebben van den toestand van andere steden.

Oproer te Aeth.

Ondertusschen de verbittering, voortsgebragt doór de koninklyke proklamatie van 5 september, begon zich in verscheyde steden te vertoonen; het volk meer en meer opgehtist doór de rampzalige maetregels der krygs-magt, zogt maer de gelegenheyd, om de verdrukkers van het vaderland te bevegten : hier uyt is gevolgd, dat 'er verscheyde oproeren, byna op den zelven tyd, opgerezen zyn, die doen zien tot wat eenen hoógen trap van gramschap het volk gekomen was. Eenige voórbeélden zullen den lezer een denkbeéld geven van de gesteltenis der gemoederen.

De hollandsche officieren van het garnizoen van Aeth, willende letterlyk volgen de onderrigtingen die zy van het gouvernement ontfangen hadden, namen maetregels, die bewezen, dat de bedreygingen, gedaen doór de proklamatie van den koning, gingen uytgevoerd worden, en dat de krygs-magt bevel had van in alle geval het geweld te gebruyken : immers de hollanders waeren sedert eenige dagen bezig met het bus-poeyer te

Digitized by Google

vervoeren van de magazynen naer het arsenael, met de kaserne met storm-paelen af-te-sluyten, en met *barricades* te maeken rondom de wagthuyzen van de stadspoorten : bovendien zy hadden vier canons geplaetst in het midden der kaserne. De inwoonders, denkende, dat dit alles gedaen wierd om hun verveérd te maeken, en hun te beletten van hulp te zenden naer Brussel, vergaderden aen de poort van Bergen in den morgen van 15 september : in eenen oogenblik waeren zy meester van de wagt; zy braken de *barricades* af, roepende : *vivent les Belges! à bas les barricades militaires!* Eenige leden van de Regering kwamen aenstonds byeen op het stad-huys met den kommandant van de stad en andere officieren : na eene zeer hevige raedpleging besloten zy, dat het garnizoen alle vyandlyke betooning zal staeken; men liet dit aen het volk weten, het welk doór die belofte nog niet gestild wierd : want de menigte liep naer het stadhuys en vraegde, dat de poeyer-magazynen zouden bewaerd worden doór de borgerlyke wagt, en dat de kanons, die in de kaserne waeren, terstond naer het arsenael zouden terug gebragt worden. De heeren Derouillé, Dupret en Desmet zyn als gedeputeérden, op staende voet, naer de kaserne gegaen, om de vraeg van het volk voór-te-stellen aen den kommandant, verklaerende dat, indien hy daer aen niet voldeéd, zy niet verantwoórdden voór de gevolgen : maer alzoo het gespreék hier wat lang duerde zoo wierd 'er gezegd, dat die heeren als gyzelaers vastgehouden waeren. Dan wierd het volk woedende, het begon de straeten op-te-breken, en het dreygde van de poorten der kaserne met kassey-steenen in-te-slaen. Het was dan dat den kommandant, verveérd geworden zynde, alles toestond, dat men gevraegd had. De gedeputeérden kwamen dit aen het volk aenkondigen, 'er byvoegende, dat zy op hun woórd van eer beloófd hadden, dat de kanonniers, hunne stukken wederbrengende, niet zouden beschimd worden, en dat eene

Digitized by Google

borgers-wagt hun ten dien eynde zou vergezelschappen. De kanons zyn dan terug gebragt naer het arsenael onder de toejuygingen van het volk, roepende : *vivent les Belges!* Den kommandant stond ook toe, dat de borgers, te saemen met het garnizoen de wagt zouden houden aen de poeyer-magazynen, waer over het volk voldaen scheén te zyn, ten minsten voór den oogenblik.

Oproer te Bergen.

De gemelde proklamatie van den koning had te Bergen alle de gemoederen verbitterd. In dezen staet van zaeken wierd'er op den 15 september het gerugt verspreyd, dat het garnizoen van Aeth den zelven dag doór de borgers ontwapend was. Dit was genoeg om het volk in beweging te stellen. En waerlyk eene groote menigte van werklieden, vrouwen en kinderen vraegden wapens, om zelf hunne zaeken te verdedigen, klaegende dat de borgers-wagt niets deéd voór de vryheyd van het vaderland. Talryke groepen van volk gingen op de merkt de gewapende borgers aenranden, maer zy wierden verspreyd. Dan begaven zy zich naer het huys van den ontfanger der stads-regten, en braken het uythang-berd, vercierd met het wapen van den koning, aen stukken. Zy schenen geen ander oogwit te hebben, als hun misnoegén tegen het gouvernement te toonen : men zag zelfs onder hun eenige mannen, die aen de menigte zegden : *al wie zal plunderen, zal op staende voet dood geslagen worden.*

Maer op den 17 der zelve maend was de beroerte in de stad wel veél geweldiger. Men had vernomen, dat 'er dags te voóren 700 hollanders te Charleroi gekomen waeren, om met een bataillon, dat ook in optogt was, het garnizoen van Bergen te versterken. Dit gerugt maekte alle het volk oproerig; het zwoór van geene hollanders meer te laeten in de stad komen, en het wilde wapens hebben om de hollanders te bevegten : maer eenige borgers deden hun uytterste best om den oproer te stillen,

Digitized by Google

terwyl den Etat-major en de Regering raedpleégden, doch zonder eenigen uytslag. De onstuymigheyd van het volk wierd dan nog heviger. Eenige leden van de borgers-wagt vraegden, dat de posten aen de stads-poorten zouden bezet worden doór de borgers en doór de soldaeten, de helft van de eenen en de helft van de anderen, om doór dezen middel het volk te stillen : maer de militaire overheyd wilde niet toestaen, als van te laeten stellen eene wagt van tien borgers aen ider poort, bewaerd doór honderd soldaeten. Dit stond het volk niet aen, en het begon de kassey-steenen op-te-breken, om *barricades* te maeken. Het was dan dat de oversten van het garnizoen, voórziende de rampen die 'er zouden volgen uyt de aenkomst van nieuwe troepen, besloten van 'er geene meer te laeten in de stad komen. Mr Duvivier, kommandant van Bergen, kwam zelf deze goede tyding aenkondigen aen het volk, gevende zyn woórd van eer, dat 'er niet eenen gewapenden soldaet zou binnen komen; hy voegde 'er by, dat de borgers eenige posten mogten zenden buyten de stad, om te gaen ontdekken, of 'er troepen naer Bergen in optógt waeren, dat de bruggen des nagts zouden opgetrokken worden, en dat het garnizoen zelfs den intrede aen nieuwe troepen zou beletten. Deze verklaering heéft het volk voldaen, en voór eenen oogenblik groote ongelukken van de stad afgekeerd.

Maer de rust, die scheén hersteld te zyn, wierd op den 19 september, wederom gestoord doór de aenkomst van den generael Howen. Dezen was als krygs-gouverneur naer Bergen gezonden doór den koning, die mogelyk niet te vreden was van de loflyke zagtmoedigheyd van den generael Duvivier. Het gerugt wierd dan seffens uytgestrooyd, dat Howen gekomen was, om de stad in staet van beleg te stellen. En waerlyk hy deéd de kanons, die op de vesten waeren omkeeren tegen de stad. Dezen eersten maet-regel was alreeds genoeg, om het volk tot de uytterste verwoedheyd te brengen : terstond

Digitized by Google

was de merkt vervuld van eene ontelbaere menigte schreeuwende om wapens te hebben. Het was te vergeéfsch, dat den generael Duvivier langs alle kanten doór het volk liep, om het te stillen; het was te vergeéfsch, dat eenige borgers, die op het volk invloed hadden, de menigte smeekten van zich stil te houden; hunne stem wierd niet aenhoord, en het was onmogelyk om de woede van het volk tegen-te-houden; het wierp zich op de gewapende borgers, waer van 'er eenige ontwapend wierden; het maekte zich meester van eenen trommel, en sloeg alarm doór geheel de stad; de poort van het kasteel wierd opengebroken, en de storm-klok wierd getrokken. Verscheyde posten der borgerlyke wagt, te slap zynde om aen de menigte te wederstaen, wierden gepraemd van hunne geweêren over-te-geven. Eene groote bende liep naer de poort *de Nimy* om de soldaeten, die daer de wagt hadden te ontwapenen : maer de wagt, ziende die menigte van volk, ten deele gewapend, zonder eenig order en in haeste aenkomen, gaf 'er vuer op : eenige vielen dood of gekwetst. Na eenige minueten op malkanderen geschoten te hebben, zogt men van overgaef te handelen. Een kwartier uers ging voórby, en men scheén te zullen overeen komen, wanneer den hollander Howen daer aenkwam met een bataillon soldaeten en vier stukken kanon : hy deéd seffens schieten op het volk van den eenen kant, terwyl de soldaeten van de wagt schoten langs den anderen : vyf of zes borgers bleven dood twintig wierden 'er gekwetst, waer van 'er eenige des anderendags gestorven zyn. Het volk moest wyken, en vlugtte, zoo het kon, langs de naestgelegene straeten, zich voórstellende van op eene andere gelegenheyd hunne beurt te hebben.

Den hollander Houwen liet dan weten aen de Regering, dat het ganizoen alle nagten zal onder de wapens blyven, dat 'er verscheyde kanons met schroot gelaeden en ingespannen zyn, dat alle vergadering van volk en al-

Digitized by Google

len aenval, doór de waepens, zal te rug gedreven worden, en dat de Regering zal verantwoórden voór de ongelukken, die daer uyt zouden kunnen volgen. Zyne vreedheyd en bloedige bedreygingen schenen de openbaere rust hersteld te hebben; maer deze rust was maer gedwongen, en gevolgenlyk zy kon niet lang dueren, gelyk men in het vervolg zal zien.

Oproer te Luyk en te Huy.

De inwoonders van Luyk waeren sedert eenige dagen redelyk gerust geweést, om dat men hoóp had dat Belgien zou afgescheyden worden van Holland, en dat den optogt der hollandsche troepen zou ophouden: maer de ongelukkige proklamatie van 5 september was op den 7ste te Luyk bekend; het volk begon aenstonds te woelen en toonde eene oploopenheyd, die de grootste ongelukken deéd voórzien: nogtans de borgerlyke wagt wist, doór haeren iver en moed, dezen dag alle buytensporigheden tegen-te-houden. Niettemin de borgers en het volk namen maetregels, om eenen wakkeren wederstand te bieden aen alle krygs magt, die zou willen in de stad komen, en men begon *barricades* te maeken. Dezen handel der Luykenaers stelde het volk van Huy in beweging, wanneer men daer verstaen had, dat 'er troepen van Namen kwamen om het fort van Huy te bezetten. Het was den 8 september. Seffens wierd 'er alarm geslagen, en op weynige minueten was de kommunaele wagt en een groot getal van andere borgers onder de wapens. Zy begaven zich naer het fort, dat doór de Hollanders bezet was: eene groote menigte van volk liep ook derwaerts, en eyschte met bedreygingen af, van het fort over-te-geven. De borgers vraegden van den kommandant de sleutels van het fort, die hy weygerde. Het volk wierd dan nog meer verbitterd en wilde het fort hebben, kost dat kost. Na eenige gespreéken, maekten de borgers zich meester van de 4 mannen die in het wagt-huys waeren. Den kommau-

dant wierd verveêrd; hy gaf de sleutels over, en het fort wierd bezet doór de borgers, die daer het Luyks vaendel opstaeken. Deze verovering was van een groot belang, om dat men daer veél krygs-voórraed en wapenen heéft gevonden.

Alhoewel de stad van Luyk nu sedert eenige dagen gerust scheén te zyn, nogtans het vuer van oproer vonkte in het heymelyk, en het berstte uyt doór de schuld van eenen hollandschen officier. Immers in den namiddag van 19 septembr, gingen eenige borgers vreédsaemlyk wandelen langs den kant van het kasteel: eenen officier hun ziende, geboód aen de schildwagt van te schieten op eenen jongeling die, zeggen de eenen, eenige stappen binnen de paelen was, anderen dat hy 'er nog buyten was (a). De schildwagt weygerde te gehoorzaemen: maer den officier zynen degen trekkende, dreygde hem te doórsteken, indien hy niet seffens aen zyn bevel voldeéd. Den soldaet schoót dan en doodde dien jongeling, Mr Wibrin, die maer 23 jaeren oud was. Eene troep van volk kwam toegeloopen. Den vader, onder wiens oogen deze moord geschied was, nam het dood lichaem van zynen zoón op, en droeg het langs verscheyde straeten van de stad. Men kan beter gevoelen als uytdrukken, wat eenen indruk de ziele-roerende vertooning van eenen vader, geladen met het bloedig lichaem van zynen vermoorden zoón, gedaen heéft op alle de gemoederen! het volk stond dan gelykelyk op, en meer als twintig duyzend menschen waeren op eenen oogenblik te been. Den Graef de Berlaymont, kommandant van de borgers-wagt, schreéf aenstonds aen den kommandant van het kasteel, en vraegde *van hem den officier, die van dien moord pligtig was, over-te-leveren, of dat hy in den oogenblik zou gevangen nemen alle de Hollanders, die in de stad waeren,*

(a) Hoe het zy of niet, is dan het leven van eenen Belg van zoo weynige weêrde by eenen hollandschen officier, dat hy met eene koele onverschilligheyd durfde vermoorden dien ongelukkigen, zelfs genomen dat hy eenen stap te verre gegaen was?

Digitized by Google

tot dat men regt zou bekomen hebben. Deze bedreyging is niet uytgevoerd geweést, om dat de Belgen altyd edelmoedig zyn zelfs ten opzigte van hunne verdrukkers. Niettemin het volk, woedende van gramschap, liep naer de *Chartreuse*, om zich van deze fortres meester te maeken: maer zy hadden geene leeren, en moesten hunnen aenval uytstellen.

Des anderendags ten 10 ueren is het volk wedergekeerd naer de *Chartreuse*, en dezen keer was het voórzien van leeren: de borgers-artilleristen waeren aen het hoofd van de menigte; gekomen zynde onder de mueren van de fortres eyschten zy de Hollanders op van zich aenstonds over-te-geven. Op hunne weygering van de poorten open-te-doen, wierden de leeren opgeregt, en op eenen oog-slag waeren de artilleristen op de mueren. De Hollanders, die dezen post bewaeren, waeren doór dien schielyken aenval met zoo grooten schrik geslagen, dat zy zelfs niet peysden om zich te verdedigen: zy poogden te vlugten: maer het was te laet om de handen der overwinnaers te ontsnappen; zy wierden alle gevangen. Mr Dandelin, kommandant van de borgerlyke artillerie, nam hun onder zyne bescherming, en deéd zoo veél, dat zy niet mishandeld wierden, wanneer zy naer den Etat-major van de borgers-wagt geleyd wierden. Dan wierd het vaendel van Luyk op de *Chartreuse* opgesteken, en het was den broeder van den ongelukkigen Wibrin, gisteren vermoord, die het zelve daer geplant heéft. Het is alzoo dat deze schoone fortres, die de stad van Luyk geduerig bedreygde, gevallen is in de handen van dappere Belgen. Men vond daer veél oorlogs-gereedschap te weten: 26 kanons, 80 affuyten, en voór meer als vyf honderd duyzend guldens ballen, bomben, kogels, poeyer, etc.

Terwyl de gemoederen nog zoo vol waeren van den pynelyken indruk, veroorzaekt doór den moord van den jongen Wibrin, kreég men den 22 september de tyding dat 'er eene krygs-bende van voet-volk en ruytery zich

Digitized by Google

nedergeslagen had te Oreye, een dorp vier ueren van Luyk op de groote baen van Brussel, en dat zy de gemeynschap afgebroken hadden. Seffens hoorde men in alle straeten roepen : *marchons sur Oreye !* eene bende van duyzend vrywilligers vergaderde met haeste, en trok des avonds ten 8 ueren met 2 stukken kanon naer buyten; zy kwamen omtrent middernagt te Oreye, en deden straks eenen aenval op de kaserne, daer de Hollanders nestelden : dezen, na eenige keeren geschoten te hebben, namen de vlugt naer sint Truyen, verlaetende een deel van hunne oórlogs-behoeften. Eenen Luykenaer is in dezen aenval gedood geweést, en dry of vier gekwetst. De Hollanders hebben 20 mannen verloren. De vrywilligers hun oogwit bekomen hebbende, keerden te rug naer Luyk, met eenige peêrden, genomen op den vyand, en met 23 gevangenen, die zoo snel niet hadden kunnen loopen als hunne medegezellen. Verscheyde vrywilligers waeren gelaeden met geweêren, kleederen en schacos, die zy op de Hollanders veroverd hadden.

Wederkomst van de heeren Vleminckx en Nicolaï. Voórstel van Doncker Curtius. Optogt der Hollanders. Gendarmen te Tervueren entwapend. Alle autoriteyt te Brussel verdwenen.

Terwyl verschyde steden in beweging waeren, zyn de heeren Vleminckx en Nicolaï, in den namiddag van 18 september te Brussel terug gekomen. Zy begaven zich regt naer het stadhuys, daer den raed der gewapende borgers en andere treffelyke persoonen terstond vergaderden om hun rapport te hooren. Zy hadden naer Amsterdam vaerende, op de stoomboot niet gehoord als de grouwelykste verwenschingen tegen de Belgen, het welk hun deéd gevoelen het gevaer van hunnen toestand. Den 16 september, des avonds 10 ueren, in den Haag gekomen zynde, hebben zy met veél moeyte eyndelyk een logement gevonden in het zelve hotel, daer eenen van onze gedeputeérden, Mr d'Huysman d'Annecroix, die ziek te bed liggende zy niet konden spreken.

Digitized by Google

Den volgenden dag, ten 5 ueren des morgens, zyn zy gegaen naer het hotel, daer de heeren De Gerlache, Delanghe en Debrouckere gelogeérd waeren; zy spraken eerst aen dezen laetsten, die ten hoogsten verbaesd en voór hun bevreesd was, wanneer hy het oogwit van hunne zending vernam. Zy zegden hem, dat zy doór de stad van Brussel tot de gedeputeérden gezonden zynde, zich stelden onder hunne hulp en bescherming. *Betrouwd u daer niet op,* antwoórdde Mr Debrouckere, *wy kunnen voór u niet verantwoórden: roept de heeren De Gerlache en Delanghe; zy zyn daer in die kamers, en hoord wat zy u zullen zeggen.* Zy gingen die heeren bezoeken, de welken hun verzekerden dat zy voór hun niets zouden kunnen doen. *Hoe wilt gy,* zegde Mr De Gerlache, *dat wy u beschermen, wanneer wy zelve niet beschermd worden, wanneer wy bloodgesteld zyn aen de beschimpingen van het grouw, wanneer men zoo verre gaet dat men my wilt verbieden van, in de staeten-generael, het woórd te voeren, om dat ik te Luyk lid van de administrative kommissie benoemd ben geweést, en dat men my voór eenen oproerigen uytmaekt? Wy nemen uwe adressen niet aen, en wy kunnen die niet aennemen.*

Dan wierd 'er hun gezegd van te gaen by Mr Barthelemy, gedeputeérden van Brussel, *die daer iets te verliezen heéft* (*te weten Mr Gendebien zynen schoon-zoón*).

Mr Barthelemy ontfing hun met veél vrindschap en beleéfdheyd. Zy behandigden hem de adressen, en zy verzogten hem van de zelven mede-te-deelen aen de andere gedeputeérden van den Zuyden. Hy, na de zelven overloopen te hebben, was verschrikt: *ongelukkigen,* zegde hy, *vertrekt in den oogenblik; gy hebt niet eenen minuet te verliezen. Indien men u ontdekt, gy zult vastgehouden worden, en God weét wat 'er u zal overkomen. Zegt aen Gendebien dat hy zich uyt die zaeken uyttrekke; zegt aen alle uwe mede-borgers dat zy van hier niets te hopen hebben, dat men uwe*

Digitized by Google

stad zal afbranden, dat men zelfs verklaerd heéft, dat men alle beraeding over de afscheyding zal uytstellen tot dat gy in het order zult weérgekeerd zyn. Vertrekt, vertrekt in den oogenblik! Dit gezegd hebbende, hielp hy hun terstond om een ry-tuyg te vinden, het welk hun aen den Moerdyk moest brengen. Hy deéd hun *voór zyne wooning* en als met geweld in het ry-tuyg gaen, het welk hun onmiddelyk heéft gevoerd naer hun hotel om hun reys-goed op-te-nemen. Zy ontmoetten daer Mr den Baron de Secus, met wie zy eenige oogenblikken spraken, en die hun zegde : *alles gaet een eynde nemen; wy zyn op het punt om van Holland te bekomen al wat wy willen!* Zy namen hun afscheyd en verlieten den Haag omtrent 7 ueren des morgens (a).

(a) Nauwelyks waeren zy vertrokken, of zy wierden opgezogt in verscheyde huyzen van Belgen die in den Haag woonden, en met de welke men hun vermoedde eenigen omgang gehad te hebben. Mr Debrouckere sprak, den zelven dag, met den prins van Oranje over de adressen, die zy aengebragt hadden. Den prins wilde die zien. Mr Debrouckere, aen wie Mr Barthelemy de zelve behandigd had, heéft 'ze aen den prins voórgelezen : dezen toonde een groot spyt om dat hy die heeren niet had kunnen spreken. Mr Debrouckere antwoórdde dat hun leven zou in gevaer geweést hebben, indien zy in den Haag langer gebleven waeren. *In dit geval,* hernam den prins terstond, *het is myn paleys zelve dat hun tot schuyl-plaets zou gediend hebben.*

Zeer wel : maer dit paleys zelve zou hun niet belet hebben het lot van de gebroeders de Witt te ondergaen, indien het grauw van den Haag hun ontdekt had (1ste deel bladz. 39). En nogtans terwyl dat de heeren Vleminckx en Nicolaï hun leven in het uyterste gevaer stelden, wierd 'er te Brussel, doór zekere mannen, het gerugt verspreyd, *dat zy het land verkogt hadden;* en het heéft weynig geschollen of het huys van Mr Vleminckx is geplunderd geweést! Maer het gouvernement-provisoór erkennende zyne goede en getrouwe diensten, en van den anderen kant zich verzekerd hebbende van zyn onberispelyk gedrag en van zyne hoog-geleerdheyd in de geneés-konst, heéft hem, weynigen tyd daerna, het aenzienlyk ampt van *inspecteur-general du service de santé militaire* gegeven. Deze welverdiende promotie heéft vele afgunstigen gemaekt, en zyne volkomen aenkleving aen de konstitutionele monarchy van Belgien is de oorzaek van den haet die eenige republikaenen tegen hem opgevat hebben.

Digitized by Google

Eyndelyk gaven zy aen den raed kennis van de talryke troepen, die zy op den weg van Holland naer Brussel gezien hadden, en van de groote krygs-toerustingen, die men maekte om de Belgen met geweld onder het jok weder-te-brengen.

Na dit rapport heéft men in de vergadering de kwestie voórgesteld *of men tegenstand zal doen aen de krygsmagt.* Dit vraegstuk wierd lang onderzogt: nogtans men scheydde van malkander zonder eenig besluyt te nemen, en het lot van het vaderland wierd, om zoo te zeggen, overgelaeten aen de voórzienigheyd van God, die ons in dezen gevaerlyken toestand niet verlaeten heéft.

Maer indien de heeren Nicolaï en Vleminckx zoo een groot gevaer geloopen hebben in den Haag, onze gedeputeérden zelve waeren daer in veyligheyd niet, om dat het gepeupel tegen hun opgehitst wierd doór de gazet van Van Maanen: immers de Calviniste schryvers der *Nederlandsche gedagten,* hadden durven zeggen:

« Verscheyde gedeputeérden zyn vermoed van den opstand beroepen en aengemoedigd te hebben: de grond-regels, die zy in hunne redevoeringen beleden hebben, zyn het zaed, het welk den oproer en de wanorder inhoud; en de tael, die zy tot hiertoe gevoerd hebben, was wonderlyk bekwaem, om dat vuer van tweedragt aen-te-stoken. De proklamatie die zy geteekend hebben, (*bladz.* 368) gelykt zoo zeer aen *hoog verraed,* dat men niet kan begrypen, hoe dat eenen gedeputeérden met hun wilt zitting houden. »

Die zelve kettersche schryvers, betaeld doór Van Maanen, deden nog al meer; zy durfden onze gedeputeérden met de dood bedreygen *uyt kragt,* zegden zy, *van de artikels* 87, 88 *en* 91 *van het straf-wet-boek,* en zy voegden 'er by:

De goedertierendheyd van den koning, die zy beschimpen, schynt hun beschermd te hebben: maer om dat die gedeputeérden met alle vryheyd de voórstaenders van den oproer mogen zyn, betaemt het precies, dat zy weten wat zy, om netjes te spreken, VERDIENEN.

Doch het waeren de gazet-schryvers van Van Maanen alleen niet, die dorstig waeren naer het bloed der Belgen: want zyne eerlooze aenhangers toonden in de

Digitized by Google

staeten-generael de zelve verwoedheyd : immers Doncker Curtius had den 14 september aen de staeten een voórstel gedaen, het gene hy den volgenden dag ontvouwde, zeggende :

« Het gouvernement heéft twee vraeg-stukken voórgesteld, de afscheyding der twee deelen van het ryk en een nieuw onderzoek van de grondwet; het wilt uw gevoelen kennen over die twee punten : maer dit moet volgens grondwettige formen geschieden; dit zal te lang dueren, en ondertusschen zal men in eenige provincien voortgaen met het wettig gezag te miskennen. *Men moet eerst en voóral zich bezig houden met den oproer te dempen; wy moeten de wederspannigen doen wederkeeren tot het wettig order, en ik zien daer voór geenen anderen middel dan de gewapende magt.* Ik stel voór van eene kommissie van 10 leden te benoemen, om te overleggen en aen de vergadering voór-te-draegen de maetregels, die men moet nemen *om de ingezetenen der plaetsen, daer het wettig order is geschonden, tot het zelve terug te brengen.*

Dit voórstel kwam volkomenlyk overeen met de proklamatie van 5 september. Maer indien men ons, het zy doór bedrog het zy doór het geweld der wapens, had kunnen terug brengen onder het jok, dat men hier *het wettig order* noemt, dan zou Doncker Curtius aen de staeten gezegd hebben, dat het niet meer noodig was te beraeden over de vraeg-stukken, die den koning voórgesteld had; of indien men 'er over beraed had, men zou beslist hebben, dat 'er geene reden was om de nationaele instellingen te maetigen, mits *het kleyn getal* van wederspannigen, die de afscheyding gevraegd hadden, *of opgehangen of tot het wettig order* wedergekeerd zyn. Het is alzoo dat wy Belgen, verre van eenige verzagting te bekomen in onze verdrukkingen, de ongelukkige slaeven zouden geworden zyn van het veragtelykste van alle de gouvernementen. Maer indien men niet gelukte in, by *middel van de gewapende magt, de wederspannigen tot het wettig order te doen wederkeeren,* dan had Willem, zoo hy meynde, nog eenen anderen middel om de Belgen te vreden te stellen en onder zyn gebied weder te brengen : want dan kon hy de staeten op zyne vraeg-stukken doen antwoórden, *dat*

Digitized by Google

de grondwet moest veranderd worden, en dat de afscheyding van de twee deelen van het ryk noodzaekelyk was.

Willem wagtte dan zelfs het antwoórd van de kommissie, voórgesteld doór Doncker-Curtius, niet af om Brussel met een magtig leger aen-te-randen. Dit was een zwaer misdaed: want wat kon 'er misdaediger zyn dan te Brussel, doór het geweld, te willen beslissen de vraeg-stukken die hy zelf aen de beraeding der staeten voórgedraegen had, en waer op zy nog niet geantwoórd hadden? nogtans Willem deéd zyne krygsbenden optrekken onder het bevel van Frederik, terwyl hy den prins van Oranje aen den eenen kant hield om, indien zyn leger geslagen wierd, dezen prins als middelaer by de Belgen te gebruyken en hun doór listen nog eens te bedriegen.

Maer wanneer men te Brussel vernomen had het voórstel van Doncker-Curtius, en dat 'er ter zelver tyd verscheyde krygsbenden in optogt waeren, dan was idereen overtuygd, dat Willem de afscheyding der twee deelen van het ryk en de verandering in de nationale instellingen aen de staeten niet voórgesteld had, dan om ons in slap te wiegen en onvoórziens te overrompelen. Nogtans de Belgen waeren op hunne hoede. En waerlyk eene bende van Brusselaers en eene van Luykenaers trokken, in den nagt tusschen den 18 en 19 september, uyt de stad naer den kant van Vilvoórden, om te zien of 'er geene troepen naderden: maer geene ontdekt hebbende, keerden zy te rug naer Brussel.

In den zelven nagt is 'er eene andere bende van borgers van Brussel en vrywilligers van Luyk op Tervueren getrokken, daer, zoo men zegde, dertig hollandsche ruyters van Vilvoórden aengekomen waeren: maer zy vonden daer niet dan eenige gendarmen, die zy ontwapenden, en zy bragten vier van hunne peêrden naer Brussel.

19 *september.*

De kommissie van veyligheyd vernomen hebbende de twee uytvallen van den voórgaenden nagt, deéd, 19 sep-

Digitized by Google

tember, eene proklamatie aenplakken waerin zy die twee bedryven grootelyks afkeurde en geboód, *dat de vier peêrden, zonder uytstel, zullen naer Tervueren: te rug gezonden worden*, zy voegde 'er by, *dat 'er aenstonds aen Frederik* (die den 16 september te Antwerpen aengekomen was om tegen Brussel op-te-trekken) *zal geschreven worden om hem te verklaeren, dat die overtreding zonder bevel gedaen was, en hem deszels vergoeding bekend te maeken.* Zy eyndigde met het volgende: *wy gebieden, dat 'er terstond eenen raed van tugt zal ingesteld worden, ten eynde van aen de genen, die zich voórtaen zouden pligtig maeken van zulke* MISDAEDEN, *de strengheyd der wetten toe-te-passen.* »

Deze onvoórzigtige proklamatie wierd overal afgetrokken en verbrand. Eenen kloeken patriot ging naer een fabriek te Anderlecht, en vraegde aen de werklieden of zy wilden een *corps* van vrywilligers formeêren: 57 waeren te vreden, en kwamen seffens naer Brussel daer zy den zelven dag, 19 september, en alle de volgende dagen deel genomen hebben in alle de bewegingen van het volk. Men zag in den na-middag eene groote menigte van volk vergaderen op de groote merkt, schreeuwende, dat zy wilden wapens hebben. De vrywilligers van Luyk kwamen daer ook; zy liepen de trappen van het stad-huys op, en drongen, met vliegende vaendel en slaende troemmels, tot in de zael van de kommissie van veyligheyd, alwaer eenen grooten hoop van het volk hun volgde: hier ontstond eenen hevigen twist tusschen de kommissie en het volk, dat wilde wapens hebben: maer Mr Rogier, kommandant der Luykenaers, kwam 'er tusschen, en hy gelukte in het volk wat te stillen; dan ging hy in het midden van de merkt de menigte aenspreken met eene kragt, welke de liefde van het Vaderland alleen kan ingeven; hy beloófde van hun de geweêren te geven, die aen zyn *corps* toebehoorden; hy zegde, dat zy doór hun goed gedrag moesten toonen, dat zy de vryheyd wilden, en niet het plunderen en branden;

Digitized by Google

hy voegde 'er by, *dat hy in den oogenblik zou voór den kop schieten al wie zyne wapens zou misbruyken om de openbaere rust te stooren.* Zyne redevoering wierd van de menigte toegejuygd.

Mr Rogier ging dan met eenen hoop van het volk naer de kasernen van Ste-Elisabeth, daer hy hun alle de geweêren deéd geven, die hy kon missen, na opgeschreven te hebben de naemen en wooning van de genen aen wie zy toebetrouwd wierden. Deze talryke bende doórliep seffens de stad, vaderlandsche liedekens zingende, en roepende: *vive la liberté!* En om te doen zien, dat zy geen kwaed inzigt hadden tegen de gewapende borgers, hoorde men hun meermaels, gaende voór by de wagt-huyzen, roepen: *vive la garde bourgeoise!* den dag ging zonder eenige wanorder voorby, alhoewel de straeten vol volk waeren: maer omtrent midder-nagt heéft eenen booswigt, om twist te maeken tusschen het volk en de borgers, een pistoól afgeschoten uyt het midden van eenen hoop van het volk, dat op de merkt nog vergaderd was. De eenen zeggen, dat hy in de logt geschoten heéft, anderen dat den borger, die aen het stad-huys op schild-wagt stond, den kogel heéft hooren snorren aen zyne zyde: hoe het zy of niet, den post der borgers-wagt stelde zich onder de wapens en had de onvoórzigtigheyd van vuer te geven op het volk, waervan 'er eenen gedood wierd; eenen jongeling verloór dry vingeren, en twee andere persoonen wierden zwaerlyk gekwetst. Het volk hier over zeer verbitterd verliet de merkt; het verspreydde zich en ging verscheyde posten der borgerlyke wagt ontwapenen, zonder aen de borgers eenig kwaed te doen. Eenige treffelyke persoonen spraeken het volk met vriendschap aen om hun te stillen, en te doen gevoelen, hoe noodzaekelyk het was van eendraglig te zyn: zy antwoórdden, dat zy niet anders wilden hebben als wapens, om de vryheyd te verdedigen, dat zy de wapens niet zullen gebruyken tegen de borgers, en dat zy niet zullen plunderen.

Digitized by Google

Ondertusschen een groot getal van werklieden vergaderden op sinte Michiels-plaets, daer zy in afwagting van het opkomen van den dag, zich bezig hielden met vaderlandsche liedekens te zingen.

20 *september.*

De vergadering, die den voórgaenden nagt op sinte Michiels-plaets overgebragt had, was gedueríg aengegroeyd. Al dat volk ging des morgens, ten 7 ueren, naer de groote merkt, en dan naer de kaserne der Luykenaers, niet anders vraegende dan wapens, om tegen de Hollanders te vegten. De stad wierd boven maeten onstuymig, geheele borgers-wagten wierden ontwapend, en men zou gezegd hebben, dat 'er schroomelyke wanorders gingen ontstaen. Alle de genen van het volk die, het zy met geweld of anderzins, geweêren bekomen hadden, gingen naer de merkt, daer zy zich in kompagnien formeérden onder het geleyde van eenige borgers, die het goed gepeys hadden van eenen blouwen keél aen-te-trekken, en zich by hun te vervoegen. Het is sedert dezen dag, dat de blouwe keélen in zwang gekomen zyn.

Maer alzoo het grootste deel van het volk nog zonder wapens was, en te vergeéfsch vraegde om 'er te hebben, zoo zyn de vrywilligers van Luyk en eenen hoop van het volk, ten 10 ueren naer het stad-huys geloopen, het welk nu gesloten was; zy braken de poort open in de meyning van daer geweêren te vinden, niet tegenstaende men hun zoo dikwils gezegd had, dat 'er geene waeren; zy doórliepen alle de zaelen, alle de kamers, alle de plaetsen, en doórsnuffelden alle de schapraeyen. Eenen grooten en sterken blouwen keél, die op de menigte grooten invloed scheén te hebben, zegde met eene vervaerlyke stem, *dat hy den eersten, die eenige schaede zou durven doen aen papieren, boeken of meubelen, zou voór den kop branden.* Het volk beloófde van geene schaede te doen, en zelfs van geene hand te steken aen boeken of papieren: zy hebben hun

Digitized by Google

woórd gehouden. Maer alzoo zy alles nauwkeuriglyk doórzogten, hadden zy eyndelyk het genoegen van een groot getal geweêren en sabels te vinden, daer zy zich meester van maekten. Dit genoegen wierd welhaest veranderd in eene woedende gramschap, wanneer zy ontdekten twee kassen met Oranje-kokardes, die zy in de tegenwoórdigheyd van het volk, dat op de merkt was, uyt de vensters hebben geworpen. Sedert dezen oogenblik was 'er geene kwestie meer noch van Regering, noch van raed der Regering, noch van kommissie van veyligheyd; alle gezag was verdweenen! de eygendommen en het leven zelfs der inwoonders waeren overgelaeten op de genaede van het volk, van een volk, dat nu voór een goed deel gewapend en ten hoogsten verwoed geworden was op het aenzien van die ongelukkige *kokardes* (a). Mr den Baron d'Hoogvorst, ziende de schrikkelyke gramschap van het volk, kon zyne traenen niet wederhouden; hy ging weg, vreezende dat men naer zyne stem niet zou geluysterd hebben. Nogtans dit volk, het welk nu van de stad meester was en zekerlyk groote rampen had kunnen veroorzaeken; dit edelmoedig volk, zeg ik, toonde wel zyne uyterste verontweêrding, maer het heêft geene de minste wanorder, geene de minste buytensporigheyd bedreven : het is waer, het had meermaels eene bedreygende gedaente aengenomen, maer waerom? niet anders als om dat men het geene wapens wilde geven, die het noodig had om de hollanders te bevegten : en wat zou Brussel, wat zou geheel Belgien geworden zyn, indien dit helddaedig volk zonder wapens gebleven was?

Het volk gedroeg zich zeer wel, en het boezemde zoo groot betrouwen in, dat vele borgers zich met het zelve vervoegden. Na middag zag men eene talryke menigte, gewapend met geweêren, sabels en pieken, de byzon-

(a) Men leésde in de gazetten van dien tyd, dat de Regering die *kokardes* had doen maeken voór de intrede van den prins van Oranje; dit gerugt is noyt tegengesproken geweést.

Digitized by Google

derste straeten van de stad doórkruyssen in het besten order, met slaende trommels, en draegende een boven maet groot vaendel, waerop men leésde : *Gouvernement provisoire. Felix de Merode, d'Outremont, Gendebien, Stassart, Raikem, de Potter, Van de Weyer.*

Den dag ging alzoo stillekens voórby, en tegen den avond zag men vele groepen op de merkt vergaderd, die vreédzaemlyk spraken over de voórvallen van den dag en van den voórgaenden nagt. Ten 7 ueren, wierden 'er twee zeer groote vaendels op het hoogste van den toren van S^t. Michiel uytgesteken, het een met de koleuren van Brabant, en het ander met die van Luyk. Den nagt was zoo stil, zoo gerust, al of men in het midden van den vreden was geweest.

21 september.

Den Baron d'Hoogvorst, ziende dat het volk zich zeer wyslyk gedroeg, deéd dezen morgen alle de sectien der borgerlyke wagt, die nu met het volk maer eene gewapende magt uytmaekte, ten 10 ueren op de merkt vergaderen; hy zegde hun « dat hy zal blyven aen hun hoofd, om het goed order in de stad staende te houden, terwyl de kommande over de genen, die buyten de stad zullen gaen deel nemen in de krygs-werkingen, zal toebetrouwd worden aen M^r den Graef Vandermeeren die, zonder uytstel, een *korps* van vrywilligers moet formeéren. » Maer het was te laet, om dit uyt-te-voeren. En waerlyk men wierd welhaest onderrigt, dat 'er dezen morgen troepen van Frederik te Dieghem aengekomen waeren, en zelfs ten twee ueren na middag wierd 'er eene bende dragonders gezien op den kassey van Schaerbeék, digt by de stad. Dit veroorzaekte eene groote beweging : want zoo haest men de storm-klok gehoord had, was een igelyk aenstonds op de been :

Nam dedit e speculâ custos ubi signa tumultûs. Ov. Tris. l. 4. Ele. 1.

De borgers-wagt en het volk namen aenstonds de

Digitized by Google

wapens op. Eenige benden van onbeschroomde mannen liepen naer de Schaerbeéksche poort en stelden zich in slag-order agter de *barricades*, die daer sedert weynige dagen opgeregt waeren : twee stukken kanon wierden daer ook geplant. De Lovensche en Laeken-poorten wierden van gelyken bezet, terwyl men overal in de stad bezig was met nieuwe *barricades* te maeken. Nogtans de Hollanders, die men op den kassey van Schaerbeék gezien had, kwamen niet meer te voórschyn. Dit deéd verdriet aen een volk, dat vlamde om te vegten. Eene bende vrywilligers van Brussel en Luyk trok de Schaerbeéksche poort uyt, om den vyand te gaen opzoeken; zy vonden zyne voórsposten omtrent Dieghem; zy verdeelden zich seffens in kleyne benden, en gingen zonder vrees den vyand, langs verscheyde kanten aenranden. Eenige dragonders wierden van hunne peêrden geschoten, de anderen trokken af, verlaetende eenige peêrden met de welke onze dapperen des avonds ten 6 ueren te Brussel wederkeerden : eenen Luykenaer en eenen Brusselaer zyn daer dood gebleven; eenige wierden gekwetst en naer de stad gebragt.

Deze schermutseling bynae aen de poorten van de stad, en het gerugt dat prins Frederik aen het hoofd van een leger naer Brussel kwam, stelde alle de inwoonders in beweging : men begon nog eens de stad te versterken : jong en oud, mans en vrouwen, ryk en arm toonden eenen onuytsprekelyken drift om nog meer *barricades* op-te-regten; en aengezien vele handen ligt werk maeken, zoo had Brussel op den tyd van twee of dry ueren eene ontzaglyke gedaente. Idereen ging gerustelyk slaepen in de meyning, dat den vyand de stad niet zou aenranden.

22 SEPTEMBER.

Den Graef Vandermeeren had gisteren avond alle voórzorg genomen om in den nagt niet overrompeld te worden, en hy had ten dien eynde verscheyde brand-

Digitized by Google

wagten buyten de stad gesteld. Den voórnagt was zeer stil geweést. Men had op de straeten geen het minste gerugt gehoord, dat eenige wanorder kon doen vreezen: maer ten 1 uer naer midder-nagt wierd de storm-klok getrokken en een igelyk was straks op de been; talryke verdedigers liepen naer de poorten, en eene sterke bende van vrywilligers ging buyten de stad om den vyand te ontdekken: doch het was eene valsche alarm, geslagen om te zien of het volk den moed zou hebben van de stad te verdedigen. Idereen ging dan wederom naer zyne rust (a).

Dezen morgen 10 ueren, zag men eene vry kompagnie van 150 kloeke Lovenaers aenkomen, om Brussel te helpen verdedigen. Eene bende van het volk trok de Vlaemsche poort uyt, en begaf zich langs den kant van Zellick, daer zy wel haest handgemeen wierd met de hollandsche hoezaeren: men hoorde te Brussel, byzonderlyk na middag, zonder ophouden schieten langs den kant van Zellick en Ganshoóren, doch zonder eenigen uytslag; het scheén, dat het volk niet voór had, dan zich in de wapens te oeffenen; men zag hun tegen den avond wel gemoed te rug komen in de stad.

Eene veél grootere bende van Brusselaers en Luyknaers gingen den zelven morgen naer Dieghem, daer zy seffens aen het vegten waeren met een bataillon jagers en eene bende dragonders. Velen van de vrywilligers die, gewoon zynde van op de jagt te gaen, voórzien waeren van goede jagt-geweèren met twee loopen, stelden zich agter hoeken en kanten, en deden veél kwaed aen de dragonders. Op den middag begon het kanon van den vyand te ronken: maer alzoo onze schutters op hunnen post bleven en dat 'er doór hun just schieten, eenige dragonders van hunne peèrden rolden, zoo deden de Hollanders eene beweging om onze haeze-schie-

(a) Het was zeer onvoórzigtig van het volk, zonder nood, ter wapen te roepen: want hieruyt is gevolgd dat, als den vyand des anderen dags voór de stad kwam, en dat men de storm-klok trok, niemand haestig was om de wapens op-te-nemen.

Digitized by Google

ters te omringen. Mr Louis Tencé, luytenant van de 6de sectie der borgers-wagt, wierd dit gewaer en gaf bevel aen zyne medegezellen van af-te-trekken; zy deden dit in het beste order, en zy kwamen tegen den avond te rug in de stad.

In deze schermutseling zyn 'er van wederzyde eenige gedood en eenige gekwetst geweést. Den kapiteyn der dragonders zekeren Kenens wierd aen zyne slinke hand gekwetst doór Mr Collet kapiteyn der Luykenaers: maer dezen wierd in den zelven oogenblik omringd van eenige dragonders, die na hem veertien zwaere wonden gegeven te hebben, hem gevangen namen; hy wierd op eene slegte karre naer Antwerpen gevoerd. Dien braeven Luykenaer is van zyne wonden genezen geweést.

Terwyl de dappere Brusselaers en Luykenaers hun bloed en leven waegden voór het vaderland, namen de orangisten hun vermaek in valsche gerugten uyt-te-strooyen, om de inwoonders de vrees aen-te-jaegen. *De vrywilligers zyn te Dieghem geslagen*, zegden den eenen, *zy zyn alle vermoord of gevangen.—Onze Brusselaers*, zegde eenen anderen, *zyn in de pleyn van Mont-plaisir omringd en neder-gesabeld.* Ik heb zelfs eenen hooren zeggen: *de stad is langs alle kanten ingesloten; morgen zullen wy gebombardeérd worden, en niemand zal 'er meer kunnen uytgaen.* Het is alzoo dat de orangisten, die geen fusiek durfden op-te-nemen om te vegten voór Oranje, deden wat zy konden om de onrust en moedeloosheyd te werpen onder het volk; en het is wel zeker, dat zy op zommige zwakke gemoederen eenigen indruk gedaen hebben Des avonds van den zelven dag wierd de volgende proklamatie van Frederik, doór de orangisten, aen de voórbygaende uytgedeeld.

« Aen de Inwoonders van Brussel

« Den koning mynen doórlugtigen vader is, te saemen met de representanten van het volk en op de eenigste wys die met hunnen eed over-een komst, bezig met aendagtiglyk te onderzoeken de wenschen, die onder ulieden gedaen zyn. Nogtans het order is zonder ophouden gestoord in uwe stad. Terwyl gy met eenen

iver en eene werkzaemheyd, die den grootsten lof verdienen, waekt voór de verdediging der openbaere en byzondere eygendommen, een kleyn getal van OPROER-MAKERS, die onder ulieden verborgen zyn, hitst het gepeupel op tot het plunderen, het volk tot den opstand, het leger tot de eerloosheyd; de meyningen van den koning worden in het kwaed uytgelegd; de autoriteyten zyn zonder magt; de vryheyd is verdrukt.

« In gevolge de bevelen van den koning, wy komen aen dien staet van zaeken, die uwe stad ruineért, en meer en meer, voór deze koninklyke residentie, de mogelykheyd verwydert om de verblyf-plaets te zyn van den monarch en van den erfgenaem van den troon, den opregten en kragtigen hulp-middel toebrengen, te weten *het wettig order*.

« De nationaele benden gaen in den naem der wetten, en OP VERZOEK VAN DE BESTE BORGERS binnen uwe mueren komen, om hun allen te ontlasten van eenen moeylyken dienst, en hulp en bescherming te geven.

« Die officieren, die soldaeten, vereenigd onder het vaendel van de eer en van het Vaderland, zyn uwe mede-borgers, uwe vrienden, uwe broeders; zy brengen geene reactien noch vraek, maer het order en de rust. Eene edelmoedige vergeting zal zich uytstrekken over de mislaegen en ongeregelden handel, welken de omstandigheden voórtsgebragt hebben. De voórnaemste auteurs van bedryven, die te misdaedig zyn om te hopen van aen de strengheyd der wetten te ontsnappen, de vremdelingen, die de gastvryheyd misbruykende, de wanorder by u zyn komen organiseren, zullen alleen en regtveêrdiglyk gestraft worden (*het is te zeggen, dat hy zal doen ophangen alle de gene die het hem zal believen als de voórnaemste auteurs of als vremdelingen te aenzien.*)

« In gevolge wy hebben geboden en wy gebieden het gene volgt, kragtens de magt die ons toebetrouwd is :

« *Eersten art.* De nationaele troepen zullen te Brussel binnen komen.

« *Tweeden art.* Alle beletsels aen hunne marsch (*de Barricades*) zullen uyt den weg geruymd worden doór de zorg van de municipaele autoriteyt (*och! deze is zelfs doór het volk uyt den weg geruymd*), van de borgerlyke wagt (*die van u geen orders te ontfangen heeft*), van de kommissie van veyligheyd (*maer deze heeft goed geronden van haer eygen zelve in veyligheyd te stellen*) en van alle de GOEDE BORGERS (*de orangisten die niet eenen steen van de barricades zouden durven verroeren*).

« *Derden art.* De posten van de borgerlyke wagt zullen de eenen naer de anderen aen de nationaele troepen overgeleverd worden (*den post op de groote merkt en eenige andere posten staen alle twee dagen te hueren : dus daer is niemand om die over-te-geven.*)

« *Vierden art.* De byzondere gewapende persoonen, die aen de stad vremd zyn, zullen zonder wapens naer huys gaen. Alle ge-

Digitized by Google

wapende bende, toebehoorende aen andere gemeynten, die zich naer Brussel zou begeven, zal aenzogt worden van te rug te trekken, en, is het noodig, zullen met geweld verstrooyd worden.

«*Vyfden art.* De koleuren, die *doór een deel* van de borgerlyke wagt als onderscheydende teekens aengenomen zyn, zullen afgelegd worden.

«*Zesden art.* De municipaliteyt, het komité van veyligheyd, den raed en komité der borgers-wagt, zullen, in het gene hun raekt, *waeken* voór de uytvoering der bovenstaende schikkingen, als ook voór de bewaering van het order, tot dat de troepen hunne intrede zullen gedaen hebben (*dan zullen zy moeten waekem per omnia sæcula sæculorum.*

«*Zevensten art.* De leden van die *corps* zyn, van den dag der bekendmaeking van deze tegenwoórdigen, in eygen persoon verantwoórdelyk verklaerd voór allen tegenstand, die 'er tegen de publieke magt zou kunnen gedaen worden, gelyk ook voór het onwettig gebruyk van de gemeyne en municipaele penningen, wapenen en voór-raed.

«*Achsten art.* Het garnizoen zal, zou haest mogelyk, gekaserneérd en gekampeérd worden, zoodaenig dat het aen de inwoonders tot geenen last zal dienen; het zal de nauwkeurigste tugt onderhouden (*behoudens dat het zal stelen en rooven, branden en moorden, en...*)

«Allen wederstand zal doór het geweld der wapenen te-ruggedreven worden, en de genen, die van dezen wederstand pligtig zynde, zullen vallen in de handen van de publieke magt, zullen aen den wettigen regter overgeleverd worden om criminélyk agtervolgd te worden.

«*Gedaen in ons kwartier-generael van Antwerpen* 21 *september* 1830.

« FREDERIK *prins der Nederlanden.* »

Deze proklamatie verwekte zeer verschillige gevoelens: zy wierp de moedeloosheyd in een deel der borgerlyke wagt, die vreesden van niet te kunnen wederstaen aen een talryk leger. In tegendeel het volk, de vrywilligers en een ander deel der borgers-wagt, zich betrouwende op hunne dapperheyd en *barricades*, lieten zich voórstaen, dat Frederik hun niet zou durven aenranden, of indien hy de kans waegde, dat hy zal geklopt worden. Dus terwyl de eenen, oórdeelende volgens den gemeynen loop der oórlogs-gevallen, eene nederlaeg vreesden, de anderen gevoelende hunne magt, voórzagen eene roemrugtige overwinning: en alhoewel

Digitized by Google

de opinien hierover zoo verschillig waeren, daer was niemand die peysde, dat het gevegt langduerig kon wezen; een ider scheén verzekerd te zyn, dat de genen, die hy voór de sterksten aenzag, zich maer moesten toonen om te overwinnen. In deze valsche verzekering hebben het meestendeel der inwooners den nagt zoo gerustelyk overgebragt als naer gewoonte.

Maer zoo was het niet gelegen met de genen, die zich van eerst af aen het hoofd der staets-omkeering gesteld hadden : immers vier of vyf der voórnaemste patriotten, niet volkomenlyk betrouwende op de standvastigheyd, de magt en helden-moed van het volk, durfden niet hoópen van met de weynige middelen, die zy hadden, te wederstaen aen een geheel leger : het is hierom dat zy, bedregen doór de proklamatie van Frederik, de stad verlieten, blyvende nogtans by de hand om weder-te-keeren, indien het volk by zyn stuk bleéf van kloekmoedig te vegten. My dunkt, dat hun gedrag niet kan misprezen worden : want indien den wederstand onmogelyk was geweést, gelyk zy en vele anderen meynden, waerom toch zouden zulke treffelyke Belgen, de hoóp van het Vaderland, zich niet bewaerd hebben voór eenen beteren oogenblik? ah! indien de liefde van het vaderland zoo veél kan doen op het gemoed van eenen redelyken en waerlyk kloekmoedigen man, dat hy de bedreyging van de dood met veragting aenziet, dit kan maer zyn, wanneer hy meynt ten minsten eenige kans te hebben van goeden uytval.

Nogtans den zelven avond zyn 'er eenige Patriotten en officieren der Borgers-wagt vergaderd op het stadhuys, om te beraeden over de proklamatie van den Prins: maer zy zyn van malkander gescheyden zonder iets te besluyten. Het was dan dat de heeren Ducpetieaux en Everard het edelmoedig besluyt namen van te gaen naer het kwartier-generael van den Prins te Vilvoórden om in den naem der gewapende borgers te ontkennen *het verzoek van in de stad te komen*, het geue hy

Digitized by Google

in zyne proklamatie zegt hem gedaen te zyn doór *de beste borgers*, en om hem te vraegen van zyne *bedreygingen* en *uytnemingen* in-te-trekken, indien hy zonder tegenstand wilde in de stad komen. Zy vertrokken des nagts ten elf ueren. In het kwartier-generael gekomen zynde, vraegde men hun van hunne papieren te laeten zien : zy hadden 'er geene, en zy konden 'er geene hebben, mits alle autoriteyt te Brussel verdwenen was. Frederik in plaets van hun te hooren spreken, en dan weg te zenden, gelyk de regtveêrdigheyd het schynt te vereysschen, was niet beschaemd van die heeren te doen aenhouden; zy wierden gebonden en seffens naer Antwerpen gevoerd. Indien Frederik hun aenhoord had, MISSCHIEN zou de bloedstorting voórkomen geweést hebben; ik zeg, *misschien :* want al hadden de borgers willen kapituleéren, het is niet zeker, dat zy het volk zouden hebben kunnen tegenhouden.

DE VIER ROEMWEÊRDIGE DAGEN.

Donderdag 23 *september.*

Nu zyn wy gekomen tot de groote dagen die altyd eene schoone plaets zullen vinden in de historie van Belgien, dagen van wonderheden, die onze nakomelingen zullen verbaezen: dagen, zeg ik, in de welke men van den eenen kant gezien heéft zoo eenen helddaedigen moed en van den anderen kant zoo eene barbaersche vreedheyd, dat zy in laetere tyden byna ongelooflyk zullen schynen : eyndelyk dagen van rouw, op de welken het bloed overvloediglyk heéft gestroomd! maer ook dagen van troost, op de welken de godlyke voórzienigheyd aen een kleyn getal van Belgen heéft toegelaeten den hoogmoed der hollandsche ketters te vernederen en den yzeren schepter van Oranje te verbryzelen. Laet ons de daeden van die roemweêrdige dagen herdenken.

Frederik, willende de bloedige bedreygingen van zyne proklamatie ten uytvoer brengen, vertrok den 23 september, des morgens dry ueren, van Vilvoórden naer

Digitized by Google

Schaerbeék, *daer hy niet eenen voet buyten zynen weg was.* Hy plaetste zyn kwartier-generael ten huyze van Mr Herman, notaris en borgemeester van die gemeynte. Hy had een leger van 15 duyzend mannen, waervan 'er elf duyzend naer Brussel zyn gekomen; de anderen moesten den weg open houden langswaer hy, in alle geval, zou kunnen de vlugt nemen. Hy had zes batteryen van artillerie, ider van acht stukken kanon met eenige houbitsen; zyn leger was wel voórzien van ruytery, bestaende uyt verscheyde eskadrons van hoezaeren, lançiers, kwirassiers en dragonders.

Een bataillon van de 11ste afdeeling en eene sterke bende van lanciers en kwirassiers gingen zich, ten 4 ueren, met eenige stukken kanon, postéren op de hoogten van *St-Josse-ten-Noode* van wederzyde den Lovenschen kassey. Deze beweging der Hollanders en de aenkomst van Frederik by het leger waeren haest bekend. De stormklok van *Ste Gudula* wierd getrokken : maer men was niet haestig om de wapens op-te-nemen. De eenen vermoeyd doór de twee voórgaende dagen, sliepen gerustelyk; anderen zegden : *het is wederom eene valsche alarm, gelyk den voórgaenden nagt.* Nogtans de kanons, die op de genoemde hoogten geplant waeren, begonnen ten 7 ueren vuer te geven, en eenige ballen vielen in de stad. Dan wierd het volk wakker, het welk nu zal gedwongen zyn de wapens te gebruyken om aen het geweld met geweld te wederstaen :

Induet infelix arma coacta dolor. Ovid. trist. lib. 4. Eleg. 9.

Maer dien aenval der Hollanders was niet dan eene krygs-list om de aendagt der borgers langs den kant der Lovensche poort te trekken, terwyl Frederik met het gros van zyn leger langs de Schaerbeéksche poort zou binnen komen.

En waerlyk de Hollanders naderden ten 7 1/2 ueren trotselyk aen de stad. Zekeren spion ging hun te gemoed : eenen kolonel van den *Etat major* vraegde hem of 'er vele gewapende mannen aen de Schaerbeéksche poort

Digitized by Google

waeren? — *Daer zyn 'er maer vyf* — en in de stad? *ik heb niet gezien als eene schild-wagt aen de kaserne van sinte Elisabeth, daer twee of dry honderd oproerigen van Luyk zich stil houden.* De Hollanders trokken dan voort; eenen orangist opende hun den botanieken hof, die zy seffens bezetteden en alwaer zy eene goede positie hadden, om het volk, dat zonder wapens op den boulevard was, te praemen van af-te-trekken. Zy konden geenen beteren ingang verkiezen als langs de Schaerbeéksche poort, die niet anders is als eene yzere traelie, en gelegen op het eynde van eene zeer hooge en breede straet, genoemd *la nouvelle rue royale*, van waer men dry deelen van Brussel overziet. Deze straet, dan nog maer gedeeltelyk bebouwd zynde, had van eene zyde gevaerlyke dieptens, en gelyk zy minder huyzen had, en dus minder middelen verschafte om tegenstand te bieden, zoo hadden de Hollanders hier meerder kans, om zich van des zelfs doórtogt meester te maeken. Van den anderen kant, aengezien die straet volkomenlyk regt is, zoo konden zy met hun kanon, van aen de Schaerbeéksche poort af tot aen de waraude toe, alle de verdedigers uyt de weg ruymen. Het is dan geen wonder, dat zy hunnen byzondersten aenval langs dien kant gedaen hebben, en dit zoo veél te meer, om dat de borgers geene voórzorg genomen hadden, om de verovering van eene straet van zoo groote aengelegenheyd te voórkomen. Daer waeren binnen de poort wel eenige *barricades* gemaekt; maer deze konden van ter zyde aengerand worden, gelyk zy waerlyk zyn aengerand geweést, en dus konden zy niet voórdeeliglyk verdedigd worden.

Frederik, die ongetwyffelt van dit alles onderrigt was, kon zich inbeélden, dat hy hier geenen wederstand zou ontmoeten: hy dan, omringd van eenen talryken Etat-major en gevolgd van zyn leger, kwam af naer de poort: eenen armen blouwen keél stond daer op schild-wagt: dezen ziende alle die gegalonneérde en bepluymde mannen naderen, zegde aen zynen kameraed: *wy zullen 'ze*

Digitized by Google

gaen hebben: hy schiet, en geheel dien blinkende Etat-major neémt de vlugt..! nogtans ik moet voór de eer van Frederik zeggen, dat hy veél snelder als zyne officieren kan te peêrd ryden; want hy is den eersten aen den bareel aengekomen. De troepen gingen in wanorder te rug tot voór by de herberg, genoemd *den Reep*, niet tegenstaende twee officieren, die Belgen waeren, zich met opene armen voór hun stelden om hun tegen te houden. En dit alles op eenen fusiek-schoót alleen!

Nogtans de Hollanders, van hunne schielyke vrees wat gestild zynde, zyn te rug gekomen, uytgenomen den held Frederik, die van vervaerdheyd is blyven staen agter den hoek van het paviljoen du *Lion belgique* op den kassey van Schaerbeék. Zy wierden aen de poort doór de Brusselaers en Lovenaers, die daer ondertusschen aengekomen waeren, met eene hagel-buy van kogels en met het schroot van twee stukken kanon zoo wel ontfangen, dat zy plotselyk bleven staen, en schenen te beraeden, of zy nog voorder zouden optrekken. Eenen officier der grenadiers wierd in dezen eersten aenval gedood en eenen kolonel der artillerie doodelyk gekwetst. Frederik zond eenen adjudant met order van seffens, kost dat kost, de stad te veroveren: dezen komt al schreeuwende toegeloopen: *voórwaarts! voórwaarts!* het is in dien oogenblik dat den dapperen Mr Stildorf, die aen het hoofd der vrywilligers was, daer aenkwam, om hulp te bieden; eenen hoop Luykenaers vervoegden zich met hem: hy had nauwelyks aen zyn volk hunne posten aengewezen, of verscheyden van zyne vrywilligers wierden geslagen met het schroot van een stuk kanon, dat al binnen de poort was: hy stelde dan voór aen zynen luytenant, Mr Emaré, van dit kanon, als het voór den tweeden keer zou gelost zyn, met het bayonnet af-te-nemen, en hy vraegde, wie hem wilde volgen; hy had seffens meer mannen als 'er noodig waeren; hy stelde zich aen hun hoofd, en viel gewapender hand op den vyand: maer hy wierd in zynen voet gekwetst, in dezen toeval deéd

Digitized by Google

de onderneming mislukken. Zyn volk nam hem op, en droeg hem ten huyze van den heer Leborger, op den Schaerbeékschen weg, daer hy liggende op eene matras, geheel den dag bleéf kommandéren.

Alhoewel de borgers die ten hoogsten maer 400 gewapende mannen sterk waeren, en maer twee stukken kanon hadden, hier eenen wakkeren wederstand deden; nogtans het was onmogelyk den vyand te beletten van in de stad te komen : zy dan, na dat 'er eenigen gedood of gekwetst waeren, moesten wyken; eenigen begaven zich in de huyzen van den schaerbeékschen weg; 17 onbevreesde schutters gingen met een stuk kanon het *Observatorie* bezetten; anderen hadden de stoutmoedigheyd van met het ander stuk kanon de nieuwe *rue royale* in-te-trekken, en van daer mede nog eens te schieten op den vyand : maer eenen hoop jaegers kwamen met het bayonnet toegeloopen, en maekten zich meester van het stuk kanon : onze kanoniers geraekten gelukkiglyk weg, en namen met de schutters de vlugt, zoo zy best konden.

Dan deden de hollanders al loopende en al bukkende hunnen optogt : nogtans zekeren Wauters, baes in den bode van Loven, wilde hun nog wat ontrusten : immers dien moedigen Belg, aen het hoofd van 30 of 40 mannen, kwam in dien oogenblik, uyt het leeg van de stad, op den schaerbeékschen weg, en posteérde zich met zyn volk in het spellekens-straetjen, dat in de nieuwe *rue royale* uytkomt : hy ziende de kanons van den vyand langs deze straet passéren, deéd schieten op de kanon-boeren en kanoniers, waer van 'er verscheyden vielen : maer alzoo 'er eene bende van grenadiers op hem afkwam, verliet hy dat straetje, en liep met zyne schutters, langs de straet van Treurenberg, naer de Lovensche plaets, daer eenige anderen zich by hem vervoegden. Het eerste deel van het leger was daer al gepasseérd, en hy zegde aen zyne schutters « *wy moeten deze positie verdedigen en bewaeren; anders zullen*

Digitized by Google

« *de hollanders, komende van de Schaerbeéksche en* « *Lovensche poort, zich hier vereenigen, en dan kun-* « *nen zy met twee stukken kanon geheel de straet* « *van Treurenberg doen ontruymen en de kerk van S^te* « *Gudula beschieten.* »

En waerlyk een ander deel van het vyandlyk leger kwam welhaest de nieuwe *rue royale* op; Wauters stelde zyne schutters agter den hoek van het *hôtel de London.* De hollanders digt by de Lovensche plaets gekomen zynde, wierden schielyk aengerand, eenigen wierden gekwetst, en eenen sergeant-major wierd gedood. Dit maekte de hollanders zoodaenig vervaerd, dat zy in haest terug liepen naer de Schaerbeéksche poort, en hunnen sergeant-major lieten liggen. Sedert dien oogenblik heéft niet eenen hollander het hert gehad van nog op de Lovensche plaets te komen. Nogtans eene bende jaegers heéft post genomen agter eenen grooten hoop kareelsteenen, op-een-getast onder de balustrade van den hof van M^r d'Idalie, van waer zy bleven schieten. Dit niet tegenstaende de borgers hadden den moed van op de Lovensche plaets den kassey op-te-breken, en eene *barricade* te maeken om de gemeynschap, tusschen de Schaerbeéksche poort en de warande, te beletten.

Ondertusschen was het eerste deel van het leger der hollanders ten acht ueren in de warande gekomen : nogtans zy hadden nog wel wat tegenstand ontmoet; immers wanneer zy de *rue royale,* al roepende : *vivat den koning!* ingetrokken waeren, wierden zy onthaeld met het schroot van een boven maeten groot kanon, waer mede *het houte been* (a) geposteérd was agter de barricade tusschen het *caffé de l'amitié* en het *hôtel*

(a) Het is onder dezen naem, dat zekeren Charlier, zeer ervaeren kanonnier van Luyk, bekend is, om dat hy waerlyk een houte been heéft. Dien held had, uyt liefde voór het Vaderland, zyne vrouw en kinderen verlaeten, om Brussel te komen verdedigen; hy heéft geduerende vier dagen gevogten; en alhoewel hy bloodgesteld was aen het schroot van den vyand, hy is standvastiglyk by zyn kanon gebleven.

Digitized by Google

de belle vue. Hy herlaedde zyn kanon en schoót nog eens, waerop de hollanders met verscheyde stukken kanon antwoórdden. Dan trok hy af, en ging zyn kanon postéren digt by de barricade, die gemaekt was op het hoogste van den berg van het hof nevens het *hôtel de l'Europe.* Het *houte been* moet in de *rue royale* wel just geschoten hebben : want eenen oog-getuygen (a) heéft my gezegd, dat hy seffens 20 of 30 gekwetsten heéft zien brengen in 't Paleys van den Prins van Oranje, het welk de hollanders, in de warande gekomen zynde, aenstonds bezet hadden. Maer den hollandschen kommandant deéd hier eenen groven misslag met zich, in den eersten oogenblik, niet meester te maeken van de *place royale,* van het *hôtel de belle vue,* van het *caffé de l'amitié* en van alle de huyzen van de *rue royale,* die op de warande zien. Hy liet alzoo aen de borgers den tyd, om van hunne eerste ontsteltenis weér-te-komen en te verzamelen.

Op den zelven tyd was 'er eene andere krygs-bende, langs den Lovensche kassey naer Brussel gekomen. Deze het gedommel van het kanon aen de schaerbeéksche poort gehoord hebbende, had zich gehaest om de Lovensche poort aen-te-randen; zy geraekten 'er binnen; doch eenige borgers, geholpen doór een handvol Luykenaers boden hun nog eenen hevigen wederstand, en den kolonel der Lanciers wierd doodelyk gekwetst. De soldaeten doór dezen toeval verschrikt zynde, bleven staen. Dan kwam den generael Trip voór den dag, schreeuwende ter keélen uyt : *voórwaerts! voórwaerts! op eenen galop naer de groote merkt!* Maer den kloekmoedigen

(a) Mr Cambersy; hy had met eenige borgers de wagt in het paleys van den prins, als de hollanders in de warande gekomen zyn, terwyl de lanciers op den boulevard het zelve omringden : te weynig zynde in getal, om tegenstand te doen, verbergden zy hunne geweéren in eene onderaerdsche plaets, en zegden aen den eersten officier, die zich aenboód, dat zy daer gesteld waeren, om het paleys te bewaeren. Zy vraegden een vry-geleyde om weg te gaen; maer dit wierd hun geweygerd, en zy hebben daer moeten blyven tot dat de hollanders vertrokken zyn.

Digitized by Google

Wouters, Barbanson blek-slager, en anderen, die op de Lovensche plaets waeren, liepen hem te gemoed, en zonden hem eenige loode bollekens, waer doór hy vervaerd geworden zynde, in plaets van op eenen galop naer de merkt te ryden, op eenen galop terug keerde: nogtans eene kompagnie van jaegers bleéf nog eenigen tyd schieten, maer zy moesten eyndelyk aftrekken. Wouters met zyne schutters naer de Lovensche plaets wedergekeerd zynde, ontfing weynigen tyd daer na eene doodelyke wonde van de hollanders, die uyt de warande schoten; zyne vrinden namen hem op, en bragten hem in zyn huys, daer hy den volgenden zaterdag gestorven is.

Maer het gerugt van het kanon in het hoog van de stad had Mr Trumper, eenen klocken patriot, doen denken, dat de Laeken-poort ook zou kunnen aengerand worden: hy ging dan derwaerts, om de zelve te verdedigen; hy vond daer omtrent 50 mannen, die hem verzogten van hun te kommandéren, waer aen hy toestemde: maer zy konden aen die poort niet blyven, om dat het kanon der hollanders, die aen de schaerbeéksche poort waeren, hun alle oogenblikken in gevaer stelde: het schroot en ballen, die den boulevard afkwamen, praemden hun van zich agter de herberg *la belle vue* te verschanssen. Terwyl zy bezig waeren met zich te versterken, kwamen de hollanders voór de Vlaemsche poort: hunne magt bestond uyt een bataillon van de 5de afdeeling, gevolgd van een regiment hoezaeren N° 6: eenen kapiteyn der hoezaeren marcheérde voór uyt aen het hoofd der troepen; dezen aen de poort gekomen zynde, hebben de weynige borgers, die daer de wagt hielden, hem gevraegd, *of hy kwam als vriend of als vyand?* hy antwoórdde, dat hy kwam om de goede borgers te verlossen van het gene hy het slegt volk noemde. De borgers verlieten dan de poort, en eenen omweg maekende, liepen zy langs de paepen-vesten naer den hoek van de verkens-merkt, daer zy bleven staen. Den kapi-

Digitized by Google

teyn der hoezaeren kwam voórwaarts aen het hooſd der troepen zonder eenige tegenstand te ontmoeten; hy verzogt het volk, dat in groote menigte op de straet stond, van de *barricades* uyt den weg te ruymen; maer hy kreég tot antwoórd: *wy hebben die niet gemaekt om weg te doen.* Dan deéd hy de zelven de eenen na de anderen doór de soldaeten ten deele slegten en de putten vullen, om zich eenen doórtogt te maeken. Veél volk, vrouwen en kinderen stonden aen alle de hoeken der kleyne straetjens, uytkomende op den Vlaemschen steenweg; andere waeren geposteérd aen de boven-vensters der huyzen; doch zy lieten de Hollanders, *die als vriend kwamen* gerustelyk voorttrekken; en mits deze *vrienden* 'er zeer verhongerd uytzagen, zoo hadden eenige borgers de goedheyd van hun brood en genever aen-te-bieden.

In tusschen-tyd was 'er eenen borger aen de wagt van de Laeken-poort gaen zeggen, dat de Hollanders langs de Vlaemsche poort binnen kwamen, en dat 'er hun geenen wederstand gedaen wierd. Mr Trumper met reden vreezende, dat de borgers, die naer het hoog kwartier van de stad opgetrokken waeren, tusschen twee vieren zouden gesteld worden, indien de troepen hunnen optogt konden voortzetten, stelde voór aen eenigen van zyne mannen van de Hollanders te gemoed te gaen: zoo gezeyd, zoo gedaen, zy liepen, jae zy *liepen* zonder vrees naer den Vlaemschen steen-weg: de hollandsche *vrienden* waeren al gekomen tot omtrent de groote *barricade*, die gemaekt was van aen den hoek van de verkens-merkt tot aen den hoek van de paepen-vesten. Den kapiteyn der hoezaeren was nog aen het hooſd der troepen. Mr Trumper sprong over de *barricade* om hem aen-te-spreken, en zegde: *het is grouwelyk van zoo te komen in eene stad, daer de inwoonders zich niet gewapend hebben, als om hunne regten voór-te-staen.* Den kapiteyn antwoórdde « dat 'er hun geen kwaed zou gedaen worden; dat de troepen niet zouden schieten, dat zy maer vraegden om gerustelyk te passéren » *neen*, zegde Mr Trumper,

Digitized by Google

zy zullen niet voorder gaen, of zy moeten de wapens afleggen; en gy, kapiteyn, gy zult verantwoórden voór het bloed, dat zal vergoten worden... Voór het overige, voegde hy 'er by met kragt, *gy en uw volk gaet alle vermoord worden: want de inwoonders hebben hunne zolders voórzien van kassey-steenen, die zy u op het hoofd gaen werpen.* Den kapiteyn scheén wat verlegen te zyn, en ging spreken met den kommandant van het voet-volk. Het was dan dat eenige mannen van het volk, zich niet meer kunnende wederhouden, schoten op de Hollanders, die van gelyken vuer gaven op het volk, waervan 'er geen veertig gewapend waeren: dus zou den stryd zeer ongelyk geweést hebben: maer

... *Sæva volant, furor arma ministrat.* Virg. 1. Æneid. V. 154.

de woede wist zich wel wapens te bezorgen; en op eenen oogenblik ziet men uyt de zolder-vensters vliegen eene menigte van kassey-steenen, stukken hout, yser, flessen, zelfs eene kachel en al wat men by de hand vond. Dit wierp den schrik in geheel de krygs-bende: peêrde-volk, voet-volk, officieren en soldaeten, wyven met genever-tonnetjes en koffy-potjes, alles liep hol over bol naer de poort, die dezen keer veél te eng was. De vrouwen, de kinderen zelfve, komende uyt de straetjens, agtervolgden hun met steenen en stokken. Den schrik der vlugtelingen was zoo groot, dat 'er velen de wapens aflegden en zich gevangen gaven. Anderen wierpen hunne geweêren en zakken weg, om snelder te kunnen loopen: maer tot overmaet van ongeluk, daer lag buyten de poort omtrent de brug eenen hoop droogen kalck; ruyters en voetgangers wierden daer de eenen doór de anderen geweldiglyk doórgestouwd, het welk zoo een gevaerlyk stof maekte, dat 'er velen byna blind waeren, en dat den eenen den anderen moest geleyden. Zy kwamen te Zellick zoo wit als bemeélde meuldersgasten, en zegden, dat de borgers te Brussel met kalck op hun geworpen hadden. Den kloeken Trumper die

Digitized by Google

vrienden tot aen de poort uytgeley gedaen hebbende, kwam te rug, zittende op het peêrd van eenen hoezaer, waervan hy zich meester gemaekt had.

In den eersten aenval is het peêrd van den kapiteyn der hoezaeren onder hem doodgeschoten, hy zelfs wierd ligtelyk gekwetst; doch begunstigd zynde doór de wanorder, is hy weg geraekt. Omtrent 200 soldaeten die in de handen der borgers gebleven waeren, wierden in de kaserne van de pompiers vast-gezet. Vele Hollanders en vier borgers zyn in dezen aenval gekwetst geweést. Eenen officier zegde te Zellick, dat hy met geen tien duyzend mannen meer zou durven langs de Vlaemsche poort in Brussel komen. Eenen soldaet die, na dat de vrouwen hem met stokken geliefkoosd hadden, gevangen genomen was, zegde daerna: *ik zal noit vergeten de woede der Brusselsche vrouwen, die met kluppels gewapend waeren; ik zien nog hunne aanzigten, bleek van gramschap; zy zagen 'er waaragtig als helsche duivels uit.*

Maer terwyl die hollanders in hunnen aftogt naer Assche malkander geluk-wenschten, om dat zy levendig uyt Brussel geraekt waeren, was 'er eene andere bende van 700 mannen met twee stukken kanon naer de Laeken-poort gekomen: hier waeren goede *barricades* gemaekt. De poort, die met eene yzere traelie gesloten wierd, was met boomen en kassey-steenen versterkt. Op het hoogste van die traelie had men een brabandsch vaendel opgesteken, het gene den vyand scheén uyt-te-daegen. Wanneer de eerste hollanders voór de poort gekomen waeren, staeken de agtersten hunne schacos op hunne geweêren, en riepen al *vivat! vivat! Oranje boven!* Eenen soldaet klom de traelie op, om het vaendel af-te-rukken: maer alzoo hy niet gauw genoeg was, deéd eenen officier hem afkomen, en klom 'er zelf op. De borgers, die agter de *barricades* verschanst waeren, niet willende dat het vaendel der Belgen doór de handen van eenen hollander zou bevlekt worden, gaven vuer op den officier, die neder-rolde: dan begonnen

Digitized by Google

de hollanders te schieten, en hadden misschien wel goesting om te blyven schieten, tot dat zy zouden binnen geraekt zyn : maer terwyl dat 30 of 40 borgers, niet tegenstaende het schroot en ballen van den vyand, de poort verdedigden, zyn 'er vyf dappere mannen naer den *allée verte* geloopen; zy trokken spoedig doór de beémden, en gingen de hollanders van ter zyde aenranden. Dit maekte die kloeke *vivat*-roepers verveèrd; zy waeren seffens in wanorder; zy liepen zonder omzien, en zonder hunne gekwetsten mede-te-nemen tot aen de Laeken-brug, en daer wat aessem geschept hebbende, vervoorderde zy hunnen aftogt, zonder eens te peyzen van nog weér-te-komen. Hunne gekwetsten, die zy zoo lafhertiglyk verlaeten hadden, wierden doór de zoo genoemde rebellen met zorg opgenomen en gebragt naer het groot hospice in de barakke-straet. Vier of vyf borgers zyn hier gekwetst geweést; eenen man, die niet gevogten had, wierd by ongeval op zynen zolder doodgeschoten. Een kint, *Eugene Devoórdekker*, die omtrent den zelven tyd over Sinte Michiels brug passeérde, wierd getroffen doór de scherven van eene bomb, gevallen digt by den Cathalynen bak, en zyne twee beenen wierden verbryzeld !

Terwyl deze verscheyde aenvallen aen de poorten plaets hadden, had de stad eene alderdroefste gedaente : het was nu de storm-klok van *Ste Gudule* alleen niet meer, die zich liet hooren, en haer treurig geklep verdobbelde; maer dit verschrikkende geklank wierd herhaeld in alle de kerken van Brussel; het gedruys der trommels, die in alle de kwartieren van de stad alarm sloegen, het gekraek van het schroot, het gesnor der ballen en het vervaerelyk gedommel van het kanon in de warande, wierpen den schrik in vele herten : men zag eene menigte van volk op de straeten zweven met de vrees, de droefheyd en wanhoóp op hun aenzigt uytgedrukt. Kloeke mannen, die met iver zouden gevogten hebben, vonden geene wapens, en velen van die gewapend wae-

Digitized by Google

ren, hadden geene kardoezen! in een woórd het scheén dat alles verloren was. De Orangisten bedienden zich van de verslagenheyd der gemoederen, om de borgers den moed te doen verliezen, en den wederstand te beletten: ziet hier eenen, die met de vreugd in zyn hert, moeyte doet om een droef gezigt te maeken, zeggende: *'t is ongelukkig! de stad gaet in asschen gelegd worden: de revolutie geschied zonder reden; wy hebben eenen goeden koning, die altyd werkt voór het geluk van het volk!* Ziet daer eenen anderen, die maer openlyk zegde: *men moest 'ze ophangen, die de revolutie begonnen hebben....* Ik zou 'er als oor-getuygen kunnen noemen, die zulken praet voerden.

Nogtans de eerste ontsteltenis, doór het gedommel van het kanon voortsgebragt, begon zich allengskens te stillen; de schandelyke vlugt der hollanders aen de vlaemsche en Laeken-poort; de dapperheyd, welke een handvol borgers getoond hadden aen de Schaerbeéksche en Lovensche poort; de vyftien-jaerige dwingelandy, onder de welke wy gezugt hadden; het vuer der vaderlandsche liefde, dat in alle herten ontsteken was; dit alles gaf eenen nieuwen moed aen de genen, die eenen oogenblik in verslagenheyd waeren geweést. Men wakkerde malkander aen, en men begon op een nieuw *barricades* te maeken; geheele straeten wierden opgebroken, en men droeg eene groote menigte van kassey-steenen op de zolders, met een vast voórnemen van den vlaemschen steenweg na-te-volgen. Eenige gewapende mannen gingen in de huyzen om geweéren opte-zoeken, en maekten zich meester van alle de genen, die zy vonden, om daer mede de vrywilligers te wapenen. Men vergaderde langs alle kanten poeyer en loot; de gebueren, byzonderlyk de vrouwen en kinderen, kwamen byeen om kardoezen te maeken; men stelde zich byna in alle huyzen aen het werk, om lynwaed, windels en pluk te bereyden voór de gekwetsten. Eenige gewapende borgers, en veél meer ongewapenden, trok-

Digitized by Google

ken op naer het hoog-kwartier van de stad, en schenen het voórgevoelen te hebben van eene schoone overwinning.

Ondertusschen bleven de hollanders, die in de warande gekomen waeren, niet ledig; den kommandant deéd de paleyzen van den Koning, van Frederik en van de Staeten-generael bezetten; hy plaetste zich met den Etat-major in het paleys van den prins van Oranje; hy deéd agter het zelve, op den boulevard, eene brug werpen over den gragt, die de stad afsluyt, om in allen voórval zyne gemeynschap met de afgezonderde krygs-benden, die buyten gebleven waeren, te verzekeren, en hy pointeérde zyne kanons tegen alle de straeten, die aen de warande aenpaelen. Den generael Trip trok met eene bende ruyters, en met eenen hoop jaegers en Zwitsers langs den boulevard naer de Naemsche poort, daer eenige borgers met twee stukken kanon geposteérd waeren: maer zy hadden de wysheyd van met hunne kanons den boulevard der halle-poort op-te-trekken. Vele inwoonders van de eerste huyzen in de Naemsche straet namen de vlugt; Trip deéd deze huyzen bezetten doór zyne soldaeten, die daer alles gestolen hebben wat hun aenstond: hy meynde met zyne ruytery langs de Naemsche straet af-te-gaen naer de *place royale;* maer hy vond welhaest eene *barricade* in zynen weg en de huyzen bezet met gewapende borgers, die op hem vuer gaven, het welk hem geen plaisier deéd: hy trok dan te rug naer de poort; maer hier wierd hy aengetast met het schroot van de twee stukken kanon der borgers, die op den boulevard tusschen de Naemsche en Halle-poort stand genomen hadden: verscheyde soldaeten, eenen Kapiteyn en eenige peêrden wierden gedood, en vele anderen gekwetst. Trip wilde dit affront niet verdraegen; hy ging met zyn peêrde-volk eenen aenval doen op de borgers, en veroverde een der twee kanons, die hem zoo veél kwaed gedaen hadden: zyne vreugd was groot, maer zy duerde niet lang: immers in zege-prael wederkeerende naer de poort, wierd hy,

Digitized by Google

agter den hof van het hôtel van Arenberg, doór een handvol schutters zoo vrindelyk onthaeld, dat hy de beleéfdheyd had van het veroverd stuk kanon te verlaeten, en van op eenen galop zynen aftogt te doen. De borgers bleven meester van den boulevard. De jaegers en Zwitsers hielden zich op het *defensief* agter de *barricade* aen de poort, en in de eerste huyzen van de Naemsche straet. Trip, alhoewel hy trotselyk spronkt met het *Ordre de Sainte Anne*, kon den reuk van het poeyer niet meer verdraegen, en tierende als eenen gestampten duyvel, liep hy van verveêrdheyd naer de warande (a). De jaegers willende, kost dat kost, teekenen hebben van overwinning, gingen in de arme huyskens omtrent de poort, en in het vier-pont-straetjen, de menschen opligten, die zich daer vol angst en vrees verborgen hielden; zy maekten daer krygs-gevangenen van, en leydden hun naer Schaerbeék, om aen den prins een bewys te geven van hunne dapperheyd tegen menschen, die geene wapens hadden. Zy waeren even kloek in het huys van Mme de weduwe Fery, woonende op den hoek van de Theresiaene-straet digt by de poort; zy deden haer al geven wat zy in den winkel had, thé, koffy, zuyker, chocolaed, toebak etc. en zy betaelden met geen ander geld, dan met scheldwoórden...! De officieren waeren niet beter als hunne soldaetery, en betaelden met de zelve munt : nogtans die wel-beschaefde heeren stelden laeter een zeker order in het rooven. Die eerlyke luyden wilden het regt hebben van eerst binnen te gaen, en deden zich bedienen van alles, dat hun beliefde; dan lieten zy eenige soldaeten binnen komen met lynwaede zakken, die met toebak gevuld wierden, en zy deden de zelven uytdeelen aen de soldaeten. Deze schoone roovery wierd de vier dagen van het gevegt alle morgenden herhaeld. Maer al-

(a) Trip heéft dat Order gekregen van den keyzer Alexander, niet om eenige kloeke daed, maer om dat hy de tyding van de geboórte van den erf-prins van Oranje te Petersbourg gabragt had. *Journal de la Belgique du* 19 *mai* 1817.

Digitized by Google

hoewel zy hier alles hadden wat hun hertje lustte, nogtans van den eersten avond zegden die dappere officieren aen Mme Fery : *Wy kunnen in deze stad niet blyven; de borgers zyn te zeer tegen ons*, en zy voegden 'er al zugtende by : *wy wenschten hier al uyt te zyn, wy zullen nog alle vermoord worden!* ô die lafhertige brood-knappers!

De Hollanders hadden nogtans eene schoone en sterke positie, meester zynde van de warande, van de paleyzen, en van de twee groote en breede boulevards tusschen Schaerbeéksche, Lovensche en Naemsche poort : maer zy begonnen te gevoelen, dat zy te doen hadden met Belgen, welkers dapperheyd aengroeyt in evenredigheyd der zwarigheden, die zy ontmoeten. Immers die zelve mannen, die aen de Schaerbeéksche poórt voór het gros van het hollandsch leger hadden moeten wyken, hadden zich als schutters gaen postéren agter de *barricades*, die de *rue royale* afsloten van de aenpaelende straeten, en schoten zonder ophouden op de Hollanders, die in de warande waeren. De 17 dapperen, die het observatorie bezet hadden, bleven vegten met eene wonderbaere kloekmoedigheyd, alhoewel zy doór de Hollanders, komende van de Schaerbeéksche en Lovensche poort, tusschen twee vieren gesteld waeren; zy deden hier eene helden-daed, die verdiend verhaeld te worden. De peêrden van hun stuk kanon waeren op den loop geraekt met het voórste of leger-kist van het kanon : De heeren Dubonays van Brussel, en Auguste Peiffer van Antwerpen kwamen by geloopen en gelukten in de peêrden tegen-te-houden : maer in den oogenblik als zy die wederbragten in het midden der ballen en schroot, wierden de peêrden doodgeschoten. De twee dapperen hernamen aenstond hunnen post op het observatorie, alwaer Mr Dubonays zwaerlyk gekwest wierd, en niet tegenstaende hy veél bloed verloór, hy geraekte agter het observatorie over den stads-muer, daer Mr Maes de Zutter, met gevaer van zyn leven, hem opgenomen en in zyn huys gebragt heéft.

Digitized by Google

Van den anderen kant de borgers bleven dapperlyk vegten op den Schaerbeékschen weg, daer zy verscheyde jaegers en eenen hoogen officier krygs-gevangen maekten.

De O. L. Vrouwe ter sneeuw-straet, daer de Hollanders langs den boulevard wilden indringen, wierd kloekmoediglyk verdedigd, als ook de Naemsche straet en groenstraet. Deze laetste wierd aengerand doór de jaegers, die langs agter uyt het paleys van den koning eenen uytval deden om, indien zy gelukt hadden, langs de Naemsche straet naer de *place royale* te komen. Al wie eenige plaetselyke kennis heéft van de stad, zal gevoelen, dat onze dapperen zich in het midden der positie van den vyand bevonden. De Hollanders zouden wel geêrne den boulevard, tusschen de Schaerbeéksche en Laeken-poort, veroverd hebben: maer onze schutters, die aen den hoek van het poeltien agter eene ontzaglyke *barricade* geposteérd waeren, wisten het vuer zoo wel te onderhouden, dat zy de poogingen van den vyand vrugteloos maekten.

Wat de *place royale* aengaet, 50 of 60 schutters, staende agter den hoek van het *caffé de l'amitié*, deden veél kwaed aen de Hollanders, die in de warande waeren. Dezen wilden dan de *place royale* innemen: het was 9 ueren, en zy kwamen af met eene groote bende en twee stukken kanon: maer voór aleer zy eenen doórgang in de *barricade* gemaekt hadden, waeren 'er al verscheyde gedood: nittemin zy kwamen 'er doór. Onze schutters verlieten den hoek van het *caffé de l'amitié*, en gingen zich postéren agter den hoek van den berg van het hof en agter de barricade, daer het *houte been* met zyn kanon gereed was, om den vyand te ontfangen; een ander kanon was geplant in de *rue de la regence*; een kleyn getal van goede schutters was in het *hotel de l'Europe*, en maekte zich daer bereyd om te vegten. Eenige hollandsche damen, die daer gelogeérd waeren, smeekten de borgers van toch niet te schieten op de *hollandsche soldaatjes:* maer hoe groot ook de beleéfdheyd der Brusselaers is voór de vremdelingen, zy konden in

Digitized by Google

deze omstandigheyd aen het verzoek van die krytende vrouwen niet voldoen. En in der daed, de Hollanders voortkomende, wierden met het schroot van de twee stukken kanon en met de kogels der schutters zoo geweldig geslagen, dat zy hals over kop de vlugt namen, en zekerlyk in dien oogenblik niet peysden van nog weérte-komen. Zy pointeérden dan hunne kanons voór den ingang der warande, om te beantwoórden aen het vuer der borgers, zoo dat het schroot zich geduerig kruyste op de *place royale*. Onze schutters hernamen hunnen post agter den hoek van het *caffé de l'amitié*, en schoten zonder ophouden. Eenen treffelyken jongeling Mr Moeremans, die hier uytscheén doór zyne dapperheyd, wierd ten 10 ueren doodelyk gekwetst, en doór zyne vrienden naer het gasthuys gedragen. Maer op den zelven tyd, dat de jaegers op de *place royale* geklopt wierden, deden de grenadiers twee aenvallen in de *rue royale*, den eersten aen de trappen van het *ancienne bibliotheque*, daer zy eenen wakkeren tegenstand vonden; den tweeden aen den waranden-berg daer twee borgers gedood wierden; dry wierden 'er doór de lanciers gevangen en in de warande geleyd : eenen van deze dry, zekeren Michiels, zegde my daer nae : *het grootste spyt, dat ik had, was dat ik de grenadiers myn schoon geweér zag in stukken slaen.* Hier wierd eenigen tyd gevogten, maer de grenadiers moesten wyken voór de dapperheyd van onze schutters, onder de welke Mr Tassier byzonderlyk heéft uytgeschenen, en aen het hoofd van zyne dapperen eenige Hollanders heéft krygs-gevangen gemaekt.

Alhoewel deze verscheyde aenvallen geenen beslissenden uytslag gaven, niettemin is 'er een groot voórdeel voór de borgers uyt gevolgd, te weten dat de Hollanders, die tot hier toe *offensievelyk* gehandeld hadden, zich nu hielden op het *defensief*: het scheén, dat zy het overige van den dag maer moesten vegten om in de warande te kunnen vernagten, en niet om de stad inte-nemen. En nogtans zy hadden rondom de warande

Digitized by Google

niet te doen als ten hoogsten met vyf of zes honderd gewapende mannen, onder de welke 'er velen waeren, die geene verstand hadden om een fusiek te laeden.

Korts na die mislukte aenvallen, is 'er eenen adjudant van Frederik met vier ruyters de nieuwe *rue royale* opgekomen. Eenige borgers onder de welken Stuyk, Barbanson, die op de Lovensche plaets waeren, liepen hun al schietende te gemoed; de ruyters namen de vlugt; Barbanson, blek-slaeger pakte den adjudant vast aen den hoek van het abrikoren-stractje, daer hy meynde in-te-vlugten; hy trok hem zynen Oranje-sluyer af, en bragt hem tot voór het huys van Mr Van Geel, verkens-beenhouwer in de straet van Treurenberg, daer hy hem overgaf aen eenige borgers om hem naer het stad-huys te leyden. Van daer wierd hy geleyd naer de kaserne van de pompiers, daer hy eenige honderden van zyne landsmannen vond. Dien kerel, in dit gezelschap geen genoegen vindende, heéft zich eenen blouwen keél weten te bezorgen, om alzoo weg te geraeken: maer hy, meynende de poort der kaserne uyt-te-gaen, wierd erkend en vastgehouden: men heéft hem dan in eene plaets alleen gezet onder de bewaering van vier mannen om alle voórdere bekoóring van te vlugten weg-te-nemen.

Nauwelyks hadden de Hollanders rondom de warande geklopt geweést, of zy gingen in verscheyde straeten, daer zy meester waeren, hunnen bloed-dorst uytblusschen met menschen te vermoórden, die tegen hun niets misdaen hadden. Ik zal die vreedheden aenhaelen na het gevegt van de vier dagen.

Het was nu elf ueren, en men zag meer en meer gewapende mannen optrekken naer den berg van het hof, naer d'Isabelle-straet, naer den warande-berg en naer de Lovensche plaets.

Het gevegt wierd alle oogenblikken heviger. Op het hoogste van den berg van het hof was 'er eene menigte van volk zonder wapens, die de schutters geduerig aenmoedigde, en als 'er eenen gedood of gekwetst wierd,

Digitized by Google

vele braeven boden zich aen om zyn fusiek op-te-nemen en zich in zyne plaets te stellen, terwyl anderen den gedooden of gekwetsten weg droegen.

Omtrent den middag is 'er eene bende jagers, langs de O. L. Vrouwe ter-sneeuw-straet, den boulevard afgekomen tot aen den hoek van de *nieuwe rue royale*, om de borgers aen-te-randen die geposteérd waeren agter het groot gebouw, dat den hoek maekt van de oude *rue royale* en van de Lovensche plaets, van waer zy geduerig schoten op de grenadiers, geplaetst in de warande agter de pilaeren der yzere traelie. Onze schutters, die hier nu tusschen twee vueren stonden, verlieten voór eenen oogenblik hunnen post, en gingen langs agter in twee huyzen van de *nieuwe rue royale*, die regt voór uytzien op de O. L. Vrouwe ter-sneeuw-straet: nauwelyks hadden zy uyt deze huyzen vuer gegeven, of de jagers liepen te rug naer den boulevard: onze schutters hernamen dan hunnen post. Op den middag is 'er eene andere bende jagers langs de groen-straet afgekomen tot aen de stallingen in de Naemsche straet, vanwaer zy eenige keeren schoten op de menigte die op het hoogste van den berg van het hof vergaderd was: twee of dry borgers wierden gedood. Het *houte been* loste maer eens zyn kanon gelaeden met schroot, en die jagers namen de vlugt naer het paleys, vanwaer zy gekomen waeren. Omtrent 1 uer wierd 'er doór de jagers eenen aenval gedaen langs de Lovensche straet; zy kwamen zelfs, onder de bescherming van twee stukken kanon, tot aen de barricade omtrent de oranje-straet; zy hebben zich daer verdedigd tot 5 ueren, wanneer 40 van onze schutters langs agter geraekt zyn in eenige huyzen digt by die barricade: zy trokken de deuren schielyk open, en wierpen zich gelykelyk op de Hollanders, die zoodaenig verschrikt waeren, dat zy hals over kop de vlugt namen naer de Lovensche poort, laetende in de handen der borgers vyf of zes krygs-gevangenen onder de welken eenen hoórn-blaezer van s'Hertogen-bosch, die doór Barbanson gepakt wierd.

Digitized by Google

De Hollanders, die in de warande vogten, ziende dat zy met het geweld der wapenen niets konden uytwerken tegen de Belgen, gebruykten eenen middel waer toe de soldaetery van Oranje alleen bekwaem is. Immers ten 2 ueren na-middag, kwam 'er eene bende uyt de warande naer de *place royale.* Den officier, die aen het hoofd was, buygde zynen degen naer den grond, en de soldaeten staeken de kolven van hunne geweêren in de locht tot een teeken, dat zy zich overgaven. De onzen dit ziende, hielden op van schieten en liepen hun met vreugd te gemoed, om hun als broeders te ontfangen: maer ô verraedery! in dien oogenblik keerden die lafhertigen gelykelyk hunne wapenen, gaven vuer, en namen de vlugt; meer als 30 borgers wierden hier verraederlyk vermoórd of gekwetst! Dit schelmstuk was aenstonds overal bekend, en het deéd alle de herten vlammen om het te straffen.

Het gevegt wierd dan met verwoedheyd hernomen, niet alleen op de *place royale,* maer ook in alle de straeten, daer men kon handgemeen worden. De warande wierd langs verscheyde kanten aengerand! duyzende kogels wierpen de dood in het midden der moordenaeren. Treffelyke borgers, onder de welken Mr Hannay land-meter, gingen doór de *souterrains* van het huys nº 5, in de Isabelle-straet, en kwamen langs agter in het gebouw, dat nu het *caffé royal* genoemd word, gelegen nevens het *caffé de l'amitié:* zy hadden hier het gezigt op geheel de *place des palais;* zy waeren maer 10 of 12 mannen sterk: nogtans zy deden veél kwaed aen den vyand; want zy waeren goede schutters. De twee kanons die voór den ingang der warande geplant waeren, en hun moorddaedig schroot geduerig wierpen naer de *place royale,* wierden onbruykbaer gemaekt; kanoniers en peêrden, geslagen met het lood van onze helden, vielen dood ter aerde. Het *houte been* posteérde dan zyn kanon tusschen het *caffé de l'amitié* en het *hotel de belle vue,* en wierp den schrik en de dood

in het midden der vyanden. De vuerigheyd van eenige borgers wierd zoo groot, dat zy stoutmoediglyk, op verscheyde plaetzen, de warande inliepen en eenige grenadiers gevangen namen. Het was in dit hevig gevegt dat eenen treffelyken jongeling, Mr Herps, ten dry ueren op den hoek van de Isabelle-straet, gedood wierd doór de grenadiers, die het huys van Mr Collignon aen de trappen van het *ancienne bibliotheque* bezet hadden. De goede moeder van dezen kloeken jongeling had hem geêrne 't huys gehouden, zeggende dat hy zich ging stellen in gevaer van de dood: *wat is 'er aengelegen*, antwoórdde hy, *dat ik sterve, als de genen die in 't leven blyven maer vry en gelukkig zyn?*

Omtrent 4 ueren kwam 'er eene arme vrouw aen den hoek van de O.-L.-Vrouwe ter-sneeuw-straet, en riep op de onzen, die noch altyd meester waeren van de Lovensche plaets, van eenige mannen te zenden om te helpen verjaegen de jaegers, die in de nieuwe *rue royale* geposteérd bleven agter den hoop steenen, daer ik boven van gesproken heb. Barbanson en eenen anderen kloeken borger waegden van de Lovensche plaets over te loopen; zy kwamen, na vele omwégen, met eenige andere mannen, in den hof van Mr d'Idalie, die aen de nieuwe *rue royale* aenpaelt. De jaegers hadden hun nauwelyks gezien aen de balustrade, of zy namen de vlugt, zonder eens te schieten. Onze borgers zagen daer in de nieuwe *rue royale* eenige gekwetsten liggen en zy riepen hun van tot onder de balustrade te komen, en dat zy hun dan zullen helpen: eenen alleen had de magt om te kruypen tot onder de balustrade; de onzen staeken een leerken uyt en trokken hem op. Maer de jaegers, die naer de Schaerbeéksche poort gevlugt waeren, hadden nu den moed, of liver de vreedheyd van op de onzen te schieten, terwyl zy bezig waeren met eenen gekwetsten hollander uyt het gevaer der dood te redden, en die van zyn volk zoo lafhertiglyk verlaeten was. De vreedheyd en lafhertigheyd gaen altyd saemen.

Digitized by Google

Onze schutters hadden van des morgens al aen het poeltien kloekmoediglyk gevogten : maer na middag is hier eene verraedery gebeurd, die zoo grouwelyk is, dat de eer van mynen staet my verbied te verhaelen het gene eenen oog-getuygen my daer van gezegd heéft! Zeven borgers verloren hier het leven en velen wierden gekwetst, om dat zy zich gesteld hadden op de plaetsen, die eenen verraeder hun aengewezen had! Ten vier neren wierd hier nog eene andere verraedery ontdekt : de borgers wierden gepraemd het gevegt te staeken en hunnen post te verlaeten, om dat hunne kardoezen met zand en poeyer gemaekt waeren : het was dan dat de hollanders zich verstoutten den *boulevard* af-te-komen, tot in het huys van Mr Wahlen : zy daer wel gegeéten en gedronken hebbende, staeken het huys in brand, het welk nogtans doór het volk geblust wierd, terwyl zy wederkeerden naer de schaerbeéksche poort : zy namen den knegt en den barbier van Mr Wahlen mede, die niets gedaen hadden; zy schoten den eersten, te weten Gerard Buelens, omtrent de poort voór den kop, en zy kapten hem handen en voeten af. De borgers, vreezende dat die moordenaeren gemakkelyk zouden kunnen afkomen tot aen de Laeken-poort, staeken de brug op de Zenne in brand; zy bleéf stillekens branden tot den volgenden dag, wanneer zy ingestort is.

Nogtans het kanon van den vyand wierd ten vier neren in de warande niet meer gehoord als by tusschen-tyd. Den kammandant der hollanders ziende dat hy de hevigheyd der Belgen niet kon dempen, en dat zyne troepen meer en meer geslagen wierden, deéd een deel der zelven aftrekken en stand nemen in de Paleyzen van den koning en van de prinsen; hy deéd ook het hôtel van den Marquis d'Assche bezetten; hy posteérde een ander deel in de bosschen en dieptens der warande; anderen bleven staen agter de dikste boomen, en de kanons wierden behendiglyk gemaskeérd.

Deze beweging verydelde de poogingen der borgers,

Digitized by Google

die gehoópt hadden het leger der hollanders in de warande te verpletteren : immers men had gepeyst dat men niets te doen had, als zich agter de *barricades* te verdedigen, en nu zyn het de vyanden zelve, die zich verdedigen agter natuerlyke *barricades;* men had zich bereyd om huyzen te bewaeren, en het zyn nu de soldaeten, die paleyzen en schoone hotels voór schuylplaets hebben. Tis alzoo, dat de borgers verloren het voórdeel van hunne positie, die zoo veél betrouwen ingeboezemd had. Het ontwerp van den hollandschen kommandant was wel gemakkelyk om te bevatten, maer zeer moeyelyk om te beletten. En waerlyk hy kon nu met zyne troepen, zoo voórdeeliglyk geposteérd, langen tyd wederstand bieden aen een volk, dat brandde om te vegten, maer het welk geenen kommandant hebbende, geenen middel had om, gelyker hand en volgens eenig plan, te handelen; hy kon nu onze schutters bezig houden tot dat zy hun laetste poeyer zouden verschoten hebben, om hun dan te overrompelen en te verdelgen; de kloekmoedigheyd alleen van het volk zou dit niet hebben kunnen beletten. Maer eenige treffelyke en ryke jongelingen, die zich daer bevonden onder den blouwen keél van den werkman, gevoelden dat men moest voorzigtig zyn, en zich gereed houden tegen eenen vyand, die zich verbergt om tyd te winnen; zy deden aen het volk verstaen, dat het noodig was het poeyer en lood gespaerzaem te gebruyken, uyt vrees van 'er haest gebrek van te hebben.

Het volk in het algemeyn toonde hier veél goed oórdeel: maer men zag ook mannen (en dit getal was ongelukkiglyk wel groot!) die te veél gebruyk gemaek hadden van de verschillige dranken die hun, optrekkende naer den stryd, uyt liefde *en misschien ook wel uyt verraedery,* overvloediglyk aengeboden waeren. En in der daed sommige hadden aen het een huys wyn, aen een ander *Faro,* hier Lovens-bier, daer brandewyn gedronken: eenen Luykenaer, die daer van de droeve gevol-

Digitized by Google

gen voórzag, zegde aen eenen borger, die zich al te milddaedig toonde : *indien gy nog sterke dranken te drinken geéft, ik zal u met mynen sabel het hoofd klieven* (a). Men heéft 'er waerlyk droeve gevolgen van gezien : want velen, die het hoofd verwarmd hadden doór den drank, liepen vermetelyk in het midden der gevaeren, en stelden zich, zonder reden, blood aen de ballen en schroot van den vyand. Eenen oog-getuygen heéft my gezegd, dat sommige van het volk al danzende de *place royale* opliepen, en meermaels in het midden van die plaets een vaendel plantten, en dit tusschen het moorddaedig schroot van de hollanders. Het is dan geen wonder dat 'er dezen dag zoo velen ongelukkiglyk dood gebleven of gekwetst zyn! Maer indien men die al te groote vermetenheyd niet kan goedkeuren, men moet nogtans bekennen, dat 'er eenig voórdeel uyt gevolgd is, te weten, dat de hollanders verbaesd en verschrikt zyn geworden, als zy zagen dat zy te doen hadden met een volk, dat geene vrees heéft van de dood.

Maer alhoewel den vyand, om zoo te zeggen, zich nu in de warande verborgen had, nogtans hy verloór nog vele mannen : immers daer mogt niet eenen zyn hoofd laeten zien om te schieten, of verscheyde goede schutters, die geduerig loerden, gaven 'er vuer op en stelden hem buyten stryd. M' Gillain, zone van eenen ryken brouwer van Namen, heéft 'er voór zyn deel ácht nedergeveld. De schutters, geplaetst aen den hoek van het *caffé de l'amitié* deden veél kwaed aen de hollanders. Eene bende van omtrent 300 mannen van de 10de afdeeling, willende hun daer doen verhuyzen, kwam ten vier en half ueren, langs eene agter-deur van het koninklyk Paleys in Borgendael, en maekte zich meester van het huys van den advokaet Couteaux : doch de dapperheyd der borgers belettede hun van op de *place*

(a) Eenen van myne vrienden boód aen eenen Luykenaer bier of wyn aen : maer dezen wilde niets drinken als water, *om* zegde hy, *den kop niet te verliezen.*

Digitized by Google

royale te komen, en praemde hun dien post te verlaeten. Omtrent vyf ueren is Mr Tassier-Piette, officier der Luyksche kanonniers, stoutmoedig in de warande gegaen; zynen kommandant, Mr Bicheroux, had hem gezonden met een order aen den hollandschen kommandant van seffens de wapens af-te-leggen en de warande te ruymen. De hollanders namen dit niet te vrindelyk af, en dreygden Mr Tassier voór den kop te schieten: dezen zonder zich in het minste te ontstellen, antwoórdde: *indien gy dit doet, uwe officieren, die wy gevangen hebben, zullen het zelve lot onderstaen.* Zy durfden hem dan niet vermoorden: maer wanneer hy wederkeerde by zyn volk, schoóten zy op hem, doch zy raekten hem niet. Het gevegt ging dan voort, maer zoo hevig niet als te voren, om dat het poeyer begon te ontbreken.

Terwyl men vroómelyk vogt op de *place royale*, toonde men geenen minderen helden-moed op den Schaerbeékschen weg, daer men van des morgens af nog niet opgehouden had van te vegten. De hollanders, niet tegenstaende hunne groote magt, hebben die straet noyt kunnen innemen. Verscheyde jaegers zyn hier krygsgevangen gemaekt; eenen hoogen officier wierd gepakt doór Charles Pierard en Guilielmus Vanderplas; 17 jaegers gaven zich over, het verlies der hollanders, zoo in dooden als gekwetsten, is hier groot geweést: want zy deden geduerig eenen nieuwen aenval om de borgers die straet te doen verlaeten: maer hoe geweldiger hunnen aenval was, hoe geweldiger zy ook te rug gedreven wierden. *De vuerigheyd van onze dapperen*, zegt Mr Stildorf, die daer het bevel had, *was zoo groot, dat zy op het punt zynde van gebrek te hebben van kardoezen, zich wierpen op de jaegers, die zy zagen vallen, om hunne sakken af-te-trekken, en 'er de kardoezen uyt-te-haelen.*

Frederik gewaer wordende dat hy veél manschap verloór, en dat zyne hollanders niet bekwaem waeren om Belgen te overwinnen, zond omtrent vyf ueren eenen

Digitized by Google

officier als *parlementaire* : dezen wierd gebragt by Mr Stildorf, die nog altyd was in het huys van d'Heer Leborger. Den officier zegde hem, dat hy van den prins gezonden was, om eenen stilstand van wapenen voór-te-stellen : Mr Stildorf antwoórdde alleenlyk : *wy hebben order om te vegten, en niet om over eenig accoórd te handelen.* Nogtans hy stelde aen den officier voór van hem te doen leyden naer het stad-huys : dezen dit weygerende, wierd seffens naer zynen meester te rug gezonden. Frederik woedde van gramschap, om dat een kleyn getal van dappere borgers het hert had van zich te blyven verdedigen in het groot en nieuw gebouw, het welk den hoek maekte van de nieuwe *rue royale* en van den boulevard over den botanieken hof. De Meesters hadden dit huys verlaeten : maer daer waeren nog twee dienst-boden ingebleven : Frederik deéd het ten 5 ueren in brand schieten, en het vuer berstte op eenen oogenblik zoo geweldig uyt, dat de borgers en de keuken-meyd 'er met moeyte uytgeraekten : de kamenier is 'er ongelukkiglyk in verbrand!

Ondertusschen den avond kwam gelukkiglyk aen, en stelde overal een eynde aen het gevegt : ik zeg *gelukkiglyk :* want men begon langs alle kanten gebrek van poeyer te hebben, en gevolgenlyk men zou welhaest in gebrek van kardoezen geweést hebben. Onze kanonniers hadden dezen dag maer weynige gargoussen gehad, en zy waeren gepraemd geweést de zelven gespaerzaem te verschieten : maer een groot deel van het volk, al te driftig zynde om te schieten, had de zelve voórzorg niet gebruykt; en het is wel zeker dat 'er, dezen donderdag, zestig duyzend kardoezen zyn verschoten geweést. Van den anderen kant vele pakken kardoezen zyn gevallen in de handen van den vyand : immers zy wierden gemaekt in verscheyde huyzen, en daer was geen het minste order in de zelven uyt-te-deelen : hier doór is het gebeurd, dat de orangisten of hunne geheyme vertrouwelingen in die huyzen ook gingen kardoezen

Digitized by Google

haelen, die zy overgaven aen vuyl vrouw-volk. Dit grauw eenen omweg doende buyten de halle poort, bragt de zelven aen de hollanders, geposteérd aen de Naemsche poort. Eenen officier liet dezen dag aen Mme Fery, daer ik boven van gesproken heb, geheele pakken zien, zeggende : *dit zyn kardoezen van de borgers; zy worden ons van goede luyden aengebragt; zy zyn beter als de onzen : want zy zyn met jagt-poeyer gemaekt.* Nogtans verscheyde van die eerlooze uytzendelingen wierden aen de halle-poort op het feyt betrapt, en van het volk gevoeliglyk afgerost, terwyl zy van de borgerlyke wagt naer den *Amigo* geleyd wierden.

Daer is dezen dag veél bloed vergoten geweést : want daer zyn den volgenden nagt 28 wagens met gekwetste hollanders te Vilvoórden gepasseérd, anderen zyn naer Aelst gevoerd. Wat de onzen aengaet, hun verlies is waerschynelyk niet veél minder geweést als van den vyand, om dat velen van het volk zich onvoórzigtiglyk blood gesteld hadden. Het getal van onze gekwetsten was ongelukkiglyk zoo groot, dat de dry groote zaelen van Sint-Jans gast-huys niet genoegzaem waeren om hun te herbergen; men was gepraemd het gast-huys van Sinte-Peeter, de kappellen van de H. Magdalena en van Sinte-Anna in-te-nemen. Daer was ook eene ambulancie in de Minimen; eene andere in een ledig huys op de Zavel, en eene omtrent de kerk van den S Nicolaus; doch in deze laetste ambulancie zyn 'er maer dry of vier gkwetsten aengebragt.

Sint-Jans Gast-huys.

Alhoewel ik misschien van sommige mannen zal beknibbeld worden; ik kan nogtans niet nalaeten van iets te zeggen van het gene ik gezien en ondervonden heb in het gast-huys van Sint-Jan. O wat eene afgrysselyke vertooning heb ik daer niet gezien! Wanneer ik ten 1 uer na middag daer aenkwam om mynen dienst aen-te-bieden aen menschen, die hun bloed en leven aen het vaderland opgeofferd hadden, dan was 'er eene van de groote zaelen al byna vol gekwetsten, en den Eerw. heer Schoofs coadjutor, die daer, om zynen iver en liefde voór de

Digitized by Google

zieken, volkomenlyk op zyne plaets was, had alreeds aen velen de laetste HH. Regten bediend. Ik heb daer nog gezien den ongelukkigen Moeremans die den volgenden nagt gestorven is.

De inwoonders van Brussel hebben in deze droeve omstandigheyd gedaen al wat mogelyk was, om de gekwetsten te helpen. Men bragt zonder ophouden geheele manden, geheele zakken met pluksel in het gast-huys, het welk doet zien, dat 'er vele duyzende handen bezig waeren met 'er te macken; men bragt eenen overvloed van oud lynwaed, windels en al wat 'er noodig was om wonden te verbinden. En dit alles was 'er ten hoogste noodzaekelyk : want van twee tot omtrent vyf ueren wierden 'er zonder ophouden gekwetsten ingebragt, en somtyds twee en zelfs dry te gelyk : sommigen waeren al dood; anderen waeren zieltoógende, en ik heb meermaels, naer de absolutie, den H. Olie gegeven (*sub unicâ formâ exprimendo quinque sensus*) aen die in den oogenblik stierven. Na vyf ueren wierden 'er maer weynigen meer ingebragt, om dat den opper-chirurgien verzogt had van 'er geen meer te brengen, uyt vrees dat zy te menigvuldig zynde, de eenen de anderen zouden gehinderd hebben.

Den vloer was overdekt met bloed en, niet tegenstaende de Religieusen groote zorg hadden, om het zelve dikwils op-te-nemen, nogtans waeren wy ondertusschen genoodzaekt van 'er doór te loopen of 'er in te staen om onze H. bediening te volbrengen. Noyt zal ik dit bloedig toneel, dat ik tot midder-nagt bygewoond heb, vergeten! Maer indien den kranken en gevoeligen mensch hier niet anders zag, als al wat schrikkelyk en pynelyk is aen de natuer, den christen ontmoette daer ook iets, dat troostelyk en stigtelyk was voór den geest. Men hoort zoo dikwils zeggen, dat het gemeyn volk van Brussel geene religie heéft, dat zy niet weten noch van God noch van zyn gebod... Indien dit ten opzigte van een groot deel waer is, het is (God lof) zoo niet gelegen ten opzigte van een ander deel, dat veél grooter is. En waerlyk ik heb niet eenen van *onze* gekwetsten ontmoet (a), die niet geêrne de laetste HH. Sacramenten ontfing : velen zelfs toonden my hunne dankbaerheyd, als ik hun voórstelde van te biegten. Ik heb eenen gehad, die na dat hy gebiegt had, my zegde : *ik bedank u, Mynheer; ik zou u willen embrasséren, maer ik kan my niet verroeren.* Ik vraegde aen eenen anderen, die moest bediend worden, hoe lang zyne laetste biegt geleden was? hy antwoórde : *over* 14 *dagen.* Ik peysde dat hy doodelyk gewond zynde, om zyne zwaere pynen niet wel by zyn verstand was, en ik zegde hem : mynen vrind, gy wilt zeker zeggen, dat het van Paesschen geleden is? *neen,* antwoórdde hy, *ik heb over* 14 *dagen te biegten geweést, om dat ik peysde, dat ik moest gaen vegten voór het land.* Ik heb 'er anderen ontmoet, die op het eynde van augustus in

(a) Ik zeg van *onze* : want daer waeren ook franschen, en dezen waeren doórgaens zoo gemakkelyk niet, gelyk de Belgen.

Digitized by Google

de zelve meyning gebigt hadden. Den eerw. heer Schoofs heéft het zelve ook ondervonden. Diergelyke gevallen waeren wel bekwaem, om de moeyelykheyd van onze H. bediening veél te verligten.

Om niet te wydloopig te zyn, zal ik eyndigen met een laetste voórbeéld aen-te-haelen tot stigting van den lezer. Daer was eenen, die op de afchrikkelykste wys gekwetst was: alhoewel zyne wonden verbonden waeren, het bloed zygde doór de matrassen, en maekten nog eenen plas onder zyn bedde: ik zegde hem: mynen vrind: Godt is zoo goed, dat hy alle uwe zonden wilt vergeven; maer gy, is 't niet waer, vergeéft ook, uyt liefde van dien Godt, aen alle menschen, die u oyt iéts misdaen hebben? Hy deéd moeyte om zich op-te-regten, maer hy kon niet om zyne zwaere wonden, en zyn hoofd een weynig naer my keerende, zegde hy op eene wys, die my deéd oórdeelen, dat hy sprak uyt de volheyd van zyn hert: *Mynheer! ik veryeéf zelfs aen den hollander, die my van daeg geschoten heéft.* Eenvoudige, maer verheven woórden, weêrdig van eenen Christen! woórden, zoo veél te geloofbaerder, om dat zy kwamen uyt den mond van eenen gemeynen werk-man, die in eene *groote educatie*, gelyk men spreékt, de konst van veynzen niet geleerd had.

Maer indien men gestigt is doór zulke schoone gevoelens, men is verbaesd over de kloekmoedigheyd, die de gekwetsten toonden in de schroomelykste pynen, zonder klaegen, uyt-te-staen; zy schenen eene onverschilligheyd te hebben voór hunne wonden, al of zy de zelven niet gevoelden. Ik heb eenen die in zyn been sterk gekwetst was, hooren zeggen: *ik heb geene andere pyn als van hier te moeten liggen; 't is maer myn been, dat my belet van gaen te vegten.* Eenen anderen zegde my: *als ik geschoten ben, had ik nóg twee pakken cartouchen, die ik van eenen grenadier afgenomen heb; het spyt my maer dat ik 'ze niet heb kunnen verschieten.* En dezen helden-moed vond men in alle de gekwetsten, dan zelfs wanneer zy onder de handen waeren der chirurgiens. Hier zag men kogels, daer zag men stukken van oud yzer uyt de wonden haelen, en men hoorde noch klagten noch gekerm: eenen alleen heb ik jammerlyk hooren schreeuwen, terwyl zyn been afgezet wierd! behalven dit eenig geval, zou men gezegd hebben, dat zy onlydelyk waeren.

Des avonds, wanneer het uyt-en-ingaen der genen, die de gekwetsten binnen bragten, opgehouden had, en dat de chirurgiens niet meer geduerig moesten roudloopen om wonden te verbinden, dan zag ik het grootste deel van onze helden gerustelyk slaepen, en daer heerschte eene volkomen stilheyd in de zaelen: deze verbaezende stilheyd wierd in den nagt alleenlyk onderbroken doór het gezugt der stervende.

Den volgenden dag des morgens, was hier een ander hert-ver-

Digitized by Google

scheurende toneel te zien. Eenen hoop volk vergaderde voór den ingang van het gast-huys en wilde 'er in dringen, in weerwil van de wagt, die daer gesteld was: doch het volk my erkennende, liet my passéren, en ik geraekte binnen: maer de wagt had moeyte om de poort toe-te-doen. Weynigen tyd daer nae is 'er een deel van dat volk binnen geraekt, om de gekwetsten te bezoeken: maer velen van die zy al weenende zogten waeren al gestorven, anderen waeren dood in het gasthuys gebragt. En ziet! zy gaen in het dood-huys, en zoeken tusschen de doode lichaemen met angst het gene zy vreezen te vinden! eene vrouw zoekt haeren man, eene moeder haeren zoón, een kind zynen vader, eenen vrind zoekt zynen vrind! de traenen springende uyt alle de oogen, de wanhoóp gedrukt op alle de aenzigten, de zugten, het geschrey van die ongelukkigen, dit alles was wel bekwaem om de ongevoeligste herten zelve heviglyk te raeken. Men vond tusschen de dooden het lichaem van Louis Dumont, een kint van elf jaeren, dat van de hollanders vermoord was! op dit gezigt wierden alle de gemoederen met eene verbittering ontsteken, die men gemakkelyker kan gevoelen als beschryven!

Den nagt tusschen Donderdag 23, en vrydag 24 september.

Het gevegt geëyndigd zynde, begaf idereen zich naer zyn huys en ging gerustelyk slaepen: men zou gezegd hebben, dat 'er geen gevaer te vreezen was, en dat de eene party niets mogt ondernemen zonder de toestemming van de andere. Daer bleven maer weynige borgers op schild-wagt, om den vyand in de oog te houden. Wat de Hollanders aengaet, zy verlieten de warande en gingen met hunne kanons naer den boulevard, laetende verscheyde schild-wagten op de posten, die zy ruymden. Nogtans in den nagt hebben twee kompagnien grenadiers de huyzen gaen bezetten op de twee kanten van den trap van het *ancienne bibliotheque*. De bezitting van deze huyzen was voór de Hollanders van de grootste aengelegenheyd, om dat zy van daer konden schieten in de nabuerige straetjens, en alzoo de borgers beletten van langs dien kant, eenen aenval te doen op de warande: zy namen ook het oud hôtel van financie in, en zy maekten zich, in de *rue royale*, meester van het huys van Lord Blantyre, die zy vermoórdden. Zyne tien kinderen en diensboden hadden het geluk van te

Digitized by Google

ontsnappen aen de woede der moordenaeren. ó wat al afgrysselyke grouwel-daeden van allen slach hebben de barbaeren dezen nagt niet bedreven! maer die schelmstukken zyn bedekt met de duysternissen van den nagt, en het betaemt my niet de zelven in het licht te brengen!

In den avond zyn 'er eenige officieren van de borgerlyke wagt op het stad-huys byeen gekomen: deze vergadering vond goed van eene deputatie te zenden naer Schaerbeék om te zien, of 'er geenen middel zou zyn van de bloed-storting te doen ophouden. Mr den Baron d'Hoogvorst en eenige treffelyke borgers vertrokken ten elf ueren van Brussel, en wierden te Schaerbeék van den prins terstond ontfangen: zy stelden hem voór oogen, hoe onregtveêrdig den oórlog was, die hy tegen de Belgen voerde; dat 'er nog veél bloed kon vergoten worden, maer dat hy zich noyt van de stad zou kunnen meester maeken, en dat de inwoonders liever zullen dood blyven onder de puyn-hoopen van hunne huyzen, als zich over-te-geven. Frederik, die dezen dag al ondervonden had, waer toe den helden-moed van een verbitterd volk bekwaem is, scheén genegen te zyn, om zyne troepen uyt de stad weg te nemen, en dit zoo veél te meer, om dat hy zeker dan al wist, dat hy geene hulp kon ontfangen van den generael Evers, die met 2000 mannen naer Brussel meynende te komen, te Loven geklopt was: maer hy wierd ter zelver tyd onderrigt doór eenen officier, die van Brussel kwam, dat de borgers gebrek hadden van poeyer, en niet meer in staet waeren, om den volgenden dag wederstand te doen: dit maekte hem wat stouter; hy deéd aen de gedeputeérden eene laetste voórstelling, en liet hun vertrekken. Zy keerden te rug naer het stad-huys, daer het voórstel van den prins rypelyk overwógen wierd met andere voórnaeme borgers: men oórdeelde dat zyne eysschen niet aenneémelyk waeren, en men besloót van daer op niet te antwoórden als met het kanon. Maer om op zoo eene wys te antwoórden was 'er poeyer noodig; en het was dit het gene 'er waer-

Digitized by Google

lyk ontbrak : nogtans eenige kloeke en onbevreesde borgers hebben hun leven gewaegd om 'er te bekomen. Hunne schoone daed verdient hier aengehaeld te worden.

In heb gezegd, dat men in verscheyde huyzen van Brussel kardoezen maekte voór onze schutters : maer daer is nergens zoo veél gewerkt geweést als ten huyze van Mr Goemans geweêrmaeker in de lange ridder-straet, waer men vier dagen en vier nagten gewerkt heéft. Nogtans dezen donderdag heéft men, des avonds, het werk moeten staeken by gebrek van poeyer. In deze verlegenheyd liep men van huys tot huys, om 'er te vraegen. Men vond in een huys eene fles poeyer, die daer bewaerd was sedert onze revolutie van 1789, en eene andere sedert den veld-slag van Waterloo : dezen kleynen overschot van den voórraed, die gediend had om twee gekroonde verdrukkers der Belgen te verdryven, kwam nu nog te pas om eenen derden weg-te-jaegen. Men vond ook, hier en daer, nog wel wat jagt-poeyer, maer wat kon dit alles helpen in zoo eenen dringenden nood?

Des avonds ten 10 ueren zegde Mr Goemans aen Mr Parent en aen Mr Snel, die daerna kapiteyn der artillerie benoemd is, dat 'er misschien nog wel eenige tonnen poeyer in de *Annonciaeten* waeren (a); maer hy voegde 'er by, dat het zou moeyelyk zyn om het daer uyt-te-haelen ten oórzaek van de na-byheyd der Hollanders, die in de Oranje-straet gepostcérd waeren. Zy hielden raed, en besloten van alles te waegen om zich van die tonnen, indien zy daer nog waeren, meester te maeken. Zy vraegen eenige gebueren om mede te gaen. De

(a) Hy wist dat de Regering, eenige dagen voór den aenval van Brussel, dit poeyer heymelyk van het stad-huys had doen vervoeren naer de Annonciaeten, uyt vrees dat het zou gevallen hebben in de handen van het volk. Het was in die kaserne zeer wel geplaetst om het te laeten vallen in de handen der Hollanders! het is waerlyk te verwonderen, dat zy het daer niet hebben uytgehaeld, wanneer zy in den avond daerin geweést hebben. Van wat een kleyn geval hangt somtyds het lot van een geheel koninkryk niet af?

Digitized by Google

heeren Verhaeren, Louis Van de Put, Martens, Simon en Chapel waeren seffens gereed, en gingen met hun, des nagts, omtrent 12 ueren naer de *Annonciaeten;* zy geraekten 'er binnen langs eene agter-deur in de O. L. Vrouwe ter-sneeuw straet. Zy waeren voórzien van eene brandende sigaer, waer mede zy een lanteêrn ontstaken, en zy liepen in den kelder, daer Mr Goemans het poeyer meynde te vinden. O wat eene voldoening voór die onbevreesde borgers! zy ontdekten daer negen tonnen van 25 kolog. en eene dobbele ton van 50 kolog. Zes van die kloeke mannen (b) namen ider eene ton op hunne schouders, en geladen met dezen schat gingen zy blymoedig weg: zy gaven eene ton in de *Tinne schotel* op den Lovenschen weg, om 'er kardoezen mede te maeken, en zy droegen de andere vyf ten huyze van Mr Goemans. Zy keerden spoedig te rug om de andere tonnen te haelen: maer eer dat zy de kaserne verlieten, hadden zy nog de stoutmoedigheyd van op de zolders te gaen zien of daer niets was, dat hun kon dienen; zy vonden daer vuer-steenen (*pierres á fusil*), yzere naelden om gargoussen te doórbooren, als zy op het kanon gesteken worden, en andere voórwerpen, dienstig voór kanonniers en schutters; zy namen alles mede, en kwamen zonder ongeval in het huys van Mr Goemans. My dunkt dat alle die persoonen, die hier eenen onweérdeérlyken dienst gedaen hebben aen het Vaderland, eene schoone belooning verdiend hebben.

Twintig jonge persoonen stelden zich terstond aen het werk om kardoezen te maeken. *Het houte been* vernomen hebbende, dat men poeyer gevonden had, kwam derwaerts, om gargoussen te doen maeken, waer van de kanonniers geheel den dag gebrek gehad hadden. Hy vraegde of 'er geenen middel was, om lappen van merinos te bekomen, waer van men zou zakjens maeken voór de gargoussen? geheel het gezelschap stond

(b) De anderen waeren gewapend, om zich in allen voórval te verdedigen.

Digitized by Google

op, liep naer huys, en kwam straks weér, de eenen met merinossen kleederen, de anderen met merinosse voórschooten of lappen; en den heer Van Beercelaer uyt het *caffé de mille colonnes* bragt eenige merinosse gordynen. *Het houte-been* zelve maekte een model, volgens het welk 'er seffens eenige dozynen sakjens gesneden wierden, en gedraegen by de gebuére-vrouwen, om de zelven te naeyen, het welk zy deden met de grootste vlyt, terwyl de jonkheyd voortging in kardoezen te maeken. Het mans-volk was geduerig bezig met kogels te gieten. De sakjens wierden, na maete dat zy genaeyd waeren, by Mr Goemans gebragt en seffens opgevuld. Het is alzoo dat onze kanonniers konden in staet gesteld worden, om de eysschen van Frederik te beantwoórden.

VRYDAG 24 SEPTEMBER.

Met het kricken van den dag wierd dé storm-klok, die men zelfs meermaels in den nagt gehoord had, wederom in alle de kerken getrokken; eene menigte van trommels sloegen alarm in alle de kwartieren van de stad, en riepen de inwoonders tot den stryd. Eene groote menigte van patriotten namen de wapens op, en gingen naer alle de posten, daer men gisteren gevogten had. Verscheyde treffelyke borgers, voórziende dat de elf tonnen poeyer, die men in den nagt met zoo groot gevaer bekomen had, wel haest zouden verschoten zyn, zegden aen het volk, dat het ten hoogste noodzackelyk was de kardoezen gespaerzaem te gebruyken; zy verzogten ook van zich, zonder nood, niet bloot te stellen aen het schroot en ballen, waer doór 'er den voórgaenden dag zoo velen ongelukkiglyk gedood of gekwetst waeren. Dit deéd eenen goeden indruk, en alhoewel 'er geene kommande was, het volk luysterde naer de goede reden, die hun voórgehouden wierd. Het was wel noodig voórzigtig te zyn: want Frederik had een deel van zyne hulp-troepen, die gisteren buyten de stad gebleven waeren, doen in de warande

Digitized by Google

komen : dus was de magt der Hollanders, niet tegenstaende het groot verlies dat zy gedaen hadden, nu nog grooter als dags te voren.

Men nam ook goede voórzorg in het uytdeelen der kardoezen, byzonderlyk ten huyze van Mr Goemans, daer men mag zeggen, dat het groot fabriek was : hy wilde 'er geenen meer afleveren als tegen eenen *bon*, geteekend van Mr Engelspach, die ten dien eynde op het stad-huys bleéf, en veél dienst aen het Vaderland heéft gedaen. Dezen heer gaf nu en dan een groot getal van *bons* aen persoonen, die hy zeer wel kende : dezen gingen de zelven, in het kleyn, uytdeelen aen de schutters rond-om de warande en op andere plaetzen, daer men vogt; en het is met die *bons*, dat onze schutters, ider in het byzonder of eenigen van hun de pakken kardoezen gingen haelen. Doór dezen middel wierd de verraedery van de orangisten belet die, den voórgaenden dag, niet alleenlyk velen van onze kardoezen hadden weten te bekomen, om de zelven aen den vyand te zenden, gelyk ik gezegd heb; maer die nog aen de patriotten, gekomen van andere plaetzen om de de stad te verdedigen, kardoezen uytgedeeld hadden, gemaekt van gestampte bosch-kolen en smids-assche : Mr Goemans heéft 'er zulke gezien en open gedaen. Zy waeren by hem gebragt doór vrywilligers, die de zelven op de straet ontfangen hadden!

Het was omtrent zeven ueren, als den stryd hernomen wierd op de *place royale*. Nauwelyks was men aen het vegten, of 200 kloeke vrywilligers van Waver, die des avonds te voren in de stad gekomen waeren, verscheénen op dien post van eer. Velen van hun waeren voórzien van goede jagt-geweéren : zy hadden nog maer eenige keeren geschoten, of zy wilden stormender-hand de warande inneémen : onze borgers wederhielden hun, zeggende, dat zy gewisselyk en zonder eenig voórdeel gingen gedood worden. Zy bleven dan als schutters tusschen de andere dapperen in afwagting van eene goede gelegenheyd, om hun inzigt uyt-te-voeren.

Digitized by Google

Maer een deel van onze schutters, die op de Lovensche plaets geposteérd waeren, begon zich wat te verdrieten, om dat den vyand, die zy geduerig uytdaegden, niet durfde te voórschyn komen: zy konden niet doen als vrugteloos schieten tegen de hollanders, die in de warande waeren, en zich by troepen van 5 of 6 mannen stelden agter de dikke pielaeren van de yzere traelie om eens te schieten, en dan weg gingen om plaets te maeken voór anderen. Zekeren Janssens zegde aen zyne medegezellen: *wy kunnen hier niets doen: maer laet ons langs agter in eenige huyzen van de rue royale gaen; daer zullen wy eene goede positie hebben.* Eenigen van onze schutters, onder de welken Barbanson, meermaels gemeld, Pellerin, Beguin, le Clerc en anderen met verscheyde Luykenaers waeren seffens gereed om die zaek te ondernemen. Het was omtrent 9 ueren; zy gingen in het krommen-elleboóg-straetje by zekeren Louis, Metzer, die hun twee leeren gaf, eenen hamer, een breék-yzer en strengen. Zy klommen over verscheyde mueren, en kwamen op de agter-plaets van het schoon gebouw, het welk den hoek maekt van den Cul-de-sac in de *rue royale.* Daer bonden zy hunne leeren de eene op de andere, en gingen langs de zolder-venster binnen; zy braeken eenige mueren doór en maekten alzoo eene gemeynschap tusschen verscheyde huyzen, die het gezigt hebben op de warande: zy konden daer zeer wel de grenadiers ontdekken, die geen vermoeden hebbende, dat de Belgen zoo na by hun waeren, geduerig schoten tegen den waranden-berg en de Lovensche plaets. Onze dapperen gaven, op een teeken, gelykelyk vuer op de grenadiers, waer van 'er verscheyden nedervielen. De anderen doór dezen onverwagten aenval verbaesd en verschrikt zynde, liepen tot aen den groenen *Bassin,* en zy durfden langs dien kant niet eenen voet meer nader komen aen de *rue royale.* Het was dan, dat onze schutters, die op de Lovensche plaets gebleven waeren, opkwamen tot aen den hoek

Digitized by Google

van het hôtel *de Galles*, daer zy eene voórdeelige positie hadden, en van waer de hollanders hun noyt hebben kunnen verjaegen. Eenige van onze dapperen liepen tot aen de yzere traelie, en plantten een brabandsch vaendel in de warande: het is deze daed, die ontydiglyk het gerugt in de stad heéft doen verspreyden, dat de borgers meester waeren van de warande.

Ondertusschen een groot getal van borgers, voórzien van goede jagt-geweêren, hadden zich voórdeeliglyk geplaetst in het *caffé de l'amitié* en in het *caffé royal;* anderen met eenige vrywilligers van Waver hadden het *hôtel de belle-vue* bezet: het is uyt deze dry gebouwen, dat zy eene grouwelyke verwoesting wierpen in het leger der hollanders. Eenen man van omtrent de 60 jaeren was in dit laetste *hôtel;* vier mannen deden niet anders als de fusieken laeden, die hy de eenen na de anderen afschoót, als hy maer eenen hollander kon in d'oog krygen, en hy miste zelden zynen man; hy zegde eens: *ik zien daer eenen komen, maer daer komt nog eenen anderen agter hem; ik moet 'ze alle twee hebben;* eenen oogenblik daerna sloeg hy 'ze byde neder. Eenen anderen had vyf hollanders gedood; zoo hy aenlegde op den zesden, gevoelde hy eene beweging van afschrik, en hy kon niet meer schieten. Hy verliet het gevegt, maer den volgenden dag hernam hy zynen post. Eenen vrywilliger van Waver, zeer ervaeren jaeger, was geklommen tot in de góót van het zelve *hôtel*, en doodde alleen meer als 30 grenadiers, die agter de boomen maer hun hoofd lieten zien om te schieten. Eenen borger van Brussel, die geene kardoezen te vergeéfsch wilde verbranden, heéft dezen dag niet meer als 42 keeren geschoten, en hy heéft 'er 32 getroffen, de eenen gedood, de anderen gekwetst. Daer waeren borgers, die niet wilden schieten als op de officieren; eenen kolonel kwam op de *place des Palais:* eenen van onze feyne haezeschieters had hem straks in d'oog: *ziet eens*, zegde hy aen zynen kamaraed, *hoe trots dien kolonel met zyne*

Digitized by Google

goude epauletten daer aenkomt; gy zult hem gaen zien tuymelen; hy schiet, en den kolonel valt ter aerde. De officieren gewaer wordende dat men 'er zoo velen van hun nedersloeg, wierden zoo verveêrd dat zy, om van verre niet erkend te worden, hunne epauletten aftrokken, hunne zielen aen God bevelende. Maer terwyl men hier zoo mannelyk vogt, was den stryd niet min geweldig aen de Naemsche poort : de jaegers en Zwitsers, die hier en in eenige huyzen geposteêrd waeren, wierden ten elf ueren van de borgers aengetast. Men vogt tot 2 ueren : dan deden de borgers eenen sterken aenval met het bayonnet, en maekten zich meester van eenige huyzen : doch den vyand bleêf meester van de poort. Vele hollanders, waeronder 4 officieren, verloren het leven; verscheyde borgers hadden het zelve lot. Op den zelven tyd, 2 ueren naer middag, zyn 'er eenige borgers, klimmende over verscheyde mueren, gekomen in het huys van Mr Duvigneaux op de Naemsche straet digt by de poort; zy gingen naer de tweede stagie en gaven vuer op de hollanders die, regt over dit huys, in het vier-pond-straetje zeer wel geposteêrd waeren. Doch ziende, dat het gevegt aen de poort opgehouden was, zyn zy weg gegaen. Mr Duvigneaux en geheel het huys-gezin, bestaende uyt 14 persoonen, onder de welken twee voedsters en twee zuygende kinderen, hebben gelukkiglyk het huys op den zelven oogenblik verlaeten en zyn langs agter over de mueren gevlugt: want wanneer de borgers daer uytgegaen waeren, dan hebben de hollanders de deur ingeslagen; zy hebben daer gestolen al wat hun aenstond, en onder anderen eene zilvere en twee goude horlogien, lynwaed, kleederen en andere voórwerpen; zy hebben alle de meubelen, feyne porcelynen, schoone vasen verbryseld, en zy zyn daer gebleven tot den laetsten dag van het gevegt.

Omtrent den zelven tyd waeren de Hollanders langs agter uyt het koninklyk paleys gekomen, en hadden het *Athenæum* bezet, het welk als eene fortres kan

Digitized by Google

aenzien worden. Deze positie was hun zeer voordeelig, en daer was de borgers veél aengelegen hun daer uyt-te-jaegen. Een kleyn getal van dapperen durfde ondernemen dien post te veroveren, en gaven hier proef van eenen uytstekenden helden-moed : immers de eerste kompagnie vrywilligers van *Gosselies*, bestaende uyt 34 mannen, was tegen den middag te Brussel aengekomen; zy namen nauwelyks den tyd om iets te eéten of te drinken, en liepen seffens naer de *place royale*. Verstaen hebbende, dat de Hollanders in het *Athenæum* waeren, gingen zy het zelve met eenige andere helden bestormen. Zy braken de poort open, en kwamen 'er zoo spoedig binnen, dat de Hollanders, verschrikt doór zoo eenen stoutmoedigen en schielyken aenval, het haezepad kozen. Zekeren Joseph Boutthieu doodde eenen sapeur, die bezig was met eene deur open te kappen, om de vlugt der Hollanders te begunstigen. Eenen jongeling van 18 jaeren, Eduard Tavresse, alleen dolende op de korridors, kwam in eene kamer, daer hy dry Hollanders vond; hy deéd hun de wapens af-leggen en nam hun krygs-gevangen : de anderen zyn weg geraekt. Vier van onze dapperen zyn in dezen aenval gekwetst geweést, onder de welken de twee gebroeders Nicolas en Charles Henneant.

Onze helden meester zynde van het *Athenæum*, gingen terstond den vyand aentassen, die ten elf ueren wederom in Borgendael gekomen was, en zich nog eens in het huys van den advokaet Couteaux geposteérd had. Het was twee en half ueren, wanneer de Hollanders hier geweldiglyk aengerand zynde, de vlugt namen langs de agter-deur van het koninlyk paleys : zy verlieten daer elf mannen, waervan 'er twee gedood en vier gevangen wierden doór onze dapperen die over den muer van het *Athenæum* gekomen waeren. De andere vyf zyn nog weg geraekt. Alsdan hebben de onzen eene deur, langs de welke men uyt het *Athenæum* in de kerk van Caudenberg gaet, ingeslagen.

Digitized by Google

Mr Parent is met twee of dry mannen op den toren geklommen, en heeft daer in het gezigt van den vyand het brabansch vaendel uytgesteken, het welk de Hollanders meezende maekte.

Omtrent den zelven tyd is 'er eene menigte van vrywilligers van *Braine-Lalleud, Waterloo, Genappe* en van verscheyde andere plaetzen, met slaende trommels en vliegende vaendels, in de stad gekomen. Men zag de vreugd op hun aenzigt; zy vraegden geduerig op hunnen doórtogt: *langs waer moeten wy gaen naer het slag-veld?* en zoo men hun den weg aenweés, zag men hun, niet marcheéren maer *loopen* naer den vyand. Het gevegt wierd dan altyd heviger naer maete dat het getal der schutters aengroeyde.

In het midden van deze zwaere omstandigheden wierd de volgende proklamatie, die aen het volk zeer aengenaem was, aengeplakt.

Brussel den 24 september 1830.

« Sedert twee dagen is Brussel ontbloot van alle autoriteyt. De dapperheyd en getrouwigheyd van het volk hebben 'er de plaets van genomen : maer alle goede borgers verstaen, dat zoo eenen staet van zaeken niet kan dueren, zonder de stad en de zegenpruel van eene zaek, waervan den goeden uytval sedert gisteren verzekerd is, in gevaer te stellen. »

« Borgers, die alleen beweégd zyn doór de liefde van het Vaderland, hebben provisoorlyk eene magt aengenomen, die zy bereyd zyn te stellen in weérdiger handen, zoo haest de eerste beginsels van een nieuw gezag zullen vergaderd zyn : deze borgers zyn de heeren *Baron* E. Vanderlinden d'Hoogvorst, Ch. Rogier, *Advokaet te Luyk, en* Jolly, *te voren officier van de genie.*

« Zy hebben voór Sekretarissen : *de heeren* de Coppin *en* J. Vanderlinden *van Brussel.* (a)

Het volgende stuk wierd ook overal aengeplakt.

NIEUWE VICTORIE

Loven 24 september 1830.

« *Aen Mynheer den Baron d'Hoogvorst, opper-kommandant van de borgerlyke wagt te Brussel.*

« De vyand heéft, gisteren morgen 7 ueren, de stad van Loven langs den kant der Mechelsche poort aengerand, en verscheyde

(a) Des anderen dags wierd M. Nicolaï by de leden van deze *administrative kommissie*, nog bygevoegd.

Digitized by Google

kleyne bomben in de stad geworpen. Wy hebben hem te rug gedreven. Omtrent 10 ueren kregen wy tyding, dat een deel van het leger van Tongereu op Loven marcheérde met eene groote magt en vele kanons. Waerlyk omtrent 11 ueren heéft die krygsbende zich voór Loven vertoond, en deéd haeren aenval met het kanon, gevolgd van eene fusillade. Wy hebben ons verdedigd tegen dien aenval, en onze dappere Lovenaers zyn den vyand buyten de stad gaen aenranden, het welk den besten uytval heéft gehad: want ten twee ueren heéft den vyand moeten vlugten; hy wierd doór onze kloekmoedige lands-lieden geduerig aengetast tot Thienen toe, daer hy eene volkome nederlaeg heéft gekregen doór den wederstand der braeve Thienenaers, die hem den doórtogt geweygerd en hem op hunne beurte aengerand hebben. Wy hebben 'er verscheyden gevangen genomen, zonder veél volk te verliezen. Wy zullen u seffens komen helpen.

Den opper kommandant van de borgerlyke wagt van Loven.

J. De Netr.»

Het eerste van deze stukken gaf eene zekere gerustheyd aen de inwoonders, en het tweede eenen nieuwen moed aen de verdedigers van het Vaderland. En waerlyk eenige borgers hadden het hert van zich met een kleyn draegbaer kanonneken te gaen posteéren op de terras van Mme Tiberghem op den waranden-berg, dit kanonneken, hoe kleyn het ook was, gelaeden met schroot, wierp de dood onder de Hollanders die in de wandeldreéf, regt over den waranden-berg, met twee stukken kanon geposteérd waeren. Deze kanons wierden haest gekeerd tegen het arm kanonneken en wierpen het omverre. De borgers namen het op, en stelden het op den muer: het begon op een nieuw vuer te geven; maer het wierd wederom om verre geslagen, en dan gedragen op eenen zolder, van waer het zyn moorddaedig schroot nog eens wierp in het midden der Hollanders. Dezen hadden dit hardnekkig kanonneken welhaest in d'oog, en schoten het dak van den zolder in stukken. De borgers konden hier dan niet blyven, en gingen hun kleyn stukje pointeéren op de barricade zelfs van den waranden-berg, van waer zy met min voórdeel, maer met meer veyligheyd tot des avonds toe hebben blyven schieten.

Digitized by Google

In tusschen-tyd wierd 'er geweldig gevogten aen de Schaerbeéksche poort. De Hollanders waeren daer geposteérd in het schoon gebouw van Mr Meeus en in eenige nabuerige huyzen; zy deden hun uytterste best, om zich van den Schaerbeékschen weg meester te maeken; zy hadden omtrent de poort, regt over die straet, twee stukken kanon gepointeérd, met de welken zy geduerig schoten op de borgers : maer dezen hielden zich agter hunne barricade en in de huyzen, vanwaer zy zonder ophouden vuer gaven op den vyand : zy zyn, in weérwil van alle de poogingen der Hollanders, meester gebleven van die straet, en het scheén dat hunnen heldenmoed aengroeyde naer maete dat zy geweldiger aengerand wierden.

Frederik toonde dikwils zyn ongeduld en verwondering om dat het gevegt daer zoo lang duerde, en zelfs altyd heviger wierd. *Waer*, riep hy uyt, *haelen zy alle het poeyer en ballen?* hy vraegde ook dikwils en met angst, wat 'er omging rondom de kerk van *Ste Gudule*, die hy had doen inneémen : maer de dapperheyd van het volk heéft belet dit heyligschendende bevel uyt-te-voeren. Het zou zekerlyk voór de Hollanders zeer aenbelangend geweést hebben, indien zy het bloedig vaendel van Oranje op den toren van de hoofd-kerk hadden kunnen opsteken, en beletten het geduerig stormen van de groote klok, die alle oogenblikken den schrik wierp in het hert van de soldaeten en byzonderlyk van Frederik, die voór den eersten keer van zyn leven (doch van verre!) een gevegt bywoonde (a).

(a) Eenen kolonel der Hollanders, die te Vilvoórden by eenen van myne vrienden gelogeérd was, had dezen dag moeten gaen naer het kwartier-generael om Frederik te spreken : hy kwam des avonds weér, en zegde aen mynen vriend : *den koning heéft een leger naer Brussel gezonden onder het berel van eenen* ZOT, *die daer altyd staet agter eenen muer; al had hy* 20 *duyzend mannen, dan zou hy nog de stad niet inneémen.* Eenen aenzienlyken heer van Brussel, die dezen dag den prins gesproken had, gaf op eene schilderagtige wys te kennen, wat uytwerksel het gezigt en de spraek van dien jongen hold op hem gedaen had, zeggende : *My dogt dat ik hoorde*

Digitized by Google

Nogtans Frederik, die het verdriet had van te zien, dat zyne troepen niets vermogten tegen de dapperheyd der Belgen, had tegen den avond den troost van eenen onverwagten onderstand te ontfangen. Zekeren Abbé Felix kwam hem zynen dienst aenbieden, om den middelaer te zyn tusschen hem en de borgers, en beloófde hem van het volk te doen ophouden van te vegten. Den bloed Frederik nam zoo eene schoone voórstelling aen en beélde zich al in, dat hy zegepraelende ging in Brussel komen. Felix ging by Mr den Pastoor van Schaerbeék, en vraegde een kruys en een roket, die hem geweygerd wierden. Hy ging weg, en kwam straks weér met eenige soldaeten, en met een order van Frederik, dat men hem moest geven het gene hy gevraegd had. Hy ging in de kerk trok een roket aen, en nam een groot kruys, het welk gemeynlyk diende voór de lyk-diensten; hy maekte op het hoogste van dit kruys eenen witten neusdoek vast, als ook een stuk papier, waer op men leésde: *paix pour l'amour de Dieu!* hy kwam met dit kruys naer de stad. Den prins had order gegeven van hem overal te laeten passeéren en van opte-houden van schieten. De Hollanders, hem ziende aen de Schaerbeéksche poort, dansten van vreugd en riepen al *vivat!* in de hoóp dat zy niet meer zouden moeten vegten: want zy waeren zoo verveérd! Den middelaer ging regt naer den Schaerbeékschen weg, gelaeden met zyn groot kruys. De borgers ziende hem komen, hielden op van schieten; hy sprong met veél behendigheyd over de *barricade*, en zegde aen de genen die daer al twee dagen gevogten hadden: *Ik ben van God gezonden om de peys te maeken; hout toch op van schieten; den prins zal u alles geven, wat gy vraegt.* De dry gebroeders Heyn hebben geantwoórd: wy moeten eens zien, of gy eenen waeren pastoor zyt; zy trokken hem zyne parruyk af, en zegden: *hy heéft geen kruyn, het*

en zag eenen kleynen jongen, die den degen en de parruyk van zynen groot-vader zou aengedaen hebben.

Digitized by Google

is eenen valschen pastoor! God zend geene pastoors by de Hollanders, maer by de Belgen: wy moeten dien pastoor naer den Amigo leyden. Eenen van hun nam hem het kruys af, en droeg het voór hem; anderen gingen nevens hem, om hem te bewaeren, en seffens had hy eenen sleép van volk agter hem. Het is alzoo dat ik hem omtrent vyf ueren de berg-straet heb zien afkomen. Maer Felix onderwege gezegd hebbende, *dat hy van den prins gezonden was*, wierd niet naer den Amigo maer naer het stad-huys geleyd: hy ging boven, en kwam seffens beneden. Dan is hy weergebragt naer den Schaerbeékschen weg in de herberg *de Zwaen.* Eenige van het volk riepen: *'t is eenen spion, wy moeten hem voór den kop schieten:* maer den Baes uyt die herberg zegde: *dit zal in myn huys niet gebeuren.* Dan hebben zy Mr den gezant, in het midden van het schroot, over de barricade gezet. De Hollanders hem ziende komen, hielden op van schieten, en hy is gelukkiglyk by den prins wedergekeerd. Het groot kruys, daer hy mede gekomen was, wierd van het volk geplant op den Schaerbeékschen weg, en des nagts bewaerd doór eene wagt van tien mannen. Het is alzoo dat zy het hoogweêrdig teeken van onze verlossing wilden eeren.

Frederik, die noch met gezanten noch met wapenen, de borgers niet kon onder zyne magt brengen, nam dan het schroomelyk besluyt van, tegen alle regt van oórlog, de stad in brand te steken: ja *tegen alle regt:* immers Brussel heéft geene fortifikatien, en is langs alle kanten open; zyne troepen waeren meester van het schoonste kwaertier van de stad, en by gevolg had hy het regt niet om ons af-te-branden. Indien zyne soldaeten geen hert genoeg hadden, om de andere kwartieren in-te-nemen, dan was 'er hem niet over als dezen vrydag gewillig te doen, het gene hy laeter, naer een goed deel van zyn leger verspeéld te hebben, gedwongen heéft gedaen, te weten van met zyn leger af-te-trekken.

Digitized by Google

Naer dat de hollanders dan alles geplunderd hadden wat hun aenstond in alle de huyzen regt over den botannieken hof, heeft Frederik die huyzen doen in brand steken. De vlammen, langs alle kanten uytberstende stygden op ten hemel, en schenen vraek te roepen tegen den lafhertigen brand-stiger; tien schoone en nieuwe gebouwen zyn tot in den grond afgebrand; het vuer wierd gestéken in meer andere huyzen, maer het is doór de borgers uytgeblust geweést. Frederik was hier mede nog niet te vreden; hy deéd, ter zelver tyd, brandende materien werpen in het hert van de stad, en men zag straks een schrikkelyk vuer opgaen in de ryschool. Den brand van dit groot gebouw, gelegen in een zeer bevolkt kwartier van de stad, en digt by de *rue royale*, wierp den schrik in alle de herten. De pompiers en borgers kwamen met de brand-spuyten toegeloopen om het vuer te blussen: maer nauwelyks waeren de pompiers op het dak, of de grenadiers, die nog meester waeren van de huyzen op de twee kanten van den trap van het *ancienne Bibliotheque*, hadden de vreedheyd van op hun te schieten. De pompiers, moesten hun werk verlaeten, en de ry-schoól geheel laeten afbranden! Eenige andere huyzen wierden beschadigd, en de inwoonders namen de vlugt. Doch die zelve grenadiers waeren zoo bloeddorstig, dat zy schoten op de vlugtelingen. Eene ongelukkige vrouw, vlugtende met twee kleyne kinderen in haere armen, wierd in de Isabelle-straet doór de kogels der barbaeren dood geslagen. De twee kleyne kinderen hunne vermoorde moeder niet kunnende verlaeten, of het verstand niet hebbende om te vlugten, wierden van gelyken dood geschoten! De borgers, doór die ongehoorde barbaersheyd tot in het diepste van hunne ziel geraekt zynde, heften hunne bedreygende oogen op naer de huyzen, van waer die moorddaedige kogels geschoten waeren, en zy besloten de hollandsche beulen met eenen nieuwen moed te bevegten.

Digitized by Google

Hinc crescunt animi, virescit vulnere virtus. Furius in Poïm. apud Nonium.

En waerlyk die brand-stigting en moordery, hoe beweenelyk zy ook waeren, hadden dit uytwerksel, dat zy eene nieuwe kragt gaven aen onze verdedigers. Men had nu al twee dagen gevogten; onze kloekste mannen zelve waeren geheel afgemat, en men zag eene zekere verslagenheyd onder het volk, voór wiens hevigheyd een langduerig gevegt onverdraegelyk word. Men zou gezegd hebben, dat het gedommel van het kanon en het treurig geklep der storm-klokken het vermogen niet meer hadden om de gemoederen op-te-wekken : maer die brand-stigting en moordery gaven aen de borgers eene nieuwe kragt en leerden hun, wat het vaderland te vreezen en in der daed te verwagten had van eene bende barbaeren onder het bevel van eenen Nassauw. De vlammen van de ry-schoól en van de schoone huyzen op den boulevard, geweldiglyk uytberstende, overdekten de stad met vonken, die het vuer der vaderlandsche liefde op een nieuw en nog heviger deden branden in alle de herten. Het onnoozel bloed van die Moeder en van haere kinderen, dat hier uyt enkele vreedheyd vergoten was, had het volk zoo raezende gemaekt, dat het wilde storm-loopen in de warande. Nogtans men wederhield het met aen-te-kondigen, dat Juan Van Haelen, eertyds adjudant van den generael Mina, die in Spanjen zoo dapper gevogten heeft tegen de franschen, kommandant benoemd was, en dat hy seffens ging maet-regels nemen, om den volgenden dag, de moordenaeren te straffen. Op deze tyding wierden de gemoederen eenigzins gestild. Het volk ging dan gerustelyk naer huys gelyk ambagts-mannen, die hun dagwerk afgedaen hebben. Juan van Haelen had, een deel van dezen dag, als vrywilliger gevogten op de Lovensche plaets, en het was tegen den avond, wanneer men peysde van hem het opper-bevel te geven : hy was nauwelyks te zynent wedergekeerd, wanneer hy verzogt wierd van naer het stadhuys te komen. Hy ging der-

Digitized by Google

waerts, en vond daer de heeren Baron d'Hoogvorst, Rogier en Jolly, die hem de plaets van kommandant aenboden, welke hy aennam, om de stad van haere verdrukkers te verlossen.

De hollanders moeten dezen vrydag veél volk verloren hebben: want zy hebben, den geheelen dag, een groot getal van wagens gebruykt om de gekwetsten, die uyt de warande in het paleys van den prins van Oranje gebragt waeren, weg te voeren. Mr Cambersy (*zie bladz.* 414) heéft verscheyde ryen van wagens zien vertrekken; en nogtans hy heéft eenen Chirurgien in het paleys hooren zeggen: *dit is hier maer eene kleyne ambulancie;* gevolgenlyk moesten 'er buyten de schaerbeéksche en Lovensche poort nog grootere ambulancien zyn.

Den nagt tusschen den vrydag en saterdag.

Alle de posten, daer de borgers dezen dag gevogten hadden, wierden gelyk den voórgaenden nagt, maer flouwelyk bewaerd. Vyf of zes mannen bewaerden de Lovensche plaets; eenige borgers bleven op den waranden-berg. Eene wagt van 30 mannen bleef in eene herberg op het hoogste van den berg van het hof om de *place royale* te bewaeken: maer deze mannen, die nu al twee dagen gevogten hadden, hadden wel noodig wat te rusten. Dit was de reden dat een stuk kanon, staende op de *place royale,* aen de bewaering van *eenen man alleen* toebetrouwd was. Mr Cogen, officier van de borgers wagt, en *het houte been* dit vernomen hebbende, zyn ten 11 ueren met vier mannen naer de *place royale* gegaen, en hebben dat kanon gevoerd naer de zavel. Nauwelyks was dit gedaen, of twee kompagnien grenadiers zyn uyt het paleys gekomen; maer zy zyn straks te rug gekeerd zonder iets te ondernemen.

Juan van Haelen, Pletinckx en eenige andere borgers hebben dan beraed over de middelen om, den volgenden dag, de warande in-te-nemen: zy, overwegende dat de Hollanders den oórlog voerden als waere barbae-

Digitized by Google

ren, en met een koel gemoed brandden en moordden, waeren van gevoelen, dat zy van hunnen kant de geweldigste middelen mogten gebruyken om den vyand te vernielen; maer alzoo het gouvernement de middelen, die zy meynden te gebruyken, niet goedvond, kwamen zy over een van des anderendags de warande langs dry kanten te bestormen.

Ondertusschen was men in vele huyzen bezig met kardoezen te maeken, en namentlyk ten huyze van Mr Goemans; maer wederom nieuwe zwaerigheyd, angst en vrees! immers ten elf ueren van den nagt moest men ophouden van werken, om dat alle de tonnen poeyer die men den nagt te voren met zoo groot gevaer bekomen had, op waeren: men had nog wel eenige duyzende kardoezen en eenige gargoussen, om den volgenden dag het gevegt te beginnen; maer dit alles zou wel haest verschoten geweést hebben. Men was ook in gebrek van lood: maer hierin wierd voórzien doór de gebuéren. Mr Van Becelaere brak het lood van een plat-dak van zyn huys op, en bragt het by Mr Goumans: andere bragten stukken van loode goten en zelfs van pompen, om 'er kogels van te gieten. De zuster van eenen bock-verkooper gaf eenen hoop papier, zeggende: *daer zyn discoursen van den koning* (a); *maekt daer kardoezen van; zy zullen eens zoo hert schieten.* Men ging dan voort in papier te snyden en kogels te gieten in de hoóp, dat 'er van den eenen of den anderen kant eenig poeyer zou gezonden worden. Men is in deze hoóp niet bedrogen geweést: want ten een uer na midder-nagt zyn 'er, van de kanten van Bergen en Aeth, ZESTIG TONNEN van het beste jagt-poeyer aengekomen. Den lezer zal gevoelen wat eene vreugd dezen voórraed veroorzaekte aen alle de persoonen, die nu al twee dagen en twee nagten zoo iverig gewerkt hadden. Men stelde zich terstond met eenen nieuwen iver aen het werk: maer die persoonen geen onderscheyd maekende

(a) afdruksels van de redevoering in de zitting van 13 september.

Digitized by Google

in de hoedaenigheyd van het poeyer, maekten de kardoezen en gargoussen nu even groot met fyn poeyer, gelyk zy den dag te voren de zelven met grof poeyer gemaekt hadden. Men zal 'er in het vervolg het uytwerksel van zien.

ZATERDAG 25 SEPTEMBER.

Den opper-kommandant Juan Van Haelen had een groot deel van den nagt overgebragt in schikkingen te maeken om dezen dag eenen beslissenden slag te doen: maer de Hollanders, doór hunne spions van alles onderrigt zynde, waeren op hunne hoede en namen alle voórzorg: zy stelden zich dezen morgen zeer vroeg aen het werk, om eene *barricade* op-te-regten voór het paleys van den prins van Oranje, aen den hoek van het hôtel van den Marquis d'Assche; zy plantten daer 4 kanons, waervan zy 'er twee verborgen hielden, om te beantwoórden het vuer van onze schutters, die nog altyd in het *caffé royal* geposteérd waeren.

Nogtans het gevegt was nog niet begonnen, wanneer de Hollanders zich al pligtig maekten van eene verfoeyelyke verraedery. Zy hadden de kleyne agter-plaets van het paleys der staeten-generael bezet: deze agter-plaets heéft eene poort in het straetje, genoemd *rue des renards*, langs waer men op den Lovenschen weg komt. De borgers hadden, aen den ingang van dit straetje, op den Lovenschen weg eene *barricade* gemaekt, om den vyand te beletten van langs daer eenen uytval te doen. Het was zes en half ueren, als Barbanson, meermaels gemeld, zich kwam plaetsen agter die *barricade;* hy beriep de Hollanders ten stryde; de poort gaet open; eenen officier aen het hoofd van eenige soldaeten, die de kolven van hunne geweéren omhoog gesteken hadden, komt te voórschyn en roept hem, zeggende: *borger, koóm hier, ik wil u spreken.* Neen, zegde Barbanson, gy zoud my vasthouden. — *Ik geéf u myn woórd van eer, dat u geen kwaed zal geschieden.* Barbanson den-

Digitized by Google

kende, dat den officier en zyne soldaeten zich wilden overgeven, ging 'er by en hy omhelsde den officier. Acht inwoonders van den Lovenschen weg dit ziende, kwamen toegeloopen met brood, genever en toebak voór de soldaeten. Eenen anderen officier komt 'er by, neémt Barbanson gevangen, en sleurt hem naer het kwartiergenerael. Het is daer dat eenen hoogen officier van den *Etat-major* hem zyne muts aftrok, en de zelve in zyn aenzigt sloeg, zeggende: *gy schelm, gy brigand, gy rebel tegen uwen goeden koning, gy...* De soldaeten namen hem alles af, wat hy had, geld, neusdoek, hals-doek; zy vonden in zynen zak eenige pakken kardoezen, waer mede zy hem in het aenzigt sloegen. Eenen officier dreygde hem, nu van voór den kop te schieten, dan van hem aen de boomen op-te hangen: eyndelyk wierd hy in eenen souterrain geworpen. De andere acht borgers, die niet pligtig waeren als van aen verraeders eéten en drinken gebragt te hebben, waeren ook vastgehouden, en wierden in den zelven souterrain opgesloten; zy wierden allen, des nagts, naer Schaerbeék geleyd, daer Barbanson gelukkiglyk weg geraekt is.

Maer het getal der gewapende mannen, die dezen morgen naer het hoog-kwartier van de stad optrokken om te vegten, was veél grooter als de voórgaende dagen: want daer was niet alleen eenen grooten onderstand gekomen van verscheyde steden en dorpen, maer menigvuldige treffelyke borgers, die zich tot hier toe stil gehouden hadden, trokken eenen blouwen kéel aen, en namen de wapens op, zeggende: *vermits wy gisteren gezien hebben, dat de Hollanders de stad willen afbranden; wy moeten gaen vegten om onze eygendommen te verdedigen en te bewaeren.* Wat het gemeyn volk aengaet, men zou niet kunnen uytdrukken, hoe zeer het verbitterd was tegen de moordenaers en brandstigters: de vrouwen zelve hitsten hunne mans op om te vegten; ik heb eene vrouw, die met haeren man optrok, hooren zeggen: *Jan, vreest niet, ik zal by u blyven, en is 't dat gy valt, ik zal u weg draegen.*

Digitized by Google

Maer alhoewel het getal van die zich aenboden om te vegten, nu grooter was: nogtans het gevegt was dezen morgen zoo hevig niet, als de voórgaende dagen, om dat Juan Van Haelen eenig order wilde brengen in den aenval, die hy voórgenomen had dezen dag te doen: maer terwyl hy bezig was met alle de posten te bezigtigen, hebben eenige onbevreesde borgers *doór eygen beweging*, eene stoute onderneming begonnen, die zy den volgenden dag gelukkiglyk voltrokken hebben, en die, om zoo te spreken, den dood-steék aen het leger der Hollanders heéft gegeven. En waerlyk de heeren De Vadder, zoón van eenen brouwer te Brussel, zekeren Brias schilder te Mechelen, de twee gebroeders Strens, Dupré, en eenige anderen hadden besloten van de grenadiers te jaegen uyt alle de huyzen, waervan zy, op de twee zyden van den trap van het *l'ancienne bibliotheque*, nog meester waeren. Om dit helddaedig bestaen uyt-te-voeren, zyn zy, mogelyk 20 sterk, geklommen over verscheyde mueren en daken, en zyn eyndelyk na veél arbeyd en gevaeren, gekomen in de huyzen van de heeren Van Volxem en Marechal in de *rue royale*. Deze positie zeer goed zynde om de Hollanders, die in de warande waeren, te bevegten, zyn zy daer gebleven tot des anderen dags, wanneer hunne schoone onderneming met den gelukkigsten uytval is gekroond geweést, gelyk men voórder zal zien.

Niet tegenstaende het gevegt dezen morgen niet zeer hevig was; men bemerkte nogtans in de warande eene zekere wanorder onder de Hollanders, die meer en meer wierden verschrikt, als zy zagen dat zy altyd nauwer en sterker omringd wierden. Den hollandschen kommandant, willende den moed van zyn volk opwinden, besloót van nog eens te waegen van eenig voórdeel te behaelen. Het was omtrent 10 ueren. De Hollanders stelden zich, agter de bosschen der warande, in goed order: eene kompagnie plaetste zich agter de pilaeren op de *terras* van het koninklyk paleys. De borgers die

Digitized by Google

wel zagen, wat het inzigt was van den vyand, hielden zich op hunne hoede, en hadden zorg van hunne kanons voórdeeliglyk te planten. De Hollanders kwamen schielyk van agter de bosschen; zy marcheérden met twee stukken kanon, en in het beste order, naer de *place royale*: maer zy wierden met het schroot van onze kanonniers zoo hevig ontfangen, dat zy nauwelyks eens konden schieten en in wanorder de vlugt namen. De eenen liepen naer de staeten-generael, de anderen agter de bosschen, en het meestendeel ging zich verbergen in de diepten. Het kanon wierd dan wederom niet meer gehoord dan by tusschen-tyd: nogtans de *fusillade* ging voort.

Eenige kloeke mannen kwamen den warande-berg op tot aen de traelie van de warande, en schoten heviglyk op de Hollanders: het was daer, dat Mr A. Klerx zynen vriend Dumonceaux zag vallen aen zyne zyde; hy legde zyn geweêr neder, nam hem op zyne schouders en droeg hem weg: hy ging terstond zyn geweér hernemen, en bleéf vegten tot dat hy zelf gekwetst wierd. Eenen der vrywilligers van Waver, J. J. Veroquier vogt ook aen die traelie; den vaendel-draeger wierd gekwetst en viel: Veroquier nam het vaendel op, en had den moed van het in de warande te planten, niet tegenstaende de grenadiers op hem vuer gaven.

De borgers doór hunne voórdeelen meer en meer aengemoedigd, besloten van het hôtel *de Torrington*, woonplaets van den minister van financie, aen-te-randen: het was omtrent elf ueren. Zy geraekten langs twee huyzen van de *rue royale* in het genoemd hôtel: zy meynden het seffens in brand te steken om de Hollanders, die in het paleys der staeten-generael waeren, den schrik aen-te-jaegen, en hun dien sterken post te doen verlaten: maer eenige borgers hebben dezen dag den brand van dit hótel weten te beletten, vreezende dat het vuer verscheyde huyzen der gebueren zou verslonden hebben: zy hielden zich dan te vreden met, langs agter, uyt de vensters van dit hôtel te schieten op de Hollanders, die

Digitized by Google

geposteérd waeren op de kleyne agter-plaets, langs waer het paleys der staeten eenen uytgang heéft in de *rue des renards*, welk straetje doór de jaegers bezet zynde, ter zelver tyd langs den Lovenschen weg doór de borgers aengerand wierd. Den vyand wierd gepraemd van niet alleen dit straetje, maer ook die agter-plaets te verlaeten, en het paleys der staeten-generael in te-trekken. De borgers, naer dit voórdeel behaeld te hebben, maekten verscheyde beschikkingen om, in den na-middag, het paleys der staeten-generael langs agter aen-te-randen: ten dien eynde gingen zy, op den Lovenschen weg, bezetten alle de huyzen tusschen de oranje-straet en de *rue des renards*, langs waer zy het paleys voórdeeliglyk konden aenvallen.

Ondertusschen de kommissie, die sedert gisteren in bediening was, deéd de volgende bekendmaeking aenplakken.

«De administrative kommissie gezien het getal der slagt-offers die in dezen roemweêrdigen stryd gestorven zyn;

«Gezien de noodzaekelykheyd van te waeken voór de gezondheyd der inwoonders, en willende ter zelver tyd eene weêrdige lyk-statie geven aen de kloekmoedige verdedigers van de vryheyd,

BESLUYT:

«Daer zal eene graf-steé gemaekt worden op Sinte-Michiels-plaets, geschikt om de borgers, die in de roemweêrdige dagen van september gestorven, zyn, te ontfangen.

«Een gedenk-teeken zal aen de nakomelingen overzetten de de namen der helden en de dankbaerheyd van het Vaderland.

«De Belgische patriotten nemen de weduwen en de kinderen der edelmoedige slagt-offers onder hunne bescherming.

Brussel 25 september 1830. *Geteekend van alle de leden der kommissie.*

Op den middag wierd overal het gerugt verspreyd, dat Juan Van Haelen bereydingen maekten, om ten dry ueren de warande stormender-hand in-te-nemen. Dit gerugt deéd, na middag, nog meer volk optrekken naer de Lovensche plaets, naer den waranden-berg en naer de *place royale*: het scheén dat idereen wilde deel hebben in eenen beslissenden aenval. Nogtans de on-

Digitized by Google

mogelykheyd, om in eene ongeöeffende menigte van volk eenig order te brengen, en eenen geduerigen regen deden dit voórnemen gelukkiglyk uytstellen : ik zeg *gelukkiglyk;* want indien eenen geweldigen inval in de waande gelukt had, my dunkt dat het aen de borgers zou onmogelyk geweést hebben van daer te kunnen standhouden tegen de hollanders, die meester waeren van de paleyzen en van andere gebouwen, die men als fortressen kan aenzien : bovendien de kwirassiers en lanciers, die agter de Paleyzen op den boulevard altyd gereed waeren, hadden op eenen oogenblik kunnen bespringen en wat eenen overvloed van bloed zou 'er dan niet vergoten geweést hebben!

Nogtans de borgers, op bevel van Juan Van Haelen, waeren op het punt van het paleys der staeten-generael aente-randen : zy hadden, boven de genoemde huyzen, op den Lovenschen weg nog bezet het huys van Mr Bosquet regt over de Oranje-straet, als ook het hôtel van den Graef de St. Pierre, regt over de *rue des renards*, daer een stuk kanon voórdeeliglyk geplant was om het paleys te beschieten : maer alle deze bereydingen wierden vrugteloos doór eenen toëval, die Juan Van Haelen niet voórzien had, en den welken eenen ervaeren krygsman zou voórzien en voórkomen hebben. Immers wanneer alles gereed was, is 'er eene sterke bende hollanders, van de Lovensche poort, opgekomen met twee stukken kanon : zy schenen de borgers, die agter de *barricade* aen de Oranje-straet geposteérd waeren te willen overrompelen : maer eene hevige fusillade hield hun staen, en zy durfden niet komen over eene andere *barricade*, die op de afhelling van den Lovenschen weg gemaekt was, en welke de borgers hadden moeten verlaeten. Daer wierd van wederzyde geweldig geschoten : maer de borgers hadden hier een groot voórdeel op de hollanders, die met hun kanon niets konden uytwerken : want mits zy veél leeger als de *barricade*, daer zy moesten overschieten, geposteérd waeren, zoo gingen hunne ballen en schroot boven het

Digitized by Google

hoofd der borgers, die agter de *barricade* aen de Oranje-straet vogten.

Terwyl men hier aen het vegten was, begonnen de jaegers uyt de vensters van het Paleys eene hevige fusillade op de borgers, die het huys van Mr Bosquet bezet hadden, en het zelve moesten verlaeten. Op den zelven tyd deden de Hollanders langs den boulevard eenen inval in O. L. Vrouwe-ter-sneeuw-straet. Het is dezen inval, welken Juan Van Haelen had kunnen voórkomen met in die straet eene sterke bende vrywilligers te posteéren. Indien de Hollanders moed genoeg gehad hadden om voórwaerts te komen naer de Lovensche plaets, dan zouden onze schutters op den Lovenschen weg tusschen twee vueren gestaen hebben : maer gelukkiglyk zy durfden de kans niet waegen : en in plaets van voórdeel te trekken uyt de netelige positie der borgers, zy hielden zich te vreden met hunnen post te bewaeren. Het was omtrent dien tyd dat Mr De Ravenne, officier der lanciers, zich als parlementaire aenboód, om aen het provisoor gouvernement het volgende stuk mede-te-deelen.

« Den prins Frederik, gevoeliglyk beweégd doór de grouwelyke en onverwagte voórvallen die te Brussel komen te gebeuren, verbind zich van onmiddelyk zyne troepen te doen uyt de stad trekken, op voórwaerde dat eene deputatie van borgers zich met den prins zal komen verstaen op de inrigting van eene provisoore regentie, die bekwaem is om het goed order in-te-stellen.

« Frederik *prins der Nederlanden.* »

Mr Pletinckx, vergezelschapte den parlementaire naer het stadhuys. Het volk, de hoedaenigheyd van Mr De Ravenne niet kennende, trok hem zyne oranje-kokarde en epauletten af, en zou hem mogelyk mishandeld hebben, indien Mr Pletinckx hem niet beschermd had. Het provisoor gouvernement gaf het volgende antwoórd.

Het vergoten bloed van het volk en den brand van een deel van de stad hebben nu alle overeenkomst wel moeyelyk gemaekt. De verbittering van alle de gemoederen is in dezen oogenblik zoodaenig, dat wy niet kunnen borg blyven dat dit, waerover wy zouden overeengekomen zyn, de uytdrukking zou wezen van

Digitized by Google

den generaelen wil; nogtans de onmiddelyke verwydering der troepen zou misschien den moord van de soldaeten kunnen tegenhouden en de dynastie redden. *Brussel 25 september* 1830.

Baron *Vanderlinden d'Hoogvorst, Ch. Rogier, Jolly, De Coppin, Nicolai.*

Het gouvernement raedde aen Mr De Ravenne van niet, dan in den avond te vertrekken om, van wegens het volk, geen nieuw misnoegen te ontmoeten. Hy stemde hier aen toe, en zond het antwoórd naer het kwartiergenerael. Mr Pletinckx, die belast wierd het zelve te bestellen, nam met hem twee vrywilligers, te weten Mr Fivé van Luyk en Mr Van Beneden van Brussel. Gekomen zynde aen de barricade op den Lovenschen weg, zegde Mr Pletinckx aen den kommandant van dien post, dat hy belast was van het antwoórd van het gouvernement te draegen aen prins Frederik Dien kommandant liet hem passeéren, en verzekerde hem, dat men aen zyne wederkomst geen beletsel zou stellen: hy ging dan voort en kwam haest by den major der lanciers, genoemd *De Laine*, die den brief leésde alhoewel hy aen hem niet besteld was. Den major deéd Mr Pletinckx gevangen nemen (zyne twee gezellen hadden het zelve lot; maer zy hadden het geluk van te ontsnappen); hy wierd naer Antwerpen geleyd, en naer verscheyde dagen doórgebragt te hebben zonder imand te mogen spreken, wierd hy geworpen in de zelve gevangenis, daer de heeren Ducpetiaux en Evrard zich bevonden.

Maer gedurende deze verscheyde voórvallen hadden de borgers niet opgehouden van de Hollanders, die in de warande waeren, te bevegten om hun te vermoeyen, en hunne magt allengskens te verpletteren. Onze schutters, geplaetst agter de balustrade van het *caffé royal*, wisten het vuer zoo wel te onderhouden, en zoo just te schieten op de kanonniers, die met vier stukken kanon voór het paleys van den prins van Oranje geposteérd waeren, dat dezen agter hunne barricade niet meer durfden laeden: ideren keer als zy gelost hadden, trokken zy hunne kanons agter den hoek van het hôtel

Digitized by Google

van den Marquis d'Assche, en aldaer geladen hebbende, bragten zy de zelven al bukkende te rug agter de *barricade:* maer niet tegenstaende deze voórzorg, zy wierden de eenen na de anderen getroffen doór de kogels van onze schutters, die van het hoogste van het hôtel de *belle-vue* en van het *caffé royal* op hun schoten, en 'er velen buyten stryd stelden. Tusschen twee en dry ueren heéft eenen grenadier aen den hoek van het hôtel van den Marquis d'Assche een wit vaendel uytgesteken: maer de borgers, die nu al meermaels de slagtoffers van de hollandsche verraedery waeren geweést, gaven 'er zoo geweldig vuer op, dat het welhaest verscheurd was. Dan gebruykten de Hollanders, die in de warande waeren, eene andere list, waer over de barbaersche volkeren zelve zouden beschaemd zyn. Zy stelden de doode lichaemen van hunne mede-gezellen overend en maekten 'ze vast aen de boomen. De borgers bedrogen zynde, verschoóten hun poeyer op die lichaemen, welken zy tusschen de bladeren maer een weynig konden zien. Eenen zeer ervaeren schutter van Tyrol, na dry keeren geschoten te hebben, wierp zyn wapen weg, zeggende: *ik verstaen niets aen de fusieken van dit land: want hoe beter ik aenleg, hoe minder ik den vyand raek.* Vele andere goede schutters deden hier verloren arbeyd, eer dat zy het bedrog ontdekt hadden.

De Hollanders doór de boomen en haegen begunstigd zynde, hebben tegen den avond zich allengskens verstout van nog eens uyt de diepten en bosschen te komen, en zich in de groote wandel-dreéf te vertoonen: maer het was aen onze kanonniers, die op de *place-royale* geposteérd waeren, genoeg van twee of dry keeren te schieten, om hun naer hunne schuyl-plaetzen te rug te stouwen. Ten zes ueren heéft men opgehouden van te vegten. Alhoewel men dezen dag zoo geweldig niet geschoten had als de voórgaende dagen, nogtans zyn 'er 67 wagens met gekwetste Hollanders langs de Lovensche poort vertrokken, als ook eene menigte van wa-

Digitized by Google

gens langs de Schaerbeéksche poort, het welk een vreeslyk bewys is van de behendigheyd van onze schutters. Het verlies der borgers is veél minder geweést als den voórgaenden dag.

Het gevegt geeyndigd zynde, ging ider een naer zyn huys om te rusten; de straeten waeren straks opgekropt van volk, om onze dappere verdedigers te gemoed te loopen en te vernemen, hoe de zaeken stonden. Het was hert-roerende te zien, met wat eene vriendschap den eenen vriend den anderen met opene armen ontfing, na zoo dikwils gevreesd te hebben van malkander niet meer te zien! Alle onze verdedigers toonden den zelven moed en verlangen om, den volgenden dag, den stryd te herneémen; zy scheénen het voór-gevoelen te hebben van eene schoone overwinning.

Den nagt tusschen den zaterdag en den zondag.

De heeren den Graef Felix de Merode, Sil. Van de Weyer en Alexander Gendebien, die sedert eenige dagen van Brussel vertrokken waeren, hadden zich gehaest om weder-te-keeren, wanneer zy vernomen hadden, dat het volk eenen wakkeren wederstand gedaen had aen de Hollanders, en hun de Vlaemsche poort uytgejaegd had. Zy waeren nogtans in hunne afwezenheyd niet ledig gebleven: immers verstaen hebbende, dat het volk zich als waere Belgen gedroeg, hadden zy seffens het volgende stuk doen uytdeelen in vele dorpen om het landvolk te roepen tot de verdediging van de hoofd-stad.

Beroep tot het volk.

»Neémt de wapens op, kloekmoedige Belgen! de Hollanders hebben Brussel durven aenranden: het volk heéft hun verpletterd. Nieuwe krygs-benden kunnen eenen tweeden aenval waegen. Wy bidden u, in den naem van het Vaderland, van de eer en van de vryheyd, van in haeste hulp te geven aen de dappere Brusselaers.

Den 24 *september* 1830. *Den Graef* Felix de Merode, Van de Weyer, A. Gendebien.«

Dit Vaderlandsch beroep moet eenen sterken indruk gedaen hebben: want wanneer men die heeren, dezen zater-

Digitized by Google

dag, des avonds te Brussel zag aenkomen, waeren zy gevolgd van eene talryke kompagnie vrywilligers, die wel gewapend waeren, en voórzien van acht tonnen poeyer.

In den nagt was alles stil; men hoorde op de straeten geen ander gerugt als van de vrywilligers van verscheyde dorpen, die met slaende trommels in de stad kwamen. Eene zaek weêrdig te bemerken, is, dat 'er dezen nagt wederom maer een kleyn getal van borgers op de voórposten bleéf: zes mannen bewaerden de Lovensche plaets; twee of dry vrywilligers hielden de wagt aen den waranden-berg, en eenigen van het volk stonden op schild-wagt aen den berg van het hof. Op de boulevards en straeten, in de na-byheyd van den vyand, waeren 'er ook maer weynige brand-wagten te vinden; en deze mannen in zoo kleyn getal riepen geheel den nagt op malkander: *sentinelle prenez garde á vous;* dit wierd dikwils en op verschillige toonen herhaeld, om den vyand te doen gelooven, dat 'er vele mannen onder de wapens waeren.

Zondag 26 *september.*

De hollanders waeren, dezen morgen, veél vroeger op de been dan de voórgaende dagen: immers ten vyf ueren kwamen zy uyt de Paleyzen en van den boulevard, daer zy vernagt hadden: zy maekten seffens in de warande eenige graften om zich te beschutten tegen de ballen der borgers, en het is te verwonderen, dat zy dit niet eerder gedaen hebben. Men zag in de stad geene byzondere teekens van vrees onder het volk, en een groot deel der inwooners ging gerustelyk misse hooren. Den alarm wierd zeer vroeg geslagen, en de storm-klok wierd in alle de kerken getrokken: maer dit treurig geklep baerde de zelve ontsteltenis niet meer in de gemoederen, gelyk den eersten dag; men wierd 'er aen gewoon, en het deéd geenen anderen indruk, als van de Patriotten indagtig te maeken, dat het tyd was van tegen den vyand op-te-trek-

Digitized by Google

ken. Men zag nu nog meer gewapende mannen, dan de voórgaende dagen, opgaen naer het hoog kwartier om te vegten. Onze schutters hadden ten zes ueren alle hunne posten bezet, en zy begonnen nu en dan al eens te schieten, als zy eenen hollander zagen.

Maer de onbevreesde mannen, die gisteren morgen in de huyzen van de heeren Van Volxem en Marechal gekomen waeren, en den nagt daer doórgebragt hadden, stelden zich ten zes ueren aen het werk om hunne groote onderneming uyt-te-voeren; zy braken op de zolders van vyf huyzen de mueren doór, om zich eenen doórtogt te maeken tot in de huyzen aen den trap van het *ancienne Bibliotheque:* zy kwamen zonder vrees op den zolder van Mr Loow, en overrompelden de hollanders, die zyn huys bezet hadden : en ziet! die zelve grenadiers, die op vrydag eene ongelukkige Moeder en haere onnoozele kinderen laflhertiglyk vermoord hadden, hebben het hert niet om eenigen wederstand te bieden; zy nemen hals over kop de vlugt! eenen van die moordenaers wierd op den trap gedood. Onze mannen posteérden zich seffens aen de vensters en schoóten hevigiyk op de hollanders, loopende naer de warande. Eene andere kompagnie van grenadiers, onder het bevel van eenen officier, was nog in de huyzen van de heeren Bekers en Gerard, langs de andere zyde van den trap, en regt over het huys van Mr Loow : hunne verbaesdheyd was zoo groot als hunnen schrik, wanneer zy schielyk het brabandsch vaendel (doór Mr Brias) regt over hun zagen opsteken, en in den zelven oogenblik begroet wierden met de ballen der borgers; zy waeren zoo verveêrd, dat zy vlugtende een deel van hunne bagagien weg wierpen, om snelder te kunnen loopen. De vlugtelingen in de warande geraekt zynde, keerden zich om en schoten eenige keeren : maer onze braeven, ondersteund doór het volk, dat terstond, uyt de Isabellestraet, den trap van het *ancienne bibliotheque* opliep, gaven zoo geweldig vuer, dat de grenadiers aftrokken

Digitized by Google

en hunne schande gingen verbergen in het hert der warande.

De uytvoering van deze stoute onderneming is zeker eene van de schoonste daeden, die men op deze roemweêrdige dagen heêft gezien. Men heêft in dien tyd gezegd, dat Juan Vanhaelen die onderneming geboden had, het welk volkomenlyk nevens de waerheyd is: zy is begonnen doór de eygen beweging van de borgers, die de zelve gelukkiglyk uytgevoerd hebben, zonder dat iemand, wie het ook zou mogen wezen, hun eenig bevel gegeven had.

De verovering van den trap van het *ancienne bibliotheque* en van de aenpaelende huyzen was van de aldergrootste aengelegenheyd: immers nu waeren de borgers meester van alle de huyzen van de *rue royale*, van waer zy hunne ballen deden fluyten in de warande; onze schutters, geplaetst in het *hôtel de belle-vue*, in het *caffé de l'amitié* en in het *caffé royal* en agter des zelfs balustrade, keerden nu alle hunne wapens naer de warande en naer de *place des palais;* de borgers, geposteérd langs den kant van de Lovensche plaets, en de groote menigte van volk, die zich bevond agter de barricade tusschen het hôtel *de belle-vue* en het *caffé de l'amitié*, hadden nu meerder vryheyd om hunne kogels als eene hagel-buy te doen vallen in de warande. Om een denkbeêld te hebben van den toestand, daer den vyand zich in bevond, moet men de warande vergelyken by een bosch, het welk doór talryke jaegers langs verscheyde kanten aengerand word, om 'er eenen hoop *wolven* (dit woórd is hier niet zeer oneygen) uyt-te-dryven of te verdelgen. Maer hoe schrikkelyk dit toneel ook was, een onverwagt geval kwam het zelve nog schrikkelyker maeken. En waerlyk de borgers, die meester gebleven waeren van het hôtel *de Torrington*, staeken het ten 9 ueren in brand, hopende dat de hollanders hier doór verschrikt zynde, het paleys der staeten-generael zouden verlaeten hebben. Dusdaenig was den

Digitized by Google

staet der zaeken, wanneer de grenadiers, niet meer wetende waer zich te keeren, zich verstoutten van te komen tot omtrent den ingang van de warande regt over de *place royale :* maer het hevig vuer waer mede zy onthaeld wierden, deéd hun wat gauw naer huune diepten wederkeeren : doch zy waeren hier niet meer in veyligheyd : immers eenige borgers waeren met een kleyn draegbaer kanonneken geklommen tot op het platdak van het *hôtel de belle-vue,* en deden van daer veél kwaed aen de grenadiers, die een ysselyk vloekwoórd uytbraekende, riepen : *zy schieten uit de lucht!* Het was nu tien ueren, en het kanon der hollanders begon nog meer te ronken, het welk de onzen met kragt beantwoórdden. De soldaeten gevoelende dat hunne positie altyd moeyelyker en gevaerlyker wierd, begonnen voór goed te murmureéren. Den kommandant besloót dan, van nog eens eene hoópelooze kans te waegen, en van eenen nieuwen aenval te doen tegen de *place royale :* dit was misschien den eenigsten middel om den oproer van zyne soldaetery te beletten.

De hollanders doór vier stukken kanon ondersteund zynde, kwamen, omtrent 10 ueren, met verhaestte stappen naer den kant van de *place royale.* Zoo haest het volk hun zag komen, liet het eenen grooten schreeuw van vreugd, om dat het niets meerder verlangde als lyf om lyf te vegten. *Het houte been* ziende dat het volk den vyand afwagtte zonder eenen voet te wyken, zegde dat het, op het eerste bevel, moest uyt den weg gaen om de artillerie, bestaende nu uyt 4 stukken kanon, vryelyk te laeten handelen. Den eersten aenval was schrikkelyk. Men vogt van wederzyde met de grootste dapperheyd. Het scheén dat de wanhoóp zelve moed gaf aen de hollanders, die verscheyde keeren poogden het *hôtel de belle vue* stormender-hand in-te-nemen : maer alle hunne aenvallen mislukten. Nauwelyks hadden zy hunne kanons gekeerd naer de *place royale,* of hunne kanonniers en peérden wierden gedood doór onze

Digitized by Google

schutters, die uyt de omliggende gebouwen vuer gaven. Het schroot van onze vier stukken kanon maekte eene grouwelyke slagting in de rangen van den vyand. De hollanders trokken af, verlaetende twee stukken kanon. Dan wierd 'er een van onze kanons, *doór mans en vrouwen,* op eenen galop gebragt op de agterplaets van het *hôtel de belle vue,* alwaer het met veél behendigheyd gepointeérd wierd tegen de hollanders, die geduerig uyt de vensters van de tweede stagie van het paleys van Frederik schoten op de balustrade van het *caffé royal.* Op eenen oogenblik waeren twee andere kanons geplant omtrent de barricade, regt over den ingang der warande. *Het houte been,* die met zyn groot kanon standvastig gebleven was op het hoogste van den berg van het hof om, in allen voórval, den aftogt der borgers te beschermen, trok nu ook voórwaerts en ging zich plaetsen omtrent het *caffé de l'amitié,* van waer hy het schroot wierp in het midden der vyanden : nogtans dezen doór hunne nederlaeg nog meer opgehitst zynde, bleven zich in de warande hardnekkig verdedigen, en noyt hebben zy met het konon zoo geweldig geschoten als dezen dag van elf tot dry ueren.

Wat de Belgen aengaet, zy schoten zonder ophouden en langs alle kanten; het was al vuer en vlam, dat men zag komen uyt alle de huyzen van de *rue royale,* en uyt alle de groote gebouwen langs den kant van de *place royale :* onze haczen-schieters waeren geklommen in de goóten en op de daken van die schoone gebouwen, van waer zy de dood wierpen in het midden der hollanders. De kanonniers en peêrden van twee stukken kanon, geplant in de wandel-dreéf, regt over den warande-berg, wierden gedood. Als men hoorde de vervaerlyke konon-slagen, die de stad deden daveren, dan zou men gezegd hebben, dat 'er twee zeer talryke legers handgemeen waeren : nogtans men wierd een groot onderscheyd gewaer in het los-branden van het geschut; de slagen van onze kanons waeren veél geweldiger en

Digitized by Google

schrikkelyker als de genen van de kanons der hollanders : dit deéd onze kanonniers zeggen : *wy steken den duyvel op ons kanon en wy zenden hem aen de hollanders*. De reden van dit groot onderscheyd was, dat de gargoussen van onze kanons met fyn jagt-poeyer gemaekt waeren, gelyk men boven bladz. 457 gezien heéft. Het geduerig kraeken van groene en jeudige boomen, die in de warande doór onze kanonniers verscheurd, doórboord of afgehakt wierden, toonde de buyten-gewoone kragt van hunne gargoussen.

Nogtans de Hollanders wierpen dezen dag, gelyk de voórgaende dagen, verscheyde bomben en ballen in de stad : eene bomb viel digt by de graen-merkt in den hof van de heeren de Munck, doch de brandende lont wierd gelukkiglyk uytgedoofd : die bomb wéegde 17 ponden en 2 oncen, en houdde omtrent een pond poeyer in : korts na middag is 'er eene bomb gevallen op het huys van Mr den raeds-heer Greindl, en stak het zelve in brand : maer de borgers hebben het haest geblust. Zekeren Chatal had het hert van zich te werpen op eene bomb, gevallen omtrent de warande, en van 'er de lont af-te-trekken, waer doór hy vele ongelukken voórkomen heéft. In deze gevaerlyke omstandigheden, wierd het volgende berigt aengeplakt.

« De administrative kommissie, willende voórzien in de algemeene veyligheyd van de stad, heéft geboden van de *Gaes* te laeten afloopen, aengezien dat eene bomb of alle andere brandende stoffe, gevallen op het *etablissement* van de *Gaes*, eene uytbersting zou voortsbrengen, die zoo schrikkelyk zou zyn als van een poeyer-magazyn, en een deel van de stad zou doen springen. »

« De kommissie, om te beletten dat de stad in den donker zou zyn, verzoekt de inwoonders van de voór-gevels van hunne huyzen te verligten. *Brussel* 26 *september* 1830.

Op den zelven tyd wierd de volgende bekenkmaeking aengeplakt. « Overweégende dat, in de tegenwoórdige omstandigheden, een algemeyn middel-punt van werkingen den eenigsten middel is om onze vyanden te overwinnen, om en de zaek van het Belgisch volk te doen zege-praelen. »

Digitized by Google

« Het provisoor gouvernement blyft aengesteld op de volgende wys. De heeren *Baron d'Hoogvorst*, *Ch. Rogier*, *den Graef Felix de Merode*, *Gendebien*, *Silv. Van de Weyer en Jolly : Jos. Van der Linden trésorier; J. Nicolaï en F. Coppin secretarissen.* »

Dit gouvernement opgeregt, in het midden der bomben en ballen, gaf de volgende proklamatie.

Braeve Belgische soldaeten!

« Gy zyt sedert al te langen tyd opgeofferd aen de jalourshеyd der hollanders die, niet te vreden zynde met zich van alle de plaetzen meester te maeken, alle de gelegentheden waernamen om u te vernederen en te mishandelen. De haetelyke bestiering van partydigheyd en van onregtveêrdigheden van allen slach, waer mede zy Belgien geplaegd hebben, heéft u maer al te lang verdrukt. Dappere soldaeten! den oogenblik is gekomen om uw vaderland te verlossen van het jok, onder het welk dat ontaerd volk ons heéft doen zugten. Zy zelve hebben het teeken van afscheyding gegeven : het bloed der Belgen heéft gevloeyd, en het vloeyt nog doór het bevel van den genen, die uwen eed ontfangen heéft; deze uytstorting van een edelmoedig bloed heéft alle de banden gebroken; *de Belgen zyn ontbonden, gelyk wy hun ontbinden, van hunnen eed.* »

« Dat alle de hollanders, die in uwe rangen zyn, 'er uytgaen en naer hun land wederkeeren; het Belgisch volk is sterk genoeg en al te grootmoedig om vraek te nemen. »

« Braeve soldaeten! gaet voort in u onder onze vaendels te begeéven; den naem van *Belg* zal geene reden meer zyn van onregtveêrdigheyd; den naem van *Belg* zal eenen titel zyn van glorie. »

« Brussel 26 september 1830. *Baron* Vanderlinden d'Hoogvorst. »

Maer terwyl men voortging met heviglyk te vegten rondom de warande, was 'er eenen hoop vrywilligers van Brussel en Charleroy naer buyten getrokken, om eene diversie te maeken. Zy gingen naer Elzene (*Ixelles*) op de agterhoede van den vyand; zy maekten zich meester van verscheyde posten, die doór de Hollanders bezet waeren, en kwamen tot in de voór-stad buyten de Naemsche poort. De Hollanders hadden daer eene goede positie, van waer zy in veyligheyd veél kwaed aen de onzen konden doen. Onze vrywilligers gingen den vyand met het bayonnet daer aenranden : maer te weynig in

Digitized by Google

getal zynde, gelukten zy niet in dien post te veroveren. Dan hebben zy in verscheyde huyzen openingen gemaekt, en zyn alzoo gekomen in een huys, van waer zy met voórdeel konden schieten op de Hollanders: dezen heviglyk aengetast zynde, namen de vlugt, en liepen naer de stad. Dien stoutmoedigen aenval heéft den hollandschen kommandant, zoo ongerust gemaekt, dat hy seffens alle de buyten-posten tot aen de Lovensche poort toe, deél verdobbelen.

Ondertusschen den aenval tegen de warande wierd nog altyd geweldiger; de ballen van verscheyde kanons, de kogels van duyzende fusieken lieten aen de Hollanders niet meer toe van eenen oogenblik aessem te scheppen; de boomen konden hun niet meer bevryden, en zy wiesten niet meer waer zich te keeren. Onze schutters meer en meer aengemoedigd, begonnen nu en dan eenen inval te doen in de warande, en gingen de Hollanders aenranden agter de bosschen. Het was niet meer mogelyk den drift van het volk te wederhouden: men ontzag geene gevaeren meer. De nieuwe kompagnien der vrywilligers van Waver, van Gosselies, van Bergen, van Doórnik, van Lier, van Leuze, Peruwez, Charleroi, Gilly, Jumet, Jodoigne, Fleurûs en anderen, die gisteren en van daeg aengekomen waeren, schenen te vreezen van te weynig deel te hebben in de schoone overwinning, die aenstaende was; zy vogten als om peys, en toonden eenen wonderbaeren helden-moed. Zekeren Eduard Lenoir van Mechelen, oud 16 jaeren, maer groot en sterk voór zynen ouderdom, liep met zyne jonge kamaraeden, tusschen het schroot van den vyand, in de warande; eenigen van hun wierden gedood aen zyne zyde, doch hy maekte zich meester van een stuk kanon. Zekeren Boucher, vergezelschapt van eenen dapperen jongeling, Duchemin van Namen, doodde met zynen sabel eenen grenadier, die op hem afkwam en hy stelde eenen officier der jaegers buyten stryd. Eenen anderen, genoemd Hadelmazer schoót in een der bosschen twee officieren dood; dan randde hy, met den sabel in de vuyst, eenen

Digitized by Google

serjeant aen, die hy ontwapende en gevangen nam. Zekeren Rombet van Doórnik en dry of vier braeven hadden de stoutmoedigheyd van zich te werpen op de munitien van den vyand, en kwamen uyt de warande gelaeden met eene bomb; dry fuseën *à la Congrève*, en verscheyde gargoussen. Andere helden liepen troepswyze in de warande; zy gingen, tusschen de kogels en het schroot de artillerie van den vyand, geplant agter een bosch, aenranden, en zy maekten zich meester van twee stukken kanon.

Maer het waeren onze gewapende mannen alleen niet die hier vogten als leeuwen; men zag daer ook manhaftige vrouwen, welkers hert en moed ten hoogsten verwonderd wierden. Twee vrouwen van Gosselies, welkers vader en broeder ook in het gevegt waeren, vogten als waere heldinnen: eene andere kloeke vrouw, gewapend met eene gaffel, ging haer stellen op eene plaets, daer het schroot het hevigste snorde; eenen borger hield haer tegen, en vertoonde haer het gevaer, dat zy inliep: *laet my doen, mynen braeven heer*, antwoórdde zy, *je n'ai co dégolé que deux d' ces vauriens*, en zy voegde zy 'er by in haere taël, dat *het de moeyte niet weérd is, om voór zoo weynig, van zoo verre te komen.* Twee vrouwen van Nyvel, gewapend met gaffels, gesteken op lange sperren, gingen stoutmoedigly den vyand in zyne verschanssingen aenranden. Eene vrouw van Henegouwen was tegen den middag te Brussel gekomen met haeren voórschoot vol kardoezen, welke zy bragt aen haeren man, die in den streyd was; en niet tegenstaende zy elf ueren weg gedaen had, zy liep naer het gevegt; zy was gewapend met eene lancie, en moedigde doór haer voórbeéld de borgers aen, om de warande in-te-nemen. Alhoewel alle die gedeeltelyke invallen in de warande geenen volkomen uytslag konden voortbrengen, om dat zy zonder goed order en doór een al te kleyn getal gedaen wierden, zy hadden nogtans dit uytwerksel, dat zy de moede-

Digitized by Google

loosheyd wierpen in het leger der Hollanders. Het was nu omtrent 5 ueren, en Juan Van Haelen gaf bevel van op verscheyde punten te gelyk eenen inval te doen in de warande. Eenige kloeke mannen boden zich aen, en het is aen hun hoofd dat Mr Kessels wilde waegen van langs den warande-berg, tot in het hert der warande in-te-dringen. Hy deéd ten dien eynde een stuk kanon haelen, dat in de straet van Treurenberg geposteérd was: maer dit kanon moest eenen omweg doen en het kwam, ter oorzaek van de *barricades*, zoo haestig niet aen gelyk men het verlangde. Ondertusschen Kessels kon zyne mannen niet meer tegenhouden; zy gingen de Hollanders aenranden, die als schutters zich hielden agter de dikke boomen van de wandel-dréef regt over den warande-berg. Die schutters deden eenigen wederstand, maer zy namen haest de vlugt: onze braeven sprongen doór de haeg, liepen de warande in, en kwamen op eenen pistoól-schoót tot aen de hollandsche bataillons, die agter de bosschen en in de diepte van *Magdalena* geposteérd waeren. De grenadiers, die uyt deze diepte niet te gemakkelyk konden vlugten, waeren hier in eene ysselyke positie: maer de wanhoóp zelve deéd hun vegten; zy deden dan eene laetste pooging, even eens gelyk eenen zieltoógenden die, voór al eer hy zynen laetsten snik geéft, alle zyne kragten inspant, om zich nog eens te beweégen. Onze vrywilligers, niet talryk genoeg zynde om den vyand uyt zyne positie te jaegen, waeren op het punt van doór de Hollanders, die van agter de bosschen kwamen, omringd te worden, en zy waeren gepraemd van hunnen aftogt te doen, na verscheyde mannen verloren te hebben. Op den zelven tyd deéd den Baron de Felner, aen het hoofd van eenige vrywilligers, eenen inval in de warande langs den kant van de Lovensche plaets: hier wierd ook dapper gevogten: Mr de Felner wierd met het schroot van den vyand geslagen, en viel in de armen van zekeren Delvigne, die hem met eenige anderen weg gedraegen heéft.

Digitized by Google

De warande wierd ter zelver tyd, langs den kant van de *place royale*, aengerand doór de borgers, onder de welke de vrywilligers van Binche en Gosselies, doór hunne dapperheyd en onbevreesdheyd, uytgeschenen hebben. Mr Thomas, kommandant van deze laetsten heéft zyne schutters verscheyde keeren geleyd tot aen den ingang der warande, en dit in het midden van het schroot en ballen van den vyand: maer hy wierd zwaerlyk gekwetst. Charles Hennaut, zeer ervaeren scherm-meester, die al meermaels de dood getergd had, verloór hier het leven. Het is in dezen aenval dat den laetsten van vier gebroeders van Gosselies gevallen is: deze vier jongelingen hadden zoo lang gevogten tot dat zy allen gedood of gekwetst waeren, om met hun bloed uyt-te-wasschen de vlek, welke hunnen vyfden broeder, die by de Hollanders was, hun scheén aen te doen. Meer andere klocke Belgen zyn hier gevallen. Maer in weérwil van den helden-moed, die onze vrywilligers in deze aenvallen getoond hebben, de Hollanders bleven nog meester van de warande: nogtans dezen ondervonden hebbende, dat zy in hunne beste positien zelve niet meer in veyligheyd waeren, hadden den schrik in het lyf gekregen: de grenadiers en een deel van de troepen van linie, ziende dat zy zoo veél volk verloren hadden, kwamen omtrent zes ueren uyt hunne diepten uytgekropen, en liepen in wanorder naer het paleys van den prins van Oranje, zeggende aen den kommandant, *dat zy in de warande niet meer konden blyven, dat zy van de haezen-schieters gedood wierden gelyk het wild in het bosch, en dat zy niet meer wilden vegten.* Den kommandant deéd hun vele schoone beloften; maer zy bleven by hun voórnemen.

Den avond was gekomen, en onze braeven vermoeyd van te vegten, gingen gerustelyk naer huys in de vaste hoóp van den volgenden dag het overige van de Hollanders of te verdelgen of uyt de stad te werpen. Eene ontelbaere menigte van volk liep hun te gemoed, en

Digitized by Google

wenschte hun geluk over hunne dapperheyd en standvastigheyd; zy waeren zwart van het poeyer, en schenen wel te vreden te zyn over hun werk van dien dag: zy hadden een volle betrouwen in eenen gelukkigen uytval, en verzekerden een igelyk, dat de stad den volgenden dag zou verlost zyn van de tegenwoórdigheyd van den vyand.

Nogtans onze kanonniers die dezen dag zoo wel hun best gedaen hadden, wilden hun werk eyndigen met aen den vyand eenen laetsten slag te geven. De paleyzen van den koning en van Frederik waeren van daeg meermaels, doch te vergeéfsch, langs agter aengerand geweést. Eene kloeke vrouw Mme B... in de Naemsche straet wierd onverduldig, om dat den vyand daer zoo lang nestelde : *men moest*, zegde zy, *de paleyzen in brand schieten, dan zouden 'er de hollanders seffens uyt zyn*. Onze kanonniers verstonden dit woórd, en zy besloten van den vyand, doór het vuer, te doen verhuyzen. Hier was veél behendigheyd noodig, om dat men de paleyzen zelve niet wilde afbranden, maer alleenlyk de aenpaelende gebouwen, het welk men oórdeelde genoeg te zyn om den vyand te verjaegen. *Het houte been* nam op zich dit uyt-te-voeren. Eenige ballen wierden gloeyende gemaekt in de smidse van J. De Proft in de Naemsche straet. *Het houte been* plantte zyn kanon aen den hoek van de groen-straet, daer tusschen twee huyzen eene enge leége plaets was, langs waer hy zyne ballen moest doen passeéren; hy kon daer niet een van de gebouwen zien, die hy wilde in brand steken; en nogtans op eenige minueten, zag men uyt de stallingen van den koning èn uyt het huys van Mr de La Coste, dat aen het paleys aenraekte, een schroomelyk vuer uytbersten. De soldaeten haestten zich om den brand der stallingen uyt-te-blusschen : maer het huys van Mr de La Coste bleéf branden, en boód welhaest eene schrikkelyke vertooning aen; het was zeer stil weder; eene breede kolom van vuer ging opwaerts naer

Digitized by Google

den hemel, en verligtte zoo wel de geheele *place des palais*, dat men de boomen der warande kon onderscheyden byna gelyk in den vollen dag. De hollanders, ziende dit geweldig vuer opsteygeren, en vreezende dat de paleyzen van den koning en van frederik ook terstond zouden in brand staen, verlieten de zelven : de eenen vlugten langs agter naer den boulevard; anderen stout genoeg zynde om langs voren te ontsnappen, wierden in hunne vlugt aengetast doór onze schutters van Brussel, van Charleroi en Gosselies, die aen het *hôtel de belle vue* gebleven waeren, om die mannen af-te-wagten, en nog wat snelder te doen loopen. Het is alzoo dat dezen vierden dag geëyndigd is.

Het gevegt is van daeg veél geweldiger geweést dan de voórgaende dagen. 14 of 15 honderd kanon-schoóten hebben dezen Zondag in de stad van Brussel weérgegalmd; het getal der kardoezen kan niet gerekend worden. Meer als 200 Belgen zyn gedood of gekwetst geweést : dit moet men niet verwonderen, als men denkt aen wat gevaeren zy zich blood gesteld hebben met meermaels, en met kleyne compagnien, stouthertiglyk de warande in-te-loopen. Wat het verlies der hollanders aengaet, het is wel zeker dat het dry of viermael grooter is geweést : immers een groot getal van onze gewapende mannen, zoo van Brussel als van andere steden en dorpen, waeren liefhebbers van de jagt, zy waeren geposteérd in de huyzen rondom de warande, en gevolgenlyk zy hadden een groot voórdeel op den vyand. Eenen oog-getuygen (Mr Cambersy) heéft my gezegd, dat eene menigte van wagens geheel dezen dag gebezigd is geweést, om gekwetsten uyt het paleys van den prins van Oranje weg te voeren, en dat hy tot 40 wagens toe in eenen keer heéft zien vertreken.

Den nagt tusschen den Zondag en Maendag.

Alhoewel het gevegt tegen den avond geëyndigd was, nogtans een goed getal van schutters, byzonderlyk van

Digitized by Google

de genen, die dezen dag te Brussel aengekomen waeren, hielden niet op van te schieten, om de hollanders geduerig te ontrusten, die zich nog bevonden in het paleys der staeten-generael, in het Waux-hall en in den theater der warande. Dezen, vreezende van schielyk overrompeld te worden, verlieten ten agt ueren alle hunne posities, en liepen *in massa* naer het paleys van Oranje, zeggende dat zy *seffens wilden vertrekken;* zy waeren ten hoogsten verbitterd tegen de opper-officieren, *die hun,* zoo zy zegden, *naer de slagt-bank geleyd hadden.* De opper-officieren deden hun uytterste best, om die woedende menschen te stillen, en de wanorder te doen ophouden : maer hunne stem wierd niet meer aenhoord. Den kommandant ziende, dat hy, noch met goede woórden, noch met hollandsche beloften, niets kon winnen, gebruykte eenen anderen middel die meer kragt in had : hy deéd aen die wanhoópige soldaetery eene fles wyn geven voór twee mannen. Zy wierden dan een weynig gestild en stemden al murmureérende toe, van nog eenige ueren te blyven, om de orders van Frederik af te wagten.

Nogtans de hollanders, die aen de Schaerbeéksche poort geposteérd waeren, wilden nog eens het plaisier hebben van huyzen af-te-branden; vier van die brandstigters kwamen, ten 9 ueren, den boulevard af regt over den botanieken hof; zy hadden verscheyde lonten, gemaekt van poeyer, pek en solfer, die eens ontsteéken zynde, onuytblusselyk zyn. Maer de borgers, die aen den hoek van de poel-straet de wagt hielden, hadden hun haest in d'oog; zy schoten 'er dry dood, en den vierden had het geluk van aen zynen officier te gaen zeggen, op wat manier zyne mede-pligtigen gestraft waeren.

Ondertusschen had prins Frederik de tyding ontfangen, dat zyne soldaetery niet meer wilde vegten : hy berstte uyt in traenen... Het waeren geene traenen van menschlievenheyd voór het bloed, dat dezen dag in overvloed vergoten was; het waeren traenen van gramschap,

Digitized by Google

traenen van wanhoóp en verwoedheyd, om dat hy zyne vraek-lust niet kon voldoen, en de bevelen van zynen vader niet kon uytvoeren. Maer lief of leed, daer bleéf hem niet over als den aftogt te blaezen. Hy zelve was zoo verveêrd dat hy, omtrent midder-nagt, het huys van Mr Herman verliet en vlugtte ten huyze van Mr Eenens op den kassey van schaerbeék. Hy was zoo haestig om weg te zyn, dat hy niet peysde om iets te betaelen aen Mr Herman by wie hy, vier dagen, de taeffel en wynkelder tot zynen dienst heéft gehad : nogtans hy gaf aen den knegt vier tien gulden stukken.

Ondertusschen de 22 mannen der borgers-wagt, die met Mr Cambersy nog altyd in het paleys van den prins van Oranje waeren (boven bladz. 414), hadden gezien de wanorder der soldaeten, en hadden zich vergaderd in eenen *souterrain*, waerin men langs eenen engen trap afkomt; zy hadden hunne wapens hernomen, en wel voórzien zynde van kardoezen, hadden zy besloten van zich daer te verdedigen, indien de hollanders, gelyk zy het gedregen hadden, hun hadden willen mede-nemen : maer dezen vertrokken in zoo diepe stilzwygenheyd, dat die borgers het niet zouden gewaer geworden hebben, indien zy niet neêrstiglyk geluysterd hadden. Omtrent 4 ueren is Mr Cambersy stillekens boven gegaen om te zien wat 'er omging : hy zag nog eenige grenadiers, en keerde te rug by zyne mannen. Eenigen tyd daerna kwam hy met zyn volk uyt den souterrain; de barbaersche bende had het paleys verlaeten en de stad van Brussel was verlost! Het provisoor gouvernement vergaderde aenstonds en besloót van Mr Gendebien naer Parys te zenden om een *offensief* en *defensief* verbond voór-te-stellen, en de bescherming van het fransch gouvernement te vraegen (a).

(a) Hy vertrok den volgenden dag, des morgens ten 3 ueren, en hy durfde aen het fransch gouvernement voórstellen *van België met Frankryk te vereenigen :* maer het fransch gouvernement had de wysheyd van zoo eene onstaetkundige voórstelling, waer

Digitized by Google

MAENDAG 27 SEPTEMBER.

Het was vyf ueren als Frederik het huys van Mr Eenens te Schaerbeék verliet, en de vlugt nam in het midden van eene sterke bende lanciers : hy, by gebrek van krygs-gevangenen, deéd 40 vreédzaeme inwoonders van Schaerbeék, die niets gedaen hadden, en nogtans in zyne tegenwoórdigheyd vreedelyk mishandeld waeren geweést, gebonden mede-leyden, niet tegenstaende alle de poogingen van Mr Herman, die zelve in persoon voór hun wilde verantwoórden. Op de zelve uer zyn de laetste troepen uyt Brussel vertrokken; zy waeren gelaeden met geld, met goud en zilver, en met andere kostelyke goederen, die zy te Brussel gestolen en geroofd hadden; zy waeren bemorst met het onnoozel bloed der borgers, die zy, zonder onderscheyd van geslagt of van ouderdom, met een koel gemoed vermoord hadden, ja vermoord gelyk men het verder zal zien! Het was tyd, het was hoogen tyd, dat Frederik met zyne baerbaersche bende het haeze-pat koós: want indien hy de vermetenheyd gehad had van nog eenige ueren by zyne *confréers van schaerbeék* te verblyven, het gevegt zou nog heviger dan de voórgaende dagen hernomen geweést hebben, en den hemel weét wat 'er dan zou gebeurd hebben : immers zyne soldaeten waeren niet meer bekwaem om aen eenen sterken aenval te wederstaen; zy waeren zonder moed, zonder krygs-tugt, en verschrikt, als zy maer eenen blouwen keél zagen. Van den anderen kant, hy had de beste troepen van zyn leger laeten om hals brengen, en de helft van zyne officieren waeren of dood, of gekwetst, of gevangen, of overgeloopen. Het 1ste bataillon der koninklyke lyfwagt, bestaende uyt 700 grenadiers was gebragt op 230 mannen; een bataillon van de 10de afdeeling was byna geheel vernietigd; andere bataillons zoo van de 9ste en 10de afdeeling als van de jaegers

voór hy niet gezonden was, te verwerpen : nogtans het beloófde, dat het aen de vremde Mogendheden niet zal toelaeten van zich met de zaeken der Belgen te bemoeyen.

Digitized by Google

hadden ook schrikkelyk geleden. De *staats-courant*, officieél dagblad en gedrukt in den Haag, heéft de naemlyst bekend gemaekt van de gedoode gekwetste en krygsgevangene officieren, te weten: 2 generaels, 15 eerste en tweede luytenanten en 9 kapiteyns gekwetst; 1 major van de artillerie, 1 eersten luytenant, twee kapiteyns gedood; 1 kolonel, 3 kapiteyns, 2 luytenanten, 1 adjudant van den generael Trip zyn krygs-gevangen gemaekt. De *staats-courant* heéft bovendien nog eene lyst gegeven van 752 onder-officieren en soldaeten, die het leven verloren hebben (a): dus men mag de gekwetsten rekenen ten minsten op 2,200 mannen, mits het getal van deze laetsten gemeynelyk drymael of vier mael grooter is dan het getal der gedooden. Als men hier byvoegt de gevangenen en overloopers, dan mag men het verlies der hollanders rekenen op meer dan 5000 mannen. Het is alzoo dat den held Frederik het puyk van zyn leger vrugteloos verspeéld heéft, om zynen kwaeden kop uyt-te-werken: want sedert den oogenblik, dat zyne troepen in de warande gekomen waeren, hebben zy niet eenen voet grond meer kunnen winnen: het was daer den *non plus ultrá*, die de borgers hem gesteld hadden. En waerlyk van den eersten dag af als hy gepoogd heéft van voórwaerts te gaen, is hy afgerost geweést en dit doór een kleyn getal van braeven, die dan zelfs nog in gebrek van kardoezen waeren. Indien hy het minste gedagt van de krygs-kunde had gehad, indien hy den aerd der Belgen en hunne ingeboóre dapperheyd gekend had, hy zou de bloem van zyn leger niet te vergeéfsch aen zynen hoogmoed opgeofferd hebben: maer hy durfde zich verwaendelyk vleyen van Belgen te overwinnen, en hy is op zyn Brabandsch geklopt geweést; hy was begeêrig om eenen onsterffelyken roem te behaelen, en hy heéft zich met eene eeuwige eerloosheyd overdekt; hy wilde zynen

(a) Hier onder zyn niet gerekend de genen, die laeter van hunne wonden gestorven zyn.

Digitized by Google

naem vermaerd maeken, en hier in heéft hy gelukt; den naem van *Frederik van Nassauw,* met bloedige letters geschreven in de jaer-boeken van Belgien, zal van geslagte tot geslagte met afschrik en verfoeying herhaeld worden.

Het verlies der Belgen is geweést: 280 dooden; by de welke men moet voegen 125 anderen, die laeter van hunne wonden gestorven zyn: dus in 't geheel 405, onder de welken 137 inwoonders van Brussel; en 1135 gekwetsten, die van hunne wonden genezen zyn, onder de welken 498 Brusselaers, of te Brussel woonende. Hierby zyn niet gerekend 280 gekwetsten, die maer ligtelyk gewond zynde, zich lieten verbinden, en onmiddelyk tot den stryd wedergekeerd zyn (a).

Frederik had voór zyn vertrek geboden dat 'er schildwagten aen de paleyzen moesten blyven, om zyne schandige vlugt te verbergen: maer die mannen hadden hunne posten verlaeten, zoo haest het leger de stad geruymd had, en zy hadden zich verborgen in de paleyzen uyt vrees van doór de Belgen gedood te worden. Mr Cambersy, met zyne mannen uyt de souterrain gekomen zynde, doórzogt aenstonds geheel het paleys; hy vond in de stallingen 15 soldaeten, die beéfden van schrik als zy hem zagen; zy vraegden *pardon* en baden voór hun leven: hy ontwapende hun, deéd hun de Oranje-kokarde afleggen, en verklaerde hun krygs-gevangen.

Maer het gerugt dat Frederik met zyn gespuys de vlugt genomen had, deéd eenen zeer verschilligen indruk op het volk: de eenen waeren verheugd, om dat de stad gezuyverd was van de tegenwoórdigheyd van eene vreede soldaetery; anderen waeren vol spyt, om dat zy de gelegenheyd verloren hadden van die brandstigters en moordenaeren te verdelgen. Nogtans dit volk, ten hoogsten verbitterd tegen den vyand, was in de victorie zoo

(a) Onder deze dooden en gekwetsten zyn niet gerekend de genen die, alhoewel zy niet gevogten hadden, doór de soldatery van Frederik zyn gekwetst of vermoord geweést.

Digitized by Google

edelmoedig, als het zich in den stryd kloekmoedig had getoond : immers de schild-wagten, die Frederik verlaeten had, wierden met goedheyd behandeld : men vond nog zes of zeven van die ongelukkigen in de staeten-generael, en elf in het paleys van den koning : zy meynden, dat hunne dood zeker was, wanneer zy ontdekt wierden : maer de Belgen zyn overtuygd, dat het altyd een schelmstuk is van menschen, die ontwapend zyn of de wapens afleggen, te mishandelen, en zy hielden zich te vreden met hun krygs-gevangen te maeken. Eenen Hollander van de 10de afdeeling stond op schildwagt voór de poort van het paleys van Frederik; hy, in plaets van de wapens af-te-leggen, en zich weg te steken gelyk zyne mede-gezellen gedaen hadden, was alleen op zynen post gebleven : men zou denken, dat dit hem duer zou gekost hebben; maer neen ! Belgen weten eene kloeke daed te weêrdeêren; zy namen hem zyne wapens af, en zonder hem eenig kwaed te doen, bragten hem by de andere krygs-gevangenen. Deze edelmoedigheyd der Belgen was zoo veél te meer lofweêrdig om dat men ter zelver tyd, op de agterplaetsen en in de kelders van het paleys, 14 doode lichaemen vond, die getuygden hoe vreedelyk de Hollanders gehandeld hadden met de Belgische krygs-gevangenen.

« Ik heb, *zegt Mr Joseph Tromper*, op eene der agterplaetzen van het paleys de doode lichaemen van die ongelukkigen gezien : zy waeren nauwelyks dood. De papieren, op eenen van hun gevonden, toonden dat hy *Willemont* heette. De Belgen weten nu wat eerlooze brigands zy, al te lang, met den naem van broeders vereerd hebben... Ik heb in den hof van het paleys, *zegt den major Kessels*, het dood lichaem erkend van den major Krahmer de Diepen; ik zag daer ook het dood lichaem van eenen franschman, die waerschynelyk gefusilleérd was geweést : want verscheyde ballen waeren doór en doór zyne borst gegaen.

Ondertusschen de schoone klok van Ste Gudule begon te luyden, en verwekte een geheel ander gevoelen als de droevige storm-klok, die wy geduerende vier dagen gehoord hadden. ô! wie zou kunnen uytdrukken de vreugd, de blydschap der borgers, die sedert vier da-

Digitized by Google

gen tusschen de bomben en ballen, tusschen de dood en het leven zich bevonden hadden! op eenen oogenblik zyn alle de straeten, die naer het hoog kwartier geleyden, opgekropt van volk; men kon niet haestig genoeg zyn, om de plaetsen te gaen zien, daer de Belgen eene nieuwe glorie, en Frederik van Nassauw eene eeuwige schande, behaeld hadden. Nogtans de menigte kon zoo snellyk naer de warande niet oploopen gelyk zy het zou gewilt hebben, ter oorzaek van de menigvuldige barricades. Terwyl dan de haestigsten met gevaer van hals en been te breken 'er overklommen, stelden kloeke armen zich aen het werk om eenen doórtogt te maeken. Ik verbeélde my te zien de vreugd der inwoonders van Troyen die, nae dat het beleg van hunne stad opgebroken was, haestelyk liepen om de leger-plaets der Grieken te bezigtigen, het welk Virgilius zoo levendig afgebeéld heéft.

Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu:
Panduntur portæ; juvat ire, et Dorica castra,
Desertosque videre locos... Æneid. Lib. 2, V. 26 (a).

Maer het gene te zien was in en rond-om de warande, was mogelyk wat schrikkelyker dan het gene de borgers van Troyen in de leger-plaets der Grieken hebben gezien. O! wat eene schroomelyke verwoesting boód zich daer niet aen! het ingestort timmer-werk van het groot gebouw van Mr de La Coste brandde nog, en scheén eenen berg van vuer te zyn; de schoone en pragtige gebouwen tusschen de *place royale* en de warande waeren zoodaenig beschadigd, dat zy dreygden te vallen; de zwaére paelen van blouwen steen die, weynige dagen te voren, de twee kanten van dien doórgang vercierden, en die met dikke ysere ketingen aen malkander vast gemaekt waeren, zag men nu, of ten

(a) De stad Troyen, van het lang beleg ontslagen, is verheugd: men zet de poorten open; het lust de borgery naer buyten te loopen, om het veld, daer de vyanden gelegen hadden, en de plaetzen, die zy verlaeten hadden, te bezigtigen.

Digitized by Google

deele of geheelyk verbryzeld; de schoone balcons van blouwen steen in het *caffé de l'amitié* in het *caffé royal* en in het *hôtel de belle-vue*, waeren vermorseld. Den ingang der warande was niet kennelyk: eene van de twee konstige groepen, geplaetst op de groote pedestalen van dien ingang, was in stukken geschoten, de andere zeer beschadigd; eenen van de dikke pielaeren daer de yzere traelie aengehangen had, was om verre geslagen, en de yzere latten, waer mede de warande hier en op andere plaetsen afgeschut was, waeren doór de kanonballen afgehakt. De warande inkomende, zag men eenen zeer dikken boom dwaes over den weg liggen; vele boomen waeren doór en doór geschoten; anderen die van boven tot onder gescheurd waeren, dreygden te vallen: men herkende hier en daer de overgeblevene stukken van het gene een marmere stand-beéld was geweést. Verscheyde doode peêrden belemmerden de wandeldreven. Ik gaen de grouwelyke vertooning der doode lichaemen voórby, welken de barbaeren niet begraven of alleenlyk met wat bladeren bedekt hadden..!!

De aenkomst van Mr den Baron d'Hoogvorst kwam de aendagt van het volk van dit schroomelyk tooneel aftrekken. Hy was te peêrd en wierd op eenen oogenblik omringd van duyzende menschen van allen slach en ouderdom, die de locht deden wedergalmen doór hun blyde hand-geklap; hy ging naer het koninklyk paleys, en deéd daer het brabansch vaendel opsteken tusschen de toejuygingen van het volk; hy deéd schildwagten stellen rond-om de warande, met order van 'er niemand meer te laeten ingaen als de werklieden, die de doode lichaemen moesten wegvoeren en begraven.

Ik laet daer omstandiglyk te spreken van de schaede, gedaen aen de huyzen van de twee koninklyke straeten, van den warande-berg, van den trap *de l'ancienne bibliotheque*, van de Isabelle-straet, van de groen-straet, van de Naemsche straet, van den Lovenschen-weg, en van andere plaetsen daer men gevogten had: ik zeg al-

Digitized by Google

leenlyk, dat 'er meer als 300 huyzen en gebouwen doór de Hollanders min of meer beschadigd of geheel verwoest of tot in den grond toe zyn afgebrand geweést (a).

Maer nauwelyks had de groote klok van Ste Gudule de blyde tyding van onze verlossing aengekondigd, of de droeve brand-klok begon te kleppen, en wierp nog eens de onrust in alle de herten. Eene groote menigte van volk was gaen bezigtigen de puyn-hoopen der huyzen, afgebrand op den *boulevard* regt over den botanieken hof: dit gezigt verbitterde het volk: maer deze verbittering wierd nog grooter, wanneer men zag de groote schade, welke het schroot en ballen van den vyand gedaen hadden aen menigvuldige huyzen op den Schaerbeékschen weg: eenen zekeren *Quidam* toonde aen de nieuwsgierigen de plaetzen en huyzen aen, van waer de hollanders het meesten geschoten hadden, en onder anderen het nieuw en pragtig gebouw van Mr Meeus; hy zegde dat de hollanders zich daer geposteérd hadden als in eene fortres, en daer vele geweéren gevonden hadden: dit alles wierd verhaeld op eene wys, waeruyt eene onwetende menigte kon besluyten en besloót, dat Mr Meeus, zoo men zegde, met de hollanders mede gedaen had: eenige roofgierige menschen bedienden zich van dit valsch voórwendsel; zy plunderden geheel dat schoon gebouw, en staken het in brand. Ik kan niet gelooven, dat deze verfoeyelyke daed bedreven is doór een volk, dat zich zoo helddaedig in den stryd, en zoo menschlievend voór de gevangenen getoond had. Deze haetelyke verwoesting kan niet gedaen zyn als doór eenige lafhertigen, die ten tyde van het gevegt, den moed niet gehad hebben van den vyand onder de oogen te zien.

Hoe het zy of niet, myn gevoelen is, dat die ongelukkige brandstigting opgestoókt is geweést doór vyan-

(a) Mr de Meulenaere zegde, den 24 october 1831, in de vergadering der staeten, dat de schaede beloopt 1,334,062 hollandsche guldens.

Digitized by Google

den van het vaderland, om wanorders te veroorzaeken, en aen de nabuerige Mogendheden gelegenheyd te geven om, op voórwendsel van die te stillen, gewapender hand in ons land te vallen, en het huys van Oranje in Belgien te herstellen.

Het gouvernement deéd aenstonds de volgende stukken afkondigen.

AEN HET BELGISCH VOLK.

« Gy hebt zoo even eene schoone overwinning behaeld. Deze glorie zal zuyver blyven. Het zyn maer uwe vyanden, en de genen van het Vaderland, die opstoken tot buyten spoórigheden, en ophitzen tot plundering of zelve die bedryven, om op eene eerlooze wys ryk te worden, en eenen nieuwen aenval te begunstigen. Het provisoor gouvernememt zal hun in d'oog houden; het betrouwt zich op het volk van Brussel om hun te bedwingen en te straffen.

Brussel 27 *september* 1830. *Baron* VANDERLINDEN D'HOOGVORST. etc.

VICTORIE! VICTORIE!

« Het gouvernement laet weten aen het dapper volk van Belgien, dat de Hollanders hebben moeten wyken voór de poogingen van de edelmoedige populatien, de welke gevogten hebben met eene kloekmoedigheyd, die hunnen ouden naem weêrdig is. Dappere Belgen! het is niet genoeg van uwe vyanden binnen Brussel overwonnen te hebben; gy moet uwe overwinning verzekeren met alle middelen, om buyten te gaen vegten, werkstellig te maeken.

« Gevolgenlyk alle de vrywilligers van alle de steden en dorpen zullen zich, ten elf ueren, rond-om de warande begeven, alwaer zy provisoorlyk in kompagnien en bataillons zullen geschikt worden. »

« *Brussel* 27 *september* 1830. *Baron* VANDERLINDEN D'HOOGVORST, etc.

In den avond van dezen dag, 27 september, is Mr de Potter te Brussel aengekomen; hy wierd van het volk als in zegeprael naer het stadhuys geleyd. Des anderen dags wierd hy lid van het provisoor gouvernement benoemd : maer de agting, die het volk en het gouvernement aen dien staetzugtigen man toonden, is haest verdwenen. Juan Van Haelen had het zelve lot: immers hy durfde, 29 september, den volgenden brief aen het gouvernement schryven.

Digitized by Google

« Mynheeren !

« Ik aenzoek u van, zonder uytstel, in het hoofd-kwartier van prins Frederik bekend te maeken, dat de heeren Ducpetiaux en Pletinckx, morgen vroeg, aen onze voórposten moeten zyn terug gegeven, in uytwisseling van twee opper-officieren, onze krygs gevangenen, naer zynen keus.

« Ik breng ter kennis van den prins dat, indien hy die uytwisseling niet onmiddelyk doet, alle die heeren (*krygs gevangene officieren*) zonder onderscheyd *morgen voór 9 ueren zullen voór den kop geschoten worden.*

« Ik geloof u te moeten berigten dat, indien myne vraeg, welke doór geheel de Belgische Natie ondersteund word, geenen spoedigen uytslag bekwam, *ik direktelyk kragtdaedige maetregels zou nemen, om tot myn eynde te komen.* Gelieft my uwe beslissing te doen kennen, op dat ik onmiddelyk zou kunnen handelen.

« *Den opper-kommandant der werkelyke magt.*

« *Juan* VAN HAELEN. »

Het gouvernement gevoelende dat dien Spanjaerd den rol van *dictateur* wilde gaen spelen, nam hem de opper-kommande af, en gaf hem een jaerlyks traktement om hem te loonen voór den dienst, die hy in het gevegt der vier dagen gedaen had.

Ondertusschen Frederik had zyne soldaetery te Dieghem doen kampeéren, en meynde daer te blyven nestelen in afwagting dat den generael Cortheiligers hem zou te hulp komen, om zyne moordery en brandstigting te Brussel te hernemen : maer de Belgische officieren van de dragonders, kwirassiers, lanciers en grenadiers verklaerden hem, *dat 'er al te veél Belgen-bloed vergoten was, en dat zy voórtaen hunne wapens niet meer zouden gebruyken tegen hunne mede-borgers.* Hy maekte hun uyt voór verraeders en meyneedigen, en deéd hun duyzend bedreygingen : maer ziende dat hy die officieren niet kon bang maeken, wierd hy zelf bang en deéd hun vele schoone Oranje-beloften; nogtans zy bleven by hun besluyt. Dan riep hy, al gryzende uyt : ALLES IS VERLOREN ! hy had gelyk : want hy wist wel, dat hy met hollandsche officieren niets kon ondernemen. Hy deéd dan zyne benden, den 28 september, aftrekken naer Mechelen, laetende eene sterke

Digitized by Google

wagt te Eppeghem en 1000 mannen te Sempst. Hy kon te Mechelen op alle de aenzigten lezen, hoe zeer hy daer verfoeyd wierd; en wanneer hy den volgenden dag naer Waelhem vertrok, wierd hy van de borgers, die hem buyten de Antwerpsche poort afwagtten, uytgejouwd, hem naschreeuwende: hou! hou! hou! den bloed was zoo verveêrd dat hy niet eens durfde omzien. Hy plaetste zyn kwartier-generael te Waelhem; hy zond de 15 afdeeling naer Lier, en het overschot van 9ste en 10de afdeeling naer Antwerpen.

Nauwelyks had Frederik zich te Waelhem nedergeslagen, of Cortheiligers kwam, 30 september, met 4000 mannen te Leéfdael, trok op Cortenberg en scheén Loven te willen verrassen: maer de heeren Kessels en Niellon, die alreeds te Loven aengekomen waeren gingen hem te gemoed met 300 schutters en eenige kompagnien vrywilligers: zy posteérden zich voordeeliglyk in holle wegen en bosschagien, daer zy den vyand afwagtten, die zy schielyk aenrandden en verschrikten. Cortheiligers trok dan af om naer Maestricht weér-te-keeren: maer vermits dat Thienen voór hem gesloten was, zoo moest hy eenen grooten omweg doen, en hy ging te Sichem kampeéren: het vry korps zat hem hevig op de hielen, en meynde hem daer aen-te-tasten; maer hy vlugtte over den Demer. Niellon haestte zich dan om te Diest over den Demer te trekken, en den vyand in eene hinderlaeg te Beringen af-te-wagten. Cortheiligers van de march der Belgen onderrigt zynde, zette zynen aftogt voort langs de heyden en kwam eyndelyk te Maestricht met niet meer dan 3000 mannen en 8 stukken kanon: dus had hy sedert zynen aenval op Thienen, die men in het vervolg zal zien, 3 kanons en 2000 mannen verloren, waervan 'er eenigen gedood, en velen gekwetst; de anderen waeren gevangen of overgeloopen. Mr Niellon en Kessels keerden dan te rug naer Loven.

Nogtans het gouvernement zond, den 1 october, Mr Gamond naer het hoofd kwartier te Waelhem, om met Frederik te handelen over de uytwisseling van de hee-

Digitized by Google

ren Pletinckx Everard en Ducpectiaux. Hy kwam daer omtrent middernagt. Den prins deéd, doór den generael Trip, een schriftelyk voórstel om alle de krygs-gevangenen van wederzyde *in massá* uyt-te-wisselen. Dit wierd met goed regt verworpen : want Frederik had geen 150 Belgen krygs-gevangen, terwyl 'er meer dan 1200 Hollanders en ten minsten 70 officieren (onder de welke verscheyde kapiteyns, kolonels, en eenige generaels) doór de Belgen waeren gevangen genomen zoo te Brussel als in verscheyde andere steden, gelyk men in het vervolg zal zien. Frederik vertrok den volgenden dag, 2 october, naer Antwerpen, daer hy met geene betere oogen, dan te Mechelen, aenzien wierd. Nogtans de regentie van Antwerpen had, den 26 september, doen afkondigen : « *Dat het gerugt dat 'er brand in de stad Brussel, op order van zyne K. H. veroorzaekt is, eenen* INFAME *laster is; dat men aen het edel karakter van zyne K. H. alleen te danken heéft, dat die stad alreeds in assche niet veranderd is.* » Deze leugenagtige afkondiging wierd als eene *infame vleyery* aenzien. Het schynt dat Frederik wat verlegen was om aen zynen vader te gaen zeggen, hoe hy te Brussel gevaeren was : want hy is te Antwerpen gebleven tot den 14 october, wanneer hy naer den Haag vertrokken is.

Barbaerschen handel der Hollanders ten opzigte der gevangenen.

Vier borgers van Brussel, de heeren Tencé, officier van de borgers-wagt, Mary, Pomiés en Lemogne waeren, den 23 september des morgens 7 ueren, naer Schaerbeék gegaen. Zy wierden daer aengehouden van eene bende voet-volk onder het bevel van eenen officier, die hun vraegde : *waer gaet gy?* — wy gaen wandelen. — *gy gaet my den weg naer Brussel wyzen.* — dezen rol betaemt aen niemand van ons. — *Ik zal u wel doen marcheéren.* Hy deéd hun leyden by Frederik, die hun zond op de agterhoede van het leger, zeggende op eene wys, die al te veél beteekende : *men zal voór u zorg hebben.* Zy moesten doór een deel van het leger passeéren, en hadden op hunnen doórtogt veél te lyden van de soldaeten, die hun sloegen met sabels en met de kolven der geweéren. De officieren zegden aen de soldaeten : *lustig aen! vier kogels voór die vier schelmen ;* anderen riepen :

Digitized by Google

brigands, oproer-maekers, dieven van Brussel! uwe zaek is klaer; gaet, gy zult voór den kop geschoten worden, deugenieten, plunderaers! Zulke beleéfdheden maeken deel van de opvoeding van eenen hollandschen officier, en gevolgenlyk het vat gaf uyt, dat het in had.

De gevangenen te Vilvoórden gekomen zynde, wierden in een donker, vuyl en vogtig kot gesteken: ten dry ueren na middag, wierden 'er nog 10 borgers van Brussel in het zelve kot geworpen: men liet hun daer zonder eéten tot des avonds, wanneer aen ider van hun het vierde deel van een bedorven brood gegeven wierd; zy hadden niets om op te slaepen dan wat verrot strooy. Des avonds en in den nagt zyn 'er nog 82 gevangenen te Vilvoórden aengebragt, en wierden met de zelve barbaersheyd behandeld: zy waeren nu in het geheel 96 sterk, onder de welken 'er geen 15 gevonden wierden, die wapens gedragen hadden: de anderen waeren doór de barbaeren, het zy in hunne huyzen of werkende op het veld, of van hun werk komende gevangen: by voórbeéld, twee schrynwerkers en twee plekkers met eenen knaep van Josse-ten-Noode, hadden geheel den donderdag te Brussel gewerkt, en keerden des avonds gerustelyk weder naer huys: zy wierden aen de Lovensche poort vastgehouden; en alhoewel men gemakkelyk aen hunne kleederen kon zien, dat zy van hun werk kwamen, men maekte 'er krygs-gevangenen van. Den vader van de twee plekkers was in eene herberg beneden den berg van Ten-Noode; hy ziet zyne zonen daer gevangen voór by leyden; hy loopt agter hun met een glas bier, en hy word met hun als krygs-gevangen naer Vilvoórden geleyd!

Des morgens wierd 'er aen alle de gevangenen niets gegeven, als een glas water, en daer mede moesten zy vertrekken naer Mechelen; zy wierden aen malkander vast gebonden, en bewaerd doór 60 soldaeten en 20 dragonders, waervan den officier eenen waeren soldaet van Oranje was. Mr Tencé klaegde onder den weg aen dien beul over de groote pyn, die hy leéd, om dat de strop aen zynen arm te geweldig toegetrokken was: hy gaf, voór alle antwoórd, aen de dragonders bevel van te sabelen al wie een woórd zou spreken. Aen de poorten van Mecheleh gekomen zynde, wierden zy langs de vesten geleyd, uyt vrees dat het volk hun in de stad zou verlost hebben. Eene vrouw kwam hun, aen de Antwerpsche poort, eene kruyk bier aenbieden: eenen Hollander van het geleyde mishandelde haer vreedelyk en sloeg de kruyk in stukken. M^r^ den kolonel Van Campen van het 4de der dragonders, getuygen van die vreedheyd, bestrafte dien moedwilligen Hollander, hy deéd de gevangenen blyven staen, en aen allen, op zynen kost, eenen liter bier en een witte-brood uytdeelen. Hy gaf aen Mr Tencé een stuk van 10 gulden, die dit voór hem en voór zyne medegezellen aenveérdde. Het was aen dien edelmoedigen kolonel, dat de gevangenen die eerste verzagting in

Digitized by Google

hunnen ongelukkigen toestand verschuldigd waeren; de barbaersheyd van het geleyde wierd verzoet, en de gevangenen mogten met malkander spreken, Men voelt het hert verligt als men, in het verhael van de vreedste behandelingen, de schoone daed van Mr den kolonel Van Campen ontmoet.

Wanneer zy omtrent Contich gekomen waeren, wierden zy overvallen met eenen sterken regen, die niet ophield voór dat zy aen de poorten van Antwerpen waeren. Dien regen deéd de koorden, waer mede zy gebonden waeren, zoodaenig inkrimpen, dat sommigen byna bezweken onder de pynen.

De gevangenen aen de versterkingen van Antwerpen gekomen zynde, moesten daer omtrent eene uer wagten, om aen het garnizoen den tyd te geven van zich onder de wapens te stellen: men deéd alle de deuren en vensters op hunnen doórtogt sluyten; en de borgers, die men te gemoed kwam, wierden gestouwd naer de afgelegene straeten. Het is alzoo dat zy, des avonds ten 10 ueren, omringd van 800 mannen op de Beurs aenkwamen, daer zy ontfangen wierden van den generael Chassé, den generael Vautier, eenen talryken Etat-major en van eenen luytenant der gendarmery, die als om stryd, alle soórten van scheld-woórden tegen de gevangenen uytbraekten.

Den generael Vautier zegde aen Mary: *ik ken u, en gy kent my ook* (*je te connais, et* TU MOI *connais aussi*). Mary, die doof is, antwoórd niet. Vautier geéft hem twee slagen met de vuyst, en doet zyn kasket afvallen. Mary verroert zig niet. Pomiés zegt aen den kommandant van de stad, dat Mary doof is en niet kan antwoórden. Den kommandant zegde dan aen Mary, hem zyne kasket aentoonende: *neém uwe kasket op:* Mary, neémt 'ze op. Den kommandant aen Pomiés: *gy ziet wel, schelm, dat hy niet doof is.* Pomiés: 't is met hem teeken te doen, dat hy uw order verstaen heéft. Den kommandant: *zwyg gy! is 't dat gy nog een woórd spréekt ja of neen, verstaet gy wel, ja of neen, ik doen u aenstonds voór den kop schieten.*

Ondertusschen de koord, waer mede Mr Tencé gebonden was, deéd hem zoo groote pyn, dat hy in onmagt viel op den kassey: zyne ongelukkige medegezellen willen hem opnemen: *laet hem liggen*, roept Vautier, *hy doet het expres.* Eenen chirurgien komt 'er by, voelt hem den pols en verklaerd, dat hy zeer onpasselyk is: *wel, dat hy berstte!* zegt Vautier. Nogtans zyne vrienden namen hem op; men maekte zyne koord wat los, en hy verkwikte. Dan wierden zy vyf en vyf aen-een-gebonden, en men deéd hun nederzitten op de blouwe steenen tegen den muer in den vollen wind, zonder hun een stuk brood te geven: en wanneer den eenen of den anderen klaegde van honger, dan wierd 'er hun geantwoórd: *gy hebt geen eéten meer van doen: wy gaen u het hoofd met kogels wasschen.* En waerlyk geheel het bataillon, dat hun bewaerde, kreég order van de geweèren te laeden. Dry

Digitized by Google

kinderen van 13 of 14 jaeren vraegden gratie : de hollandsche officieren antwoórdden hun met walgende scheld-woórden, en zy gaven bevel aen de soldaeten van voór den kop te schieten al wie zou opstaen, of zich zou nederleggen om te slaepen!

Nogtans de gebueren van de Beurs, getuygen van die vreede behandeling, vergaderden om aen de gevangenen eét-waeren en zelfs matrassen te bezorgen : maer de Hollanders stieten hun vreedelyk te rug, en sloegen hun met de kolven der geweêren. Het is alzoo dat den 24sten dag van september voórby ging! « *Wy bleven*, zegt Mr Tencé, *zitten als op eene pyn-bank, zonder ons te mogen verroeren tot zaterdag* 10 *ueren, bevende van koude, nat tot op de beenderen, en stervende van honger. Dan kwam den officier der gendarmen met zyne lakyen ons allen, twee en twee, met de zelve koord aen malkander binden; en wy wierden geleyd naer de haven, alwaer eene stoom-boot ons afwagtte, om ons naer Vlissingen over-te-voeren.* »

Maer het volk van Antwerpen daer van kennis gekregen hebbende, liep naer de kaey, om de inscheping te beletten. De gevangenen waeren nu bewaerd doór eene wagt van duyzend mannen, en deze was omringd van eene bende ruyters. Nogtans de droeve gesteltenis der gevangenen veranderde hier van gedaente doór de tusschen-komst van Mr Mesdach, prokureur des konings, die kwam protesteéren tegen dien grouwelyken handel, en de gevangenen weder-eysschen als toebehoorende aen het borgerlyk gezag. Nae dat de hollandsche oversten eenen oogenblik op de kaey raed-gehouden hadden, wierden de gevangenen naer het kasteel geleyd, daer zy in vogtige en salpeteragtige kasematten ingesloten wierden. Omtrent twee ueren na middag wierden zy bezogt doór de heeren Legrelle banquier, Mesdach, Maertelaere en eenen chirurgien, leden van de *comité de Bienfaisance* voór de gevangen-huysen. Die heeren onderzogten met zorg de noodwendigheden van ideren gevangen; de gekwetsten wierden voór den eersten keer verbonden, en daer wierd aen allen eene ligte sop uytgedeeld, het welk zekerlyk zeer voórzigtig was, na zoo lang gevast te hebben; zy deden hunne koorden af, en na hun getroost te hebben gingen zy weg, zeggende, dat zy nu niet meer onder de handen zynde van de militaire magt, als voór de bewaering, niet meer zouden mishandeld worden. Die zelve heeren kwamen des avonds weér, zy en deden aen ider der gevangenen eenen half brood geven, dat zeer goed was, en eenen bussel versch strooy, daer zy op sliepen als op de pluymen; men voórzag ook van wolle mutsen, koussen, schoenen en kleederen alle de genen, die 'er gebrek van hadden. Op zondag des morgens (26 september) hebben de heeren Legrelle en Maertelaere zelve hun sop en bier uytgedeeld, en zegden hun, dat het *comité* bezig was met een koopvaerdy-schip te hueren, daer zy beter zouden gelogeérd zyn.

Digitized by Google

Den volgenden dag, 27 september, zyn 'er nog 10 gevangenen by hun gekomen, dus zy waeren nu 106 mannen sterk. Zy wierden in den nagt, ten 11 ueren, twintig aen malkander gebonden en gebragt op de ponton *la Delphine* onder het geley van 50 soldaeten gekommandeerd doór eenen officier, die van eenen heer van Antwerpen 25 francs ontfing om aen Mr Tencé te behandigen : maer dien Hollander hield dit geld; hy maekte ook verbeurt een brood, een fles genever, een hemd en een wolle slaeplyf, die eenen medelydenden matroos bragt aen eenen der gevangenen van zyne kennis : maer Mr Mesdach deéd deze voórwerpen wedergeven, en behandigen aen den gevangen voór wie zy geschikt waeren. De gevangenen vonden op de *Delphine* eene paillas en een goed dek-kleed.

Eer en dank aen de inwoonders van Antwerpen en aen Mr Mesdach, die de hollanders belet hebben van de gevangenen naer Vlissingen te voeren, daer zy ongetwyffeld zouden vermoord geweést hebben, indien zy onder den weg, doór de vreedste mishandelingen of van gebrek, niet zouden gestorven zyn! eer en dank aen de heeren der *comité de bienfaisance*, die zoo bezorgd zyn geweést, om het lot der gevangenen te verzagten! eer en dank aen de gebueren van de beurs, die hun met zoo groote liefde hebben willen te hulp komen, maer doór de barbaeren zyn te rug gestooten en zelfs mishandeld zyn geweést!

Moorderyen en dieveryen, bedreven buyten de Schaerbeéksche poort.

Eene zaek verdient hier bemerkt te worden, te weten, dat de meeste en grootste schelm-stukken bedreven zyn onder de oogen van Frederik, die de zelven niet gestraft en zelfs niet belet heéft; dit bewyst, dat hy den moorddaedigen handel van zyne soldaetery goedkeurde, en gevolgenlyk dat hy den grootsten moordenaer is. En waerlyk terwyl zyn leger, op den 23 september, poogde in de stad te komen, heéft eenen hoop hollanders het Pavilloen van Mr de Bos aengerand : dezen vlugtte met zyne familie langs agter over eenen muer, en geraekte weg : Mr Rooseboom, die in het zelve huys woonde,

Digitized by Google

doet open, en vraegt wat zy willen hebben? de barbaeren schieten op hem; eenen bal passeért doór en doór het dik van zynen slinken arm; zyne vrouw word ook gekwetst en zy vlugten in den kelder: de moordenaeren vervolgen hun en sleuren hun daer uyt, met het bayonnet op het hert: eenen van hun ziende, dat Mr Roosenboom eene schoone diamante-spel aen had, rukt hem de zelve af, zeggende: *vermits gy maer eenige oogenblikken meer te leven hebt, gy hebt die niet meer van doen.* Die ongelukkigen gingen op het veld vermoord worden, wanneer den borgemeester van Schaerbeék en eenen officier, die hun erkende, hun deden loslaeten. Mme Roosenboom ging by Frederik, die maer weynige stappen van daer was, klaegen over de barbaersheyd van zyn volk: hy antwoórdde: *het is het uytwerksel van den oórlog; ik kan myne soldaeten niet wederhouden: gy hebt maer uwe wonden, in eene ambulantie agter het leger, te laeten verbinden.* Wel hoe! den vermaerden baen-strooper Cartouche kon zich eertyds doen ontzien en gehoorzaemen doór zyne bende van dieven en moordenaeren, en eenen prins Frederik durft zeggen, dat hy zyne soldaeten, die onder zyne oogen stelen en moorden, niet kan wederhouden! hy bekent dan, dat hy den chef is van eene *bende brigands*, die, alhoewel hy de zelve zyne soldaeten noemt, nog eene soort erger zyn, als de bende van Cartouche! maer terwyl de wonden van Mr Roosenboom en van zyne vrouw ten huyze van Mr Coenraets te Schaerbeék verbonden wierden, was de bende van Frederik, in hunne wooning, bezig met alles te rooven en tè plunderen, in stukken slaende het gene zy niet konden mede-nemen.

Op den zelven tyd zyn 'er eenige *brigands* van de 10de afdeeling gekomen, in de Molen-straet te Schaerbeék, by den meester-gast van een fabriek van merinos: zekeren Julien Hibert woonde in het zelve huys: zy vinden daer twee geweêren, die gediend hadden om de wagt op-te-trekken: zy vallen als wolven op den meester-

Digitized by Google

gast en op Hibert, zy sleuren hun buyten 's huys ... schieten hun beyde voór de kop!

Eenen officier van de 10de afdeeling heéft zoo vreed niet gehandeld in een ander huys te Schaerbeék: hy kwam met eenige mannen ten huyze van de weduwe Goossens, en vraegde of daer geene wapens waeren? haeren schoon-zoón, zekeren Wynsmans antwoórdde: *neen; zoek maer geheel het huys af, en indien gy 'er vind, doe dan met my al wat gy wilt.* Wynsmans blyft beneden met de soldaeten, terwyl den officier boven gaet. Dezen komt beneden zonder eenig wapen gevonden te hebben, en kloppende op de schouders van Wynsmans, zegde hy: *braef kamaraed!* hy ging vergenoegd weg met zyne mannen: maer dien eerlyken officier, dien man van eer had, boven uyt eene kist, 91 guldens gestolen, die geheel den rykdom waeren van die arme weduwe. Seffens komen 'er eenige anderen van de bende van Frederik; zy grypen Wynsmans vast, zeggende: *brigand! gauwdief....!* zy slagen hem met vuysten, en sleuren hem naer den borgemeester. « Ik « vond daer, zegde hy my, omtrent 60 gevangenen « van Schaerbeék, die zoo onpligtig waeren als ik, en « ik zag daer den zoón van Stas, herbergier buyten de « Schaerbeéksche poort, op een hand-vol strooy liggen: « hy was in gevaer van te sterven; zyne borst was op- « gezwollen van de slagen, die hy gehad had; hy had « eenen steék van het bayonnet in het hoofd en twee « steken in den rug. Zynen vader, wiens huys de Hol- « landers geheel geplunderd hadden, was daer ook ge- « vangen, en is naer Antwerpen geleyd. »

Eenige andere *brigands* van de bende van Frederik hebben zekeren Messemaeker met zyne vrouw en meyssen uyt zyn huys gehaeld en gesteld voór den mond van een kanon, dreygende het zelve af-te-schieten: nae dat die ongelukkigen de dood, om zoo te zeggen, geproefd hadden, wierden zy naer den borgemeester geleyd: maer Messemaeker, die eenen ouden man was, en

Digitized by Google

vreedelyk was geslagen geweést, kon niet gaen als met groote moeyte, langsaem en al bukkende : de hollandsche wyven hem ziende, toonden hun medelyden : *ziet*, riepen zy, *dien ouden brigand, dien schelm, dien...! men moest hem maer gauw voór den kop schieten.*

Ik laet daer omstandiglyk te spreken van Francis Lapin, die van de bende van Frederik levendig is verbrand geweést; ik wil ook niet spreken van zekeren Bilterest, die gerustelyk op het land werkte, wanneer de moordenaers hem, uyt enkelen bloed-dorst, dood geschoten hebben; ik gaen alle deze en meer andere grouwel-daeden voórby, om het volgende schelm-stuk te verhaelen, het welk *letterlyk* bedreven is onder de oogen van Frederik.

Mr Joseph De Visscher, woonende by Mr Van de Capelle, koopman in hout buyten de Schaerbeéksche poort, had des morgens (23 september) verscheyde gekwetste hollanders geholpen, en hunne wonden verbonden; hy had elf paer lakens gegeven of verscheurd voór het gerief en gebruyk van die ongelukkigen : *ik ben*, zegde hy my, *tegen de Hollanders; maer ik peysde, dat ik de genen, die buyten stryd waeren, moest bystaen.* Het was middag; hy had zoo even eenen, die in den voet gekwetst was, verbonden, en op zyn peêrd helpen zetten, wanneer eene bende Hollanders daer aenkwam; den officier, die aen hun hoofd was, vraegde hem, waer hy woonde? hy zyn huys aenwyzende, antwoórdde : *ik woon daer.* Den officier zegde : *dit is het huys van eenen brigand.* De grenadiers grypen hem vast; zy slagen hem met de kolven der geweêren op het hoofd en op de borst. Frederik, die maer eenige stappen van daer was (te weten aen den hoek van het pavillon *du Lion Belgique*) dit ziende, zond eenen adjudant om te vraegen wat 'er te doen was? de grenadiers antwoórdden : *'t is eenen brigand, die wy vast houden, hy heéft uyt de vensters van zyn huys op ons geschoten.* Mr de Visscher wilt zich verontschuldigen : maer dien weêrdigen adjudant van Frederik slaegt hem met de vuyst in het aenzigt

Digitized by Google

ideren keer als hy een word spreékt. Den adjudant ging weg, zeggende aen de moordenaeren: *steékt hem over hoop.* Den ongelukkigen De Visscher ontfing dan verscheyde steken van de bayonnetten, die nogtans niet doodelyk waeren, en hy zegde aen de brigands: *maekt zoo veél complimenten niet, steékt my maer in eenen keer dood.* Den barbaerschen officier antwoórdde: *dit moet langsaam gaan, wy moeten ons met u goed amuseéren!* het was ongetwyffeld om zich te amuseéren, dat hy hem deéd roepen: *oranje boven! vivat de koning!* maer Mr De Visscher liever hebbende van seffens voór den kop geschoten te worden, als van eene langsaeme dood te onderstaen, riep met luyder stem zoo veél als zyne kragten het nog toelieten: VIVENT LES BELGES! in dien oogenblik is Mr Brion (a) major in het 2de der jaegers te peêrd, 'er tusschen gekomen, en heéft hem, met den sabél in de vuyst, gehaeld uyt de klauwen van de vyftig wolven die hem langsaem gingen om hals brengen. « *Dien major*, zegt Mr De Visscher, *deéd my leyden ten huyze van Peeters, bakker te Schaerbeék, daer ik verbonden wierd: ik had* 13 *wonden; myn hoofd was wel twee hoofden dik, en myne borst was opgezwollen van de slagen, die ik met de vuysten in het aenzigt, en met de kolven der geweéren op het hoofd en borst gehad had: ik was zoodaenig bedwelmd, dat ik myne wonden niet gevoelde. Dien zelven braeven major gaf my een briefken van veyligheyd, om naer Mechelen te vertrekken, zoo haest mynen staet het zou toelaeten.* »

Maer terwyl Mr De Visscher zyne wonden liet verbinden, zyn de *brigands*, die hem zoo mishandeld hadden, gevallen in het huys van Mr Van de Capelle, die zy met de kolven der geweéren byna dood geslagen hebben; zy hebben in dat huys, als ook in het kwartier van Mr De Visscher, gestolen al wat zy konden medenemen, en alle de meubelen verbryzeld; zy hebben allen

(a) Belg, die dan de plaets van kapiteyn der dragonders N° 4 bediende.

Digitized by Google

den wyn geplunderd, en na dat zy den schandelyksten overdaed gedaen hadden, hebben zy alle de flessen, die 'er overig waeren, in stukken geslagen. M' De Visscher heéft, in de verwoesting van zyn kwartier, eene verzameling van kostelyke printen verloren, die van groote weérde waeren. Nogtans hy heéft my alles, het gene hy in zyne goederen verloren, of in zynen persoon geleden had, verhaeld met een verbaezend koel gemoed: maer wanneer hy het volgende verhael eyndigde, dan liepen de traenen over zyne wangen.

« Ik had des morgens, zegde hy, op de nadering der Hollanders, myne vrouw en kinderen doen vertrekken naer de stad, en zy waeren gegaen ten huyze van jouff. Casman in de oude *rue royale*, digt by de Lovensche plaets: ik vond middel om haer te laeten weten, in wat staet ik my bevond, en zy had de couragie van my, op vrydag des morgens, te Schaerbeék te komen vinden: het was van haer dat ik verstond geheel de uytgestrektheyd van myn ongelnk! immers wanneer de grenadiers, donderdag des morgens, van de Schaerbeéksche poort optrokken naer de warande, passeérden zy, roepende *vivat de koning!* voórby het huys, daer myne vrouw en kinderen gevlugt waeren: de oudste van myne twee dogters, die 23 jaeren oud was, dit geroep hoorende, zegde: *oh! Mama, ik zou wel geérne roepen:* vivat den koníng, *als men maer niet meer en vegt: want men is misschien al bezig met Papa te vermoorden!* zy staet op van haeren stoel, en gaet aen de venster, die nogtans toewas, om de troepen te zien passeéren: de grenadiers haer ziende, leggen op haer aen en geven vuer; zy word van twee ballen getroffen, en sterft in de armen van haere Moeder!! »

Moorderyen en dieveryen, bedreven te Brussel.

De eerste stappen, die de bende van Frederik deéd binnen Brussel, wierden afgeteekend met plunderen en moorden. En waerlyk, zoo haest zy de Schaerbeéksche

Digitized by Google

poort ingekomen waeren, hebben eenige *brigands* de deur van het schoone gebouw van Mr Ferdinand Meeus (het welk den hoek maekte van de nieuwe *rue royale* en van den boulevard) ingeslagen. Mr Meeus was gelukkiglyk met zyn vrouw en vyf kinderen weg geraekt. Daer waeren nog elf persoonen in gebleven, te weten Mr Brouckaert, commis van het huys, twee knegten Gerard en Henri Delliez, eenen kleynen jongen om boodschappen te doen, met twee mannen van Schaerbeék en nog eenen anderen, die het huys moesten bewaeren: daer waeren ook vier vrouwen gebleven, te weéten twee meyssens met een boven-meyssen en eene kamenier. Mr Brouckaert liep tot aen de deur, die de Hollanders insloegen; hy had de sleutels van geheel het huys om alle de plaetzen open-te-doen, die het hun zou believen: maer hy wierd in den oogenblik vermoord! de *brigands* binnen komende hebben Gerard neder-gesabeld en zyn hoofd in stukken gekapt! den kleynen jongen ging zich verbergen onder de steen-koólen; de twee mannen van Schaerbeék zyn in den kelder gevlugt, maer zy zyn 'er haest uytgekomen, en hebben zich gevangen gegeven; Delliez liep met den anderen man naer boven, maer de moordenaeren agtervolgden hnn; dien man wierd doór verscheyde ballen te gelyk getroffen, en viel dood op den trap; Delliez geraekte tot op de tweede stagie en verbergde zich in eene schapraey, daer de barbaeren meermaels voórby geloopen zyn zonder hem te ontdekken. De vier vrouwen vlugtten langs agter uyt het huys: maer de brigands gaven 'er vuer op; de kamenier wierd in den arm gekwetst, en viel in hunne handen: zy wilden van haer weten waer dat de meesters waeren: maer zy had hert genoeg om het niet te zeggen. Mr Meeus was met de zynen in de gebuerte, en indien de barbaeren dit geweten hadden, zy zouden hem daer gemakkelyk gevonden, en zonder twyffel vermoord hebben. Des avonds ten 7 ueren, is Delliez, doór honger en nog meer doór dorst gepraemd zynde, te voór-

Digitized by Google

schyn gekomen: de eerste *brigands* waeren vertrokken, en eenen generael was daer komen logeéren, aen wie hy zich aenboód, en die hem zegde: *blyf hier, daer zal u geen kwaed gedaen worden;* hy deéd hem de wynkelders sluyten, uyt vrees dat de soldaeten alles zouden opgedronken hebben en Mr den generael wilde, dat den wyn, die 'er nog over was, voór zyn eygen gebruyk zou dienen.

Men heéft Mr Meeus beschuldigd dat hy met de Hollanders eens was, dat hy hun heéft laeten in zyn huys komen, en het is op dit valsch voórwendsel, dat het gepeupel, opgestoókt doór kwaedwilligen, zyn schoon gebouw in brand gesteken heéft. Maer ik vraeg aen den onpartydigen lezer, of de Hollanders op zoo eene wys in zyn huys zouden gehandeld hebben, indien hy eenen van hunne aenhangers had geweést?

Op de zelve uer, zyn de *brigands* van Frederik ingebroken in verscheyde huyzen op den *boulevard* regt over den botanieken hof, en onder anderen in het huys van Mr Le Brun, gepensionneérden kolonel: hy had zyne monteéring aengedaen, om zich te doen ontzien doór de *brigands:* maer zy vonden in zyn huys een geweér, hét welk hem byna het leven heéft gekost; zy hebben zyne epauletten afgetrokken, hem geweldiglyk ter aerde nedergeworpen en zoodaenig geslagen, dat het bloed langs zyn aenzigt afliep (a). Dan hebben zy daer alles gestolen, dat hun aenstond, en alle de meubelen verbryzeld.

Het was omtrent 8 ueren als de Hollanders langs agter gekomen zyn in het huys van Mr De Munck op den zelven *boulevard:* zy hebben de bayonnetten gesteld op het hert van de meyssens om hun alles te doen afgeven;

(a) Eenen hollandschen officier heèft dezen dag aen eenen persoon, die my dit verhaeld heéft en zeer geloof-weérdig is, gezegd, *dat Frederik order gegeven had van de mans-lieden te vermoorden in alle de huyzen, daer men wapens zou vinden:* dit order doet zien, wat de borgers, die zoo lang de wagt opgetrokken hadden, te verwagten hadden, indien Frederik en zyne bende moed genoeg gehad hadden om Brussel in-te-nemen.

Digitized by Google

alles wierd daer geroofd of aen stukken geslagen. Dan zyn zy ingebroken in het huys van Mr Meeus (vader), daer zy de zelve roovery en moedwilligheyd bedreven hebben.

Eenigen tyd daer na (8 172) ueren zyn de *brigands* geweldiger hand gevallen in het huys van eenen Engelsman regt over het schoon gebouw van Mr Ferdinand Meeus: zy hebben dien heer, zyne vrouw en kinderen op de vreedste wys behandeld; zy hebben tot de kleederen toe van hun lichaem af-gescheurd; zy hebben den vader aen het hoofd zwaerlyk gekwetst, geheel die ongelukkige familie op eene vuyle mest-karre geworpen en naer Schaerbeék gevoerd, na dat zy daer alles geroofd hadden, geld, zilver-werk, juweelen en andere kostelyke voórwerpen, waervan dit huys wel voórzien was. Nae dat deze eerste bende van *brigands* weg gegaen was, is 'er nog eene andere gekomen in het huys van Mr De Munck, maer daer was hier niets meer te stelen; dit niet tegenstaende zy wilden van het meyssen geld hebben: deze antwoórdde, dat zy niets meer kon geven: *wel*, zegde eenen van de brigands, *gy hebt uwe oor-ringen nog:* zy was niet haestig om die te geven: maer de *brigands* stellende de bayonnet op haer hert, dreygden haer te doórsteken, en zy was gedwongen die te geven. De barbaeren namen, in de gebuerte van dit zelve huys, hun vermaek in twee getrouwde lieden, die te saemen 145 jaeren oud waeren, te mishandelen; zy trokken de kleederen met stukken en brokken van hun lyf: zy bonden hun aen malkander; en sleurden hun tot buyten de Schaerbeéksche poort: eenen officier zegde: *zy zyn te oud om voór den kop geschoten te worden*, en hy deéd hun loslaeten: zy keerden dan met groote moeyte weér naer hunne wooning, daer zy niets meer vonden als de stukken van hunne verbryzelde meubelen; alle hunne kleederen, lynwaed, geld, zilver en goud, in een woórd, alles was geplunderd! die ongelukkige ouderlingen hebben de stad verlaeten met kleederen, die de liefdaedigheyd van eenige

Digitized by Google

borgers hun bezorgd had! de Hollanders hebben ten 10 ueren de gezondheyds-bakkery in de nieuwe *rue royale* open-gebroken: eenige gebueren waeren langs agter over den muer gekomen om zich in dit huys te verbergen: daer waeren in het geheel 19 persoonen, onder de welke 3 vrouwen en 3 kinderen. Wanneer de deur ingeslagen wierd, zyn alle die persoonen boven op den oven gevlugt, uytgenomen zekeren Van Asbeék, die de Hollanders ging aenspreken, vraegende wat zy wilden hebben? zy antwoórdden dat zy allen, die 'er in huys waeren, moesten voór den dag komen: hy ging dit zeggen aen die op den oven verborgen waeren: zy kwamen seffens allen te voórschyn, en wierden gevangen naer Schaerbeék geleyd. Het huys uytgaende hebben zy aen Van Asbeék eenen slag met den sabel in het aenzigt gegeven, en eenen anderen met het bayonnet in den rug gesteken. Aen de Schaerbeéksche poort gekomen zynde, hebben zy alle die ongelukkigen doen nederknielen voór een kanon, om hun met schroot om hals te brengen, het welk zy nogtans niet gedaen hebben: maer zy hebben zekeren Peeters, eenen van de gasten uyt de bakkery, voór den kop geschoten, en dry anderen met het bayonnet dood gesteken: alle de andere mans zyn min of meer gekwetst geweést, uytgenomen twee, onder de welken Francis Dutois, die my dit alles verhaeld heéft.

Eenige borgers hadden in den morgen van 23 september het huys bezet van zekeren Nicolas *Charles*, eenen ouden man, woonende in de groen-straet. Deze borgers wederhielden de jaegers, die komende langs agter uyt het paleys van den koning, meermaels gepoogd hadden om zich van die straet meester te maeken, en dan langs de Naemsche-straet af-te-komen naer de *place royale*. De borgers in gebrek zynde van kardoezen, gingen weg zeggende aen *Charles*, dat zy 'er gingen haelen, en haest zouden wederkomen. Weynigen tyd daerna (het was 10 ueren) word 'er stillekens gebeld; *Charles*, meynende

Digitized by Google

dat de borgers daer waeren, doet open; eenen officier springt binnen, grypt zyne twee handen vast, en sleurt hem uyt zyn huys tot voór de poort van Mr De Neéf; hy doet hem daer nederknielen en zyne muts afdoen: Charles ziende, dat hy ging voór den kop geschoten worden, had het hert van te zeggen: *cochons, ne me manquez pas* (a): zes jaegers, die maer weynige stappen verwyderd waeren, geven vuer op hem; dry kogels nemen zyne geheele regte kaek weg, en hy valt op zyn aenzigt; de moordenaeren loopen te rug naer den kant van het paleys: zyne vrouw komt, op het gerugt van het schieten, toegeloopen en ziet haeren man zwemmende in het bloed! de zelve moordenaeren waeren blyven staen aen den hoek van de straet, en hadden nog de barbaersheyd van te schieten op die ongelukkige vrouw: maer alzoo zy zich in dien oogenblik bukte, om haeren man op-te-nemen, wierd zy niet geraekt, en zy gelukte in hem binnen 's huys te brengen; hy was nog in het leven! en hy is na het verloop van vele maenden genezen geweést. Die zelve barbaeren hebben, eene halve uer daerna, in de zelve straet een kind vermoord, als ook eene vrouw van 82 jaeren, komende uyt een huys, daer zy melk gedragen had: haer dood lichaem is blyven liggen aen den hoek van de Theresiaene-straet tot den volgenden maendag, wanneer de moordenaeren en hunne chef de stad hebben moeten verlaeten.

Vele inwoonders vau de nieuwe *rue royale* hadden, by het inkomen der Hollanders, de vlugt genomen: anderen waeren in hunne huyzen gebleven, en dezen hadden gebrek van levens-middelen; eenen vader, willende die verhongerde menschen te hulp komen, deêd den laetsten dag van het gevegt, zyn kleyn meysken in een

(a) Het is wat sterk zoo te spreken in het aenzigt van de dood! maer *Charles* heéft onder de Oostenrykers gediend, en Belgrado op de Turken helpen innemen, dus moest hy al meermaels de dood gezien hebben.

Digitized by Google

van die huyzen een paksken met eét-waeren draegen: hy peysde dat de Hollanders dit onnoozel kind zouden gespaerd hebben : maer de moordenaers, die aen de Schaerbeéksche poort geposteérd waeren, ziende dit dogterken de straet over gaen, gaven 'er vuer op, en hadden het vreed genoegen van het dood ter aerde neder-te-slaen!

De barbaeren hadden op vrydag (24 september) eenen Luykenaer gevangen en gebragt naer de Schaerbeéksche poort : zy hebben daer een groot vuer gemaekt met de nog brandende stukken hout van het huys op den hoek van de nieuwe *rue royale*, dat zy den voórgaenden dag in brand gesteken hadden (ziet bladz 434) : zy hebben hem daer levendig op geworpen en verbrand! den knegt van Mr Ferdinand Meeus, heéft my dit verhaeld in de tegenwoórdigheyd van dry persoonen. Ik vraegde hem of hy die afgryslyke vreedheyd zelf gezien had? hy antwoórdde my zonder haperen: *ik heb het gezien van uyt het huys van mynen meester; dien Luykenaer moest eenen treffelyken heer zyn: want hy had een kleed en pantalon aen van het fynste laken, en daer op eenen blouwen keél.*

Ik wil niet spreken van de dieveryen en moedwilligheden, begaen by den advokaet Couteaux in borgerdael; by Mr Hernotte apotheker in de nieuwe *rue royale;* by Madame Vinck, Mr Kint, Mr Melot en in vele andere huyzen op den boulevard regt over den botanieken hof; de barbaeren hebben de vrouw van dezen laetsten, niet tegenstaende het geschey en traenen van haere vyf kinderen, op de vreedste wys uyt haer huys gesleurd. Ik laet daer te spreken van de dieveryen en moorderyen, begaen op de *place d'Orange*, op den Lovenschen weg, in de rue ducale, in de Naemsche straet etc... Ik wil ook niet aenraeken eene andere soort van schelm-stukken, die doór de ongebonde en eerlooze soldaetery van Oranje zyn bedreven geweést: want om alle hunne dieveryen, vreedheden en grouweldaeden te verhaelen, zou men een geheel boekdeel moeten schryven; doch het weynig

Digitized by Google

dat ik 'er van gezegd heb is genoeg om een denkbeéld te hebben van de barbaersche bende van Frederik : nogtans het meestendeel van die schelmstukken zyn bedreven geweést doór de 9ste en 10de afdeelingen, en het is hierom dat de soldaeten van die afdeelingen, nu in Holland genoemd worden de *gryze moordenaaren*, ter oorzaek van hunne gryze kapotten.

Laet ons nu eenen oogslag geven op het gene ten tyde van het gevegt van Brussel en onmiddelyk daerna, in de voórnaemste steden van Belgien is voórgevallen.

Dapperheyd der Lovenaers en Thienenaers.

Alhoewel Frederik met een ontzaglyk leger naer Brussel gekomen was; nogtans had hy staet gemaekt, dat hy van Tongeren nog hulp-troepen zou ontfangen : maer mits dezen moesten passeéren doór Loven, daer de borgers meester waeren, zoo was het noodzaekelyk van deze stad doór de Hollanders te doen bezetten, om aen de hulp-troepen eenen vryen doórtogt te bezorgen. Eene bende van zes of zeven honderd mannen vertrok des nagts van Vilvoórden, en kwam des morgens, 23 september, voór Loven. Het was 7 ueren. Mr De Neéf, kommandant der borgers-wagt deéd aenstonds de storm-klok kleppen, en de Lovenaers haestten zich om de wapens op-te-nemen : nogtans de Hollanders hadden de stoutigheyd van de Brusselsche en Mechelsche poort te gelyk aente-randen : zy wierpen verscheyde kanons-ballen in de stad : maer zy vonden eenen wakkeren tegenstand, en zy namen ten 10 ueren de vlugt met eene haestigheyd, die deéd vermoeden, dat 'er eene oórlogs-list onder schuylde. Het is hierom dat den kommandant aen de borgers niet toeliet van den vyand te agtervolgen, die waerschynelyk niet beöogde dan de Lovenaers verre buyten de stad te lokken.

En waerlyk Mr De Neéf wierd aenstonds onderrigt, dat den generael Evers, aen het hoofd van twee duyzend mannen voetvolk, met eene bende dragonders en vier stukken kanon, langs den kassey van Thienen op Loven marcheérde. Deze troepen waeren den zelven dag, des morgens ten 5 ueren, zoo stillekens doór Thienen getrokken, dat weynige persoonen hun gewaer geworden hadden. Evers liet zyn volk te Bautersem rusten; hy nam daer zyn ontbyt in eene herberg, en zegde aen den baes : *ik heb te Thienen geslaepen en ik gaen te Loven myn noenmael nemen.* Maer deze peystering is de oorzaek geweést, dat zyne zending mislukt is : want indien hy een uer eerder voór Loven gekomen was, de borgers zouden zeker veél meer moeyte gehad hebben, om hunne stad te verdedigen. Hoe het zy of niet Mr De

Neéf, den optogt der Hollanders vernomen hebbende, zond bevel van de storm-klok te trekken in alle dorpen, gelegen langs de twee zyden van den kassey. De kloekmoedige land-mannen voldeéden aen dit bevel, en beloófden van Loven te hulp te komen.

En waerlyk den generael Evers kwam, ten elf ueren voór de stad, in de welke hy, zonder eenige afvraeging te doen, seffens verscheyde kanons-ballen deéd werpen. Den eersten aenval was zeer geweldig, maer duerde niet lang. Eene bende van dappere peetermans ging den vyand van ter zyde aenranden, en deéd hem vele kwaed. De Hollanders begonnen straks te haperen in hunne onderneming: maer wanneer zy alle de klokken in de omliggende dorpen hoorden kleppen, en dat zy de hoogten op de twee kanten van den kassey zagen bezet worden met gewapende boeren, dan wierden zy verveérd, en de wanorder wierp zich in hunne rangen. Den generael Evers, ziende dat *het noenmael,* het welk de Lovenaers hem voórdienden, al te warm was, blaesde..... den aftogt, en hy besloót van tegen den avond te Thienen te gaen dineéren. Nogtans de boeren, onder de welken 'er vele goede haeze-schieters waeren, vervolgden de vlugtelingen, en stouwden hun geweldig voort. Verscheyde Hollanders wierden gedood en velen gekwetst; eenigen wierden gevangen, anderen gaven zich over. Wat de onzen aengaet, dry zyn 'er gedood geweést en zeven gekwetst. Fenen ouden man van 70 jaeren gevallen zynde in de handen der Hollanders, wierd vermoord, niet tegenstaende hy de wapens afgelegd had. Het gevolg van dezen wederstand der Lovenaers is van groot belang geweést voór de Belgen, aengezien de Hollanders, die dan te Brussel al in de warande waeren, daer doór beroofd zyn geweést van eenen onderstand vau twee duyzend mannen, en van dry duyzend anderen die, onder het bevel van Cortheiligers, van Maestricht kwamen om Frederik te hulp te komen.

Nogtans den generael Evers zynen aftogt voortzettende, zond eenen kwartier-meester met twee mannen naer Thienen, om logement-billetten te doen gereed maeken voór zyne troepen. Het was vyf ueren, als zy daer aenkwamen.

Den borgermeester was op het punt van billetten te geven, wanneer eenige jonge Thienenaers naer het stad-huys liepen, en verklaerden aen M^r^ den borgermeester: *wy mogen en wy willen geene soldaeten logeéren, die tegen onze broeders gevogten hebben.* Men zond aenstonds parlementairen aen den generael Evers, om hem te verzoeken van de stad buyten om-te-drayen, het welk hy weygerde. De dappere Thienenaers nu zeker zynde, dat Evers by hun wilde logeéren, barricadeérden de poort, en posteérden zich op de vesten, om den vyand af-te-wagten, zeggende: *wy zullen hun eenen goeden soupé geven, eer dat wy hun zullen logeéren.* Het was 7 ueren, wanneer de Hollanders zich vertoonden voór de stad: maer zy wierden met zoo groote hevigheyd aengerand, dat

Digitized by Google

ten 8 1/2 ueren het gevegt geeyndigd was. Den generael, alhoewel het nagt was, wierd gepraemd van op Vissenaeken te trekken, laetende 64 mannen, met hunne wapens en bagagien, in de handen der overwinnaers. Hy nam zekeren Louis Van den Bosch mede, om hem den weg te wyzen; hy was zoo verveêrd, dat hy alle oogenblikken vreesde geleyd te worden langs den kant van Loven, en hy bad meermaels zynen leydsman van toch geenen verkeerden weg in-te-slaen. Hy ging te Vissenaeken logeéren by den pastoor; zyne troepen bleven zonder eéten; zy lieten zich van vermoeydheyd nedervallen en sliepen in het slyk. Indien de dragonders, die Belgen waeren, het voet-volk en de kanons niet beschud hadden, de mannen en de kanons zouden gemakkelyk gepakt geweést hebben: want de kanoniers waeren ook zoodaenig afgemat, dat zy zich niet meer konden verdedigen. Evers zelf was zoo mismoedig, dat hy niet meer wist wat hy deéd: den kapiteyn der dragonders ging hem vraegen of zy hunne peêrden moesten onttoomen? *duyvel!* zegde hy, *ik had het paardevolk vergeten.* Wanneer de Hollanders te St-Truyen aengekomen waeren, namen zy de dragonders by de hand, zeggende: braeve *Belgen! zonder u, wy waeren allen vermoórd geweést!* dit doet wel zien, met wat eenen schrik zy bevangen waeren.

De Thienenaers, die dezen dag zoo kloek waeren geweést, konden wel voórzien, dat de Hollanders eenen nieuwen aenval zouden doen; zy maekten zich bereyd en stelden, tot eene halve uer van de stad, verscheyde wagten te peêrd op den weg van St-Truyen, om niet verrast te worden. En waerlyk in den nagt tusschen den 27 en 28 september ontfing men de tyding, dat 'er zoo even twee bataillons van Maestricht te St-Truyen aengekomen waeren, om tegen Thienen op-te-trekken. Seffens wierd 'er alarm geslagen, en men zond couriers naer alle de omliggende dorpen, om de storm-klok te doen trekken. Eenen hoop van goede schutters vertrokken ten 8 ueren naer Orsmael, daer zy de Hollanders te gemoed kwamen, en hun aenstonds aenrandden: maer zy moesten allengskens aftrekken voór eenen vyand, die vyf duyzend mannen sterk was met elf stukken kanon, onder het bevel van den generael Cortheiligers. Omtrent elf ueren waeren de Hollanders op de hoogte van Hakendover, digt hy Thienen. Cortheiligers deéd de stad op-eysschen: maer de Thienenaers hoorden langs die oor niet. Het kanon begon dan te ronken, en een dozyn kanons-ballen vielen in de stad. Het geklep der storm-klokken wierd overal verdobbeld, en eene menigte van dorpelingen kwam toegeloopen, om de stad te helpen verdedigen. De Thienenaers, doór dien onderstand versterkt zynde, vreesden niet van hunnen talryken vyand buyten de stad te gaen aentasten: nogtans zy hadden niet meer als dry kleyne kanons, toebehoorende aen de stad: men vogt van elf ueren tot des avonds vyf ueren, wanneer den goeden Cortheiligers, ziende dat hy doór de haeze-schieters langs

Digitized by Google

alle kanten besprongen wierd, aftrok naer Hoogaerde, daer hy bleéf vernagten. Des morgens, 29 september, begaf hy zich naer den kant van Waver. Hy heéft op het slag-veld by Thienen 48 dooden laeten liggen, en verscheyde wagens met gekwetsten mede genomen: twee officieren, den eenen van de dragonders, den anderen van het voet-volk, zyn hier ook dood gebleven, en 40 Hollanders zyn gevangen genomen. De onzen hebben maer twee dooden en eenige gekwetsten gehad. Deze kloeke daed zal altyd eer aendoen aen de Thienenaers, onder de welken byzonderlyk uytgemunt hebben de vier gebroeders Van Acht, Dewalheyns, Vandermeer, Lusemans, Van Lauthem, Theod. Persoons, Ch Michotte; als mede Guirin, die aen het hoofd was van de vrywilligers van Heylissen, en Deliens die de braeven van Lubleck kommandeérde.

Stoutmoedigheyd van François Lodewyk te Brugge; de Hollanders verlaeten deze stad en zy vlugten uyt Ostende.

De Bruggenaeren wagtten maer eene gelegenheyd af om het ongelukkig jok van Oranje af te schudden, en zy boód zich aen op den 26 september: immers in den namiddag zyn 'er vele borgers vergaderd op de groote merkt; deze vergadering groeyde geduerig aen, alhoewel de troepen, en byzonderlyk de officieren, 'er zeer vyandlyk uytzagen. Tegen den avond is zekeren François Lodewyk met een brabandsch vaendel op de merkt gekomen, gevolgd van twee of dry honderd ongewapende borgers, roepende: *vivent les Belges!* eenen hollandschen officier deéd de wagt schieten op den vaendeldraeger, die niet geraekt wierd; meer eenen borger wierd gekwetst en viel aen zyne zyde; den kloeken Lodewyk hefte met de eene hand den gekwetsten op, terwyl hy met de andere zyn vaendel draeyde. De groote merkt was haest ontruymd, en nogtans de soldaeten schoten nog in de aenpaelende straeten; dry borgers wierden gedood en twintig gekwetst. Deze vreedheyd maekte het volk woedende; het bragt den nagt over in zich wapens te bezorgen, om den volgenden dag de Hollanders te straffen. Eenen borger, willende de bloedstorting voórkomon, ging, den 27 september, des morgens 7 ueren naer de groote merkt; hy kwam daer in gespreék met eenige hollandsche officieren, aen de welken

Digitized by Google

hy kwanswys toevertrouwde, dat het volk gewapend was, dat het *in massa* ging opstaen, en dat het gezworen had geheel het garnizoen te vermoorden : voorders raedde hy hun, als vriend, van de stad te verlaeten om hun leven te behouden. Dit was meer als genoeg om Hollanders, die maer goed zyn om te stelen, te branden en te moorden, den schrik aen-te-jaegen. zy maekten hunne pakjes in zoo groote haest, dat zy ten 8 ueren de stad verlieten, en aftrokken naer Ostende.

Nogtans Ostende was ook al aen het woelen : eenen grooten hoop volk had, den 26 september, des morgens 6 ueren, zich met een brabandsch vaendel begeven naer de groote merkt, en op eenen oogenblik de wagt der Hollanders ontwapend : maer de troepen van het garnizoen kwamen toegeloopen, gaven vuer op het volk, en hernamen dien post. Dit niet tegenstaende het brabandsch vaendel wierd geplant op het stadhuys, en de Hollanders hadden het hert niet om het daer af-te-haelen, ten zy in den nagt.

Den volgenden dag scheén alles gestild te zyn, wanneer het garnizoen van Brugge, tegen den avond, te Ostende aenkwam : maer den kommandant van deze stad, den generael Schepern, eenen rouwen en trotsen Hollander, was doór de aenkomst van het garnizoen van Brugge nog wat onverdraegelyker geworden. Hy doórliep de stad als eenen dollen, beschimpende niet alleen de borgers, maer ook de soldaeten, die voór een groot deel Belgen waeren : dezen gehoorzaemden hem tegen dank, en begonnen openlyk te murmureéren. Den generael Goethaels waerschouwde den kommandant, dat hy zou wel doen van met de Hollanders af-te-trekken, om dat de borgers zoo verbitterd waeren, en om dat men zich niet kon betrouwen op de Belgische soldaeten. En waerlyk zy begonnen voór goed te deserteéren; zy trokken troeps-wyze uyt de stad, en den trotsen Schepern was zoo lafhertig, dat hy niet eenen maetregel durfde nemen om hun te wederhouden. Het volk stelde

Digitized by Google

zich den 28 september wederom in beweéging. Schepern wierd zoo verveêrd, dat hy in den nagt tusschen 28 en 29 september te scheép ging met 35 officieren van den Etat-major, met alle de Hollanders en met hunne wyven; zy verlieten de haven van Ostende, en vaerden naer Vlissingen, zonder eens gevogten te hebben! zy hadden zoo groote haest gesteld in hunne schandige vlugt, dat zy alle hunne kanonnen verlieten, en dat de officieren der artillerie zelfs niet gepeysd hadden om de papieren, waer mede zy moesten rekening doen, mede-te-nemen. Den generael Goethals bleéf met eenige Belgen te Ostende, en verzogt de borgers van hem te helpen om het goed order en de magazynen te bewaeren alwaer, behalven een groot getal van kanons en mortiers, 3,500 tonnen poeyer, 1,000 gelaede bomben en een groot getal van ballen gevonden wierden. Mr Goethals onderwierp zich aen het provisoor gouvernement, en wierd kommandant van de provincie benoemd.

Verovering van Aeth.

Op den zelven dag, dat Brussel verlost was van de bende van Frederik, hebben de inwoonders van Aeth het jok van den Hollander afgeschud. Eenen trotsen luytenant-kolonel was daer, den 26 september, aengekomen om die stad in staet van beleg te stellen. Den volgenden dag vergaderde hy de troepen van het garnizoen, en om zich te verzekeren van de gesteltenis der gemoederen, deéd hy de soldaeten roepen: *vivat de koning!* de troepen, die byna alle Belgen waeren, riepen: *vivent les Belges!* en zy legden de wapens af. De Borgers namen deze gelegenheyd waer; zy maekten de Hollanders, die de wapens niet afgelegd hadden, gevangen, en zy speélden kort en goed regt met Mr den luytenant-kolonel: zy namen hem vast en deden hun in eene voituer gaen, vergezelschapt van zynen adjudant, en van eenen kapiteyn der kanonniers, die met hem gevangen waeren: dry gewapende borgers gingen met hem in de voituer, die

Digitized by Google

omringd wierd van eene borgerlyke wagt: zy leydden hem doór de stad, en deden hem aen de hoeken der kruys-straeten zynen hoed afdoen en roepen: *vivent les Belges!* Mr den luytenant-kolonel deéd dit met alle de bevalligheyd van eenen lafhertigen Hollander. De verovering van Aeth was zeker van groote aengelegenheyd ter oorzaek van de menigte der kanons, waervan deze stad voórzien was: seffens wierden 'er acht stukken met eene mortier en 200 tonnen poeyer naer Brussel gezonden, die men daer, den 28 september, heéft zien aenkomen onder het geley van hunne kanonniers.

Verovering van Bergen.

Den vreeden Hollander Howen, krygs gouverneur van Bergen die, gelyk men (blad 387) gezien heéft, geenen afschrik had van bloed te vergieten, wierd eyndelyk vernederd en buyten staet gesteld van nog kwaed te doen: hy, onderrigt zynde van de voórvallen van Brussel, en vreezende dat het volk het voórbeéld der Brusselaeren zou navolgen, deéd den 29 september een deel van het garnizoen vergaderen op de groote merkt: nogtans de borgers vergaderden daer ook roepende: *vivent les Belges!* hy vraegde hun trotselyk wat zy wilden hebben? maer zy riepen nog al meer: *vivent les Belges!* een deel van zyne troepen, bestaende uyt Belgen, begon te roepen gelyk de borgers: dit voórbeéld wierd gevolgd van geheel het garnizoen, uytgenomen van de Hollanders, die 'er deel van maekten. Howen woedde van gramschap: maer wat kon toch de gramschap van eenen Hollander tegen de magt van Belgen! vele soldaeten van het garnizoen, zonder aen Howen eene paspoórt te vraegen, trokken seffens gewapend op naer de poort d'Havré, om naer huys weér-te-keeren. De hollandsche officieren wilden de kanons, geladen met schroot, op hun doen lossen: maer eenen sterken Belg rukte de brandende lonten uyt de handen der kanonniers, terwyl de overloopers hunne geweéren laedden, dreygende van op de officie-

Digitized by Google

ren vuer te geven. Dit was al genoeg om die mannen bang te maeken. De Belgen trokken dan gerustelyk uyt de stad. Het overig van het garnizoen, bestaende uyt omtrent 200 Hollanders wierd van de borgers krygsgevangen gemaekt, en op het fort van de poort d'Havré gezet. Den trotsen Howen wierd des anderen dags naer Brussel gebragt en in de *Petits-Carmes* gesteken. De officieren van het garnizoen en geheel den Etat-major wierden, 12 october, onder een geley van gewapende borgers en van eenige gendarmen naer het kasteel van Doórnik gevoerd. Het is alzoo dat Bergen en zyn ryk arsenael gevallen zyn onder de magt der Belgen.

Den Etat-major te Philippeville gevangen.

De verbittering der borgers van Philippeville was sedert langen tyd zeer groot, en verwagtte maer eene gelegenheyd om uyt-te-bersten: nogtans den toestel der soldaeten was dreygende; het garnizoen bestond uyt elf honderd mannen; en alhoewel dezen byna alle Belgen waeren, zy stonden nogtans onder het bevel van officieren die, twee uytgenomen, Hollanders waeren. Dit niet tegenstaende de inwoonders van dit kleyn stedeken konden hunnen afkeer van het jok van Oranje niet meer inhouden, en zy besloten van zich vry te maeken: zy vergaderden den 30 september, des morgens ten 9 ueren. Het garnizoen was op de groote merkt met vier stukken kanon, gelaeden met schroot.

De borgers, willende de bloedstorting voórkomen, zonden eenen gedeputeérden aen den kommandant van de stad, om overeen-te-komen; maer het was te vergeéfsch; dien Hollander wilde niet luysteren: het bloed ging dan vloeyen, wanneer twee borgers hunne fusieken in de locht afschoten roepende: *vivent les Belges!* op den zelven oogenblik hebben de belgische soldaeten ook hun fusieken in de locht gelost, roepende: *vivent les Belges!* borgers en militairen omhelsden malkander. Mr den koppingen kommandant met 19 van zyne

Digitized by Google

officieren wierden vastgehouden en als gyzelaers bewaerd; de hollandsche soldaeten wierden krygs-gevangen gemaekt, en alle de kanons bleven in de handen der borgers.

Arlon, Neufchateau, Bouillon verlost van de Hollanders.

Het hertogdom van Luxembourg verklaerde zich ook voór de vryheyd. De inwoonders van Arlon namen de wapens op, en jaegden het garnizoen uyt de stad. Deze krygs-bende kwam, 30 september, te Neufchateau, voórgegaen zynde van eenige jongelingen van deze stad, die hun met een brabandsch vaendel te gemoed gegaen waeren. Deze troepen waeren Belgen, maer alle de officieren, behalven twee, waeren Hollauders. De vreedheden, welke de Hollanders te Brussel bedreven hadden, waeren te Neufchateau al bekend, en hadden het volk zeer verbitterd: maer de aenkomst van het garnizoen van Arlon stelde geheel de stad in beweging. Eenen talryken hoop van volk vergaderde des avonds ten 9 ueren op de merkt, en op eenen oogenblik waeren alle de troepen ontwapend en afgedankt: hunne geweêren, kanons en oórlogs-munitien vielen onder de magt der borgers, die zich stelden onder het bevel van Mr Poncelet, om het goed order te bewaeren. Alle de hollandsche officieren wierden gevangen genomen, en den 1 october, onder het geley van 50 gewapende borgers naer Brussel gebragt.

Dit voórval was haest te Bouillon bekend, alwaer de inwoonders, den 20 september, het brabandsch vaendel al hadden willen opsteken: maer den borgemeester had middel gevonden om dit te beletten, en men had ook alle mogelyke voórzorg genomen, op dat de borgers niet zouden onderrigt worden van het gene 'er te Brussel omging. Dit duerde tot den 30 september, wanneer men vernam, dat de Hollanders te Brussel geklopt waeren en dat de troepen de stad van Arlon hadden moeten verlaeten. De borgers van Bouillon wilden dan

Digitized by Google

hunne stad ook vrymaeken : zy ontwapenden het garnizoen, staken het brabandsch vaendel op, en maekten zich meester van alle de wapens, die daer gevonden wierden.

Kapitulatie van Doórnik.

De Regering van Doórnik, die standvastiglyk geweygerd had het brabandsch vaendel uyt-te-steken, wierd eyndelyk gedwongen aen den wensch van het volk te voldoen : doch deze voldoening is maer gegeven geweést, wanneer geheel de stad in beroerte was. Zekeren Ernest Druez had de stoutmoedigheyd van, den 28 september des morgens omtrent 7 ueren, op de groote merkt de proklamatie van het provisoór gouvernement aen-te-plakken, waer doór de Belgen, ontbonden wierden van den eed van getrouwigheyd, die zy aen den Hollander gedaen hadden : hy deéd nog meer ; hy ging de zelve, by middel van eene bel, bekend-maeken omtrent de kasernen en op alle de kruys-straeten van de stad. De straeten waeren terstond opgehoopt van volk, roepende : *vivent les Belges !* alle de uythang-berden, die met de wapens van Oranje beklad waeren, wierden aenstonds weg genomen ; eenen hoop gewapende borgers doórliepen de stad met een brabandsch vaendel, en zy deden alle de soldaeten, die zy te gemoed kwamen, de Oranjekokarde afleggen, het welk de Belgen geêrne toestonden. Eenen hollandschen kolonel, die den aert der Belgen nog niet kende, wilde zyne kokarde bewaeren ; maer hy wierd op de merkt van het volk omringd ; men trok hem zyne epauletten af, zynen schaco en zynen degen : eenige Hollanders durfden schieten op het volk : maer zy wierden op den oogenblik ontwapend doór de borgers, die zich ter zelver tyd meester maekten van het grootste deel der posten.

De Hollanders bleven nog meester van St Jans-kwartier, en van de Capucienen. De soldaeten van dezen laetsten post riepen korts na middag, dat zy zich wil-

Digitized by Google

den vereenigen met de borgers: dezen nader komende wierden verraederlyk geslagen met de ballen der Hollanders: dry borgers wierden gedood en eenigen gekwetst. Maer de Belgische soldaeten, die daer met de Hollanders gemengeld waeren, braken aenstonds de poort open, en zy verlieten eene plaets, daer het bloed van hunne broeders zoo verraederlyk was vergoten geweést. Het garnizoen, bestaende uyt meer als twee duyzend mannen, onder de welken 'er maer dry of vier honderd Hollanders waeren, begon meer en meer te deserteéren; de eenen vervoegden zich by de borgers, de anderen trokken gewapend uyt de stad, zonder dat de wagt aen de poorten zich verroerde om hun tegen-te-houden. Den generael Wautier had zich op het kasteel met eenige troepen in veyligheyd gesteld, en bereydde zich daer om wederstand te doen. Maer den volgenden dag, 29 september, is den Graef de Nieupoort met den kolonel Hotton te Doórnik aengekomen, ten eynde van het provisoor gouvernement te doen erkennen, en van alle middelen te gebruyken om de bloedstorting te beletten; zy zyn aenstonds in onderhandeling getreden met den generael Wautier, en hebben hem overtuygd, dat hy niet lang zou kunnen wederstaen aen den wensch van het volk. Daer wierd, den 1 october, eene kapitulatie geteekend, waerby men over-een-kwam, dat alle het materieél aen het nieuw gouvernement zal overgeleverd worden; dat het kasteel en alle de forten doór de borgerlyke wagt zullen bezet worden; dat alle de Belgische officieren, die willen dienst nemen in het leger der Belgen, hunne plaets zullen houden; dat de geuen, die zullen weygeren het gouvernement te erkennen, zullen als krygs-gevangen aenzien en behandeld worden; dat de hollandsche soldaeten vryelyk mogen naer huys gaen, na de wapens afgelegd te hebben, en dat het kasteel terstond zal ontruymd worden, het welk den zelven dag uytgevoerd wierd.

Digitized by Google

Gevegt te Namen.

De dappere inwoonders van Namen hebben ook eenen dag van vegten en van *barricades* gehad : immers op den 1 october, des morgens 9 ueren, ging 'er eene menigte van volk naer de groote merkt, roepende dat zy wilden wapens hebben : de wagt der Hollanders, zonder eenige afvraeging te doen, gaf 'er vuer op; dry borgers wierden gedood. Het volk ziende die ongelukkigen op de plaets dood liggen, woedde van gramschap, de storm-klok wierd aenstonds getrokken, de trommel wierd geslagen, en op eenen oogenblik was geheel de populatie op de been : maer men had geene wapens, en vele jongelingen, die 'er van voórzien waeren, hadden zich naer Brussel begeven. Wat dan gedaen? de borgers werpen zich op eene wagt van de Hollanders, en aenstonds op eene andere, die zy byde ontwapenen : het is alzoo dat zy zich meester maeken van veertig fusieken. Dezen zyn de eenigste wapens, die zy in hunne magt hebben, en zy willen gaen vegten, om twee duyzend soldaeten uyt de stad te jaegen! ten geéft niet; zy hebben betrouwen in hunne dapperheyd : zy breken de straeten op, zy maeken *barricades*, en draegen eene menigte van kassey-steenen in de huyzen. De Hollanders willen dit beletten, en schieten op het volk; de borgers stellen zich agter de hoeken der straeten, en schieten met zoo groote preciesheyd op de Hollanders, dat dezen hunne posten in het inwendig van de stad verlaeten, en gaen stand nemen op de vesten, van waer zy met schroot schieten; zy meynen agter hunne storm-paelen in veyligheyd te zyn, en ongestraft de dood te werpen onder de borgers : maer dezen nemen het held-daedig besluyt van den vyand stormenderhand aen-te-vallen, en de stads poorten open-te-doen voór de buyten-lieden, die op het geklep der klokken, met wapens kwamen toegeloopen. De poort van *St-Nicolas* wierd dan aengetast en, na een bloedig gevegt, ten 10 ueren, doór de borgers veroverd als ook de kanons, die haer ver-

Digitized by Google

dedigden. De inwoonders van *Ardennes*, *Brûmagne*, *Gembloux*, en van andere dorpen, kwamen binnen en namen aenstonds deel in het gevegt. De kanons, die men nu bekomen had wierden gevoerd naer de andere posten, daer de Hollanders nog meester waeren, en wierden gebruykt om de storm-paelen in-te-slaen en te verbryzelen. Des avonds zes ueren, waeren de borgers meester van alle de poorten, uytgenomen van de Brusselsche poort, wiens verovering zeer moeyelyk was, om dat zy verdedigd wierd doór de kanons van het kasteel: men besloót dan van de zelve in den nagt te overrompelen. Nogtans de Regering had twee gedeputeérden naer het kasteel gezonden, om aen den generael Van Geen het voórstel te doen van de stad en kasteel, by verdrag, te ontruymeu. Het volgende antwoórd van dien lafhertigen Hollander doet zien, hoe beleéfd en verveêrd hy geworden was, sedert dat de Belgen hem geklopt hadden.

« *Van het kasteel van Namen* 1 *october* 1830.

« Tot antwoórd op het voórstel, het welk de heeren der Regering my de eer gedaen hebben van my te zenden doór de heeren gedeputeérden d'Acoste en Garcia, ik haest my hun te laeten weten, dat ik bereyd ben, om niet eenen post in de stad te laeten, op voórwaerde dat ik zal mogen doen ontruymen het brood en meél, toebehoorende aen de troepen en niet aen het gouvernement, als ook de papieren en de byzondere goederen, die deel maeken van het kleedsel der troepen, en die hunnen byzonderen eygendom zyn.

« Dan neém ik aen, dat die ontruyming beschikt word doór militaire en borgerlyke kommissarissen, en ik verbind my, dat 'er niets, het gene behoord tot wapening of materieél, zal mede genomen worden. Ik verlang wel vueriglyk, dat de heeren van de Regering mogen toestemmen aen myn voórstel, en il zal van mynen kant alles doen, wat in myne magt is, voór de veyligheyd van de stad en van haere inwoonders.

« Indien de heeren der Regering myne vraegen rypelyk willen overwegen, zy zullen, zoo ik hoóp, 'er niets te veél in vinden; ik hoóp ook, dat men de familien en de byzondere eygendommen der militairen, die ik aen hunne goedwilligheyd aenbeveél, zal eerbiedigen: op deze voórwaerden verpligt ik my uytdrukkelyk van het vuer op de stad of op haere inwoonders te doen ophouden, op voórwaerde dat de borgers ook ophouden van te schieten. « *Den Luytenant-Generael* Van Geen. »

Digitized by Google

Antwoórd.

Namen 1 october 11 1/2 do ueren des avonds.

« De Regering van de stad van Namen neémt de voórwaerden aen, welke zyne Exc. den Luytenant-Generael haer voórstelt.

« Zyne Exc. zal, morgen vroeg ten 9 ueren, aen de Regering de kommissarissen mogen zenden om de gezegde voórwaerden uyt-te-voeren.

« *De leden van den raed der gemeentelyke bestiering.*

« L. S. De Renette, V. Zoude, Just. De Labeville, B. Bastien, *Secret.* Gerard Fallon. »

De inwoonders van Namen hebben dezen dag getoond, wat schoone daeden de dapperheyd kan te wege brengen: immers die zelve borgers, die des morgens geene geweêren hadden om een talryk garnizoen te bevegten, waeren des avonds, ten 6 ueren, meester van tien stukken kanon en van een groot getal geweêren, die zy op den vyand afgenomen hadden; zy hadden ook zestig krygs-gevangenen gemaekt die, voór het grootste deel, met de wapens in de hand gevangen waeren, en nogtans het leven behouden hebben. Deze edelmoedigheyd zal altyd tot hunnen lof verhaeld worden. Dertig borgers zyn 'er dezen dag dood gebleven, en een grooter getal gekwetst.

Des anderendags wierd, tusschen de borgerlyke en militaire-komissarissen, alles beschikt voór de ontruyming van de stad en van het kasteel. Den 3 october, vier ueren naer middag, wierd het brabandsch vaendel op het hoogste van het kasteel opgesteken, tusschen het gedommel van het kanon en het geluyd van alle de klokken van de stad. Den kloeken potriot Mr Brincourt, die op het kasteel gevangen zat, en in gevaer was van het leven te verliezen, om dat hy eene kompagnie vrywilligers had willen naer Brussel zenden, wierd op den zelven oogenblik in vryheyd gesteld.

De Hollanders hebben, op den 4 october, de stad en kasteel van Namen ontruymd, verlaetende alle de artillerie en oórlogs-gerief; zy wierden van dorp tot dorp

Digitized by Google

doór de borgerlyke wagt naer Antwerpen geleyd in gevolge de kapitulatie, die op den 3 october geteekend was.

Overgaef van Charleroy.

Deze stad is by verdrag overgegeven: immers Mr Buzen, nieuwen kommandant van Bergen, had de heeren Mathieu, kapiteyn der borgers-wagt en den kapiteyn Greind naer Charleroy gezonden, om het garnizoen opte-eysschen van de stad te verlaeten: zy kwamen daer aen op den 3 october, des morgens ten vier ueren, en volbragten aenstonds hunne zending. Den kommandant van de stad, die al meermaels ondervonden had, dat de inwoonders kloeke Belgen zynde, bekwaem waeren om hem te praemen van te verhuyzen, had het goed gepeys van te kapituleéren, op voórwaerde dat hy en zyne 800 soldaeten twee dagen tyds zouden hebben om hun pakje te maeken. De kanons en krygs-tuygen moésten op het kasteel blyven; de troepen mogten niets medenemen dan hunne eygen bagagie. Dit verdrag wierd op den 5 october uytgevoerd, wanneer het garnizoen vertrokken is.

Gevegt van Ste-Walburge, het kasteel van Luyk overgegeven.

De stad van Luyk was, sedert de voórvallen, boven gemeld (bladz 344) stil gebleven tot 30 september, wanneer men des morgens vernam dat een convooy, onder het geleyde van eene bende kwirassiers en van 400 mannen voet-volk met 3 stukken kanon, gekomen was van Tongeren, en gezien wierd omtrent Ste-Walburge. Eenige parlementairen kwamen by de voorposten van de Luykenaers, en vraegden om den Graef de Berlaymont, kommandant der borgers-wagt, te spreken. Dezen haestte zich om by hun te gaen. Den generael Daine, die dan nog in den dienst van Holland was, liet aen den Graef weten dat hy verlangde negen karren met levens-middelen in het kasteel te brengen. Mr de Berlaymont weygerde eerst daer aen toe-te-stemmen: maer na alles wat Daine hem deéd zeggen, peysde hy te moeten toestaen, dat 'er vyf karren zouden in het kasteel binnen komen, en hy liet dit weten aen de verscheyde posten der borgers. Maer de vrywilligers, gedenkende alle de moorden te Brussel bedreven doór de Hollanders, wilden vegten om den doortogt van het convooy te beletten. En waerlyk hier wierd hevig gevogten. De

Digitized by Google

vrywilligers al te driftig zynde om de Hollanders in het vlakke veld aen-te randen, hebben veél geleden doór de aenvallen der kwirassiers : doch zy verdedigden zich kloekmoediglyk met de bayonnet. Terwyl men hier aen het vegten was, geboód den generael Van Boecop, kommandant van het kasteel, eenen uytval, om een diversie te maeken : 300 mannen kwamen af met 3 stukken kanon : maer de borgers, geposteérd in de huyzen en agter de haegen van verscheyde hoven, onthaelden hun met eene hevige fusillade. In den zelven oogenblik kwam 'er eene bende van de borgers-wagt, met 2 stukken kanon, van den kant van Ans en randde de kwirassiers en het voet-volk van het convooy langs agter aen. De Hollanders, gesteld tusschen twee vueren, namen schielyk de vlugt; en de vyf karren met levens-middelen, die reeds te Ste-Walburge gekomen waeren, vielen in de handen der overwinnaers. De 300 mannen van den generael Boecop, maekten zich ook van kant : maer de kloeke Luykenaers zaten den vyand zoo hevig op de hielen, dat zy zich meester maekten van zyne dry stukken kanon. Nogtans de Hollanders deden, 2 october, nog eenen uytval uyt het kasteel. Zy doórliepen den berg regt over het faubourg Vivegnis en langs den kant van Tawes, om zich eenige eét-waeren te bezorgen. Maer terwyl zy daer bezig waeren met plunderen en met twee huyzen in brand te steken, wierden zy doór de borgers van Luyk langs alle kanten aengetast en overhoop geworden; zy liepen dan te rug naer het kasteel. Nogtans zy hebben dezen uytval niet ongestraft gedaen; want meer als 20 moordenaeren zyn daer dood gebleven : jae, *moordenaeren :* immers zy hadden de heeren Lequeu, Fynarche, Bolsée en zynen zoón, die in den kelder gevlugt waeren vermoord; zy hadden eene zwangere vrouw, die haere eenigste koey verdedigde, met bayonnetten dood gesteken; eene andere vrouw had het zelve lot gehad : ik laet daer te spreken van andere schelmstukken die zy nog bedreven hebben.

Maer alhoewel de Hollanders veél gestolen hadden, dit kon nogtans hunnen honger niet verzaedigen, en de eét-waeren, die zy in de borgers-huysen geroofd hadden, waeren ook haest verbezigd : zy waeren dan gedwongen van in onderhandeling te treden om te kapituleéren. En waerlyk op den 6 october wierd 'er, tusschen den Graef de Berlaymont en J. Van Boecop, een verdag geteekend, waerby aen de Hollanders toegestaen wierd van met hunne wapens, bagagien en dry stukken kanon uyt-te-trekken, en zich naer Maestricht te begeven. Mr de Berlaymont had wel kúnnen af-eysschen van de wapens af-te-leggen : maer hy wilde wat toegeven om, zoo haest mogelyk, de stad te verlossen van de nabyheyd van die vreede soldaetery. Nogtans de Hollanders moesten verlaeten alle de andere kanons en oórlogs-munitien, die op het kasteel waeren, en die eene zeer groote weêrde hadden. De Belgen, die in den dienst van Willem waeren, hadden de vryheyd van te Luyk te blyven, of van met de troepen naer

Digitized by Google

Maestricht te gaen. In den namiddag van den zelven dag, zyn de elf honderd Hollanders uyt het kasteel gekomen om hunnen aftogt te doen. Den generael Van Boecop, met de kolonels Favaûge en Pestiaux waeren aen het hoofd der troepen, die in de grootste stilzwygenheyd marcheérden tusschen een dobbele ry van gewapende borgers, onder het bevel van Mr de Berlaymont: dezen, om alle wanorder te voórkomen, deéd de Hollanders uytgeley tot in de pleyn van Rocour, daer hy hun eene goede reys wenschte. Hy keerde met de borgers te rug naer de stad, daer hy ontfangen wierd met de hevigste en wel verdiende toejuygingen van alle de inwoonders, aen de welke hy onder andere zegde: *wy hebben nog niets gedaen: ik hoóp, dat gy my zult helpen, om alle de Hollanders tot in hunne moerasschen te rug te dryven.*

Alle de andere steden wierden de eene na de anderen van de Hollanders verlaeten: doch Gent en Antwerpen gaven groote onrust, om dat Willem daer nog baetzugtige aenhangers had.

De Hollanders verlaeten Gent by kapitulatie.

De inwoonders van Gent waeren in het algemeen, zoo zeer dan in andere steden, genegen om het jok van Oranje afteschudden in weérwil van een kleyn getal van *braeve* lieden, die gewoon waeren hun deel te ontfangen van het *million de l'industrie.* Den kloeken wederstand van Brussel te Gent bekend zynde, begon het volk (27 september) te woelen, en het scheén den volgenden dag poogingen te willen doen om Mr Beaucarne, drukker van den *Catholique,* met geweld uyt de gevangenis te verlossen. De autoriteyt, om groote ongelukken te voórkomen, vond goed van hem (29 september) los te laeten, en de zegels, gesteld op zyne drukkery, te ligten. Nogtans des anderen dags was de beweging nog geweldiger. Den gouverneur Van Doórn, den kriminelen prokureur de Coninck en vele anderen van den zelven winkel namen heymelyk de vlugt: Saxe-Weimar was hun al voórgeloopen en had zyne vrouw te Gent gelaeten; zy vertrok nu ook in haeste om haeren man te Mechelen te gaen vinden. De militaire overheyd, zeer wel gevoelende dat het niet mogelyk was aen de talryke en verbitterde populatie van Gent het hoofd te bieden, maekte (30 september) met het borgerlyk bestier een verdrag, waerby het garnizoen binnen de 24 ueren moest aftrekken naer het kasteel, het welk uytgevoerd wierd.

Maer alles was hier mede nog niet afgedaen. Immers de orangisten, verdobbelden hunne heymelyke streken om tweedragt te werpen onder het volk. Den 1 october, eer dat de borgerlyke wagt het brabandsch vaendel opgesteken had, wierd 'er eene naemlooze proklamtie uytgestrooyd, waerin men zegde: *Brussel en Luyk hebben hunne koleuren genomen, waerom zouden wy de onzen niet nemen? wie van ons weét niet dat deze koleuren, altyd lief aen*

Digitized by Google

allen vlaeming, geél en zwart *zyn? laet ons vlaemingen wezen; laet ons die koleuren aennemen, dat zy ons teeken zyn van verzameling.*» Dan gaf men de naemen op van 7 persoonen, die het gouvernement van Vlaenderen moesten uytmaeken, en waervan men Mr Van Crombrugge als president aenweés. Men noemde ook de persoonen, die de kommissarissen moesten zyn van den godsdienst, van de financie, van het inwendig, van justitie, van kommercie en nyverheyd.

Nogtans Mr den Baron Coppens, zoo even opper-kolonel gekozen van de borgerlyke wagt, stelde zich heviglyk tegen de uytvoering van die oranje-streék, en geboód het brabandsch vaendel op de torens van Gent op-te-steken, het welk den 2 october des morgens 6 ueren gedaen wierd in het bywezen der borgerlyke wagt, en tusschen het geluyd van de groote klok. De Regering zond aenstonds de heeren den Graef de Steenhuyze, de Ryckere en Bossaert naer Brussel om het provisoór gouvernement te erkennen. Dit alles deéd eenen goeden indruk op het volk, en men hoópte dat de publieke rust niet zou gestoord worden: maer eene kompagnie van de borgers wagt, die op Sinte-Peeters plaets geposteérd was, wierd in den avond van den 4 october doór eenen hoóp ruststoorders beschimd en zoo geweldigd met steenen aengerand, dat zy gedwongen was van vuer te geven. Eenige persoonen wierden gewoond en 11 aengehouden. Mr Coppens gaf des anderen dags de volgende proklamatie, die genoeg doet zien, dat 'er te Gent verbasterde Belgen gevonden wierden, die bekwaem waeren om tot wanorders en oproer op-te-stoken.

«Braeve borgers van Gent!

«Gy hebt gisteren, voór den eersten keer, uwe kloekmoedigheyd getoond en aen de stoorders der publieke rust doen gevoelen, dat gy niet te vergeésfch wapens ontfaugen hebt. Het gebruyk, dat gy gedwongen zyt geweést 'er van te maeken, heéft eenige slagtoffers veroorzaekt. Laet ons hopen dat het de laetsten zullen zyn. *Indien eenige kwaedwilligen de klas der werklieden*, die zich tot nu toe de vriendin van het order getoond heéft, *tegen u kwamen opte-hitsen*, vreest niet: onze zaek is de gene van de vryheyd, en zy zal, gelyk overal, de beletsels overwinnen, die men haer zou poogen te verwekken.

«*Den opper-kommandant der borgerlyke wagt* Ch. Coppens.»

Niettemin de publieke rust was geduerig in gevaer van gestoord te worden doór het opstoken van de aenhangers van den prins van Oranje, die te Antwerpen ging aenkomen, om Belgien, in den naem van zyne vader, te bestieren.

EYNDE VAN HET TWEEDE DEEL.

Digitized by Google

BLAD-ZYDE 77.

De aenkomst van Mgr Nasalli in den Haag is voór de jansenisten van Holland eene goede gelegenheyd geweést om nog eens hun oud systema van bedriegery te vernieuwen. De kettersche bisschoppen van Utrecht, Haarlem en Deventer zonden twee van hunne klergie naer den Haag om met den nuncius van den Paus een gespreék te hebben. Mr Belly zynen sekretaris, eenen geleerden man die de oude streken der jansenisten grondig kende, ontfing hun, en vraegde of zy gekomen waeren om een formulier te onderteekenen, waer doór zich wilden onderwerpen aen de decreten der Pausen, die hun gedoemd hadden en naementlyk aen de bulle *Unigenitus* van Clemens XI van 8 september 1713? zy antwoórdden *dat zy bereyd waeren een formulier, opgesteld* IN ALGEMEYNE TERMEN, *te onderteekenen, waerin zy zouden verklaeren, dat zy erkennen en aenneémen alle de artikelen der katholyke kerk.* Mr Belly, zeer wel verstaende dat die mannen maer gekomen waeren om te disputeéren, en dat zy de oude listen van hunne voórzaeten wilden gebruyken om te bedriegen, zegde hun dat het niet noodig was hun by den nuncius binnen te brengen, mits zy wilden volherden in de doling; en hy zond hun weg.

Dat den lezer my toelaete hier iets te zeggen van den handel der jansenisten, die tot den dag van heden nog aenhangers hebben in Belgien.

Wanneer de vyf kettersche propositien, getrokken uyt het boek van jansenius, het welk men *Augustinus* noemt, doór Innocentius X den 14 mey 1653 gedoemd waeren, dan hebben de jansenisten geappelleérd van den Paus, die zy zegden *kwaelyk onderrigt te zyn, op eenen Paus die beter zou onderrigt zyn.* Maer als die zelve propositien laeter doór verscheyde Pausen wederom gedoemd wierden, dan hebben de jansenisten, verre van zich aen den H. Stoel te onderwerpen, wat nieuws uytgevonden; zy hebben gezegd en hardnekkiglyk staende gehouden, gelyk zy nog staende houden, dat die gedoemde propositien niet gevonden wierden in het boek van Jansenius, gevolgenlyk dat den H. Stoel gedoóld had met die propositien, als zich in dat boek bevindende, te doemen, en zy hebben zich dan beroepen op eene *toekomende algemeene kerk-vergadering.* Maer indien zy doór eene H. kerkvergadering gedoemd wierden, wat zou hun kunnen beletten van zich te beroepen van eene kerk-vergadering, *die kwaelyk onderrigt is*, op eene kerk-vergadering *die beter zou onderrigt zyn?* en zoo voorts zonder eynde.

Daer bleéf dan aen den H. Stoel niet over als streng te zyn tegen de wederspanningen, die inderdaed met den ban-blixem of excommunicatie geslagen wierden. Doch zy gingen voort in hunne wederspannigheyd. En na dat hunnen opstand tegen den H. Stoel verscheyde jaeren geduerd had, dan kregen zeven hollandsche priesters, die zich kanoniken van Utrecht noemden, in den zin van den aertsbisschoppelyken stoel van Utrecht op-te-regten. Dezen stoel was sedert meer als eene eeuw afgeschaft, en de katho-

Digitized by Google

lyken van die land-streken wierden, voór het geestelyk, bestierd doór apostolyke vicarissen. Die zeven priesters waeren alle wederspannig aen de beslissingen van de H. kerk, uytgesproken tegen de dolingen van Jansenius en van Quesnel. Zy kozen voór aertsbisschop zekeren Cornelius Steenhoven eenen van hun, en zy lieten dezen keus weten aen den Paus, hem *biddende van hem te bevestigen.* Zy kregen geen antwoórd, en het H. Collegie der kardinaelen (den Paus gestorven zynde) bevoól aen de nabuerige bisschoppen van dien *ingedrongen* Steenhoven niet te wyden: en waerlyk zy weygerden in die heyligschendende wyding deel te nemen. Maer ongelukkiglyk zekeren Varlet, Coadjutor van Babilonien, woonende in Holland, daer alle de vyanden van de roomsche katholyke kerk alsdan gelyk nu, hunnen toevlugt namen, Varlet, zeg ik, *afgezet, verboden van eenige bedieninq te doen en geëxcommuniceérd* (a) tot straf van zyne kettersche gevoelens, dien Varlet, had de duyvelsche vermetenheyd van Steenhoven te wyden op 15 october 1724; hy had voór mede-helpers twee zoo genoemde en geëxcommuniceérde kanoniken in plaets van twee bisschoppen, die 'er doór de heylige kerk-regels vereyscht worden. Alhoewel Steenhoven en Varlet, *doór deze daed* alleen (*ipso facto*), de straffen van de kerk ingeloopen waeren; nogtans Benedictus XIII heéft hun by naeme, doór zyne bulle van 21 februarius 1725, met den grooten kerkelyken ban geslagen. Sedert dien tyd heéft de ingedronge klergie van Utrecht de zelve schismatieke wys altyd gevolgd, gevende aen haer zelve bisschoppen, zonder daer toe eenige magt of regt te hebben.

Nogtans zekeren Meindartz, eenen der eerste *ingedrongene* herders van Utrecht stelde eenen bisschop van zyn fabriek te Haarlem en eenen anderen te Deventer, uyt vrees van altyd geenen Varlet te vinden om de opvolging der kettersche bisschoppen voort-te-zetten. In het vervolg, ideren keer dat de geexcommuniceérde priesters van Utrecht eenen nieuwen bisschop gekozen hadden, lieten zy dit weten aen den Paus, vraegende zyne bevestiging, betuygende *hunne onderwerping aen den H. Stoel, en hunne gehoorzaemheyd* aen den genen, die zy *den Stadhouder van Christus en den algemeynen Vader der gelooyigen* noemden: maer ideren keer ontfingen zy een antwoórd, waer doór den nieuwen bisschop en de genen die hem gekozen hadden wederom met den geestelyken ban geslagen wierden. Het is alzoo dat alle de Pausen, sedert Benedictus XIII, tot heden toe gehandeld hebben met die hardnekkige ketters. En waerlyk wy hebben over weynige jaeren gezien dat Leo XII, doór zyne bulle van 25 augustus 1825, zekeren Willem Vet, nieuwen *ingedrongen* bisschop van de Deventer geexcommuniceérd heéft. Willebrordus Van Os, ingedrongen aertsbisschop van Utrecht, den 28 februarius 1825 gestorven zynde,

(a) Suspensus, interdictus et excommunicatus.

Digitized by Google

wierd Jan Van Santen doór koninklyk besluyt van 29 augustus zelve jaer, benoemd om dien Van Os op-te-volgen in zynen schismatieken stoel en in zynen wederspannigheyd; maer Jan Van Santen volgde hem ook op in de kerkelyke straffen, waer mede den zelven Paus hem sloeg doór zyne bulle van 13 januarius 1826. Weynigen tyd daerna zag men in het licht komen eene verklaering (a), waerin de kettersche bisschoppen van Utrecht, Haarlem en Deventer zeggen:

«Hebbende geen ander oogmerk als den wil van God, het welzyn en handhaeving van onze kerken, en uytdrukkelyk verklaerende op de geheyligste wys, dat wy geen inzigt hebben van oyt iets te ondernemen of zelfs op-te-vatten, het welk zou tegenstrydig zyn aen de eenige heylige, katholyke en apostolyke kerk of aen de weêrdigheyd van den H. Stoel, *aen den welken*, gelyk wy hier publiekelyk beleyden, *wy tot den laetsten snik zullen vastgehegt blyven doór de banden van eene onverbrekelyke gemeynschap* (b); en dat wy noyt zullen afwyken van de wettige hoogagting die wy schuldig zyn aen onzen H. Vader Leo XII....»

Voorders willende een overtuygend bewys geven van hunne hoogagting voór den H. Vader, en doen zien dat zy, doór de banden van eene onverbrekelyke gemeynschap, vastgehegt zullen blyven aen den H. Stoel, eyndigen zy in dezer voegen:

«Volherdende in alle de betrekken (*dans tous les appels*) gedaen, het zy doór ons het zy te voeren doór wylen de aertsbisschoppen van Utrecht of doór het kapittel van de metropolitaene kerk, sedert 1719 tot dezen dag, de zelven vernieuwende voór zoo veél het noodig is, en hun aenmerkende als hier ingevoegd; WY APPELLEEREN voór zoo veél het noodig is, zoo van de boven aengehaelde bullen (c), als van de genen van Leo XII, waervan de eene gedagteekend is den 25 augustus 1825 en de andere den 13 januarius 1826, als ook van de straf opleggende vonnissen, die daer uytgedrukt worden. als zynde *onwettig, nul en van geender weêrde*; bovendien (*wy appelleêren*) van alle de voórnoemde onregtveêrdigheden, en van ider der zelven in het byzonder... *op de naestkomende algemeene kerk-vergadering*, die wettiglyk zal byeen geroepen worden in eene veylige plaets, daer wy vryelyk zullen kunnen komen, wy of de genen die wy zullen kunnen zenden. Wy vraegen op de uytdrukkelykste wys de brieven genaemd *apos-*

(a) Gedrukt te Haarlem in de latynsche en fransche tael, bevattende 50 bladzyden in 4°.

(b) Of gy wilt of niet en wilt, gy zyt, doór de excommunicatie, afgesneden van den H. Stoel, gy zyt uyt den schoot van den waeragtige kerk van Christus uytgeworpen, en gy zyt aen Satan overgeleverd.

(c) Zy hadden, in het begin van deze verklaering, gesproken van de bulle van Innocentius X van 31 méy 1653, als ook van dé constitutie van Aléxander VII van 16 october 1656 en eyndelyk van de genen van Clemens XI van 16 julius 1705 en van 8 september 1713.

Digitized by Google

tolos, bevelende onze persoonen, onzen staet en onze regten aen de godlyke bescherming en aen de gene van de algemeene kerk en van het voórnoemd generael Concile, en voór ons houdende de magt van *diergelyk* APPEL *te vernieuwen* in zulke plaets, op zulken tyd en voór zulke autoriteyt, gelyk wy het betaemelyk zullen oórdeelen.»

Hier uyt zal den lezer gemakkelyk kunnen besluyten, dat de jansenisten hardnekkig voortgaen in de dolingen van hunne voórzaeten, en dat het gedaen is, als kamelot eens zyne plooy genomen heéft:

Quo semel est inbuta, recens servabit odorem
Testa diu.

Maer den lezer zal misschien verwonderd zyn, dat den Paus den eersten ingedrongen aertsbisschop van het schismatiek kerkje van Utrecht en daer na alle zyne opvolgers met den kerkelyken ban geslagen heéft, terwyl zekeren Helsen, die te Brussel een splinternieuw kerkje heéft opgeregt, doór den Paus nog niet geexcommuniceérd is. Het verschil tusschen die twee kerkjes is wat groot: want alhoewel hunnen oorsprong even boos en grouwelyk is; niettemin den Paus, zoo my dunkt, heéft de zelve praemende beweégreden niet om aenstonds met Helsen te doen, gelyk hy met Steenhoven en zyne opvolgers gedaen heéft. En waerlyk alhoewel die jansenisten ingedrongen en ketters waeren, alhoewel zy wederspanning bleven aen den Paus, en alhoewel zy het schisma voltrokken hadden met het kerkje van Utrecht op-te-regten; nogtans zy hielden niet op van publiekelyk te betuygen, dat zy gehoorzaem en vastgehegt bleven aen den stadhouder van Christus, en dat zy zich niet wilden afscheyden van de H. Roomsche katholyke en apostolyke kerk: zy gebruykten dezen schynheyligen middel, die de jansenisten altyd gebruykt hebben en nog gebruyken, om de eenvoudigen te bedriegen en aenhangers te maeken. Het was dan noodig van hun, als verrotte leden aenstonds en publiekelyk af-te-snyden van het geestelyk lichaem van de H. Kerk, op dat de geloovigen doór hunne kettery niet zouden besmet worden.

Wat Helsen aengaet, die zoo fyn niet is gelyk de jansenisten, hy heéft openlyk verzaekt aen den Paus, hy heéft de H. Roomsche-katholyke religie publiekelyk verloochend, en dus kan hy niemand bedriegen: want die hem willen aenhangen, weten te voren dat zy zyne discipelen niet kunnen zyn zonder, *met de daed*, te verzaeken aen het eenig waeragtig geloof, buyten het welk 'er geene zaligheyd te hopen is. Indien Helsen, gelyk Steenhoven, na de opregting van zyn kerkje betuygd had, dat hy wilde lidmaet blyven van de H. Roomsche kerk, dan zou hy gevaerlyk geworden hebben voór de eenvoudigen, en in dit geval, naer myn dunken, zou den Paus of den Aertsbisschop van Mechelen hem zonder twyffel in den ban gedaen hebben: maer mits Helsen

Digitized by Google

zich zelve publiekelyk van de H. Kerk afgescheyden heéft, zoo dunkt my, dat den Paus en den Aertsbisschop zich niet meerder zullen bezig houden met hem, als met eenen turk, die te Brussel eene *moskée* zou opgeregt hebben.

Wel is waer dat Helsen zyne versch uytgebroeyde religie voórstelt als *katholyk-apostolyk*: maer hier doór maekt hy zich meer belachelyk als gevaerlyk: want ider een en de kleyne kinderen zelve weten, dat katholyk beteekend *algemeen*, dit is: *verspreyd onder alle volkeren en in alle landen der werelds;* en de religie van den bloed Helsen is (och armen!) alleenlyk verspreyd onder alle de spinnekoppen in eene logie der Franc-Maçons te Brussel! en indien de *helsche* religie in het een of ander berookt herbergsken, zich somtyds zoekt te verspreyden, den weêrd, die geen lachen verstaet, is aenstonds daer om den predikant aen de deur te *keyen*, zoo men te Brussel spreékt. Wat apostolyk aengaet, men mag Helsen het ongelyk niet aendoen van te peyzen dat hy daer doór wilt zeggen, dat zyne religie *van de tyden der apostelen af tot nu toe altyd gestaen heéft:* neen! zoo eene zottigheyd zou in het verstand van zoo eenen klaerzienden man, die altyd en in alle plaetsen brilt, niet kunnen vallen! men moet dan denken dat hy zyne religie *apostolyk* noemt, om eenvoudiglyk en zonder eenige *malice* te kennen te geven, dat hy eenen *nieuwen apostel* is, gezonden om eene nieuwe religie te prediken: maer niets men niet weét wie hem gezonden heéft, en dat zyne leering doór geene mirakelen bevestigd is, vry aen ider een van hem te houden voór eenen apostel van Beélzebub, den prins der duyvelen.

Dien ongelukkigen priester, bekend doór zyne vuyle, eerlooze en lasterende schriften na, op de vaderlykste wys, tweemael vermaend geweést te hebben doór den Aerts-bisschop, wierd eyndelyk gesuspendeérd: maer verre van tot eenen zaligen inkeer te komen, hy verzaekte het H. geloof, en hy durfde ondernemen van een nieuw kerkje op-te-regten. Hy bekwaem de logie der Franc-Maçons te Brussel, daer hy, den 13 october 1833, begon te prediken, en om de eenvoudigen en de godloozen doór de nieuwigheyd tot zynen tempel te lokken, hy liet aen zyne toehoorders weten, dat hy den volgenden zondag twee missen zal doen, de eene in het fransch en de andere in het vlaemsch. Dien zondag, 20 october, deéd hy een grouwelyk sermoon tegen den Paus en den Aerts-bisschop; en hy zegde nog eens dat hy den aenstaenden zondag zal celebreéren, en dat hy dien dag zal doopen, bigten en trouwen alle de genen, die zich daer voór zullen aenbieden. Hy heéft dan, den 27 october, na eene lastervolle redevoering tegen de pastoors en priesters, twee missen gedaen. Indien hy geconsacreérd heéft, dan heéft hy zich pligtig gemaekt van eene grouwelyke heyligschending, die de gene van Judas, in boosheyd, verre overtreft: maer indien hy niet geconsacreérd heéft, dan heéft hy eene vervloekelyke afgodery bedreven zoo voór zich zelve als voór alle de omstaenders. Zie daer den oorsprong van het kerkje van den on-

Digitized by Google

gelukkigen Helsen. Hy heeft Brussel verlaeten, en heeft zich na te Schaerbeek nedergezet, daer hy nog hardnekkig voortgaet in zynen afval. God gave dat hy eyndelyk luysterde naer de hertroerige woórden van den Aerts-bisschop, nu Kardinael-priester die, na gezegd te hebben *dat het niet geoorlofd is tegenwoórdig te zyn in de mis van dien priester, vermits het eene heyligschendende en schismatieke mis is; dat niemand van hem eenig sacrament mag ontfangen, noch zyne onderwyzingen en catechismus bywoonen; dat de sacramenten, welke men van hem zoude ontfangen, onwettig en van geene weérde zouden zyn; en eyndelyk dat het verboden is de schriften te lezen, welke hy heeft uyt-gegeven en nog zal uytgeven, om zynen opstand tegen de H. Kerk te verdedigen;* na dit alles voegt den Aerts-bisschop 'er by: « Ach! mogten Wy den troost « genieten van hem te zien wederkeeren tot de gehoorzaemheyd, « welke hy in zyne priesterlyke wyding Ons beloofd heeft, tot « de heylige pligten, die hy daer heeft aengegaen, en tot de be- « lydenis van het waer geloof, dat hy plegtiglyk gezworen heeft « te zullen leeren en voorstaen! met opene armen zouden Wy « hem ontfangen... Wy zouden hem toonen, dat verre van hem « kwaed te willen voór het kwaed dat hy Ons gedaen heeft, « onze teerhertigheyd aengegroeyd is naer maete dat hy zich « van ons verwyderd heeft » *Brief van Z. Hoogw. van* 1 *meert* 1834, *aen de pastoors van Brussel.*

TWEEDE NOTA.

Blad-zyde 382. Het is niet mogelyk van op eene smaedelyker wys te spotten, zoo met de Hollanders als met de Belgen. Ja *de diensten*, die Cornelius Van Maanen aen het huys van Oranje en aen Holland *bewezen* heeft, zyn *langduerig* geweést; zy dagteekenen van over 35 jaeren. In der daed wanneer de fransche republikaenen, in 1795, Holland overweldigd hebben, dan was Van Maanen jongen advokaet zonder werk en zonder hoóp van 'er oyt te hebben. Hy toonde zich terstond eenen heeten aenhanger van de revolutie, en hy speélde voór goed den *Citoyen*. Hy vleydde geduerig de nieuwe municipaliteyt van den Haag, om een *plaatsje* te bekomen. De leden van die municipaliteyt, gekozen doór het gemeyn volk, waeren geringe en ongeletterde werklieden, die zich grootelyks vereerd vonden, als *keésje Van Maanen, een geleerd man*, zoo zy zegden, met hun een pypje rookte of een borreltje dronk. In een woórd hy wist zoo wel het vaentje naer den wind te hangen, dat hy sekretaris van de stad benoemd wierd. Den prokureur-generael Vosmar, op voorwendsel dat hy voór Oranje was, wierd afgezet, en zekeren advokaet Van der Meersch wierd in zyne plaets gesteld. Den listigen *Citoyen-sekretaris* trouwde met de dogter van dien nieuwen wethouder, om de plaets van onder-fiskael te bekomen, het welk hem gelukte. Hy wierd belast met de verzoekschriften (*requisitoires*) by de *révolutionnaire*

Digitized by Google

regtbank; hy deéd Mr Van Straalen ter dood veroórdeelen, als *aenhanger van het vervloekte huys van Oranje,* (dit was zyne uytdrukking): gelukkiglyk den veroórdeelden had zich van kant gemaekt. Hy nam het zelve dood-besluyt tegen Mr Repelaar van Driel, die nogtans maer veroórdeeld wierd tot eenige jaeren gevangenis. Hy deéd 30 arme boeren geesselen en brandmerken, om dat zy *Oranje boven!* geroepen hadden. Omtrent den zelven tyd deéd hy het beéld van den laetsten Stadhouder, Vader van den eersten koning der Nederlanden, publiekelyk verbranden.

Wanneer Napoleon in 1799 eersten *Consul* geworden was, dan wierd den *Citoyen* Van Maanen wat maetiger in zynen handel, en hy begon zich te kleeden als eenen deftig man, het welk hy tot dan toe niet gedaen had om de mode der republikaenen te volgen. Onder de bestiering van Mr Schimmelpenninck, wierd hy regter in den Haag. Louis Buonaparte, in 1806, koning van Holland geworden zynde, benoemde hem president van het geregts-hof: maer den verraeder verliet de belangen van zynen weldoender en van zyn Vaderland, om de belangen van Napoleon en van het keyzerryk te begunstigen. Den koning wierd zyne heymelyke streken gewaer en jaegde hem weg: maer wanneer Napoleon, in 1810, Holland met het fransch keyzerryk vereenigd had, dan maekte hy Van Maanen raedsheer van staet tot belooning van zyne verraedery; hy wierd dan zoo hevigen agent van den keyzerlyken despotismus als hy te voren republikaen geweést was. Geheel Holland aenzag hem als eenen geessel, en hy wierd het voórwerp van de algemeene verfoeying. Wanneer de Franschen, in 1813, uyt Holland gejaegd wierden, dan had Van Maanen veél moeyte om zich aen de vraek van het volk te ontrekken, en hy vond geenen anderen middel om zyn misdaedig hoofd in veyligheyd te stellen, dan onder eene schroomelyk groote Oranje-kokarde, met de welke hy aen Willem zynen dienst ging aenbieden. Willem wel wetende dat eenen man, die onder Napoleon den despotismus geleerd en uytgeoffend had, hem veél dienst zal kunnen doen, benoemde hem en eenige anderen om een ontwerp van grondwet op-te-stellen (1ste *deel bladz.* 84), het welk, alhoewel doór de notabelen verworpen, Willem ons met geweld opgelegd heéft.

Na den veldslag van Waterloo, is hy minister ter justitie geworden. Hy heéft van dan af, den koning altyd geholpen in alle zyne booze ondernemingen; hy is den auteur, of ten minsten den medepligtigen geweést van alle de onwettige besluyten, van alle de tyrannige maetregels, die zynen meester genomen heéft, om zich eene despotieke magt aen-te-maetigen; hy heéft de regterlyke inrigting noyt uytgevoerd, om alzoo de regtbanken onder zyne roede te houden; en hy heéft den keus van Willem, voór de laetsen van regter, doórgaens doen vallen op persoonen, die aen zynen wil verslaefd waeren: hier doór heéft hy, byna in

Digitized by Google

alle de steden, zich een hals-regterlyk hof weten op-te regten, en den middel gehad, om te doen verwyzen al wie het hem beliefde. Wie zou kunnen tellen alle de slagt-offers, die hy in Holland en byzonderlyk in Belgien gemaekt heéft? wat een groot getal van priesters, van katholyke en liberaele schryvers heéft hy, doór zyne afzettelyke regters, *ten onregt* niet doen veroórdeelen, het zy om geheele jaeren te kwelen in eene harde gevangenis, het zy om uytgebannen te worden? hy heéft zelfs eenen prins-bisschop in beéltenis doen brandmerken op een schavot, om dat dezen agtbaeren prelaet, zonder de permissie van eenen Goubau, den Paus raed gevraegd had in zaeken, die zyne heylige hedienîng raekten! (1ste deel bladz. 306.) Ziet daer, ten minsten voór een deel, *de langduerige diensten* die Van Maanen, *met getrouwigheyd en iver,* aen Willem, aen de Hollanders en boven al aen de Belgen *bewezen heéft,* en waerover hy van zynen goeden meester *bedankt* word! daer zyn de titels, waer voór hy *een eervolle ontslag* verdiend heéft! hoe kon Willem toch zoo onvoórzigtig zyn van zoo eene tael te voeren op eenen tyd, wanneer de gramschap der verdrukte Belgen alreeds in de voórnaemste steden van Belgien uytgeborsten was!

Digitized by Google

BLADWYZER.

1824

Eenige advokaeten mogen pleyten in het fransch, 9
Knivelaeryen van het Synd. 11
Laeg onderwys overweldigd, 12
Maetschappy van kommercie, 14
Staet van den landbouw, 15
Voórstel van een adres aen Wil. 18
Voórstel van Mr Hogendorp, 20
Syndikaet, gemagtigd om domynen te verkoopen, geld te ligten en 116 millioenen te gebruyken naer beliefte, 21
Het meél met zand gemengeld, 24
Maelregt de armen afgeperst. 25
Poets van eenen boer, 28
Opening der staeten, budjet, 29
Kerk-dieften en heyligschenderyen, 30
Mgr Nasalli naer Roomen te rug geroepen, 32
Afperssingen bekend gemaekt, 33
Oude hollandsche renten, 36

1825

Overstrooming in Holland, 41
13 millioenen geligt, 44
Missionarissen verboden van te predikken, 45
Kleyne seminarien en latynsche scholen afgeschaft, 46
Collegium Philosop. opgeregt, 49
Verbod van buyten het laud te studeéren, 51
Den Aerts-bisschop van Mechelen verklaert zich tegen het Collegium philosophicum, 53
Brief van den Aerts-bisschop aen den gouv. van Antwerpen, 54
Brief van Roomen over het Collegium philosophicum, 55
Gespreék tusschen Willem en den Bisschop van Namen, 56
Confidentieélen brief, 57
Opening der staeten, budjet, 58
Besluyt van 20 november, 61
Berugte beraeding der staeten op 13, 14 en 15 december, 62
Dood van Alexander, 70
Geheymen brief van Helvoet, 71
Geheyme onderrigting, 74

1826

Brief van Goubau aen den Aerts-bisschop van Mechelen, 75
De broeders der Christelyke scholen afgeschaft, 80
Borgblyving voór Java, 81
Afvraeving, gedaen aen Goubau doór Sasse van Ysselt, 82
Willem valt doór een plafond, 83
Plan van eene nieuwe ligting, 84
Geestelyken vervolgd, 86
Verderffelyk schoólboekje, 88
Godlooze leeringen, verspreyd doór de *maetschappy tot nut van 't algemeen*, 90
Adres van de provinciaele staeten van Noord-Braband, 92
Goubau afgedankt, Van Gobbelschroy in zyne plaets gesteld; de Celles gaet naer Roomen, 94
Geheymen brief van Aeben, 95
Ziekte in Holland, 98
Poever-magazyn gesprongen, 101
Opening der staeten, 102
Afperssingen, 104
Budjet van uytgaef verworpen, 107

1827

Rampen op de zee, 108
Memoire over den budjet, 109
Den staet leent geld aen zich zelve, 110
Nieuw straf-wetboek, 111
De Belgen verbitterd, 115
Mr Buelens gevangen, 116

Digitized by Google

Konkordaet, 118
Het konkordaet bevestigd, 120
Aenspraek van den Paus, 125
Baier van Van Gobbelschroy, 127
Oórdeel van den Paus over het Collegium philosophicum, 129
Leerlingen van Loven gezonden naer Trier, 130
Opening der staeten. Budjet, 131
Proces van Mr Buelens en andere priesters, 131
Leening voór Oost-Indien, 133
Verborge schatkist, 135
1828
Geheyme onderrigtingen, 136
Eenen boer veroórdeeld, en eenen moordenaer vrygelaeten, ibid
Loozen handel van den fisc en van de kommiesen, 137
Dood van Apelius, 140
Van Maanen heéft liever eenen strop als een valbyl, 141
Schoon gedrag van Mr Beloë, 142
Mislukt houwelyk van de prinses Marianna, 143
Adressen van verscheyde provinciaele staeten tegen het maelregt, 145
Proces van Mr de Smet, 146
Vryheyd van schryven vóor Delamotte, d'Herbignyen Baron 148
Geschreeuw van liberaele journals, 153
Leerlingen van Loven naer Roomen gezonden, 154
Despotismus van Willem ten opzigte van de katholyken, 156
Mr Oudenard bisschop van Namen benoemd. Mgr Capaccini, komt te Brussel, 158
Opening der staeten, troon-rede, redevoering van Mr de Gerlache, budjet, 159 161
Liberaele schryvers vervolgd; vereeniging der katholyken en liberaelen, 162 163
Mr de Potter in de *Petite-Carmes*; raedpleéging der ministers; gebed voór Willem, 165
Tusschen-komst van het gouvernement in de wyding van den Bisschop van Namen, 166
Redevoeringen in de staeten, 169
Redevoering van Van Maanen, 172
Proces van Decpetiaux, van Coché-Mommens en van de Potter, 175
De glazen van het hotel Van Maanen verbryzeld, 177
Nieuwe wet over de drukp. voórgesteld door Van Maanen, 178
Eed, afgeeyscht van alle de amptenaeren in de ministerien, 180
1829
Begin van de petitien, 181
Pooging van den prins van Oranje om de petitien te beletten, 184
Petitien in Holland, 186
Rapp. van Van Gobbelschroy, 189
List om de katholyken en liberaelen oneens te maeken. Rapport over de petitien, 193
Beraeding over de petitien, 194
Beslissing van een adres aen Willem te zenden, 195
Arnhemsche Courant en Doncker-Curtius, 196 197 278
Nieuwe petitien, 197
Wet over de drukpers aengenomen; vraegen gedaen aen de ministers, 198
Getal der kettersche predikanten. Nieuw ontwerp van budjet, 201
Beraeding over den budjet; Van-Gobbelschroy heéft 80 abonnementen in de *Sentinelle*, 202
Budjet verworpen; *adres* over de petitien verworpen doór de eerste kamer, 203
Willem gaet Vlaenderen en Henegouwen bezoeken, 204
Het Collegium philosophicum *facultatif* verklaerd, 209
Willem doórloopt de provincien van Luyk en Limbourg, 213

Digitized by Google

De petitionarissen voór eerloozen uytgemaekt, 215
Listen om slaefsche mannen te doen kiezen voór de tweede kamer, 217
Onderrigting van Van Gobbelschroy, 221
Protestatie tegen die onderrigting; Adressen aen Willem over de vryheyd van onderwys, 222
Order van eerlooshеyd, 223
Den prins Leopoldus van Saxe-Cobourg komt te Brussel, 224
Partydigheyd van Willem voór de Hollanders, 225
Kettersche opzienders der scholen in Holland, 228
Kettersche predikanten in Belgien, en hunne traktementen, 230
De dry benoemde bisschoppen van Gent, Doórnik en Luyk weygeren het *placet* te vraegen. Streék van Van Gobbelschroy, 235
Volle vryheyd van het geestelyk onderwys, 236
Opening der staeten, 238
Budjetten; Brugmans uyt de 2de kamer gesloten, 239
Nieuwe petitien, 240
Groote geld-sommen gegeven aen Libry-Bagnano, 243
Besluyt over het onderwys, 245
Willem heéft de voortplanting der gereformeérde religie gezworen; hy versmaed de verbeélders van het volk, 246
Boodschap *van* 11 *december*, 247
Willem belyd de religie van zyne voór-vaderen; gronden van die religie, 248
Ontwerp van wet tegen de drukpers, Libry-Bagnano, 251
Brief van Van Maanen, 252
Geheymen brief van Schuermans; antwoórd van Mr Levae, 254
Beraeding der staeten over de wetten van financie, 255
Rekapitulatie van alle de budj. 262
Van Gobbelschroy en Van Maanen komen niet meer overeen, 264
Zwaere belastingen ingesteld doór de regentie van Brussel, 265

1830

Vele amptenaeren afgezet, 267
Collegium philos. afgeschaft, 269
Poogingen *om het petitionneren* tegen te houden, 270
Nationale inschryving, 271
Van Maanen wilt de catholieo-liberaelen met gewelt dempen, 273
Verklaering van de gevoelens der katholyken doór Mr den Graef de Robiano, 274
Massa van petitien, gezonden aen de staeten; Beraeding, 277
Proces der zoogenoemde saemenzweérders, 282
Beraeding over de wet tegen de drukpers, 285
Sluyting der staeten, Mr de Potter en anderen gaen in ballingschap, 287
Vryheyd van tael, 288
Inquisitie tegen de drukpers, 293
Omwenteling in Frankryk, 294
Willem word te Brussel niet wel ontfangen; hy vertrek naer den Haag, 296
Begin der revolutie, 298
Eerste bloed vergoten doór de Hollanders, 305
Het maelregt afgeschaft, 308
Eerste borgerlyke wagten, 309
Den Baron d'Hoogvorst, Kommandant der borgers-wagt, 311
Onderhandeling tusschen de borgers-wagt en het kwartier-generael der Hollanders, 315
Eene deput. gaet naer d. Haag, 318
Aenkomst der princen te Vilvoórden; eene deputatie tot hun gezonden; *barricades*, 321
Intreéde van den prins van Oranje te Brussel, 322

Digitized by Google

Afkondiging van den prins, 332
Rapport van de deputatie, wedergekomen van den Haag, 333
Men vraegt de afscheyding van Holland en van Belgien, 337
Den prins gaet naer den Haag, 339
Opstand te Loven, 340
Beweging te Luyk, 344
Bergen verklaert zich voór de vryheyd, 347
Verklaering van de borgers van Namen, 352
Oproer te Brugge, 356
Verklaering der borgers van Doórnik, 359
Verscheyde deputatien komen te Brussel hulp aenbieden, 363
De Hollanders te Tervueren, 364
Proklamatie van eenige van onze gedeputeérden, 368
300 kloeke Luykenaers te Brussel aengekomen, 369
Proklamatie van 5 september, 370
Frederik verlaet Vilvoórden, 373
Kommissie van veyligheyd ingesteld, 374
Troon-rede van Willem, 375
Verbittering van het volk; adres aen den koning, 379
De heeren Vleminckx en Nicolaï vertrekken naer den Haag, 382
Van Maanen word bedankt over zyne langduerige diensten, ibid
Oproer te Aeth, 383
Oproer te Bergen, 385
Oproer te Luyk en te Huy, 388
Wederkomst van de heeren Vleminckx en Nicolaï, rapport 391
Gramschap der *Nederlandsche gedagten*, 394
Voórstel van Doncker-Curtius, 395
Onstuymigheyd te Brussel, 397
Oranje kokardes gevonden op het stad-huys. Gramschap van het volk, 400
Schermutseling te Zellick en te Dieghem, 403
Proklamatie van Frederik, 404
DE VIER ROEMWEERDIGE DAGEN
Donderdag 23 *september*, 408
Sint-Jans gast-huys, 435
Vrydag 24 *september*, 442
Provisoor gouvernement, 448
Victorie te Loven, ibid
Zaterdag 25 *september*, 457
Lyk-statie opgeregt voór die in den stryd gestorven zyn, 461
Voórstel van Frederik; antw. 463
Zondag 26 *september*, 467
Proklamatie van het gouvern. 473
Maendag 27 *september*,
Frederik neémt de vlugt, 482
Proklamatie van het gouvernement, 489
Barbaersheyd der Hollanders tot de gevangenen, 492
Moorden en dieften buyten de Schaerbeéksche poórt, 496
Moorden en dieften te Brussel, 501
Dapperheyd der Lovenaers en Thienaers, 508
De Hollanders verlaeten Brugge en vlugten uyt Ostende, 511
Verovering van Aeth, 513
Verovering van Bergen, 514
Etat-major te Philippeville gevangen, 515
Arlon, Neufchateau, Bouillon verlost van de Hollanders, 516
Kapitulatie van Doórnik, 517
Gevegt te Namen, 519
Overgaef van Charleroy, 522
Gevegt van Ste-Walburge, 522
Kapitulatie van Gent, 524

Digitized by Google

DRUK-FAUTEN,

Uytlegging der verkortingen: b. blad-zyde, r. regel, l. lees.

b. 11, r. 7 en 12, l. gebouw
b. 12, r. 12, l. Atheneums
b. 14, r. 6, den slegten — r. 38, l. tyd van
b. 16, r. 7, l. woekeraers
b. 24, r. 2, l. maelrecht
b. 33, r. 14, l. willekeurig — r. 31, l. haere voór zyne
b. 37, r. 5, l. waerlyk
b. 38, r. 17, l. om, by middel
b. 54, r. 22, l. rampzalige
b. 56, r. 17, l. won
b. 61, r. 27, l. klaere — r. 29, l. licht
b. 66, r. 32, l. verdrukker
b. 72, r. 7, l. eerder reden op
b. 73, r. 31, l. eenigen
b. 74, r. 19, l. ongerymdste
b. 75, r. 22; l. te willen
b. 77, r. 1, l. uytgestrektheyd
b. 78, r. 28, l. meester
b. 79, r. 3, l. maekt noch uytvoert — r. 7, l. overgeéft
b. 84, r. 19, l. hy had
b. 87, r. 4, l. beschimpt — r. 34, l. Belgen
b. 91, r. 15, l. verschuldigd — r. 29, l. verbonds-teekenen — r. 34, l. steeg
b. 97, r. 32, l. omstandigheden
b. 99, r. 26, l. moed
b. 102, r. 31, l. lykformig
b. 112, r. 2, l. schavot — r. 19, l. opgehitst
b. 115, r. 10, l. hæretico
b. 127, r. 2, l. voed
b. 129, r. 9, l. slaet — In de nota, r. 4, l. ordinarios,
b. 137, r. 13, l. voldaen — r. 20, l. won. — r. 24, l. noodig
b. 141, r. 20, l. wilde dan
b. 150, r. 32, l. begunstigen
b. 152, in de nota, r. 19, l. Willem
b. 157, r. 5, l. Bergeyck
b. 170, r. 38, l. gelasterd
b. 173, r. 1, l. onweérdeérlyk
b. 176, r. 7, l. verwarring
b. 177, r. 7, l. voortzetten — In de nota, r. 25, l. het slagt-offer
b. 180, r. 22, l. zou
b. 181, r. 23, l. Attenrode
b. 190, r. 15, l. gouvernement
b. 197, r. 16, l. en die
b. 205, in de nota, l. Leyden
b. 209, r. 34, l. gebruyk
b. 226, r. 24, l. lasten
b. 242, r. 25, l. dan schreeuw —
b. 251, r. 20, l. durfde
b. 257, r. 2, l. meer dan
b. 262, r. 24, l. konferentie
b. 265, r. 9, l. zoo verbitterd
b. 280, r. 37, l. obscurantismus
b. 282, r. 9, l. brigadier
b. 287, r. 31, l. kassatie
b. 354, r. 14, l. alleen
b. 355, in de nota l. ambassadeurs
b. 360, r. 6, l. stilte
b. 372, r. 21, l. aenhangers
b. 376, r. 26, l. verschuldigd
b. 379, r. 32, l. Brussel
b. 382, r. 10, l. patriot
b. 383, r. 21, l. opgehitst
b. 384, laetsten r, l. beschimpt
b. 387, r. 34, l. Howen
b. 391, laetsten r, l. croix gelogeérd was, die
b. 422, r. 8, l. pronkt — In de nota, r. 3, l. gebragt
b. 453, r. 6, l. brand-stigter — r. 28, l. neder-geslagen
b. 462, r. 12, l. byspringen
b. 472, r. 34, l. bekendmaeking
b. 474, r. 26, l. prys
b. 487, r. 12, l. dwars
b. 526, r. 9, l. waer doór zy
b. 528, r. 24, l. te vooren
b. 536, laetsten r, l. 326

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google